„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI. évf. 1. szám
2000. február
100,– Ft

Kitörhetünk-e az adósságcsapdából?

Az eretnekek igazsága

Husz Jánost rehabilitálják?

Interjú Erwin Kräutler brazíliai püspökkel

Szent Ferenc Latin-Amerikában

Tehetetlen törvények

Olvasók fóruma

Moha-mese

Vasárnapi elmélkedések

Szennyezésmegelőzés

Kitörés az adósságcsapdából

Vannak olyan válságok, amelyeket a világ annyira megszokott, hogy már észre sem veszik őket. Ilyen a Harmadik világ adósságválsága is. Az ipari országok sok felelős politikusa és gazdasági szakembere már kipipálta. Viszont messze nincs kipipálva az adósságválság számos fejlődő ország számára. Adósságterhük ugyanis csak 1988 és 1998 között 2470 milliárd dollárra duplázódott. Sok ország számára egyre szorosabbá válik az adósságcsapda: az export révén évente több száz millió, olykor több milliárd dollárt kell megkeresniük, hogy fizetni tudják adósságukat és a kamatokat. Ennek megfelelően kevés marad a népesség táplálására, iskolákra, kórházakra, szociális szolgáltatásokra és a környezet védelmére. A fejlődő országokban régóta a szegények legszegényebbjei fizetik azoknak a hiteleknek a számláját, amelyekből hazájukban többnyire csak néhány gazdag húzott hasznot, ha egyáltalán.

Különböző segélyszervezetek és egyházak évek óta fölhívják a figyelmet az adósságválság drámai következményeire. Eddig azonban hiányzott az adósságválság megoldására irányuló politikai akarat – és az a nyilvános nyomás, amely a politikát cselekvésre kényszeríti. A 2000. év közeledtével ez megváltozott. Több mint 50 országban szervezetek ezrei fogtak össze azért, hogy 2000 az adóssságelengedés éve legyen (csupán Németországban több mint 1300 csoport támogatja ezt a kampányt).

A kampány emlékeztet a bibliai jóbel- (jubileumi) vagy elengedés éve hagyományára, amikor is a régi Izraelben az elszegényedett adósok tartozását elengedték és földjüket visszaadták. Ennek a hagyománynak a szellemében a kampány azt követeli, hogy messzemenően engedjék el a mai szegény, eladósodott országok tartozását, és indítsanak olyan eljárást az adósságválság megoldására, amely kötelezi az északi hitelezőket.

Wolfgang Kessler

Az adósságválság okai

1. A nyersanyagárak hanyatlása

Az ENSZ adatai szerint 84 fejlődő ország még mindig nyersanyagok eladásával gazdálkodja ki exportbevételeinek több mint 50 %-át. Ez a függőség sok fejlődő ország számára végzetessé vált a nyolcvanas és kilencvenes években, amikor a nyersanyagárak drámaian estek. Ennek következtében a fejlődő országoknak *egyre nagyobb nyersanyag-mennyiségeket kellene szállítaniuk* ahhoz, hogy az ipari országokban be tudjanak vásárolni. A német Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai szerint 1985-ben még 5,6 tonna kávé vagy 44,3 tonna banán elég volt ahhoz, hogy Németországban egy 6-9 tonnás teherautót vásároljanak. 1992-ben ugyanezeknek az országoknak már 27,5 tonna kávét vagy 79,1 tonna banánt kellett exportálniuk ahhoz, hogy ugyanazt a teherautót ki tudják fizetni. Mivel a nyersanyagok exportjából származó árbevétel egyre kevésbé volt elég ahhoz, hogy kifizessék az életfontosságú importot, *sok fejlődő ország külföldi hitelekkel tömte be az így támadt lyukakat.*

2. A bankok üzletpolitikája

A hetvenes és nyolcvanas években számos nemzetközi bank szokatlan problémával szembesült: a tehetős olajexportáló országokból és a nemzetekfeletti konszernek nyereségeiből sok száz milliárd dollár áramlott be hozzájuk. Hogy kereshessenek ezen a pénzáradaton, a bankoknak hitelekké kellett „változtatniuk” ezeket a dollárbefektetéseket. Hitelfelvevőként sok fejlődő ország kormánya kínálkozott, ezek ugyanis gyors iparosításról álmodoztak. Jóllehet ezen országok közül a bankok kritériumai szerint számosan nem voltak hitelképesek, *a dollárözön könnyelmű hitelkihelyezésre ösztönözte a bankokat.* Egy akkori fiatal bankár, Samuel Gwynne így írja le ezt a folyamatot: „A nemzetközi bankvilág csak úgy hemzseg az agresszív, sugárzó, de reménytelenül képzetlen huszonéves bankároktól. Mint a kefekereskedők, körbeutazzák a világot, és úgy árulják a hiteleket, mint amazok a kefét, ráadásul még magas lovon is ülnek.” Ezek a bankárok Dél számtalan elitjénél nyitott kapukat döngettek, mivel a Harmadik világ hitelfelvevői számára a kedvező feltételekkel történő hitelfelvétel „Szezám, tárulj!” játéknak tűnt, amelynek segítségével hozzájuthatnak a negyven rabló kincseihez.

3. Az Egyesült Államok magas kamat-politikája

A fejlődő országok kormányainak drágán kellett megfizetniük a bankok lazább hitelkihelyezéseiért. A bankok többnyire változó kamatozásra adták a hiteleket. A kamatlábakat folyton a piaci kamatlábakhoz igazították. Ez az odaigazítás végzetessé vált az adós országok számára, amikor az Egyesült Államok központi bankja drasztikusan megemelte az összes dollárhitelek irányadó kamatait *annak érdekében, hogy az USA-ban tompítsa az inflációt, amely az erős fegyverkezés és az egyidejű adócsökkentés Reagen-i politikája miatt fenyegetett.* Súlyosan érintette az adós országokat, amikor az átlagos hitelkamatok időnkint 14-17 százalékra emelkedtek. A rendkívülien eladósodott Brazíliának a nyolcvanas években csak kávébevételének 25 %-át arra kellett fordítania, hogy 1 százaléknyi kamatemelést kifizessen.

4. Gigantománia és fegyverek

Sok fejlődő ország elitje külföldi hitelekkel finanszírozta a gyors iparosítás álmát. Duzzasztógátakat, ipari központokat, utakat, repülőtereket építettek. Közben persze sok pénz folyt sötét csatornákba, vagy végezte beruházási romokban. Ahol az iparosítás exportképes termékeket eredményezett – mint Ázsia sok, és Latin-Amerika néhány or-

országában –, ott ezek az országok alábecsülték Észak gazdasági hatalmát. Tökéletes ellentétben a szabad világkereskedelemmel kapcsolatos hitvallásukkal, *az ipari országok távol tartották piacaiktól Dél olcsó termékeit.* A befektetések emiatt megközelítőleg sem hoztak olyan magas devizabevételeket, hogy adósságaikat ki tudták volna fizetni – nem is szólva a beruházási romhalmazokról. *Valami hasonló vonatkozik számos katonai diktatúra fegyverkezési projektjeire.* A hiteleket fegyvervásárlásra használták – legfőképp azokban az országokban, ahonnan a pénzek is jöttek. Ily módon a hiteltőke egy része Észak fegyverkezési iparába folyt be – miközben ma Délen fizetik ki ezért a számlát.

5. Luxusfogyasztás és a tőke külföldre áramlása

Az elit sok fejlődő országban arra használta a hiteltőke egy részét, hogy *pazarló életstílusát szolgáló luxusárukat* vásároljon az ipari országokban. Mi több: a nyolcvanas éveket illetően több forrás is bizonyítja, hogy a tőkehitelek tekintélyes mennyisége már röviddel a fejlődő országokba történt átutalása után *anonim számlákra visszaáramlott az ipari országokba:* bőröndökben, vagy külföldi számlákon elhelyezett álcázott befektetésekként. Argentínából például a nyolcvanas években az Észak által nyújtott összes hitelek kereken 80 %-a ismét az ipari országokban nyitott argentin bankszámlákra folyt vissza. Miközben a szóban forgó országok felső rétege hasznot húz ebből a pénzügyi körhintázásból, az adósságszolgálat egyre jobban megterheli a „kis embereket".

Az adósságválság következményei a fejlődő országokban

1. A legszegényebbeknek takarékoskodniuk kell

A túlságos eladósodás oda vezet, hogy sok fejlődő ország több pénzt ad ki adósságának visszafizetésére és a kamatokra, mint oktatásra és egészségügyre. Az afrikai Uganda például évente fejenként 17 dollárt fizet hitelezőinek, az ország egészségügyi rendszerének viszont csak 3 dollár/fő áll rendelkezésére. Ehhez társul, hogy a hitelezők intézményei, például a *Nemzetközi Valutaalap*, csak akkor szavaznak meg újabb pénzeket, ha az adós ország ún. *struktúra-alkalmazkodási programot* hajt végre. Ezek olyan programok, amelyeknek értelmében az illető országnak liberalizálnia kell az áru- és tőkemozgást, privatizálnia kell az állami vállalatokat és korlátoznia kell az állami kiadásokat. Ennek a takarékossági programnak a következtében többnyire *törlik az alapvető élelmiszerek, az állami szállítások és más társadalmi szolgáltatások támogatását.* Peruban 1990-ben az összes alapszükségletek állami támogatását megszüntették. Ennek következtében a tüzelőanyagok ára 3100 %-kal, a zsömle ára 1150 %-kal, a bab ára 1067 %-kal emelkedett. A takarékossági politika különösen a szegények legszegényebbjeit érinti.

2. Éhezés és környezetpusztítás

Az adósságválság arra kényszeríti az adós országokat, hogy annyi devizát keressenek meg, amennyit csak lehetséges, mégpedig oly módon, hogy annyit exportálnak, amennyit csak lehetséges. *A termékeny földeken ezután már nem alapélelmiszereket termesztenek,* például kukoricát, rizst vagy kölest, hanem exportgyümölcsöket, például ananászt. Az Észak szupermarketjei számára termelt ananász devizát hoz, a hazai lakosság számára termelt köles nem. Az adós országok ugyanezen okból *kiirtják esőerdőiket,* hogy bútorhoz, ablakkerethez vagy koporsóhoz való trópusi fát szállítsanak Északnak. Így aztán tönkreteszik az esőerdőket – ennek minden következményével a Föld klímájára nézve. Az adósságválságból fakadó exportnyomás világszerte az éhezést és a környezetpusztítást segíti elő.

3. Az erőszak klímája

Az adósságválság elősegíti a szegénységet – ennek eredménye pedig a gyorsan növekvő bűnözés; a rablótámadások és a gyilkosságok sok fejlődő országban napirenden vannak. A bűnözés azonban csak egyik következménye e társadalmak növekvő szétzilálásának. Továbbiak is követik: családok mennek szét, a hétköznapi élet eldurvul, a gyerekek anélkül nőnek föl, hogy törődnének velük, a fiatalok anélkül, hogy bármiféle távlatot látnának. Ez a fejlemény kedvezően hat a politika tekintélyi tendenciáinak megerősödésére és az erőszak társadalmi klímájának kialakulására: a gazdagok *maffiózó magán-biztonsági szolgálatok* segítségével elszigetelik magukat a társadalomtól – a szegények állandó bizonytalanságban élnek. Az adósságválság megnehezíti a demokratikus fejlődést és az emberi jogok tiszteletben tartását.

4. A befektetők elrettennek

Az adósságválság elrettenti a külföldi befektetőket attól, hogy az érintett országokban fektessenek be. *Attól kell félniük, hogy* ezekben az országokban *nem rendelkezhetnek szabadon a devizákkal,* mivel ezeket elsősorban az adósságok visszafizetésére fordítják. Ezenkívül ezek az országok gyakran nem képesek már útépítésbe, víz- és energiaellátásba pénzt fektetni, úgyhogy *hiányoznak a befektetések feltételei.* Az adósságválság súlyos jelzálogterhet jelent az adós országok gazdasági fejlődése számára.

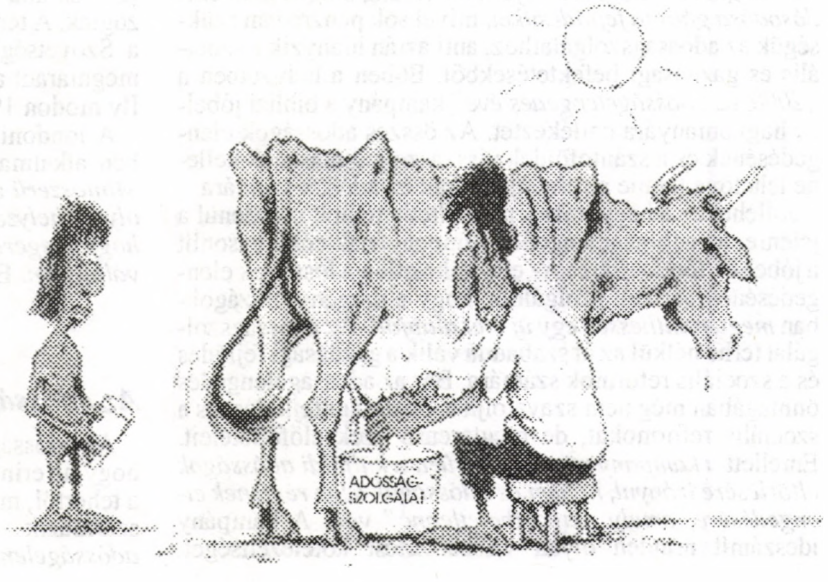

Az adósságválság következményei az ipari országokban

1. Munkahelyek megszűnése

A nagy külföldi adóssággal rendelkező országoknak erősen csökkenteniük kell importjukat, mivel devizájukra az adósságok visszafizetéséhez van szükségük. Emiatt *ezek az országok messzemenően kiesnek mint értékesítési piacok.* Naponta olvasható az újságokban, hogy az ázsiai válság észak-amerikai és nyugat-európai munkahelyekbe kerül. Ami az adósságválságot illeti, a becslések abból indulnak ki, hogy Európában csak 1982 és 1992 között évente mintegy 490.000–735.000 munkahely szűnt meg, mivel visszaesett az adós országokbeli értékesítés.

2. Növekvő bevándorlás

A szegénység és a környezeti károk miatt menekülők száma évek óta világszerte emelkedik. Mivel az adósságválság sok fejlődő országban korlátozza az életfeltételeket, hozzájárul a tömeges menekültséhez. Jelenleg több mint 100 millió ember van menekülőben – s bár először a szomszédos országokba menekülnek, később azonban elindulnak Észak felé. *A védekező stratégiák* – például a szigorított bevándorlási rendelkezések, vagy a kemény határellenőrzések – *hosszú távon nem fogják tudni feltartóztatni a menekültáradatot.*

3. Növekvő drogáradat

Sok drog érkezik Északra súlyosan eladósodott országokból. *A drogtermesztés egyik fontos oka a szegénység.* Mióta a súlyosan eladósodott Bolívia kemény takarékossági politikát folytat, becslések szerint az munkaképes lakosság 40 %-a dolgozik drogültetvényeken. A drogtermesztés más országokban is egyre látványosabbá válik. A Vatikán bizonyította, hogy az afrikai parasztok *negyvenszer annyit keresnek* egy kiló canabisszal (a hasis alapanyagával), mint ugyanennyi kakaóval. Ennek megfelelő nagyságúak azok a drogmennyiségek, amelyek világszerte forgalomba kerülnek.

A cél

Megszabadítás a súlyos tehertől

A diagnózis világos: *Sok fejlődő ország magas fokú eladósodása gátolja fejlődésüket,* mivel sok pénzre van szükségük az adósságszolgálathoz, ami aztán hiányzik a szociális és gazdasági befektetésekből. Ebben a helyzetben a *„2000, az adósságelengedés éve"* kampány a bibliai jóbelév hagyományára emlékeztet. Az összes adósságok elengedésének és a szántóföldek visszaszolgáltatásának kellene lehetővé tennie az élet új alapjait az adósok számára.

Jóllehet ez a hagyomány nem ültethető át közvetlenül a jelenre, az adósságelengedés kampányának célja hasonlít a jóbel-év törekvésére: Az elviselhetetlen adósságok elengedésének azt kell szolgálnia, hogy a szegény országokban *megteremthessék egy új élet alapjait.* Az adósságszolgálat terhe nélkül az út szabaddá válik a gazdasági fejlődés és a szociális reformok számára. Bár az adósságelengedés önmagában még nem szavatolja a gazdasági fejlődést és a szociális reformokat, de megteremti ezek előfeltételeit. Emellett *a kampány nem egyszerűen a külföldi adósságok eltörlésére irányul, hanem az adósságok azon részének elengedésére, amely „kifizethetetlenné" vált.* A kampány ideszámít minden olyan visszafizetési kötelezettséget, amely magasabb az adott ország exportbevételének 5 %-ánál.

Ezt a *„öt százalékos klauzulát"* történelmileg alapozzák meg: Az 1953-as londoni adósságszerződésben Nyugat-Németország összes külföldi adósságait annyira csökkentették, hogy az ezt követő időszakban évenkénti kifizetései éves exportbevételének 0,7 és 3,5 %-a közé estek. *Nyugat-Németország nagyvonalú adósságmentesítése* megmutatta, milyen fontos az adósságmentesítés egy ország gazdasági fejlődése szempontjából: *a német gazdasági csoda enélkül sosem lett volna lehetséges.* E történelmi tapasztalat alapján a kampány kezdeményezői abból indulnak ki, hogy a visszafizetés felső határának az exportbevételek 5 %-ában történő meghatározása megfelelő játékteret nyújt a gazdasági újrakezdéshez.

A példa

Németország 1952-ben

A II. világháború győztesei tanultak a történelemből: A Weimari Köztársaságban a jóvátételi fizetésekkel annyira megbénították a német gazdaságot, hogy sosem állt talpra. Csak 1932-ben engedték el a Német Birodalomnak a hátralévő összegek visszafizetését – túl későn ahhoz, hogy gátat lehessen vetni a szociális nyomor politikai következményeinek.

Nem utolsósorban ez okból – de azért is, hogy Németországot a hidegháborúban szilárdan a Nyugathoz kössék – engedték el nagyvonalúan a nyugat-németek adósságait az 1952-es londoni adósságszerződésben, és korlátozták erősen adósságszolgálatukat:

– *A háború előtti adósságokat* a hitelezők először 13,5 milliárd márkában állapították meg, a háború utániakat 16,2 milliárd márkában. A háború előtti adósság összes ki nem fizetett kamatait és kamatos kamatait elengedték. A tárgyalások során aztán a hitelezők abban egyeztek meg az adóssal, hogy az adósság további 50 %-át elengedik. A maradék adósság 14,85 milliárd márka lett.

– *A visszafizetés módját* szintén nagyvonalúan állapították meg. 1953-tól 1957-ig a szövetségi kormánynak évente csak kamatokat kellett fizetnie, 567,2 millió márkát. Az 1958 és 1978 közötti időszakra nézve pedig évi 768 millió márkára korlátozták az adósságszolgálatot. Összességében viszonylag alacsony, 2,5 és 4,5 % közötti kamatlábakat állapítottak meg.

Ez az adósságszerződés teljes sikert hozott. A visszafizetések már 1953-tól az exportbevételek 5 %-a alatt mozogtak. A termelés és az export erőteljes növekedése miatt a Szövetségi Köztársaság hamarább tudta visszafizetni megmaradt adósságait, mint azt a szerződés előirányozta. Ily módon 1970-ig jórészt kiegyenlítette adóságait.

A londoni adósságszerződést nem lehet teljes mértékben alkalmazni a fejlődő országok jelenlegi helyzetére. *Mintaszerű* azonban az alapgondolat: az akkori hitelezők *olyan helyzetbe akarták hozni az adós Németországot, hogy megerősödhessen és gazdaságilag teljesítőképessé válhasson.* Ez sikerült is.

A stratégia

Az adósságmentesítéstől a fejlődés felé

Az adósságok egyszerű eltörlése azzal a veszéllyel jár, hogy az érintett kormányok és gazdag elitek mentesülnek a tehertől, miközben a szegényeknek semmi előnyük nem származik az adósságelengedésből. A *„2000, az adósságelengedés éve"* kampány éppen ezt akarja elkerül-

ni, ezért azt követeli, hogy az adósságokat alakítsák át tőkévé szociális projektek támogatására.

Hogyan lehetséges ez, megmutatja egy hasonló svájci kampány: Ebben egy olyan, adókból támogatott alapról van szó, amellyel a svájci kormány adósságelengedéseket finanszíroz. Így engedett el a svájci szövetségi kormány 250 millió márkát Peru külföldi adósságaiból; viszonzásul Peru kormánya kötelezte magát arra, hogy ennek az összegnek 25 %-át hazai valutában befizeti egy alapba, amelyből önsegélyező projekteket finanszíroznak. Mivel ebbe az alapba elengedett adósságok ellenértéke folyik be, „ellenérték-alapnak” hívják. Svájc eddig tizenegy országgal hajtott végre ilyen módon adósságelengedést.

Az ilyen *„ellenérték-alapok” két nagy előnnyel járnak:* Egyrészt az adott fejlődő országnak olyan adósságokat engednek el, amelyeket tulajdonképpen devizában, többnyire dollárban kellene kifizetnie. Ennek az elengedésnek a folytán viszont *az illető ország már nem kényszerül arra, hogy annyit exportáljon, amennyit csak lehetséges,* pusztán azért, hogy teljesíteni tudja adósságszolgálatát. Másrészt az „ellenérték-alapok” kötelezik az adós országot arra, hogy adósságának egy részét hazai valutában egyenlítse ki, mégpedig úgy, hogy *a pénz mindenekelőtt a szegények javát szolgálja.* Ezt úgy szavatolják, hogy a szóban forgó országok nem-kormányzati szervezeteinek beleszólási joguk van a pénz felhasználásába. Az afrikai Zambia például az ottani alap tőkéjéből létre tudott hozni egy hitelintézetet, amely kis összegű kölcsönöket nyújt a szegény kisvállalkozóknak, akik a kereskedelmi bankoknál nem lennének hitelképesek.

Emiatt a *„2000, az elengedés éve”* kampány azt követeli, hogy az elengedett adósság egy részét fizessék be egy „ellenérték-alapba” – az adósságmentesítéstől a fejlődéshez vezető folyamat első lépéseként.

Az eljárás

Egy asztalhoz ültetni az adósokat és a hitelezőket

Az adósok és a hitelezők közötti tárgyalásokon egyenlőtlenül oszlik meg a hatalom. Az adós országok kormányai tudják, hogy az egész világon elveszítik hitelképességüket, ha tartósan nem egyenlítik ki adósságaikat. Ezért valahányszor elmennek a hitelezőkhöz, mindig Canossát járnak: hogy új hiteleket kapjanak, vagy alacsonyabb kamatokhoz jussanak, el kell fogadniuk a kemény feltételeket.

A *„2000, az elengedés éve”* kampány ezért nemzetközi csődjogi eljárást követel, amelyben egész államok is fizetésképtelennek nyilváníthatják magukat. Ezután olyan megegyezésre kerülhet sor, amely nemcsak az adósokat, hanem a hitelezőket is kötelezi. Nemzetközi szakértők nézete szerint a következőképpen mehetne végbe egy ilyen fizetésképtelenségi eljárás:

— A fizetésképtelen ország *kérvényezi a csődeljárást* egy e célból létrehozott nemzetközi szervezettől.

— *Az adós ország és hitelezői egyenlő számban nevezznek ki döntőbírákat.* A döntőbírák együttesen egy további tagot választanak, hogy szavazáskor többséget lehessen elérni. Ez a döntőbíróság hoz meg minden alapvető döntést.

— *Az eljárás tárgyát alkotja minden olyan adósság, amelyet az eljárás megindításáig vettek föl.* A döntőbíróság olyan pénzekről is intézkedhet, amelyeket korrupció vagy tőkekimenekítés révén vontak el az adós országtól: ezekkel a pénzekkel is ki lehet egyenlíteni az adósságot.

— *A döntőbíróság megállapítja, hogy az adós ország mennyit tud visszafizetni várható exportbevételei alapján.* Mindenesetre szavatolni kell a szociális ellátás (egészségügy, oktatás) és a gazdasági infrastruktúra bizonyos mértékét – hasonlóan ahhoz a szociális alapellátáshoz, amely magánszemélyek csődje esetén sem korlátozható.

— *Az adós ország polgárainak joguk van ahhoz, hogy a döntőbíróság meghallgassa őket.* Ez szervezeteikre is vonatkozik (szakszervezetek, egyházak, bázisszervezetek). Ugyanezzel a joggal rendelkeznek a hitelezők is.

— Ha az adósságszolgálat veszélyezteti egy ország *szociális alapellátását,* akkor valamennyit el kell engedni ennek az országnak az adósságából, a fennmaradó kötelezettség visszafizetését illetően pedig kötelező visszafizetési tervet kell kidolgozni.

Ennek a fizetésképtelenségi eljárásnak – amelyre már van példa az Egyesült Államok igazságszolgáltatásában – *két nagy előnye lenne a jelenlegi eljárással szemben:* Az egyik az, hogy ebben *egyenrangú tárgyalópartnerek* lennének az adós országok. A lakosságot vagy annak képviselőit is meghallgatná a döntőbíróság. A másik az, hogy egyidejűleg *a hitelezők is érvényesíthetnék igényeiket* – a döntőbíróság gondoskodna arról, hogy legalább követeléseik egy része teljesüljön. Ráadásul ez az eljárás lehetővé tenné a kimenekített pénzekhez való hozzájutást is.

Ez a fizetésképtelenségi eljárás hozzájárulhatna ahhoz, hogy a jelenlegi adósságválság megoldódjék, illetve a jövőben ne ismétlődjék meg. *Az adós országok* nagyobb felelősséggel fognak bánni az új hitelekkel – *a hitelezők* pedig elővigyázatosabbak lesznek a hitelkihelyezésekkel.

Forrás: Publik-Forum, 1998/8

Heinz Flügel

Az eretnekek igazsága

***Giordano Bruno** az olasz reneszánsz jelentős filozófusa volt. 1548-ban született Nápolyban, 1562-ben dominikánus szerzetes lett, 1572-ben szentelték pappá. 1576-ban a keresztény alapdogmákkal kapcsolatos eretnek nyilatkozatai miatt menekülnie kellett, s ezt szüntelen vándorélet követte Európa-szerte. Miután meghívták Velencébe, 1592-ben eretnek eszméi miatt följelentették az inkvizíciónál; 1593-ban Rómába vitték, s mivel nem volt hajlandó visszavonni nézeteit, hosszú per után 1600. február 17-én máglyán megégették. Vértanúhalálának 400. évfordulóján az alábbi tanulmány közlésével tisztelgünk előtte.*

Meglehet, az eretnekek igazságáról beszélni maga is eretnekség. Eretneknek azt szokták nevezni, aki ellentmondva a hivatalos egyház által megfogalmazott és tekintéllyel őrzött dogmáknak, önkényesen megrövidíti vagy egyoldalúan értelmezi az igazságot. **Az egyháziasság és az eretnekség feltételezik egymást**, amint erre ismételten rámutattak már; az újabb korból csak Walter Nigg Az eretnekek könyve c. művét említsük meg. **Az egyház és az eretnekség e kölcsönös viszonya azonban – végzetszerűen – elképesztő tragédiákat eredményezett.** Gondoljunk csak az egyház által a történelem során elítélt eretnekekre, és fontoljuk meg, hogyan cáfolta ezzel önmagát az egyház, aligha jóvátehető módon! *Az egyház hitvallásformulái az eretnekek vérével íródtak.*

Úgy tűnik, megengedhetetlen, hogy ezért a vérért csak a római katolikus egyházat tegyük felelőssé; az evangélikus egyház története ugyanis nem csupán a reformációval kezdődik, s egyébként *a reformátorokban is* megmaradt bizonyos hajlam az eretneküldözésre. Szervét Mihály iszonyú genfi kivégzését éppúgy nem lehet elvitatni, mint az újrakeresztelők véres likvidálását. Az eretnek *még Luther Márton szemében is* „a közrend ellenségének" számított, akinek megbüntetését az 1648-ig formálisan érvényben lévő birodalmi eretnektörvény alapján meg lehetett követelni a világi uralomtól. *Azt, hogy a későbbiekben megszűnt az eretnekek fölötti véres ítélkezés, nem annyira az intézményes egyházakon belül hatékonnyá váló toleranciának, mint inkább a polgári felvilágosodásnak lehet köszönni.* Mindenesetre föl kellene tenni a kérdést, annyiban nem tekinthető-e ez a tolerancia a protestantizmus szellemétől ihletettnek, hogy az alapvetően arra érez hivatást, hogy a keresztény hitet felszabadítsa a sajátosan egyházi rendszer uralma alól, és végül lemondjon mindenfajta dogmatikus tekintélyről. Ennek a például Adolf von Harnack által képviselt liberálprotestáns következtetésnek a lehetőségét és belső jogosultságát éppoly kevéssé lehet tagadni, mint annak a lutheránus egyháziasságnak az ortodox elvét, amely feltétlenül kötelező tantörvénnyé teszi a hitvallás-iratokat – mindenesetre állandó konfliktusban önmagával. (A norvég lutheránus egyházban 1953-ban kirobbant vita a pokolról és a vonatkozó hitvallási cikkelyről szemléletes példája ennek a konfliktusnak.)

„Ha az egyház megengedi az eretnekséget, akkor önmagát teszi eretnekséggé" – áll a Kittel-féle Wörterbuch zum Neuen Testament megfelelő szócikkében. Kétes vigasz, hogy a kereszténységben ma már nem szokás drasztikusan megbüntetni a világnézeti tekintély átkával sújtott eretneket. Az sem lenne helyes, ha azzal a vigasszal könnyítenénk a lelkünkön, hogy alábecsüljük azoknak a fájdalmait, akiket még az újabb korban is tévtanítóként bélyegeztek meg és közösítettek ki, elsődlegesen a római katolikus egyházból. Persze nem lobognak már a máglyák lángjai; mindazonáltal az igazság némely eretnek szerelmese változatlanul megtapasztalja azoknak a kegyetlenségét, akik azt állítják, hogy korlátlanul rendelkeznek az igazsággal. Nem azért említem ezt, hogy a magam részéről elítéljem őket, hanem hogy megmutassam, **a „Nincs más evangélium!" követelménye** milyen **kínos kényszerűséggel vezet az evangélium megrontásához.** *Az* az egyház, amely a maga egyháziasságában közvetlen isteni alapítással rendelkezőnek és valamely dogmatikusan rögzített igazság vagy hitnorma kezelőjeként értelmezi önmagát, megteremti az eretnekeket: nem tehet másként. Viszont hogy tulajdonképpen és lényegileg ki az eretnek, azért határozható meg olyan nehezen, mivel – ahogy a kereszténység története tanítja – nem egy eretnek maga is eretneküldözővé vált, mihelyt képes volt érvényre juttatni véleményét, és hatalomra jutott. Ennek értelmében tehát mindig az határozhatna arról, kit kell eretnekként kizárni, akinek végül is igaza lett, s egyszerűen az lenne eretnek, aki alulmaradt a vallási vitában.

Ámde ki akarná tagadni, hogy a vallási vélemények ütközése, a teológiai vita kezdettől fogva elengedhetetlen volt az ekklészia számára, amely kötelességének tartotta az egyházi élet rendezését, a tanítás rögzítését és a hitigazság megfogalmazását. Mindenesetre ha olyan egyértelműen hagyományozták volna át a keresztény üzenetet, hogy az kizárt volna bármiféle értelmezési alternatívát, akkor nem létezne az eretnekek problémája. Ezért **Órigenész és Ágoston** – Pál azon szavához kapcsolódva, hogy „eretnekségeknek lenniük kell" (1Kor 11,19) – **mérlegelték,** vajon nem engedhető-e meg a Szentírásról alkotott felfogások sokfélesége, és hogy következésképpen **nem szükségesek-e a különböző pártok, sőt nem elkerülhetetlenek-e a szakadások,** *hogy ily módon, a dialogikus viták és tisztázások útján az egyház lépésről lépésre eljusson a tiszta igazság megismerésére.*

Az ily módon, **az „eretnekségek" kiküszöbölése útján kifejlődő hitbeli tan azonban,** mihelyt bizonyos konszenzus létrejött, **kioldódott a történelmi folyamatból, s attól kezdve** – jogi normákkal biztosítva – **történetietlenül abszolút és egyszer s mindenkorra támadhatatlan dogmának számított.** Ennek megfelelően a római katolikus egyház antimodernista esküjében ez áll: „Ezért teljességgel elvetem azt a tévhitet, mely kitalálta, hogy a hittételek fejlődnek." *Nem oldható fel az* az *ellentmondás*, amelybe az egyház ak-

kor keveredik, amikor történetiségének, a teológiai hagyományok keletkezésének tudatát azzal az igénnyel kapcsolja össze, hogy feltétlenül kötelező és megváltoztathatatlan hittételek birtokában van. Jóllehet maga Jézus szólított föl arra, hogy „Keressetek és találtok”, az eretnekség az egyház számára elvben még mindig e felszólítással való visszaélésnek számít, akárcsak Tertullianus számára; Tertullianus ugyanis úgy véli, a keresést csak addig szabad megengedni, ameddig nem sérti a hitszabályt, tehát csak a rögzített dogmatikai norma talaján. Az ezt a normát túlhaladó keresést eretnekségként kell elátkozni. A dogma tehát paradox módon saját eredetét átkozza el. Azáltal, hogy előzetes követelményként állítja fel a maga változhatatlanságát, önmaga kialakulását tagadja.

Ekkor azonban **kikerülhetetlenül vetődik föl a rettenetes kérdés, vajon az egyház mint az egységes norma őrzője számára nem eretnek-e maga Jézus is.** Ha eltekintünk is attól, hogy a korabeli zsinagóga számára biztosan az volt, visszatérvén, a középkor virágkorának keresztény nagyegyháza számára is azzá vált volna – amint ezt *Dosztojevszkij* a nagy inkvizítor legendájában egyfajta jámbor kísérletként demonstrálta –, és hiú gőg lenne azt feltételezni, hogy a ma keresztény egyházai, tartozzanak bármely felekezethez, nem vetnék el ugyanúgy eretnekként, még ha kifinomultabb eszközöket használnának is az elvetéshez. De a „Nincs más evangélium!” jelszava alapján járnának el. Ő pedig bizonyára igazolná a római egyház által elítélt modernisták tételét, miszerint egyáltalán nem állt szándékában megalapítani az egyházat mint hitintézményt, mint hatalmi eszközt. *Erik Peterson*, aki később áttért a katolikus egyházba, a pünkösdi Szentlélek apostoli alapításaként értelmezve azt, még ő sem kerülheti el, hogy *Adolf von Harnack*-kal folytatott levelezésében el ne ismerje, hogy bizonyos kétértelműség tapad az egyházhoz, amennyiben Jézusnak az Isten Országáról szóló igehirdetését fölszívta az ekklészia koncepciója – *Alfred Loisy* híres mondásának megfelelően: *„Jézus az Isten Országát hirdette, de az egyház jött el.”*

Az egyház a maga hitvallásával együtt történelmi fejlődés eredménye. *Ernst Käsemann* számára teljességgel kétséges a legősibb gyülekezet igazhitűsége. *Az őskeresztény-ség hitvilágát* inkább – részben egymást kizáró – *teológiai ellentétek* jellemzik, és **a hagyomány** – amelynek rendszerezése érdekében később oly szisztematikusan fáradozott a teológia – Käsemann szerint **nem az egyház egységét alapozza meg, hanem a hitvallások sokféleségét:** egy nagy teológiai társalgás, egy jámbor disputa tanúja. E disputa azonban mindig csak addig lesz áldásos, amíg megszívlelik azt a „félelmetes” isteni intelmet, amelyről Ágoston beszél Vallomásaiban a teremtéstörténet értelmezésének kapcsán: ne kizárólag önmagunk számára igényeljük az igazságot, amelyre mindannyian hivatva vagyunk; a felfogások különbözősége esetén maga az igazság vezessen minket egyetértésre. Teológiai ellenfeleivel vitázva Galilei hivatkozhatott erre az ágostoni kommentárra.

Amit azonban a teremtéstörténetet illetően mondtunk, még inkább **érvényes a krisztológiára**. Ernst Käsemann a 3. János-levélen mutatta meg, milyen nehezen válaszolható meg az a kérdés, vajon e kánoni levél szerzője valódi tanú, vagy inkább eretnek volt-e. Lehetséges-e, hogy – amint a levél exegéziséből adódik – az akkori ortodoxia tévtanítóként taszította ki őt, aki az apostoli hagyománnyal szemben a Szentlélek által megjelenített, az ige révén hirdetett Krisztusban oldotta föl a történeti Jézust? Käsemann véleménye szerint nem felel meg a dolgok bonyolult menetének az a szokványos felfogás, hogy az eretnekség az egyházon belüli elfajzás jelensége. Mindig valami dinamikus dolog az, amit a biztonságért és szilárd rendért aggódó egyház eretnekségként igyekszik kiküszöbölni.

Ha az objektív eretnekség megkülönböztetése érdekében még egyszer fölvetjük az eretnek lényegére, tehát a szubjektív eretnekségre vonatkozó kérdést, akkor immár azt mondhatjuk, hogy az eretneket valami dinamizmus jellemzi. Eretnekek voltak valamiképpen maguk a korai időszak keresztényei is, akiket környezetük békebontókként hozott rossz hírbe, amint az Apostolok cselekedetei beszámol róla. Amilyen mértékben azonban az egyház közéleti valósággá fejlődött, szintén abba a kísértésbe esett, hogy a maga részéről kizárja a békebontókat, azonosítván az igazságot és a tekintélyt, a hitet és a biztonságot. **A szervezett kereszténység mind a mai napig annak a félreértésnek a betege, hogy az egyháznak gondoskodnia kell a nyugalomról és a rendről,** és ez magyarázza régi ellenségességét is a határtalanul kérdező szellemmel és annak kritikus radikalitásával szemben, a feltétlen intellektuális őszinteséggel szemben. Bíráinak szemében makacssága, a szembenállás hajlíthatatlan akarása, vitázó szubjektivitása teszi az eretnek lényegét. Eckhardt mester persze, jóllehet formálisan eretnekséggel gyanúsították, mégis megvallotta önmagáról: hiányzik belőle a makacsság ahhoz, hogy valóban eretnek legyen. De éppen **csak a kérdezés e makacssága óvhatja meg az egyházat attól, hogy pompás szarkofággá változzék**, amelyben a mumifikált igazságot őrizgetik. Az egyház nem lehet meg eretnekek nélkül. **Ha nincs többé eretnekség, az egyház a közöny és a hazugság áldozatává válik.** Tragikus engedetlenségükkel az eretnekek emlékeztetik az egyházat arra, hogy az az igaz-

G. Bruno végsõ gyõzelme

Nem vonok vissza, uraim, semmit!
Végesnél tágabb a végtelen hit,
eszméim fonalán a horgot
Isten megpedzette — nem háborgok,
én éreztem õt s õ tudott rólam,
pedzette horgomat az élet-tóban,
próbára tett és próbáját állom,
mert a végtelen óceánon
õ a halász s a hal én vagyok,
de gyõzedelmem lesz, ha Isten kifog.
Csak ember voltam, de annak tiszta.
Uraim, nem vonok semmit vissza!
Rakjátok a máglyát, nem szólok többet.
Megégek, uraim, de nem halok meg!

Kiss Benedek

ság, amelyet az ember zárt és ellentmondásmentes rendszerként, egyszer s mindenkorra megfogalmazott hittételként vél birtokolni, gyakorlatilag hazugságnak bizonyul. *Az igazság birtoklása türelmetlenné tesz, a türelmetlenség pedig gonosszá. Az etikai elvvel létrejövő ellentmondás evidens.*

Ágoston alaptétele, miszerint a tévedést kérlelhetetlen gyűlölettel üldözni kell, a tévedő ember felé azonban jóindulattal és szeretettel kell fordulni, nemes kísérlet a reménytelen konfliktus evangéliumi szellemű megoldására. *A történelemben* azonban *ennek a kísérletnek újból és újból meg kellett buknia* azon a tényen, hogy a legtöbb esetben a formális és a materiális eretnekség egy és ugyanaz, mivel az eretnek éppen feltétlen szubjektivitása, az őszinteség makacs akarása, ügyének exisztenciális komolysága révén válik rebellissé. Hogy az intézményesült, saját stabilitásáért és igazhitűségéért aggódó egyház arra törekszik, hogy biztosítsa magát a határtalanul kérdezők radikalizmusával és az egyén személyes tapasztalatára hivatkozó vallási szenvedélyével szemben, ezt bizonyára éppúgy tisztelnünk kell, mint az eretnek tragikus funkcióját, hogy „nyitva tartja a negativitás sebét".

Sören Kierkegaard, akinek zseniális lázadása döntő ösztönzéseket adott a modern teológiának, ebben az értelemben fogta föl a vallásos író azon feladatát, hogy föltárja a hivatalos egyház hazugságát, a keresztény elmélet és a keresztény exisztencia közötti szakadékot. ***Franz Overbeck*** is átlátta ezt a botrányt, és **azzal gyanúsította az egyház tanítását, hogy eszköz „a kereszténység illúziójának fenntartásához".** De Overbeck nem eretnek volt, hanem történész; távolságtartóan érvelt, hiányzott belőle Kierkegaard nyugtalan vallásos szubjektivitása, amely elszánt volt arra, hogy nem parancsolóan, hanem szenvedve csináljon helyet Istennek; ahhoz ugyanis, hogy egyáltalán ismét szó lehessen nálunk a kereszténységről, írja Kierkegaard, „előbb meg kell szakadnia egy költő szívének, és ez a költő én vagyok". Teológiai traktátusaiban *Erik Peterson* ellene vetette Kierkegaardnak, hogy az igazság exisztenciális létéről szóló beszédeiben az a félrevezető, tehát eretnek, hogy az ember itt nem jut el a pusztán szellemi exisztenciától az engedelmességig. Véleménye szerint ezért is harcolt Kierkegaard olyan szenvedélyesen a dogmatikus igazság ellen; „mert éppen azáltal, hogy ő [Kierkegaard] akar exisztenciálisan az igazság lenni", mondja Peterson, éppen azáltal „vonja ki magát az igazsággal szembeni engedelmesség alól, amint azt a dogma értelme feltételezi". Nekem úgy tűnik, ez a megjegyzés nemcsak a sajátosan katolikus törvényeskedésről tesz bizonyságot, hanem egyszerűen magát az egyház önértelmezését érinti, tehát a reformáció során létrejött egyházak önértelmezését is, amennyiben a lutheri „eretnekség" intézményesen rögzült bennük és tekintélyt igényel hitvallásformulái számára. Mindazonáltal ezt csak saját protestáns elvével ellentmondásban, ill. ama szabad szellem rovására tudta és tudja megtenni, amelynek elengedhetetlen feltétele éppen abban áll, hogy ellenszegül fölismerései misztifikálásának és önmaga dogmatizálásának. *Lessing* úgy vélte, erre a szellemre hivatkozhat, amikor az ortodox főlelkésszel, Goezével vitatkozva a kereszténység belső igazsága mellett, Krisztus vallása mellett kardoskodott, és azt meg akarta különböztetni a dogmatikus értelemben vett keresztény vallástól. Meg volt győződve arról, hogy igazi lutheránusként nem Luther írásainak, hanem sokkal inkább Luther szellemének támogatását élvezi.

S hogy **a kommunista eretnekek problémáját se hagyjuk teljesen figyelmen kívül**, ama szabad szellem tanújaként, amely folyton résen áll, nehogy bekövetkezzék önmaga ideologizálása, e helyt meg kell említenünk *Leszek Kolakowski* lengyel filozófust, a „filozofáló bolond" szerepében megjelent marxistát, akit mint eretneket a marxista ortodoxia inkvizítorai következetes eljárással kiközösítettek. Mint minden zárt rendszerben, a dogmatikus ateizmusban is létezik az eretnekség problémája. Az eretnekség itt is az ideológiai rendszer belső kritikájából, a marxista elvvel szembeni radikális becsületességből, az igazság szenvedélyes szeretetéből fakad. A keresztény heretikus és a marxista eretnek típusa közötti hasonlóság félreismerhetetlen: a szilárd ideológiai vagy teológiai álláspontok birtokosaival szemben mindketten valamiféle mozgásnak a hordozói, s mint ilyenek mindig a határpontokon tartózkodnak, sőt éppen azon vannak, hogy átlépjék a határokat.

Schleiermacher „a keresztény hittan határpontjainak" nevezte az eretnekségeket. A dogmatikai határok szükségessége éppoly vitathatatlan, mint a határok átlépésének szükségessége. A határ fogalma dialektikus. Persze, **aki átlépi egy hagyományos, dogmatikusan rögzített rendszer határait, az félelmetes kalandba bocsátkozik bele:** nemcsak annak a veszélynek teszi ki magát, hogy kiközösítik és rossz hírbe hozzák; az eretnek nagy szenvedése abban a kockázatban rejlik, amellyel szubjektív őszinteségét előnyben kell részesítenie a jóváhagyott egyházi igazsággal szemben, és meg kell kérdőjeleznie belső kötelezettségét, azt, ami számára önmagában véve drága és szent. *Eckhardt mester* beismerését már említettük: „Az lehetséges, hogy tévedjek, de az nem, hogy eretnek legyek." Tudjuk, hogy *Galilei* a tudományos igazság és az áthagyományozott hittan, a kísérlet és a kinyilatkoztatás közötti konflik-

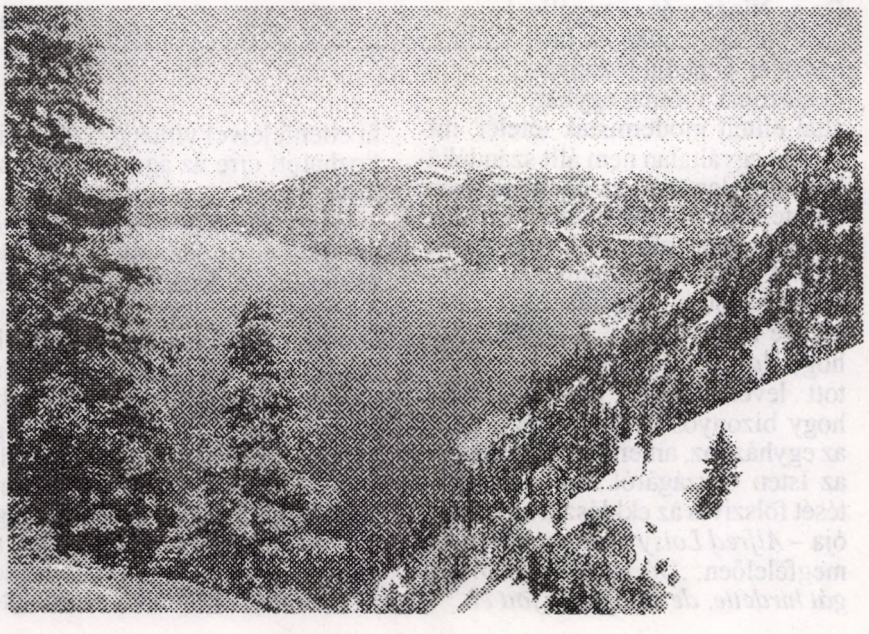

tusban futott zátonyra azáltal, hogy félelmében és bajában alávetette magát az egyház tekintélyének, és megtagadta felismerését. Kudarcán lemérhetjük, mekkora emberi nagyságra van szükség ahhoz, hogy valaki az intézményesített, áthagyományozott igazság iszonyatos szuggesztiójának kitéve mégis a magányt, a bizonytalanságot, a soha el nem csituló kérdezést válassza. Feltételezhető, hogy a hamburgi ortodox lutheránus főlelkész, Goeze kevésbé volt boldogtalan, mint ellenfele, *Gotthold Ephraim Lessing*, aki tökéletesen tudatában volt eretnekszerepének, amikor meghozta azt a döntést, amellyel az igazság rendíthetetlen keresését részesítette előnyben az igazság birtoklásával szemben. Elméletileg helyes lehet, ha azt vonultatjuk föl ellenében, hogy az igazságra törekvés önmagában véve, tehát ha nem kíséri az őszinte vágy, hogy a végén eljussunk annak birtoklására, amit kerestünk, ellentmondásos és megtört dolog. De a gyakorlatban ismét csak nem a teljes igazság birtoklásának háborítatlan meggyőződése fanatizálta és rontotta-e meg az embereket? Így nézve mégiscsak igaza lenne Lessingnek azzal az érvelésével, hogy egyedül Istennél nyugszik a teljes igazság, és hogy az ember csak mint folyamatot, mint keresést és előrehaladást kérheti maga számára az igazságot, s közben az igazság kedvéért meg kell tiltania önmaga számára tapasztalatai és fölismerései dogmatizálását.

Másrészt azonban nem lenne szabad keresztény eretnekségről beszélni, ha nem létezne a kereső és határtalanul kérdező eretnek számára is a hit valamilyen megtámadhatatlan alapja, valamiféle kétségbe vonhatatlan igazság; hiszen mondtuk már, hogy egyes keresztények éppen azért váltak eretnekekké, mivel szenvedélyes egyoldalúsággal és radikális szubjektivitással megpróbálták aktualizálni a keresztény lényeget vagy annak egy részét. Az eretnek nem tagadja a keresztény igazságot; hiszen ha ezt tenné, nem-keresztény, vagy talán ateista lenne. Csakhogy az igazság hivatalos egyházi megfogalmazásával szemben előnyben részesíti a kételkedést. Az eretnek nem vitatja a keresztény kinyilatkoztatást; inkább megóvja azt attól, hogy valamilyen hiánytalan, abszolút érvényes értelmezésben konzerválják. A **kinyilatkoztatott igazságnak a történelmileg kialakult hitszabállyal történő totális azonosítása az absztrakciót eredményezi, vagy ahogy ma mondanánk, Isten halálát.** Az isteni kinyilatkoztatás szelleme éppen az általa megragadott emberek kereső tevékenységében, és fáradhatatlan, az abszolút egyházi tantételeket és hitvallásformulákat viszonylagosító kérdezésükben él és hat. Az egyházi keresztények reflektálatlan gondtalansággal és magától értetődőséggel szoktak beszélni az Abszolútról, jóllehet a központi eseményt, azt, amit megtestesülésnek szokás nevezni, csak abban az értelemben lehetne fölfogni, hogy Isten a viszonylagosban ad hírt magáról és a viszonylatokban él.

Ezekszerint még az is **meg kellene kérdezni, vajon az a kísérlet, hogy az igazságot tantételekben és hitvallásformulákban rögzítsék, és az emberi szellemet a hitbeli engedelmesség szigorú követelményével ezek elfogadására kötelezzék,** szóval hogy ez a kísérlet a maga kifinomultságában **nem szörnyűbb istenkáromlás-e, mint az eretnek gondolkodás kutakodó kételye.** S vajon nem lehetséges-e, hogy végzetes félreértésről volt szó, amikor azt, amit Jézus szabad emberek bizalmának gondolt az ő személye iránt, meghatározott, de bizonytalanul áthagyományozott tényekbe vetett hitként akarták értelmezni? Mindenesetre az a fajta igazhitűség, amelyet a hitvallásformulákra hivatkozó ortodoxia követel, mindenképpen másodlagos jelentőségű lehet csak, amikor hathatósan működik az említett eleven, személyes kapcsolat a szeretet üzenetét hirdető Jézussal. Erről a személyes kötődésről tanúskodik *Eckhart mester* egyik mondása, amelyet *Albert Camus* idéz A lázadó ember c. esszékötetében: A misztikus állítólag „az eretnekség bámulatos hangulatában" azt mondta, hogy inkább választaná a poklot Krisztussal, mint a mennyországot nélküle. Camus úgy véli, éppen ebben áll a szeretet mozdulata. Ezt a mozdulatot pedig nyilvánvalóan csak eretnek módon lehet megtenni.

Ma már csak kevés megértést tudunk tanúsítani azon türelmetlenség iránt, amellyel a vitatható egyház másodlagos teológiai kérdéseknek elvi jelentőséget tulajdonított történelme folyamán; és nem takaríthatjuk meg magunknak az elmondhatatlan szomorúságot, például ha az utolsó vacsora jelentése körüli pusztító vitákra, vagy még inkább Jézusnak az újszövetségi írásokban egyáltalán nem szó szerint, hanem szellemük szerint lejegyzett szavai kötelező értelmezésére gondolunk. Vajon nem éppen az eretnek gondolkodóknak, a heretikus teológusoknak köszönhetjük-e, hogy az egyház, amely bizonyosságot igényel – noha szent kalandra vagyunk hivatva –, újból és újból szembesül annak sokértelműségével, amiről az Újszövetség beszámol. *Valóban nincs bizonyosság. Az újszövetségi üzenet középpontja sem egyértelműen megfogalmazható valami, hanem izzóan folyó mag.* Az ismételten kialakuló eretnekségek provokációja nélkül a kereszténység réges rég kényelmesen és túlságosan magától értetődően berendezkedett volna a konvencionális hitben. Az eretnekek azok, akik az igazság kedvéért szenvednek, amikor az egyház szenvedésmentes bizonyosságot ígér. Ezzel egyáltalán nem állítjuk, hogy az eretnekeknek mindig igazuk lett volna. Amint az eretnekek története mutatja, tanításukban sok minden kétségtelenül borzasztó túlzás és szörnyű spekuláció volt. **Az eretnekek igazsága nem abban áll, amit esetről esetre mondtak, hanem üdvtörténeti funkciójuk szükségszerűségében, és gyakran a szentet közelítő életvitelükben.**

Mindenesetre a vallási nyugtalanságtól kevésbé kellene félnünk, mint a sterilitástól, s az eretnekségtől kevésbé, mint a merev, zavartalan dogmatizmustól. Úgy tűnik, azok, akik telve félelemmel az egyházi közösségek összezavarásától óvnak, az engedelmesség formációinak tartják az egyházi közösségeket, holott azok (rendeltetésük szerint) szabad fórumai annak a beszélgetésnek, amelyre Isten elhívta az embereket. Ennek a beszélgetésnek feladatát tekintve abban az alázatossá tevő tudásban kellene különböznie más diszkusszióktól, hogy a titokzatosan elénk adott igazságra vonatkoztatva minden teológiai értelmezés és megfogalmazás viszonylagos, tökéletlen és egyoldalú. Ezért *annak a rigorózus állításnak, hogy egyedül mi rendelkezünk a teljes és egyértelmű isteni igazsággal, az Isten Lelke elleni tulajdonképpeni bűnnek kellene számítania.* Aki tehát arra törekszik, hogy becsületes legyen Istennel szemben, az szívesebben fogja magára venni, hogy eretnekként hozzák rossz hírbe, mintsem hogy ő feketítsen be másokat az eretnekség vádjával.

Forrás: Hans Jürgen Schultz (Hg.), Die Wahrheit der Ketzer, Stuttgart 1968

Georg Denzler

Rehabilitálják Husz Jánost?

Mindmáig folyik a vita, eretnek volt-e a cseh pap, Husz János (1370–1415)? II. János Pál, a történelem első szláv pápája 1995-ös csehországi látogatása során a Konstanzi zsinat által 1415-ben meghozott ítélet felülvizsgálatára ösztönzött. Valóban bekövetkezik majd ez?

A pápalátogatás ellenprogramjaként vagy öt tucat, középkori kosztümökbe öltözött cseh vonult lovakkal, kocsikkal, zászlókkal a cseh és német városokon keresztül Konstanzba, hogy ily módon emlékeztessen a reformátor Husz János igazságtalan elégetésére. Miközben Husz ma még eretneknek számít a katolikus egyházban, olmützi tartózkodása során II. János Pál szentté avatta Jan Sarkander morva papot (†1620), a morvaországi ellenreformáció egyik szigorú képviselőjét.

Izzó prédikátor

A szegényes viszonyok között, 1370-ben a dél-csehországi Husinecben született Jan Hus hamarosan pappá szentelése után Prágában, az egyetemen és a cseh hívők számára alapított Betlehem kápolna prédikátoraként működött. Talán nem volt nagy teológus, de biztos, hogy izzó prédikátor volt, aki az egyház bibliai alapokon történő, gyökeres megújulását követelte. ***Mindenekelőtt a könnyelmű életű klérus hatalomra és gazdagságra törését gyűlölte.*** Ezért nem takarékoskodott a sokszoros visszaélések elleni támadásokkal, és így felbujtotta a népet az egyházi hatóságokkal szemben. A Betlehem kápolna szószékéről így mennydörgött: „Mai püspökeink és papjaink sajnos alig tudják kivárni az istentisztelet végét, máris rohannak ki a templomból, egyesek a kocsmákba, mások ide-oda, hogy papokhoz méltatlan módon viselkedjenek." A szigorú erkölcsű Husz *a pápát sem kímélte*, jobban mondva a pápákat, hiszen ebben az időben három, egymással rivalizáló pápa létezett: „Pápáink és Péter utódaink hóhérokká és bakókká képezték ki magukat; a hűséges keresztényeket eretneknek bélyegzik és elégetik."

Prága érseke, aki kezdettől fogva ellenfele volt a felforgató papnak, ***1410-ben kimondta Huszra a kiközösítést,*** úgyhogy a városból vissza kellett vonulnia vidékre, de prédikációs tevékenységét nem hagyta abba. IV. Vencel cseh király csak addig támogatta Huszt, amíg az nem kezdett a XIII. János pápa által egy Nápolyi László elleni keresztes hadjárat alkalmából elrendelt bűnbocsánat ellen prédikálni, és ezzel magának a királynak is kárt okozni.

Hosszú tárgyalások után ***1414-ben zsinat ült össze Konstanzban,*** hogy véget vessen a pápai szakadásnak, megszüntesse a Husz körüli konfliktust és végül az egyház reformjára irányuló döntéseket hozzon. Bízva abban, hogy *Zsigmond császár szabad elvonulást ígért neki,* a már többszörösen kiközösített teológus, Husz elutazott a Bodeni tó partján fekvő városba, hogy számot adjon az ott összegyűlt zsinati atyáknak. A vád úgy hangzott, hogy összes teológiai nézeteiben a zsinat által posztumusz elítélt oxfordi teológiaprofesszor, John Wyclif tévedéseinek elkötelezettje. Ez azonban *nem felelt meg az igazságnak.* Husz ugyanis számos pontban, például a jó cselekedetek érdemét, a tisztítótüzet, a hét szentséget, és főképpen az eucharisztikus átváltozást illetően Wycliféitől eltérő nézeteket képviselt. Igaz persze, hogy elvetette a pápaság legfőbb hatalmi igényét, mivel erre nem talált alapot a Bibliában. Ehhez az elutasításhoz biztosan hozzájárult a pápák botrányos életvitele is.

„Te tudod, hogy hamisan vádoltak meg engem"

Amikor az eretnekgyanús Husz a kihallgatás során Krisztusra hivatkozott mint végső bírára, a bírák részéről csak gúnykacajt aratott. ***Mivel azonban az írásaiból összeállított harminc tévedést nem akarta vita nélkül visszavonni, nem volt kétséges a halálos ítélet:*** „A konstanzi zsinat kinyilvánítja és elhatározza, hogy az alább említett, Husz János könyveiből és írásaiból vett cikkelyek, melyeket ő saját kezével írt, amint ezt maga is megvallotta, nem katolikusak, hanem tévesek, a jámbor fülek számára botrányosak és sértők, felforgatók és vakmerők, sőt egyesek nyilvánvalóan eretnekek, s a szent atyák és az általános zsinatok régóta elvetették és elítélték őket. Mivel Isten Egyházának ily módon már semmi köze hozzá, a konstanzi szent zsinat átadja Husz Jánost a világi igazságszolgáltatásnak."

Husz imádkozva fogadta a halálos ítéletet: „Uram, Jézus Krisztus, bocsáss meg minden ellenségemnek, ezt kérem Tőled a megmérhetetlen irgalmasság nevében. Te tudod, hogy hamisan vádoltak meg engem, hogy hamis tanúkat állítottak ellenem és hamis cikkelyeket írtak. Bocsáss meg nekik nagy irgalmasságodban."

Ezután ráadták Huszra a papi ruhákat, hogy aztán rögtön le is vetessék őket róla. Végül egy papírból készült, a püspöksüveghez hasonló fejfedőt tettek rá, az ún. eretneksapkát, ezzel a felirattal: „Ez a főeretnek". Így ment Husz a kivégzésre. Mielőtt a tűz lángjai összecsaptak volna fölötte, harmadszor is fölkiáltott. „Krisztus, az élő Isten fia, könyörülj rajtam!"

Beran bíboros: „A lelkiismereti szabadság elleni tettek"

Josef Beran, Prága egykori érseke (1888–1969) három éven át volt a dachaui koncentrációs tábor foglya, később pedig országának kommunista kormánya akadályozta püspöki hivatalának gyakorlásában, különböző helyekre internálva őt, mígnem 1965-ben VI. Pál pápa bíborossá nevezte ki, és így áttelepülhetett Rómába. A II.

Vatikáni zsinat utolsó ülésszakán kijelentette: A lelkiismereti szabadság elleni tettek akkor is károsak erkölcsileg, ha az igaz hit javára irányulnak, vagy ezt a látszatot keltik". Bizonyára a 15. századi, áldatlan huszita háborúkra is gondolt, amelyek alapjaiban rengették meg Csehországot. Nyíltan megvallotta: „Úgy tűnik, hazám katolikus egyháza ma fájdalmasan vezekel mindazokért a vallásszabadság elleni hibákért és bűnökért, amelyeket korábban az ő nevében követtek el, mint például Husz János elégetése a 15. században, vagy a katolikus hit újrafelvételének kényszere a 17. században, amelynek a cseh nép nagy részét alávetették az akkori szabály értelmében: 'Akié a föld, az határozza meg a vallást is'".

Erre a beavatkozásra emlékeztetett II. János Pál, mikor tudósokkal találkozott Prágában, 1990. április 21-én. 1995-ben felekezetközi bizottságot állítottak föl Prágában Husz „esetének" alaposabb kivizsgálására. ***Vlk bíboros, prágai érsek*** nem régiben, egy Huszra emlékező ünnepség alkalmával amellett érvelt, hogy Husz elítélését felül kell vizsgálni, mivel *Husz a német Zsigmond császár „politikai számításának áldozatává lett".*

Thomas Halik cseh teológus Huszról szóló, nagy figyelmet keltett tanulmányában erre a következtetésre jutott: „Husz nem azért szenvedte el a tűzhalált, mert mindvégig védelmezte személyes, reformhangsúlyú és forradalmi nézeteit, hanem *mivel elutasította, hogy sajátjainak ismerje azokat a nézeteket, amelyeket bírái tulajdonítottak neki."*

A Vatikánban Husszal kapcsolatos, történészekből álló ***pápai bizottságot hoztak létre Walter Brandmüller vezetésével.*** Vajon bekövetkezik-e Husz esetének felülvizsgálata? *Brandmüller,* aki valaha az egyháztörténet professzora volt az augsburgi egyetemen, időközben azonban a római Szent Péter székesegyház kanonokja lett, már évekkel ezelőtt nyilvánosan megvallotta álláspontját: „Nem lehet kétséges, hogy *ha ma újrafogalmaznák Husz tanait, ismét el kellene ítélni őket.* Husz ismételten követelt rehabilitálása meghazudtolná egy zsinat és egy pápa tanítói tekintélyét, és igazhitűségként tüntetne fel egy eretnekséget. Dogmatikai álláspontból tehát egyszerűen lehetetlen Jan Hus rehabilitálása."

De miért kell akkor egy vatikáni bizottságnak további vizsgálatokat folytatnia Husz ügyében?

Forrás: Kirche Intern, 1999. november

Vigyázat! Szatíra!

Tiszteletreméltó Helyreigazítási Kongregáció, Róma

Tárgy: Visszaélésszerű imagyakorlat elleni intézkedések

A Szentszék tudomására jutott, hogy egyes hívek kétes céljaikat olyan módszerekkel akarják megvalósítani, amelyekkel szemben az egyházi méltóságoknak határozottan tiltakozniuk kell, sőt mi több, új rendszabályokat kell foganatosítaniuk. Olyan célokról van itt szó, mint pl. nős férfiaknak papi hivatalhoz engedése, valamint nőknek, ha nem is mindjárt pappá, de diakónussá szentelése a római katolikus egyházban. Ezek a körök el szeretnék érni továbbá azt is, hogy az ún. „újraházasodott" elváltak szentáldozáshoz járulhassanak és egyházi funkciót tölthessenek be. Ezenkívül azt, hogy püspök kinevezésekor a Szentszék figyelembe vegye a helyi egyház kívánságait is. „Testvéri egyház" címén bizonyos strukturális reformokat akarnak, amelyek végeredményben a „demokratikus elemeknek" az Egyház életébe való bevezetését célozzák.

Mint ismeretes, a legfelsõ Tanítói és Lelkipásztori Hivatal nem habozott ezekre a komolytalan törekvésekre kategorikus nemmel felelni. Az egyházi méltóságok félreérthetetlen elõírásai ellenére az Egyház némely fiai és leányai azonban különös módon nem hagynak fel tilalomba ütközõ céljaik megvalósításával. Mivel a legkülönbözõbb egyházi gyûlések erre vonatkozó szavazásai csakúgy, mint a Szentszékhez intézett felhívás „népszavazás" indítványozására, illetve az aláírás-akciók sikertelennek bizonyultak, a nevezett körök imában kezdték el keresni „üdvüket". Állítólag a Mindenhatótól kell kikönyörögniük azt, amit a földi helytartók kénytelenek megtagadni a tévútra vezetett kérelmezõktõl, a rájuk bízott óriási felelõsségre hivatkozva.

Bátorítást erre Jézusnak a Hegyi beszédben elhangzott szavaiban keresnek: „Kérjetek és adnak nektek, zörgessetek és ajtót nyitnak. Mert mindaz, aki kér, kap, és a zörgetõnek ajtó nyílik. Vagy talán van olyan közöttetek, aki fiának követ ad, ha az kenyeret kér, vagy kígyót ad, ha az halat kér? Ha tehát ti, bár rosszak vagytok, tudtok jót adni fiaitoknak, mennyivel inkább tud mennyei Atyátok az õt kérõknek" (Mt 7, 7–11).

A Tiszteletreméltó Helyreigazítási Kongregáció csakis bûnnek minõsítheti azt, hogy a Mindenhatót olyan kérésekkel ostromolják, amelyeket a legnagyobb egyházi méltóságok elutasítottak. Ugyanakkor az Egyház üdvözli a hívõ népnek azt a fajta magatartását, hogy – a lelki élet elmélyítésére való nyomatékos püspöki buzdítás szellemében – nem annyira az akciókba, mint inkább a jámbor imába, vagy ahogy az egy püspöki konferencián elhangzott, az „Istennel való párbeszédbe" veti magát. Isteni jóindulatra persze csak azok az imabeli kérések számíthatnak, amelyek az egyházi Tanítóhivatal elõírásaival összhangban vannak.

Az a kétes gyakorlat, miszerint a hívek a jól megfontolt egyházi döntésekkel szemben magát Istent hívják segítségül – mintegy elsõsegélynyújtásra –, a Szentszéket arra készteti, hogy megszorításokat rendeljen el azok imaéletét illetõen. Az Apostoli Szék egy elõkészületben lévõ dekrétuma szerint ezentúl azon imakérelmek számára, amelyek az Egyház életére vonatkoznak, az egyházi hatóságoktól elõzetes engedélyt kell beszerezni. A jóváhagyást a helyi püspök adhatja, de kétes esetekben a Hittani Kongregáció beleegyezése szükséges. Azokat az imákat pedig, amelyeknek jóváhagyását nem kérték, illetve amelyeket az egyházi méltóságok nem helyeseltek, Õszentsége – a Péternek és utódainak adott oldás és kötés hatalma alapján – visszaélésszerûnek, megengedhetetlennek, érvénytelennek és ezzel automatikusan hatástalannak nyilvánítja. A jóvá nem hagyott imák esetében pedig még Mária és egyes szentek közbenjárásának kérését is szigorúan tiltja.

Minthogy az Egyházat, úgymond, a Szentlélek irányítja, mindazok, akik az említett kéréseket képviselik, pontosan a Szentlélek ellen vétenek, és ezáltal a legnagyobb bûnt követik el. Azokat pedig, akik ebben a súlyos bûnben megmaradnak, az Egyház kénytelen kizárni a szentáldozásból, illetve, ha klerikusról van szó, felfüggeszteni a papi funkciók gyakorlása alól. Tervbe vettük egy megfelelõ jogszabálynak az egyházjogba való felvételét is.

Msgr. Mauro de Menti

(Fordította: Steiner Krisztina)

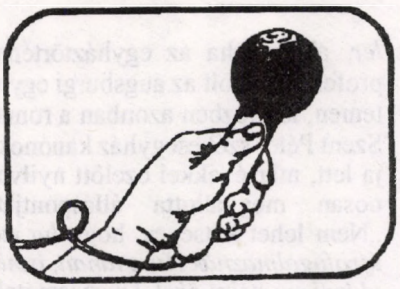

„Jézus” azt jelenti: „Isten megszabadít”

Interjú Erwin Kräutler brazíliai püspökkel

*Nem gyakran találkozunk az egyházakban olyan püspökkel, aki a hit kiemelkedő tanújává válik halálmegvető elkötelezettségével, felszabadító lelkiségével és teológiájával, valamint azzal az adományával, hogy a keresztény reményt közvetlenül és egyúttal megragadóan tudja hirdetni, mintegy az emberek szívébe oltani. Ilyen püspök volt Olinda és Recife egykori érseke, Dom Helder Camara, s az ő nyomdokaiba lép az egyébként osztrák származású Dom Erwin Kräutler, aki 19 éve a Xingu folyó mentén elterülő, legnagyobb kiterjedésű brazil egyházmegye püspöke. A Bambergi Egyetem katolikus teológiai fakultása többek között azzal az indokkal avatta díszdoktorává, hogy a püspök „a remény lelkesedést ébresztő hordozója mindazok számára, akiknek fontosak az emberi jogok és az igazságosság”. **Thomas Seiterich-Kreuzkamp** beszélgetett vele.*

Milyennek látja az egyház jövőjét?

Brazil püspöki perspektívámból válaszolok: Az egyház jövőjét különösképpen az *egyházi bázisközösségek* jelentik. Egyházmegyémben kereken 600 van belőlük, ebből 400-at nők vezetnek. 1968, a latin-amerikai püspökök medellini találkozója óta mindenütt gombaként nőttek ki a földből a bázisközösségek. Ma már öntudatosan járják útjukat, semmi sem tartóztatja fel őket. Sem az állami üldözés, sem a szélsőséges anyagi szükség, sem az egyházi nyomás nem képes többé véglegesen kioltani a reménynek azt a világosságát, amelyet ezek a bázisközösségek megtapasztalnak és maguk is kisugároznak. Teológusként és püspökként egyaránt állhatatosan ezekre a bázisközösségekre építek; ezekre a nőkre és férfiakra, akik a Jézus Krisztusba, a Szabadítóba vetett hitből fakadóan bevetik magukat egymásért és másokért. Ők az én nagy reményem, mert ők az a hely, ahol Isten emberré válik, ahol az egyház valóban él.

Hogyan történik ez az Ön egyházmegyéjében?

Erről szívesen mesélek. Az emberek összejönnek, nemcsak a vasárnapi istentiszteletre vagy liturgikus ünneplésre. Nem, hanem azért is, hogy megbeszéljék a társadalmi és gazdasági problémákat, kivezető utakat keressenek és aztán közös úton járjanak...

Ki lehet fejezni ezt teológiai fogalmakkal is?

Ezzel kapcsolatban az élet négy alapmegvalósítása áll szemem előtt: a bázisközösségek szamaritánusi, prófétai, liturgikus és testvéri dimenziója.

A *szamaritánusi dimenzió* ezt jelenti: az emberek segítenek egymásnak, oda akarnak állni a bajba kerültek mellé. Egyetlen, bázisközösségbe tartozó nő vagy férfi sem megy el részvétlenül az idegenek szenvedése mellett. Észreveszik a bajt, és ha lehetséges, erejük szerint tesznek valamit. Ehhez a szamaritánusi cselekvéshez szorosan kapcsolódik a *prófétai dimenzió* – az emberek rákérdeznek saját szükséghelyzetükre és az idegenekére is: Miért gürcöljük halálra magunkat évről-évre? És az év végén kevesebbünk van, mint az elején. Konkrétan: Miért esik a rizs ára aratás idején? Csak jóval később emelkedik ismét. De a kisparasztoknak nincs lehetőségük arra, hogy tárolják frissen betakarított rizsüket. Ezért arra kényszerülnek, hogy olcsón adják el a termést... A bázisközösségek közösen járnak az ilyen brutális tapasztalatok végére: Miért szenvedjük el a gazdagok hatalmát és erőszakosságát? A kisember alig képes megélni, mivel a nagybirtokos egyre jobban terjeszkedik. Miért zsákmányolják ki a föld kincseit? A gazdagok bírvágya miatt megdöglenek az egyszerű emberek életterei: folyóikat halálra mérgezik, erdeik kipusztulnak. A bázisközösségek rég rájöttek: a szegénység nem sorscsapás, a szegénységet valakik csinálják. Vannak felelősök. Ezen a nyomon bontakozik ki a prófétai dimenzió. Ehhez jön aztán, hogy szervezkedni kezdenek, és helyben követelik jogaikat, tüntetnek – a közösen megélt hit nevében. Ez nem valami ragadványa, hanem lényege a kereszténységnek. Itt nem arról van szó, hogy a szép liturgiához hozzábiggyesztenek valami akciót.

Milyen szerepet játszik ebben Ön mint püspök?

Nagyon gyakran hívnak meg tüntetésekre; az emberek azt akarják, hogy misézzek nekik, megosszam velük az eucharisztiát – tüntetésük részeként. Hála az emberek segítségének, az évek során megtanultam: az eucharisztia ünneplése tüntetés – az élet mellett, a halál mechanizmusai ellen; tiltakozás a halál ellen és mindaz ellen, ami az embereket tönkreteszi.

Mi ebben a döntő mozzanat?

Az osztozás. Megosztjuk egymással bajainkat, de a reményt is; ez a bázisközösségeknek a hitet közösen megvalló *liturgikus dimenziója*. Közösen ünnepeljük Jézus szenvedését, halálát és feltámadását, vagy hogy a nácik által 1945-ben meggyilkolt evangélikus teológussal, Dietrich Bonhoefferrel szóljak: „Istennek az új emberre mondott végső, dicsőséges Igenjét ünnepeljük”. Az emberek megtapasztalják: kizsákmányoltságunk, a halál nem a vég... A bázisközösségekben ezt így fogalmaztuk meg: „A hitet és az életet nem tudod szétválasztani, olyanok azok, mint egy pár cipő.”

A tiltakozás és a panasz mellett jut-e még hely az örömnek?

Igen. Amikor a liturgikus dimenzióról beszélek és szemeim előtt látom az embereimet, megremeg a szívem. Ezek az emberek szegények ugyan, sőt részben nyomorognak, de hallatlanul gazdagok az együtt ünneplés dimenziójában. Ki tudják fejezni, amit éreznek, amit elszenvednek. Be tudják vonni az ünneplésbe... Nem akarok párhuzamot vonni az európai egyházakkal

a mise kiengesztelődési részét illetően, de ez másokhoz nem hasonlíthatóan történik nálunk. Az emberek átölelik egymást. Ez eltart egy darabig, mert senkiről sem szabad megfeledkezni. Ha aztán ismét visszaértem az oltárhoz és szeretném folytatni a misét, akkor még hátulról odajön hozzám valaki, és testvérien átölel – és már csaknem a kenyér megtörésénél járok, de az emberek még mindig a békeköszöntésnél tartanak; ekkor hangosan szólok: Figyeljünk oda Isten türelmes Bárányára, hogy ismét nyugalom legyen. Istentiszteletünk spontán, a résztvevőkre irányul, az emberek a lehető legelénkebben vesznek részt benne.

De a Latin-Amerikában gyorsan növekvő fundamentalista szekták is eksztatikusan ünnepelnek.

Igen. De van egy döntő különbség: Híveiket három-négy órára elragadják egy vallási különvilágba, egy színi előadásba, amely elfeledteti a hétköznapokat. Vallásilag „lereagálják a dolgokat” – aztán ismét visszapottyannak a siralom völgyébe. Hamarosan ismét szükségük lesz a következő vallási drogra. A bázisközösségekben alapvetően másképp van: az ünnepléssel nem menekülünk el a világból. Az istentisztelet nem drog, hanem Jézus fényében történő szembenézés a valósággal. Ez erőt ad a közös elköteleződéshez.

És hogyan viszi bele Ön a hétköznapokat az istentiszteletbe?

Az emberek mesterei ennek. Felajánláskor rizst, kukoricát, maniókalisztet hoznak, a férfiak egy fejszét vagy bozótvágó kést, az asszonyok egy söprűt, egy tányért vagy mit tudom én, mit a konyhából. Az adományok előkészítésének értelme ezáltal szemléletes eseménnyé válik, megjeleníti „a föld termését és az emberi munka gyümölcsét”. Mindent az oltárra tesznek, s az gyakran annyira tele van, hogy alig marad hely a kehelynek.

Erwin Kräutler püspök 1983-as letartóztatása

Vagy vegyük a „hívek könyörgését”: ez annyira gazdag és spontán, hogy olykor mindenkinek nevetnie kell, például ha vaskos kifejezésekkel szidnak dialektusban egy mindenki által ismert kizsákmányolót.... Az istentiszteleten ugyanazt a súlyos nyelvet beszéljük, mint otthon, mivel hisszük, hogy Isten a mi oldalunkon áll, és mindent megoszt velünk. Ez is megkülönböztet minket a szektáktól.

Mi a bázisközösségek negyedik dimenziója?

Ez a *nővéri-fivéri dimenzió.* Éppen nálunk, Brazíliában, ahol a kizsákmányolás és a szegénység által elűzött számtalan kisember van folyton úton, hogy észak-kelet nyomorából a São Paolo körüli ipari övezetekbe meneküljön, éppen itt válnak az emberek millió számra gyökértelenné. Elveszítik a nagycsalád nyújtotta védelmet, amelyre szükségük lenne a túléléshez, hiszen több ezer kilométerre tanyáznak valamelyik szegénynegyedben... Az ilyenek, akik a szegénység miatt menekültek el, éppen a bázisközösségekben találnak egy darab új, emberi hazát. Bárkik érkeznek, valaki odamegy hozzájuk, az egyházközség meghívja a még idegeneket, és azt mondja az embereknek: „Ha akarjátok, akkor hozzánk tartoztok...” Továbbá sehol sem építik le annyira a férfiak uralmát, mint a bázisközösségekben. Ebben is megmutatkozik a nővéri-fivéri dimenzió.

Mindezeket tekintetbe véve, hogyan értelmezi Ön püspöki feladatát?

Az emberek bevonnak mindabba, amit fölsoroltam, és ez a legszebb dolgok közé tartozik, amit egy pap vagy püspök megtapasztalhat.

Egyébként nem valami tekintélyi figuraként járkálok. Az emberek ugyanúgy tegeznek, ahogy a testvéreiket tegezik. Excellenciás úr, főtisztelendő úr, ilyen marhaságok, ilyen megszólítási formák ott nem léteznek. Dom Erwin vagyok, és ezzel kész... Az emberek teljesen magától értetődően viselkednek velem, mint egyenlők az egyenlővel. Ha valamelyik egyházközségben együtt eszünk, akkor a férfiak sorába állok be. Ez utoljára kerül sorra, a gyerekek és a fiatal szülők, valamint a nők után. Ha nincs elég evőeszköz, akkor puszta kézzel esszük a halat... Nem esik le a gyűrű az ujjamról, ha ilyen testvéri módon vagyok együtt az emberekkel. A plébános úri és méltóságos püspöki allűröknek nincs helyük a szegények egyházában. Az effajta fellépéseknek Jézushoz sincs semmi közük, ahogyan a Máté-evangélium 25. fejezetének végén is olvashatjuk.

Elképzeli néha, milyen lenne itt Európában püspöknek lenni?

Nehezen tudom elképzelni. De hát Németországban is vannak olyan püspökök, akiket az emberek nagyon is elfogadnak. Például Limburg püspökére, Franz Kamphausra gondolok, akit jól ismerek... Persze mi, akik Brazíliában a szegények egyházához kötődünk, valamennyien igen nehezen boldogulnánk Európában. Én például minden lelkipásztori tapasztalatomat Brazíliában szereztem 1965 óta. Egy ilyen életet nem lehet könnyelműen átültetni.

Egyházmegyém a Xingu folyam mentén akkora területű, mint Németország, számos részét csak csónakkal vagy gyalog lehet elérni. Ez gyakran végső fizikai erőfeszítéseket kíván meg. Amíg egészséggel bírom, nem álmodozom arról, hogy visszatérjek Európába. Elköteleződtem a szegények egyháza mellett. Nem megyek el.

Együtt dolgozik-e protestáns egyházakkal?

Ott helyben nincsenek ökumenikus problémáink. Szorosan együttműködünk. Hadd mondjak el ezzel kapcsolatban egy történetet – hiszen az én teológiám „történetekben elbeszélt teológia”. Amikor évekkel ez-

előtt a katonaság püspöki városom, Altamira egyik szegénynegyedéből el akarta űzni az embereket azzal az ürüggyel, hogy a terület a hadseregé, mihelyt tudomást szereztem erről, odamentem, és az emberek közé álltam a még le nem rombolt kunyhók elé. Ahogy ott tüntetünk a fűrészek és a buldózerek ellen, jön egy úr, egy fehér, és torka szakadtából velünk tiltakozik. Jó napot, mondom neki, ő pedig bemutatkozik, hogy az altamirai metodista egyház pásztora. Csodálatos, szevasz, üdvözöllek... Helyileg konkrétan együtt dolgozunk a társadalmi elkötelezettségben. Itt nem „egyházakat elválasztó kérdésekről” van szó, hanem a lényegről.

Brazília indián missziókkal foglalkozó tanácsában, a CIMI-ben, amelyet nyolc éven át vezettem, a lutheránusokkal dolgozunk együtt, a lehető legjobban. Szó szerint az indián népek életéért folytatott harcról van szó. A protestáns egyházak együtt harcolnak velünk.

Létezik-e az indián vallásokkal ápolt ökumené?

Ezt a dolog történelmi hátterével együtt kell látni. A keresztények 500 év óta azon igyekeztek, hogy az indiánokat megtérítő missziót folytassanak. Eközben a fehérek vakságukban és arroganciájukban gyakran abból indultak ki, hogy az indiánoknak egyáltalán nincs vallásuk. És ha a fehérek indián vallásra bukkantak, például az aztékok körében, akkor diabolizálták, Sátán-kultusznak nyilvánították azt. Nem volt bátorságuk föltenni a kérdést, megérezni és rájönni, *hogyan* áldják és dicsérik ezek az emberek Istent. Ehelyett erőszakkal, és aztán évszázadokon át a bűntudattal és a pokol félelmével dolgoztak, hogy kereszténnyé tegyék az embereket. Először szétverték az indiánok saját vallását, aztán egy európai öltözetű vallást húztak rá azokra, akik egyáltalán túlélték az előzményeket. Az ibériai kereszténységet ültették át, amelyhez a muszlim mórok elleni rekonkviszta véres, háborús élményei tapadtak. Róma egészen a II. Vatikáni zsinat utáni időkig megtérítendő vallásokként definiálta az indián vallásokat. A katolikus egyház már régen tisztelettelje vallási dialógust folytatott a zsidósággal, az iszlámmal és a buddhizmussal, amikor az indián vallások még mindig értéktelennek számítottak. Még ma is kizárják a vallási dialógusból az indián vallásokat. Idézőjelben, tehát megvetően és leereszkedően „természetvallásokról” beszélnek, de hiszen azt sem tudják, mit hisznek amazok... Nem veszik a fáradságot ahhoz, hogy egyenlőként bánjanak velük, és odafigyeljenek rájuk.

Személy szerint Ön hogyan bánik az indián vallásokkal?

Az utóbbi évtizedekben mi megpróbáltuk ezt gyökeresen másképp csinálni. Én nem térítő intézményként értelmezem magunkat. Nem az a cél, hogy máról holnapra kereszténnyé tegyük ezeket az embereket, hanem vallási dialógusba szeretnénk lépni velük, mint egyenlők az egyenlőkkel. Mert hiszünk abban, hogy Isten jelen van ezekben a kultúrákban – a vallás pedig minden kultúrának a magva. Tisztelet és megbecsülés illeti.

Mit jelent ez konkrétan?

A Xingu menti indián nők és férfiak nem keresztények. Igaz, néhány évtizeddel ezelőtt misszionáriusok járták a vidéket, és viszonylag gyorsan viszonylag sokakat megkereszteltek. Ismerek idősebb indiánokat, népük tekintélyei, akiket így kereszteltek meg. Egyik barátomat Antoniónak keresztelték, de a neve mindmáig Cuba-To. Az ekképpen misszionált indiánok nem tapasztalták meg, mit jelent lényegileg a kereszténység... Mit jelent tulajdonképpen az, hogy „hitünket, az evangéliumot hirdetni”? Egy erősen átkötött nyugati hitcsomag átadását jelenti ez? Vagy nem igehirdetés-e, amikor női és férfi munkatársaim ott vannak helyben, s az evangélium nevében ezekkel az emberekkel élnek? Amikor bevetik magukat értük? Amikor föllázadnak a halállal és a szükséggel szemben, amelyet mások ezeknek az embereknek okoznak? Például *Jézus Kis Nővéreire* gondolok, akik a Xingu-parti indián faluban, Asuniniben ugyanúgy élnek, mint a nép, nincsen még asztaluk sem, ugyanolyan a kunyhójuk, mint másoké. S ha odamegyek, akkor én is a padlón élek, asztal nélkül – még ha az ott töltött napok után fáj is a derekam... Az első, amit mi, keresztények hiszünk, hogy Isten emberré lett. Ez a cselekvésünkre lefordítva azt jelenti: A legfontosabb az együtt-lét. Az, hogy nagyra becsüljük, ahogyan ők Istent áldják és dicsérik, és beleéljük magunkat az ő hitükbe. Ha egy indián keresztény akar lenni, nem fogjuk neki megtiltani. De mérföldnyi távolságra vagyunk attól, hogy egyszer létezzék egy indián arcú egyház. Csupán a miseszövegeket vagy a Bibliát spanyolra fordítani, csak átvenni tőlük néhány szimbólumot, ez túlságosan is kevés lenne.

Tömören megfogalmazva, mi az Ön teológiájának lényege?

Világossá tenni az emberek számára, hogy „Veletek vagyok a világ végezetéig”, ez az én teológiám magva, ezért kezeskedem. Elmondani az embereknek, hogy Isten „velünk van”, ahogy a Máté-evangéliumban áll a még meg nem született gyermekről: „És a neve Immanuel lesz, ami azt jelenti: Velünk az Isten”. Vagy ami a Lukács-evangéliumban áll: „A nyolcadik napon körülmetélték, és a Jézus nevet adták neki.” „Jézus” lefordítva azt jelenti: „Isten megszabadít”. Mindenben erről a két igazságról van szó: „Isten velünk van” és „Isten megszabadít”. Az egész felszabadítási teológia, és egész lelkipásztori tevékenységünk mindenütt a világon, tehát Európában is, teológiailag ebből nő ki.

Mit kezd Ön a félelemmel és a halállal?

Valahányszor megfenyegettek, mindig azt reméltem, nem történik meg többé. A katonai rendőrök egyszer leütöttek. Az ok: Szolidáris voltam a cukornád-termelő kisparasztokkal, akik kilenc hónapon át nem kapták meg termésük ellenértékét, és teljesen elszegényedtek, miután csaknem halálra gürcölték magukat. Miután minden jogi úttal megpróbálkoztak, elzárták az utakat. Én is ott voltam. Persze megfizettem érte.

A másik alkalom egy csinált „baleset” volt 1987. október 16-án, s abban az egyik paptestvérem meghalt. Mindannak alapján, amit megtudtunk, a balesetet megrendezték. Az okok? Nehéz megmondani. Brazília indián missziókkal foglalkozó tanácsának, a CIMI-nek az elnöke voltam. Határozottan – és sikerrel – küzdöttünk azért, hogy az indiánok jogait vegyék be az új alkotmányba. A multik és a gazdagok szempontjából a föld, a vízierő és az ásványkincsek volt a tét, vagyis szélsőségesen sok pénz. Ezért Brazília egyik legnagyobb napilapjában szélsőséges rágalmazási kampányt indítottak ellenünk. Egy indián demonstrációra utazva, félúton kiskocsinkba belehajtott egy teherautó.

Mit tudtam ezzel kezdeni? Mindenekelőtt szomorú voltam paptestvérem, Salvatore Deina halála miatt. Aztán ott volt a banális kérdés: Mit hoz ez a konyhára? Beveted magad a szegényekért, és ők erre megölik egy fiatal paptestvéredet. Salvatore 31 éves volt. Magam is igen rossz helyzetbe kerültem. A „balesetben” belapították az egész arcomat és a mellkasomat, két hónapig feküdtem kórházban.

Akkoriban gyakran fontolgattam: Úgy, most aztán elég, mondhatnád magadnak. De akkor az erőszakosak nyernének. A nagybirtokosok ujjonganának. Csak nem fordítok hátat a nép 99 százalékának, amelyhez tartozom és amelyet szolgálok, mert van egy százalék, amelyik el akar tenni láb alól! Ez volt a döntő pont.

Az embernek nem szabad mártírt csinálnia önmagából. De aki együtt él Amazónia népével, az kockázatokba bocsátkozik. Az ember itt nem lehet kétoldalas. Itt egyoldalas vagy. Csak az a választásod van, hogy az indiánokat és a szegényeket védelmezed, vagy a nagyok szája íze szerint beszélsz. Ez a vagy-vagy nálunk, Latin-Amerikában sokkal világosabban megmutatkozik, mint Európában.

Van egy kedvenc imádságom is, amely nekem segített akkoriban, amikor ott feküdtem azokon az éjszakákon. A szöveg, amelyet igen szabadon idézek, Newman bíborostól származik (1801–1890): „Te vezess engem, szelíd fényesség, amely körülveszel, te vezess engem oda... Az éjszaka sötét, és távol vagyok hazámtól... Te vezesd lábamat, ha nem is látok minden lépést... Sokáig vezettél és megóvtál. És továbbra is meg fogsz óvni és vezetni fogsz, folyókon és alattomos szirteken át, ingoványos mocsarakon keresztül, míg véget nem ér az éj...” Ezt gyakran imádkoztam akkoriban. És segített.

Forrás: Publik-Forum, 1993/6

Pedro Casaldáliga

Belehalna a szorongásba

Szent Ferenc Latin-Amerikában menekült, megkínzott vagy eltűnt lenne

Ha Assisi Ferenc ma Latin-Amerikában élne, ferencesként élne, ez világos, de latin-amerikaiként is, bár más és más módon, aszerint hogy Brazíliában, El Salvadorban vagy Bolíviában tartózkodna. Mert jóllehet Latin-Amerika egyetlen közös valóságot jelent – egy „hívő és elnyomott földrészt”, ahogy a teológusok mondják –, mégiscsak sokoldalú kontinens. Mindenesetre Ferenc indiánként élne, vagy egyikeként népünk más elnyomottjainak. Szegény lenne, de valóságosan szegény. Nem szorítkozna arra, hogy „elsődlegesen a szegények mellett döntsön”, mert aki a szegények mellett dönt, még nem szegény. És elsődlegesen a szegények mellett dönteni, annyit jelent, mint... mit tudom én. A „pasztorációban” dolgozna, hogy Isten igéjét „egyháziasabban” hirdethesse, hiszen Ferenc nagyon egyházias mentalitású volt. Meglehet, manapság kevésbé lenne egyházias. Biztosan jól érezné magát a keresztény bázisközösségekben, és meg lenne győződve arról, hogy ezek fogják többé-kevésbé romba dőlt egyházunkat helyreállítani...

Szenvedélyesen bevetné magát az igazságosság és a béke ügyéért. Azt hiszem, politikailag jobban elköteleződne – minden korszaknak megvan a maga karizmája, hiszen teljesen elképzelhetetlen, hogy Ferenc nem fogadta volna el a Medellini Dokumentumot, nem hallotta volna meg a szegények kiáltását a latin-amerikai kontinensen.

Azt hiszem, belehalna a szorongásba. Ferenc valószínűleg mártír lenne, ha most Latin-Amerikában kellene élnie és el kellene viselnie a rengeteg intézményesített erőszakot, amely egész népcsoportok és nemzetek testét-lelkét marcangolja szét. Egyike lenne a menekülteknek, megkínzottaknak, eltűnteknek – vagy nem?

Az evangélium miatt problémái lennének Észak-Amerikával. Minden észak-amerikai, különösen minden észak-amerikai ferences engedelmével legyen ez mondva, hiszen attól tartok, az USA szultánja nem hallgatná őt ugyanazzal a figyelemmel, mint tette ezt akkoriban a mór szultán, amikor Ferenc egy keresztes hadjárat során a muszlimok és a keresztények közötti békéért lépett föl.

Valószínűleg útra kelne Rómába, hogy a pápa emlékezetébe idézze az El Salvador-i és a guatemalai mészárlások elviselhetetlen rettenetét, amely sokkal elviselhetetlenebb, mint a pápai Lengyelország helyzete volt a szocializmus idején. Mellesleg kísérletet tenne arra, hogy meggyőzze a pápát arról: a szandinista forradalom nem kevésbé keresztény, mint számos keresztény-demokrata kormány vagy katolikus köztársaság a kontinensen, amelyek nem állnak diplomáciai konfliktusban a Szentszékkel.

Elítélné a multikat vegyi és radioaktív termékeikkel együtt, akárcsak minden öngyilkos haladást, amely elpusztítja az erdőket, és megfertőzi a folyókat és a levegőt, elhomályosítja az életet és a csillagok fényét. Assisi világítóan emberi város volt, a lelke, a kövei, az őt körülvevő táj egyaránt. És Ferenc megáldotta, mielőtt meghalt, ahogy az ember egy asszony méhét áldja meg! Szegény Ferenc, milyen tehetetlen lenne, ha Sâo Paolo, Mexico City vagy Buenos Aires összetorlódott néptömegeit próbálná megáldani.

Éppily kevésé sikerül elképzelnem, mit tenne Ferenc, hogy megszelídítse az elnyomás emberi farkasait, akik – ezer számra szabadon eresztve – bekóborolják kontinensünket. Összevetve ezekkel a farkasokkal, milyen szelíd is volt Gubbio farkasa!

Ferenc itt is népi trubadúr lenne, és gitárral énekelné a bennszülöttek dalait e nagy indián-afrikai-amerikai haza fájdalmáról és reményéről. A nép kultúrája és vallása az ő kultúrája és vallása lenne, de egy leheletnyi forradalmat és felszabadítási teológiát hordozna szíve legmélyén és ujjongó ajkain.

Ferenc testvéri módon szeretné a latin-amerikai Klárát – függetlenül attól, hogy az apáca vagy laikus nő lenne –, aki önzetlen odaadással szentelné magát Isten országa szolgálatának. A kommunizmus elleni keresztes hadjáratokat meglátva ugyanazt a keresztény csalódást érezné, amelyet érzett akkoriban az iszlám elleni keresztes hadjárat láttán. Mert sem az egyik, sem a másik hadjárat nem Isten országért harcol őszintén, kizárólag a kereszt fegyverével és a szegények felszabadításáért, ámbár a szegények végtelenül értékesebbek, mint a Szent Sír.

Vajon alapítana-e Ferenc ma szerzetesi családot Latin-Amerikában, ha mindenről tudna, ami időközben a szerzetes rendekkel történt? Mindenesetre emlékeztetné saját rendi családját és minden más rendi családot és általában minden keresztényt arra, hogy az evangéliumot „kommentár nélkül" kell megérteni (ámbár ez nálunk hiábavaló fáradozás lenne...). Ferenc még nagyobb imádkozó lenne, ha eme angyalszerű kontemplatív ember számára lehetséges lenne még kontemplatívabbnak lenni. Mert a kontempláció annál sürgetőbb és elengedhetetlenebb az élethez, minél hatalmasabb az igazságosságért folytatott harc. Tulajdonképpeni keresztény forradalmat csak az ima erejével lehet folytatni, hiszen Latin-Amerika – amint lényegileg az egész Harmadik világ is – lényegileg kontemplatív kontinens.

Végül azt hiszem, Ferenc igen elégedett lenne azzal a csodálatos könyvvel, amelyet a mi üldözött teológusunk, Leonardo Boff tett közzé Szent Ferenc „gyöngédségéről és erejéről", jóllehet talán kissé elpirulna olvastán, ha létezik egyáltalán olyasmi a mennyei teológiában, mint a pirulás.

Azt olvastam egyszer, mindenkinek megvan a „maga" Ference a fejében és a szívében. Az a Ferenc, akit az imént Latin-Amerikába helyezve elképzeltem, nyilvánvalóan az „én" Ferencem.

Áldott legyen az Úr, mivel egy napon nekünk ajándékozta ezt a Ferenc nevű teremtményt, mert ő még ma is fölkelti bennünk a nyugtalan vágyakozást, hogy mi magunk váljunk latin-amerikai Ferencekké.

Forrás: Publik-Forum, 1991/18

A szerző Spanyolországban született 1928-ban, hosszú idő óta az Amazonas-vidéken lévő, 150 000 négyzetkilométeres São Felix egyházmegye püspöke.

Erdei iskola és nyári táborok a Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzetben

Az egyedülálló természeti környezetben működõ erdei iskola három élõhely: víz, rét, erdõ jellemzõ növény- és állatfajait ismerteti meg a résztvevõkkel oly módon, hogy játékos formában kapcsolja be a tudnivalókat a tananyagba. A kis Túr folyócska közelében lévõ bázishelyen kõépületben történik az elhelyezés, amely kiegészül konyhával és ebédlõvel, valamint fürdõblokkal. Az oktatás mellett szabadidõs programként íjászat, madárgyűrűzés, bagolyköpet-vizsgálat, dia- és videóvetítés, terepi játékok, lovaglás, terepi kutatás stb. választható. Az erdei iskolában nagy tapasztalattal rendelkezõ nevelõk tanítanak. Részvételi díj: 8.800,- Ft.

A nyári szünidõben ugyanitt a táborok veszik át a helyet. A természetvédelmi táborok mellett az idén észak-amerikai indián kézművességet és kultúrát bemutató, az elmúlt 2000 évet játékosan áttekintõ, valamint afrikai természetvédelmi és vadásztábort is szervezünk. Lehetõség lesz a körzet nevezetességeit, valamint a környék természeti és kultúrtörténeti értékeit is megismerni. A részvételi díj az elhelyezésnek megfelelõen alakul: saját sátorban 10.800,- Ft, tábori sátorban 11.800,- Ft, kõépületben 12.800,- Ft.

Szolgáltatások: Napi ötszöri étkezés, külön autóbusszal vasútra szállítás, 20 fõ fölött kísérõ tanárnak díjmentesség, valamint a több ízben visszatérõ csoportoknak szervezési díjat fizetünk. A résztvevõk útiköltségének 50 %-át visszatérítjük.

Ha e rövid tájékoztató felkeltette érdeklõdését, kérjen részletes programot telefonon vagy levélben, Petrilla Attila címén: 4400 Nyíregyháza, Boglárka u. 21., illetve a 06-42/470-887 és 06-30/9436-868-as telefonszámokon.

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Jelmezverseny

Egy vasárnap délután, körülbelül hét esztendős koromban kint játszottam a kertünk előtt a törpeházi utcán két pajtásommal, Kutykuruttyal meg Rezedával. Ott volt unokaöccsém is, a kövér Puliszka, de ő csak állt és fitymálva nézte rohangászásunkat. Egyszerre csak kijött hozzánk Borbála néni, a nagynéném. Vendégségben volt nálunk aznap délután. Jött vele az öcskösöm is, Ugri Bugri és a bátyám, Gyopár. Borbála néni leült a kertünk ajtaja mellett álló padocskára, és így szólt mindnyájunkhoz: „Gyertek el hozzám a jövő vasárnap uzsonnára!” Elmosolyodtunk örömünkben, mert noha Borbála néni legalább huszonnégyszer látott vendégül kistörpéket, mindig kaptunk nála valami újfajta süteményt, krémest, ritka befőttet. Ezt az uzsonnát azonban más módon is vonzóvá tette. Ezt mondta: „Jelmezben jöjjetek! Jelmezversenyt rendezünk, és a győztest kitüntetem egy éremmel.” Tudtuk, milyen érmei vannak Borbála néninek. Távolról nézve azt hiszi az ember, hogy valódi aranyérem függ a tarka selyem szalagocskán, közelebbről azonban felismeri: aranypapirosba burkolt csokoládé medália. Ezekből csak ritkán ajándékozott, a jelmezversenyt tehát fontos eseménynek tekintette. Az nyeri az érmet, akinek a jelmeze a legjobban illik az egyéniségéhez. Egy kis csönd után Ugri Bugri megkérdezte: „Mi az, hogy egyéniség?” Borbála néni azt felelte: „Úgy is mondhatjuk, természet. Az kapja a kitüntetést, akinek a jelmeze a legjobban ábrázolja, milyen a természete annak a kistörpének, aki viseli.” Rámutatott a mellette ülő Gyopárra. „Ha például az én kedves, hatalmaskodó Gyopár öcsém inas jelmezben jönne, nem nyerné meg az érmet.” Még a gondolatára is nevettünk, hogy Gyopár inasnak öltözne. Értette most már Ugri Bugri és Puliszka is, mi az, hogy egyéniség, és milyennek kell lennie a jelmeznek. De másnap, hétfőn észrevettem, hogy nem sokat ért Borbála néni magyarázata, mert nem azon töprengtek a meghívottak, milyen is valójában a természetük, egyéniségük, hanem azon törték a fejüket, melyiket válasszák a törpebálokon szokásos jelmezek közül: a piros fezes törököt, a szakácsot, a kéményseprőt, a huszárt? Én meg azt nem tudtam eldönteni, melyik jellemvonásomat ábrázoljam a jelmezemmel. Borbála néni egy-két régebbi megjegyzéséből úgy gondoltam, az a szokásom különböztet meg leginkább a többi kistörpétől, hogy mindenbe beleütöm az orrom. Nemcsak a kistörpék veszekedésekor tolakszom közéjük bírónak, hanem belekotyogok felnőttek ügyeibe is. Elhatároztam hát, kedd reggelre, hogy kuktának öltözöm, kezemben kicsike főzőkanál lesz, a szám környékét meg bemaszatolom lekvárral, hogy ebből is lássák: olyan kukta vagyok, aki mindenbe belekóstol. Amikor azonban megmondtam ezt a szándékomat Ugri Bugrinak, határozott hangon felkiáltott: „Én leszek kukta! Nem te!” Szinte büszkén jelentette ki: „Énrólam mindenki tudja, hogy torkoskodó természet vagyok.” Tanácsoltam, hogy öltözzék inkább mókusnak, hiszen nemcsak lábbal, hanem gondolatokkal is, hangulatával is folyton ugrabugrál. De morcosan rám kiáltott: „Öltözz te mókusnak, ha akarsz. Te is ugrabugrálsz eleget, és kíváncsi is vagy mindenre.” Nem bántam, hogy elvette tőlem a kuktajelmez ötletét, mert akkor már az is az eszemben járt, hogy lényegesebb jellemvonásom a javító szándék. Hiszen csak azért szólok bele annyi mindenbe, hogy jobbakká tegyem a kistörpéket. Ki is találtam, hogy szerelőnek öltözöm, kalapács meg harapófogó lesz nálam, és folytonosan kérdezgetni fogom: „Mit javítsak meg, hol a hiba?” Szerdán délelőtt azonban Gyopár, miután megtudta a tervem, felkiáltott: „Én vagyok az ezermester, mindenki tudja! Én öltözöm szerelőnek! Már gondoltam is rá!” Megjegyeztem, hogy neki inkább királynak kellene öltöznie, palástba, aranyszínű koronával, mert hiszen folytonosan rendelkezik és parancsolgat. De ő ezt mondta: „Öltözz te királynak, úgyis szereted, ha engedelmeskednek neked!” Átengedtem hát a szerelőjelmezt Gyopárnak, és eszembe jutott, hogy mondogatni szokta a tanító bácsi: „Moha mindig a csillagokban jár, és arról álmodozik, hogy minden kistörpe egy-egy ragyogó tiszta csillag legyen.” Már el is határoztam, hogy csillagásznak öltözöm. Vállamon fekete lebernyeg lesz, fejemen csúcsos papirosfőveg, kezemben hosszú papírtávcső. De csütörtökön délben átjött Rezeda, és amikor meghallotta a tervemet, kijelentette: „Én öltözöm csillagásznak! Mostanában minden este segítek Földigszakáll bácsinak a csillagvizsgáló felállításában. Lehetséges, hogy magam is csillagász leszek. Sokan már úgy is neveznek: 'kis csillagász'.” Rezeda legkedvesebb szórakozása az volt, mivel ő izmosodott meg legjobban köztünk, hogy két vállra fektette társait. Megjegyeztem hát, hogy jobb lenne, ha birkózónak öltözne, de még meg is haragudott. „Te öltözz birkózónak, birkózz önmagaddal. Te mondogatod mindig, hogy le kell győznünk magunkat.” Amikor elment a csillagászjelmez ötletével, elmosolyodtam magamon, hogy milyen könnyen átengedtem, és eszembe jutott Gömbölyű bácsi, a törpeházi fuvaros, aki nemrég azt mondta nekem: „Nem szabad ilyen gyanútlannak lenni, Mohácska, nem szabad enynyire bízni mindenkiben. Olyan vagy, mint valami pólyás baba.” Másnap, pénteken délután már készítettem is pólyásjelmezemet, mikor beállított unokaöcsém, a kövér

Puliszka. „Pólyásjelmez, hű nagyon jó, de nekem! Nagyon jó, mert nekem mindenki azt mondja, hogy olyan vagyok, mint egy nagy pólyás baba. Ha ellenkeznek velem, rögtön sírok is.” Mondtam neki, hogy inkább mészárosnak kellene öltöznie, hiszen mindenkit kíméletlenül fitymál, lehurrog, mintegy letaglóz. De már vitte is készülő pólyásjelmezemet. „Ennek a mintájára fogom megcsinálni. Öltözz te mészárosnak, te is lehurrogtál.” Ekkoriban már mesélgettem is a kistörpéknek, és néhány felnőtt törpe rendszeresen így szólított: „Kis öreg!” Elhatároztam hát, hogy Földigszakáll bácsi külsejét fogom utánozni jelmezemmel. Hosszú szakállt kötök kócból, de szombaton este Kutykurutty cimborámnak nagyon megtetszett ez az ötlet, és kijelentette: „Én öltözöm öreg törpének! Mindenki mondja, hogy én a velem egyidősök közt felnőttnek számítok. Akikkel együtt vagyok, azokat mindig én irányítom.” Megjegyeztem, hogy neki inkább rókának kellene öltöznie, de meg se hallgatta a megokolást, hanem dühösen rám kiabált: „Te öltözz rókának, most is hogy ravaszkodol, hogy elszedd tőlem az öreg törpe jelmezt.” Szomorúságomban, amelyet viselkedése okozott, úgy éreztem, hogy egyéniségem legerősebb vonása mégiscsak a javítani igyekvés. Elhatároztam hát, hogy orvosnak öltözöm. Volt édesapámnak egy fehér köpönyege, azt másnap, vasárnap délelőtt elkértem, és valami hallgatócsőfélét is készítettem doboztetőből meg bodzapálcikából. Miközben ebben mesterkedtem, Gyopár egyszerre csak felkiáltott mögöttem: „Orvosnak öltözöl, de hiszen ez az igazi, nekem való jelmez, én javítok meg idehaza mindent! Ha szerelőnek öltözöm, ez semmi, de ha a holmik orvosának! Haha! Abban tréfa is van. Én öltözöm orvosnak! Te gondolj ki valami mást!” De rögtön el is sötétedett az arca, mert ezt feleltem: „Te gondolj ki magadnak más valamit, ha nem tetszik a szerelő. Ma délután megyünk át Borbála nénihez, hátha már nem jut más az eszembe. Nem engedem át az orvosjelmezt.” Nem szólt rá semmit, de tudtam, hogy van okom félni. Gyopárt nagyon sértette minden szembeszegülés az akaratával, és bosszúálláson szokta törni a fejét.

Az utcai kútnál gyűltünk össze már korán ebéd után, és együtt indultunk Borbála néni házacskája felé. Borbála néni az erdő mélyén lakott. Keskeny ösvény vezetett hozzá a bokrok között. Csak egyesével mehettünk rajta. Hallottam, hogy mögöttem Gyopár buzgón suttog valamit a többieknek. Főképpen Kutykuruttynak. De megfeledkeztem az óvatosságról, és amikor a patakhoz értünk, és Kutykurutty azt indítványozta, hogy fürödjünk meg gyorsan, mert hőség volt, akkor sem gondoltam semmi ellenem irányuló tervre. Rezeda jókedvűen kurjantotta: „Ki lesz legelőször a vízben?” Még örültem is, hogy én leszek az első, mert jóformán csak a fehér köpenyt kellett ledobnom és már bent is ültem a patakban nyakig. Még a fejemet is a víz alá húztam egy pillanatra, hogy lehűtsem a nagy melegben, és amikor kiemeltem a vízből, már csak távolról hallottam a nevetésüket, mert elszaladtak, és elvitték az összes ruhámat is. Már nem tudom, hogy miért sírtam, hiszen megcsinálták már máskor is ezt a tréfát Törpeházán. Megtették már velem is, mert nem volt nagy dolog, mivel bokrok közt lehetett egészen a házakig bujkálni, de most mégis nagyon megfájdult hirtelen a szívem. Talán az esett rosszul, hogy ugyanazok hagytak itt pucéron, akiket én öltöztettem fel, hiszen mindnyájuk jelmeze az én öt-

letem volt. Arra határozottan emlékszem, hogy már a patakból is sírva léptem ki, aztán pedig leroskadtam a fűbe, és akkor már zokogtam. De hirtelen, egyik pillanatról a másikra megszakadt a zokogásom és talpra ugrottam: „Mi dolog az, hogy én itt zokogok! Élvezem a fájdalmat ahelyett, hogy utánuk rohannék, és megmagyaráznám nekik, főként Gyopárnak meg Kutykuruttynak, hogy aki ilyesmit tesz, annak értéktelen, csúnya az élete. Még meg is akadályozhatom, hogy betetőzzék a rosszaságot, hogy bemenjenek nélkülem Borbála nénihez, hazudva rólam valamit, hogy otthon maradtam.” Körültekintettem, és megpillantottam egy lonc-cserjét. Néhány perc alatt letördeltem egy csomót a hosszú, kúszó indákból, egyet a derekam köré bogoztam, a többit pedig magam köré függesztve beledugdostam ebbe az övbe, és hamarosan sűrű virágos lombszoknyám lett. De már nem értem utol őket. Amikor befelé lépegettem Borbála néni kertjébe, már előtte álltak jelmezszemlén, háttal felém. Ő megrázta a fejét, nem jó, nem jó, egyik sem jó. Ekkor észrevett engem, és felkiáltott; „Az a jó!” A társaság meghökkenve fordult felém. Borbála néni meg folytatta: „Ilyen az egyéniséghez illő jelmez. Nemcsak azért jó, hogy Moha növénybe, zöldbe öltözött, mert a neve is Moha, az semmiség! Hanem azért, mert a növény, különösen ez a csökönyös, dúsan növő lonc pontosan kifejezi Moha természetét. Egyrészt az egyszerűségét, másrészt a makacs törekvését a lehető legtöbbre. Nem tudom, gondolt-e rá Moha, de ebben a növényjelmezben benne van a természet tisztelete is.” Azzal felemelte a tornác asztaláról a csokoládé érmet és hozzám lépett vele, de akkor meghökkent. Bele volt készítve a csokoládé medália selyemszalagjába egy kis biztosító tű. Dehát a bőrömre csak nem tűzheti. Tanácstalanul állt egy pillanatig előttem, aztán elmosolyodott: „Nem is vinne rá a lelkem, hogy elcsúfítsam ezt a gyönyörű erdei öltözetet egy ilyen tarka, vásári csinálmánnyal! Úgy látszik, aki igazán érdemes a kitüntetésre, azt nem lehet kitüntetni. Többje van, mint amit mástól kaphat.” Az öreg törpének öltözött, nagyszakállú, csizmás Kutykurutty odalépett hozzá: „Én tudom, mit kell csinálni az éremmel!” Borbála néni kíváncsian és gyanútlanul a kezébe adta, Kutykurutty egy bokor mögé futott és fél perc múlva visszajött, de akkor már csak a szalag volt a kezében, a kócbajszán még látszott a csokoládé nyoma. Nevettünk, és én is nevettem: „Ugye mondtam, hogy jobb lett volna, ha rókának öltözöl.” Kutykurutty vigyorgott: „Mért lett volna jobb? Így is az enyém lett a díj!” „Ha neked a csokoládé a legfontosabb!” De Kutykuruttyot nem bántották a fitymáló szavak, mert neki valóban a csokoládé volt a legfontosabb.

OLVASÓK FÓRUMA

Tavalyi évfolyamunk első négy számában ismertettük Anton Mayer A cenzúrázott Jézus *c. könyvét. E rovatunkban most az ismertetéssel, illetve a könyvvel kapcsolatos olvasói észrevételeket közlünk.*

„A cenzúrázott Jézus” elhangozhatnék egy biblikus fórumon, ahol azonos felkészültségű vitapartnerek kereszttüzében kellene helyt állnia vagy elbuknia.

Az „Érted vagyok” hasábjai nem erre valók. Az olvasók táplálkozni, és nem vitatkozni szeretnének. A vitára többnyire sem felkészültségük, sem energiájuk nincs. Ez az olvasmány pedig táplálékként keresztény gyomornak nem való. Osztályharcos szemlélete bárhogy bizonygat is szentírási szövegekkel, nem vág egybe Jézus koncepciójával. Jézus nem volt forradalmár, sem osztályharcos proletár, sem zelóta. Az „ember” átformálódását hirdette az Istennél való élet megszerzéséért. Minden embert megcélzott társadalmi különbségek nélkül (Mátét, Zakeust, Nikodémust, Arimatheai Józsefet). Ha tanítása társadalomfüggő lett volna, elporlott volna a történelem változásaiban. Kár politikusként értékelni Pált, Lukácsot. Mindenki úgy beszél, ahogy tud. Az egyszerűbb ember egyszerűbben (Márk), a műveltebb árnyaltabban (Pál, Lukács). De a szavak változatossága nem fedi el a lényeget.

Miért lett volna Pál a rómaiak malmára vizet hajtó politikus? Mi haszna volt belőle? Hajótörés, megveretés, saját kezű sátorszövés, bilincsviselés olyan nagy hatalmi pozíció? Nem hirdet rabszolga-felszabadítást, mert nem ez Jézus tanításának lényege. Azt hirdeti, hogy Krisztusban újjá lehet születni, krisztusi emberré, s ha ez sikerül, meg fog változni a társadalom is. Különben a társadalmi formák megváltoztatásához erőszak kell. A szeretet bizony kompromisszumkész, különben viszálykodás van („mindenkinek mindene lettem”). Ha az uralkodó rétegek kiforgatják Jézus tanítását, az ő lelkük rajta. A megváltás csupán lehetőség. Jézus nem tesz erőszakot a szabad akaraton.

Hogy a kanonizáció így alakult, arra a III. részben találunk egy mentő mondatot: „Egyébként gyakorlatilag nézve a kanonizátorok megoldhatatlan feladat előtt álltak: aligha ismerték az őskereszténység teljes irodalmát, s még ha ismerték volna is, lehetetlen lett volna helyreállítani az eredeti szövegeket, amint ezt a Márk-záradék példázza.”

Úgy gondolom, hogy az újszövetségi szentírás összessége alkalmas arra, hogy az ember meg tudja belőle, mi az Istennek tetsző élet.

Lehet ellene mondani (és minden csűrés-csavarás ellene mondás), és lehet az útján járni. A megújuló kereszténység azt hirdeti, hogy aki Jézus-követővé akar lenni, annak az evangéliumból kell megtanulni a hogyanját. Hiszem is, hogy ez így igaz.

Kár olyan írásokkal foglalkozni, melyek alapvetően ennek szilárdságát kérdőjelezik meg. Úgy vélem, ezek nem a lélekből fakadóak. Emberi okoskodás vezérli őket, s ebbe a Sátán nagyon ügyesen belesúghat. Elbizonytalanodást, zűrzavart kelthet, jobb esetben botránkoztat. Ebben az amúgy is értékválságokat szenvedő XX. században egy bizonytalan előfeltevéssel: „ha ez így van”, „ha ennek és ennek igaza van” kiforgatni értékeket, melyeknek 2 x 2 = 4 volta sem így, sem úgy nem bizonyítható, tehát hit kérdése, így belekísérteni a hit világába kifejezetten káros. Pl.: 3.2.4. Ideiglenes zárszó: „Ha a fenti elemzések a realitást tükrözik, akkor az Újszövetség kompromisszumokból keletkezett és ezáltal politikai könyv... A kompromisszumok kizárják az eredetiséget... a tisztaságot... az abszolútságot.”

Az én korosztályom keményen megtapasztalta a kommunista ideológiának ezt a hittől eltántorító törekvését, mely az Egyház, vagy egyes személyek bűnének kipellengérezésével hiteltelenné akarta tenni magát a tanítást is. Sajnos ez sok esetben sikerült is. Számomra „A cenzúrázott Jézusnak” is ilyen hitelromboló hatása van. Vagy aki erősebb ennél, az elhatárolódik a cikktől, a szerzőjétől és az újságtól is. Egyik szójátékokat kedvelő testvérünk megjegyezte: „Ez a szám az Érted nem vagyok.”

Trásy Éva
Budapest

*

Anton Mayer „A cenzúrázott Jézus” (1983) c. könyvének ismertetése tíz éve még érdektelenségbe fulladt volna, vagy éppen – marxista kapitalizmuskritikája miatt – felháborodott tiltakozást váltott volna ki a magyar olvasóból. Tíz év ismerkedés a tőkés társadalommal éppen elég ahhoz, hogy ma már árnyaltabban közelítsek Mayer művéhez.

Mert műnek tartom, méghozzá nem is akármilyen szellemi teljesítményt fölmutató műnek Anton Mayer szenvedélyes, izzó haraggal megírt kiáltását a tőke uralma ellen, s a tőkések uralmát kiszolgáló írástudók és papok árulása ellen. Mayer ugyanis tud arról, hogy volt mit hűtlenül elhagyniuk, hogy Jézus olyan tanító volt, aki mindig, egyértelműen a kisemmizettek, megalázottak, megnyomorítottak pártját fogta, ezért a gazdagok írástudói Őt is elárulták.

A szerző erkölcsi felháborodását és pártos Jézus-értelmezését megértem, szemléletét osztom is. De a legnemesebb harag sem indokolja a módszertani hibákat, ezért billentyűzetet ragadtam, hogy leírjam néhány észrevételemet. Előre bocsátom, hogy nem vagyok klasszika-filológus, ezért Mayer nyelvtani elemzéseivel és irodalmi párhuzamaival nem szállok vitába, csak arról szólok, ami egy kívülálló számára is feltűnhet.

Merészségre és kezdeményezőkedvre vall, ahogyan Mayer nyelvtanári szemmel megvizsgál egy százszor szent könyvet, amelyre egész keresztény civilizációnk épül. Szóhasználat, stíluselemek, műfajok, irodalmi példák sorával mutatja meg, hogy létezik a Jézus ajkára adott szövegeknek egy olyan rétege, amely nagyon közel áll a mindenüktől megfosztottak, mai szóval a proletárok gondolkodásmódjához, értelmi és érzelmi színvonalához, értelmezési látóhatárához. A bibliatudósok által is leginkább elfogulatlannak tartott Márk-evangéliumban találja meg ennek a nyelvi rétegnek a zömét, s ekkor jut eszébe a nagy ötlet: Jézus proletár volt.

Az ötlet valóban eredeti, magával ragadó, sőt, túlságosan is az. Olyannyira, hogy Mayer meg sem kérdezi magától, honnan tudja ezt? Honnan tudja, hogy Jézus hiteles tolmácsolása a Márk evangélium, és nem egy másik kanonikus könyv, vagy apokrif irat, vagy éppen mindezekben egy másik nyelvi réteg? Nem teszi föl azt a kérdést, hogy a proletárok nyelvi világa vajon miért jellemzi Márk evangéliumát. Azért, mert Jézus ilyen volt valójában? Vagy azért, mert Márk volt ilyen, s csak ezen a módon értette, csak így tudta kifejezni Jézust? Esetleg azért, mert Jézus tudatosan használta ezt a nyelvet, amikor a palesztinai zsidóság szegény tömegeihez beszélt?

Mayer eldöntötte, hogy Jézus proletár volt, és ezzel kizárt egy sor további értelmezési utat, sutba vágta a lehetséges hagyománytörténeti, hermeneutikai, néplélektani magyarázatokat, és az általa oly hevesen bírált Szent Pál útját követve metafizikai és dogmatikai tételt alkotott Jézus újszerű szemlélete és viselkedése alapján: **Jézus többé nem Isten embere a proletárok pártján, hanem maga a proletár**. Ez a tétel módszertani hibán alapul, hiszen az Újszövetség szövegeinek hitelességét a szerző aszerint minősíti, hogy azok milyen megfelelésben állnak Jézus proletár szókincsével (1.1.2.2.), de azt nem mondja meg, hogy ő honnan ismeri Jézus igazi, eredeti szókincsét.

Ez az alapvető döntés további következményekkel jár. **Mayer válogat** az Újszövetség szerzői között, kiemelten foglalkozik Pál és Lukács írásaival, valamint Márkkal és a Jelenések könyvének szerzőjével, de alig említi meg a Máté- és a János-evangéliumot. Ennek a válogatásnak az lehet az oka, hogy a bővebben idézett szerzők művei könnyen besorolhatók Mayer proletár/nem-proletár értékszemléletébe, amíg az utóbbiak ebből a szempontból nem egyértelműek.

Mayer a **szövegfajtákból is válogat**. Nem foglalkozik Jézus példabeszédeivel, mert ezeket, mint magasabb műveltséget kívánó műfajt, utólagos betoldásnak tartja (2.3.3.3. szakasz vége). Mintha nem tudna arról, hogy az ókori Kelet népeinél az írásbeliséget megelőzően a szájhagyomány töltötte be a kultúra továbbadásának feladatát, ezért éppen az iskolázatlan rétegek értették leginkább a képeket, hasonlatokat, példabeszédeket.

Mayer **Jézus szavait is megválogatja**. Pártos társadalomszemlélete miatt a bibliatudósok által leghitelesebbnek tartott jézusi szó, az Atya is a proletár/gazdag ellentét hordozójává lesz (lásd: 4.1.3., a Márk- és János-evangélium összevetése). Jézus **Abba** – édesapa szavát a szexizmus és a kizsákmányolás jelszavaként érteni súlyos hiba.

Szövegértelmezéseit is átszövi a proletár Jézusra vonatkozó előfeltevése. Szerzőnk a Máté szakmai múltjából származó (bankár és gazda) példabeszédeket Jézustól idegen betoldásnak tartja (4.3.2.), függetlenül attól, hogy azok Isten irgalmáról szólnak, csak azért, mert a proletároknak már akkor sem volt sok közük a bankárokhoz, ma pedig a bankok döntik romlásba a világot. Ebben odáig megy, hogy az utolsó óra szőlőmunkásairól szóló példabeszédet fordítva érti, Isten válogatás nélküli szeretete helyett a munka nélkül szerzett jövedelem apológiáját véli felfedezni benne.

Ugyanakkor elfogadja a Jelenések könyvének brutális erőszakban tobzódó szemléletét, mert az méltán fejezi ki a proletárok Istenének elkötelezettségét, s nem zavartatja magát Jézustól, aki az erőalkalmazás egyetlen formájára sem tartott igényt az emberi élet problémáinak megoldásában (3.2.3.1.).

Mayer Jézus-értelmezése is szenved a szerző alapvető döntésétől: Az a Jézus, aki szerinte is képes volt túllépni kora és népe társadalmi korlátain (2.2.1. vége), képtelen lett volna meghaladni a proletár-lét műveltségbeli korlátait (2.3.3.)?

Az ismertetés utolsó részében felvázolt társadalmi cselekvési program súlypontjai valóban fontos problémák ma, de korántsem úgy és olyan szorosan függenek össze, ahogyan ezt Mayer állítja. A szexizmus felszámolása társadalmi program keretében – illúzió. Olyan alapvető, emberlétünk legmélyét érintő adottság a két nem egymásrautaltsága és küzdelme, amelyet aligha lehet a ráépült igazságtalan társadalmi berendezkedés lebontásával örökre egyensúlyba hozni. Az antijudaizmus-antiszemitizmus kérdésköre sem eredeztethető a zsidó és a keresztény kultúra eltérő szexuális felfogásából, és az antikapitalizmus céljai sem azonosíthatók az antiszemitizmuséival.

Számomra éppen a Mayer által javasolt sorrend fordította látszik célravezetőnek, a pénzhatalmi világrend elleni küzdelem sikere hozhatja el részeredményként az idegengyűlölet és a másik nem iránti gyűlölet okainak és céljainak elhalását.

Mindezek ellenére, Mayer könyve fontos, nagy bátorságot kívánó kérdéseket vet föl, és mindenkit továbbgondolkodásra indít. Örülök, hogy vitatkozhattam vele.

Demeczky Jenő
Budapest

*

Kedves Anton Mayer,

az Ön könyve elbűvölt engem. Tekintettel az Újszövetséggel kapcsolatos számtalan, és már senki által át nem tekinthető publikációra, az ember éppen mint teológus is fölteszi magának a kérdést, adódhat-e még egyáltalán új szempont az egzegetikai kutatásban. Az Ön könyve azt bizonyítja, hogy adódhat.

Számomra rendkívül hatásos és új teológiai távlatokat nyitott az, ahogyan Ön összekapcsolja a társadalomtudományi, nyelvanalitikai és irodalomszociológiai módszereket – ez azonban egyúttal a hitemet ért kihívás is. Ön olyan kérdéseket vetett föl, amelyekre ma még nincs kielégítő válaszom.

Engem mint teológust megszégyenített, milyen átfogó módon foglalkozott Ön mint nem-teológus, de mélyen érintett ember Jézus személyével és ügyével, annak áthagyományozási történetével és a vonatkozó szakirodalommal. Ön a teológiai illetékesség magas fokára jutott el, amelyre nagy tisztelettel tekintek.

A kézirat olvasása során nem tudtam szabadulni egy kérdéstől. Egyrészt Ön keményen támadja a teológusokat: „a teológia föntről jön”; a teológusok „a felső réteg élethossziglan eltartott tagjai”; „az alkalmazkodás teológusai”, akik „ismételten kitérnek a döntő kérdések elől” stb. Másrészt Ön azzal a kéréssel fordul hozzám, a teológusok céhének egyik tagjához, hogy írjak bevezetést a könyvéhez. Érezzem különleges kitüntetésnek, hogy Ön képesnek tart engem arra – talán régi barátságunk alapján, amelyre igen szívesen emlékezem –, hogy igazságot tudok szolgáltatni egy ilyen harci iratnak?

Mert amit Ön írt, az vitairat a szó legjobb értelmében, mégpedig olyan, amely – ahogyan Ön maga is őszintén kifejti – az Újszövetség iránti szeretetből és gyűlöletből keletkezett. Bárcsak lenne több ilyen publikáció, mindenekelőtt bárcsak lenne több olyan teológus, aki ilyen szenvedélyes pártossággal ír a szegények érdekében, nem pedig azzal az állítólagosan objektív tárgyilagossággal, amely alig képes leplezni a gazdagokhoz és befutottakhoz kötődő érdekkapcsolatát. Ezért ne izgassa magát túlságosan, ha ezek a mai írástudók azt akarják rábizonyítani Önre, hogy laikus. Ami az ilyen kritikákat illeti, kivételesen talán igazodhat az Ön által oly élesen kritizált Pálhoz: „Mindent vizsgáljatok meg, s ami jó, tartsátok meg” (1Tessz 5,21).

Mint szociológusnak nincs szüksége arra, hogy én mutassak rá az intézmények szükségességére az emberi együttélésben. Feltehetően akkor sem fog ellenkezni velem, amikor azt állítom, hogy éppen annak számára szükséges Jézus ügyének intézményesítése, aki azt akarja, hogy Jézus ügye ne merüljön feledésbe, hanem továbbadják azt a következő generációnak is, és aki azért lép föl, hogy Jézus ügye ma is politikailag hatékony legyen. Max Weber „a karizmák hétköznapiasításának” nevezi ezt a folyamatot. Ha pedig így áll a dolog, akkor nem kell-e Önnek valamivel elnézőbbnek lennie velünk, teológusokkal, velünk, egyházi hivatalviselőkkel? Kétségtelen: az egyház „az apostolok és próféták alapjára épült” (Ef 2,20). Az egyháznak minden korban szüksége van a radikális prófétai kritikára, amely a cél érdekében, az Isten országa érdekében minden intézményi elemet megkérdőjelez. De az egyháznak éppen az apostolokra és utódaikra is szüksége van; szüksége van a kisebb és nagyobb közösségek vezetőire, szüksége van szervezetekre és struktúrákra, szüksége van bizonyos bürokráciára, és szüksége van pénzre. Jézus ügyének hétköznapiasulása a mi „emberi állapotunk” kifejeződése.

Ez persze nem lehet mentsége annak a rettenetes egyházi valóságnak, amelyet Ön joggal kritizál olyan élesen. Ha azonban a magam emberi gyarlóságait nézem, akkor itt-ott tartózkodóbb leszek az egyház emberi gyarlóságaira irányuló kritikámban: ezek nélkül Jézus ügye sosem volt, és sosem lesz képes meglenni.

Kedves Anton Mayer, Ön kihívást intézett a hitemhez, az egyházamhoz, a teológiámhoz: Köszönet érte!

Szívélyes barátsággal,

Tübingen, 1982. november 11.

Norbert Greinacher

(Ez a levél Anton Mayer könyvének elején olvasható mint annak ajánlása. Írója a gyakorlati teológia professzora a tübingeni egyetemen. Legutóbb tavaly októberi számunkban közöltük egyik írását.)

Molnár Ferenc

A tehetetlen törvény

Még talán sohasem vonult el előttünk a véres kezek rémes menete oly tömött és szakadatlan sorban, mint ahogy most vonul hetek óta, borzongató némaságban, tele titokkal, könnyel, gyötrelemmel, és mi ijedt arccal nézzük őket, és ott áll a Törvény, a hatalmas úr, akinek tiszteletére ez a véres felvonulás történik, ott áll, és nem tud velük mit kezdeni – a Törvény, az igazság elvénhedt szerelmese. Már majdhogy egyebet nem is kap az olvasó az újságjában: Párizsba feldarabolt holttest érkezik két öreg emberrel, egy lángeszű német ügyvéd a vérpad lépcsőjéről neveti ki bíráit, Jack kislányokat öl Berlinben, a másik Jack New Yorkban késel, egy szegény pesti tyúkszemvágó áldozatát kikaparják a temetőből, megtudni, kettejük közül melyik volt a másik gyilkosa, Bécs környékén autómobil repül, s a gazdag úr főbe lövi az autómobilkereskedőt, egy ügyvédet halálba küld a táncoló asztal, hogy a jó szellemek megosztozzanak a pénzén, cigányok visítanak a börtönökben, Párizs tele van a leánygyilkos Soleilland ügyével, a gyilkos Thaw anyja most adja el a milliós vagyon utolsó roncsait, hogy megmentse a fiát a villamosszéktől – ez eddig vér, könny, kín mindenfelé, s ami nem halál, az is rettenetes: a képromboló párizsi, a zágrábi nőgyalázó, a torkon ragadott milliárdos Rockefeller – a legolcsóbb rémregények röpülnek ki az ablakon, a legizgalmasabb detektívhistóriák dobatnak a sutba, ha jön reggel az újság. Diadalmas röhejjel vonul be ezek helyére az élet, a nagy Magister, és ontja, szórja a titkot, az izgalmat, a véres éjszakákat, meredt szemek halálba néző tekintetét, kárhozott lelkek jajgatását, és bonyolít úgy, ahogy a leggyűröttebb emberi agy még csak elképzelni sem tudta soha.

És a sóhajoknak ezen a tengerén egyik hullám a másiknak dobja azt a rozzant kis csónakot, amelyben az emberi igazságkifürkészés, igazságszolgáltatás ül, a maga szomorúan szegény kis dadogásaival: az előre megfontoltsággal, a nyereségvággyal, a beszámíthatósággal, az ügyvéddel, ügyésszel, szakértővel, bíróval és 486, mondd: négyszáznyolcvanhat kis paragrafussal, amibe ezt a végtelenségek végtelenségét bele akarja szorítani. És ez az űzött, hullámvert kis csoport nem is szégyelli a baját. Olvasni kell a német ügyvédet, aki Haut védte, a New York-i rendőrfőnököt, aki falra ragasztatja, hogy most már mindenki maga vigyázzon a gyerekére, mert ő már hiába vigyáz, olvasni kell a Minnich doktor jelentését, hallani kell a magyar csendőrt, mikor szidják, amiért kínozta a cigányt. Nagy jajgatás ez mindenfelé, a tehetetlenség jajgatása, a Törvény szolgáinak lázadása a gazdájuk ellen, mert tehetetlen, öreg, és csak üldözi szerelmével a gyönyörű Igazságot, amely fut előle, hovatovább egészen megszalad, és akkor bekövetkezik az, aminek a sejtése már él az emberekben, hogy törvény és igazság két külön dolog lesz, és a jó bírák sírva jönnek rá, hogy amit ők igazság címén árulnak, az nem egyéb, mint törvény.

Ennek a kérdésnek a legfenekére leszállni nem az egy napig repülő újsághp feladata. A Rosseau *Contrat Social*jánál kellene kezdeni, és talán meg sem állani ott, ahol a megváltókeresők nagy többsége már megállott: a termelési rendszer változtatásánál. Talán az emberi elme egy elképzelhetetlenül nagy forradalma, az eljövendő nagy gondolatkataklizma fogja megoldani ezt a megríkatóan keserves kérdést, amelynek falába most csak különösen dotált őrültek, nagy költők és veszettül vergődő királygyilkosok feje törik be. Annyi bizonyos, hogy a mostani gondolkodásra trenírozott ép agyvelők közt hiába keresi az aggódó ember azt, ami az igazság és igazságszolgáltatás kérdésének sötétjébe fényes pillantást vethetne. Ezek a fogalmak, mint sok más, iskolás gyerekeknek való egyszerűséggel vannak a fejünkbe verve, mint ahogy a régi tudás mindenben a megnyugtatásra törekedett, ellentétben az új tudással, amely kétkedésre, nyugtalanságra, a titkok imádatára tanít. A régi tudomány csaló módon megoldásokat és feleleteket adott nekünk, az új tudomány kérdez. A régi ajtókat csukott be, az új ajtókat nyit. És aki az imént nagyjából felsorolt eseteket azok részleteivel elolvasta és megértette, az csak szánalmasan mosolyoghat, mikor látja, hogy ez a régi óvodás bölcsesség mint vergődik az emberlélek és a véletlenség nagy útvesztőjén az ő komikus kis trükkjeivel: a rendőrökkel, a tanúkkal, az orvosokkal, ügyvédekkel és a szánalmak szánalmával: a perrendtartásokkal.

Egyszerű példa érteti meg velünk, milyen szegényen akarjuk eltartani az igazságot. Az emberi fül a zenei hangokat húszezernél több finom kis húron hallja, s ezzel szemben a Bach temperált zongorája a maga meghatározott és változhatatlan alig száz hangjával akarja ezt a csudás szerkezetet lekenyerezni. Tudjuk jól, hogy a zongora két szomszéd billentyűje közt a hangok végtelensége foglal helyet, holott a zongora azt hazudja, hogy ott nincs semmi. Tudjuk jól, hogy az emberi fül éppoly gyarló szerv, mint az emberi szem, amely még a földi láthatár szélén is csak skiccel, s így még a fül néhányszor tízezer húrja is alázatos kis hárfája a hangok mindenségének. És mégis: az emberi lustaság, az élettel szemben való lelkiismeretlenség és a titkokkal szemben érzett gyávaság rávette a tömeget arra, hogy beérje a zongorával, megnyugodjék a Bach Sebestyén száz hangjában, és higgye el, hogy nincs több. És hitesse ezt el a gyerekeivel is, és fizessen százezreket olyan művészeknek, akik ezen a szegény verklin az esti szelet vagy a homokon felsurranó tengerhabot el tudják muzsikálni. Ilyen szegény zongorája az emberi léleknek a büntető törvénykönyv. Temperált és butító hangszer, a maga néhány száz paragrafusbillentyűjével, mikor azt hazudja, hogy *a 333 és a 334 közt nincs semmi,* holott a zokogó nyomorúság és a vérző élet tudja, érzi, hogy itt a végtelenség nyílik meg, és

hogy az egész könyv nem való egyébre, mint arra, hogy nem gondolkodó emberek nyugodtabban egyék meg a vacsorájukat, meg arra, hogy amatőr gonosztevők megijedjenek a fegyház és az akasztófa emlegetésétől.

Most azonban itt vannak a művészek, akik ezen a hangszeren szépen tudnak játszani. A jogtudomány ezt a művészetet bírói mérlegelésnek, jogérzésnek hívja, és bízik abban, hogy a paragrafus valami kicsit nyúlik, ha nyújtják. Csakhogy itt a művészet nem tapsra vagy füttyre megy, hanem arra, hogy levágják-e a Hau doktor fejét vagy sem, felakasztják-e Balog Tutut, vagy visszaküldik az országútra, és az őrültekházába megy-e Jack, ha elcsípik, vagy beleül a villamosszékbe. Hiszen ha ezt az emberiséget évezredek óta a lelkiismeretesség nevelte volna, mint ahogy nem az nevelte, hanem a lelkiismeretlenség, akkor nincs a világnak olyan gazdagsága, amiért bírót lehetne fogni, embert, aki levágatja egy apa fejét, aki merészel ítélni, ha száz körülmény közül kilencvenkilenc a vádlott ellen szól, egyetlenegy szól csak mellette, de százmillió körülmény meg egyáltalán teljesen ismeretlen! Nem gondolja-e mindenki, hogy háromszáz év múlva szörnyülködni fognak az emberek azon, hogy bírák ítélkeztek olyan dolgokban, amelyek tízezer körülménytől függöttek, csak azért, mert a tízezerből nyolc körülményt nyakon tudott csípni a rendőrség, és mert a nyolc közül hét a vádlott ellen szólt? Nem fognak-e akkor átkozódni azon, hogy ilyen gőgös tudott lenni a maga korlátoltságában az emberiség, és ilyen könnyen tudott belenyugodni az emberi szív évi kétezer forint vagy tizezer font sterling fizetésért abba, hogy mindentudás nélkül ítélkezzék? Hogy gondolkodó fej édesen tudott aludni, mert perrendtartás volt a párnája, és mert Csemegi Károly megnyugtatta, hogy mindössze négyszáznyolcvanhat eset van a világon?

Tisztelet, becsület a bíráknak. Az ő munkájuk olyan, mint az orvosé, aki csak akkor gyógyít, ha felszólítják erre. Amit ők csinálnak, az fényes a szeretettől és édes az irgalomtól, de – hisz ők maguk tudják a legjobban – tökéletlen munka. Ők megesküsznek a törvényre, mint ahogy az orvos megesküszik a tudományra. És a törvény szegény és rozoga, és az orvos tudománya még szegényebb és még rozogább. Mint ahogy minden, amin keresztül ezt a vérző életünket cipeljük, tökéletlen és gőgös szerkezet, amin csak néha segít az az ember, aki kezeli. Hiszen, hogy csak a legbrutálisabb néhány példát említsük, az alkohol öröksége, meg az, amit szégyenletes szeméremmel vérbajnak szoktunk kinyomatni, s ami e pillanatban körülbelül az egész kultúrvilágot megrágta, az alkohol és a lues még mindig a vádlottak padjára küldi az apa bűneiért hetedik ízen szenvedő gyereket, vagy legjobb esetben, ó, nagyképű humanizmus! – az őrültekházába. Hol van a degeneráció egész fogalma a legtöbb büntető törvénykönyvből? Itt-ott felcsillan az, aminek be kellene sugároznia tökéletesen a modern büntetőtörvényt. És gondoljunk a fajtalanságok büntetésére, amik ellen hiába sír a nagy Forel, és... és higgyünk még tovább is a Büntetésben?

Ezen a téren oly naivsággal dolgozunk, hogy újabb példa következzék, mint a vasút. Az orvostudomány megállapította, hogy az alkoholikus színvakság a vörös és a zöld szín elvesztésével jár. A vasúti jelzések azért még most is vörösek és zöldek. A vasút megtiltja a mozdonyvezetőnek, hogy igyék, de ha egy mozdonyvezető alkoholikussá válik, mégis nekimegy a vörös jelzésnek, és megöl tizenöt utast. Csak ezért az egyetlen esetért, ezért az egyetlen alkoholikus mozdonyvezetőért is le kellene mondani erről a két színről, de a vasút nem ezt teszi. A vasút ragaszkodik az ő két színéhez, és a mozdonyvezetőnek nem szabad inni. Nem az volna-e a tökéletes állapot, hogy a mozdonyvezetőnek ne legyen szabad innia, és *azonfelül* két más szín uralkodjék a vasúti jelzésekben? Vagyis nem az volna-e a tökéletes állapot, ha a bűnösnek nem volna szabad bűnöznie, de mi se ragaszkodnánk oly nagyon azokhoz a körülményekhez, amik a bűnöst termelik? És itt merednek fel előttünk a társadalom nagy vörös és zöld szemaforjai: a házasságjog, az öröklési jog, a tulajdonjog meg a számtalan többi, ami megvan az anarchista röpívekben! És itt kénytelen minden érző ember igazat adni annak, aki azt mondta, mikor a bíró elítélte, hogy aki pénzt sikkaszt, csak kevéssel nagyobb bűnös, mint az, aki nagy pénzt bíz szegény emberre.

Most, hogy a véres menet jár a szemünk előtt, és egyre újabb táviratok és tudósítások jönnek a nagy pörökről, mindez a sok kérdés sokak lelkében zajong. És most talán jobban látjuk a Törvény nagy tehetetlenségét, mint csöndesebb hónapokban. Meglátjuk azt is, hogy az új bűnösök: a hipnózissal, autómobillal, lélektannal dolgozók kitanulták a régi rozzant könyvet, és bújkálnak a paragrafusok közt, kitanulták a bohózatokban gúnyolt rendőri szimatot, és már nem foghatók el oly könnyen, mint régen; ráültek, ellepték, megcsúfolták, mint a madarak valami nagyon régi és ismert madárijesztőt, aminek a zsebében fészket raknak. De ez csak azok számára jegyzendő fel, akiknek a gondolkodáshoz megijedésre van szükségük. Ezek ijedjenek meg, és gondolkozzanak, hogy hogyan is volna jobban? A többiek pedig, akik a szívük sugallatából gondolkoznak, ne felejtsék el, hogy minden forradalom, ami eddig előbbre vitte a világot és kevesbítette a szenvedést, azzal kezdődött, hogy sokan, sokan, egyre többen kezdtek gondolkozni. És mikor már mindenki gondolkozott, akkor jött egy akcióember, egy brutális ordító vagy egy pozőr, vagy egy mártír, aki az életét vágta a világ arcába, s ekkor a gondolat tetté sült ki, mint ahogy a kisülő szikrában láthatóvá válik az elektromos erő. Lehet, sőt kell is a legkisebb újsághíren is gondolkozni, mert most már, ismételjük, nem elringató és megnyugtató az életünk, hanem faggató, kínzó, zaklató élet. Valami jobb, ami felé megyünk, talán így születik meg. Mi pedig, akik e sorokat egymás alá írjuk, nem esünk abba a hiúságba, hogy megoldásokat adunk. Mint a fiatal Dumas írta: az én kötelességem kérdezni, nem felelni.

Pesti Napló, 1907. augusztus 11.

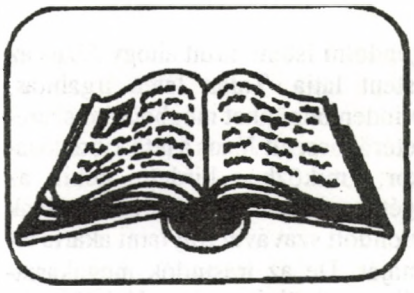

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Bulányi György piarista, a márciusiakat Halász Endre ny. plébános készítette.

Február 6. — Évközi 5. vasárnap — Mk 1,29–39 — Mindenki téged keres!

Jézus: Itt engem szeretnek, hasznomat veszik... Mi bajom akkor? Mi ver fel az éj közepén? Dolgos nap után mért nem alszom nyugodtan? Hiszen szerethettem, mennyi emberen segítettem! Milyen hálásak voltak! Péter anyósa is, milyen finom vacsorát készített nekem! Mért vagyok mégis nyugtalan?

Kis bajos ember: Itt engem megbecsülnek. Értékelik szakismereteimet, meg is fizetnek rendesen. Végre nem gond kifizetni a rezsimet. Lecserélhetem a Skodámat is egy Toyotára. Alszom nyugodtan.

Jézus: A minap azt mondtam, hogy betelt az idő... hogy egészen közel van már az Isten Országa. Mitől telt be? Mitől lesz egészen közel? Attól, hogy Kafarnaum kapott egy orvost, aki nem kér pénzt a gyógyításért? Ne áltasd magad! Egy fecske nem csinál nyarat, egy ember nem csinál országot. Ország csak attól lesz, ha ők is tesznek valamit. Hogy elfogadják a gyógyítást, hogy hálásak ezért, hogy dicsőítik érte az Istent, ebből még nem lesz Ország.

Kis bajos ember: Én is hallottam, hogy betelt az idő, meg hogy közel van az Ország. Meg azt is, hogy a kereszténység egy név: Jézus Krisztus. S az Ország már meg is valósult. Nagypénteken délután három órakor. Jézus, a Krisztus, kiengesztelte az Atyát a kereszten. Isten már nem haragszik. S én megkeresztelkedtem. Találkozom tehát Jézussal, s vele leszek mindörökre. Nyugodtan alszom. Majd feldobja valahogyan a talpát Hitler és Sztálin után a tőkés társaságok világuralma is. Belehal bűneibe. Esti imádságomban meg is köszönöm, hogy én megkeresem a magam havi ...ezerét. Az ő dolga, mi lesz a világgal s milliárdnyi szegényével. Isten irgalmas hozzám, megköszönöm, s alszom nyugodtan.

Jézus: Nem verem át magam. Attól, hogy jófiúskodom Kafarnaumban, nem történik semmi. Nincs tudatátalakítás és nincsen jóhír. Tovább kell mennem, hogy hirdessem az igét, mert ezért jöttem.

Kis bajos ember: Semmit sem tehetek. Megpróbáltam. Baracskára is elmentem. Csak azt értem el vele, hogy gyanús lettem..., eretnek. Szálljak szembe ezzel a világgal is? Menjek új utakra? Menjen, aki akar... majd segít az Isten. Én pedig másik oldalamra fordulok. Jézus pedig keressen továbbra is emberhalászokat, ha tud.

Jézus: Itt hagyjam Kafarnaumot? Mi oldódik meg vele? Betszaidában ugyanez fogad. Ha mondom a jóhírt, ki indul meg tőle? Ott is gyógyítanom kell, bizonyítandó, amit mondok: hogy Isten Országa a szeretet birodalma. Híre is ment már, hogy tudok gyógyítani. Atyám, segíts gyermekednek! Amikor otthagytam a pusztát, minden világos volt. Légy velem, és mutasd meg az utat, amelyen járnom kell.

Február 13. — Évközi 6. vasárnap — Mk 1,40–45 — Ha akarod, meg tudsz gyógyítani engem!

Nem tud nem gyógyítani. A szíve nem engedi. Ha segíthet az emberi nyomorúságon, nem tud nem segíteni. De utána menekül és parancsot ad, hogy senkinek se mondják el, hogy meggyógyultak. Nem hisz abban, amit csinál. Kényszerpályára került. Tudja, hogy mi lesz a vége. A kenyérszaporítás után megindulnak feléje, hogy királlyá tegyék. Hogy kiűzze a rómaiakat, hogy tömeggyilkos legyen. Hogy az Isten beálljon a Sátán szolgálatába. Hogy produkálja a történelmi kereszténységet..., karddal, kivégzéssel s máglyákkal biztosítsa az igaz hit terjedését. Akkor kár volt a negyven napért, a pusztai kísértés legyőzéséért... sohasem lesz Isten Országa.

A vége az lesz, hogy Szíriába menekül, s hazafelé jövet megáll Fülöp Cezáreájában és közli tanítványaival, hogy az Emberfiának emberek kezébe kell adatnia, akik megcsúfolják, keresztre feszítik, meggyilkolják. A vége az lesz, hogy a nagy vállalkozás nem sikerül és nem lesz Isten Országa. Mindezt nem látja, amikor meggyógyítja a leprást, de menekül: lakatlan helyeken tartózkodik. Nincs segítség: felkeresik, megtalálják, odamennek hozzá mindenfelől.

Hogyan kell Isten Országát csinálni? Hogyan kell az emberek gondolkozását átalakítani? Jézus tudja? Csak annyit tud, hogy viszi magával mindenhová tanítványai kis csapatát. Őket nem gyógyítja, csak tanítja. Dolgozik tudatuknak az Országra formálásán. Megőrzi őket a jövőre.

Van olyan idő, amikor nem lehet többet tenni. Amikor csak készülni lehet az az eljövendő időre. Ritkán felhőtlen az ég. Jézus pedig arra vállalkozott, amiből kétezer év után is alig valósult meg valami. De nem azt csinálta, amit lehet, hanem amit kellett. Ami isteni létének parancsa volt. Persze hogy beleütközött abba a valóságba, ami körülvette.

Február 20. — Évközi 7. vasárnap — Mk 2,1–12 — Az Emberfiának hatalma van a bűnök megbocsátására!

Béna embert visznek Jézushoz. Gyógyulni akar. Hiszi, hogy Jézus meg tudja gyógyítani. Jézus pedig biztosítja a gyógyulni akarót, hogy Isten megbocsátotta bűneit. A bénulás a bűn következménye volt? A bizakodás, hogy Isten megbocsátja bűneit, teszi lehetővé a gyógyulást, ami ott helyben bekövetkezik, vagy legalábbis reményt kap a gyógyulásra a beteg? Vagy nem erről van szó? A bénaság nem bűnök következménye

volt, Jézus csak nem akarta az igehirdetés fonalát elveszíteni, és a tetőn keresztül elébe kerülőt is bele akarta kapcsolni a témába, amiről éppen beszélt? Nem dönthető el a leírás alapján. A jelenlevő írástudók mindenképpen káromkodásnak minősítik Jézus szavait, mert a Názáreti nem bocsáthatja meg a bűnt. Ilyesmit csak Isten tehet. Jézus pedig a béna meggyógyításával igazolja, hogy valami nem stimmel az írástudó urak számításában.

Úgy tetszik, hogy a leírás homályban hagyja a megbocsátás egy nagyon fontos mozzanatát; Isten sem tud megbocsátani, ha a bűnös nem bánja meg a bűnét. Ha pedig megbánta, akkor automatikusan beáll a bocsánat, mert Isten végtelenül irgalmas. Úgy mondjuk: ő maga a megbocsátás. S ez a megbocsátás abban a pillanatban realizáódik, ahogy a bűnös lelkében megszületik a bánat. Az egyház is tanítja: ha nincs módunk gyónni, a tökéletes bánat erejében megtisztul a lélek.

Jézus a körülményekből – kibontják a tetőt – következtet a beteg bűnére és bánatára, s ezért mondja – Istenre utaló szenvedő szerkezettel –, hogy „bocsánatot nyernek” bűnei. S azért szólítja fel a bénát, hogy bizakodjék ebben („Bízzál, fiam!”), mert általában nem vagyunk képesek olyan nagyvonalúan megbocsátónak gondolni Istent, mint ahogy Jézus az Istent látja. Talán Isten irgalmas, minden bűnünket megbocsátó szeretetéről beszélt Jézus a tető kibontásakor: „miközben hirdette nekik az igét, egy bénát hoztak”, s a bénának mondott szavával folytatni akarta témáját. De az írástudók megakasztják, s végül is gyógyulási történet lesz az „ige hirdetéséből”.

„Nem láttunk még ilyent soha” – ez a végkonklúzió. A gyógyulni vágyás is, az írástudói okvetetlenkedés is elvisz az igehirdetéstől, és nem az igehirdető, hanem a gyógyító Jézusra irányítja a figyelmet. Csakúgy, mint Kafarnaumban. Jézusnak megint tovább kell mennie.

Február 27. — Évközi 8. vasárnap — Mk 2,18–22 — Nem tud mit csinálni a régi ruhával.

Amíg a Vőlegény a tanítványokkal van, azok nem böjtölhetnek. Miért? Lélektani lehetetlenség volna számukra: a Vőlegény-Jézus levegőjével nem fér össze a böjtölés. Jézus lázban ég. Olyasmit csinál, ami még nem volt soha: Isten Országát. Dolgozik övéi tudatának átalakításán, hogy az átalakított tudatú emberek elfogadják tőle ezt a sohase-volt szépet. Nem akarja manipulálni őket vallási obszervanciákkal. Hisz az ige erejében. Nem böjtölteti, nem imádkoztatja őket. Így látta jónak.

Az okvetetlenkedő kérdezők pedig arra figyelmeztetik Jézust, hogy jó lenne – a hagyományoknak megfelelően – hetenként két napot (kedd és csütörtök) a böjtnek és az imádságnak szentelni. Sohase volt jó az a nagy sietség, s az „Isten Országából” is – melyet Jézus olyannyira szorgalmaz – hamarabb lesz valami, ha a tanítványok belekapcsolódnak a megszentelt vallási hagyományokba, amiket akár a János-tanítványok, akár a farizeusok példásan gyakorolnak.

Jézust éktelen méregre indítja ez a jámbor beszéd. Nem foltozza ő a régi ruhát, nem használja ő a régi tömlőt. A megszokott hagyományos jámborság böjtjei és imádságai nem visznek sehová. Aki ezeket elkezdi, belenyugszik abba, hogy a világ olyan amilyen, s amin ő, a böjtölő nem tud változtatni. Helyette magába fordul, böjtöt és imádságot kínál fel Istennek, aki ennek fejében békét hagy neki, s nem hívja többé emberhalászatra, világ-átalakításra, országépítésre. A vallásos emberek az Ország felépülésének legfőbb akadályai. Lelki életet élnek és kiegyeznek azzal, ami van... a semmivel. Főpapok, vének, teológusok, böjtnapot tartók fogják majd Jézus halálát okozni. Senki más nem köt bele munkájába, csak azok, akik böjtölnek. Nem akar böjtnapokat tartani, tanítványait sem neveli erre.

Így látta jónak. Jól látta? Nem öntötte ki a fürdővízzel együtt a gyereket? Mi az, hogy akkor böjtölnek majd tanítványai, amikor a böjt nagy barátai már elvették a Vőlegény életét!? – Jézus országépítő szenvedelemben él, és ez a lét nála is meghatározza a tudatot. Jézus maga is akkor imádkozott Atyjához, amikor bajban volt. Amikor nem tudta, hogyan tovább. A tanítványok most tudják, mit kell csinálniok, mert ő vezeti őket, és megmondja nekik, mit csináljanak. Majd ha magukra maradnak, s nem tudják, hogyan tovább, akkor majd imádkoznak és böjtölnek, hogy Isten megmondja nekik, merre tovább.

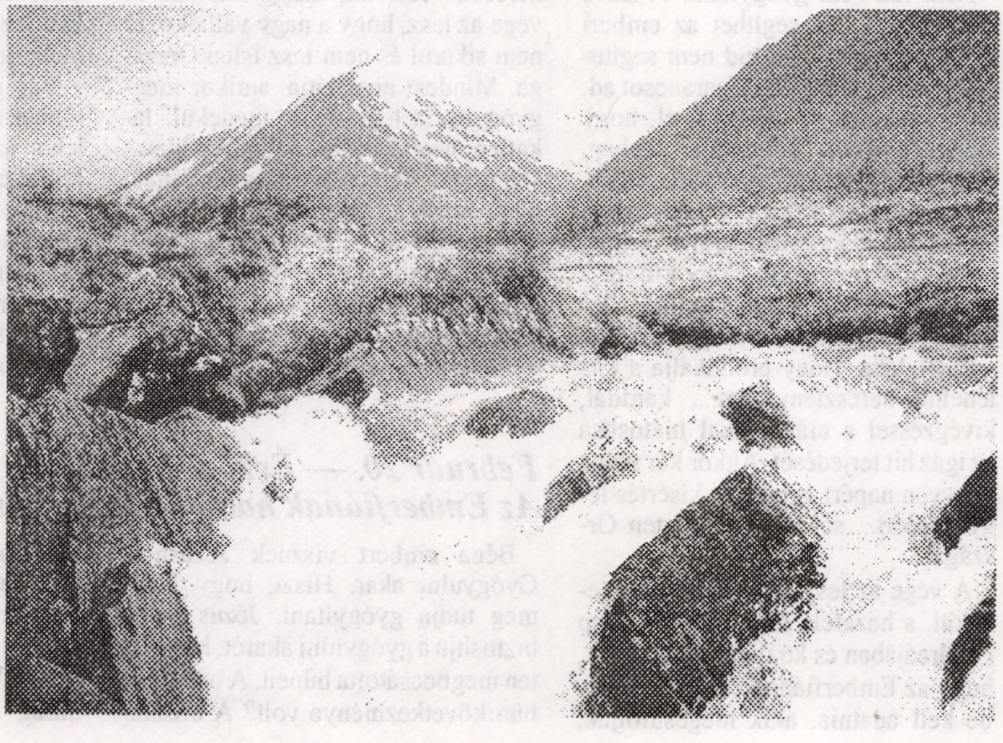

Március 5. — Évközi 9. vasárnap — Mk 2,23–3,6 — Az Emberfia ura a szombatnak is!

1. A mai szentmise nagyon fontos tennivalókra hívja fel a figyelmünket. Az ünneplésről van szó! Az állatnak is szüksége van a munkaszünetre, de az embernek ez nem elég. Nemcsak pihenés vagy ünnepi étkezés kell. Még az együttlét, a béke és az öröm sem elég. Lelki töltekezésre van szükségünk!

2. „Nem az ember van a szombatért, hanem a szombat van az emberért.” A lelki megerősödésünkért. A szeretetben való növekedésünkért. Istennel való zavartalan találkozásunkért.

3. Az evangéliumban Urunk azt mutatja, hogy a jócselekedet, a szeretetszolgálat nem ellenkezik az ünneppel. Sőt! Szent Vince azt az utasítást adta leányainak, az Irgalmas Nővéreknek, hogy ha súlyos beteget őriznek, akit nem szabad magára hagyniuk, akkor ne nyugtalankodjanak, ha nem jutnak el szentmisére, mert a beteg melletti szolgálatuk felér a szentmisével.

Március 12. — Nagyböjt 1. vasárnapja — Mk 1,12–15 — Isten Országa

1. Nagyon fontos, hogy napról napra olvassuk a Szentírást! A Szentírás Isten üzenete számunkra, sőt nyugodtan állítható, hogy személy szerint az én számomra. Nem egyszer rá kell döbbennünk, hogy egy-egy szöveg személy szerint nekünk szóló üzenet. De az olvasást nem az Ószövetségnél kell kezdeni; azt csak az olvassa, aki már ismeri az Újszövetséget. De az Újszövetséget sem Máté evangéliumánál kell kezdeni. Máté zsidókból megtért kereszténynek írt, akik sosem mondták ki Isten nevét. Ezért ezt a ma olvasott, nagyon jelentős fogalmat: Isten Országa, Máté Mennyek Országának írja. Így aki Mátéval kezdi az Újszövetséget, azt hiszi, a mennyországról van szó. A szentírás-olvasást legjobb Lukács evangéliumával kezdeni. Ő követi leginkább az időrendi sorrendet is az Úr Jézus életében.

2. Isten Országa a Szeretet országa, mert Isten a Szeretet. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek. A szerető Atya, a szeretett Fiú és Isten lelke, a Szeretet lelke, a Szentlélek – egy Isten! Ha szeretjük az Atyát, követjük az Úr Jézus útját és tanítását, és hallgatunk a Lélek szavára, aki a lelkiismeretünkben szól és hallható, akkor megvalósul bennünk és körülöttünk Isten Országa, a szeretet, az öröm és a béke országa.

3. Ha rendszeres olvasmányunk a napi evangélium, amely az Új Ember naptárból, a Szent Gellért kalauzból és a Bencés igeliturgikus útmutatóból kikereshető, akkor napról napra épül bennünk Isten Országa, a Szeretet világa.

Március 19. — Nagyböjt 2. vasárnapja — Mk 9,2–10 — Jó nekünk itt lennünk!

1. Hol a boldogság mostanában? Hol jó nekünk? A Biblia legelső lapján, a világ megteremtése után ezt olvassuk: „Megteremtette Isten az embert... férfinak és nőnek teremtette őket.” Az embernek családban a helye. Ott kellene otthon lennie! A „hajléktalanok lapja” első oldalán, a tél küszöbén egy hajléktalan az ötezerből így kesereg: „Ki vagyok én... így túl az ötvenen... reggelre odafagyva?” Hol a család? Ezen áll vagy bukik a világ sorsa? Az egyházé is. Ha a család nem egyház, akkor nincs is egyház. Ha a család összebújva elmondhatná: Jó nekünk itt lennünk!

2. Mindennap kell találnunk néhány percet egy kis figyelmes együttlétre Istennel. Ez az egyedülállónak és a családban élőnek is napi erőforrása lenne! Ekkor érezzük, hogy Isten velünk van. Péter, Jakab és János nem is akartak ebből az együttlétből hazamenni. Ott akartak maradni. Jó nekünk itt lennünk!

3. A vasárnapi szentmisén kívül, ilyenkor nagyböjtben jó volna valami külön töltekezés: egy lelkigyakorlat. Ott oldódna meg életünk napról napra jelentkező sok-sok gondja, a betegség, az anyagiak vagy egyéb problémák.

Március 26. — Nagyböjt 3. vasárnapja — Jn 2,13–25 — Templom-megtisztítás

1. A mi templomainkban azért talán nincsen vásár!? Vagy van? Egész Isten-kapcsolatunk vásár jellegű? Alkudozunk Istennel ezért-azért, egészségért, anyagiakért? Néha, hogy nagyobb súlya legyen, megtoldjuk kéréseinket néhány perselybe dobott forinttal? Esetleg egy kis alkudozás keretében, hogy elég-e az erre előre kigondolt összeg, vagy meg kell még toldanunk valamivel?

2. A filmekben a templom-megtisztítás jeleneteiben néha túljátsszák az Úr Jézust az asztalok felforgatásában. Bár Szent Máté is azt írja, hogy a pénzváltók asztalait és a galambárusok padjait felforgatta. János pedig azt, hogy ostorral űzte ki a kereskedőket. Ma is sokan megérdemelnék a kiűzést. Azok, akik állítólag Isten tiszteletére jöttek össze, és ha nem is üzletelnek, de figyelmetlenségükben mások ruháit bírálgatják, megjegyzéseket tesznek másokra magukban vagy félhangosan. Ha pedig messze tévedt gondolataink vizsgálat alá kerülnének, talán ránk is ráférne egy kis templom-megtisztítás.

3. Kéréseink legyenek lelkibb természetűek! Kritikánk a magunk életére irányuljon! Így álljunk Isten színe elé, áldását kérve nagyböjti előrehaladásunkhoz!

Baranyi Árpád

*A szennyezésmegelőzés etikai vetületei**

„A gazdasági társaság alapvetően a részvényesek nyeresége érdekében szerveződik és fejti ki tevékenységét. A vezetőknek e cél szolgálatába kell állítaniuk hatalmukat. A vezetők döntési jogkörének arra kell korlátozódnia, hogy a társaság e célt mely eszközökkel érje el, ám e jogkör nem terjed ki magának a célnak a megváltoztatására..."

Bírósági ítélet, Dodge v. Ford Motor Company, 1919

„...bár az üzlet világának sajátos célrendszere és módszerei vannak, az üzleti életben dolgozók pedig sajátos megfontolásokkal, lojalitásokkal, szerepekkel és felelősségekkel bírnak – nem létezik külön »üzleti világ«, amely független lenne a benne élő emberektől. ... az ember fontosabb a profitnál."

R. C. Solomon

A harmadik évezred küszöbén nem kétséges, hogy az emberi faj megfelelő életminőségének, mi több, fönnmaradásának biztosítása nagyrészt azon múlik, meg tud-e birkózni a maga által okozott, kiterjedt környezetterhelés és –pusztítás problémájával. A természetes környezetért és az emberi egészségért aggódók leggyakrabban az iparvállalatokat tekintik a környezetszennyezés elsődleges forrásainak. Ennek oka egyrészt az, hogy a vállalatok nagy mennyiségben használják (f)el a természeti erőforrásokat, illetve nagy tömegben és/vagy koncentráltan bocsátják ki a szennyező anyagokat, hulladékokat. Másrészt pedig az az oka, hogy a vállalatok által okozott környezetterhelés és –szennyezés az esetek nagy részében látványosabb, jobban tetten érhető, de legalábbis könnyebben valószínűsíthető, mint más szereplők esetében. Ez azért van így, mert a vállalat tevékenysége bizonyos fokig nyilvános, szennyező kibocsátásait köteles bejelenteni, a hatóság ellenőrzi a bejelentett anyagok sorsát és a környéken lakók is inkább gyanakszanak szennyező tevékenységre a vállalat, mint saját szomszédjaik esetében.

A vállalatok többféle módon igyekeznek válaszolni a környezetvédelmi kihívásra. Jelen cikk ismerteti e válaszok közül a szennyezésmegelőzésnek nevezett irányzat lényegét, és bemutatja, hogy ez a fölfogás és eszközrendszer milyen mértékben képes a környezetvédelmi problémák megoldására. Először a szennyezésmegelőzés lényegét és előnyeit foglaljuk össze, majd az általános társadalmi problémák szintjén vizsgáljuk a környezetvédelemnek, ezen belül a vállalatoknak a teendőit. Ennek során a vállalatok környezetvédelmi tevékenységét tágabb etikai összefüggésben szemléljük. Az elemzésből kiderül, hogy a gazdasági motiváció alapján történő szennyezésmegelőzés önmagában nem kielégítő módszer a környezet valódi védelmére. Az anyagi érdekeket korlátok közé szorító morális szempontok alkalmazása a környezetvédelmet érintő döntéshozatalban elengedhetetlenül fontos, ami az ökológiailag fenntartható társadalom szükséges feltétele.

A vállalati környezetvédelem módszerei

A vállalatok környezetszennyező tevékenysége következtében kialakuló problémák többféleképpen enyhíthetők. Ezek közül az egyik legegyszerűbben megvalósítható eljárás a környezetre káros kibocsátások koncentrációját csökkenti. Ekkor kisebb lesz a szennyezés környezetet károsító *hatása*, ám ezt úgy érik el, hogy eközben a kibocsátott káros anyag mennyisége nem csökken. Ha például a vállalat magasabbra építi a kéményét, akkor elég könnyen megfelelhet a levegő szennyezettségét szabályozó előírásoknak, hiszen mire a kibocsátott káros anyag lejut a mérőműszerek és az emberek orrának a magasságába, addigra többnyire kellőképpen fölhígul. Donald *Huisingh* megfogalmazása jó összefoglalását adja ennek a filozófiának: *„a szennyezésprobléma megoldása a hígítás"* (the solution to pollution is dilution – szóbeli közlés, Erasmus Universiteit Rotterdam 1992). Az ilyen megoldást a szakirodalomban passzív környezetvédelemnek is nevezik. Alkalmazása elfogadható lehet akkor, ha a szennyezést befogadó környezet viszonylag könnyen semlegesíteni tudja az adott kibocsátást, például ha egy folyó élővilága a vízbe eresztett szennyvíz földolgozására, ezáltal semlegesítésére képes.

A hatósági szabályozás azonban az esetek nagy részében a környezetbe kibocsátott szennyezőanyag *mennyiségének* a csökkentését is megköveteli, emiatt a gyakorlatban a passzív környezetvédelmi módszerek mellett aktív megoldások alkalmazására is szükség van.

Az aktív módszerek egyik fajtája az, amikor magát a szennyező termelési folyamatot ugyan érintetlenül hagyják, ám a megjelenő szennyezés, illetve hulladék nagy részét „megfogják" a folyamat végén. Ezek az úgynevezett „csővégi" vagy extenzív módszerek az emissziót csökkentik, például légszűrőkkel, szennyvíztisztító-berendezésekkel gátolják meg, hogy a keletkezett szennyezőanyag közvetlenül az adott folyamatból kerüljön ki a természetbe. Azonban problémát jelent, hogy az ily módon összegyűj-

* A tanulmány eredeti címe: Gazdasági és erkölcsi megfontolások a vállalati környezetvédelemben, avagy a szennyezésmegelőzés módszerének etikai vetületei.
A könnyebb olvashatóság kedvéért a jegyzeteket és az irodalmi hivatkozásokat elhagytuk, az érdeklődők megtalálhatják a Kovász c. folyóirat III. évfolyamának 1–2. számában (1999. tavasz–nyár).

tött, koncentrált szennyezőanyaggal valamit kezdeni kell, hiszen a szűrőkön fölhalmozódó anyagot vagy a szennyvíztisztítóban leülepedett iszapot valahol le kell majd rakni. E módszerek tehát az egyik fajta szennyezést alakítják át egy másik fajtájúvá, így nem jelentik a környezeti probléma teljes megoldását.

Az aktív környezetvédelem másik fajtája a káros anyagok *keletkezését* részlegesen vagy teljesen megakadályozza. E módszerek, leegyszerűsítve, szintén azt célozzák, hogy ne kerüljön ki szennyező anyag, illetve hulladék a környezetbe, azaz az emissziót csökkentik vagy szüntetik meg. Az ilyen fajta környezetvédelem, amelyet intenzívnek is szokás nevezni, elkerüli a korábban említett egyéb eszközök hibáit: a keletkező szennyezés mennyisége vagy veszélyessége valóban csökken, és az eljárás nem teremt környezeti gondot, például a légszennyezés nem alakul át hulladékproblémává. E módszerek összefoglaló neve *szennyezésmegelőzés* (pollution prevention).

Szennyezésmegelőzés például az, ha egy gyár a környezetszennyező technológiáját egy kevésbé szennyezőre cseréli (adott esetben a vegyszerrel történő tisztítás helyett mechanikai eljárásokat alkalmaz), vagy ha a termékgyártáshoz használt veszélyes anyagokat ártalmatlan anyagokkal váltja föl (például egy gyógyszergyár a tabletták bevonására vízalapú anyagot alkalmaz oldószeralapú helyett). A különféle környezetvédelmi módszereket az alábbi ábra foglalja össze.

A vállalati környezetvédelem módszereinek csoportosítása

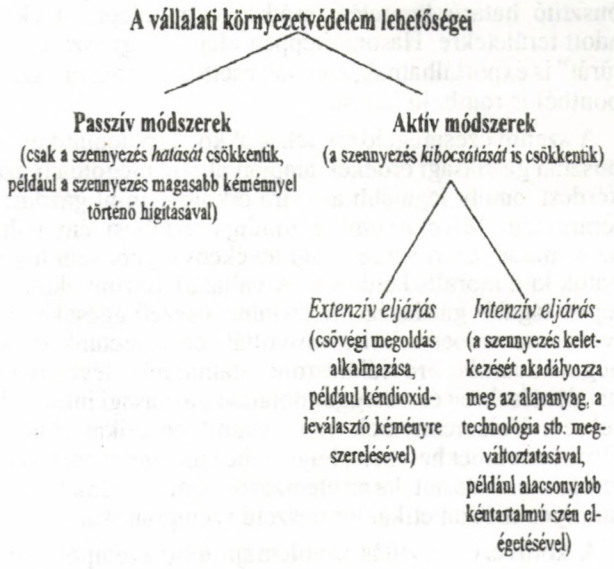

A szennyezésmegelőzés elvileg sokkal hatékonyabb lehet a többi környezetvédelmi módszernél: a megelőzés – az egészségvédelemhez hasonlóan – az utólagos beavatkozáshoz képest alacsonyabb költséggel jár, valamint környezeti szempontból is biztonságosabb, hiszen a megelőzéssel nemcsak az ismert káros hatások kerülhetők el, hanem az ismeretlen, a hosszú távon jelentkező, a halmozódó, az egymást erősítő hatások is. A szennyezés megelőzése a fönti okok miatt a nemzetgazdaság számára is kedvező. Vállalati szinten is számos gazdasági előnye lehet a megelőző stratégiának (anyagtakarékosság, a büntetések elkerülése, a hulladékkezelési költségek csökkenése stb.), de a kedvező hatások érvényesülése sok körülménytől függ, így például attól, hogy a vállalat a szennyezés megelőzésének mely módszerét alkalmazza, ugyanis a környezetvédelmi költségeket és hasznokat ez döntően befolyásolja. Fontos látnunk azt is, hogy – jelenlegi tudásunk szerint – tökéletesen hulladék- és szennyezésmentes gazdaság nem jöhet létre, ezért a csővégi módszernek, valamint a hulladék-visszaforgatásnak, hulladékkezelésnek bizonyos mértékig mindig létjogosultsága lesz.

A szennyezésmegelőzés előnyei

A szennyezésmegelőzés fogalmát többféleképpen határozhatjuk meg, például annak alapján, hogy a módszer csak a veszélyes anyagokkal foglalkozik-e, vagy más anyagokkal és az energiával is. Gyakorlati szempontból sokkal hasznosabb az utóbbi álláspont, ezért a jelen dolgozat abból indul ki, hogy mindenfajta hulladék és emisszió keletkezésének a megelőzése, korlátozása és/vagy aggregált környezetkárosító-képességének csökkentése idetartozik. Fontos szempont az is, hogy a hulladékok újrafölhasználását beleértjük-e a szennyezésmegelőzésbe vagy sem. A továbbiakban olyan értelemben tárgyaljuk a témát, amely a termelési folyamaton belüli anyag- és energiavisszaforgatást is ebben a körben tartja számon.

A fönti módon meghatározott szennyezésmegelőzés előnyei igen sokrétűek lehetnek. A vállalat szintjén jelentkező gazdasági előnyök a következők. (1) Javul a nyersanyag- és energiafölhasználás hatékonysága, így csökken a beszerzendő anyagok, illetve energiahordozók költsége. (2) Csökken a keletkező hulladék, illetve szennyező anyag mennyisége és/vagy veszélyessége, ami csökkenti az ártalmatlanítás és az egyéb védekezési módszerek költségeit. (3) Csökken a környezetszennyezés esélye és így a felelősségre vonás kockázata. (4) Javul a vállalatról kialakított kép a tulajdonosok, a hitelezők, a hatóságok, a fogyasztók, a környezetvédelmi szervezetek és más csoportok részéről.

A szennyezésmegelőzés számos módszere nem ró jelentős költségeket a szervezetre, sőt, gyors költségmegtakarítással járhat. Ilyen lehet például az üzemi rend megfelelő kialakítása, a csővezetékek szigetelése, a tartályok lefedése. A szennyezésmegelőzés sok esetben nagyobb megtakarítással is jár, ami ellensúlyozhatja a fölmerülő magasabb költségeket, amelyek például a technológiaváltás során jelentkezhetnek. A költségmegtakarítások egyik leghíresebb példájaként a Minnesota Mining and Manufacturing (röviden 3M) vállalat szennyezésmegelőzési programját említjük (Pollution Prevention Pays, /3P, később 3P Plus/). A 3M 1975 és 1992 között világszerte több mint 3500 eredményes projekt segítségével több mint 575 000 tonna szennyezőanyagot küszöbölt ki, továbbá 573 millió dollárt tettek ki a projektekkel járó kumulatív első évi megtakarítások. Harry *Edwards*, a Colorado State University gépészmérnöki karának professzora, aki a szeny- nyezéscsökkentés témakörében tett szert hírnévre, 39 hulladékminimalizálási projektet értékelt, és a következőkről számolt be: az évi átlagos költségmegtakarítás körülbelül 31 581 amerikai dollár volt. Az egyszeri megvalósítási költség 33 105 dollár körül alakult, ami alig több mint egyéves megtérülési időt jelent.

Az alapanyagok és az energia takarékosabb, hatékonyabb fölhasználása kedvező a környezet számára, mert így csökken a természeti erőforrások fölélésének üteme, továbbá kisebb lesz a keletkező gyártási hulladék, a selejt, valamint az emisszió mennyisége, azaz a környezetterhelés. A káros anyag kiküszöbölése miatt bizonyos tevékenységeknél esetleg nincs szükség költséges, pótlólagos csővégi technológiákra, a meg sem termelt hulladéknak/szennyezésnek nincs lerakási és kezelési költsége, illetve nem kell utána bírságot fizetni.

A szennyezésmegelőzés módszerei a termelési folyamatba is beépülnek, és a környezetvédelem – kedvező esetben – valamilyen mértékben minden dolgozó feladatkörében szerepel. A szennyezésmegelőzést folytató vállalati működés megkönnyíti a környezetvédelmi előírások folyamatos betartását és a környezetvédelmi teljesítmény állandó javítását. A csővégi megoldások ezzel szemben csak arra alkalmasak, hogy a vállalat ne lépjen túl egy bizonyos szennyezés-kibocsátási szintet. Ekkor a vállalatvezetés – ha nem akar újabb és újabb beruházásokba fogni – legfőljebb a kezét tördelheti, hogy az adott technológia alkalmazása szempontjából mikor szigorodnak az előírások betarthatatlanná.

A szennyezésmegelőzés előnyei tehát azon alapulnak, hogy *környezetvédelem és gazdaságosság nem feltétlenül ellenségei egymásnak, hanem szempontjaik számos esetben együttesen érvényesíthetők.* Más szóval, a gazdálkodó szervezeteknek végre nem kell „kettészakadniuk", ha egyszerre próbálják meg teljesíteni a gazdaságosság és a környezetvédelem – egymásnak csak látszólag ellentmondó – követelményeit. Ám a témával foglalkozó szakirodalom általában megáll ezen a ponton, és nem vizsgálja a kérdés tágabb összefüggéseit, aminek alapján szembetűnne, hogy bár a szennyezésmegelőzés sok szempontból hasznos lehetőség, magában csak korlátozott választ ad a környezetpusztítás problémájára. Ennek több oka is van, például a hulladékmentes gazdaság kialakításának lehetetlensége, ám a legfőbb ok az, hogy a környezetkárosítás jelensége csak egy részproblémáját jelenti a gazdaság és a társadalom működésében tapasztalható rendszerszintű nehézségeknek. A következő részben a gazdasági alapon működő szennyezésmegelőzés mozgatóerőit tágabb összefüggésrendszerben vizsgáljuk, és rámutatunk a módszer korlátaira.

A szennyezésmegelőzés korlátai

A szennyezésmegelőzés a felvilágosult önérdek alapján működik, azaz a vállalat azért védi a környezetet, mert gazdaságilag megéri neki. Ez a motiváció egyszerre erőssége és gyöngesége is a módszernek. Erőssége, mert az önérdek a gazdálkodó szervezetek egyik leghatékonyabb mozgatóereje. Mint láttuk, a szennyezésmegelőzés elvileg épp azért lehet hatékony, mert megteremti az esélyt, hogy a vállalatok a környezetvédelmi intézkedéseket ne csupán kényszerből hajtsák végre (mint a csővégi módszerek esetében), hanem azért, mert üzleti lehetőséget is látnak benne.

Ha viszont a szennyezés-megelőzési módszereket csupán gazdasági indokok alapján vezetik be, akkor a társadalom és az ökológiai rendszer szintjén az alkalmazás korlátja is megmutatkozik. A módszer csak addig vonzó, amíg üzletileg megéri. Ez azt jelenti, hogy abban az országban érdemes tisztábban termelni, ahol magas a hulladékkezelés költsége, drágák a nyersanyagok, környezettudatosak a fogyasztók és szigorúak a környezetvédelmi törvények, amelyeket be is tartatnak. Ahol e feltételek nincsenek jelen, ott érdemes „potyautasként" kihasználni a hiányos szabályozást és a lakosság kiszolgáltatottságát. Ha a profitszempontok mellett a döntéseket nem befolyásolják erőteljesen erkölcsi megfontolások is, akkor az hosszabb idő elteltével súlyos károkat okoz a társadalom szövetében és a természeti környezetben. Ez a probléma azonban már a gazdaság és az erkölcs viszonyának jóval általánosabb területére vezet.

A félreértések elkerülése végett leszögezem, hogy a *gazdasági cél megvalósítására* létrehozott szervezetek esetében a gazdaságossági célkitűzésnek definíció szerint jelen kell lennie. Épp a hitelesség megőrzése érdekében célszerű nyilvánosságra hozni, hogy a szervezetnek milyen gazdasági előnyei származnak a környezet védelméből. Könnyen megeshet ugyanis, hogy azt a vállalatot, amelyik azt állítja, hogy a szennyezésmegelőzésben csupán a környezetért érzett aggodalom vezérli, egyszerűen hazugnak fogják tartani az emberek. Ám a másik véglet is kockázatos lehet, hiszen a csupán gazdasági megfontolásokból cselekvő vezetőség sem feltétlenül bizalomgerjesztő a dolgozók és a környék lakossága számára.

A szennyezésmegelőzés előnye, hogy a gazdasági okból történő környezetvédelem közvetlenül a vállalat szintjén képes a környezeti problémák megoldására, s mindez még költségmegtakarítással is jár. A módszer azonban problematikus, ha a környezetvédelem kérdését egy nagyobb összefüggésben, a társadalmi és az ökológiai rendszer szintjén közelítjük meg. Ekkor láthatjuk, hogy ha a vállalat környezetvédelmi céljait kizárólag gazdasági érdekből fogalmazzák meg (például el akarják kerülni a hatósági büntetést, minimalizálni akarják a hulladékkezelés költségeit, nem akarnak rossz hírbe keveredni a lakosság körében), azaz a környezetvédelmi törekvések mögött nem állnak morális megfontolások is, akkor semmi sem biztosítja, hogy a szervezet eltérő külső feltételek, így például más jogszabályok és társadalmi elvárások esetén is ugyanúgy védi majd a környezetet, mint az eredeti feltételek fönnállása esetén. Legalább ugyanekkora probléma, hogy a nemzetközi vállalatok kihasználhatják egyes országok védtelenségét, ökológiai szempontból rendszeridegen, ezért pusztító hatású termelési módszereket telepíthetnek az adott területekre. Hasonlóképpen idegen fogyasztói „kultúrát" is exportálhatnak, ami sok esetben társadalmi szempontból is romboló hatású.

A szennyezésmegelőzés tehát akkor problematikus, ha pusztán gazdasági érdekek alapján akarja megoldani azt a kérdést, amely legalább annyira erkölcsi, mint gazdasági természetű. Mivel az ember mindig is erkölcsi lény volt, s az is marad, ezért a gazdasági tevékenységből sem lúgozhatók ki a morális kérdések. A vállalati viszonyokon túllépve tágabb gazdasági, társadalmi összefüggésekbe helyezve az ember erkölcsi mivoltát, beszélhetünk túlzott »egoizmusról«, »rövidlátásról«, utalhatunk »téves politikai döntésekre« és »meggondolatlan gazdasági intézkedésekre«. Valamennyinek van valamilyen etikai zöngéje. Olyan az ember helyzete, hogy nehéz megítélni cselekedeteit és mulasztásait, ha az elemzésbe nem veszünk bele valamilyen módon etikai természetű szempontokat.

A környezetpusztítás problémája több szempontból is erkölcsi jellegű. Elsősorban azért, mert a környezetrombolással az ember elutasítja felelősségét a világ iránt, másodsorban azért, mert így önmaga létfeltételeit sodorja veszélybe. A környezetszennyezés erkölcsi megítélése természetesen sokkal bonyolultabb feladat, mint amilyennek első pillantásra látszik, ugyanis munkahelyeket fönntartani, élelmiszert termelni, energiát előállítani és rengeteg embert eltartani minden bizonnyal lehetetlen lenne, ha azonnal leállítanánk a napjainkra kialakult ipari és egyéb gazdasági tevékenységeket. Valószínű tehát, hogy rövid távon a kialakult termelési-szolgáltatási szerkezet fönntartása gyakran még mindig a kisebbik rossz választását jelenti, azaz inkább szennyezzünk, de ne haljunk éhen. Mindazonáltal számos esetben – a villanykörtétől az autóig – a korábbiakhoz képest már ma is feleannyi erőforrás fölhasználásával kétszeres teljesítményt érhetünk el Ez a termelékenység négyszeres javulását jelenti, sőt, még ennél jobb arányok is elképzelhetők. Így kettős célt köve-

tünk: az erőforrás-használat ésszerűsítése mellett a szennyezés mennyiségét is csökkentjük.

A termékegységre jutó (azaz fajlagos) erőforrás-használat, illetve az ilyen módon mért szennyezés csökkentése nagyon fontos feladat. Az ezzel kapcsolatos eredményeket azonban óvatosan kell kezelni, mivel a vállalatok abszolút mennyiségben mért termelés-növekedését is figyelembe kell venni. Elméletileg például lehetséges, hogy egy gyár 30 százalékkal csökkenti az egységnyi termékre jutó szervesoldószer-emisszióját, miközben 50 százalékkal növeli a termelését. Ekkor levegőszennyezése összességében 5 százalékkal nő. Mivel a vállalatok általában nem a termelés szinten tartására, hanem annak lehetőség szerinti növelésére törekszenek, ezért előfordulhat, hogy a fajlagos szennyezés csökkentése ellenére is növekszik az üzem összes emissziója.

A fajlagos mutatókkal együtt a szennyezés teljes mennyiségét is csökkentő megoldások fontos eleme tehát, hogy a vállalatok olyan célokat tűzzenek ki, amelyekkel a szervezetek adott határidőre, meghatározott mértékben csökkentik az általuk „termelt” szennyezés abszolút mennyiségét. Ilyen jellegű csökkentésre ösztönöznek például azok a jogszabályok, amelyek előírják a vállalatoknak, hogy bizonyos vegyi anyagok kibocsátási adatait közöljék. Ezek olyan, a nyilvánosság számára hozzáférhető információk, amelyek már nem megfoghatatlan koncentrációadatok (például hány milliomod részecske a szennyező anyag az összes kiengedett szennyvízben), hanem a laikusok által is érthető abszolút mennyiségek. A sokszor sokkoló adatok alapján pedig könnyen megindulhat a vállalat ellen valamilyen „büntető akció” a fogyasztók, a környező lakosság, illetve a zöld mozgalmak részéről, legalábbis a fejlettebb környezeti tudatossággal rendelkező országokban.

További környezeti probléma jelentkezik abban az esetben, ha az egyes üzemek ugyan csökkentik a saját szennyezésüket (fajlagosan és abszolút mértékben egyaránt), ám a vállalatok száma növekszik. Ekkor szintén növekedhet a szennyezés összmennyisége. E probléma általánosítása így hangzik: Az emberi tevékenység környezetre gyakorolt hatása nagyjából a következő három tényező eredőjeként értelmezhető: az emberek száma, az egy ember által (f)elhasznált erőforrások mennyisége, valamint az erőforrás-használatból adódó környezetszennyezés és környezetpusztítás mértéke. Könnyű belátni például, hogy hiába gyártanak egyre több üzemanyag-takarékos gépkocsit Kínában, ha az ország népessége autóra cseréli a kerékpárt, azaz a megvásárolt autók üzemanyag-fogyasztásának és légszennyezésének abszolút nagysága növekszik. Ez a városokban katasztrofális légszennyezettséget eredményez majd, sőt, talán már ma is ez a helyzet.

A környezeti problémák valódi, rendszerszemléletű megoldása tehát szükségessé teszi, hogy több szempont figyelembevételével szülessenek a vállalati döntések. Szükséges, hogy a gazdasági és a technikai jellegű megfontolásokon kívül egyéb kritériumok is érvényesüljenek a vállalatvezetők döntéseiben. Czakó Gábor ebben az összefüggésben a következő veszélyre hívja föl a figyelmet: „A különböző országokban ... (úgy vélik), hogy a ma kihívásai gazdaságiak, a megoldások nemkülönben, logikus céljuk az emberi közületet gazdaságképletté szervezni, hisz a jelen a Gazdaságkor. Érdemleges politikai erő egyáltalán nem, a gondolkodóknak pedig csak elenyésző kisebbsége mer komoly szerepet szánni az emberi személy, az ember mint közösségi-erkölcsi lény problémáinak, változásának.” Márpedig a környezetpusztítás problémája – morális gyökerei miatt – a gazdasági jellegűeken túl erkölcsi megfontolásokat is igényel. E moralitásnak a társadalomban kell gyökereznie, azaz elengedhetetlen a helyes értékrend elsajátítása, amely megmutatja: vannak problémák, amelyek megoldhatók a gazdasági logika alapján, és vannak olyanok, amelyek esetében ki kell lépnünk a költség-haszon számítás paradigmájából.

Az erkölcsi szempontok vállalati érvényesítésével szemben megfogalmazható ellenvetések és a rájuk adható válaszok

Kézenfekvő ellenvetés, hogy a vállalatot ne tekintsük személynek, akin számon kérhetők az erkölcsi követelmények. Ezzel kapcsolatos az a véleménykülönbség is, hogy vajon értelmezhető-e a felelősség fogalma a szervezetek esetében. Kenneth E. Goodpaster és John B. Matthews klasszikus tanulmánya például amellett érvel, hogy ez lehetséges. „Célokat, gazdasági értékeket, stratégiákat és más hasonló, személyes attribútumokat gyakran haszonnal ter-

jeszthetünk ki a vállalati szintre. Miért ne terjeszthetnénk ki ugyanilyen módon a lelkiismeret funkcióját is?" Mások szerint „a felelősség a morálfilozófia klasszikus vonulatában értelmezve egyértelműen az egyénhez kötődő kategória. Mivel azonban a szervezetek morális státusza nem ugyanolyan, mint az egyéneké, ennek megfelelően az etikai kategóriák nagy része nem alkalmazható a szervezetekre. ... E szerint a nézet szerint csak egyének (az individuális gazdasági aktorok) moralitásáról beszélhetünk". Léteznek köztes álláspontok is, amelyek szerint a szervezetek bizonyos fokú moralitással rendelkeznek (uo.).

A vitában azoknak adok igazat, akik a lelkiismeretet kizárólag az egyén szintjén értelmezik, az egyént tekintik morális alanynak. A testületi határozatok ugyanis – bármennyire is működik a csoportdinamika, a „rendszer" nyomása – mindig személyes döntéseken alapulnak. Végső soron nem a csoport dönt, hanem annak tagjai. A csoport határozata tehát az egyének döntése alapján alakul ki. A vállalatok jogi felelősségre vonása természetesen e fölfogás szerint is szükséges, ám ennek tartalmaznia kell a vállalatnál dolgozó személyek elszámoltatását is.

Emellett fontos látnunk, hogy az egyén tettei hatnak a közösségre. Ha egyénileg szegjük meg az egyetemes erkölcsi normákat, akkor is függőséget és akadályokat létesítünk a világban, amelyek sokkal tovább éreztetik hatásukat maguknál a tetteknél, vagy az ember rövid életénél. Így jönnek létre a „bűn struktúrái", amelyek a személyes bűnben gyökereznek, és ezért mindig személyek konkrét tetteihez kapcsolódnak, akik ezeket létrehozzák, megerősítik és felszámolásukat megnehezítik. Így megerősödve terjednek és további bűnök forrásaivá lesznek az ember magatartását befolyásolva.

Nem szabad megfeledkezünk a morális értékeket figyelmen kívül hagyó, illetve azzal ellentétesen működő társadalmi intézményekről sem. E rendszerek megnehezítik az erkölcsös döntést, végső esetben pedig ellehetetlenítik a morális alapon cselekvő egyéneket, szervezeteket. Ezek a megállapítások a szervezeteken belül és a társadalom szintjén egyaránt igazak. Fontos tehát mérlegelni, hogy az egyének vásárlási szokásaikkal és munkahelyválasztásukkal, illetve a szervezetek a maguk döntéseivel olyan erkölcsileg elítélhető struktúrákat támogatnak-e, mint például a diktatórikus tőkés társasági érdekeket előnyben részesítő, illetve az emberek többségét maga alá gyűrő gazdasági rendszer.

A rossz oldalhoz hasonlóan a szervezeti tagok döntései „jó struktúrák" kialakulását is elősegíthetik. Ehhez céltudatos és rendszerszemléletű változások szükségesek. Bár a vállalat – mint szervezet – nem rendelkezik lelkiismerettel, hiszen végső soron mindig az egyéni döntések következménye valamely szervezeti cselekedet, a szervezet keretet adhat (és kell is adnia) a tagok helyes erkölcsi döntései számára. Ezt a keretet a vállalati struktúra, valamint a szervezeti kultúra biztosíthatja.

A morális megfontolások vállalaton belüli figyelembevétele ellen fölhozható érv, hogy a vállalat gazdasági céllal működik, és ne kérjünk számon rajta olyan követelményeket (tudniilliki erkölcsi elvárásokat), amelyek a vállalati tevékenység körein kívül esnek. „Miért várjuk el a vállalattól, hogy erkölcsösen viselkedjen? Legyenek megfelelőek a törvények, legyenek kritikusak a fogyasztók, ez majd a helyes irányba tereli őket!" – hangozhat az érvelés. Az ember és társulásai (a szervezetek és a társadalom) erkölcsi gyökereiről már esett szó. Említettük, hogy a morális szempontok nem hagyhatók ki az emberi társadalom egyik területének működéséből sem, mert ez hosszú távon megbosszulja magát, hiszen társadalmi feszültségeket, nyomort, környezetpusztítást okoz. A vállalati döntéseket illetően Goodpasternek és Matthewsnak adok igazat, amikor azt állítják: nem szabad a vállalat tevékenysége által érintett feleket eszközökként vagy erőforrásokként kezelni, hanem csakis úgy, mint célokat. A szerzők arra is felhívják a figyelmet, hogy a „jogszabály- és ösztönző rendszerek szükségesek, de nem elégségesek ahhoz, hogy keretül szolgáljanak a vállalati felelősség érvényesüléséhez", valamint hogy a „vállalati vezetők megbízatása nem terjed és soha nem is terjedt ki arra, hogy »minden rendelkezésre álló eszközzel« mozdítsák elő a tulajdonosok érdekeit. Tisztában kell lennünk azzal, hogy mind törvényi, mind pedig erkölcsi korlátozások szűkítik ezt a megbízatást, a társadalom tagjaitól kapott megbízatásnak és a velük fennálló bizalmi viszonynak a nevében".

Mindazonáltal a valós világban a vállalatok nem felelnek meg e bizalomnak, többek között azért, mert mozgásterüket jelentősen meghatározza a külső gazdasági rendszer. „A megbízott tulajdonosként működő pénzügyi intézmények megkövetelik – írja David C. Korten –, hogy a vállalatvezetésért felelős személyek hasonló szűklátókörűséggel értelmezzék a saját felelősségüket (azaz a rövid távú profitmaximalizálást tekintsék egyedüli céljuknak) ... Annak a vezetőnek, aki nem felel meg az említett elvárásoknak, nagy valószínűséggel szembe kell néznie ama veszéllyel, hogy a vállalatát fölvásárolja egy másik cég, illetve hogy a nagyrészvényesek eltávolítják őt az állásából. Hogy a vállalat milyen módon növeli a nyereségét, azzal a piac nem törődik. (...) A tőkés társaság a pénzügyi intézmények felől (és a saját tagjai felől – B. A.) érkező nyomásra sok esetben oly módon válaszol, hogy elpusztítja minden vagyon legértékesebb fajtáját: bolygónk és társadalmunk élő tőkéjét, amelynek léte alapfeltétele az élet minden formájának, valamint a civilizáció egész építményének." Korten szerint tehát a tőkés társaságok nem bajlódnak morális elvekkel. De vajon az következik-e ebből, hogy nem is kell törődniük ezekkel? A válasz számomra egyértelmű: nem következik. Az amerikai szerző, más szakírókhoz hasonlóan, éppen a gazdaságetika szükségessége mellett száll síkra, arra figyelmeztetve az olvasót, hogy az erkölcstelen gazdasági működés a pusztulásba viszi az emberiséget.

Ebben a helyzetben lehet cinikusan a rendszer haszonélvezői közé állni, lehet bagatellizálni a fenyegetést vagy panaszkodni, hogy sajnos a rendszer ellen nincs mit tenni – mindez azonban csak súlyosbítja a helyzetet, de kiutat nem mutat. Jelen cikknek nem célja a gazdasági rendszer minden fonákságának a bemutatása. Célja viszont az, hogy rámutasson: a gazdasági érdekeken alapuló szennyezésmegelőzés hasznos eszköz, de nem szabad megfeledkeznünk a környezetvédelem társadalmi hátteréről és az ember morális lényegéről. A zsákutcák föltérképezése azért fontos, hogy a szennyezésmegelőzéstől ne várjunk mást, mint amire az valóban képes, hiszen csak így tudjuk azt a megfelelő helyen és súllyal alkalmazni.

A megoldás elemei

Az említett zsákutcából való kikerülés első lépése – mint minden lényeges kérdésé – az elvi alapok tisztázása. Noha sokszor „az ember eszközzé válik a gazdaság szolgálatában, s akár fel is áldoztatik", tudnunk kell, hogy a vállalatok elsődleges küldetése nem a profit, hanem az egyéni és közösségi szükségletek hatékony kielégítése. Más szóval, „a gazdaság azért van, hogy az emberi személyiséget szolgálja, nem pedig fordítva". A környezetvédelemnek is ebbe a gondolkodási keretbe kell illeszkednie: a gazdasági érdekeken alapuló környezetvédelem szükséges, de nem elégséges a probléma megoldásához.

A vállalat gazdasági céljait etikai szempontok figyelembevételével kell meghatározni. Ehhez föl kell tárnunk a személy, a szervezet és az erkölcs kapcsolatrendszerét. Amint láttuk, a szervezet tagjainak moralitása és az a mód, ahogyan a szervezet támogatja vagy akadályozza az erkölcsös cselekvést, egymással kölcsönhatásban állnak és folyamatosan alakítják egymást. Mind a személyes moralitás, mind az etikus szervezeti kultúra és támogató struktúra kiépítése fontos, csak az egyik elem erősítése nem elegendő. A gazdasági rendszer szintjén pedig el kell kerülnünk a piaci „láthatatlan kéz", illetve a „kormányzat keze" doktrínájának csapdáját. A valódi megoldás ugyanis véleményem szerint mind a vállalati döntések belülről fakadó etikusságát, mind pedig az etika kívülről jövő, a piac, illetve a kormányzat általi intézményes kikényszerítését föltételezi. Mivel a vállalatok nem egyformák, ezért ahol nem működik az erkölcsi normák figyelembevétele, ott kívülről kell kikényszeríteni a megfelelő viselkedést. A szervezeti döntések esetén fönnáll a veszélye annak, hogy az egyén elbújik a szervezet mögé, és nem vállal felelősséget a saját döntéseiért. Ezért fontos, hogy egyrészt biztos erkölcsi háttérrel rendelkezzenek a szervezeti tagok, másrészt, ha ez nincs meg, a jogi felelősségre vonás személyi következményekkel is járjon.

Az etika beépíthető a szervezeti döntésekbe, a vállalati döntésekben ugyanis sokszor jelen van valamilyen – a puszta gazdasági racionalitáson túli – jó szándék. Egyes vezetőknek a saját gyermekeik és unokáik életminőségének javítása is eszébe jut, amikor következetesen hajtják végre a vállalati központ által – alkalmasint csupán jogi érdekből – elindított környezetvédelmi intézkedést vagy programot. Másokat a szép és egészséges természeti környezet iránti vágy ösztönöz arra, hogy a környezetvédelmet komolyan vegyék. Mindazonáltal a nyers gazdasági logika – ha hiányzik a megfelelő törvényi szabályozás, illetve a környezettudatos vásárló – ezt a hozzáállást nem díjazza, ezért fontos a nem gazdasági szempontok intézményesítése a vállalati döntésekben. Jogos az aggodalom, hogy vajon nem késtünk-e el ennek sürgetésével. Erre Dennis Meadows általános környezetvédelmi összefüggésben elhangzott szavai adhatnak választ: „Ha ma cselekszünk, még mindig több az esélyünk a sikerre, mintha holnap látnánk neki."

Az ökológiai (és társadalmi) szempontból fenntartható gazdaság kialakításának tehát elengedhetetlen feltétele, hogy a pénzügyi szempontok mellett egyéb megfontolások is szerepet játsszanak a gazdasági döntésekben. Ennek megvalósítását célozza az alábbi javaslat, amellyel kapcsolatban a végrehajtás mikéntje ma még nem nagyon látható, ám igen fontos felismerésre épül. Eszerint törekednünk kell a nemzetközi (transznacionális) vállalatok súlyának csökkentésére, s a kis méretű, helyi tulajdonú és helyi kötődésű vállalatokra épülő gazdaság elterjesztésére. Ekkor a vezetők helyi elkötelezettsége és személyes kapcsolatai, valamint a vállalat korlátozott elvándorlási lehetősége miatt várhatóan jobban érvényesül a vállalat tevékenysége által érintett különféle csoportok és a természeti környezet iránti felelősség.

További előnyt jelent, hogy az ilyen szervezetek – a személytelen és a távolból irányító vezetőkkel szemben – a helyi lakosság és az önkormányzat felé könnyebben elszámoltathatók. A javasolt magánvállalkozási forma kisléptékű, személyes és helyi. „A fogyasztó iránti felelősség teljesítése fölött maga a fogyasztó őrködhet. Az alkalmazottat meg tudja védeni a szociális törvényhozás és a szakszervezetek ébersége. A kisléptékű vállalatok nem hozhatnak gazdáiknak nagy magánvagyont, társadalmi hasznuk viszont rendkívüli. Azonnal látható, hogy a magántulajdon kérdésében döntő szerepe van a méretek problémájának. Ha a kis méretektől a közepes méretek felé haladunk, a tulajdon és a munka közti kapcsolat már elhalványul; a magánvállalat itt már könnyen személytelenné és egyben a helyi társadalom jelentős tényezőjévé válhat" (Schumacher). Ha a jelenlegi gazdasági rendszer reformálható, akkor ebben az átalakításban döntő szerepet kell kapnia a kisméretű, személyhez kötődő, helyi tulajdonú vállalkozási formák elterjesztésének a nagyméretű, személytelen és helyi kötődéssel nem – vagy alig – rendelkező vállalatokkal szemben.

Összefoglalás

A szennyezésmegelőzés fontos eleme lehet az etikus vállalat környezetvédelmi tevékenységének. A módszer a gazdasági és a környezetvédelmi érdekek összekapcsolása által az esetek nagy részében kedvező megoldást eredményez: csökken a fajlagos nyersanyag- és energiafölhasználás, illetve a keletkező hulladék (emisszió) mennyisége, veszélyessége. Ily módon a környezetvédelem számos területen költségmegtakarítással járhat. A szennyezésmegelőzés módszerei magába a termelési folyamatba épülnek be, és lehetővé teszik a környezetvédelmi teljesítmény folyamatos javítását. Mindazonáltal ez a módszer önmagában nem oldja meg a környezetpusztítás problémáját. A hosszú távú megoldáshoz az szükséges, hogy a szennyezésmegelőzés etikai megfontolásokkal is kiegészüljön, aminek egyik döntő fontosságú eszköze a vállalati kultúra átitatása ezekkel a motivációkkal.

A szennyezésmegelőzés tehát olcsóbbá, sőt, számos esetben nyereségessé teszi a környezetvédelmet. Változásra van viszont szükség a vállalati környezetvédelem erkölcsi alapjaiban, ha a környezeti problémák gyökerét akarjuk megragadni. Ez a társadalom számára hosszú távon megkerülhetetlen kérdés. Ennek érdekében szükséges, hogy a társadalom fenntarthatóságát szolgáló hatékony eszközeinket, köztük a szennyezésmegelőzés módszerét, a megfelelő helyen és szerepkörben alkalmazzuk. Tisztában kell lennünk a módszer korlátaival, elsősorban azzal, hogy az etikai problémákat nem lehet gazdasági eszközökkel megoldani. A megoldáshoz a szervezeteken belül és kívül egyaránt lépéseket kell tenni.

A környezetpusztítás megfelelő mértékű korlátozása csak gazdasági vagy jogi beavatkozásokkal nem lehetséges, ehhez erkölcsi belátásra és az ennek alapján történő cselekvésre is szükség van. Megfelelő törvényeket és kényszerítő mechanizmusokat kell létrehozni, ám ez nem elégséges feltétele annak, hogy a gazdasági szereplők környezetkímélő módon gazdálkodjanak. Nehézséget jelent, hogy egyrészt lehetetlen tökéletes intézményrendszert létrehozni, másrészt – a döntéshozók korlátozott racionalitása miatt – sokszor még a piac és a jogszabályok által kínált megtakarítási lehetőségekkel sem élnek a vállalatok. A törvényi és piaci kényszerítő mechanizmusokon túl az egyéni gondolkodásmódnak is át kell alakulnia, ami helyes értékrend kialakítását és határozott képviseletét jelenti. Ennek kell megjelennie a vállalati döntéshozatal során is.

A társadalom épülete erkölcsi alapokon nyugszik. Ha az épület alapja bizonytalan talajon áll, vagy kihagyták belőle a szilárdságot adó anyagot, akkor csak idő kérdése az összeomlás. Környezetünket védelmezzük azért, mert ez felelősségünk (azaz kötelességünk), és persze tegyük ezt minél kisebb költséggel, sőt, ha lehetséges, nyereséggel! A környezetvédelem hatékonyságát biztosíthatja a gazdaságossági mérlegelés, ám célját és kereteit az erkölcs jelöli ki.

TARTALOM

Tanulmány
Wolfgang Kessler: Kitörés az adósságcsapdából 2–5
Heinz Flügel: Az eretnekek igazsága 6–9
Georg Denzler: Rehabilitálják Husz Jánost? 10–11
Szatíra
Msgr. Mauro de Menti:
Visszaélésszerű imagyakorlat elleni intézkedések 11
Interjú
„Jézus" azt jelenti: Isten megszabadít (Erwin Kräutler) 12–15
Gyerekeknek Moha-mese
Jelmezverseny 17–18
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 19–20
Karcolat
Molnár Ferenc: A tehetetlen törvény 21–22
Elmélkedések
Pedro Casaldáliga: Belehalna a szorongásba 15–16
Vasárnapi szentírási elmélkedések 23–25
Környezetvédelem
Baranyi Árpád: A szennyezésmegelőzés etikai vetületei 26–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

Felhívás

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy ha továbbra is igénylik lapunkat, akkor **2000. január 31-ig** újítsák meg előfizetésüket. Egyúttal jelezzük, hogy mivel lapunk ára 1997. eleje óta nem változott, és az áremelkedések közismertek, ezentúl *egy szám* ára **100,– Ft** lesz, az *éves előfizetés* pedig **600,– Ft,** illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **800,– Ft.** Köszönjük megértésüket! Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

Hirdetés

Gromon András **Ki dobja az első követ?** *Jézus üzenete, a vallási hiedelmek és a való élet* című, közel 400 oldalas könyve megrendelhető a Szerkesztőség címén **1.000,– Ft** belföldi postautalványon történő befizetésével (850,– Ft a könyv ára az ÉV terjesztésében, plusz 150,– Ft postaköltség, amely az ajánlási díjat is tartalmazza). Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl, hátoldalára pedig írják rá: Könyvrendelés.
A könyv kapható Budapesten a Toldy Könyvesboltban (I., Fő u. 40., a Batthyány tér közelében), és az Írók Boltjában (VI., Andrássy út, az Oktogon közelében), valamint az Unitárius Könyvesboltban (V., Alkotmány u. 12.). A könyv *bolti ára* 1150,– Ft.

Helyreigazítás

Előző számunk 20. oldalán közölt, Barcza Barnát búcsúztató szentmise homiliáját **Szabó Gyula** mezőörsi plébános mondotta.

A barátságról

Platón azt mondja, a közösség összava a törvény, Arisztotelész azt mondja, a barátság. Mindkettőnek igaza lehet. Ami a közösséget egybetartja, az a lények fölött levő törvény. De ami a közösséget megalkotja, az a lényekben élő barátság... A barátság csodája, hogy egymásra vicsorgó lények között van olyasmi, mint közös lakás és közös nyelv és közös szokás. Nélküle csak magányos dúvadak lennének... A barátság klasszikus kapcsolat, s a mai ember kicsiny a klasszikus kapcsolathoz. Soha az emberiség nem volt még oly közel ahhoz, hogy valahány lény csak van, annyi dúvaddá váljon, és lesből egymásra vicsorogjon... Montaigne azt írja, hogy a szerelem senkit sem szokott megkérdezni. Akkor jön, amikor akar... A barátság mindig szelíd és szenvedélytelen. A barátsághoz beleegyezésre van szükség, barátom csak az, akit szabadon választok... A barátság a létnek az a köre, ahol az Én is megmarad, a közösség is teljesül és tovább él érintetlenül, de a kettő között sem az egyikből, sem a másikból le nem vezethető, harmadik lehetőség támad, új létforma nyílik meg. Ez a barátság.

Hamvas Béla

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/1. (59.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 800 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 800 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

10

Közösségi és családi folyóirat

XI. évf. 2. szám
2000. április
100,– Ft

„Szeress, és tégy, amit akarsz!”

A szerelemről – komolyan

Jézus monológja a keresztúton

Búcsú Farkas Józseftől

Interjú Simonyi Gyulával

Moha-mese

Olvasók fóruma

Vasárnapi elmélkedések

Bezöldült lelkiismeret

Tekintet nélkül

Be kell látnunk:
Ha kérdeznek, becsületesen
felelni kell.
A harcot becsületesen
fel kell venni,
az úton becsületesen
végig kell menni,
a szerepet becsületesen
el kell játszani,
keményen és tekintet nélkül.

A kapuk mögül ebek vicsorognak,
az ablakokból kiköpdösnek
és röhögnek.
Száz közbiztonsági gócpont
adja ki az elfogatási parancsot.
Kemény tárgyak
zuhognak a fejünkhöz,
súlyos, vérező kövek,
de néha röppen sóhaj is,
szeretet is, rózsa is.

És este a tűzhely mellett,
vagy szuronyos zsandárok között
hátrakötött kézzel,
mégis mondogatni kell
a fellebbezhetetlen,
sziklakemény,
erősítő,
vigasztaló
igét:

Krisztusnak és Pilátusnak,
farizeusoknak és vámosoknak,
zsidóknak és rómaiaknak
egyformán szolgálni
nem lehet.

Dsida Jenő

Jubileumi kérdések

Tízéves az „Érted vagyok”. Sok ez, vagy kevés? Mihez képest? Mit is mondhatnék? Mit is mondhatnánk? Ünnepeljünk? Miért nem ünnepelnek minket mások? Kiknek illenék megtenniük? Jó dolog lenne-e, ha ünnepelnének minket? Miről árulkodna az? És mit leplezne el? Önmagunkat ünnepeljük? Okosan jár-e el az, aki önmagát ünnepli? Örüljünk? És feledjük el bánatainkat? Büszkélkedjünk? Milyen alapon? Panaszkodjunk? Nem bizonyulnánk-e hálátlanoknak? Mondjunk köszönetet? Kinek és miért? És kit fogunk kifelejteni? Vessünk számot? Lehetséges-e realista számadás? Ki tudná számba venni erényeinket? És fogyatékosságainkat? Mondjuk el az automatikusan nyelvünkre tolakodó közhelyeket? Miért nem a mélység tolakszik nyelvünkre? Miért mondanánk el, amit mindenki úgyis tud? Kinek segít és mit, ha elmondjuk? Kinek árt és mit, ha nem mondjuk? Együttérzést váltanánk ki? Ellenérzést? Értelmezzük önmagunkat? Ki az az önmagunk? És ki, aki értelmezi? Más lesz-e az értelmezéstől az értelmező? Megváltozik-e a múlt attól, ha értelmezik? Szebb lesz? Csúnyább? Jövőt nyit-e az értelmezés? Visszhangot vált-e ki? Elkötelezettebbé teszi az Olvasót? Munkatársakat teremt? Növeli a példányszámot? Közelebb visz valakikhez? Vagy még jobban eltávolít? Adjunk-e lovat a páholyból drukkolók alá? Megerősítsük-e fölényes távolságtartásukban a páholyból ellenzékieket? Elringatnunk kell-e az Olvasót, vagy fölráznunk? Hozzásegíthetjük-e ahhoz, hogy ne csak azt akarja olvasni, amit már amúgy is tud? Hogy kihallja az írások üzenetét ahelyett, hogy beleolvasná azokba már meglévő elképzeléseit? Kíváncsiságot csiholhatunk-e a mindeddig érdektelenekben? Képes-e egyáltalán egy lap érdeklődést kelteni önmaga iránt? Kell-e egy lapnak önmaga jövőjével törődnie? Akár csak a holnapjával is? Anyagi forrásaival? S a szellemiekkel? És a Forrás? Számíthatunk és építhetünk-e a csodára? Lehet-e? Szabad-e? Ez a tíz év nem csoda-e? A biztonság milyen mértéke káros? Elég-e, ha „önmagunkban fürösztjük arcunkat”? Megmoshatjuk-e másokban azok közreműködése nélkül? Kiknek a hangtalan szavára kell tekintettel lennünk, és kiknek a hiúságára nem? Milyen mértékű közönyt – vagy csak lustaságot? – vagyunk képesek visszafordíthatatlan torzulások nélkül elszenvedni? Mit kell világosan látnunk, és miben kell biztosnak lennünk? Milyen irányt mutassunk? Kell-e félnünk valamitől? Mibe vethetjük reményünket? Vagy kibe?

Gergely G. András

Utóirat. Júniusi számunkhoz – tervünk szerint – minden Olvasónk számára mellékeljük a tíz évfolyam teljes szerző- és cikklistáját.

Utó-utóirat. Elképzelhető-e, hogy Olvasóink jubileumi reflexióiból összeáll egyszer egy színes, gazdag és termékenyítő „Olvasók fóruma”?

Bulányi György

Szeress, és tégy, amit akarsz!

Ajánlom az innsbrucki Pax Romana-nak

1. Ágoston és a páli teológia

Nem tudtam, hogy a címbeli mondatot vagy 300 könyvéből melyikben keressem. Alig egy fél éjszaka munkájával kinyomoztam, hogy az Első János-levélhez írt kommentárjában található, melyet 416 körül írt *In Epistolam Ioannis ad parthos tractatus decem* címmel. A pesti piaristák könyvtárában meg is találtam a MIGNE PL 45. fólió kötetében, s egy fiatal rendtársam le is fénymásolta nekem ezt a száz hasábnyi opuszt. Aztán hazavittem, s a VII. traktátus 7. és 8. pontját le is fordítottam, hogy most felolvassam.

„Abban nyilvánult meg Isten szeretete irántunk, hogy egyszülött fiát küldte a világba, hogy általa éljünk. Ahogyan maga az Úr mondja: **Senkinek nincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja barátaiért.** Ezzel pedig bizonyítva van Krisztus szeretete irántunk, hiszen meghalt értünk, ahogyan Pál apostol is mondja: Aki saját fiának sem kegyelmezett, hanem mindannyiunkért átadta *(tradidit)* őt, hogyan ne ajándékozott volna vele együtt mindent nekünk (Róm 8,32)? Íme, Krisztust átadta az Atya, átadta Júdás. Nemde szinte hasonló cselekedetnek látszik a kettő, átadó a Júdás, tehát átadó az Atya is? Azt mondod, hogy szó sem lehet róla. De nem én mondom, hanem az Apostol mondja: **Aki saját fiának sem kegyelmezett, hanem mindannyiunkért átadta őt.** Az Atya is átadta őt, meg ő maga is átadta saját magát. Megint az Apostol mondja: **Aki szeretett engem, és átadta önmagát értem** (Gal 2,20). Ha az Atya átadta őt, és a Fiú átadta önmagát, akkor mit tett Júdás? Átadás történt az Atya részéről, átadás történt a Fiú részéről, átadás történt Júdás részéről. Egy és ugyanaz a dolog történt, de mi különbözteti meg egymástól a Fiút átadó Atyát, az önmagát átadó Fiút és a Mesterét átadó tanítványt, Júdást? Hát csak az, hogy amit az Atya és a Fiú szeretetben tett, azt Júdás árulásban *(in proditione)* tette. Lássátok meg, hogy nem arra kell gondolni, hogy mit tegyen az ember, hanem arra, hogy milyen lélekkel és szándékkal tegye. Ugyanabban a cselekedetben találjuk az Atyaistent, amelyikben Júdást találjuk. Miért áldjuk akkor az Atyát, és kárhoztatjuk Júdást? Áldjuk a szeretetet, és kárhoztatjuk a bűnt.

Mekkora haszna származott az emberi nemnek az átadott Krisztusból! Ez mozgatta Júdást, hogy átadja őt? Isten az üdvösségünkre gondolt, amivel visszavásárolt minket. Júdás az árra *(pretium)* gondolt, amelyért eladta az Urat. A Fiú maga az árra gondolt, melyet adott értünk. Júdás az árra gondolt, amit kapott, hogy eladja őt. A különböző szándék tehát különböző tetteket eredményezett. Miközben a dolog egy és ugyanaz, ha ezt a különböző szándékok szerint mérlegeljük, akkor az egyiket értékelendőnek, a másikat elmarasztalandónak találjuk. Az egyiket dicsérendőnek, a másikat kárhoztatandónak találjuk. Ekkora a szeretet értéke. Lássátok meg, hogy egyedül a szeretet a meghatározó. Lássátok meg, hogy a szeretet különbözteti meg az emberek cselekedeteit.

Ezt mondtuk a hasonló cselekedetek esetében. Ami a különböző cselekedeteket illeti, találunk szeretetből támadt dühöngő embert, és bűnből támadt nyájaskodót. A gyermeket üti az apa, a rabszolga-kereskedő pedig nyájaskodik. Ha két dolgot kínálsz fel, ti. az ütlegelést meg a nyájaskodást, ki az, aki nem a nyájaskodást választja elmenekülve az ütlegek elől? Ha a személyekre figyelsz, úgy a szeretet üt, és nyájaskodik a bűn. Jól figyeljetek arra, hogy mit ajánlunk, mert az emberek cselekedeteit csak a szeretetgyökér alapján lehet megkülönböztetnünk. A tüskének is vannak virágai. Vannak magatartások, amelyek keményeknek és zordabbaknak látszanak, mégis, ha azokat a szeretet diktálja, fegyelemre vezetnek. Egyszer s mindenkorra szóló rövid parancs parancsoltatik tehát neked. **Szeress, és tégy, amit akarsz!** Ha hallgatsz, szeretetből hallgass. Ha kiáltasz, szeretetből kiálts. Ha rendre utasítasz, szeretetből utasíts rendre. Ha kíméletet tanúsítasz, szeretetből tanúsíts kíméletet. Legyen a magatartásunk mélyén a szeretetgyökér. Csak jó dolog születhetik meg ebből a gyökérből."

Megvan hát a híres mondás Sitz im Leben-je: a páli teológia. Az evangéliumok 33 ízben is megállapítják, hogy Júdás elárulta Jézust, a Római-levél pedig megállapítja, hogy Isten Jézust mindannyiunkért „áldozatul adta" (a SZIT fordítása), ill. „odaadta" (Ökumenikus fordítás), s a Galata-levélben Pál valóban állítja Jézusról, hogy „szeretett, és föláldozta magát értem" (SZIT), ill. „szeretett engem, és odaadta magát értem" (Ökumenikus). S az is igaz, hogy Ágoston a maga latin nyelvű szentírásában mindhárom esetben a *„tradidit"* szót találja, amely pontos megfelelője a görög szöveg *„paradidonai"* szavának. Az Atya, Jézus, Júdás ugyanazt csinálják, csak a szándékuk különböző — állapítja meg Ágoston. Az Atya és Jézus magatartását nem érheti kritika, csinálhatunk tehát mi is bármit, ha a szeretet vezérel bennünket. Az ellentmondás ördöge pedig megszólal bennünk, s kérdezi: A cél tehát szentesíti az eszközöket? Ha szeretek, tényleg tehetek akármit?

2. A szeretet érzület?

Ne hamarkodjuk el válaszunkat. Maradjunk az Ágoston választotta anyagnál. Úgy tudjuk — az evangéliumok közös forrása alapján — Ágostonnal együtt, hogy Júdás 30 ezüstpénz jutalmának reményében juttatta Jézust a főpapok poroszlóinak kezére, adta át nekik, ill. árulta el: „Mit adnátok nekem, ha kezetekbe adnám *(tradam, paradósó)* őt?" (Mt 26,15). És mit tudunk a szóban forgó tárgyban Istenről? Nemcsak azt, amit Ágoston Pál nyomán említ. Hanem azt is, amit Jézus mond a gonosz szőlőmunkásokról szóló példabeszédében: „Utoljára pedig fiát küldte el hozzájuk, mert úgy gondolta: Fiamat meg fogják becsülni" (Mt 21,37). A Római-levél szellemében az Atyának azért kellett izgulnia, hogy a gonosz szőlőmunkások megöljék a Fiát, a példabeszéd alapján viszont az Atya ennek ellenkezőjéért izgult. A Római-levél szellemében az Atya átadta, elárulta *(tradidit, paredóken)*, megölette saját Fiát — értünk, irántunk érzett szeretetétől indítva, hogy kiengesztelődhessék velünk, hogy ne kelljen seolba, pokolra juttatnia minket. Így tett a páli és a Páltól okosodott ágostoni teológia értelmében, ahogyan azt valamikor mi is tanultuk. A szőlőmunkásokról szóló példabeszéd viszont túljutott már az emberáldozatot kívánó istenfogalmon, ahogyan Ábrahám Istene is, aki nem kívánja már Izsák feláldozását. S ahogyan Ozeás próféta Istene: Irgalmat akarok, és nem áldozatot!

Ami pedig Jézus magatartását illeti, szintén van valami meggondolandó. Csak annyi, hogy Jézus nem állítja magáról, amit Pál állít róla. Mondja ugyan, hogy nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja *(thé)* barátaiért" (Jn 15,13), s ez azonosnak látszhatik a páli megállapítással: odaadta magát Pálért. De szövegünk nem az Ágoston idézte *paradidonai–tradere* kifejezést használja, hanem az „odahelyez" jelentésű *tithémi* igét. S egészen más valami az élet odahelyezése, meg az élet odaadása. Tudva levő, hogy Jézus a helyzet szorultával részint újra és újra egérutat vett Jeruzsálemben az őt letartóztatni akarók elől, részint pedig visszahúzódott Pereába, a Jordánon túlra. S azt is jól tudjuk, hogy tiltakozott letartóztatása ellen. Sőt tudunk Getszemáni kerti vergődéséről, s keserű szaváról a keresztfán: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?" Jézus kockára tette a maga életét az Isten Országa ügyéért, de öngyilkos sem lett, és fel sem jelentette magát a főpapoknál mint istenkáromlót. Magatartása egyáltalán nem ez volt: Mikor öltök meg már végre, hogy halálom által megváltsam a világot?! Küzdött a maga életéért, bár azt, hogy ágyban s párnák közt haljon meg, nem tekintette élete vezéreszméjének. De azt sem, hogy kivégezzék. Nem is tanította, hogy ha őt kivégzik, egyszeribe sorsdöntő változás jön létre Isten és ember viszonyában, és/vagy kitör az emberek között az általános világbéke.

Mindezek alapján most már tehetek egy megállapítást: él és áll a Dekalógusban megfogalmazott törvény: Ne ölj! Isten se, Jézus se, ember se! Se mást, se önmagamat. Jószándékból se, szeretetből se. Semmiképpen se! Nem szabad és nem lehet szeretni is valakit, meg meg is ölni. Ha pedig így van, akkor kénytelenek vagyunk egy megállapítást tenni. Ezt: **a szeretet nem érzület, melynek birtokában szabad volna akármit tennem.** Hát akkor mi a szeretet? Erre a kérdésre nyilvánvalóan nagyon sokféle választ adott már a szeretetről elmélkedő emberiség. A rendelkezésünkre álló idő rövidsége miatt én csak arra válaszra szorítkozom, amit erre Jézus mondott. Ha ugyan csak az említett időtényező következtében elnagyolt lesz a válaszom, felkínálom a Keressétek az Isten Országát! c. munkámat, amely nem elnagyolt választ ad kérdésünkre.

3. Kihagyható-e bárki is a szeretetből?

A jézusi etika — mintaetika is, formai etika is, tartalmi etika is. Mintaetika: Tanuljatok tőlem... Példát adtam nektek... Legyetek tökéletesek, miként a ti Mennyei Atyátok tökéletes. Formai etika: istennektetsző, szent, jó, tökéletes, kereső, Jézust megvalló és követő, parancsait megtartó, állhatatosan virrasztó — ilyen vagy ilyenné akar lenni az, aki Jézus tanítványa. De van Jézusnak tartalmi etikája is, amely megmondja, miben áll a Mennyei Atya tökéletessége, minek következtében válhatik istennektetszővé az ember, hogyan vi-

selkedik az, aki az ő tanítványa. Minden ellenkező híreszteléssel szemben Jézus a maga vallásához hűségesen ragaszkodott, s csak azt akarta tanítani, amit tanult annak szent tekercseiből. „Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek nektek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük", — foglalja össze etikai mondanivalóját, majd hozzáteszi: — „mert ez a Törvény és a Próféták" (Mt 7,12). *Thóra va-nabim* — héberül, a mi szavainkkal pedig: ezt tanítja az ószövetségi szentírás. Amikor pedig az utolsó napokban már egyértelmű, hogy vérre megy ellene a főpapi játék, s egy teológus megkérdi tőle, mi a nagyparancs a Thórában, szó szerint idézi a Deuteronomium egy versét válaszként: „Szeresd Uradat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. Ezen a két parancson függ az egész Törvény és a Próféták" (Mt 22,37–40).

A Máté-féle ítélettabló sem hagy kétséget: a felebarát — a segítségre szoruló ember. Nemre, fajra, osztályra tekintés nélkül, mert Isten nem személyválogató. „Mikor láttunk téged éhezni, és nem adtunk volna?" — kérdezik az Emberfiától az ítéletre egybegyülekező nemzetek. S Ő válaszol: „Amikor megtettétek ezeket akárcsak eggyel is a legkisebb testvéreim közül, velem tettétek meg" (Mt 25,37.40). Szeretetfogalmának van terjedelme, és van tartalma. A kor teológusai mindenképpen rajta voltak, hogy eretneknek, tévtanítónak tekinthessék és bizonyíthassák őt. Ezért aztán sűrűn kérdezgették. Lukács beszámol róla, hogy „előállt egy törvénytudó, hogy megkísértse őt, és ezt kérdezte: »Mester, mit tegyek, hogy elnyerjem az örök életet?«" A Thórát nem eltörölni, hanem megvalósítani jött Jézus minden álság nélkül — de azért nem minden óvatosság nélkül, amely mindig jó, ha hivatalból kérdezgetnek valakit — ezt válaszolja: „Mi van megírva a Thórában? Hogyan olvasod?" Felmondatja a „hatósággal" a krédót, majd hithűségi bizonyítványt állít ki ő, a csapdába szorítani akart Jézus a csapdába szorítani akaróról: „Helyesen válaszoltál". Ily könnyen azonban nem szabadulhat, mert a „hatóságnak" joga van új kérdést feltenni: „De hát ki az én felebarátom?" Ekkor mondja el Jézus a rablók kezébe esett ember történetét, melyben éppen egy eretnek szamaritánus segít a bajba jutotton. S hogy most már támadásba is lendüljön az, akit meg akartak szorongatni, belefűzi a történetbe, hogy az őt megkísértő és kérdezgető teológusnak az „elvtársai", egy pap meg egy levita, szépen elsétáltak a történet félholtra vert szereplője mellett. Végezetül az írástudóval válaszoltatja meg annak kérdését: „aki irgalmas volt hozzá" — az volt a három közül a felebarát. Nem a pap, nem a levita, hanem az eretnek. De még ennyi sem elég a csapdát ragyogóan meghiúsító Jézusnak, mert még egy kis erkölcsi buzdításban is részesíti „kihallgatóját": „Menj te is, és hasonlóképpen cselekedjél" (Lk 10,25–37).

Nem tudhatjuk, minő történetet találna ki Jézus, ha korunkban hallgatnák ki Őt vallásának törvénytudói. De félek, aligha arról szólna, hogy az Innsbruck és Wörgl közti sztrádán mi történt, hanem talán inkább arról beszélne, hogy egy Prakash nevű indiai jezsuita járt a napokban Budapesten, aki 15 000 indiai szegény gyereknek ad hitet, műveltséget és ennivalót, és szinte csak eretnekgyanús elemek hallgatták meg beszámolóját, s az 55 ezer dollárt, amit magával vitt, azt is éppen ezek adták össze, mégpedig a maguk szegénységéből. Azért gondolom, hogy valami ilyesmiről beszélne, mert azóta, hogy köztünk járt, „világfaluvá" lettünk, s a felebarátot sokkal inkább Délen meg Keleten kell keresnünk, mint azok körében, akik százharminccal repesztenek sztrádáinkon. Hogy papok meg leviták szerepelnének-e mai történetében, azt talán ez alkalommal inkább nem bolygatnám. Már csak azért sem, mert szalad az idő, s nekem tételt kell mondanom. Még nem tisztáztuk, mi a szeretet tartalma, de a terjedelme talán már világos: **senki** sem hagyható ki. Sem aktíve, sem passzíve. Mindenkinek szeretnie kell, és mindenkit szeretnünk kell. **Csak felebarát él a földön,** s bizony nem vagyunk az Isten gyermeke, s nem vagyunk Jézus tanítványa, ha egyet is ki akarnánk rekeszteni szeretetünkből. S akkor a legkevésbé, ha a kirekesztett a legkisebbek, a legelesettebbek közül való. Csak felebarát. Más nem. Jézus „országban" gondolkodott, s ennek fogalmi ellenpárja volt a „világ". Az országnak Jahve volt a királya, a világnak pedig a Sátán volt a fejedelme. A világnak három kategóriája van: barát, közömbös-semleges és ellenség. Jézus nem ismeri a három kategóriát: Neki csak egyetlen kategóriája van: felebarát. (Nekem hány van?)

4. A tartalma is univerzális?

Látni való, hogy a jézusi szeretetfogalom nem azonos sem a szerelemmel, sem a rokonszenvvel. Szerelmes nem lehetek mindenkibe. Rokonszenves sem lehet mindenki a számomra, de szeretnem mindenkit kell. Büszkék vagyunk mi, keresztény nemzetek is szótáraink vastagságára, szókincsünk gazdagságára, de kétezer esztendő keresztény kultúra után sincs külön szavunk a három különböző magatartásra. Szerelmes vagyok Sárikába — szeretem. Rokonszenves a munkahelyi főnököm — szeretem. Uram bocsá', ízlik a kapucíner — szeretem. Ekkora nyelvi szegénység mellett aztán igazán érthető, hogy nem kevesen reagálnak a jézusi ellenségszeretet parancsára így: Hát ennek aztán igazán nincsen semmi értelme, mert hogyan **szerethetném** az ellenségem!? Ideje, hogy áttérjünk a másik kérdésre: mi a tartalma annak a jézusi szeretetnek — félreértés elkerülésére mondjuk a görög eredetivel *agapé*-nak —, amelynek teljesítése a feltétele annak, hogy Jézus tanítványai, s az Atya országának polgárai lehessünk.

Említettem már, hogy Jézus hithű zsidó volt. Nemcsak honfi, aki előre megsiratja nemzete fővárosának pusztulását, hanem ragaszkodott vallása szent iratainak szelleméhez is. Most mást is mondok. Jézus úgy volt hithű zsidó, hogy bármely nemzethez, valláshoz tartozót megszólított szeretetfogalmával. Nemcsak annak univerzális terjedelme miatt, amit már láttunk, hanem annak tartalma miatt is, amelyet most szeretnék megmutatni. A tartalom is univerzális. Azt az emberi lelkiismeretet szólítja meg, amely a teremtés okán mindannyiunkban ugyanúgy szól, akármilyen is az anyanyelvünk, akármilyen vallásban is nevelkedtünk. Állításomat igazolnom kell. Ennek érdekében felteszek három közérthető kérdést, amelyre a világ bármely részében s a történelem bármely időpontjában azonos választ kapunk. Íme a három kérdés:

- Kívánod-e, hogy rajtad és szeretteiden uralkodjanak?
- Kívánod-e, hogy téged és szeretteidet nyomorban tartsanak, abba taszítsanak?
- Kívánod-e, hogy téged és szeretteidet bebörtönözzenek és felakasszanak?

Sokszor feltettem már hallgatóimnak e három kérdést, és senki sem jelentkezett. Senki, mert ezeknek a kívánása ellenkezik Istentől kapott természetünkkel. Ha valaki mégis ilyesmit kívánna, a szakemberek alighanem ösztönbetegséget állapítanának meg.

Aligha tiltakozik valaki is az ellen a megállapítás ellen, hogy az

ember értelemmel felruházott lény, s ennek következtében képes a következtetés műveletére. Ezzel élek most. Hogy senki se kerüljön a három fenti kérdésben megfogalmazott állapotba, annak feltétele, hogy senki se vállalkozzék a fenti állapotokat előidéző magatartásra. Az Isten Országában nincs uralkodás, nincs éheztetés és nyomorúságban tartás, nincs börtön és akasztófa. „Az én országom nem ebből a világból való. Ha ebből a világból volna, szolgáim harcolnának, hogy ne adassam át *(paradothó)* a zsidóknak. De az én országom nem innen való" (Jn 18,36).

5. Isten Országa — a mennyország?

Hátha nem innen való, akkor nem is ide való — válaszolja Jézusnak az utolsó jó másfélezer év keresztény történelme. Pár századon keresztül próbálkozgattunk ugyan a jézusi országgal, de a 4. század elején megragadtuk az első kínálkozó történelmi lehetőséget annak abbahagyására. S az 5. század elejére már meg is született Ágoston buzgalmából a *De civitate Dei*, amely egybemossa Jézus világos két kategóriáját: az országot és a világot. Helyette beszél az államról, amely nem egészen sátáni, meg az egyházról, amely nem egészen isteni. Ezzel pedig megveti alapjait a „keresztény" Európának. Hogy annak aztán mi köze lesz Jézushoz, azt megítélheti bárki, aki tudomásul veszi a jézusi szeretetfogalom tartalmi elemeit. A megítélésben megelőzött bennünket Erazmus, aki ezeket írja kora „keresztény" világáról közel félezer esztendővel mielőttünk *A balgaság dicsérete* c. munkájában: „Arról sem olvashatunk, hogy az apostolok valaha is kardot vagy pajzsot használtak volna a pogányok támadásával szemben, pedig megtették volna, ha Krisztus úgy gondolkodott volna, ahogy ez az alak magyarázza" (LXIV., A szentírás hamis értelmezői).

Mondhatja ezek után valaki, hogy Ágoston csak realista volt: lemérte, hogy mire képes az ember. De akkor azt is kell mondania, hogy Jézus viszont nem volt realista, s csak végtelen naivitásában gondolhatta, hogy amit a Mennyei Atya tervezett, az reális volt, mert az ember igenis alkalmas arra, amire Isten megteremtette, azaz az Isten Országára, Jahve királyságára. Pedig hát történelmi arányokban tapasztaljuk, hogy nem alkalmas, s ezért nincs is semmi különös Loisy abbé századeleji megállapításában: „Jézus Isten Országát akarta, s helyette jött az egyház".

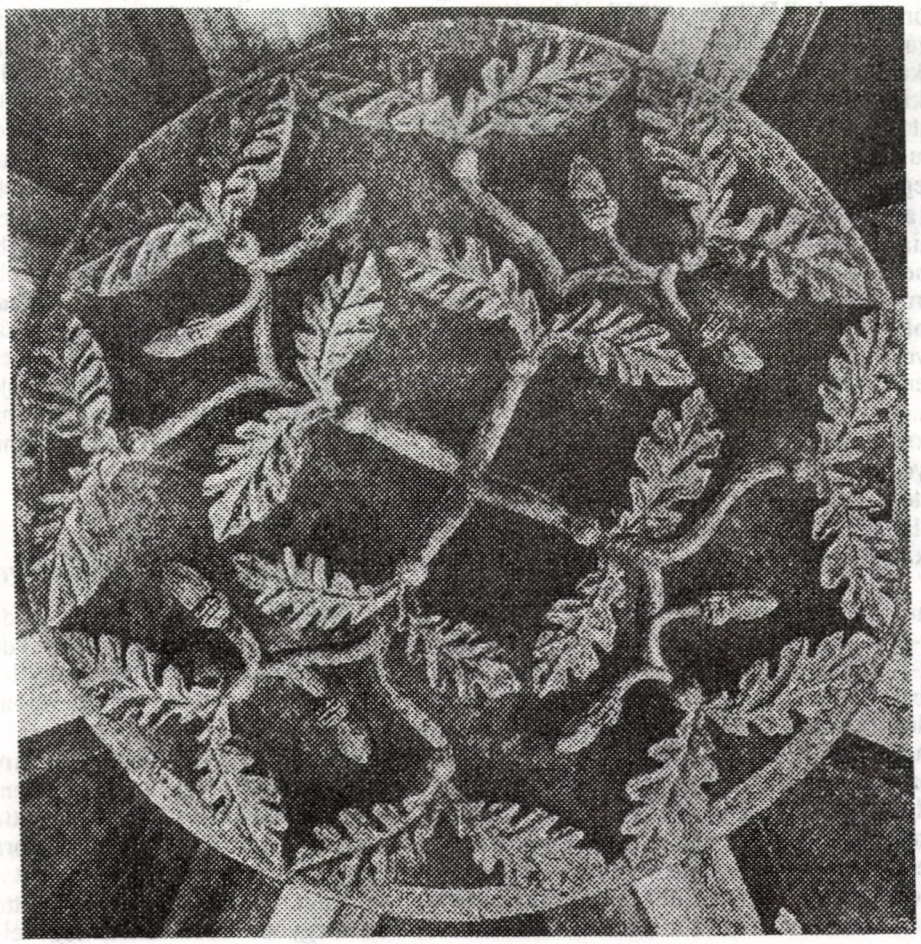

Amit ezek után mondandó vagyok, annak elibe kell tennem egy mondatot. Hiszek Jézus Krisztusban. Ez pedig számomra annyit is jelent, hogy Jézus arra számított, hogy tanítványai nem azt teszik majd, amit a világ tett és tesz Jézus előtt és után, hanem újrakezdik a történelmet, és akármilyen kisded nyájként is, de Hozzá hűségesen belehelyezik a történelembe az Atyától kívánt országot, a szeretet közösségeit és társadalmát is.

Hogyan gondolhatott Jézus ilyesmire? Nem tudom, csak azt tudom, hogy ilyen következményei vannak annak, ha valaki otthagyja falusi kisiparát, s elmegy 40 napra a pusztába, hogy csak Istennel beszélgessen. Hogy Qumránba-e vagy máshová, azt megint nem tudom. Viszont Toynbee életművéből annyit azért tudok, hogy a tér és idő legkülönbözőbb koordinátapontjain rendre megjelennek azok a személyek, akik nem nyugodnak bele abba, hogy úgy mennek az emberiség dolgai, ahogyan mennek, s azt gondolják, hogy lehetne istenneketszően is élni ezen a Glóbuson. Toynbee azt is elmondja, hogy ezek a személyek rendre tanítványokat gyűjtenek, s mire annyian lesznek, hogy az államhatalom vértanúgyártás útján már nem boldogul velük, vezetőiket meghívja részesedésre a kiváltság, azaz a társadalmi nagyság, gazdagság és erőalkalmazás vagy erőszak világába, s ezzel végez is velük. Marad a tört vér, Jézusé is, fekete folt, mert a meghívást elfogadók az Alapító tartalmait elfeledve, s a „világ" tartalmait magukévá téve liturgiájukba menekülnek, s létrejön újból és újból a trón és az oltár szövetsége. Az, amit Ferenc Jóska, az apostoli király utolérhetetetlen tömörséggel így fogalmazott meg: „A hadsereg és a klérus. A többi zérus".

6. A szeretet tartalmi jegyei

Ezek után lássuk a jézusi szeretetfogalom tartalmi jegyeit. Másképpen fogalmazva, **mi az a bármi, amit tehet** – Jézus tanítása szerint — az, aki szeret.

Aki szeret, szolgálhat. Amikor észreveszi, hogy tanítványai arról disputálnak maguk között, ki a nagyobb közülük, ezt mondja nekik: „Azok, akik a pogányok fejedelmeinek számítanak, uralkodnak rajtuk, és nagyjaik hatalmaskodnak rajtuk. De köztetek nem ez a rend, hanem aki naggyá akar lenni köztetek, az legyen a szolgátok, és aki első akar

lenni köztetek, az legyen mindenki rabszolgája. Mert az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon" (Mk 10,42–45). A Jézustól tanított kicsiség, utolsóság, alacsonyság és szolga-szerep magatartásának vajmi kevés köze van a keresztény Európa „alázat" fogalmához. Jézus nem tanított öngyalázó hazudozásra. Nem mondotta magát legbutábbnak, legbűnösebbnek. A valóságnak megfelelő ítéletek meghozására buzdított. De magamat helyesen látni, még nem alázat. Az alázat ugyanis nemcsak helyes szemlélet, hanem magatartás is: mégpedig lábmosó szolgálat. Az, amit a családon belül tesznek az édesanyák; amit Sík Sándor akart, aki sarumegoldó templomi tisztelettel ment be órát tartani a III/A-ba; amit, amiket kell tennie Jézusnak és bármely közösségvezetőnek, aki egybe akarja tartani az Ország számára a tanítványokat, azaz szolgál. Aki nem kívánja magának a kiváltságot. A privilégium szó nem található meg a szentírásban, de megtalálható a személyválogatás *(proszopolémpszia)* elutasítása. Jézus nyelvében pedig az „első–utolsó" szópár utal reá. Az utolsó helyet kell választanunk. Jézusból nem lett se főpap, se helytartó. Tanítványainak példát adott. A lábmosó szolgálatnál azok sem vihetik többre.

Aki a szolgálatot választja élete alapmagatartásának, az kétféle kitüntetett szituációban találhatja magát: olyanokkal találkozik, akik hiányokat szenvednek, vagy olyanokkal, akik bántalmazzák őt. Ebből a két kitüntetett szituációból születik meg a jézusi szeretetfogalom következő két megnyilvánulása. Az első: **Aki szeret, az ad. Sőt, osztozik is.** A gazdag ifjú hiába ment el Jézushoz megkérdezni, hogyan lehet övé az örök élet. Szomorúan távozott, mert nagy vagyona volt. Hiába volt a gazdag ifjú rokonszenves Jézusnak, Jézus az ő kedvéért sem engedett a 48-ból: „Add el mindened..." Isten az emberiségnek adta oda a Terra nevű bolygót, nem a szerencsés ügyeseknek, s nem azoknak a „kereszténynyeknek", akik kiirtják Amerika őslakosságát, négereket hurcolnak Afrikából az amerikai ültetvényekre, s megteremtik ezzel azt a tőkefelhalmozást, amelynek eredményeként — Prakash budapesti szavai szerint — száz indiai gyerek kerül annyiba, amennyibe egy amerikai. Prakash dühöngött a kairói konferencián, ahol megint csak a terhességet megelőző pirulával akartak segíteni a harmadik világon. A létező szocializmus Európában megbukhatott, de ha meg nem gyógyítjuk azt a nyavalyát, melynek eltüntetésére fogalmazódott meg a Kommunista Kiáltvány, csak harmadik világháborúra és atomhalálra számíthatunk. Nincs mese, mert meghalt Andersen. És nincs mese a gazdag keresztényekről sem, mert Jézus szava kérlelhetetlen: Jaj a gazdagoknak! Ha alamizsnálkodnak, akkor is, mert minden ember az Isten gyereke. S Isten nem lehet rosszabb, mint édesanyám, aki az őszibarack befőttet is egyenlően osztotta szét hetünk között. Osztoznunk kell! Isten telekkönyvileg be nem jegyzett tulajdonosa a Föld összes javainak, az unokáink elől elfogyasztottaknak is. Ha a mi nevünk szerepel is a telekkönyvekben, ez nem jelent egyebet, minthogy Isten tulajdonának sáfárai vagyunk, s az a dolgunk, hogy kiosszuk a kire-kire eső búzarészt. Az erőszakkal létrehozott köztulajdon nem bizonyult megoldásnak. Isten népének, **Jézus tanítványainak önkéntes közbirtokossága** — ez az, amire vár a történelem, meg annak ura, az Isten.

A második kitüntetett szituáció, amiről szóltam: az, hogy bántanak. Miért bátyja az ember az embert? Csak azért, mert meg akarja védeni a kiváltságait, vagy mert kiváltságokat akar szerezni magának. Miért gyilkolja a szomszédban évek óta reménytelenül egy azonos anyanyelvet beszélő, de három különböző tévedhetetlen vallásban felnevelődő embercsoport egymást? Bálványimádók. A kiváltság nevű istent imádják bálványukként. Ubi serbus, ibi Serbia! A Vajdaságban és Koszovóban nem kell autonómia, a horvátországi Krajinában elengedhetetlen! A meglevő tulajdont meg kell védeni, a meg nem levő tulajdont pedig meg kell szerezni. S a legjövedelmezőbb, a „húzó" iparág a fegyvergyártás. A háború miatt ugyan siránkozunk, de a fegyvergyárosok dolgozhatnak, mert piacra találnak. De csak azért, mert mindig akad, aki hajlandó kezébe venni a gyilkos eszközöket, ha más okon nem, hát azért, hogy agyon ne lőjé mint hazátlan bitangot.

Emberek vagytok, keresztények vagytok, tehát nem lehettek katonák, nem gyilkolhattok! — ez a szöveg nem hangzik el sem a belgrádi pátriárka, sem a zágrábi bíboros, sem a szarajevói nagy imám ajkáról, de még Rómából és Genfből sem. Így aztán egyik kezünkben az evangélium, a másikban a kézigránát. Az etológusok szerint az emberalatti világban a fajon belüli ölés, azaz a gyilkosság ritka kivétel. Isten beprogramozta őket a fajgyilkosság ellen. Az embert nem. Az embernek értelmet adott, s így tudhatjuk: a fajgyilkosság lehetetlenné teszi a faj életét. Elpusztítja magát, s nem éli meg a neki szánt tízmillió esztendőt. Hiába adta? Hiába kaptuk az értelmet? Hiába, ha „ül" Julien Benda 70 éve írott könyve, *Az írástudók árulása.* Amíg a „gyakorló" katolikusok és nem-katolikusok is kitanulják a tömegmészárlás szakmáját, amíg a *Gaudium et Spes* álláspontja is csak annyi, hogy meg is lehet tagadni a katonáskodást, de aki nem tagadja meg, az a békét védi, addig bizony még érvényben van az ágostoni tétel: aki szeret, tehet akármit... Lehet katona is, csak arra vigyázzon, hogy amíg beleszúrja a kardot ellenfelébe, ne legyen gyűlölet a szívében. Ezzel szemben áll a jézusi szeretet harmadik tartalmi eleme: **Aki szeret, az nem öl.**

7. Ami az ágostoni tételben igaz

Hát akkor **semmi sem igaz az ágostoni tételből,** hogy *szeress, és tégy, amit akarsz?* Úgy látszik, hogy semmi. Semmi, mert aki szeret, az szeret, s rengeteg dolgot nem csinálhat: nem lehet se nagy, se gazdag, se hatalmas, és ennek következtében minden bizonnyal kicsi és szegény és üldözött lesz, miként Jézus.

Jó lenne azért valamit megmenteni belőle. Magam is sokszor idéztem helyeslőleg, csak valami egészen másra gondoltam, mint ő. Arra gondoltam, hogy Isten nem szériában dolgozott, hanem egyedi példányokként adott nekünk életet. Minek következtében minden személy és minden közösség autonóm. Véleményt igényelhet mástól, de azt kell tennie, amit lelkiismerete mond. Ez a végső instancia egyed és közösség számára egyaránt. Ebből folyik aztán, hogy senki elő nem írhatja nekem, hogy **miként** szeressek. Szeretek és úgy szeretek, ahogyan én szeretni akarok. Ebben az értelemben ezután is tudom majd mondani: Szeress (de szeress ám, és ne „kiváltságolj"!), és tégy, amit akarsz.

8. A tanítványság és Isten két végtelensége

Történelmi kereszténység — de minek? Jézusi kereszténység — de kinek? Annak érdekében, hogy legyen vállalkozó ez utóbbira, mondok még valamit. Kettőt is.

Az egyik: **Jézus nem volt pap. Laikus volt.** Tanítványait sem szentelte papokká. Nem is osztotta vállalkozását két rétegre: papra meg laikusra (nem-papra). Csak tanítványt ismert. Minek gyűjtötte őket egybe? Csak azért, hogy el-

menjenek a föld határáig, és tanítványokká tegyék az összes nemzeteket. Jelen képletünk: egy aktív és fizetett réteg plusz egy passzív és adófizető réteg. Mondhat akárki akármit, én hozom a Bokor-tapasztalatot: csak az marad meg körünkben, aki tanítványokat nevel ingyen és bérmentve, családi és munkaviszonybeli helytállása mellett. Fizetni csak az éhezőknek fizetünk, jövedelmünknek lehetőleg tíz százalékát. Hallom az ellenvetést: Vagytok vagy ezren, ez csak elit mozgalom. Válaszolok: a pártállam és a mindenkori államhatalommal szövetséges hierarchia gondoskodik róla, hogy nagyon gyorsan ne szaporodjunk. De akárminő kevesen vagyunk is, nem vagyunk reménytelenek. Nem, mert hiszünk abban, hogy az Isten Országa lehetséges. Azért is tudunk hinni benne, mert dolgozunk érte. És viseljük a vele és érte járókat, mert nem gondoljuk, hogy lehet olcsóbban is. Jézusnak is csak drágán ment. Golgota-valutával kellett fizetnie. A trón és oltár szövetsége gondoskodott erről.

Mondom a másikat is: **Isten nemcsak az eszmény-állításban végtelen:** „Legyetek tökéletesek, miként Mennyei Atyátok..." (Mt 5,48). **Végtelen a megértésben is:** „Legyetek irgalmasok, miként Atyátok is irgalmas..." (Lk 6,36). Drewermann meg akar szabadítani bennünket a szorongástól, elsősorban az egyházi elvárásokkal okozottaktól. Jézus nem rak belénk szorongást, pedig nem hazudja le az eszményeket. De el sem taszít magától, ha tékozló utakra indulunk. Várja a hazajövésünket, hazajövésünkkor pedig még bűnbánati szövegünket sem igen engedi elmondanunk, csak nyakunkba borul, ünnepi ruhába öltöztet, levágja a hízott borjút. Nem ismeri a megbocsáthatatlan bűnt. (A Szent Lélek elleni bűn az, amit nem bánunk meg.) Az ember meg nem ölendő. A másé el nem lopandó. A házasság fel nem bontandó. De: az ember nem megölhetetlen. A tulajdon nem ellophatatlan. S a házasság nem felbonthatatlan. Jézus pedig a gyilkost, tolvajt, az újra házasodottat is szereti. S megbocsát mindenkinek, aki sajnálja, hogy tékozolt.

Befejező mondat következik. Az evangéliumok számomra legcsodálatosabb mondata. Így kezdődik: „Hatalmam van..." Mire van Neked hatalmad, főpapoktól és teológusoktól kigúnyolt, leköpdösött, töviskoszorús, árva Jézusom? — kérdezem Tőle. S ő válaszol: „Hatalmam van odahelyezni *(tithémi,* és nem *paradidómi!)* az életem" (Jn 10,18). Ezt a hatalmat Isten belerakta a mi tarisznyánkba is. Ennek okán állt le velünk Jézus Isten Országát csinálni. Hátha van itt teológus is, aki megkérdezi: Hát a kegyelem? Válaszolok: benne van a tarisznyánkban.

(Elhangzott 1994. októberében)

Nyíri Tamás

A szerelem antropológiája

A szerelem kulturális jelenség. Megnyilvánulásának mintája ugyanúgy nincs bevésődve az emberi szervezetbe, mint egyéb emberi viselkedésformák. Férfi és nő összetartozásának, testi-lelki kapcsolatának egyetlen társadalmilag kialakult és megszilárdult formája sem „természetszerű" vagy megváltoztathatatlan. Gondoljunk az első bálra, amelyen Natasa és Andrej szerelme kezdődött. Az „első bál" a szexualitás kulturális alakításának egyik módja. A tánc kötött formája gátat szab az érzelmek korlátlan áradásának, mégis ezáltal teszi lehetővé egyértelmű kifejezésüket önmaguk és mások előtt. Az „ösztönön" kívül más hang is megszólal bennük, ez a viselkedésformák egész sorozatát írja elő, úgyannyira, hogy érzéseik belső átélése is ettől az előírástól függ. S ez a belső parancsszó általában erősebb az összes többi élőlénnyel közös „ösztön" hangjánál.

Ezért is deríthető ki nehezen, hogy hányféle érzést, rezdülést, indulatot és viselkedésformát takar a szerelem szó: két fiatal romantikus fellángolását az „első bálon", vagy egész életükre szóló szerelmet, ideiglenes szexuális kapcsolatot, a feszültségek levezetését, megvásárolható szerelmet, vagy a házastársaknak az emberi létezés valamennyi dimenziójára kiterjedő életközösségét. Értelmező szótáraink szerint a szerelem a szeretett személy iránti vágyban és odaadásban megnyilatkozó, nemi vonzalmon alapuló érzelem. Egyaránt hozzátartozik a szexualitás és a szeretet, azaz ragaszkodás, gyöngédség és önzetlen jóakarat. Jelentheti a gondoskodást, támogatást, elismerést, figyelmességet, a másik hibáinak türelmes elviselését, a megbocsátás, szüntelen változás és alakulás készségét, de a szeretet esztelenségét, a szerelmi függőséget, a szerelmi egyenlőtlenséget, a gyöngébb fél kihasználását és még nagyon sok, a szerelem félreértéséből eredő visszaélést is.

Méltatlan volna az emberi szeretet lehetőségeihez és képességeihez, ha csak szexualitást értenénk szerelmen. Hasonló félreismerés volna, ha csak a szorosan vett nemi folyamatokra – a freudi genitális viszonyokra – korlátoznánk a szexualitást, mert jóval több szexuális jelensége van életünknek, mint ahányat „naivitásunkban" annak vélünk. Szexuális késztetettségünk független az évszakok változásától, áthatja és erotikusan hangolja viselkedésünk valamennyi formáját. Olyan szövevényben élünk, amelynek elvileg minden pontján ott van az erotika, de sohasem tudjuk bizonyosan, hogy milyen mértékben és milyen erővel. A szexuális motívumok nem magyaráznak meg mindent a szerelemben, s ez nem redukálható a genitális kapcsolatokra. Mégis nagyon sok minden ered olyan élményekből, rejtett programokból, amelyeket a közfelfogás nem tekint szexuális jellegűnek. Nagyon sok boldogtalanságot előznénk meg, ha a „felvilágosítás" nem érné be néhány kezdetleges anatómiai ismeret közlésével – amit amúgy is elsajátít a legtöbb fiatal –, hanem a rejtett szövevényre is felhívnánk a figyelmet.

Arról sem feledkezhetünk meg, hogy ugyanúgy nem beszélhetünk elvontan és általánosan „a" szerelemről, ahogyan „az" emberi természetről sem. Nyilvánvaló, hogy a jövőben is csak a nők fognak szülni, de a nemek anatómiai alkatából nem következik, hogy az ember anatómiája egyúttal a „sorsa" is. Egy országra, népre vagy szubkultúrára jellemző, történelmileg kialakult szocio-kulturális háttér, politikai, műveltségbeli, gazda-

sági tényezők befolyásolják a szerelem megnyilvánulását, amelyre nem állapítható meg általánosítható szabályrendszer, hacsak nem vonatkoztatunk el annyira a konkrét adottságoktól, hogy az így nyert általános érvényű normák semmitmondó közhellyé válnak, illetve olyan értékeket fejeznek ki, melyek az emberi viselkedés valamennyi területére érvényesek. Mégis vannak szabályok és normák, amelyeken nem tehetjük túl magunkat a szerelmi kapcsolat súlyos károsodása nélkül. Részint az ember *természeti alapjában* gyökereznek, mely ellenáll a teljes antropológiai önkénynek, részint kulturális hagyományok, amelyek egyszer kialakulván, nem tűnnek el soha többé nyomtalanul életünkből.

Szaktudományos megközelítés

Bár az antropológiai reflexió nem a tudományos eredményeket összegzi, figyelmen kívül sem hagyhatja. Napjainkban egyetlen *szak*tudomány sem vállalkoznék rá, hogy a szerelem alapjául szolgáló szexualitás teljes definícióját nyújtsa, mert éppen arra irányul minden igyekezete, hogy a maga sajátos *szempontjának* legmegfelelőbb módon különítse el a szerelem és szexualitás bonyolult jelenségvilágának egyes *mozzanatait.*

Az endokrinológus, a belső elválasztású mirigyek élet- és kórtanával foglalkozó kutató valószínűleg rámutatna az ember sajátszerűségére, hogy – az állatokkal ellentétben – fantáziaképek és más tudati tartalmak is aktiválhatják az emberi szexualitást, úgyannyira, hogy a tudati tényezők uralkodnak a szexualitáson, bár hozzáfűzné, hogy nagy mennyiségben adagolt nemi hormonok megfelelő szexuális képzeteket tudnak előidézni a tudatban.

A viselkedéstan képviselői Sigmund Freud nézetével szemben hangsúlyoznák, hogy *nem* a szexualitásban keresendő az élővilágban különféle módokon megnyilvánuló társulási hajlandóság gyökere, mert a szexualitás csakis az emberben vált ilyen rendkívüli, a szocializációs folyamatot élesztő és erjesztő erővé, méghozzá másodlagosan, az oltalmazó és gondoskodó késztetések felerősítése által. Adolf Portmann megfigyelésére hivatkoznak: kivételesen hosszú gyermekkora miatt olyan tartós gondozást igényel az embergyerek, amit csak maradandó párkapcsolat biztosíthat igazán, vagy leginkább ilyen. A szexualitás „emberi" természete – nem a minden élőlényben közös, hanem az embert megkülönböztető „természet" – nem irányul tehát egyoldalúan az utódok nemzésére, hanem a párkapcsolatok megszilárdítására: a szexuális odaadás az egyik legerőteljesebb összekovácsoló erő az emberben. „Nem a szexualitásban gyökerezik a szerelem, de felhasználja a szexualitást a kötelék megszilárdítására" – állapítja meg Ireneus Eibl-Eibesfeldt. A szexualitás szükséges, de *nem elégséges* előfeltétele a szerelemnek. Ezért nem figyelhető meg szerelem az emberhez legközelebb álló főemlősöknél sem. Jane van Lawick-Goodall szerint a csimpánzok promiszkuitásban élnek, és anatómiai alkatuk sem teszi lehetővé a „személyszerű" nemi érintkezést. „Az ilyen kapcsolatok talán az emberi szerelem homályos előfutárai lehetnek, mégsem hiszem, hogy a csimpánzok olyan érzelemmel viseltetnének egymás iránt, ami bármi módon összehasonlítható volna a legigazibb, legmélyebb értelemben vett emberi szerelem gyöngédségével, oltalmazási vágyával, erejével és lelki gyönyörűségével. A csimpánzok ugyanis általában ügyet sem vetnek egymás érzelmeire, és bizonyos értelemben éppen ez jelenti a köztük és köztünk tátongó szakadék legmélyebb pontját. A hím és nőstény csimpánz sem testét, sem lelkét tekintve nem vesz határozott tudomást partneréről. A nőstény nem várhat többet lovagjától, mint rövidke udvarlási erőmutatványt, legfeljebb fél percig tartó szexuális érintkezést. Számukra ismeretlen rejtelem az emberi szerelem határtalan gyönyörűsége."

A szexuális ingerhatás-folyamatok kutatásának nagyon kiterjedt az irodalma. William H. Masters és Victor E. Johnson hangsúlyozza azonban, hogy az eredményeikből levont „technikai" következtetések megtévesztőek, nincsenek tekintettel a szexuális élmény lényegi mozzanatára, a szeretett partnerrel való lelki egybeolvadásra. Mélységes szakadék tátong a szexuális technika és kultúra között. Az ösztönöket át kell alakítani a technikával, a technikát pedig a kultúrával: ez utóbbi nem merőben a kifogástalan működésre irányul, hanem az élmény „jelentésére" is. Erik H. Erikson szerint az ifjúkor végén fejlődik ki a hűség

képessége, s azzal kezdődik a felnőttkor, hogy tudnak *adni* és *elfogadni* szeretetet és gondoskodást. A szerelem lényegi vonása *ajándékjellege.* A szerelem azt adja hozzá az erotikus vonzalomhoz, hogy nem ragaszkodnak görcsösen saját azonosságukhoz a partnerek, hanem új, közös azonosságot fejlesztenek ki. A szerelmi odaadás felülemelkedik a szexualitásra tapadó szembenálláson, ennek megszüntetése nélkül. A szerelem csúcsa az egymás azonosságában való kölcsönös elmerülés, a másik azonosságának és a saját azonosságnak egyszerre történő átélése révén. Erre csak testileg és lelkileg érett, pszichikai fejlődésükben nem gátolt személyek képesek, akik veszik a fáradságot, hogy megismerjék egymás testét és lelkét, érzelmeik legfinomabb rezdüléseit, akik nem szégyenlik magukat: nem szégyenlik leplezetlenül feltárni testüket, lelküket, vágyaikat és álmaikat a szerető társnak. A szerelem hosszú tanulási folyamata alatt nemcsak a másikat kell megismernünk, hanem önmagunkat is, hogy tudjunk *változni.* A szerelem *ősellensége a szégyen,* az a kínos érzés, hogy kedvezőtlen színben tűnünk föl, illetve hogy saját magunk becsülésére sem vagyunk méltók. Ebből fakad az ostoba álszemérem, amely még a gyöngédségtől is irtózik.

A teológusnak is van mondanivalója. Ha lelki fejlődése nem rekedt meg valahol a harmadik, az ötödik, vagy tizenkettedik életév körül, akkor bizonyára nem úgy fog beszélni, mint azok az egyházatyák, akikre Ludwig Feuerbach hivatkozik. Elsősorban arra mutat rá, hogy számtalan idegen felfogás lopakodott be a test és a szerelem keresztény felfogásába. Hivatkozik a gnosztikus emberképre, mely a test megvetését mozdította elő, a római jogi természetfelfogásra, amely szerint az utódok nemzése a „természetes" a szexuális kapcsolatban, mert ez közös valamennyi élőlényben. Végül megemlíti még a sztoikus filozófia fenntartásait a gyönyörrel és élvezettel szemben. A mai teológus nem a görög filozófia, hanem a Biblia nyomán tájékozódik a szerelem és szexualitás kérdéseiben. E kétféle szemlélet összekeveredése különös ellentmondásokat szült, melyek még ma is zavart keltenek az emberek viszonyában testükhöz. Egyrészt úgy, hogy újrateremtődik a szégyen, az álszemérem, a minden örömet gyanúsító és megkeserítő szigor, másrészt úgy, hogy sokak szerint csak a szexuális technika tökéletesítése, a szexuális szabadosság, sőt libertinizmus, kicsapongás a prüdéria és puritánság ellenszere.

Történelmi visszapillantás

Nem lesz haszontalan valamivel bővebben foglalkozni e két, alapvetően ellentétes történelmi szemléletmóddal.

A szexualitás görög szemlélete

A görög emberkép gyökeresen dualista, még Arisztotelésznek sem sikerült igazán elgondolnia az ember eredendő egységét. Az a nép, amely kifejlesztette a dialektikus gondolkodást, nem tudta magára az emberre is alkalmazni. Nem tudtak úgy gondolni a szellemiségre és anyagiságra, hogy kölcsönös tagadásuk – az anyag nem szellem, a szellem nem anyag – eredménye valami harmadik, az ember, mely mindkettőt megőrzi magában.

Erósz egyik legismertebb leírása Arisztophanész elbeszélése *A lakoma* című platóni dialógusban (189d–193d). A mítosz szerint kezdetben nem volt külön nő és külön férfi. Az egységes természetű embereket elvakította azonban erejük, és magukat az isteneket akarták megtámadni. Zeusz azzal bünteti vakmerőségüket, hogy Apollónnal kettévágatja őket. A férfi és a nő csak egyik fele, tört része (szümbolon) a teljes emberi természetnek, s „az egész vágyát, az egész kívánságát nevezzük szerelemnek." Arisztophanész istenként magasztalja Erószt, majd a vendéglátó Agathon ragadja meg a szót, s kifejti, hogy Erósz a legifjabb és leggyöngédebb, a legszebb isten. Szókratész szerint Erósz nem lehet szép, mert a szépre vágyik. Sem nem szép, sem nem jó, de ebből nem következik, hogy rút vagy rossz. Porosz és Penia fiaként egyrészt szegény, távol van attól, hogy szép és finom legyen. Durva és piszkos, hajléktalan, örök nélkülöző. Másrészt a jóért és szépért lelkesedik, bájos, vakmerő, hatalmas vadász és félelmetes bajkeverő, tudásra törekszik, egész életében filozofál, úgyhogy soha nem szegény, soha nem gazdag. Erósz sem nem isten, sem nem ember, hanem köztes lény, daimónion: a *kedves,* és nem a *szerető,* mert a kedves méltó a szeretetre, szép, gyöngéd, tökéletes és boldognak mondható, a szeretőnek azonban más a természete (198a-204c).

A mítosz mondanivalója az, hogy a szerelem a bűn következménye, valami *rossz,* kiküszöbölendő a nemek különbsége. A görög-hellenista világ *betegségnek* tekinti a szerelmet: a szerelem ellenállhatatlan, pusztító szenvedély, a szellem őrjöngése, ahogyan a költők ábrázolják is – foglalja össze Lucius Annaeus Seneca (Phaedra, V,184; Ep. ad Lucilium, 116,5 stb.). A betegségelmélet legrégebbi tanúja Démokritosz (i. e. 460–370). Harminckettedik töredékében olvasható: „Kis gutaütés a szerelem. Az ember kiesik emberségéből, elszakad magától, mintha kettévágná valami ütés." Nemcsak bűn és betegség a szerelem, hanem mélységesen *szégyenletes is.* Szüleit, szülővárosát, születésének az idejét sem volt hajlandó megnevezni Plótinosz (205-270): „olyanféle ember volt, aki szemmel láthatóan szégyenlette, hogy testben kell élnie" – jegyzi meg életrajzírója, Porphüriosz.

A szexuális élményben elemi erővel tárul fel természeti voltunk közelsége és kérlelhetetlensége; az „én" könnyen kerül abba a kísértésbe, hogy „megundorodva" féljen attól, hogy az ember szükségleti lény, hogy lényegi vonatkozás fűzi a másikhoz, a „nem-én"-hez. Ha az én nem személyes voltával, hanem a tudattal határozza meg magát, akkor vissza kell rettennie az eszméletlenség valamennyi formájától; önmagát veszíti el, ha tudatát veszti el. A szerelmi odaadásban csakugyan beszűkül a tudatosság, a figyelem kikapcsolódik és feloldódik az érzelmek egybeolvadásában.

Aquinói Tamás megkísérli helyreállítani a gyönyör (voluptas) becsületét. A gyakorlati ésszel összhangban levő élvezet (delectatio) igazi öröm (gaudium) forrása, kitágítja a lelket (dilatatio), és felfokozza az életet: „perficit enim operationem sicut pulchritudo iuventutem"; tökéletessé teszi a cselekedetet, miként a szépség az ifjúságot (Summa c. Gentiles I,90). Azt a tapasztalatot foglalja szavakba, hogy a szeretés átszellemítése nem csökkenti érzékletességét, hanem növeli és tartóssá teszi. Hiába tanítja, hogy akkor is helyénvaló a gyakorlati ész parancsát követő szenvedély, ha átmenetileg felfüggeszti az értelem használatát (Summa theologica II-II q. 158 a. 1 ad 2), mindmáig nem hallgattak el a szerelmi „önkívületet" felpanaszoló hangok. Mintha az elragadtatás nem volna éppen az, amit a jelentése kifejt: ha valaki magánkívül van, akkor nem önmaga körül kering, „elragadta" a másik. Az embernek szüksége van az eksztázisra. Időnként ki kell szabadulnia énje szorongató korlátai közül, felül kell emelkednie a pillanaton olyan mámorban, ami transzcendálja a köznapiságot. Ha pedig azt tapasztalja a visszatérő ész, hogy csak a „természetes szomorúságot" tudatosítja az *animal triste* lelkében, akkor nem azt igazolja ez, hogy az ember *animal,* hanem azt, hogy nem tud szeretni, nem tud felülemelkedni, nem tudja önmagát felülmúlni.

A szerelem a Bibliában

A Biblia szemlélete szöges ellentéte a görög gondolkodásnak. A második teremtéstörténet szerint az Úr kertbe helyezte a földből alkotott embert, akinek azonban még hiányzott valami. Nem volt társa. Ezért az Úr álmot bocsátott az emberre, kivette egyik oldalcsontját, a kivett csontból megalkotta az asszonyt, és az emberhez vezette. Ez örömujjongásban tört ki: „Ez már csont a csontomból és hús a húsomból. *Issah* a neve, mert *is*ből vétetett" (Ter 2,23). Az *„is"* férfit jelent, az *„issah"* nőt. Nyelvünk nem tudja visszaadni a szójátékot, ami a két nem egységét fejezi ki, hogy nincs alá- és fölérendelés közöttük. Éva teremtésének képes ábrázolása Ádám bordájából a férfi és a nő szívközelségét jelzi: „egy test" a kettő, mert mivoltuk rendeli őket egymáshoz.

Női egyenjogúságról azért még itt nem beszélhetünk: a férfi kap segítőtársat, nem a nő, a férfit kérdezte meg Isten, hogy tetszik-e neki a nő, ennek érzelmére senki sem kíváncsi. Arra való a nő, hogy kielégítse a férfi szükségleteit, de nem esik szó arról, hogy kielégülnek-e az övéi is. A férfi örül, a férfi ujjong. És a nő? A paradicsomból való kiűzetés után olvassuk róla: „Vágyakozni fogsz férjedre, ő azonban uralkodik rajtad" (Ter 3,16). Igaz, hogy a bűnbeesés *után* mondja ezt az Úr. A bibliai elbeszélés szerzője az élet jelen terheinek az okát nyomozza, azt, hogy miért vannak szexuálisan kiszolgáltatva a nők. Arra a következtetésre jut, hogy az emberek bűne borítja fel a világ rendjét. Nem a férfi hagyja el anyját és apját, hogy szeresse feleségét, hanem az asszony vágyódik utána annak ellenére, hogy a férfi uralkodik őrajta. Mivel a férfi nem tudja ajándékként elfogadni az asszonyt, ahogyan az Úrtól kapta, a nő függ a férfitől: egyszerre kell küzdenie szerelméért és függetlenségéért. Nem értékesebb a férfi a nőnél, a nő nem alábbvaló a férfinél. Azonos értékűek, azonos a méltóságuk, de mások. A nőnek nőként kell kifejteni tudni életét, nőként kell megvalósítania a férfiéval azonos emberségét. Nem a férfi ellen, nem a férfi nélkül, hanem vele együtt. Az ő segítségével és az ebből természetszerűen adódó korlátozásokkal. Egyenlő joga van mindkét nemnek férfiúi és női mivoltuk kiteljesítésére.

A Biblia nem elégszik meg ennyivel. Az első teremtéstörténet szerint „Isten megteremtette az embert, saját képmására alkotta, férfinak és nőnek teremtette" (Ter 1,27). Az ember, mint nő és mint férfi, mind a kettő együtt Isten képmása. Mindegyik a maga módján képe Istennek, és egységükben válik teljessé Isten képmása. Ez a kijelentés, mely kb. az i. e. 5. századból való, fölötte áll az akkori történelmi-társadalmi helyzetnek. Nincs benne szó társadalmi és szexuális függésről és szerepről, hanem a férfi és a nő lényegéről. Egyaránt kapja meg mindkettő az uralmat a világ fölött. Egyúttal azonban férfiként és nőként megkülönböztetve teremti őket Isten. Az embernek kétféle megjelenési módja van, egyedül egyik sem teljes ember. Az hiányzik az egyikből, ami megvan a másikban. Különbözőségük egymáshoz utalja őket, annyira rászorulnak egymásra, hogy csak ketten együtt teszik ki az embert. Az ember létállapota a különbözőség az egyidejű egységében. A különbözőségnek sajátos értékei vannak, a vonzerőből támad a kreativitás, az alkotó fantázia játék- és ötletgazdagsága, ez biztosítja az élet fenntartását és fennmaradását. Ezért nem nézi jó szemmel a Biblia a szexuális különbözőségek elmosását, ezért tiltja, hogy a férfiak női ruhát öltsenek, a nők pedig férfiúit (MTörv 22,5). Nem arra való az öltözék, hogy elrejtse a nemi jelleget, hanem hogy kifejezze és hangsúlyozza. Az egészséges ember örök igénye és öröme, hogy a nő nőnek lássék, a férfi férfinak. Ezért van akkora feladatuk a divatban a női kebleknek, melyek biológiailag is merőben mások, mint az állatok emlői. Ezeknek egyetlen feladata az utódok táplálása. Az emberhez legközelebb álló főemlősöknél a szoptatás ideje után visszafejlődnek, és a vastag szőrzet miatt alig látszódnak. A szoptatás után az embernél is visszafejlődnek ugyan a tejmirigyek, de megduzzadnak a kötőszövetek, hogy a kebel továbbra is megőrizze az emberre jellemző megjelenési formáját.

A Biblia szerint a szerelmi vonzalom a Teremtő adománya. A legelső, amit az ősszülőkről mond, amikor meg kell találniuk helyüket egy zord és ellenséges világban, hogy a férfi „megismerte" feleségét (Ter 4,1). Az elbeszélés szerzője a szerelemben látja a leghathatósabb erőt, amelynek segítségével meg tud állni a világban az ember. Paradicsomi boldogságukban nem gondoltak erre, de most, miután jóval nehezebbé vált életük, egymásra találnak. Nagyon figyelemreméltó szóval fejezi ki a Biblia a szerelmi odaadást. A férfi *megismeri* feleségét. Ma sokkal prózaibban beszélünk, ha választékosabban kívánjuk kifejezni magunkat, akkor szexuális aktust mondunk, mintegy jelezvén, hogy elsősorban fizikai műveletnek tekintjük a szerelmi odaadást. A sémi nyelv sokkal mélyebb, emberibb tapasztalatot tükröz. A „megismerés" elsősorban nem intellektuális belátás, nem értelmi megragadás, hanem átfogó értés, mely még nem különült el az érzéstől és érintéstől. Benne van az egész ember: szelleme, szíve, érzékei. A megismerés szívet-lelket gyönyörködtető érintkezés, magában foglalja a szeretetet és szerelmet, a szexuális örömet, az érzelmi boldogságot, a gyöngédséget és jóakaratot. A szexualitást a test közvetíti, a szerelem több ennél, kiterjed az ember egész érzelemvilágára. A Biblia embere még egyben látja mindezt. Nem különíti el a szexualitást a szerelemtől és a szeretettől.

A „megismerés" nőként és férfiként fedezi fel a szerető társat. Az odaadásban kitárulkoznak egymásnak, átélik társuk egyéni voltát, legmélyebb belső tulajdonságait. Kiismerik magukat, nincs titkolnivalójuk, semmit sem kell leplezniük. Egymásba átáramolva megfeledkeznek saját azonosságukról és átélik az összhangot. Egyúttal másként ismerik meg önmagukat. Aki el tud merülni a másikban és szerelmében, az gazdagabban és boldogabban, átlényegülten, szerelmétől megerősödött önérzettel, magabiztosabban talál újra magára. „És a kettő egy test" – így írja körül a Biblia a szerelmi odaadás csúcspontját. Felfogása szerint az ember test és lélek, szellem és érzékiség, mindegyik szó az egész embert jelenti. Tehát nem „csak" testük lesz egy, hanem teljes valójuk egészen egy. Nem szabad tehát, hogy valami is kimaradjon az odaadásból, nem szabad, hogy valami szellemit, magasabb rendűt, jobbat kívánjon belőle magának az „én", és a gyönyör puszta eszközének tekintse a testet.

(Folytatjuk)

Forrás: A SZERELEMRŐL – KOMOLYAN 63-82. o. Szerkesztő: Kamarás I. és Varga Cs., Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Jézus monológja a keresztúton

1. Pilátus halálra ítéli Jézust

Megértelek, Pilátus! Mi mást is tehettél volna? Ha felmentesz, népem vezetői máris rohannak Rómába, bárhogy utálják is egyébként a császárt, és bevádolnak, hogy futni hagytál egy Róma-ellenes lázadót, és ezzel veszélyeztetted a Birodalom épségét, te pedig veheted a kalapodat, és eheted a száműzöttek keserű kenyerét valamelyik kopár provinciában. Sokan nyilván így is fogják gondolni. Mármint hogy inkább mentetted a bőrödet, és keresztre küldtél engem. De te aligha gondoltál kizárólag önmagadra. Bizonyára tekintettel voltál feleségedre és gyermekeidre is, továbbá mindazokra a rokonokra, barátokra, hivatalnokokra meg összes hozzátartozóikra, akik neked köszönhetik felemelkedésüket, és bukásod őket is bajba sodorta volna. S akkor még nem is említettük a legfontosabbat; azt, hogy felelősségtudattal bíró államférfiként nem kockáztathattál egy véres népfölkelést. Persze aligha a lemészárolandó zsidók és családjaik várható szenvedése rettentett el, s talán — ki láthat beléd? – saját zsoldosaid élete sem olyan túl fontos neked. De hát egy ilyen háború annyi gonddal-bajjal jár, aztán sosem lehet tudni, mivé fajul, a lázadás tüze átterjed a környező provinciákra is, és főhet a császár feje. Nagyon is érthető, ha úgy találtad: egy önjelölt zsidó messiás nem ér meg ennyi kockázatot.

2. Jézus vállára veszi a keresztet

Persze hiba lenne, ha azt hinném, hogy egyedül Pilátus hozta meg az ítéletet. Nem, nem. Olyannyira nem, hogy akár azt is gondolhatnám: Pilátus csak annyi volt, mint az ítéletet hordozó papíron a pecsét. Népem vezetőinek izzó gyűlölete, és főleg Kaifás hidegen számító gyűlölete nélkül talán sosem kerültem volna Pilátus elé. Ki tudja? De hát megértem Kaifást is. Nem könnyű egy főpap élete. Különösen egy megszállt országban nem, ráadásul olyan országban, ahol vallás és politika a legszorosabban összefonódik. Mit tudják azt az egyszerű hívek, micsoda egyensúlyozó művészetre van szükség az egyház kormányzásához... Nem véletlenül érvelt azzal a főtanácsban, hogy inkább vesszen egyetlen ember, semmint az egész nép elpusztuljon egy Róma-ellenes lázadásban. Senki sem mondhatja majd, hogy önző szándékok vezérelték. De ez csak a dolgok egyik fele. Bizonyára teljes szívéből átélte azt is, micsoda felelősség terheli – nem ám a nép, Pilátus, a császár vagy más földi halandók, hanem egyenesen Isten előtt a hit tisztaságáért. Az igazat megvallva, nagyon is jól érzékelte, hogy amiket én hirdetek, az fenekestül felforgat minden józan elképzelést Istenről, hitről, vallásról, s ha az emberek mindezt komolyan veszik – amitől persze nem kellett volna tartania –, akkor hamarosan bezárhatja a Templomot és annak összes intézményeit, mert vége lesz mindannak, amit a vallás jelent, mióta világ a világ. Hogyan is engedhetett volna szabad utat ilyesminek?

3. Jézus először esik el a kereszttel

Persze, nemcsak népem vallási vezetői miatt estem most el. Az effajta elítélésekhez, mint az enyém is, nem elég a hatalmi felelősségtudat, nem elég az Isten előtti felelősség súlya, és kevés a nép örök üdvösségéért meg földi boldogulásáért érzett felelősség is. Ideológiára is szükség van hozzá. Ahhoz meg szakértelemre. És valljuk meg, azzal sem Pilátus, sem Kaifás nemigen rendelkezik. Erre vannak az írástudók. Ők szolgáltatták a szakvéleményt. Ők járatosak az Írásokban, ők vélik tudni, mi az, ami Istentől való, és mi az, ami nem. Ők szaglásztak három éve folyton a nyomomban, ők keresték a kákán is a csomót. Nincs a földön árulás, amelynek mélyén ne az ő árulásuk húzódna meg. De őket is meg kell értenem. Óriási a csábítás. Kevés olyan bizsergető érzés van az életben, mint amit ők érezhetnek, amikor arra gondolnak, hogy íme, mi Isten útjainak ismerői, titkainak szakértői vagyunk, ráadásul nem holmi prófétai megérzés, vagy pláne hatalmi kinevezés alapján, hanem a tárgyilagos értelem jóvoltából. Mit számít ehhez képest az e világi tudományok ismerőjének lenni? De nemcsak ezért kell megértenem őket. Hanem azért is, mert vakok. Világtalanok vak vezetői. Nem látják, hogy egész szakértelmük csupán évezredes hiedelmek kétségtelenül ügyes, ám nem kevésbé szőrszálhasogató boncolgatása. Nem látják, hogy lenyűgöző fejtegetéseiknek és következtetéseiknek éppen csak alapja nincsen. Tulajdonképpen szerencséjük van. Ha házak, paloták építésére adták volna a fejüket, azok már rég összeomlottak volna.

4. Jézus fájdalmas anyjával találkozik

Téged is megértelek, Anyám! Pedig te nem értesz engem. Sosem is értettél. Akkor sem értettél, amikor 12 évesen, megmagyarázhatatlan vonzalomtól indíttatva ott maradtam Atyám házában. Azt kérdezted, miért tettem azt veled és apámmal. Mintha csak a bosszantani akartalak volna titeket. És húsz évvel később sem értettél. Kánában sem, és azután sem, amikor tanítva és gyógyítva jártam a falvakat. Hitelt adtál testvéreim véleményének, hogy elment az eszem, nem vagyok beszámítható, s eljöttél velük, hogy hazavigyetek, mint egy kisgyereket, akinek még gyámságra van szüksége. De én mégis megértelek. Melyik anya az, aki ilyen sorsot képzel el a fiának? Melyik anya ne érezné úgy ebben az órában, hogy az ő fejét szúrja a tövis-korona, az ő vállát nyomja a kereszt, az ő arcát rondítják a köpések? És melyik anya lelkét ne égetné a szégyen, hogy ilyen fiat szült, akit bűnözők társaságában fognak hamarosan fölakasztani! Ráadásul te nem is vagy csupán egy anya a sok közül. Te egészen különleges álmokat szövögettél rólam, mikor még meg sem születtem. Azt beszélik, néhány hetes magzat koromban idős rokonunknál, Erzsébetnél jártál, s elujjongtad neki, hogy reményeid szerint én leszek az, aki által az Úr nagyszerű dolgokat művel majd, uralkodókat taszít le trónjukról, fölemeli a megalázottakat, és naggyá teszi népünket, amint megígérte atyáinknak. Ehelyett a vesztőhelyre kell elkísérned. Ki csalódhatott nálad nagyobbat?

5. Cirenei Simon átveszi Jézus keresztjét

Ez igazán kedves lenne tőled, Simon, ha önként vállaltad volna. De hát láttam, hogy történt. Egyszerűen kirángattak az erre járó bámészkodók sorából, és vállaidra rakták a gerendát. Nem kérdezték, van-e kedved hozzá, bírod-e. Ez nem az a társaság, ahol kíváncsiak az ember igényeire. Rólam is csak azért vették le, mert nem akarják, hogy még az úton kidőljek, és elkerüljem a kivégzést. Hová lenne akkor a példa-statuálás? Te persze nem tiltakoztál. Nem kockáztattál az amúgy sem kellemes cipelés mellé még néhány pofont vagy korbácsütést is, amivel gyorsan jobb belátásra térítettek volna. Megértelek. Az ember ballag hazafelé a mezőről, háta mögött nyolc-kilenc órai kapálással a tűző napon, ráadásul itt Jeruzsálem környé-

kén meglehetősen köves is a talaj – aztán egyszer csak római katonák ragadják meg, és kényszerítik egy kis keresztthordozásra. Az ember pedig már a vacsorára gondolt, ami hagyján, de eszébe jut a családja, két szép szál fia, derék leányai, és egyértelmű, hogy most nincs helye se okoskodásnak, se finnyáskodásnak, elemi érdeke, hogy minél gyorsabban és minél olcsóbban túl legyen ezen a kalamajkán, ha már épp őt kellett kiszemelnie a sorsnak arra, hogy belesodródjon a nagyok dolgába. Nem, nem. A kisember csak tartsa távol magát a történelemcsinálóktól. S ha mégis odakeveredik, tegye azt, amit mondanak neki. Ha élni akar. Megértelek. Akarhat-e mást?

6. Egy asszony megtörli Jézus arcát

Jó hogy eljöttél. Jó, hogy engedtél a jóság csábításának. Otthon is maradhattál volna. Senki nem kérhette volna számon. Az ilyesmire nincsen se törvény, se parancs. Hivatkozhattál volna a rengeteg házi munkára, az éhes gyerekekre, mogorva férjedre, a mosatlan ruhák hegyére. Vagy arra, hogy küszöbön a szombat, kellően és illően elő kell készítened. Vagy nincsen férjed? Meghalt? Elhagyott? Gyerekeid sincsenek? Találhattál volna akkor is kellemesebb elfoglaltságot. Mindig akadnak ráérő szomszédasszonyok, akik szomjasak a legfrissebb pletykákra, vagy viszonzás reményében készek sajnálkozni sorstársukon. Egy kivégzési menetet elkísérni nem kéjutazás. Ámbár! Sokaknak jó szórakozás. Egy kis változatosság a hétköznapok léleknyomorító unalmában. Hetekig lesz miről beszélniük. De te nem tartozol azok közé. Ők sápítoznak, szörnyülködnek vagy röhögnek, és tisztes távolból latolgatják esélyeinket, kibírjuk-e a dombtetőig. Te itt lépdelsz mellettünk testközelben, beszívod izzadságunk szagát. Vizestömlő van nálad, meg törlőkendő, és lesed az alkalmas pillanatot, amikor jóságod célt érhet. Jó, hogy letöröltéd arcomról a vért és verejtéket. Milyen boldog tud lenni a test, ha csak néhány pillanatra is, ha csak leheletnyit is enyhülnek fájdalmai! Ha mégis szültél volna, hát tudhatod. És a lélek! Miért is van, hogy egyetlen korty víz, egy kézmozdulat, egy durva szövésű kendő súrolása el tudja hitetni vele, hogy a mindent beborító gonoszság csak látszat, s hogy létezik egy másik világ, valóságos, túl e látszatokon? Jó, hogy eljöttél. Jó, hogy engedtél a jóság csábításának. Tudod-e vajon, hogy téged a legkönnyebb megértenem?

7. Jézus másodszor esik el a kereszttel

Nemcsak Pilátus, nemcsak Kaifás, nemcsak az írástudók miatt jutottam idáig. Benne van ebben valahogy egész népem is. A sokaság, amely annyira lelkesedett értem. A kafarnaumiak, akik gyógyításaimat látva szívesen vették volna, ha örökre náluk maradok, s szinte erőnek erejével marasztaltak; a Betszaida környékiek, akikkel megosztottam kenyeremet, s akik erre maguk is megosztották sajátjukat a nélkülözőkkel, és annyira fölbuzdultak, hogy egyenesen királlyá akartak tenni; s a jeruzsálemiek, akik elvezettel hallgatták az írástudókkal folytatott vitáimat, s még nagyobb elvezettel nyugtázták, amikor azok alulmaradtak; és a többiek is mind, akik ámultak tanításomon, sírtak örömükben a gyógyulásokon, s nem egyszer mondogatták, lám, mindent jól tesz. Boldogan fogadták, amit tettem értük. De ennyivel meg is elégedtek. Tanításomat nem követték, a hatóságok képviselőivel kialakult számtalan összetűzésemben nem emeltek szót értem. Lassanként mind el is tűntek. Így aztán Kaifáséknak, bár egy kicsit tartottak a néptől, nem nagyon fájt a fejük, nem kellett tömeges rokonszenv-tüntetéssel számolniuk, sem attól tartaniuk, hogy tiltakozásul kiürülnek a zsinagógák, vagy nem lesz kinek meggyújtani a Templom áldozati tüzét. De hát megértem az embereket. Amit csináltam, kicsit szebbé, kicsit színesebbé tette az életüket; örültek is neki, hogy ne örültek volna. De tévedhetetlen ösztönnel megérezték, hogy egyúttal fenyegetem is az életüket; legalábbis azt, amit ők az életnek tartanak. Miért is tartottak volna velem? Senki sem ellensége önmagának.

8. Jézus megfeddi a jeruzsálemi asszonyokat

Jeruzsálem leányai! Cirenei Simonhoz hasonlóan ti is úgy vonultok majd be a történelembe, mint a részt vevő szeretet mintaképei, akik utolsó útján bátran megsirattak egy ártatlanul elítélt embert, és arról fognak majd beszélni, hogy én megvigasztaltalak titeket. De ti is tudjátok, én is tudom, hogy nem erről van szó. Népünk szokásai szerint a siratóasszonyok hozzátartoznak a temetési menetekhez, s azonkívül a rómaiak engedélyezik is, hogy jámbor asszonyok enyhítsék a kivégzésre hurcolt elítéltek kínjait. A siratóasszonyok dolga az, hogy sírjanak, s egy törlőkendő vagy egy korty ital odanyújtásához nem kell különösebb hősiesség. Még azt is mondhatnám, ravaszul visszaéltetek a helyzettel. Hangos, túlságosan is hangos sírásotokkal tüntettetek a halálra ítéltek mellett és Róma ellen, mely brutálisan végez az ellenállási harcosokkal, amint a velem együtt kivégzendő zelóták sorsa mutatja. Persze, énrám csak ráfogták a felségárulást. Mi sem állt távolabb tőlem, mint bármilyen indítékból vagy bármilyen szent cél érdekében fegyvert fogni. Legyen az akár a haza sorsa is. Mégis így bánnak velem. S ha a megszállók így vetik tűzre a zöldellő fát, hogy fognak bánni az elszáradttal? Veletek és gyermekeitekkel. Veletek, akik az áldozatok siratásának ürügyén titokban hitet tettetek a szent háború mellett. Megértem, hogy szabadon akartok élni, és megértem, hogy csak ilyen burkoltan mertek tiltakozni Róma ellen. De sajnállak titeket. Ezért mondom: amíg nem késő, addig gondoljátok meg, milyen szenvedélyek fűtenek titeket.

9. Jézus harmadszor esik el a kereszttel

És tanítványaim is benne vannak valamiképpen ebben az elesésben. Ebben a keresztútban. Nemcsak Júdás, aki a hatóság kezére játszott, és nemcsak Péter, aki azt sem tudja, hogyan határolódjon el tőlem. A többiek is mind, akik elfutottak. Ők, akik legszűkebb baráti körömhöz tartoztak. De a tágabb körbe tartozók is. Akik nem árultak el, nem tagadtak meg és nem futottak el. De meg sem vallottak. Ki sem álltak értem. Vagy csak ideig-óráig, míg igazán forró nem lett a talaj. Ámbár, ami azt illeti, megértem őket. Fiatalok, előttük az élet. Vagy már nem is annyira fiatalok, de feleségük van, családjuk van. Miért rohantak volna vesztükbe egy ilyen álmodozó kedvéért? Puszta, eszmékért, melyek amúgy sem valósulhatnak meg soha? És különben is, mit érhettek volna el azzal, ha kiállnak és azt mondják, nézd, Kaifás, nézd, Pilátus, mi is itt vagyunk! Ez az ember a mi barátunk, mi hozzá tartozunk. Mi tudjuk, hogy ártatlan. De ha mégis elveszejted, ölj meg minket is! Mire mentek volna ezzel? Pilátus nem széplelek, egy tucattal több vagy kevesebb kivégzett felségáruló, az ő szemében nem oszt és nem szoroz. S ha lettek volna ötvenen? Vajon vállalja-e Pilátus akkor is a tömegmészárlást, és kockáztatja-e azzal a valódi népfölkelést? Nem jutott volna-e Kaifás okfejtésének ellenkezőjére, mondván, inkább fusson ez az egy ember, mint hogy fellázadjon a provincia? De lám, még a Koponyák hegyén is álmodozom. Tényleg nem csodálkozhatom, hogy már egészen egyedül vagyok.

10. Jézust megfosztják ruháitól

Megértem, hogy ennek is így kellett lennie. Hogy az emberi közösség végül is mindenemtől megfoszt és teljesen kivet magából, ahogy ezt pontosan és félreérthetetlenül jelképezi a lemeztelenítés. A jelkép után persze mindjárt jön majd a valóság is, amikor odaszögeznek a keresztgerendához, aztán a magasba emelnek. Lábam se érje a földjüket! Hogy is járhattam volna másképp? Az emberi léleknek törvényei vannak, ahogy az emberi együttélésnek is megvannak a maga törvényei. Évezredes, évtízezredes, megszentelt törvényei. Hogyan is képzelhettem, hogy jövök majd én, fittyet hányok ezeknek a törvényeknek, feje tetejére állítom mindazt, ami az emberek szemében szép, és jó, és szent, ők pedig boldogan követnek, és lelkesen a fejük tetejére állnak? Hogyan is hihettem, hogy a kézzelfoghatótól, a megehetőtől, az elfogyaszthatótól föl fognak emelkedni a szellem ritka levegőjű magaslataira; hogy a

minél többet szerzés helyett egyszer csak a minél többet ajándékozást fogják vonzónak találni; hogy a saját biztonságuk megteremtése és növelése helyett odafordulnak a valóban kiszolgáltatottakhoz és fölkarolják őket; hogy a határt nem ismerő önsajnálat helyett majd megsajnálják bajban lévő embertársaikat; hogy a puszta létezésnél többre fogják tartani a tartalmas és értelmes létezést? És végképp hogyan várhattam el, hogy lehetségessé váljon a lehetetlen, és természetesnek tartsák a természetellenest: hogy semmibe vegyék a halált? Hogy megértsék: halál nincs, mert amit ők annak tartanak, az csak a halál látszata, átmenet, pászka, belépés az élet teljességébe.

11. Jézust keresztre feszítik

Sintérmunka, amit csináltok. Híretekhez méltóan brutálisak vagytok és könyörtelenek. És szakszerűek. Rutinosak. És kellően közönyösek. Ha majd végeztetek, testvériesen megosztoztok ruháimon, melyek szokás és jog szerint megilletnek titeket; jól is jön egy kis kiegészítés a nem túl fényes zsold mellé. Egybeszőtt köntösömre meg majd sorsot vettek, ebből ne legyen harag. Aztán leheveredtek a földre, s őriztek engem meg a másik kettőt, kockázással is múlatva az időt. Sokan azt gondolják rólatok, szörnyetegek vagytok. Ti azt mondjátok, ez is csak egy szakma. Az embernek valahogy meg kell élnie. És mit csináljon az ember, ha nem ért máshoz, csak a gyilkoláshoz? Különben is. Szép, nem szép, ezt is meg kell csinálnia valakinek, amíg az emberek a felséges császártól az utolsó rabszolgáig úgy gondolják, hogy a világban rendnek kell lennie. Ha így gondolják, ne legyenek finnyásak akkor se, ha olykor-olykor néhány csont törik, s egy kis vér folyik. Vagy éppen sok... De azt hiszem, én meg tudlak érteni titeket. Bár nem ismerem éltetek történetét, nem nehéz elképzelnem, hogy miután elhagytátok anyátok méhét – vagy már előbb is? –, annyi brutalitás és könyörtelenség ért titeket, testben-e vagy lélekben, egyre megy, vagy legjobb esetben is annyi közöny, annyira nem számított senkinek, vagytok-e vagy sem, s ha igen, kik is vagytok, olyannyira csak a hétköznapi rutin tárgyai voltatok, hogy nincs mit csodálkozni azon, ha felnőtt ide jutottatok.

12. Jézus átadja Atyjának az élet leheletét

Itt vagy hát karnyújtásnyira, te, akit úgy hívnak, halál! Téged sem nehezebb megértenem, mint bármi mást, vagy bárki mást. Te is csak egy vagy a végtelen élet számtalan jelensége közül. Nem vagy kevésbé természetes és szép, mint születés, első önálló lépéseink, vagy az első rügyek a fügefán, a mandula korán kibomló szirmai, a madarak hajnali dalai, a gránátalma ízei, a sajtóból kicsordogáló must késsége, a kiscsikók rohangászása a tavaszi füvön, a bárányfelhők – vagy felhőbárányok? – kergetőzése az égen, a kisgyerekek másvilágot tükröző tekintete és magafeledő játéka, az ifjúság ereje, vágyai és reményei, a szerelem, a társra találás és az ölelés, a tavon ringó halászbárka, a gyalupadról röpködő faforgácsok, a műhelybe behallatszó gyereksírás, a jól illeszkedő iga és a kézre álló kapanyél, birkáink bőséges szaporulata, a tűzhely lángjai és a készülő vacsora illata, a szívet vidámító kancsó bor, az alkonyi beszélgetés, a szomszédból idehallatszó lant pengése, az elülő tyúkok, a kezdődő éjszaka neszei, ikertestvéred: az alvás, aztán az újra felkelő nap, az újrakezdődő gondok és fájdalom, a ránk törő, majd megintcsak továbbálló betegség, az eszelősök borotvaél-tánca valóság és képzelet között, gyerekeink eltévelyedése, a csapdába esett nyulak szemében a megtört fény, a galileai tenger háborgása vagy az évi termést elverő jégeső, a rablók késének villanása és nyomában a rekedt sikoly, a magukra hagyott öregek vállának tétova megereszkedése, a sírba szállók szemsugarának utolsó pásztái s a tüdejükben rekedt búcsúsóhaj...

13. Jézust leveszik a keresztről

Ti persze most mind azt gondoljátok, halott vagyok. Nem baj. Mozdulatlanságom mögött én látlak, hallak titeket. Téged is, József, téged is, Nikodémus! Kicsit későn kaptatok ugyan bátorságra, de ne gondoljátok, hogy ezt nem tudom értékelni. A kevés is valami. Mint ahogy azt is megértem, miért csak most vállaljátok a közösséget velem. Nem könnyű a gazdag, tekintélyes emberek helyzete, különösen ha vezető testületek tagjai. Annyiféle elgondolásra, emberre, ügyre és érdekre kell tekintettel lenniük, ha tetszik nekik, ha nem! Sajnos nem engedhetik meg maguknak azt a fényűzést, hogy a szívükre hallgassanak. Hová is jutnának, ha komolyan vennék egy ágrólszakadt vándortanító első pillanatra szépnek tűnő, ám annál valószerűtlenebb elképzeléseit, már ami a szegények fölkarolását, a vagyon megosztását, a feltétlen megbocsátást, az erőszak elvetését, a kiváltságokról lemondást – úgymond a testvériséget illeti? Kiesve megszokott helyükről és szerepükből, hogyan is élhetnének a megszokott életszínvonal alatt, a megszokott barátok és társadalmi kapcsolatok nélkül, a megszokott megbecsülés és tekintély híján, a megszokott biztonságot nélkülözve? Kitehetnék-e mindennek családjukat, gyermekeiket? Nem is szólva arról, kiszolgáltathatják-e a rendezett emberi közösséget a tervszerűtlenségnek, a hozzá nem értésnek, a céltalanságnak, az egymásnak ellentmondó elképzelések tömegének, a kiszámíthatatlanságnak, a létbizonytalanságnak? A káosznak. Vállalhatnák-e mindezért a felelősséget?

14. Jézust sírba fektetik

Eltemettek, és ez is érthető. Bár korántsem magától értetődő. Szerencsém volt. Sürgette őket a szombat, le kellett venniük a testeket. Különben, ki tudja, talán a sakálok és keselyűk gyomrában kötöttünk volna ki. És szerencsém volt, hogy József elkérte a testemet, különben alighanem engem is csak behajítottak volna egy gödörbe. Így azonban, ha kissé kapkodva is, de eltemettek, szokás szerint. Mármint az előkelő, gazdag József családjában dívó szokás szerint. Bizony, nem hiába mondják, hogy a szokás nagy úr. Talán a legnagyobb? Hiszen, ahogy láttam, az embereket leginkább szokásaik vezérlik. Az örökölt, közös szokások, meg a maguk egyéni kis szokásai. Szokásból dolgoznak, szokásból szórakoznak, szokásból házasodnak, szokásból szülnek és nevelnek gyerekeket, szokásból járnak a zsinagógába, vagy kerülik el azt, ki-ki a maga szokása szerint. Szokásból gyűlölködnek, mert megszokták, hogy bizonyos helyzetekben úgy szokás, s néha már-már azt hittem, örülni is csak szokásból örülnek, mert más helyzetekben meg azt diktálja a szokás. Persze a szokások változnak, de ezt nemigen veszik észre, mert pillanatnyi szokásaikat mindig természetesnek tartják, nem kevésbé, mint amennyire természetellenesnek mások szokásait; így aztán szokásaik miatt csaknem mindig mindenki hadban áll a másikkal. Ami engem illet, kiléptem szokásaikból. Ahogy gondolkodni szoktak, ahogy beszélni szoktak, ahogy cselekedni szoktak. Eleinte csodálkoztam ellenségességükön. Most már nem csodálkozom, hogy szokásuk szerint eltettek láb alól.

15. ...

Itt vagyok most még két világ határán. Amim volt, már nincs, amim lesz, még nincs. Amim van, az csak a megértés.

Megértem, hogy Pilátus több okból is úgy gondolta, nem kockáztathat egy zendülést. Megértem, hogy Kaifás felelősnek érezte magát népe hitének tisztaságáért. Megértem az írástudók becsvágyát és büszkeségét. Megértem anyám álmait és csalódottságát, megértem szenvedéseit. Megértem, hogy Simon élni akart, hát nem okoskodott és nem finnyáskodott. Megértem az ismeretlen asszonyt, hogy szívében utat engedett a jóságnak. Megértem népemet, hogy csak az kellett nekik tőlem, ami megenyhítette sorsukat. Megértem a jeruzsálemi asszonyok szabadságvágyát és ravasz tüntetését. Megértem tanítványaim röghöz kötöttségét, s hogy nem rohantak a falnak furcsa álmaimért. Megértem a kivégző osztag hideg brutalitását, közönyükben a kristályos kétségbeesést. Megértem József és Nikodémus kényelemféltését, de késői bátorságukat is. Megértem a természet törvényeit, és megértem az emberi közösség törvényeit, megértem még a szokásaikat is. Mindent megértek, és mindenkit megértek. Megértem az életet. És megértem a halált.

Vajon megért egyszer majd engem is valaki?

Vagy te értesz engem, Atyám?

Istenem, Istenem! Miért hallgatsz?

Gergely G. András

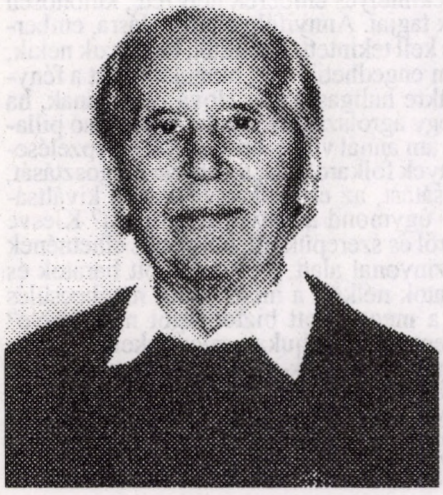

Farkas József, a református egyház utolsó „nagy öregje” 1999 karácsonyán, életének 86. évében váratlanul az Örök Hazába költözött.

1914. október 16-án született Budapesten, nem hívő családban. Ifjúkori egzisztenciális válságában érintette meg Jézus hívása. Teológiai tanulmányai után egy-egy évig Németországban és Svájban volt ösztöndíjas. A VIII. kerületi Gyulai Pál utcai egyházközség alapító lelkésze volt, és nagyon rövid időt leszámítva itt szolgált közel 52 éven át. Házasságából öt lánya született.

Két könyve Kezdetben, illetve Tíz segítség az emberréválás útján címmel Nyugat-Európában jelent meg a hatvanas években. Itthon – néhány prédikációs füzet mellett – 1988-tól három kötete jelent meg Több az élet, Szántsatok magatoknak új szántást! Alternatív teológia és Menet közben. Számadás a megtett útról címmel.

Utóda, Karsay Eszter írja róla búcsúztatójában: „Kereste az igazságot. Szenvedélyesen és józanul, szelíden és kíméletlenül. És megtalálta. És tovább kereste a gyermekek és a tudósok kiapadhatatlan kíváncsiságával.”

Saját szavai is megerősítik ezt. 85. születésnapja alkalmával mondta: „Most kezdek ráeszmélni, mi az, hogy ember... Én még mindig nagyon boldogan tanulok... Életemnek a legnagyobb öröme, hogy még mindig képes vagyok ilyesmire, hogy elcsodálkozom, felsóhajtok, felujjongok, hogy végre kezdem érteni...”

Szenteste istentiszteletet tartott, majd másnap is elment, hogy segítsen úrvacsorát osztani. Előtte leült a lelkészi szobában, és csöndesen, minden szenvedés nélkül befejezte földi életét.

Az utóbbi években lapunkban is megjelent néhány írása, legutóbb 1999 októberében. Alábbi igehirdetésének közlésével tisztelgünk előtte és emlékezünk rá.

Boldog boldogtalanság

Van ebben a címben valami játékos, valami nevetséges, de egy kicsit cinikus is. Van benne valami abszurd, de van benne nagyon mély igazság is, életbölcsesség, kiélezett egyoldalúság. Az élettel való birkózás során a legtöbb, amire eljuthatunk, hogy jól karbantartott boldogtalanságban, boldog boldogtalanságban élünk. Együtt marad a kettő, mind a kettő hangsúlyt kap, de a vége nem az, hogy boldogtalanságban élünk. Mérsékeli, fegyelmezi valami ellenerő.

Máris felvetem az első nagyon kemény kérdést: ***Valóban csak ennyi telik ki az emberi életből?*** Csak ennyi, hogy karbantartott boldogtalanság? A kérdés nagyon fontos. Annál is inkább, mert itt minden utcasarkon mondják a különböző vallásos vagy nem vallásos csoportok, hogy gyere ide hozzánk! Nálunk csupa boldogságot, tiszta boldogságot, maximális boldogságot kapsz. Ezt ígérik mindenfelé. Ezekkel az ígéretekkel szemben nagyon szegényes a mi kínálatunk. Mi azt ígérjük, hogy ötleteket adunk arra nézve, hogyan lehet karbantartani a boldogtalanságunkat. Tehát *becsületes számadás van e cím mögött.* Számot vetettünk az élettel. Eljutottunk oda, hogy nagy eredmény, ha karbantartjuk a boldogtalanságunkat. Akinek ez kevés, ám menjen el ezekre a meghívásokra, s lássa, milyen az, amikor csak boldogságot, csupa, teljes, maximális boldogságot kínálnak. Akinek van ideje arra, hogy kísérletezzék, ám kísérletezzék! Én azt mondom, olyan nincs, hogy csupa, maximális, mennyei boldogság már itt a Földön. Az lehetséges csupán, hogy karbantartott, boldog boldogtalanságban élünk.

A másik kérdés ez: *Honnan tudom, hogy csak ennyi?* Onnan, hogy olvasom a Bibliát. Az az alapvető Ige, ahonnan *tudom*, hogy „boldog boldogtalanság”, Pál apostol második korinthusi levelének 6. fejezetében található, ahol a dialektikus emberlét nagyszerű kettősségeit írja le az apostol. Érdemes kikeresni. Most csak ennyit olvasok belőle: „...mint szomorkodók, de mindig örvendezők”. Olyanok vagyunk mi, mint akik szomorkodnak, de mindig örvendeznek. Aztán „...mint szegények, de sokakat gazdagítók, mint akiknek nincsen semmijük, és akiké mégis minden”. Csodálatos dolgok ezek!

„Mint szomorkodók, de mindig örvendezők.” Ez az apostol szerint a keresztyén lét teljessége. Aki ennél többet ígér, az valamit lecsal, elfedez. Ismét mondom: az életünk, sokaknak az élete rábólint erre az Igére: bizony, így van. Szomorkodók, de mindig örvendezők. Honnan tudom, hogy a karbantartott boldogtalanság szükségszerűen hozzátartozik az életünkhöz? Legyőzött szomorúságokon át jutunk el az öröm fénylő világába. A teljes életen belül vannak keserves szomorúságok, azokat nem lehet radikálisan kiirtani, hanem karban lehet és kell tartani. Karbantartott boldogtalanság.

A továbbiakban elmondok hét tételt.

1. A boldogság melléktermék, a lüktető, zajló élet lendületes melléktermékе. Tehát *nem cél* a boldogság. Nem lehet megcélozni: én boldogságot akarok, minél több boldogságot! Ez már eleve egészségtelen dolog. Az emberi élet törvénye az, hogy az életet élem, lendületesen, lüktető elevenséggel, és az elevenen zajló élet melléktermékе a boldogság. Tehát dönteni kell, akarni kell, kockáztatni kell, elbukni, megsebesülni, gyógyulni, váltakozva. Aki ezt az életet vállalja és csinálja, az kapja meg melléktermékként a boldogságot.

2. Az ember társas lény. A boldogsághoz kell az én és a te kapcsolata. Szeretném, ha szeretnének! Ismerjük a klasszikus verset. De az az érdekes, hogy ennél erősebb kutatási eredmény is van. Nemcsak „szeretném, ha szeretnének”, ha valaki észrevenne, szeretne! A lélektani vizsgálatokban kiderült, hogy ennél erősebb az, hogy szeretnék szeretni! Az ember jobban el tudja viselni azt, hogy nem szeretik, mint azt, hogy nem tud,

nem lehet szeretni. Tehát az én-te kapcsolatban *a legmélyebb motiváció az, hogy van bennem szeretet-energia: szeretnék szeretni!* Boldogtalan vagyok, ha nem tudom kiadni ezt az energiát. Egy kapcsolat akkor tiszta, amikor ketten nem egymást nézik, hanem együtt néznek előre egy bizonyos cél felé. Ez a tökéletes megvalósulása az én-te kapcsolatnak. Nem az, hogy én téged nézlek, te engem, hanem ketten látunk valami látomást, valami célt, valami értelmet. Összefogunk, hogy egymást segítve haladjunk a cél felé. A második tétel ez, az ember társas lény. Társasságban lehet megélni a boldogságot, és lehet megkínlódni a boldogtalanságot, ha nincs meg az én-te kapcsolat.

3. Az ember hiánylény, ugyanakkor vágytöbblettől szenved. Ez egy belső dialektika. Hiánylény, de van benne többlet is. A hiánytól is szenved, a többlettől is szenved. Hiánylény: éhes vagyok, szomjas vagyok, kellene ez meg az az életemhez. Nem egyszerűen csak szex; kellene egy kis pénz, egy kis sikerélmény. Hiánylény: kevés az, amit kapok. Ugyanakkor van bennem vágytöbblet. Vannak bennem energiák, szeretném kiélni őket, de nem tudom, mert nem szabad. Elerőtlenült a belső világom. Ezt ki-ki próbálja magában felismerni. Sok minden hiányzik, s ugyanakkor vannak bennem olyan energiák, amiket nem tudok kifejteni. Szexuális energiák is; több szexuális energia van bennem, mint amit a társadalom megenged kiélni. De ugyanúgy van bennem több kreativitás, van bennem több gyógyítani akarás. Tudnék gyógyítani, tudnék kreatív életet élni, szeretnék teljesebb szexuális életet élni, és nem szabad. Ez a harmadik tétel: az ember hiánylény, s ugyanakkor az ember vágytöbbleteitől szenved.

4. Embernek lenni azt jelenti, ütközőponton élni. Az emberben különféle valóságok, erők ütköznek: férfi-nő feszültsége, test és lélek feszültsége, Isten és állat van bennem, a szellem és az anyag találkozópontján vagyok. Régebben úgy gondoltam, hogy embernek lenni azt jelenti: egy szoros mezsgyén, *a szellem és az anyagvilág mezsgyéjén járni.* A szellemi világból szellemi érintést, az anyagi világból anyagit kapni. Test és szellem, középen van a lélek. A test impulzusait és a szellem impulzusait feldolgozza a lélek. Csodálatos műhely; egyfelől szellemi, másfelől anyagi érintések. Ebben a műhelyben, a psziché műhelyében ezeket feldolgozom. Ez volt a modellem. Újabban kezdek áttérni egy másik modellre, amit így mondok, hogy a dolgok felszíne és mélysége. Isten országa a mélységben van. Kísért minket, hogy itt van a romlott démoni világ, s valahol a fellegek felett az Isten országa, mi pedig valahol fent és lent között vagyunk. Mostanában átrendezem a szemléletemet. Jobb modell, hogy *a dolgok felszíne mögött, a mélységben van Isten országa.* Én, az ember, a felszín és a mélység között bukdácsolok. A felszín sodor, nehéz a mélységbe és a még nagyobb mélységbe menni. Isten országa a dolgok mélységében van. Tehát embernek lenni azt jelenti, hogy feszültségekben élni. Az újfajta szemlélet ugyanazt mondja, csak kicsit más szemléltetésben: a dolgok felszíne és mélysége. A boldogtalanság a felszínen járás. Van olyan furcsa vízipók – biztosan láttatok már olyat –, amelyik csodálatosan tud futkosni a víz színén, csak éppen a vízbe nem hatol be. Kihasználja a felületi feszültséget, és csodálatosan tud futkosni. Ez a boldogtalan élet. Gyorsan futkos, csak éppen a mélységbe nem megy. A nagyobb mélység a boldogság lehetősége. A kettő között, felszín és mélység között botladozik az emberi életünk.

5. Az okos ember pesszimista, a buta ember optimista. Ez nagyon primitív tétel, de elgondolkoztató. „A butának sorsa földi éden." Ez a valóság; hogy minél okosabb valaki, annál inkább pesszimista, mert látja az összefüggéseket, látja a fenyegető távlatokat. Minél okosabb valaki, annál inkább elszomorodik, keserűbb lesz, boldogtalan lesz. Ha butább valaki, akkor tud gátlástalanul örülni. Most ebből az következik, hogy tehát dobjuk el a tudást, és ne törekedjünk ismeretekre? Nem. Ezt a szituációt valahogy fel kell dolgozni, „karban kell tartani". Igenis, én akarok több és több igazságra eljutni, azon az áron is, ha meg kell kínlódni a dolgot. Nemrég találkoztam egy emberrel, egyetemi tanárral. Ő nem nyitja ki a tévét. Ez is megoldás. Akkor nem látja a nyomorult gyerekeket, a taposóaknákat, a rabszolgákat és az iszonyatokat. Hát én kinyitom, s megpróbálok *ezen közben* valamiféle békességre, boldogságra jutni. De itt bizony karban kell tartani a boldogtalanságot, amit egyszerűen a hírek szolgáltatnak. Karban kell tartani, és mégis, mindezen közben szabad boldognak lenni. Ez az ötödik tétel. Az okos ember pesszimista, depressziós, az ostoba ember tud gátlástalanul örülni. *De azért ne menjünk vissza az ostobák közé!* Vállaljuk, hogy értelmesen élünk, és megbirkózunk a hírekkel, megbirkózunk a valósággal, ami ma zajlik ebben a nagyvilágban. Kezditek érteni, mi az, hogy „karbantartott boldogtalanság"? Nem becsületes ember, akinek nincs szüksége a boldogtalanság karbantartására. Nem néz szembe a valósággal, hanem elmenekül, akár meditációs magányba, akár vallásos rajongásba. Az egészséges hívő ember inkább részt vesz a világ nyomorúságában – és karbantartott boldogtalansággal hordozza az életet. Végül is: szomorkodók, de mindig örvendezők. Ez a mindig örvendezés a keresztyén lehetőség. Újabb hírek, újabb csalódások, fájdalmak, nélkülözések. A régi Biblia így mondta: bánkódók, de mindig örvendezők. Keresztyén lehetőség: tudomásul veszem, benne élek, és mégis örvendező vagyok.

6. Az emberlét törvénye az átjárhatóság. Gyönyörű törvénye a létezésnek, az emberlétnek. Átjárhatóság. Önmagamon belül *a test, lélek, szellem átjárható.* Ez nagyon fontos törvény. Ha valaki „a lelkében kárt vall", az az átjárhatóság törvénye szerint a testében is kivetül. Így mondják manapság a pszichológusok, pszichiáterek, hogy szomatizálódik a pszichés élmény. Ha a pszichés élményben keserűség, bűn, könyörtelenség, agresszivitás van, az kivetül úgy, hogy végül a testbe érkezik el a dolog eredménye. De fordítva is igaz: az is jó, ha a testemet karbantartom, a testemmel tudok beszélgetni. Az emberek nevetni szoktak azon, hogy én beszélgetek a testemmel, a szívemmel, tüdőmmel. Nem akarom részletezni. Tízegynéhány évvel ezelőtt az orvos, amikor éppen műtött, azt mondta, hogy uram, itt még van egyéb is, amihez most nem nyúlunk hozzá. Akkor elkezdtem beszélgetni a sejtjeimmel, hogy gyerekek, itt van valami idegen dolog, tessék szíves lenni elvinni! Tízegynéhány évvel ezelőtt az orvos felkínálta: Ha ebből felgyógyul, jöjjön be, és a másikat is elintézzük. Azóta se mentem, és tapasztalom magamon, hogy nincs is miért. Azok a „vérgyerekek" elvitték. Ha ma odamennék, megkérdezné: „Uram, mi történt magával? Tízegynéhány évvel ezelőtt kitapogattam, hogy ott van

valami." Szóval: átjárhatóság. A testem, lelkem, szellemem között csodálatos kommunikáció van a bőrömön belül, önmagam életén belül. Ez nagyon jó, ha megvan. De ugyanígy kommunikáció *van az ember és a természet között,* az életem és a nagy természet egésze között is. Csodálatos, ha engedjük érvényesülni ezt a kommunikációt. Belefeledkezni a természetbe, elfeledkezni szerelemről, háborúról. Ha még van ilyen hely, ahol fel lehet lélegezni, tiszta levegőt lehet szippantani, nézni az erdőt, az éjszakát, a csillagokat. Átjárhatóság, kommunikáció a mindenség és közöttem. Ebből következik, hogy a trombózis a boldogtalanság forrása. Egyik forrása, amikor elakad ez az áramlás, ez a közlekedés, amikor megbicsaklik valami, amikor görcsbe merevedik az élet. A boldogtalanság tipikus esete a lelki trombózis. A testi is katasztrofális, de a lelki legalább annyira. Görcsbe merevedés szüli a boldogtalanságot.

7. Az emberlét Istenre van méretezve. Itt is a kommunikációtól függ az ember boldogsága vagy boldogtalansága. Végső soron az ember nem az én-te viszonyra van méretezve – az is benne van persze –, de a végső viszony az, hogy én és Isten, Isten és én. Csodálatos példákat lehet hozni a Bibliából. Most csak elmondok valamit röviden. Victor Frankl példáját. Sokan ismerik, a huszadik század egyik legnagyobb szelleme. Pszichiátriai iskolát teremtett a logoterápiával. Mint bécsi zsidót haláltáborba vitték. Elmondja, hogyan jutott hitre és győzelemre. Kihalt az egyik köpenyből egy zsidó. Ott maradt a köpenye, és akkor ráadták ezt a köpenyt. Annak a köpenynek valamelyik sarkában talált egy cetlit, amelyen az állt: Söma Jiszraél, Jahve Elohénu Jahve Echád! A zsidók nagy hitvallása ez: Halljad Izrael, az Úr, a mi Istenünk az egyetlen Úr! Ez a hitetlen bécsi idegorvos ettől a cédulától életre támadt. Van Isten, él az Isten, és akkor nekem élnem kell! Ez a Jahve Isten meg fog engem segíteni. Kikerülök innen, előadást fogok tartani arról, amit itt átélek. Söma Jiszraél! Tehát Istenre van méretezve az emberi élet. A boldogság vagy boldogtalanság legvégső kérdése az, hogy ez a kommunikáció megvan-e Isten és közöttem.

Mit jelent embernek lenni? ***Összegzésként*** azt a szép hasonlatot idézem, amely az egyik legcsodálatosabb kép: ***Embernek lenni azt jelenti, gúzsba kötve táncolni.*** Gúzsba kötve: ez a szomorúság; táncolni: ez a mindig öröm. Nincs ember, aki ne ezt az életet élné. Gúzsba kötve táncol. *A kérdés csak az: hova meredik a tekintetem?* A gúzsba kötésre, a kötelékeimre meresztem a szememet? Akkor depressziós leszek. Sok kötelék van! A legboldogabb embernek is, a hivő embernek is csak gúzsba kötve lehet táncolnia. Ha a kötelékeimre bámulok, s ott megmerevedik a tekintetem, menthetetlenül boldogtalan leszek. Ha észreveszem, hogy gúzsba kötve is lehet valamit mozogni, lehet ritmikusan mozogni, lehet gúzsba kötve *táncolni*, és megpróbálok egyre jobban táncolni, akkor egyszer csak boldog ember leszek.

Gúzsba kötve táncolni. Ez ma a mondanivalóm. Embernek lenni ezt jelenti: gúzsba kötve táncolni. Jóllehet szorít a gúzs, de *tudok* táncolni, és gyönyörködök abban, hogy ebben a gúzsba kötött állapotban is milyen jól tudok mégis táncolni. Erre van egy *bibliai példa* is. Az Apostolok cselekedetei könyvének tizenhatodik fejezete szól arról, hogy Pál apostol Filippiben prédikál. Fellázítják ellene a hatóságokat. Ezt olvassuk: „Ezekkel az emberekkel együtt a sokaság is rájuk támadt. Az elöljárók pedig letépették ruhájukat, és megbotoztatták őket. Sok ütést mértek rájuk, majd börtönbe vetették őket, és megparancsolták a börtönőrnek, hogy gondosan őrizze őket. Az pedig, mivel ilyen parancsot kapott, a belső börtönbe vetette őket, és a lábukat kalodába zárta." Méltatlan rabság, méghozzá a legbelső börtönben, kalodába zárva. „Éjféltájban Pál és Szilász imádkozott, és énekkel magasztalta az Istent. A foglyok pedig hallgatták őket..." Aztán csodálatosan kiszabadultak. De a lényeg az, hogy börtönben vannak, kalodában a lábuk, és elkezdenek *énekelni.* Börtönben énekelni, gúzsba kötve táncolni.

Ők csodálatosan kiszabadultak. Kérdés: Mindig kijövünk a börtönből, ha megtanulunk akár a börtönben is, kalodában is imádkozni? Nem. Van úgy, hogy nem szabadulunk ki. Maradunk a börtönben. De *ez az emberlét hallatlan lehetősége:* gúzsba kötve táncolni, börtönben énekelni.

Farkas József

(Ez az előadás egy prédikációs sorozat első darabjaként hangzott el; a sorozatra tett utalásokat kihagyva, jelentéktelen rövidítésekkel adjuk közre.)

A csavargó a halálra gondol

Uram, a tél bevert templomodba.
Álltam vaspántos portádon belül
s ámulva néztem botra-font kezemre
sugárban omló fényességedet.
Térdelt a nép, én álltam egyedül,
úgy hallgattam, amit beszél papod:
„Ez világot szívedben megutáljad
és úgy menj ki belőle meztelen –"

Uram, te ezt így nem akarhatod.

[...]

Ha menni kell, vállamról rongy-ruhámat
egy rándítással elhullathatom,
saruim szíja sem marad velem.
Uram, utálni nem tudom világod,
de indulhatok, amikor kívánod,
igéd szerint: egészen meztelen.

Április Lajos

(Részletek Farkas József egyik kedves verséből)

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Létező, ami nincs

Tízesztendős koromban útnak indultam egy délután a hegytető felé, Földigszakáll bácsihoz. Egy könyvért mentem, amelyből – mint előző nap mondotta – könnyűszerrel megérthetem a bolygók keringését. Siettem hát fölfelé az erdei úton, és örömmel gondoltam rá, hogy mindjárt nála leszek. Nemsokára kibukkan az út az erdőből, és akkor már csak egy nagy lejtős réten kell átvágnom csillagvizsgálós, kupolás házáig. Amikor azonban csakugyan kibukkantam az erdőből, elcsodálkozva megálltam. A vadvirágos rét helyén gyönge árpavetés zöldellt. Hallottam én már erről az előző hetekben, de megfeledkeztem róla. Élt akkoriban Törpeházán hatnyolc öreg törpe, akik minden esztendőben együttesen sört főztek árpából. Az idén pedig megmondták mindenkinek, hogy nem szabad átvágni a réten, mert az már nem rét, hanem sörtermőföld. Ők ugyanis fölásták, és árpát vetettek bele. Mozdultam hát tüstént, hogy megkerüljem. De tüstént meg is álltam, észrevettem ugyanis, hogy nem én lennék az első, aki átvág rajta, mert ugyanott, ahol rét korában átvágtunk, taposott ösvény volt most is, az árpavetésben is. De láttam azt is, hogyha ezentúl senki sem járna rajta, még erőre kapnának a földre taposott hajtások. Mozdultam tehát ismét, hogy megkerüljem. De újból megálltam, mert eszembe jutott, hogy ha én nem vágok is át rajta, mások ezentúl is átvágnak, akkor pedig semmi értelme a kerülésemnek. Ráléptem hát, és siettem a ház felé. Amikor már a közepe táján jártam a táblának, egyszerre csak felugrott a közelemben egy nyúl. Észrevette azonban futtában, hogy törpétől ijedt meg, ezért már néhány ugrás után megállt és folytatta az eszegetést. Mitőlünk ugyanis nem félnek a Törpeháza környéki nyulak. Megtanulták az évszázadok folyamán, hogy nem bántjuk őket. Néhány méterrel följebb egy másik ugrott föl, aztán egy harmadik. Észrevettem eközben, hogy Földigszakáll bácsi kint ül a háza innenső teraszán, és nézi, amint sietek a ház felé. Meg is hökkentem egy kicsit. Bizonyosan megpirongat, amiért átvágtam az árpán. De amikor a szobákon át kimentem hozzá, meglepetten így szólt: „Nini, Mohácska, hát te honnan csöppentél ide? Hátulról jöttél a szikla felől?” Csodálkoztam a kérdésén: „De hiszen még

nézni is tetszett, amint jövök. Itt jöttem...” Szégyenkezve az árpatábla felé intettem. De Földigszakáll bácsi újból csak bámult: „Ott?? Ott csak nyulakat láttam. Három nyúl felugrott, egy meg fölfelé ugrabugrált a kitaposott ösvényen. Hát te voltál az? Nem nyúl?” Tudtam, hogy gyöngül a látása, picike is voltam, az igaz, de ezt az összetévesztést mégis sokallottam. „De Földigszakáll bácsi, én igazán egy cseppet sem hasonlítok nyúlhoz!” Ismét csodálkozott: „Hogy mondhatsz ilyet? Hiszen te még abban is hasonlítasz rájuk, hogy te sem tekintesz létezőnek olyasmit, ami nincs...” Na! Ez nagyon furcsa kijelentés volt. El is nevettem magam rajta: „Hát nem is akarok létezőnek tekinteni olyasmit, ami nincs.” Nevetett Földigszakáll bácsi is: „Na látod, a nyuszi sem akar. Még ebben is hasonlítotok...” „De én nem is tudom, mi az, amit létezőnek kellene tekintenem. Hát tessék megmondani, mi az!” Földigszakáll bácsi azonban nem mondta meg, hanem ismét nevetett: „Na ugye, hogy hasonlítotok? A nyuszi se tudja, hogy mi az.” Gondoltam, valami tréfa lesz, és nem törődtem tovább vele. Amikor hazaindultam a könyvvel, Földigszakáll bácsi a ház túlsó oldalán volt, ismét átvágtam tehát az árpatáblán. Megint ugrott előttem a nyúl, és eszembe jutott a furcsa mondás. Azért hasonlítok a nyúlhoz, mert én sem tekintek létezőnek olyasmit, ami nincs. De mi lehet az, amit létezőnek kellene tekintenem. Annyira sejtelmem sem volt róla, hogy a legszívesebben elfelejtettem volna ezt a talányt, de ezen töprengtem odahaza is. Hiába olvasta szemem a kölcsön kapott csillagászati könyvet. Oda is mentem édesapám műhelyszobácskájához, hátha ő meg tudja magyarázni. A kilincsvasról azonban visszahúztam a kezem, mert hátha megkérdezi, hogyan került szó erre, s akkor meg kéne mondanom, hogy átvágtam a sörfőző törpék árpáján. Másnap délután, amikor a szekrényemhez léptem, hogy kivegyem és tovább olvassam a könyvet a bolygókról, nem találtam a helyén. Tüstént Gyopár bátyámra néztem: „Csak nem te adtál megint kölcsön valakinek könyvet az én szekrényemből?” Gyopár így felelt: „Csak igen!” Ak-

koriban még nagyon felingereltek Gyopár szándékos bosszantásai. „Bár ezerszer kértelek, ne nyúlj a szekrényembe?! Éppen azt adtad kölcsön, amelyet magam is kölcsön kaptam, és még olvasok. Kinek adtad?" „Csipicsókának!" Most már üvöltöttem: „A magadéból nem adsz neki, mert tudod, hogy lekávézza és összezsírozza. Az én szekrényemből meg adsz. Pedig nem is érdekli a csillagászat. Csak azért adtad oda, hogy bosszants. Ez legyen az utolsó eset, hogy a szekrényembe nyúltál!" Most már Gyopár is kiabált: „Ne parancsolgass nekem. Ha nem tetszik, hogy a szekrényedbe nyúlnak, lakatold be, mint én. Ott a pánt rajta, lakatod is van. Tedd rá, és akkor majd nem nyúlok bele." Most már szinte feljajdultam: „De mit akarsz mindig azzal a lakattal, hát nem vagy te tolvaj, hogy zárnom kelljen előled a holmim. A bátyám vagy, akit ha megkérek, hogy ne nyúljon a szekrényembe, akkor elvárhatom tőle, hogy nem nyúl. Én akkor se nyúlnék a szekrényedbe, ha nem zárnád. Ha szeretnék belőle valamit, szólnék neked: Légy szíves, add ide!" Már rohantam is Csipicsókáékhoz. A könyvet a földön láttam viszont. Csipicsóka két kisöccse csapkodva lapozta, és maszatos kézzel bökdöste a bolygók képeit: „Gömbölyű, és ez is gömbölyű! Csupa, csupa gömbölyű!" Ezután három napig nem történt semmi baj. Elolvastam a könyvet, és a negyedik napon, vasárnap délután bementem érte a szobánkba, hogy visszavigyem Földigszakáll bácsinak. A könyv azonban ismét nem volt a szekrényemben. Gyopár az asztalnál ült, mellette Csipicsóka, vihogva rajzolgattak valamit, és Csipicsóka könyöke alatt megpillantottam a könyvet. Odaléptem, hogy szó nélkül elvegyem, de Gyopár megelőzött. Felkapta az asztalról: „Most már igazán kölcsön adhatjuk Csipicsókának, hiszen már elolvastad." Nagyon igyekeztem nyugodtam felelni: „Nem adhatom kölcsön. Kölcsönkönyvet nem szabad tovább kölcsönözni, különösen akkor nem, ha tudom, mennyire nem vigyázna rá, akinek adnám. Ha fontos Csipicsókának, majd elkéri Földigszakáll bácsitól. Téged viszont ismét nagyon kérlek, Gyopár, most már igazán ne nyúlj többé a szekrényembe!" Gyopár elvigyorodott: „Megmondtam! Tégy rá lakatot, akkor majd nem nyúlok bele!" Nyugodt akartam maradni, de erre már nem bírtam fel nem kiáltani: „Értsd meg már, hogy van rajta lakat. Az a lakatja, hogy tudod róla: nem a te szekrényed, hanem az enyém. Sőt egy másik lakat is van rajta, az, hogy kértelek rá, ne nyúlj bele. Ha igazi lakattal, vassal és acéllal zárnám be, ez azt jelentené, hogy nem bízhatom benned. Hát miért akarod mindenáron, hogy megsértselek, megalázzalak az igazi lakattal?" Gyopár és Csipicsóka is elgondolkodva hallgatott. Kezükben a ceruza, amellyel rajzoltak az előbb, de most meg se rezzent.

Én meg folytattam: „Tulajdonképpen semmit sem volna szabad vassal és acéllal zárni. Legföljebb csöppségek elől a gyufát, lúgkövet, mérges gyógyszereket. De egyebet semmit. Nem volna szabad, hogy szükség legyen lakatra és zárra, mert akkor se nyúlna be az ember másnak a szekrényébe, nem osonna be rossz szándékkal idegen a házba. Gondoljátok csak el, mennyi munkát meg lehetne takarítani vele, ha nem volna szükség az egész világon egyetlen lakatra, egyetlen egy zárra sem!" Láttam mindkettőjükön, hogy tetszik nekik a gondolatom. Gyopár azonban kirázta szeméből a néhány percnyi csillogást, és gúnyosan elvigyorodott: „Megbocsáss, Moha, de a mi gyönge értelmünk ilyen magasságokba nem tud fölemelkedni." Rákiáltottam: „Ne hazudozz! Ez nem magasság, hanem a legtermészetesebb dolog, hogy mindent, amihez semmi közünk, ugyanúgy bezártnak tekintsünk, mintha lakat volna rajta!" De még mindig akadékoskodott: „Megbocsáss! Ha valamin nincs lakat, vagy nincs körülötte kerítés, az az én egyszerű eszem szerint nincs bezárva és nincs bekerítve. Igazán nem tudom, miért kellene létezőnek tekinteni olyasmit, ami nincs." Ráripakodtam: „Mert ember vagy, nem pedig..." Azt akartam kiáltani: „Nem pedig állat." De ez az „állat" a torkomon akadt. Egy pillanatig magam elé meredtem, aztán ujjongva felüvöltöttem: „Megvan! Megvan! Köszönöm, Gyopár! A kerítés az, ami nincs az árpa körül, és a nyuszi nem is tekinti létezőnek." Annyira meglepte őket az ujjongásom, és annyira elbámultak rajta: árpáról meg nyusziról kiabálok, hogy Gyopár megfeledkezett az ellenkezésről, amikor kikaptam kezéből a könyvet. Mert kikaptam, és rohantam Földigszakáll bácsihoz Most már egy pillanatra sem álltam meg a kitaposott ösvény előtt. Megkerültem az árpatáblát, és örömmel láttam, hogy Földigszakáll bácsi vidáman integet felém a teraszról. Amikor felértem hozzá, lelkendezve nekikezdtem a mondókámnak, tudom már, mi az, amit létezőnek kell tekintenem akkor is, ha nincs! Tovább nem is kellett mondanom, mert megsimogatott, és megszólalt: „Mihelyt megláttalak, tudtam, hogy tudod, hiszen ma már ugyanúgy megkerülted az árpát, mintha be volna kerítve!" Huncut mosollyal hozzátette: „De ma már nem is tévesztettelek össze a nyuszival!"

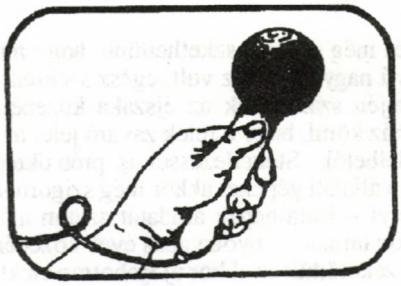

Értelem és életharmónia

Interjú Simonyi Gyulával, az „Érted vagyok" alapítójával

Az „Érted vagyok" kolofonjában szerepel egy sor – igaz, apró betűvel, de hát ilyenek a kolofonok – „Alapította: Simonyi Gyula". Az újság tízéves jubileuma alkalmából kerestem meg az alapítót, akit számítógépe előtt, a web-oldalt gondozva találtam családi otthonában, Székesfehérváron.

Mutasd be nekünk röviden ezt a mostani, elektronikus „folyóiratodat".

Ezen a képernyőn sok mindent láthatsz, ami mind az életem része. Van, ami a múltban volt jelentősebb, s van, amivel ma foglalkozom többet. Mindig fontosnak tartottam a szellemi kincseket, és ami lelkesített, igyekeztem másoknak is elérhetővé tenni. 1996 óta számomra nagyszerű lehetőség ehhez az internetes világháló.

A világ egyik legrövidebb webcíme a miénk *(http://bocs.hu)*, ahol a látogató jelenleg 1600 szöveget és 700 képet találhat, és az Európa-térkép segítségével tizennégy nyelv közül választhat. Kiváló keresőprogram segíti az eligazodást, és egy külön navigátor-ablakban tartalom-, tárgy- és névmutatók is megjelennek. A látogatók – vannak bőven, a tavalyi év során 430 ezerszer nézték meg lapjainkat – írhatnak a vendégkönyvbe, és ajánló e-mailt is küldhetnek barátaiknak, amelyhez három nyelven csatolhatják webhelyünk bemutatkozását.

Már a címoldalon rengetegféle nevet, témát látsz. A jogi keretet a negyedszázada működő Bokor Öko Csoport számára 1994-ben bejegyzett BOCS Alapítvány adja; a mozaikszó medvebocs jelentése utal a környezetvédelemre, barátságos bocsánatkérés jelentése az erőszakmentességre. Emblémánk a sokak által ismert pandakölyök. Aztán itt van a „Bokor" név az „Érted vagyok" címlapján is szereplő égő csipkebokor-emblémával – ami itt színes és mozog, ahogy a szél fújja a lángot. De találsz ilyen hívószavakat is, mint „Ökológia", „Béke", „Vallás", „Igazságosság". Kiemelt helye van többek közt a környezeti nevelésnek, a békére nevelésnek, a balkáni háború fotóinak és az ottani katonaságmegtagadók támogatásának, az aknabetiltás-kampánynak, a dévai ferences iskolának és Prakash indiai kollégium-hálózatának a Harmadik Világ Alapítvánnyal együtt. A „Vendégeink" főcím alatt szerepel például a Talpalatnyi Zöld, a Háló (Katolikus Kisközösségek Hálózata), a MAKÚSZ (Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége), az Ezredvégi beszélgetések tévésorozat szövegei, és így tovább. Számomra mindezek a hívószavak jelentős tartalmakat hordoznak, sok kedves emberrel kapcsolnak össze a világ minden tájáról.

Hogyan lesz az ember „civil szféra-internet-guru"?

Diákkoromban könnyen ment a tanulás, megerőltetés nélkül voltam kitűnő, nyolcadikos koromban benn voltam a legjobb tízben az országos matematika versenyen. Mat-fiz. tagozatra mentem tovább, s hogy ne unatkozzak, például korrepetáltam az osztálytársnőimet. A beszélgetések során kiderült, hogy nemcsak a matekdolgozattól félnek, hanem általában a jövőtől, nem látják értelmét a tanulásnak, sokszor az életnek sem. Mélyen érintettek barátaim gondjai, boldogtalanságai, és úgy éreztem, tudom a megoldást, ezért egyrészt nagy társasági életet szerveztem – klubot, tábort, bulikat, kirándulásokat –, másrészt szellemi pezsgést: a kezembe kerülő írások javát dossziérendszerben gyűjtöttem, és barátaim kezébe adtam. A társaság főleg osztálytársaimból állt, de egyre bővült, ki-ki hozta a barátait. Kiderült, hogy nagy igény van erre, nekem meg kedvem is, tehetségem is volt hozzá.

Ebben az életformában találkoztam a Bokor eszmeiségével, Dombi Feri bácsival, aztán Bulányi Gyurka bácsival, aki a lakásunkon tartott fiataloknak – többek között a nővéreméknek – lelkigyakorlatot. Éppen csak bekívánkcsiskodtam, aztán ott ragadtam. Úgy éreztem, én pontosan azt a közösségi és szellemi életet élem és szervezem, mint amiről itt eszményként oly sok szó esik.

Természetesen matematika szakra mentem az ELTÉ-re, hogy továbbra is maradjon időm-erőm a közösségre. Az informatika és az „iratmisszió" területeinek összekapcsolódása logikusan vezetett az internethez már akkor, amikor ez még ritkaság volt Magyarországon.

Az, hogy a diákévek alatt volt időd közösségi életre, könnyen érthető. De ezután, többgyerekes családapaként már nyilván következtek a szorgos munkásévek, és lassan „kinőhettél" volna a mozgalmi életből.

Már egyetem közepén összeházasodtunk Ágival, és mire diplomáztam, volt két aranyos kislányunk, Kaci és Cilkó. De a diákéveknek még nem lett vége. A cég, ahová kerültem, nyugati számítógépet akart venni, s amíg vártak a valutakeretre, engem elküldtek tanulni. Így nappali tagozaton szereztem további két posztgraduális diplomát, szoftver-mérnök és rendszerszervező lettem. A tanulás és a család mellé elfért az egyre növekvő közösségi élet. A székesfehérvári Bazilikába 1975-ben új, fiatal káplán került, akivel nagyon jó barátok lettünk, együtt hitoktattunk és szerveztük az ifjúsági életet. Nagy virágzás indult, sorra jöttek létre a közösségek.

Sok elismerés és sok támadás ért bennünket ezért a munkáért egyházi és társadalmi téren egyaránt. A kor ellentmondásainak tipikus példája volt, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal nyomására hivatalosan többször elutasították felvételi kérelmemet a levelező teológiára, de ügyes konspiráció révén mégis három püspök aláírásával kaptam meg kitűnő hitoktatói oklevelemet a római katolikus hittudományi akadémián.

A szokásos megélhetés–család–hivatás közti időbeosztás-konfliktus is bekopogtatott 1980 őszén, amikor véget ért a diákélet, és dolgozni kezdtem. A napi nyolc óra munka nem fért be a hivatásom mellé – hiszen ez utóbbit sokkal hasznosabbnak és örömtelibbnek éltem meg. Ebből a helyzetből született meg a TAB becenevű tanulmányom (Töprengések a bérmunkáról – ld. az „Érted vagyok" 1991/5. és 6. számában), amely kéziratban terjedt. Félreérthető lenne röviden összefoglalni a mondanivalóját. Olyan gyakorlati megoldásokat keresek benne, amelyek lehetővé teszik a megélhetést úgy, hogy a pénzkeresésnél sokkal fontosabb hivatásra több idő maradjon.

Bő két évig végeztem munkámat beosztottként. Közben született Gyula fiam, aki már 15 éves korára számítógépes munkatársammá vált.

1983 elején sajátosan nyugalmas időszak köszöntött rád: lecsuktak katonaságmegtagadásáért. „Benőtt-e a fejed lágya", megokosodtál-e, lehiggadtál-e a börtönben?

Nehéz, de szép és mélyen átélt időszak volt. Hogy gyümölcseit megosszuk a közösséggel, feleségemmel (és három gyermekünk közül a két nagyobbal) naponta váltott levele-

inkből egy kis válogatást kéziratban közzétettünk. Jó hasznát vettük a néhány évvel korábban a félelemről és bátorságról írt tanulmányomnak is, amelyben a négy evangélium tanítását törekedtem összegyűjteni.

Hogyan sikerült összeegyeztetned később a megélhetés, a család és a hivatás időigényét?

Szabadulásom után nem kaphattam végzettségemnek megfelelő állást, de munkahelyemen oly sokan szerettek, vártak vissza és igyekeztek (a főnökeimtől kezdve a munkaügyisig és a vállalati jogászig) kiskapukat biztosítani, hogy ha hivatalosan nem is, gyakorlatilag ugyanott folytathattam. De közben már más munkahelyet kerestem a Töprengések a bérmunkáról szellemében, hogy jóval kevesebb munkaidővel biztosítani tudjam családom megélhetését, ahová '84 végén megérkezett Ágacska és '86 végén Kristóf is. Heti két napos állást találtam Budapesten – természetesen a fizetés is csak a szokásosnak kevesebb mint fele volt (később már csak heti egy napot dolgoztam egyötöd fizetésért), de kijöttünk belőle, és legalább volt munkahely a személyimben. A boldog élethez, ha a szükséges anyagiak megvannak, sokkal fontosabb a szabadidő, mint a több pénz. A hivatásom és a család mellé egyszerűen nem fért volna be több pénzkereső munka. 1985-tól '90 nyaráig dolgoztam a Selyemgombolyítóban, amely a rendszerváltás egyik műhelye volt, nagyszerű emberekkel lehetett ott találkozni, könyvtára pedig különleges szellemi gyönyörűség.

A növekvő önállóság 1990 nyarán vált teljessé, szellemi szabadfoglalkozású lettem. Addigra már bőven volt tapasztalatom arról, hogy a sokoldalú képzettséget igénylő, különleges és sürgős munkákat milyen jól fizetik. Például 1987 tájt egy új típusú lemezmeghajtó szállítmányt nem tudtak árusítani, mert nem volt hozzá magyar nyelvű gépkönyv. Megkerestek, hogy bármennyit kérhetek, ha meg tudom csinálni a kétszáz oldal fordítását, a korrektúrát és a nyomdakészre formázást – egy hét alatt! Őrült vállalás volt, nem sikerülhetett volna a sok ezer oldalnyi szamizdat (közösségi, földalatti kiadvány) gépelésében szerzett gyorsaság, a fogalmazókészség, nyelvtudás, számítógépismeret és kiadványszerkesztés készségeinek együttese nélkül. De készen lett, és ennek az egy heti munkának a béréből éltünk fél évig – ami azt is jelentette, hogy szabad voltam a közösségi feladatokra. Még csináltam hasonló munkákat, amíg mások is rá nem hajtottak erre a piaci résre. '90 körül új és elegáns dolog volt a „desktop publishing", a nyomdakész kéziratoldalak előállítása; egy oldalért akár ezer forintot is fizettek! Jól jött, hogy az „Érted vagyok" készítése érdekében beletanultam ebbe is. A „kevés idejű, magasan kvalifikált munkával sok pénzt keresni" stratégia lehetővé tette, hogy az ÉV alapításának, írásának, szerkesztésének, terjesztésének – még külön címnyilvántartó-postázó szoftvert is írtunk több hónap munkával –, a levelezésnek stb. rengeteg feladatát ingyen csinálhassam. Persze az embert mindig utolérik, a kiadványszerkesztést egyre többen megtanulták, ez lenyomta az árakat. De ekkor meg a kiadványszerkesztés tanításával lehetett jól keresni, hiszen óriási igény volt tanfolyamokra. Aztán jött az Internet. Már 1993-tól e-maileztünk, 1995-ben gimibe kerülő fiam nálam gyorsabban megtanulta a honlapok készítését. Ezt nagyon jól fizették – akkor! Ma a diákok jó része saját honlapot készít, csak úgy kedvtelésből.

Hogyan jött az „Érted vagyok" indítása?

Már középiskolás korom óta magam is írtam, és a kezembe akadó érdekes írásokat legépeltem, terjesztettem. Dossziéfelelősök működtek a közösséghálózat csomópontjaiban, ők kaptak egy-egy példányt, amit körbeadtak, aztán megőrizték. A mennyiségre, gyakorlottságomra jellemző, hogy a titkárnőket megelőztem a vállalati gépíróversenyen.

Később lett – persze a legnagyobb titokban – lyukszalagos írógépünk. Rémesen zajos volt, először valami falusi helyet kerestünk neki, de senki nem merte befogadni. Végül nálunk hangszigeteltük a kisszobát (álmennyezet, párnázott ajtó, habtáblák a falakra), és még így is reszkethettünk, hogy mikor bukunk le. Szörnyű nagy és nehéz volt, egész szekrény, papám kocsijának tetején szállítottuk az éjszaka közepén. Rádióval járkáltam a ház körül, hogy a relék zavaró jelei milyen távolságból észlelhetők. Stencilezéssel is próbálkoztunk, de a nyomdákat, vállalati gépeket akkor még szigorúan ellenőrizték. A személyi számítógépek áradatát azután már nem lehetett így számon tartani. A nyolcvanas évek közepén a Commodor 64-et összekötöttük az akkor új Robotron elektronikus írógépekkel: ez már óriási technikai haladás volt! 1986-tól 89-ig egy Pálmaág c. szamizdat folyóiratot szerkesztettem így, ennek 13 száma jelent meg.

A rendszerváltás idején a „végre mindent lehet" lázában égtünk; de hónapokig csak ábrándozás folyt, mindenki amatőrnek érezte magát. Így végül valahogy rajtam maradt a lapalapítás feladata. Az első számok egy ma már (10 év telt csak el!) talán csak múzeumban fellelhető XT-n készültek. Az „Érted vagyok" címet most is nagyon jónak érzem, Gyurka bácsi javaslata volt.

Az első évfolyam, négy szám 10000 (nem elütés: tízezer) példányban jelent meg. Abban az időben a cenzúra alóli felszabadulás hatására havonta több száz új lap indult, óriási versenyfutás folyt a felébredt érdeklődésért. Igyekeztünk itthon is, a környező és nyugati magyarsághoz is mindenhová eljutni, mindenhol ismertté tenni az ÉV-et. Szerkesztőségek sokaságával léptünk cserekapcsolatra, alakuló civil szervezetek, mozgalmi csoportok, egyházi és más ismert személyek, plébániák százainak küldtem beköszöntő kísérőlevéllel mutatványpéldányokat, kezdeményeztem együttműködést. Persze aki csinál valamit, azt rögtön külső és belső támadások is érik; ezek is sok energiát vittek el. Családom rengeteg munkát vállalt, 15 éves Kaci lányom – megyei helyesírásverseny győztesként – korrektúrázott, az összes gyerek címezte a borítékokat, csomagolta az újságokat, cipekedett a postára stb. Gyűjtöttük a címeket, az előfizetőket. Máig hálásak lehetünk az „örökös előfizetőknek": akik 3000 forintot szántak egy épp csak induló folyóiratra – bizalomból, az ügy szeretetéből! A zűrzavartól Fehér Jóska mentett meg minket, akivel több hónap munkával postázó szoftvert fejlesztettünk. Ha már ilyen volt, akkor vállaltuk a szaporodó Bokor-könyvek, kiadványok terjesztését is.

Lelkes, lendületes, alkotó korszak volt, de nagyon nehéz. Akkor még úgy tűnt, hogy a Bokor képes lesz egy nagyhatású lapot vinni. Voltak vitáink a lap jellegéről is. Kéthavi 32 oldal igen kevés, nehéz mindent beleszorítani. Az első számok apró betűi mutatják, hogy sokféle témát, érdekes, mindenkihez szóló lapot akartunk, de ugyanakkor komoly, időtálló, nagy tanulmányokat is közölni. Nem akartam beszűkülten vallásos folyóiratot szerkeszteni, de azért alapvetően katolikus szemléletet képviseltem. A világ legnagyobb tömegszervezete, a katolikus egyház igen fontos területe annak, hogy a jézusi üzenet, amit meghallani, megélni s megértetni mindig igyekeztünk, eljusson az emberekhez. Ha ezt szolgálja a lap, akkor a botrányokról is írni kell, mert ezek nagyobb figyelmet kelthetnek és meghökkentőbben, elgondolkodtatóbban hordozhatják az üzenetet.

A lappal kapcsolatos vágyainknak persze reális korlátai is voltak. Templomi terjesztését a legtöbb helyen tiltották, a Bokor körüli évtizedes rágalomhadjáratnak hitelt adó „jó katolikusok" sokszor civil szervezetekben is bizalmatlanságot keltettek iránta, egyes konzervatív Bokor-tagok túlzónak, más vehemensebbek óvatosnak tartották, és ezért nem támogatták. (Tudod, mi a különbség katolikus és „jó katolikus" közt? Ami a madár és a jómadár közt.) A Bokor tagjai a megnyíló sok-sok lehetőséggel élve többnyire jól leterhelték magukat, mások túl amatőrnek érezték magukat ahhoz, hogy segíteni tudjanak. Nagyon kevés ember tudott TAB-szerűen a hivatásának élni (pedig maga a Bokor is ilyenek munkájából jött létre), másoknál többnyire a hivatás hobbiszintre került a

megélhetés és a család terhei mellett. A Bokornak akkor sem volt központi pénze. 1990 végére már látszott a bevezető kampány eredménye, de az ellenerők és a piac telítődése is. A második évfolyam ezért már csak ötezer példányban készült.

A lap nem bővült, nem lett havi, színes, de induláskori helyzetét máig is tartani tudja. Némely rovatai kezdetektől megvannak: például a Moha-mesék, vagy a vasárnapi szentírási elmélkedések. És egyáltalán: VAN az „Érted vagyok”, (miközben a vele egy időben keletkezett lapok nagyrészt megszűntek – köztük sajnos nagyon jó és fontos lapok is). Van, aki írja, fordítja, szerkeszti, tördeli, terjeszti, előfizeti, olvassa stb. A tízéves jubileumot csak komoly lapok érik meg.

Az „Érted vagyok” szerkesztését, gondozását átvette Tőled egy csapat. Te mire fordítottad a Benned lévő rengeteg energiát?

Szeretek új területeken kezdeni, olyasmit csinálni, amit más még nem (nagyon). Érezni, hogy valamihez kifejezetten én kellek. (És aztán szívesen átadom az ügyeket másoknak. Csak legyen, aki átveszi!) Az ÉV-korszak – amivel párhuzamosan egyébként a Bokor Közösségen belül elindítottam és öt évig szerkesztettem a Tájék c. belső, gyakorlati tájékoztatót is – után főleg a nemzetközi kapcsolatokkal foglalkoztam.

Például a „Bruderhof”, ez az erőszakmentességben és osztozásban élő keresztény közösség már 1989-ben megkeresett bennünket. Akkor kalauzoltam őket, tolmácsoltam nekik, lefordítottam bemutatkozó kis füzetüket. 1991-ben megszerveztem az első, hét fiatalból álló csoport Amerikába utazását, 92-ben pedig mi is elmentünk családostul angliai falujukba. Lefordítottam és kiadtam egy könyvüket. A kapcsolatot ma főleg a Bokorliget Alapítvány ápolja velük, sokan jártak kint az ő életközösségeikben tapasztalatokat gyűjteni a kommunáról.

Még 89 tavaszán is elutasította a BM az útlevélkérelmünket (a gyerekekét is), azzal, hogy „kiutazása közérdeket sért”. De pár hónap múlva már kaptunk útlevelet, így végre igent tudtam mondani egy meghívásra. Hollandiában egy „Igazságosság, Béke és a Teremtés Megőrzése” konferencián beszéltem. Ilyen ún. Zsinati Folyamat csoportokkal azóta is kapcsolatban vagyunk szerte Európában. Útközben több katonaságmegtagadó csoportot is meglátogattunk, azóta is élő barátságok születtek. Hollandiában vettem az első autónkat, egy használt, itt-ott horpadt Ladát, az itthoni ár ötödéért. (Ekkor vettük magunkhoz feleségem, Ági szüleit: édesapja 85 éves volt, édesanyja pedig rokkant – ezért jobban szükségünk lett saját autóra.)

Még abban az évben a környező magyarság felé is tettünk egy utat. A diktátor bukása után nyomban (gondoltuk, ki tudja, meddig lesz nyitva a határ) elvittük a Ladával és egy tele Barkasszal a könyvtárunkat Erdélybe. Mi akkor költöztünk a megyei könyvtár mellé, így nélkülözhetőnek tűnt az otthoni könyvtár. A szentestét még otthon töltöttem, aztán december 25-én reggel indulás. Ez a lelkesedés jellemezte azokat az időket. A határon mondták, hogy csak konvojban és csak nappal közlekedjünk, de konvoj nem volt, és az éjszaka hamar leszállt, bizony éjjel keltünk át a hegyeken Máramarosba. Figyelmes akartam lenni az itthoniakhoz, táviratoztam hát nekik, hogy ne izguljanak. A távirat a hazaérkezésem után három nappal érkezett meg.

Az ezt követő években sokat jártam Erdélybe, de a Felvidékre, Vajdaságba, Kárpátaljára is. Táborokat szerveztünk, előadókörutakat tartottam, képzéseket vezettem. Nyugatra is több meghívás volt, mint aminek eleget tudtunk tenni, volt érdeklődés irántunk. Ismét kevés volt a nyelvet tudó, és főleg a szabad, TAB-életformájú ember. Lányaim igazi munkatársakká nőttek, Európa szinte valamennyi országában vettek részt programokon, Cili (aki japánul is tanult) Japánban adott elő az egyetemisták béke-világkonferenciáján, Kaci Pakisztánban és Nepálban helyettesített sikeresen (és ennek kapcsán – máig egyetlenként innen – meglátogatta Prakash-ék iskolahálózatát Indiában). 1997-ben a gráci Második Európai Ökumenikus Gyűlésen mi szerveztük a Virtuális Falut, az „alulról”, a mozgalmi oldal internetes kommunikációját.

Mi újat lehet mondani az információs társadalomban előttünk járó Nyugatnak, ahol már mindenről tudhatnak?

Azzal, hogy Közép-Kelet-Európában rendszerváltás történt – amiben a Bokornak is megvolt a szerepe, és amit a Bokor első időszaka egyik sikerének is megélhetünk –, civilizációnk alapproblémája – a túlfogyasztás és túlnépesedés – még nem oldódott meg. Az Életharmónia, amiről a TAB-ban írok, azaz a nem-anyagi kincseken (szellemi, lelki javak és a személyes kapcsolatok új minősége) alapuló boldogság aktuálisabb, mint valaha. A Nyugat is, a Dél is csak nehezen fogja fel a globális válság természetét. A mostani fiatalok életében sokkal nagyobb sorskérdés fog eldőlni, mint amivel a Bokor az első félszázadában küzdött. Van mit mondanunk és tennünk.

A harmadik világ szintén fontos élet-fejezeted?

1974-ben stoppal jártam egy hónapig Európát, és igyekeztem minél kevesebbet elhasználni a drága keményvalutából. Taizében töltöttem 10 napot, és a valutát onnan küldtem el Helder Camara érseknek Brazíliába. Hogy milyen jól tettem, bebizonyosodott Rómában, ahol kiraboltak, amikor egy parkban aludtam. Szerencsére már nem nagyon volt mit elvinniük, de legalább megtapasztalhattam, hogy sok jó ember van, és egy fillér nélkül is el lehet még egy hetet tölteni Olaszországban, és haza lehet jutni.

A taizei ismeretségek teremtették meg később a kapcsolatot Cedric Prakash-sal, aki az indiai ESP iskolahálózat jezsuita igazgatója. Finn barátainkkal szövetkeztünk, itt kifizettük népművészeti vásárlásaikat, még többletet is vásároltunk nekik; ők otthon finn márkában befizették az összeget, árveréseket is rendeztek, tehát az eredeti ár többszöröse jött össze, és azt átutalták Indiába. Így lett a mi nem-konvertibilis magyar forintunkból ennivaló meg tanszer Indiában. 1986-ban Prakash Európában járt, és eljött Magyarországra is, mert látni akarta, kik támogatják a „vasfüggöny mögül”. Nagy élmény volt, amikor egy este becsöngetett hozzánk, és megkér-

dezte: „Vajon most rátok hoztam a titkosrendőrséget? Sajnos nem találtam az utcát, kénytelen voltam megmutatni a címeket egy taxisnak." A közösségi találkozón egy kézzel hímzett leplet magára borítva, a földön ülve misézett. A baráti kapcsolat azóta is él, a segítés pedig már jogi keretet is kapott a Harmadik Világ Alapítványban (HVA).

Grácba is elvittük Cedricet, aki 1986 és 1993 után harmadszor járt nálunk, és előadási lehetőséget szerveztünk neki. A Bokor ma is évente több millió forinttal támogatja Prakashékat. Szerintem a HVA, ill. ez a tevékenység nagy jövő elé néz, mert ENSZ-elvárás, hogy a fejlett országok nemzeti jövedelmük 7 ezrelékét civil szervezetek által juttassák el fejlesztő programokra a Harmadik Világba. Ha tehát Európakonformok akarunk lenni, akkor Magyarországnak is egyre komolyabban kell segítenie a fejlődő országokat. És egy negyedszázada jól működő kapcsolat, amely ráadásul a leghatékonyabb fajta, oktatással foglalkozó projektet támogat, igazán méltó a támogatásra.

Hogyan tudsz ennyi szálat kézben tartani, mozgatni? Ennyi emberrel kapcsolatban állni?

A személyes kapcsolatok, találkozások nagyon fontosak. De az ember mégsem töltheti fél életét találkozókon, pláne nem azokra utazgatva. Ma szerintem nagyszerű kapcsolattartási eszköz az e-mail, az Internet, napi 20-50 levelet csak így lehet kezelni. Én tanácsadásra, „lelkigondozásra" is használom. Évek óta igyekszem segíteni barátaimat is, hogy használni tudják az elektronikus postát, amely gyors, kényelmes, környezetkímélő.

Apropó, környezetvédelem. Hogyan lett ez a BOCS fő témájává az erőszakmentesség mellett?

Már a 70-es évek közepétől foglalkoztunk környezetvédelmi témákkal a fehérvári közösségekben, 1977-ben a Karácsonyi Határozatban konkrét terveket is készítettünk. Például gondos előkészítéssel lomtalanítás-napot tartottunk, aztán válogattuk és hasznosítottuk az eredményt: a könyvek antikváriumba kerültek, a papír és fémhulladék a MÉH-be, a használható ruhákat, cipőket rendbehoztuk és „kiárusítottuk". Összejött több mint 30 000 forint, ami 1978-ban szép pénz volt. Eljuttattuk Teréz anyának. A táborokban is mindig tartottuk környezetvédelmi napot, és külön remetenapot is a természet-misztika fejlesztésére. Amikor még az egyházak, sőt a zöld- és béke-mozgalmak sem figyeltek eléggé oda erre, mi a közösségekben már fontosnak tartottuk a népességrobbanás szerepét is a környezeti válságban és az agresszivitás növekedésében. Ebben persze közrejátszott, hogy a szerelem kiemelt téma volt, erről könyvem is jelent meg.

A béke ügyében mit lehet tenni itt a Balkán szomszédságában?

Például amikor a boszniai NATO-csapatokat IFOR-nak nevezték, ez jó alkalmat adott, hogy több színben, sokezer levlapon elmondjuk az embereknek: az IFOR egy háromnegyed évszázados, világméretű békeszervezet, amelynek minden vallásból vannak résztvevői. Ez a nemzetközi kampány is közrejátszhatott abban, hogy a NATO-csapatokat átkeresztelték SFOR-nak. Mostanában szerb nyelvre ültetünk át erőszakmentesség irodalmat – talán nem kell magyaráznom, miért fontos ez – angolról és magyarról (ez utóbbi elsősorban a Bokor írásait jelenti) szerb katonaságmegtagadók és vajdasági magyarok segítségével. Folyamatosan dolgozunk azért, hogy legalább a civil szolgálat lehetősége létrejöjjön a környező ortodox országokban is. A jugoszláviai katonaságmegtagadókról nemrég megjelent Amnesty International jelentést is közzétettük szerbül.

Most egy öko- és békenaptáron dolgozunk, amit főleg az ifjúságnak szánunk, ezért egy teljes tanévet magában foglal, 2000 szeptemberétől 2001 decemberig. Ez a naptár hétről hétre értékes gondolatokat, példaértékű életrajzokat ad, s felhívja a figyelmet évfordulókra, eseményekre.

Nem sínylette meg a családod a Te szerteágazó tevékenységedet, rapszodikus időbeosztásodat?

Sokszor éreztünk túlterheltséget, de szerencsére ilyenkor szabadok voltunk arra, hogy átrendezzük, harmonikusabbá tegyük az életünket. Igyekeztem mindig a munkaidőből csoportosítani át a család és a hivatás fontosabb területeire. És amint és amibe lehetett, bevontam a családomat. Így a gyerekek is nagyon hamar társaink lettek, gyakran élvezték az együttes munkát, a sok baráti kapcsolatot, közös élményként élték át az utakat, kalandos fordulatokkal, szegényes szállásokkal, de szép tájakkal és érdekes eseményekkel. Ennek köszönhetően nem úgy látták és élték meg a közösségi munkáimat, mint valami utálatos dolgot, ami elvisz itthonról, ami elvonja a családjától az apjukat. A bulikat a kicsik is élvezték, a közösség nekik is barátokat jelent. A most megjelenő angol könyvben benne lesz néhány nagyszerű emléket őrző fénykép: pl. Kristóf, amint 11 évesen szendvics-fiúként angolul invitálja az embereket Grácban a katonaságmegtagadásról rendezett programunkra (és meg is telt a nagy színházterem), vagy Ágacska, amint a farsangi buli öko-színjátékában szülei mellett, 4 évesen kis királylányt játszik. Sokan járnak hozzánk: beszélgetni (velünk vagy egymással) is, szállóvendégnek is; ez rengeteg új impulzust jelent. A nagyobb gyerekeink pedig már önállóan viszik a maguk vonalait. Munkánk, kommunikációnk egyik fő eszköze a számítógép, amely a lakásunk étkezőjében van: állandóan találkozunk, „egymáshoz ér az életünk".

Ma is dolgozol egyházi keretekben?

Úgy látom, idehaza az egyházak szerepe erősen csökkent. A magyarországi katolikus egyházvezetés a múltban nagyrészt tönkretette, előzte saját egyházának legszebb megújulásait (korántsem csak a Bokorról van szó), így gyenge, hiteltelen lett, és még ma sem mer szóba állni korunk igazi problémáival. Szerencsére vannak olyan vezetők, közösségek, szervezetek, akikben ma is él az egyház, ezekkel öröm együtt működni. A határon túli magyarok közösségeiben, vallásosságában pedig néha egészen különleges élmény megmerülni.

Sokrétű, intenzíven élt múltról beszélgettünk, aminek csak egy apró eleme az „Érted vagyok". Mi a saját jelen- és jövőképed?

Nemcsak a napokon, hónapokon belül kell harmóniát teremteni, hanem a nagy életszakaszok is kiegészítik egymást. Az ember egy-egy újabb életszakaszban azt keresi, amit az előzőben kevésbé élt át, ami még kevésbé valósulhatott meg az élete harmóniájában. A fiatalokkal, különösen a nem-hívőkkel való foglalkozás továbbra is fontos. Azonban a nagy szervezős, mozgalmi évek után ma ismét a gimis, egyetemista, hitoktató és börtönidőszakom elmélyültebb módszerei kerültek előtérbe. Például a szép átélése a tájakban, zenékben, filmekben, művészetekben, kapcsolatokban, s ezeknek az élményeknek a megosztása. Szinte receptként írom fel tanácsadásaimban egy-egy film megnézését, zenéket, hegycsúcsok, tavak, ősfák, barlangok, völgyzugok meglátogatását, verseket, regényeket, játékokat, a másikat meghökkentő, megmosolyogtató évődéseket.

Szívesen tartok előadásokat. Most éppen Amerikába indulok két hónapos előadókörútra (szokás szerint családommal együtt). Erre az alkalomra megjelent egy angol nyelvű könyvünk Gyurka bácsival közösen: Rapture of the Gospel (Az evangélium bűvölete). Tőle az Egyházrend (Church Order), tőlem a TAB (Economy of Life Harmony) és a félelem-tanulmány (Challenge of Nonviolence) van benne, valamint ismertetések és képek a közösségi életről.

A nyugalmas hétköznapokon pedig tovább publikálok az interneten (kellemes, hogy nincs nyomda és postaköltség, mégis bárhonnan bármikor bárki olvashatja), fordításokat készíttetek stb. Azaz szerkesztem soknyelvű elektronikus folyóiratomat a múlt és a jelen értékeiből.

Schanda Beáta

Alkoholfüggés

(Egy italos éjszaka után már el kellett mennem a körzeti neurológushoz, aki azonnal beutalt a Pszichiátriai Intézetbe kivizsgálásra. Egy hét eltelte után kezdtem kiírni magamból görcseimet. Megpróbáltam felülről nézni magamat. Talán mások is okulhatnak belőle.)

Novemberi reggel van, ébredezik az osztály. Méregtelenítő kúrán veszek részt. Most tiszta az agyam, ideje rendbe tennem a gondolataimat. Két napja, hogy hosszasan beszélgettem a pszichológus főorvos asszonnyal. Olyan problémák kerültek terítékre, amelyek mindennaposaknak is mondhatók, számomra mégis reménytelenül megnőttek, és valóságos megoldások helyett menekülési reflexeket indítottak el bennem. Most reggel van. Kint havas a táj, leesett az idei első hó. Rácsozott ablakon keresztül nézem. Már nem lázadozom, próbálom önámítás nélkül nézni a tényeket, a külsőket is, a belsőket is.

Hat évvel ezelőtt kezdődött. Már előtte is, középiskolás koromban megízleltem az alkoholt, de ez nem volt több felnőtteskedő próbálgatásnál. Alkoholfüggőségem kialakulása Vácon kezdődött. Az ottani kórházban dolgoztam, és olyan társaságba kerültem, amelyben a munkaidőn kívüli élet fő tevékenysége az ivással egybekötött programokból állt. Én is hamar „felnőttem” hozzájuk. Természetesen azt hittem, hogy én aztán nem leszek sem alkoholfüggő, sem alkoholista. Az embernek könnyű átvernie magát, és hősködő szövegeléssel nyugtatgatnia a lelkiismeretét. Az italmennyiségek nőttek, emberi színvonalunk egyre csökkent. Volt, hogy csak mámorig ittam, volt, hogy amnéziás állapotig. A kísérő jelenségek sem maradtak el: elhagytam irataimat, pénzemet ellopták, leütöttek...

Miután elkerültem onnan, egyik szesztestvérem váratlanul meghalt: belefulladt a Dunába. Mint később kiderült, „holtrészegre” itta magát, és át akarta úszni a Dunát. A boncolás megállapította, hogy alkoholmérgezés állapotában volt. Megsirattam – és ittam tovább, amennyire megváltozott körülményeim lehetővé tették. Havonta egyszer biztosan „kiütöttem magamat”. Szüleim, szeretteim látták a helyzet komolyságát, és mindent bevetettek eszköztárukból, hogy leállítsanak, mielőtt az ital rabjává válok. Visszacsengenek akkori mondataim: „Ha akarom, én bármikor le tudok állni”, „Nem vagyok alkoholfüggő, bármikor megállom, hogy ne igyak”. Amit mondtam, akkor azt úgy is hittem. A tények mondataim ellenkezőjét mutatták, mégis ámítottam magamat és környezetemet.

Itt vagyok a drogelvonó kúrán, és az a dolgom, hogy minden jó eszközzel kitöröljem életemből az önámítást. Sokat segít ebben az a megalázónak érzett körülmény, hogy olyanok között vagyok, akiket mentőápolóként lenéztem, kinevettem... Le kell győznöm az önámítást és az alkoholt, amely mintegy megszemélyesült erőként irányította az életemet egy-egy kritikus időszakban, amikor „úgy rámjött”.

Kinézek az ablakon, a rácsoson. Kisütött a nap, a fák lassan megszabadulnak hatalmas hóterhüktől. Nemsokára kiegyenesednek, s bár csupaszon, de az ég felé nyújtják ágaikat. Én is erre vágyom. Bennem is olvadozik valami, ami nyomasztott. Remélem, irányt tudok venni fölfelé. Lehettem volna heroinfüggő, kokainista... Most visszagondolva is megborzongok. Tény, hogy gyenge vagyok szembenézni problémáimmal, és inkább elfutok, inkább kábítom magam. Aki fél az élet kihívásaitól, az belemenekül egy maga gyártotta világba, struccként homokba dugja a fejét. Azt hazudjuk ilyenkor, hogy nem jól látnak a szeretteink, rosszak a körülményeink, mi sajnálatra méltó áldozatok vagyunk. Torz módon kezeljük magunkat: a látszat megőrzése állapotszerű hazugságba visz. Ezt csak úgy lehet elviselni, ha az ember egyre-másra „beállítja magát”. Rózsaszínű lesz a világ, kellemes lesz a közérzet, gátlásaink feloldódnak... Ehhez még ivócimbora sem kell. Csak én kellek hozzá, és a pia.

Megoldást keresek. A bennem felvillanó lelkiismereti szikrákat nem szabad kioltanom. Ezek adhatnak erőt a segítségkérés kimondásához. Ez a kimondás állapotom beismerését jelenti, és aktivizálja a segítőkész kezeket. Aki már függő, annak kevés a biztatás, kevés a dorgálás, kevés a kényszeríteni akarás. Saját belső ereje, szerettei ereje és a szakemberek segítsége kell a gyógyuláshoz. Ha az ember trágyába esik, azt a ruháját már soha nem lehet tisztává, illatossá tenni. Újat kell vennie, és kerülnie kell elsüllyedésének helyét. Summáznom kell a segítségnyújtás személyi köreit, mert olyan jó lenne, ha az én esetem mások gyógyulását is segíthetné!

Mindenekelőtt rajtam fordul az, hogy belássam: nem tudom magamat Münchhausen báróként kirántani a bajból. Vegyem észre környezetem jó példáit, és merítsek belőlük. Találnom kell meghallgatásomra készséges embert, és akarjam kimondani az engem nyomasztó dolgokat. Nem a görcseim másokra való kivetítése, hanem a realitásokkal szembenézni tudás menthet meg. Megkárosítottak, leütöttek, megloptak, átvertek, kihasználták gyengeségemet, linkségemet. Magamra hoztam a bajt. Véletlenek nincsenek. Én adtam esélyt, önsajnálat helyett magamban keressem az okot. Ha nem látom az életem értelmét, akkor keressem, de tiszta fejjel! Elkábult állapotban még a segítő kezek is szánalmas, tehetetlen, idegesítő kezekké válnak szemünkben. Hozzáállásomon múlik, hogy milyen esélyel indulok a gyógyulás felé.

Mérhetetlenül fontos, hogy szeretteink mellettünk álljanak. Az igazi szeretet képes különbséget tenni a beteg személye és betegsége között: az előbbit menteni, az utóbbit gyógyítani akarja. Zuhanáskor az ő kezeik védőhálója ment meg a tragédiától. Amíg van erre erejük. Ha már elviselhetetlen vagyok, és törekvésük meddő segíteni akarássá silányul, akkor zuhanásomat mi fogja fel? Visszaélni a segítőkészséggel nem más, mint az önámításba belekapcsolni a külső, jóhiszemű erőket is. Egészséges embereket nem tudok magammal rántani, bármennyire szeretnek is. El fognak szakadni tőlem. Becsüljem meg nagyon és időben a felém nyújtott kezeket!

A szakember a gyógyulás szakirányú segítésére hivatott. A gyónás, a lelkivezetés a hívő emberek Istenre figyelő segítője. Súlyos esetekben azonban nem nélkülözhető egyéb szakemberek segítségül hívása. A pszichiáter célzott beszélgetéseivel, tesztekkel, laboratóriumi vizsgálatokkal olyan diagnózishoz jut, amellyel a gyógyulás esélyét jelentősen növeli. Szervezetünk konfliktusmegoldó képességének is vannak laboratóriumilag kimutatható feltételei, amelyek hiányát vagy egyensúlyvesztését gyógyszeresen rendbe kell tenni.

Kinézek az ablakon. Ahogy a havas, de már csepegő ágakat nézem, mintha nem is lenne rács előttem. Távolra kell néznem, a jövőbe. A legélesebben feleségem arcát és születendő gyermekünk ultrahang-felvételét hozza elém gyógyulni akaró lelkiismeretem...

(Két hónap telt el azóta, hogy beültettettem az egy évig hatékony tablettákat, és odafigyelek az életemre. Egészséges vagyok.)

Király György

OLVASÓK FÓRUMA

Szerkesztőségünk címére érkezett ez a Csapody Tamásnak szóló, lapunk 1999. decemberi számában megjelent, Egy kiállítás képei c. írása kapcsán keletkezett levél, amelyet szó szerint közlünk. Csapody Tamás nem kívánt élni a nyilvános válasz lehetőségével.

Kedves Tamás!

Valaha magam is Alba Kör-tag voltam, ezért a bizalmas hangnem. Azért írok Neked, mert épp most olvastam a Jehova Tanúiról írt cikkedet az „Érted vagyok"-ban.

Magam is Tanú vagyok – tulajdonképpen ezért szakítottam az Alba Körrel –, s igazán értékeltem objektivitásodat a cikkel kapcsolatban.

Sok dolgot pontosan megragadtál, s néhány sor felemelő, megható volt. Jólesett olvasni egy általam megbecsült, bátor, sok tekintetben azonos látásmódú ember sorait.

Szeretném azonban, ha néhány dologban tisztán látnál, mert tudom, hogy Te is a pontosság elkötelezettje vagy.

Ezt írod: „Bár tizedet ők is fizetnek..." Ez valójában nem így van. 1991 óta vagyok Tanú, szolgáltam már a gyülekezet pénzügyeivel foglalkozó önkéntesek között is. Én nem tudok erről. Nem is fizetek tizedet sem én, sem itt Orosházán élő társaim. Természetesen adományt a Gyülekezet munkájához bárki szabadon adhat, de semmiféle kontroll alatt nem tartják Jehova Tanúit a tekintetben, mennyit fizetnek.

Továbbá megjegyzed: „...Isten szava kizárólag a hierarchia legfelső csúcsain álló vezetőkön keresztül érkezhet..." Tudtom szerint Isten Szava csak a Biblián keresztül érkezik. Természetesen adnak ki számunkra teológiai és lelkigondozói, lelkipásztori, családsegítői, szociális munkási információkat tartalmazó folyóiratokat, brosúrákat, kézikönyveket. Ezek azonban tényeket, görög, héber, arám szómagyarázatokat, újabb – nem Jehova Tanúi által szerkesztett – kézikönyvek szócikkeit tartalmazzák.

Tudom – s ez ellen (mert ez *előítélet!)* még Jézus is felvértezetlen volt –, Te azt gondolod, e levelet is egyházi parancsra írom. De lehetetlen az ellenkezőjét bizonyítanom.

Tapasztalataim szerint mi csak és kizárólag a Biblia szellemében és parancsai szerint élünk.

Biztosíthatlak, hogy a SZABADSÁG és az önállóság fontosabb nekem, mint egy szervezet, egyház vagy bármi más. Ha bárki rám erőltetné véleményét, elhagynám a gyülekezetet. Bárki bármikor szabadon így tehet, s mi nem írunk róla szaftos könyveket, és nem küldünk rá inkvizítorokat.

A kiközösítésről csak annyit, hogy nem tantételbeli, hanem viselkedésbeli helytelenség esetén alkalmazzák. Olyan esetben, ha egy kedves ember úgy dönt, hogy nem kíván már a bibliai előírások szerint élni (vö. 1Kor 5,9-13).

Értékelném, ha az ÉV is helyt adna Neked, mikor nyilvánosan is kiigazítod véletlen tévedéseid.

Őszinte szeretettel:

Jankai Zsolt
Nagyszénás

Az 1999. decemberi szám „A kánai menyegző" című írása közösségi felháborodást szült, s az ennek kapcsán felmerült gondolataimat szeretném most megosztani.

Egyre gyakrabban olvashatunk olyan magyarázatokat, amelyek Jézus csodáit megkísérlik logikus, számunkra is érthető módon újrafogalmazni.

Természetes igyekezete ez mindazoknak, akik Jézusban nem Istent, hanem nagyszerű embert látnak, s akiknek ebbe a képbe nem fér bele semmi „irracionális".

A fent említett cikkben is mindent megtesz az amúgy igen evangéliumi gondolkodású szerző, hogy a történet „demisztifikálása" után is valami nagyszerű tanulságra lyukadjon ki. Ez sikerül is neki!

Igaz, a történet meglehetősen megkopik azáltal, hogy Jézus tevékenysége arra szorítkozik, hogy leküldi a szolgákat a pincébe – a más alkalmakra félrerakott – borért, de a tanulság, miszerint ne méricskélve szeressünk, mindenünket osszuk meg, ne alakoskodjunk stb. – igen szimpatikus.

Nem is ezzel van a fő gondom, bár mérsékelt kíváncsisággal várom a vízen járó Jézus levert cölöpjeiről, a tetszhalott Lázárról, a pszichésen vak Bartimeusról, a tetovált leprásról s egyebekről szóló nyakatekert magyarázatkísérleteket.

Mindenkinek szíve-joga, hogy eltöprengjen, s eme gondolkodása eredményeit nyilvánosságra is hozza.

Az olvasó szíve-joga, hogy felháborodva, vagy jót nevetve félredobja a cikket, vagy elgondolkodjon rajta, hogy mi igaz benne, vagy mi sem, vagy homlokára csapjon, hogy „hogy-hogy ez eleddig nekem nem jutott eszembe".

DE! Az igazi felháborodást az alábbi, a cikkben vastagon szedett sorok okozták:

„Ideje hát, hogy lássuk, mi is történt 2000 évvel ezelőtt Kánában, azon a bizonyos menyegzőn." Hát a mindenit neki! Még szerencse, hogy világra jött a cikkíró, hogy végre fény gyúlhasson az eleddig sötétben botorkáló hívő sereglet fejében.

Mondhatom azt is, hogy hátrább az agarakkal, vagy egy kissé nagyobb alázatot, emberek! De ha keményebb akarok lenni, akkor azt mondom:

hipotézist tényként beállítani nemcsak tévedés, hanem bűn!

Meg kell tanulnunk az „én azt gondolom... úgy látom... szerintem stb." kifejezéseket is, s akkor nagyjából helyére kerül minden tapogatózásunk, amit az Isten útjainak kifürkészésére teszünk.

Szeretettel:

Kőszegi Tamásné
Pécs

Kedves Értem Vagy!

Olvasom Heinz Flügel tanulmányát – Az eretnekek igazsága – az „Érted vagyok" 2000. februári számában.

Rendben, becsüljük meg az eretnekeket, mert ha nem volnának, ki kellene találni őket. De nem kell kitalálni őket, mert vannak. Annak következtében vannak, hogy Isten gondolkodó lénynek teremtett minket. Sajnos, a történelem bizonysága szerint, aki hatalomra kerül, hajlamos befagyasztani gondolkodásigényünket. Mért teszi? Nyugalmat, rendet, békét akar a társadalomban, és nyugalmat, rendet, békét akar az adott társadalmi renddel harmóniában élő vallási közösségben is. Az eretnekek nyugtalanítanak. Ámde a társadalom, a vallási közösség – vagy annak vezetői – nem akarják hagyni nekik e nyugtalanítást.

Kellene tehát egy vallási közösség az eretnekek számára. Azok lennének a tagjai, akik igénylik, hogy szabadon megkérdőjelezhessék azokat az állításokat, amelyeket az „igazhitű" egyházak tanítanak. Ha lenne ilyen vallási közösség, megtudhatnók, hogy mekkora a társadalmi igény az ilyen egyházak iránt.

Ennek a kísérletnek érdekes következményei támadhatnának. Kiderülhet, hogy csak kevesen érdeklődnek iránta. Lehet, hogy sokan. Akárhányan lennének is, ha senki sem bántaná őket, békén tudatosíthatnák magukban, hogy tárgyuk (mondjuk: az ember üdvössége) vizsgálható ugyan, de végleges eredményre nem juthatnak. Ezt elfogadnák, és boldogan keresnék tovább a teljesebb igazságot. De az is megtörténhetik, hogy ennek következtében egy részük arra az eredményre jutna, hogy érdemesebb lenne valamit csinálniok is: például meg is valósítani azt, ami következik szabad igazságkeresésükből. Ekkor találkozhatnának például Jézussal, megegyezve vele és egymással abban, hogy jónak kell lenniök, azaz szeretniök kell nem kevesebb, mint hatmilliárd felebarátjukat úgy, mint magukat. A megismert igazságnak ez a felszólítása - elképzelhető! - jótékonyan hatna reájuk. Energiájukat talán részben lekötné a fenti cél megvalósítása; megvalósítása annak, amit már megismertek az igazságból.

Békében kellene hagyni az eretnekeket. Hadd mutassák meg, hogy mennyire jutnak. Tudnak-e többet tenni a jó érdekében, mint az „igazhitű" egyházak? Ha nem tudnának többet tenni, akkor ebből esetleg érdekes következtetéseket vonhatnának le ők maguk. Legalább is feltehetnék a kérdést: Mennyivel ér többet a szabad igazságkeresés, mint az igazhitűség? Ha viszont többet tudnának tenni, mint az igazhitű egyházak, sok jószándékú ember csatlakozhatna hozzájuk, akik vágynak jót tenni, és igazán jók lenni.

Akármennyien volnának is az érdeklődők, mindenképpen meg kellene tehát hirdetni az „eretnekek egyházát". Több okon is. Az igazhitű egyházaktól nem várhatjuk, hogy eretnek egyházakká legyenek. Nekik törvényük van (s ha valaki Isten Fiának mondja magát, azt el kell ítélniök), azaz kinyilatkoztatásuk, amelyhez mindenképpen hűségeseknek kell maradniok. Kerül, amibe kerül: ha Jézus kerül a keresztre, ha Bruno a máglyára - nem tehetnek róla, ők csak ragaszkodnak a kinyilatkoztatott igazsághoz. Ez volna az egyik ok. A másik ok meg az volna, hogy hátha csak olyanok jelentkeznének, akik igazságuk védelmére egy másik, egy tényleg „igazhitű" egyházat akarnának - ami szintén elgondolkodtató lehetne. Megeshetnék, hogy ez esetben maguk kezdenék gyártani az eretneket. Ám lehet, hogy nem így volna. Mindenképpen érdekes volna tehát a kísérlet.

Talán úgy teremtett meg minket az Isten, hogy nemcsak az igazság keresésére vágyunk, hanem a megvalósítására is. Hol könnyebb ez? Az igazhitű vagy az eretnek egyházakban? Akárhogyan van is, sürgős szükség van egy ilyen eretnek egyházra. Magam csak azért bizonytalankodom egy ilyennek a létrehozásában, mert az igazhitű egyházban is gyakorolhatnám például a kiváltságmentességet, de nem tolonganak a jelentkezők, hogy megpróbáljuk, milyen is volna az a világ, akarom mondani egyház, amelyben semmit sem mondunk a magunkénak, mert mindenünk közös, s beérjük az egy dénárral. Az eretnek egyházban tolonganának? Bizonytalan vagyok a válaszban. Örülnék, ha létrejönne egy ilyen eretnek egyház, hogy megtudjam, ott nagyobb volna-e a hajlandóság a társadalmi igazságtalanságok megszüntetésére.

Szeretettel:

Bulányi György
Budapest

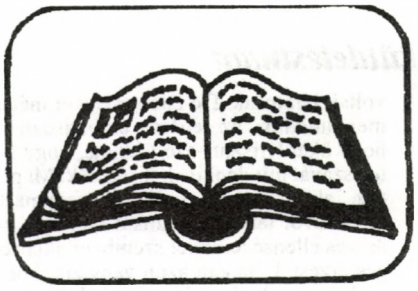

BIBLIA

Az áprilisi elmélkedéseket Galla Gábor darnózseli plébános, a májusiakat Kovács László készítette.

Április 2. – Nagyböjt 4. vasárnapja – Jn 3,14-21 – Miért jött el Jézus?

„Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda érte, hogy aki benne hisz, el ne vesszék, hanem örök élete legyen” – olvashatjuk a mai evangéliumi szakaszban. Nagyböjt arra is alkalom, hogy Jézus eljöttéről, küldetéséről elmélkedjünk.

Miért jött el Jézus? Azért, hogy megváltson minket – hangzik a keresztény tudatban mélyen meggyökeresedett válasz. De valóban így áll a dolog? Mást nem mondhatunk? Ha Jézus tanításából indulunk ki, és nem az egyházi hagyományból, akkor másképp is válaszolhatunk kérdésünkre. A teljesség igénye nélkül két gondolat köré csoportosítom az evangéliumokban fellelhető választ.

1. Azért jött el közénk Jézus, ***hogy tökéletesítse a Törvényt***. Jézus sokat foglalkozott tanításában az Ószövetséggel, pontosabban az ószövetségi törvényekkel, hiszen zsidó kortársainak életét ezek a törvények szabályozták. Jézus kettős értelemben is fölébe helyezte a saját tanítását az ószövetségi törvénynek. Egyrészt *kiemelte az ószövetségi törvény lényegét:* „Mindazt, amit kívántok, hogy tegyenek veletek az emberek, ti tegyétek velük. Ez a törvény és a próféták tanítása” (Mt 7,12). Másrészt *korrigálta az ószövetségi törvényt.* Többször is így vezette be tanítását: „Hallottátok a régieknek szóló parancsot.... Én pedig azt mondom nektek...” (pl. Mt 5,21).

Jézus mint a Törvény tökéletesítője mutatkozott be, ami azt jelenti, hogy kiigazította a Törvényben azt, ami ellenkezett a szeretet parancsával. Ezek a törvény-kiigazítások mindig a nagyobb szeretet irányába mutatnak. Az Újszövetséget úgy is értelmezhetjük, mint ennek a nagyobb szeretetnek a szövetségét. Számunkra, keresztények számára már ez a tökéletesített szeretet-törvény az életünk, a lelkiismeretünk normája.

Mindazonáltal erős kételyeim vannak arra nézve, hogy ez a valóságban is így van-e. Gyóntatási tapasztalataim inkább az ellenkezőjét mutatják. Bizony, nagyon sokan még a magukat kereszténynek vallók közül is ószövetségi gondolkodásmóddal és gyakorlattal élik az életüket. Pedig a mi törvényünk a jézusi szeretet-törvény, a nagyobb szeretetre felszólító törvény. Most, amikor nagyböjtben önmagunkba nézünk, ez legyen lelkiismeret-vizsgálatunk döntő szempontja.

2. A bevezetőben feltett kérdésünkre, hogy miért jött el közénk Jézus, további válaszunk így hangzik: azért, ***hogy életünk legyen.*** Jézus a törvény tökéletesítésével akarta elérni, hogy a tökéletesített törvény tudásából élet legyen, mégpedig szeretetet valósító élet. Mindegyikünk előtt ott a választási lehetőség: önmagunknak élni, vagy másokért élni.

Hiába jött el Jézus, hiába tökéletesítette a Törvényt, ha a törvény holt betű marad, és nem válik életté. Igaz ez az egyházra, a kisközösségre, az egyénre egyaránt. Nem másokra mutogatva, hanem önmagunkkal őszintén szembenézve fog csak változni valami.

Április 9. – Nagyböjt 5. vasárnapja – Jn 12,20-33 – A szenvedésre kész Jézus

Jézus csak Izrael házának eltévedt juhaihoz küldetett – olvassuk Máté evangéliumában. Egyszer-kétszer megfordult pogányok lakta vidéken is, például Tírusz és Szidón föníciai városok határában. A mai evangélium örökíti meg azt a drámai pillanatot, amikor görögök keresik fel, és találkozni akarnak vele. Ezek nem az ószövetségi írásokon nevelődött emberek, akik olvasták Mózes törvényeit és a prófétákat, és imádkozták a zsoltárokat, tehát ha homályosan és rejtetten is, de be voltak avatva Isten terveibe.

Most pogányok jönnek Jézushoz, és az ember azt gondolná, hogy Jézus filozófiai magasságokba emelkedik, és filozofikus eszmefuttatásokkal magyarázza meg nekik az örömhír lényegét. De nem ezt halljuk, hanem azt, hogy ***küldetését a földbe hulló és ott elhaló búzaszemhez hasonlítja,*** amely majd sok gyümölcsöt terem. Azután arról beszél nekik, hogy aki neki szolgál, az kövessé őt azon az úton, amelyen ő jár, és akkor el fogja nyerni az örök életet.

Ez a találkozás kicsit előrevetíti a Getszemáni kert vérrel verítékezését. Jézus ugyanis a görögök előtt feltárja vívódó lelkét. Nem akarja magát emberfeletti embernek feltüntetni. Ő is fél rá váró szenvedéstől. Nem a hurrá-optimizmus csendül ki szavaiból. De ez a félelem nem bénítja meg, illetve nem tántorítja el őt. Az a nagy és tiszteletreméltó benne, hogy félelmeit legyőzi, és nem futamodik meg.

Ebben a nehéz órában Jézus ***nincs magára hagyva.*** A Mennyei Atya szózata megerősíti őt abban, hogy a rá váró szenvedést és halált nem tragédiaként, kudarcként kell felfognia, hanem a megdicsőülés jeleként. Lefordítva nyelvünkre: küldetése teljesítéseként, amit az Atya elfogad és elismer. Az erőszakról lemondó és kiszolgáltatottságot vállaló Szeretet abban a világban, amelyben az erőszak vastörvénye uralkodik, szükségszerűen az erőszak áldozata lesz.

A tragédia tulajdonképpen az ember oldaláról megközelítve tragédia. Az a tragédia, hogy a vallási hatalom a világi hatalommal összefogva keresztet ácsol Isten Küldöttének. Ez azonban nem egyedi jelenség, hiszen Jézus előttről (lásd Ószövetség) és Jézus utánról (lásd egyháztörténelem) számos példát lehetne felhozni ennek igazolására.

Hogy mi következik mindebből számunkra? Elsősorban az, hogy Jézus ebben a vonatkozásban is ***minta számunkra.*** Küldetést vállalni, és ahhoz egy életen keresztül hűségesnek maradni nem könnyű dolog, de mégis felemelő. Ahogy a Mennyei Atya megerősítette Jézust a nehéz órákban, mi is mindig magunk mögött tudhatjuk az Ő megerősítő és biztató szeretetét.

Április 16. – Virágvasárnap – Mk 14,1–15,47 – A keresztjét hordozó Jézus

Jézus passiójának olvasása egy személyes emléket idéz fel bennem. Néhány évvel ezelőtt eljutottam Jeruzsálembe. Többek között végigmentünk a Via Dolorosán, a Fájdalmak Útján is, amelyen Jézus keresztjét cipelve ment a Golgotára. Az út elején fakeresztek vannak a falhoz támasztva. A zarándokcsoportok felvesznek közülük egyet-egyet, és a zarándokok felváltva viszik a keresztet az egyik állomástól a másikig.

Az első benyomásom erről a keresztútról az volt, hogy élesen különbözik attól a keresztút-járástól, amelyet a templomban megszoktam. Ott ájtatos csend, jámbor elmélkedések követik egymást, itt pedig nyüzsgő tömeg, árusok hada, géppisztolyos katonák, emberek, járművek zaja.

Aztán arra gondoltam, hogy az első keresztút inkább hasonlított erre a jeruzsálemire, mint a számunkra megszokott templomira. Jézus tolongó emberek között, zsivajban, ellenséges vagy közömbösen szemlélődő tekintetek előtt hurcolhatta a maga keresztjét.

Ez az egészen más keresztút-járás valamit megéreztetett velem annak az első keresztútnak a légköréből. Azóta mindig ez az élmény jut eszembe, amikor virágvasárnap a templomi énekkar passió-énekléset hallgatom a barkaszentelési szentmisében.

Elgondolkodtam azon, mit jelent számomra a keresztjét hordozó Jézus.

Először is ***a hiteles Tanítót jelenti.*** Az evangéliumokban többször is elhangzik ez a mondat: „Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét, és úgy kövessen engem” (Mt 16,24). Keresztfelvételre csak az buzdíthat hitelesen, aki maga is felvette a saját keresztjét.

Másodszor Jézus kereszthordozása azt jelenti számomra, hogy ***mindvégig hűséges maradt a küldetéséhez.*** Tudjuk, tanítványai el sem tudták képzelni, hogy Mesterük szenvedni fog, hiszen az erőszakos Messiás képe határozta meg őket. A szelíd Jézus azonban mindvégig hűséges maradt küldetéséhez, a szelídség evangéliumát kereszthordozásával is hirdette.

Harmadszor pedig a kereszthordozó Jézus ***a másokért élni akaró ember jelképe is*** számomra. Kereszthordozását nem választhatjuk el egész életművétől. Nem önmagáért és nem önmagában élt. Egész élete másokért élés volt, és ebbe beletartozik a kereszthordozás is.

Végül, de nem utolsósorban a keresztjét hordozó Jézusra nem lehet csupán hideg racionalitással tekinteni. Sík Sándor gyönyörű és megrendülést árasztó sorai együttérzésünket is kifejezik:

Szomorú, lefosztott oltár felett
fekete, fátyolos nagy feszület.
Vérzik, vérzik a Krisztus!
Idenéz megtört két szeme rám.
– Templom ez itt, vagy Golgota tán?
Vérzik, vérzik a Krisztus!
Csak sírok, sírok. Csak susog ajkam:
Jézus, Jézus, könyörülj rajtam!
Vérzik, vérzik a Krisztus!

(Véreső esik)

Április 23. – Húsvétvasárnap – Mk 16,1-7 – Húsvéti hit és küldetéstudat

Csak Márk evangélista örökíti meg számunkra a sírhoz sietŐ asszonyok tanakodását a kő elhengerítéséről. Tudtuk szerint ugyanis Jézus sírját Arimatheai Józsefék egy kővel zárták el, méghozzá nem is kicsivel, mert ugyancsak Márk jegyzi meg, hogy az „igen nagy volt". A sírhoz közelítve látták, hogy a kő már el van hengerítve. Ők akkor még nem tudták, hogy feltámadásában Jézusnak nincs szüksége arra, hogy valaki kinyissa a lezárt sírt.

Azért annyit megjegyezhetünk, hogy nemcsak a sírhoz sietŐ asszonyoknak, hanem maguknak az evangélistáknak sem volt tiszta képük Jézus feltámadásáról. ***A feltámadt Jézusról szóló evangéliumi tudósítások*** ugyanis ***kettős jellegűek:*** egyrészt azt akarják érzékeltetni, hogy *valóságos, történelmi* esemény volt, másrészről viszont azt, hogy Jézus már nem a mi világunk része, hanem a *transzcendens* világhoz tartozik. Ezt a kettősséget szellemesen fogalmazza meg a teológus R. Bulls, amikor azt mondja, hogy Jézus feltámadása a történelem „peremén" végbement esemény volt.

Ha az apostolok húsvéti élményét, illetve annak tartalmát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy az elsősorban nem Jézus halálon aratott diadalának puszta ténye volt, hanem az a meggyőződés, hogy ***„Jézus ügye továbbmegy".*** A húsvéti élmény tulajdonképpen a tanítványok küldetéstudatra ébredése volt. Jézus feltámadásának tényéből megértették, hogy az ő csodatévő Mesterük és Isten országának ígérete nem végződhet tragikusan, nem fulladhat kudarcba. Jézus ügye nem halt meg, rajtuk keresztül, az ő hitük erejében életre kelve megy tovább.

A feltámadás tényéből fakadó ***küldetéstudat*** aztán az egész ősegyházat meghatározta. Az őskeresztény apologéta, *Jusztinosz* így ír erről: „... Jeruzsálemből mentek szét a világra az emberek, szám szerint tizenketten. Egészen képzetlenek voltak, és a beszédben sem voltak járatosak. De Isten erejével mégis megmutatták az egész emberiségnek, hogy őket Krisztus azért küldte, hogy Isten szavát mindenkinek hirdessék. Mi pedig, akik egykor gyilkoltuk egymást, most távol tarjuk magunkat nemcsak az összes ellenségeinkkel szembeni ellenséges érzéstől, hanem azon vagyunk, hogy ne hazudjunk, és még a vizsgálóbírót se csapjuk be, mert a Krisztusért való hitvallásért még a halálba is örömmel megyünk."

Vajon nekünk, mai kereszténveknek mit jelent a feltámadott Krisztusba vetett hit? Jelenti-e azt az elkötelezett küldetésvállalást, amely kicsendül az előbb idézett őskeresztény iratból? A húsvétot akkor ünnepeljük hitelesen, ha Jézustól kapott küldetésünkben meg tudunk újulni. A Jézust követni akaró kereszténységben ugyanis *a húsvéti hit és a küldetéstudat nem választható szét.*

Április 30. – Húsvét 2. vasárnapja – Jn 20,19-31 – Fejlődő hit

Jézus feltámadása radikálisan új jelensége az emberi történelemnek. Annyira újszerű, hogy elfogadása sem történt zökkenőmentesen, és ez nemcsak a múltra, hanem a jelenre is érvényes. A mai vasárnap evangéliuma, a hitetlen Tamás története ezt mutatja be. A történet nekünk is szól, mindazoknak, akik nincsenek abban a szerencsés helyzetben, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezhettek volna a feltámadt Jézusról.

„Ne légy hitetlen, hanem hívő!" – hangzik el Jézus ajkáról a felszólítás Tamáshoz. Úgy gondolom, ez e a felszólítás nemcsak Jézus feltámadásának elfogadására vonatkozik, hanem általános érvényű is. A hit mibenlétéről, jelentőségéről mindig aktuális elmélkedni.

A folyamat-teológia arra tanít minket, hogy a valóságot csak folyamatában ragadhatjuk meg igazán. Ez a megállapítás érvényes a hit területére is. ***A hitet*** olyan ***folyamatként foghatjuk fel,*** amely egyre jobban megnyitja az embert Istenre, aminek következtében egyre tisztábban érzékeljük Isten jeleit, üzeneteit, hívását. A felénk kitárulkozó Istent egyre jobban megértjük, és ráhagyatkozunk, hogy mozgásba hozzon minket. Isten szeretete bízó szeretet, ezért hív meg minket a Vele való barátságra, de ugyanakkor küld is minket az emberekhez, és sokszor olyan útra küld, amelyet magunktól nem választanánk. Ha viszont rálépünk erre az útra, fölsejlik bennünk, hogy az a legcélravezetőbb számunkra. De míg az ember azonosul Isten terveivel és útjaival, míg véglegesen Mellette tud dönteni, választások sorozatát éli át.

A hit útján járni azonban nem azt jelenti, hogy ez kizárólag az én benső ügyem, köztem és Isten között lezajló folyamat. Aki igazán a hit útján akar járni, annak szüksége van a másikra, ***szüksége van barátokra, testvérekre, testvéri közösségre.*** Egyedül az ember könnyen elfárad, elbátortalanodik, hajlamos félúton megállni. Aki került már ilyen helyzetbe, az tudja, hogy mit jelent ilyenkor egy igazi barát vagy testvér, aki útjának egy szakaszán továbblendíti, továbbsegíti. A hit útján járásban ***szükségünk van mások kritikájára is,*** a kellemetlen, nyugtalan, kételkedő tanítványokra is, akik arra késztetnek minket, hogy hitünket átgondoljuk, mélyebben megéljük. Szükségünk van egymásra, hogy ne csak saját utunkon járjunk, hanem Istennel és egymással járjuk a hit útját, ami annyit jelent: törődünk egymással, figyelembe vesszük a másik véleményét, odafigyelünk gondolataira.

Hogy a hit útján hol tartunk, csak Isten tudja igazán. Mi csak azt tudjuk érzékelni, hogy előrehaladunk, visszaesünk vagy megállunk. Annyi bizonyos, hogy ***még egyikünk sem ért célba.*** Mivel ez így van, mindenkinek önmagával szemben is, meg testvéreivel szemben is türelmesnek kell lennie. A nagylelkűség és a másik iránti bizalom teszi lehetővé saját magunk és mások számára is, hogy a peremről eljussunk a hit középpontjához – mindig tudva azt, hogy úton vagyunk.

Május 7. — Húsvét 3. vasárnapja — Lk 24,35–48 — Testben támadt fel?

Vannak, akik az evangéliumban vallási tanítást keresnek, és vannak, akik az életüket eligazító erkölcsi tanítást. A hittani kérdéseknek az a nagy veszélyük, hogy rövid időn belül szembekerülünk egymással, és az ellentétes értelmezések miatt kiközösítjük, máglyára küldjük egymást.

Vannak veszélyei az erkölcsi kérdések keresésének is. Ezek azonban elsősorban belső konfliktusokhoz vezetnek. Ugyanis ha az evangélium túl szigorú erkölcsi követelményeket támaszt velünk szemben, és nem teljesítjük azokat, akkor igen rosszul érezzük magunkat. De ebben az esetben csak magunkkal kell szembeszállnunk, és nem másokkal.

A májusi elmélkedésekben mindkét szemléletet érintem, de „csupán" az erkölcsi tanításra leszek kíváncsi, mert ezt ítélem meg életünk számára döntőnek.

1. Vallási üzenet. — Divatos ma üzenetekben gondolkodni. A hittani kérdésekre érzékeny emberek ebből az evangéliumi részből azt az üzenetet hallják ki, hogy Jézus feltámadt a halálból, és a tanúknak Jézus feltámadásának üzenetét kell hirdetniük Jeruzsálemtől kezdve minden népnek.

A feltámadás-hitnek manapság két formája van forgalomban a teológusok között. Az egyik szerint Jézus valóságosan meghalt, és Isten a meghalt testet élesztette fel erre a világra. A másik verzió szerint Jézus az örök életre támadt fel, és onnan jelzett vissza olyan valóságosan, mintha valóságos, nem pedig nem üdvözült teste lenne.

2. Erkölcsi üzenet. — Az erkölcsi üzenetet keresőknek többnyire nagyon földönjáró elképzeléseik vannak. Nem különösebben zavarná őket, ha semmiféle természetfölötti jelenséget nem tartalmazna a húsvéti történet, például ha Jézus nem halt volna meg a kereszten, és barátai közt a sebeivel együtt jelent volna meg, hogy még egyszer lelkükre kösse a legfontosabbakat. Ez a legfontosabb érdekli őket.

Ez a legfontosabb pedig ugyanaz, mint amit Jézus nyilvános működése kezdetén is elmondott: „Nevében megtérést és bűnbocsánatot kell hirdetni, Jeruzsálemtől kezdve minden népnek."

3. Megtérés és bűnbocsánat. — A megtérés (metanoia) gondolkodás- és életátalakítás. A kéttörvényű világnak az egytörvényű világ felé fordítása. A szeretet és gyűlölet bennünk működő erőinek felismerése, és szabad akaratú döntés a szeretet világának szolgálatára. Ha a harácsoló ösztön támad fel bennem a szomszéd új autója láttán, legyek képes eladni még a régi autómat is, mert autó nélkül lehet élni. Ha az uralkodásra késztető ösztön az új főnök megfúrására indít, legyek képes kimaradni a másokat letipró élet-halál harcból, mert így nagyobb esélyem van a fennmaradásra is. Ha a szadista ösztön az azonnali visszapofozásra késztet, fordítsak egyet az indulatomon, és a rosszra tudjak jóval válaszolni.

És minden esetben tudjak megbocsátani az ellenem vétőnek szívből és igazán.

— Jézus jelenése és búcsúbeszéde ettől az erkölcsi üzenettől és annak megélésétől lenne igazán hasznos a földön. Így a földön is épülhetne Isten Országa.

Május 14. — Húsvét 4. vasárnapja — Jn 10, 11–18 — Főpapi vezetőket?

Egy kerítés falára óriási betűkkel írta ki valaki ezt a mondatot: „Vallási vezetőket!” Valószínű, hogy a választások idejéről maradt a falon a felirat. Az illető bizonyára azt gondolta, hogy akkor lenne itt jó világ, ha nem a pártok vezetői lennének hazánkban a vezetők, hanem valamelyik vallás vezetői. Az a sejtésem, hogy a falmázoló mindjárt ajánlott volna is ilyet, mégpedig saját vallásának vagy szektájának vezetőjét. Vajon Jézus elgondolható-e olyan falfirkálónak, aki az ország, de egyháza számára mindenképpen ezt reklámozná: „Főpapi vezetőket!”?

1. Vallási üzenet. — Azoknak, akik az evangéliumban elsősorban vallási tanítást keresnek, a Jó Pásztor példabeszédről bizonyára a „főpásztor” vallási vezető eszméje ugrik be. A katolikus fejekben az évszázadok során összemosódott a jó pásztor és a főpásztor. Az is természetes, hogy egy hívő közösségben ez a jó pásztor, főpásztor egyértelműen a főpap. Az meg sem fordul senkinek a fejében, hogy Jézus foglalkozására nézve ács volt, és semmi köze nem volt a zsidó papi rendhez. Az sem jut ilyenkor senkinek eszébe, hogy éppen a zsidó főpap ítélte halálra. Az pedig egyenesen botrányos, ha valaki azt állítja, hogy Jézus nem vallást alapított, hanem egy életformára tanított, és egy nem e világi (politikai, vallási, vagyis hierarchikus) közösséget akart, hanem szeretetközösségeket.

2. Erkölcsi üzenet. — Jézus erkölcsi üzenete mindenfajta közösségnek egyformán szól. Ablakról és ajtóról beszél, béresről és pásztorról. Tárgyilag és személyileg is megfogalmaz valamit, amit minden közösségnek meg kellene fogadnia. Az ablak és béres jelképezi a szerzésre és vevésre beállított vezetőket, az ajtó és pásztor a nyitottságra és adásra kész vezetőket. Az ablakon a tolvajok járnak keresztül, a béres csak a pénzért dolgozik. Az ajtón ki-be az a gazda jár, aki a nyájnak nem haszonleső pásztora, hanem életét is odaadó vezetője.

3. Tolvaj, béres vagy pásztor? — A tolvaj a lopásra, a béres a fizetésre van beállítva. Az egyik igazságtalanság-„etikát” vall, a másik igazságos bér-erkölcsöt képvisel. Vezetőnek egyik sem alkalmas. Vezetőnek a közösségéért az életét is odaadni kész vezető alkalmas a jézusi tanítás szerint.

Az állami és egyházi vezetőkkel kapcsolatban sokszor nemcsak a „fizetett szolga” jelző, de a tolvaj vád is nem egyszer elhangzik. Korrupciós botrányoktól hangos a mi világunk!

— Jó lenne tudnunk, hogy ha egy tolvajt vagy bérest vallási köntösbe öltöztetnek, attól még nem lesz szent, nem lesz pásztor, és főleg nem jó pásztor. Jó lenne tudnunk, hogy a szolgáló vezetők (jó pásztorok) bármilyen ruhában járhatnak, mégis ők építik a földön a szeretet közösségét, Isten Országát.

Május 21. — Húsvét 5. vasárnapja — Jn 15,1–8 — Kegyelem áradjon?

Csodálatos a szőlőtőke és szőlővessző hasonlata. Szinte maga előtt látja az ember a szőlőskertet a szőlősgazdával, amint lehajol egy tőkéhez, megfogja a szőlővesszőket, és keresi rajtuk a szőlőfürtöket. A hasonlat kiaknázhatatlan bőségét adja azoknak a tanulságoknak, amelyeket a magunk egyéni és közösségi élete számára levonhatunk belőle.

1. Vallási üzenet. — A fellegekben járó képzelet egy ilyen példabeszéd hallatán mozdul meg igazán. Magasröptű vallási üzenetet sejt és talál is ebben a csodálatos természeti képben. Azok, akik Szent Pál teológiáján nőttek fel, különösen is elemükben lehetnek. Mert ugyan mi lehetne az éltető nedv, amit az Isten belead a szőlőtőkébe, vesszőbe és gyümölcsbe? Nyilván a kegyelem. A kegyelem, a megszentelő kegyelem által lehet eggyé az ember Jézussal és Istennel. Ha valakiben nincs ez a kegyelem, az elszárad, lemetszik, és a pokol tüzére kerül. Tehát mindig a kegyelem állapotában kell lennünk!

2. Erkölcsi üzenet. — A gyalogkeresztény számára is csodálatos ez a kép, de a hasonlatot nem akarja egy újabb ismeretlennel tetézni, főleg ha van a birtokában egy csodálatos és önmagában is fenséges természetes valóság. Mi tehát ez az éltető nedv, amely a Gazdától való, Jézusban megvolt és amit barátainak is akart, hogy általa sok termést hozzanak? Ez az éltető nedv természetesen a szeretet. Az a szeretet, aki és ami az Isten. Az a szeretet, amelyet Jézus tanított és élt. Az a szeretet, amelynek tanítását már befogadták a tanítványok, és amit nekik is élniük kell. Az a szeretet, amely új szeretet-embereket terem. Nemcsak egyet-kettőt, hanem fürtöket, kiscsoportokat, kis szeretetközösségeket. Igen, ennyire egyszerű. És az én szememben fenségesebb is, mint Szent Pál kegyelemtana.

3. Sok gyümölcs. — Amennyire magasztos és felemelő ez a hasonlat, olyan kemény üzenet is. A történet ugyanis nem arról szól, hogy Szeretet az Isten, szeretet van Jézusban, szeretetnek kell lennie bennünk, Jézus tanítványaiban. A történet csúcsa a szőlőfürt. „Az dicsőíti meg Atyámat, ha sok gyümölcsöt hoztok, és így lesztek tanítványaim.” Hány szeretet-embert teremtem eddigi életem folyamán? Férjem vagy feleségem szeretet-ember? Gyermekeimből szeretet-embert neveltem? A további kérdés az igazán kegyetlen. Hány ember lett általam, szeretet-tanításom és példám által szeretet-ember? Fürtben lógnak rólam? Jézus-féle 12 fős fürtjeim vannak-e? Velük nem akarom megdicsőíteni, megörvendeztetni az Atyát? Kell, hogy szeretet áradjon bennünk!

— A vallási értelmezés mindig megengedi, hogy hamis illúziókban ringassam magam. Van az Isten olyan hatalmas és jó, hogy a kegyelmével egyszer majd bepasszíroz engem a fényes mennyországba! Az erkölcsi üzenet nem enged meg ilyen álmokat. Szeretet-embernek kell lennem, szeretet-embereket kell teremnem — és kész. Ezen az áron lehet csak közöm a szőlőskert Gazdájához és a Tőkéhez. Különben csak más Gazdához és más Tőkéhez tartozhatom, az evangélium szóhasználatával a Sátánhoz és a Mammonhoz... Szabad a választás!

Május 28. — Húsvét 6. vasárnapja — Jn 15, 9–17 — Rabszolga-erkölcs?

A szőlőtőke hasonlat folytatása ez az evangéliumi rész. Itt fogalmazódik meg a szeretet új parancsa. Vajon igaza van-e Nietzschének, hogy a keresztény erkölcs szolga-morál, mert parancsokra épül és jutalomért dolgozik (mennyország)? Hogy látják ezt a vallás és az erkölcs képviselői?

1. Vallási üzenet. — Jézus szereti az Atyát, nekünk szeretnünk kell Jézust, akkor megmaradva szeretetében, mindent megad nekünk az Atya. A vallás erre teszi a hangsúlyt. Bizony van ebben egy kis szolga-lelkület, sőt lakáj-lelkület.

Parancsát teljesítve beavatottak leszünk, és már nem szolgák. Mi leszünk nemcsak a meghívottak, hanem a kiválasztottak is. A vallás mindig a kivételezésre és kiváltságokra játszik. Csakhogy Isten nem személyválogató!

2. Erkölcsi üzenet. — A parancsoktól meggyötört és mindenhol tilalomfákat tapasztaló egyszerű ember tudja jól érteni Jézus parancs-szavát. A parancsot törvény előzi meg. A törvény pedig lehet életet szolgáló és életet nehezítő. A mezítlábas Jézus nyomában járó gyalogkeresztény Jézus új parancsát a jó törvény szavának éli meg. Szeretni kell, de nem a parancsuralmi önkény kényszere miatt, hanem szabadon választva a szeretetet és annak következményét, a boldogságot. A szeretet a cél, a boldogság „csak” következmény!

Az új „parancs” különben nem arról szól, hogy az Úristen szereti a Fiát, a Fia szeret téged, és neked szeretned kell a Fiút és Urat. A szeretet törvény egyirányú: Isten, Jézus, én, embertársaim. Ebben a tovább-szeretésben nyilvánul meg a vissza-szeretés. Különben nem hiteles. Nem szerethetem Istent, ha nem szeretem embertársaimat! Ily módon nem is bódíthat el a kiváltságosok öntudata.

3. Barátság. — Aki igazán ismeri a kereszténységet, és nemcsak a keresztény vallást, annak a fejében egy pillanatra sem fordulhat meg a szolga-morál képzete. Isten barátságos Isten, Jézus barátokat akart gyűjteni, Isten országa a földön barátságok hálózata, akik azt a fajta „királyi törvényt” követik, amely éppen nem a kardos, országalmás és jogaros királyok sajátja.

Ez a barátság kötelez. Nem kevesebbről van szó, mint hogy a szeretetet akár az életodaadásig kell gyakorolni. Nagyobb szeretete ugyanis senkinek sincs annál, mint aki életét is odaadja barátaiért. Jézus ezt megtette.

— A vallásos lakáj-lelkület nem vezet sehová. A baráti elkötelezettségben van az erő és az öröm. Erő kell az áldozatvállalásokhoz, és öröm lesz a jó barát elismerő tekintete. „Ezeket azért mondtam nektek, hogy az én örömöm legyen tibennetek, és örömötök ezzel teljes legyen.”

A bezöldült lelkiismeret

A lelkiismeretes ember

A lelkiismeret fogalmával ellentétben annak melléknévképzős alakjával, a 'lelkiismeretes' kifejezéssel elég gyakran találkozunk a mindennapi életben, sokszor és sokan használják ezt a szót. Hogy közelebb hozzuk magunkhoz a mai témát, foglalkozzunk először a lelkiismeretes emberrel, és emeljünk ki négy alapvető tulajdonságot, ami őt jellemzi.

1. Jól körülhatárolt, egyértelmű világkép. Tudja, hol a helye a világban; komoly érvekkel áll csak szóba, nem lehet akármivel megingatni. Ha meghallja véletlenül a reklámban, hogy mi a „legtöbb, mi adható”, akkor nem kezd lázasan kidolgozni maga számára egy új értékrendet, bár amúgy igyekszik az erejéhez mérten mindenkinek megadni azt, ami a legtöbb.

2. Jól fejlett feladattudat. Tudja, mik a világképéből adódó feladatai; szembenéz a tényekkel, ezekből értelmesen következtet, feladatait rendszeresen egyezteti céljaival (ezt úgy is mondják, hogy céltudatos). Megjegyzem, az, hogy a cél nem szentesíti az eszközt, eleve benne van az értékrendjében, tehát annyira látszik céltudatosnak, amennyire az eszközei megengedik. Például egy bezöldült lelkiismeretű ember nem támogatja új autópálya megépülését, még akkor sem, ha ezt környezetvédő beruházásnak állítják is be a hivatalnokok, sőt, még ha netán saját egyéni érdekei is ezt sugallnák.

3. Erős felelősségérzet. Kötelességként éli meg a meglátott feladatok megoldását; számára nem az a dolgok elintézési módja, hogy „ha más nem csinálja, akkor én minek csináljam”, a birkaszellem; értékrendjével összeegyeztethetetlen, hogy „egy fecske nem csinál nyarat”. Ha neki a lelkiismerete azt diktálja, hogy repülni kell, akkor nekiindul, akárhányan akarják is lebeszélni róla. Egy kis kitérő: ha másra várunk, hogy elkezdje, akkor lehet, hogy nem is annyira akarjuk a dolgot. Ilyenkor mielőbb meg kell vizsgálnunk az értékrendünket, hogy valóban úgy gondolkozunk-e még most is az adott témában, mint régen, amikor erről a dologról elviekben már döntöttünk. Persze előnyösebb, ha a fecskék minél inkább egyszerre indulnak, így jobban tudják támogatni egymást. Valamelyiknek azonban mindenképpen el kell indulnia, mert különben az egész társaság látja kárát.

4. A meglátott jóhoz való ragaszkodás, akár áldozatok árán is. Itt szintén megemlíthetjük, hogy a lelkiismeretes ember értékrendjével összeegyeztethetetlen egy másik közhely, miszerint „Széllel szemben nem lehet...”

A lelkiismeret meghatározása

1. Az egyénnek saját magára vonatkoztatott erkölcsi tudata, ill. az önmagától megítélt erkölcsi állapota. 2. Az az erkölcsi érzék, amellyel valaki saját tetteit és gondolatait megítéli (Értelmező Kéziszótár).

Más szavakkal megfogalmazva, hogy mondandóm a következőkben érthetőbb legyen: az egyén saját magára vonatkoztatott erkölcsi tudata megfelel annak az erkölcsi értékrendnek, amelyet az ember magáénak vall; az erkölcsi érzék pedig mindazon módszerek, eszközök összessége, melyeknek segítségével az ember megállapítja, megítéli, hogy egy adott helyzetben mennyire gondolkozott, beszélt vagy cselekedett saját erkölcsi értékrendjének megfelelően, vagyis milyen volt az ő aktuális erkölcsi állapota.

A személyes erkölcsi értékrend

Mi kell ennek felállításához?

1. A világmindenség, azon belül a földi természet rendjének az egyén képességeihez mért és az emberiség jelenlegi tudásának megfelelő megismerése; világkép kialakítása. Ennek módszere a tanulás, az ismeretszerzés.

2. A magam helyének megkeresése a fenti rendben; egyéni felelősségem felismerése. Ennek módszere az életelmélkedés.

3. Tennivalóim meghatározása (életfeladatok); a feladatok rangsorolása. Ekkor jó hasznát vehetem a belém nevelt feladattudatnak. Az életfeladatok meghatározásának módszere szintén az életelmélkedés.

Az erkölcsi értékrend tartalma

Az ember értékrendjét a bolygói és az egyéni boldogságra törekvés közötti kompromisszumkeresés eredményei határozzák meg. Ha csak az egyik fajta igyekezet van jelen meghatározó módon, abba rendszerint beletörik a bicskánk. Ha, mondjuk, kizárólag a mások boldogulásán fáradozom, akkor előbbutóbb nem bírom ezt az áldozatot sem testileg, sem lelkileg. Például azok a városban fölnőtt, világjobbító szándékú fiatalok vagy akár idősebbek, akik csapot-papot odahagyva, elvonulva élnek egy vidéki tanyán, és nem készültek föl erősen lelkileg és fizikailag egyaránt az életkörülmények ilyen mértékű megváltoztatására, nem bírják huzamosabb ideig ezt az életmódot. Vagy egy másik példa, amikor valaki a Föld élővilága, vagy akár csak a körülötte élők egészségének érdekében lemond az autóhasználatról, ennek ellenére mégis megpróbál olyan életmódot folytatni, mintha lenne gépkocsija. Mesebeli királyfisra tervezi a napirendjét: hipp-hopp, ott legyek, ahol akarok — vagyis annyi feladatot vállal, mintha rendelkezésére állna egy autó, amelyik egyik helyről a másikra viszi. Sokszor még tán lelkiismeretfurdalása is van, mert nem tud annyi „hasznosat” tenni, mint a sok-sok királyfi körülötte. Ebbe egy idő múlva bele lehet rokkanni. Természetesen ezzel nem azt szerettem volna mondani, hogy egy városi ember ne költözzön falura, tanyára, vagy aki hozzászokott a gépkocsihasználathoz, az ne váltson át a tömegközlekedésre, gyaloglásra, kerékpározásra. Éppen hogy erről van szó. Váltanunk kell, de tudnunk kell, hogy ennek mi az ára, milyen következményekkel jár, és a tőlünk telhető módon föl kell ezekre készülnünk.

Az erkölcsi értékrend másik szélsőséges tartalma, ha önző módon csak a magam vagy az enyéim (akár szellemi, akár fizikai) boldogságát keresem, és a többieket kizsákmányolom, legyen az élő vagy élettelen társunk a világban. Úgy gondolom, mindnyájunk számára egyértelmű, hogy az ilyen erkölcsi beállítódás ellentétekhez, viszályokhoz, ökológiai katasztrófához vezet.

„Az Élet él, és élni akarr” — mondta Ady, és ebbe most beleértem a saját életünket, a körülöttünk lévő élő és élettelen dolgokat is. Hagyjuk élni vagy vegyük el? — ezt a döntést minden pillanatunkban meg kell hoznunk, egész életünk során. Nem eshetünk egyik végletbe sem, és ezt a mindennapok tapasztalatából tanulságként le kell szűrnünk. Azt a következtetést is levonhatjuk azonban a gyakorlatból, hogy mivel a dolog természetéből eredően az önzésre nagyobb a hajlamunk (egyszerűen a saját testünket és gondolatainkat térben és időben hamarabb és erőteljesebben érzékeljük), az önzetlenségre jobban oda kell figyelnünk. Minden pillanatunk egy, az önzés és az önzetlenség közötti kompromisszumos döntés eredménye. Akár rutinosan, oda sem figyelve, akár

vért verítékezve hozzuk meg ezeket a döntéseket, mindenképpen lelkiismeret, ezen belül értékrend, ezen belül elmélkedés szükséges hozzá. Ez a szellemi munka nem spórolható meg, nem szabad árukapcsolással adni-venni egymástól (pl. árukapcsolást fejez ki az az előítélet, mely szerint az elmélkedés csak a vallásos emberre jellemző), és nem kényszeríthető rá másokra, csak a tiszta érvelés módszere alkalmazható.

Az alapvető erkölcsi értékrendnek egyetemesnek, minden ember által elfogadhatónak kell lennie: ez egy közös nevező, ahogyan azt Bulányi Gyurka bácsitól hallhatjuk. Ő a jézusi evangéliumok tanulmányozása során összegzett „három 'sz'-ben” látja a közös nevezőt: szelídség, szolgálat, szegénység — ami együtt is egy 'sz', a szeretet —, és úgy tudom, hozzávette még a környezetvédelmet, mert arról közvetlenül nem szólnak az evangéliumok. Simonyi Gyusza pár évvel ezelőtt úgy fogalmazott itt, az ökocsoportban tartott, Ökológia és erőszakmentesség (Mit tehet a kisember?) című előadásában, hogy az ember erkölcsi értékrendjének három sarokköve van: igazságos elosztás, környezetvédelem és tudatos népességszabályzás. Mindez gazdaságilag az ökoszociális piacgazdaság keretei között lenne (úgy vélem, itt a schumacheri közgazdaságtanra gondolt), és tömeges megvalósulása elvezetne a tartós és akár az egész világra kiterjedő békéhez. Dőry Pista pedig azt állította az immanens etikában, hogy mindaz, amit itt elmondtunk az értékrend tartalmával kapcsolatban, az a lét törvényeiből kikövetkeztethető. Szeretném még hozzátenni azt is, amit egykori kántorképzős hittantanárom mondott erről: Szeretet = akarom, hogy élj!

Erkölcsi érzék

Erkölcsi állapotomat erkölcsi érzékemmel ítélhetem meg. Ez az érzék, vagyis hogy észreveszem, rossz fát, ill. jó fát tettem, teszek vagy fogok tenni a tűzre, lehet hosszantartó is, de lehet egy villanásnyi tudatalatti megérzés is. Ha az elsőről, a hosszabbikról van szó, akkor azt általában önvizsgálatnak, lelkiismeretvizsgálatnak szoktuk nevezni, ha rövidebb ez az önmagunkról történő ítéletalkotás, akkor a jobbik énemről, Isten szaváról, a bennünk lakó kisbíróról, a lelkiismeret megszólalásáról szoktunk beszélni.

Annál hamarabb tudom helyesen megállapítani az erkölcsi állapotomat, minél többet gyakorlom a lelkiismeretvizsgálatot. Vagyis kialakul a rutinom gondolataim, szavaim és cselekedeteim megítélésében. Úgy is mondhatjuk: egyre gyakrabban szólal meg a lelkiismeretem. Ez két oldalról is veszélyt is rejt magában. Egyrészt így az ember könnyen felszínessé válhat, „immunis” lesz a saját maga által kifejlesztett erős önkritikával szemben; másrészt ez a rutinos önkritika esetleg tartós és kóros bűntudathoz, önmarcangoláshoz vezethet. Ezért akármilyen profi módon ítélem meg a saját, ill. mások cselekedeteit, a világban folyó történéseket, a hosszabb időt igénylő erkölcsi „érzéknek”, a lelkiismeretvizsgálatnak is meg kell hogy legyen a helye az életemben, azt is rendszeresen kell gyakorolnom. Például itt van a multi-level-marketing cégeknek és biztosítóknak az esete. Mondjuk, ha én környezettudatos vagyok, akkor, úgy gondolom, nem állhatok be közéjük, hiszen ők azt várják ügynökeiktől, hogy agyonbeszéljék a potenciális vevőt, és ha nincs szüksége a portékára, akkor kimutassák, hogy igenis, szüksége van rá. Sőt, ha megtudják, hogy az „áldozatnak” környezetvédelmi aggályai is vannak, akkor rövid úton kiderítik, hogy ez a legkörnyezetkímélőbb termék, a legkörnyezetbarátabb technikával eladva, és persze a legolcsóbb is. Mindezeket megfejelik a mesés jövedelem ígéretével, és szegény környezetvédelemre hajlamos gyeses anyuka, ha nem gondolja át, ha nem tart lelkiismeretvizsgálatot, hogy beleillik-e értékrendjébe ez a fajta tevékenység, hamarosan átlényegül a rokonait, barátait és ismerőseit szinte csak potenciális vevőkként kezelő ügynökké. Alkalmam volt megismerni „halászó” módszerüket, mert mint főállású anyát, engem is rendszeresen megkörnyékeztek ajánlataikkal.

Erkölcsi érzékünk kimunkálásához nagyban hozzásegítenek még családunk, baráti közösségünk tagjai, és ha van(nak), a lelki tanácsadó(i)nk. Ők mint referencia-személyek folyamatos visszajelzéseket adnak elveinkről és gyakorlatunkról.

A lelki élet alapvető eleme az elmélkedés

Sokszor emlegettem, ezért szeretném jobban megvilágítani, mit értek elmélkedésen.

Az elmélkedés az erkölcsi értékrend és érzék, vagyis a lelkiismeret kialakításának és ápolásának elengedhetetlen, de nem egyedüli eszköze. Lehet egyedül és ketten, vagy több emberrel együtt végezni.

Két fő tartalmi része van:

1. Lelkiismeretvizsgálat (amely a múlt tényeinek megállapításából, az ok-okozati összefüggések felderítéséből — lásd pszichoanalízis —, az eredménynek az értékrenddel történő egybevetéséből áll). Az önvizsgálatban segítenek az egyedül vagy lelki tanácsadóval, közösségben, esetleg könyv alapján készített lelkiismeretvizsgálati szempontok, és az e szempontok alapján írt lelkitükör. Ez tulajdonképpen az életelmélkedésben felállított értékrendnek és a hozzá tartozó életfeladatoknak az aprópénzre váltása. Mondok példaként néhány főbb szempontot, melyeket kedvünkre és magunkra szabottan tovább lehet részletezni.

Otthoni energiafogyasztás:

Fűtés – Víz – Melegvíz – Elektromos áram – Hulladék – Berendezés – Vásárlás – Munka – Közlekedés – Tanulás – Tanítás stb.

A szempontok alapján mindenki elkészítheti a maga részletes lelkitükrét. Például ilyen kérdések lehetnének benne:

Ha fáztam, akkor jól felöltöztem-e, vagy még jobban befűtöttem? Odafigyeltem-e, hogy a fürdővízzel öntsem le a WC-t? Pohárral mosok fogat, vagy csorgatom a vizet? Ingerülten vagy békésen érvelve próbáltam gyermekeimet rávenni a melegvízzel (fűtéssel, vízzel) való takarékoskodásra? Ha ingerült, ideges voltam, akkor annak mi volt az oka? Hogyan lehetne ezt az okot kiküszöbölni? Kényelemből vagy rosszul tervezett idő miatt használtam többet a porszívót? Lusta voltam-e a komposztba rakni, ami odavaló? Írtam-e bevásárlócédulát? Vittem-e szatyrot, hogy ne adjon az eladó nylonzacskót? Barátságosan, de hatékonyan elmondtam-e neki az érveimet, hogy miért teszem ezt? Megbeszéltük-e otthon, hogy a vásárolni tervezett háztartási gép előállítása, működtetése milyen környezetterheléssel jár? Munkámmal a meglátott jó elterjedését segítem-e elő? És így tovább... Sokat segít a Zöldköznapi kalauz c. könyv

A lelkiismeretvizsgálathoz tartozik, de időben lehet, hogy eltolódik a következő négy dolog: a) a helyes cselekedetek magamnak való elismerése (ez fontos a megerősítés szempontjából) b) a bűn bevallása annak, akit illet c) bocsánatkérés attól, akit illet d) a bűn vagy tévedés jóvátétele.

2. Tervezés (értékrend alapján történik, napi, heti, éves, alkalmi).

Az elmélkedésbe belefér ezenkívül bármi, aminek kifejezett erkölcsi tartalma van (éneklés, felolvasás, játék stb.) A formákat rugalmasan kell kezelni, mert a lényeg az, hogy a két fő tartalmi rész meglegyen, a többinek az a szerepe, hogy elősegítse, motiválja az említett két dolog létrejöttét. A forma szolgálhat megtartó erőként, de ne ragaszkodjunk hozzá mindenáron. (Szelíden erőltetni lehet, néha kell is.)

A lelkiismeret kialakításához és ápolásához szükséges eszköztár

1. Tanulás (elsősorban példa alapján, családban, iskolában, vagy önálló módon, szóban és írás útján, tárgyi emlékek segítségével, folyamatosan: a jó környezetvédő holtig tanul). Számomra tanulás volt például az eldugott kis viharsarokbéli falvakban történő nyaralás, amikor az egyszerű magyar parasztok életének részese voltam. És hiába telt el azóta három évtized, most is sokszor elgondolkozom az ottani tapasztalatok kapcsán, hogy tulajdonképpen mire is van szüksége az embernek az életben. Sok minden kipotyog a listából, és ez erőt ad ahhoz, hogy továbbra is gaiai módon igyekezzem gondolkozni és

alakítani az életemet. Azonkívül arra indít, hogy tanuljak. Ma már úgy el- és összekutyultuk az életet fejlett technikánkkal és fejletlen erkölcsünkkel, hogy tanulás, ismeretszerzés nélkül nagyon elszúrhatjuk a dolgainkat. A tanuláson nemcsak a szaktudományok alapismereteit értem (mondhatni: a gimnáziumi tananyagot), hanem az ezekre épülő összefüggésrendszereket (tudományköziséget), az egészben való gondolkodást is. Mivel a folyamatok bolygói méretűek, a gondolkodásnak és a cselekvésnek is azzá kell válnia. Ne csak a tőkések, az ember és természet kirablói gondolkozzanak így, hanem a jóravaló emberek is. Az előbbiek bolygói gondolkodásmódjára csak egy példa a reklám. A mi jóravalóságunknak túl kell nőnie az ő ravaszságukat. Ehhez pedig a jószándék kevés. Több kell, az értelem. Persze az értelem sem ér semmit, sőt, káros is a jószándék nélkül.

2. Életelmélkedés (lelkigyakorlat). Évente javasolt tartani, hosszabb időt igényel. A három nap bevált időtartam, mert egy nap kell a lecsituláshoz, egy a hatékony munkára, egy a visszazökkenésre, a feladatokra való fölkészüléshez.

3. Heti elmélkedés. Ez a mindennapok által összekuszált sorok rendezéséhez kell, tapasztalatok szerint átlagosan 2–3 órát vesz igénybe.

4. Napi elmélkedés. Nagyon változó, átlagban este fél óra, reggel negyed óra, ha lehet, a nap derekán is legyen pár perc, negyed óra.

5. Lelki tanácsadó (referenciaszemély). Ismernünk kell értékrendjét, hiteles életét. Ez szükséges ahhoz, hogy szemünkben alapja legyen tekintélyének. Bíznunk kell ítéleteiben, de vakon még így sem követhetjük tanácsait.

6. Közösség. Tagjai fizikailag és lelkileg is segítik egymást. (referenciacsoport) A közösségnek fizikai és lelki fokozatai vannak: szellemi-lelki közösség (pl. a Bokor egésze, vagy egyes emberek Prakash-sal és társaival való kapcsolata), összejáró közösség (Bokor csoportjai), egymás közelében lakók, együtt dolgozók és végül az együtt lakók közösségei. A leghatékonyabban és legkörnyezetkímélőbben biztosan az együtt lakók, a kommunában élők tudnak csinálni bármit is. Úgy gondolom, ezt a fajta közösséget spontán kialakulással, szerves fejlődéssel, illetve messzemenően azonos értékrenddel lehet csak megvalósítani. Szerves fejlődésen azt értem, hogy a kommunába lépők elég jól ismerjék előtte egymást (huzamosabb közelben lakás, egymás értékrendjének és gyakorlatának ismerete).

A végére hagytam, ennek ellenére a leghangsúlyosabb mozzanata lelki életünknek: a család. A velük együtt történő elmélkedés, az egyéni elmélkedések együttes megbeszélése külön időt igényel. A házastárssal és a gyerekekkel folyamatos kommunikációs közösségben kell élni. Az élő párkapcsolat, az élő szülő–gyerek kapcsolat egyik legfontosabb eleme a rendszeres verbális kommunikáció, a beszélgetés. Ha ez kialakul, és mégis időnként elmarad, az ember lelkiismeretében rögtön megszólal egy ébresztőóra, amely jelzi, hogy nem rendben folynak a dolgok, baj lehet, ha nem pótoljuk mihamarabb a beszélgetést, nem vesszük föl az elhagyott szálakat.

A lelkiismeret alakulása az ember élete folyamán

1. A lelkiismeret kialakítása: gyermekkor, kamaszkor. Az lesz bennem, amit belém neveltek, és amit a génjeim megengednek. Minél hamarabb beépülnek az ifjú ember életébe a lelkiismeret kialakításához és ápolásához szükséges eszköztár elemei, annál jobb, de persze mindig az aktuális életkornak megfelelő mértékben és formában. Erről köteles gondoskodni a szülő. A mémeket, a gondolatcsomagokat igyekeznünk kell hatékonyan átadni az utódoknak. Olyan lelki kereteket biztosítsunk a gyerekeknek, amelyben kialakulhat a lelkiismeretes ember. Nem a véletlenre kell bízni az általunk legfontosabbnak vélt gondolatok átadását. Nem jó, ha hagyjuk, hadd kóstoljon bele mindenbe, amibe akar, aztán majd csak kialakul „magától” az erkölcsi értékrendje és az erkölcsi ítélőképessége. Ez a nevelési út azért nem járható ma már, mert nem egyneműek, vagy zömében nem egyneműek az ifjú embert érő hatások, azonkívül az emberiség és az egész bolygó sorsa ott tart, hogy nem bízhatjuk a gyereket érő mindenféle hatások eredőjére a lelki fejlődést. Ma már minden értelmes ember azt állítja, hogy csak a minél hamarabbi tudatátalakulás segít az emberiségen, márpedig ez a folyamat igencsak hosszantartó. Ezért nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy nem céltudatosan neveljük céltudatosnak gyerekeinket. (A tudatátalakítás témájában érdemes elolvasni György Lajos: A jót választanod kell c. könyvét!)

Mondok egy példát arra, hogyan lehet a legkomolyabbnak tűnő dolgokat is együtt végezni egy kisgyerekkel. Az óvodást is fokozatosan hozzá lehet szoktatni a lelkiismeret-vizsgálathoz. Elkerülendő azonban, hogy fölösleges és káros bűntudat alakuljon ki benne, a napi önvizsgálatot arra korlátozzuk, hogy elmondjuk, kinek okoztunk aznap örömöt, kinek segítettünk, a rossz cselekedeteket nem soroljuk föl. Az egészet tervezzük barátságosra, meghittre, hogy a gyerek szívesen vegyen részt benne, napirendjének természetes alkotóelemévé váljék. Éneklés, kényelmes testhelyzet, rugalmas beszélgetés. Ha például annyira foglalkoztatja valami, hogy elmesélése kicsit több időt igényel, akkor ezt is meg kell hallgatni. Ennek azonban az a feltétele, hogy eleve bővebb időtartamot szánjunk ezekre az esti elmélkedésekre. Így aztán néha komoly életproblémák kerülnek felszínre, amit megint csak az ő szintjüknek megfelelően meg kell tárgyalni. (Többek között ekkor erősödhet meg a felnőttben az a vélemény, hogy az igazán nagy és fontos dolgok röviden, egyszerűen és egyértelműen is kifejezhetők: az igen igen, a nem nem. Csak le kell hántani róluk a sallangokat, és nem kell magyarázkodni, hogy ezt így értjük, azt meg úgy. Úgy értjük, ahogyan mondjuk, ahogy bárki ezen a földön megértené, ha lefordítanák az ő nyelvére.) Később, első osztályban, vagy ha érettebb a gyerek, akkor már nagycsoportos korban, azt is rendszeresen meg lehet beszélni, mivel bántottunk meg valakit, mi volt rossz aznap (az énekben: „utálatos tett”). Addig is szóba kerülhet, de nem rendszeresen, nem mindennap, a kóros bűntudat elkerülése végett, ill. hogy ne menjen el a kedve az egésztől (pozitív megerősítés szükséges). Csak ha érzelmileg őt is megviselte a csínytevés, vagy na-

gyon rosszat tett, akkor érdemes este visszatérni rá kisebb korban. Példa a lelkiismeretvizsgálat formájára óvodásokkal, kisiskolásokkal:

Esti ének: Este van, este van, minden elcsitul, az én kis lelkemben világosság gyúl. Most látom, mi volt jó, mi volt szeretet, mi volt a mai nap utálatos tett.

(Itt megállunk, mindenki, a felnőtt is elmondja, mivel okozott valakinek örömöt, majd befejezzük az éneket:)

Azért, kik e verset velem mondjátok, nyugalmas szép álom szálljon tirátok. Hogy majd holnap reggel, ha virrad a nap, szépen [együtt puszilkodjunk, együtt tornázzunk, együtt mosakodjunk, együtt reggelizzünk,] együtt énekeljünk, mint a madarak.

2. A lelkiismeret alakulásának legerőteljesebb szakasza, a lelkiismeret „végleges formába öntése”: kialakul a teljes személyes erkölcsi értékrend (ezen belül a világkép, saját helyem, életfeladataim); erkölcsi érzékem eszköztára kiegészül, amennyire lehet, teljessé válik; erkölcsi állapotomat hozzávetőlegesen helyesen meg tudom ítélni (18–20 év körül, gimnázium végén, felsőfokú tanulás alatt). Ez az időszak a lelki szárnyalás, a fellegekben járás kora. Nem szabad elengedni a „fellegeket”, a magasröptű eszméket, hanem közelíteni kell őket a földhöz, és meg kell valósítani őket. Ha a tényekre, a valóságra, a természet törvényeire (hiszen annak vagyunk mi is részei) alapoztuk az értékrendünket, akkor igenis jó belekapaszkodni azokba a fellegekbe, és lehet, hogy aki erről le akar beszélni, arra valami homályos szemüveget tettek, és emiatt nem látja a szép felhőket, sőt, esetleg a valóságot sem.

3. A kompromisszumkötések, a „betörés” időszaka: 25–30 év körül (munkába állás, családalapítás, letelepedés). Ilyenkor alakulnak ki a keretek, amelyek vagy segítik az erkölcsi értékrend megszilárdulását, vagy rombolják azt. Példa az előnyös keretekre: az ember vidéken él (át kell gondolni, melyik családtagnak mennyi utazásra lesz szüksége), autója nincs, nagyszülőktől külön, de a közelben lakik, négy gyereke van, közeli munkahelye van (többféle képzettség => én diktálom, hol dolgozom). Példa a rossz keretre: Ha valaki vidékre költözik, és nem méri föl előtte, mennyit kell utaznia, akkor előáll az a gyakori helyzet, hogy az illető sajnálkozik (mert értékrendjében nincs benne az autó), hogy ő „kénytelen” személygépkocsival járni. (Az autóval azért példálózom előszeretettel, mert egyrészt általában több energiát emészt el és többet szennyez, mint bármelyik más fogyasztásunk, másrészt ehhez képest nem létszükségletről van szó, hanem kényelemszeretetről. Szerintem csak a mentők, tűzoltók, mozgássérültek, nagyobb szükséges tárgyat szállítók számára jogos az autóhasználat.)

4. A folyamatos kísértések hosszú korszaka (30–60–65 év). Ha jól választottuk meg a kereteket az előző, „betöréses” időszakban, akkor ez nem a folyamatos visszaesések, a folyamatos bűntudat és elégedetlenkedés korszaka lesz, illetve nem kerülünk olyan helyzetbe, hogy tudatosan állítsunk föl magunknak egy rosszabb értékrendet (vagyis megtörünk a mindennapok súlya alatt, és feladjuk elveinket).

5. A szellemi és testi gyümölcsérlelés korszaka. Aki amint élt, olyan öreg lesz belőle: vagy bölcs, vagy nem az. Valamilyen szinten persze mindenki bölcs lesz, ha megéri a 60–65 éves kort, hiszen az átélt tapasztalatokat és azok valamiféle összegzését, illetve az azokból levonható tanulságokat egyedül ő birtokolhatja, de ahhoz, hogy ezt méltó módon, hatékonyan az utána jövő nemzedékeknek át is adja, előtte is hitelesen, szépen kell élnie. Például ha valaki önző módon élt, akkor öregkorában is valószínűleg olyan lesz, és hiába gyűlt össze sok érdekes és hasznos tapasztalata az évek folyamán, vagy képtelen rá, hogy továbbadja másoknak, vagy ha el is mondaná, nincs aki meghallgassa. Vagy ha valaki elégedetlenkedő természetű volt világ életében, akkor hiába az ősz haj, ki hallgat szívesen egy zsörtölődő nagypapát vagy nagymamát.

Egy kis ökofilozófia

Mindaz, amit a fentiekben elmondtam, legtöbbünknek ismerősként csengett. Most megkérlek Benneteket, hogy evezzetek velem egy kicsit idegenebbnek tűnő vizekre, és a továbbiakban még inkább közösen gondolkodjunk, egy szellemi műhely munkásaiként.

20–22 évvel ezelőtt olyan problémára akadtam, amelynek megoldási javaslatához, kérlek, szóljatok hozzá, hiszen egyetemes gondról van szó. Mint láttátok, az elmondottak igyekeztek képet adni egy egységes, kerek egész életstratégiáról (életmegoldásról). A használt kifejezések ki nem mondott vallási tartalmakat sejtetnek, pedig igyekeztem, hogy mondandóm igen-igen, nem-nem legyen, és nem akartam sejtetni senkivel semmit. Tehát problémám a következő: az erkölcsöt, vele együtt a lelkiismeret fogalmát mindezidáig döntően árukapcsolással, a vallásos hittel együtt adták-vették az emberek. Mára azonban eljutottunk oda, hogy nemcsak a vallásos emberek szeretnének jók lenni, tehát az erkölccsel kapcsolatos fogalmakat, technikákat le kellene választani a hitről. Esélyt kell adni, hadd lehessen jó ember az is, aki nem hisz nem tudható dolgokban, és számára elég ösztönző erő a jóra az, hogy megértette a természet törvényét, és kizárásos alapon az ennek való megfelelésre törekszik az életében. Gondot jelent számomra az a tény is, hogy a vallások csoportokba rendezik az embereket annak alapján, hogy mit állítanak, mit „tudnak” a nem tudhatóról. Ebben az elrendeződésben eleve benne rejlik a vita, a viszály magja. Ezt ma már nem engedheti meg magának az emberiség, hiszen nemhogy nem szabadna viszályt kelteni, de még ha minden erőnkkel összefognánk, sem biztos, hogy sikerülne megmenteni fajunkat, vagy akár a természet jó részét.

Megoldási javaslatom

Az emberek ne olyan rendező elv alapján igyekezzenek csoportokba oszolni, amelyek magukban hordják az ellentéteket (lásd vallási, nemzeti csoportok), hanem a természet törvényeihez való alkalmazkodás következtében a „kicsi a szép” elv alapján helyi közösségeket hozzanak létre, amelyek azzal foglalkoznak, hogy megbeszélik, miben áll a bolygói értékrend, milyen feladatok várnak ránk, hogyan valósítsuk meg azokat a gyakorlatban. Szerintem ezek a témák éppen elég megbeszélnivalót adnak, és jobb, ha arról vitatkozunk, aminek a szereplői mindenki számára elfogadható tények, mintha arról folyna a szó, hogy ki mit gondol az el nem gondolhatóról, ki mit „tud” a nem tudhatóról. Ezen a teologizálást, a hit-tant és általában az ésszel föl nem fogható dolgokat értem. 25 év saját tapasztalatait és sok más ember tapasztalatait összegyűjtve azt tudom javasolni, hogy a hitbéli tartalmakat — és ideértek minden egyéb irracionális tartalmat — mondjuk annak, amik: vágyak, remények, melyek vagy igazolódnak, vagy nem. Ennek több haszna lesz mindnyájunk számára, mint kára. Személy szerint én, például, nagyon remélem, hogy halálunk után vár minket egy feltétel nélkül szerető Isten, és valamilyen formában mindannyian együtt leszünk valahol (ennél több irracionális dologra nem is vágyom). Ebbe a mondatba is bele lehet kötni, mert mi az, hogy forma, mi az, hogy valahol stb. Ott van azonban előtte a bevezető szó, az ige: remélem. Se több, se kevesebb. Ezért, úgy gondolom, nem kell, nem lehet sokat vitázni ezen az állításon, hiszen mindenki abban reménykedik, amiben neki jólesik. Ezzel szemben viszont arról, hogy mi dolgunk a világon, érdemes és szükségszerű is beszélgetnünk, annak a közös nevezőnek az alapján, amelyet a beöldült lelkiismeret címszó alatt próbáltam összefoglalni. A remény szó valóban varázsige. Felszabadítja az embert a gyötrő hitbéli magyarázkodások alól, egy csomó, emberek közötti konfliktust megelőz, és a hit nélkül maga a szó is olyan óriási jelentőségűre növekszik, hogy valóságos érzelmi fellángolást hoz az emberbe. Próbáljátok ki!

Kéry Magdolna

(Elhangzott a Bokor Ökocsoport egyik összejövetelén)

TARTALOM

Ünnepi számunk elé
Dsida Jenő: Tekintet nélkül (vers) 2
Gergely G. András: Jubileumi kérdések 2
Tanulmány
Bulányi György: Szeress, és tégy, amit akarsz! 2–7
Nyíri Tamás: A szerelem antropológiája (I. rész) 7–10
Emlékezés
Farkas József: Boldog boldogtalanság 14–16
Gyerekeknek Moha-mese
Létező, ami nincs 17–18
Interjú
Schanda Beáta: Értelem és életharmónia 19–22
Vallomás
Király György: Alkoholfüggés 23
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 24
Elmélkedések
Gergely G. András: Jézus monológja a keresztúton 11–13
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–27
Környezetvédelem
Kéry Magdolna: A bezöldült lelkiismeret 28–31

Felhívás

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy ha továbbra is igénylik lapunkat, akkor **2000. április 30-ig** újítsák meg előfizetésüket. Egyúttal jelezzük, hogy mivel lapunk ára 1997. eleje óta nem változott, és az áremelkedések közismertek, ezentúl *egy szám* ára **100,– Ft**, *az éves előfizetés* pedig **600,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **800,– Ft**. Köszönjük megértésüket! Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

MÉGIS

Az emberek esztelenek, következetlenek és magukba fordulnak,
MÉGIS SZERESD ÕKET!

Ha jót teszel, megvádolnak,
hogy önzés és hátsó gondolat vezérli cselekedeteidet,
MÉGIS TÉGY JÓT!

Ha sikeres vagy, hamis barátokat és igazi ellenségeket nyersz,
MÉGIS ÉRJ CÉLT!

A jó, amit ma teszel, holnap már feledésbe megy,
MÉGIS TEDD A JÓT!

A becsületesség és õszinteség sebezhetõvé tesz,
MÉGIS LÉGY BECSÜLETES ÉS NYÍLT!

Amit évek alatt felépítesz, lerombolhatják egy nap alatt,
MÉGIS ÉPÍTS!

Az embereknek szükségük van segítségre,
de ha segítesz, támadás érhet,
MÉGIS SEGÍTS !

A legjobbat add a világnak, amid csak van,
s ha verést kapsz is érte cserébe,
MÉGIS A LEGJOBBAT ADD A VILÁGNAK, AMID CSAK VAN!

(Felirat az egyik kalkuttai, a Szeretet Misszionáriusai által fenntartott gyermekotthon falán)

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/2. (60.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 800 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 800 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI. évf. 3. szám
2000. június
100,– Ft

Isten Országa az ezredfordulón

A tudomány fejlődése

A szerelemről – komolyan

Egy „földalatti” püspök sorsa

Pápai bocsánatkérés

Moha-mese

Interjú

A bajkeverő nyelv

Vasárnapi elmélkedések

Környezetvédelem

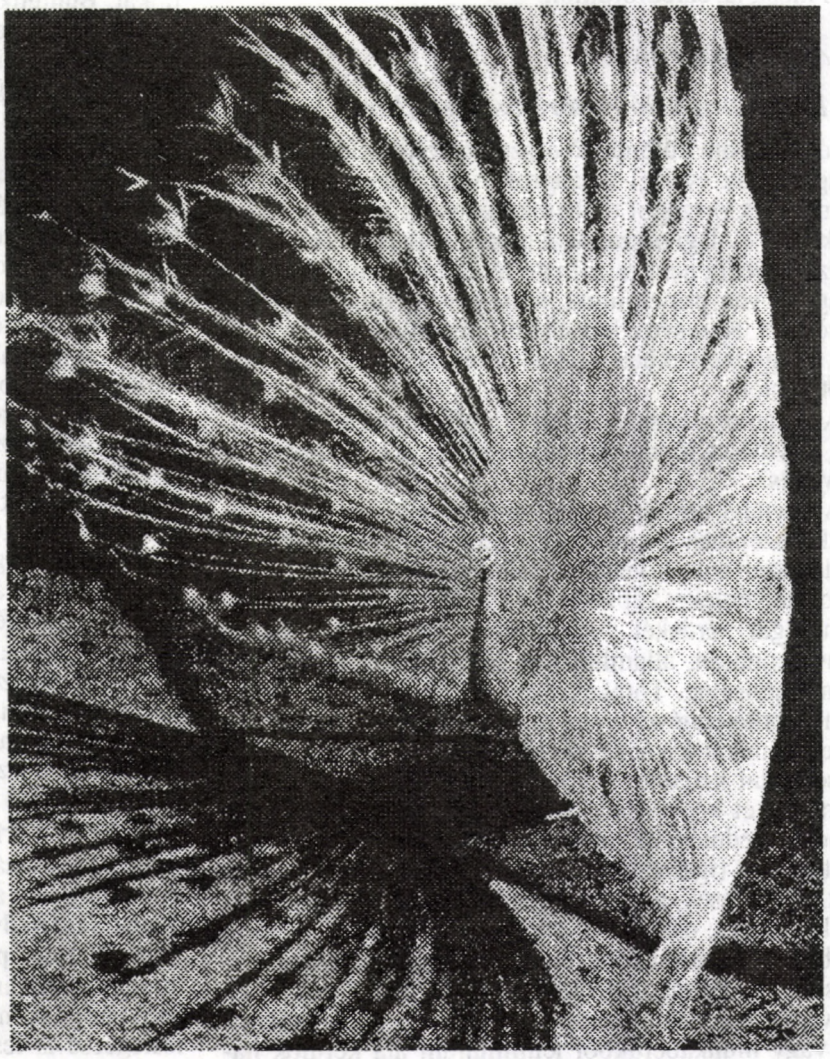

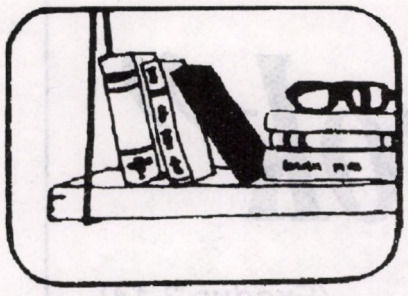

Bulányi György

Isten Országának lehetőségei a második évezred fordulóján

Evangelizációs esten Jézussal együtt imádkozva mondjuk Istennek: Jöjjön el a te országod!

Az „ország” (a héber *malkut,* a görög *basileia)* Jézus ajkán nem földrajzi, hanem szociológiai fogalom: emberek meghatározható összességét jelenti. Az „ország” megvalósulásának Isten részéről nem lehet akadálya, hiszen Isten kizárólag abban utazik, hogy az „eljöjjön”. Zsinórpadlásról viszont – ha akarná sem tudná leengedni; sem ezredévfordulón, sem máskor. Az Isten Országa rajtunk fordul *(„entos hümón”* – Lk 17,21). Azon, hogy életünkkel mit kínálunk fel Istennek egyáltalán és éppen most, az ezredfordulón.

I. A jézusi örökség

a) Elv: motiváció és törekvéstartalom

Jézus három különböző országról tanított: a Sátán országáról, az evilági országról és az Isten országáról. Mindegyik országot emberek népesítik be. A politikai térkép az evilági országokat mutatja, az Isten és a Sátán országa pedig nem rajzolható térképre. Mindhárom országnak van principiuma, lényegét-mivoltát meghatározó elve. Keresve a három különböző elvet, megjelöljük az egyes elvekben rejlő törekvéstartalmat és érzelmi motivációt.

A Sátán országának érzelmi motivációja a rosszakarat, a gyűlölet, törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő **vevés**.

Az evilági ország érzelmi motivációja vegyes: valakikkel szemben jó-, másokkal szemben rosszakarat vezeti, hiszen nem egyetemes, hanem csupán csoport-, azaz osztályérdeket képvisel; s ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, a szuverenitásán, államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. Törekvéstartalma pedig a **jog**, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) **szerzés**ek és az erőszakos **vevés**ek által kialakult tulajdonrendet. Ez a rend a csoportérdeket képviselés következtében egyenlőtlenségi rendet eredményez, melyet törvényesnek, sőt még iustitia-nak (igazságosságnak) is deklarálnak a győztesek, a sikeresek, a kiváltságos helyzetbe került személyek, rétegek, osztályok, nemzetek. A hátrányos helyzetben levők természetesen rendre igazságtalannak minősítik a kiváltságos helyzetben levők által jogosnak és törvényesnek deklarált rendet. Például a munkanélküliek vagy munkabérükből létminimum alá kerülők hazánkban vagy a harmadik világban ilyennek minősítik a tőkés társadalmi rendet. Például Koszovó albánjai, a Vajdaság, a Csallóköz vagy Erdély önrendelkezési joguktól békeszerződésekkel megfosztott nemzeti kisebbségei is ilyennek élik meg és állítják az evilági országok hatályos nemzetközi jogrendjét.

A jogok világában mozgunk itt; azaz a fegyverrel védett status quók rendjének a világában. Minek következtében a fegyverek erejében létrejött és azokkal biztosított rend és jog ellen vétőket büntetik is fegyvereik erejében a rend és jog kiváltságoltjai és védői. Büntetik esetleg e jog és rend erkölcsös voltát pusztán elméletben megkérdőjelezőket is, s méginkább büntetik a jog és rend ellen gyakorlatban is vétőket: a fegyveres lázadókat. Büntetik esetleg Isten és/vagy az erkölcs nevében is, de mindenképpen a jog és rend nevében. Az ókori pogány római jog és rend ismert minden személyi jog nélküli rabszolgákat is. A 16. századi, immár „keresztény” Verbőczi Tripartituma ismer ugyanilyen jobbágyokat, akiket a dolgokról (Res), a vagyontárgyakról szóló fejezetben tárgyal, s akik – bár java részük csak magyarul beszél – jogilag nem is tartoznak a magyar nemzetbe, hiszen csak vagyontárgyak. Alighanem ők maguk is így gondolták ezt, mert amikor Bakócz érsek felfegyverzi őket, nem a török ellen, hanem az őket magából kirekesztő nemesi nemzet ellen fordulnak. A nemesek is tisztában vannak a jobbágyok társadalmon, evilági országon kívüli helyzetével: Mohácson húszezer nemes fogadja a törököt, pedig fogadhatná a jobbágyok sokszázezres serege is. Csakhogy a nemesi Magyarország nem vállalta még egyszer a jobbágyok felfegyverzésének kockázatát. Mindez a kereszténység fennállásának 16. századában történik, de senki sem veri félre a harangot, mondván: mi köze van mindennek Jézushoz s az általa hirdetett országhoz? De miért is kellene bármiféle harangot félreverni? Miért, hiszen Krisztus meghalt a kereszten, az ősbűn szennye lemosva a megkereszteltekről... jobbágy és nemes – keresztvízzel egyaránt meghintve – mehetnek mindketten a mennyországba. Senki sem gondolkodik már a harmadik ország, a jézusi Isten Országa kategóriájában. Majd csak Berzsenyi Dániel beszél – ám a felvilágosodástól tanítva – „orca-pirító szégyenről”.

Az Isten országa elve viszont az **adás**ban, a mindenkinek mindent adni akarás, az osztozás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt. Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, tagjai között, ami feleslegessé is tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn.

Valamelyest részletezném is e három törekvésvilágot, utalva az azokban rejlő célkitűzésekre, eszmékre és

eszményekre. Az sátáni és evilági országé – akármilyen meghökkentő is, de – közös: nagyság és uralkodás, kiváltság és gazdagság, hatalom és erőszak. Olyannyira közös e törekvésviláguk, hogy a pusztában a Sátán a fentiekben megrajzolt evilági országot kínálja fel Jézusnak, ha Jézus hajlandó cserébe leborulva imádni őt. A két ország ebben a szemléletben – egy cég! Az Isten országának eszméje viszont e „két egy testvér” ellentmondása és ellentéte: kicsiség és szolgálat, adás és szegénység, kardot hüvelybe dugó szelídség és békességteremtés. A Sátán az evilági ország karhatalmával iktatja ki társadalomból és életből Jézust; tanítványait is, ha mivoltukból fakadóan megtagadják a Sátán és az evilág közös eszményeinek szolgálatát. Így tesz Jézus előtt és Jézus után is. Szókratészt és Izaiást, Martin Luther Kinget és Romero érseket – e két ország közös buzgólkodása folytán – ugyanaz a Golgota várja. A jézusi tanításnak, az ő evangelizálásának nem hiába reálsummája ez: Keressétek az Isten Országát – és keresztre talál, aki keresi. Joggal merül fel a kérdés: „élhető” is ez a jézusi ország, vagy csak „halható”? Lehet élni érte; de ebbe bele kell halnia a létező társadalmi rendben annak, aki megpróbálja?

b) Isten és a harag

A szeretet örök szentháromsági országában élő Istent az emberi történelemből kizárólag ennek az országnak a megvalósulása érdekli. Ezért az Atya azt szeretné, ha az országa szolgálatára rendelt és teremtett emberiség megbecsülné a kizárólag ezen ország előbbre segítése érdekében közénk jövő Fiút. Dehogyis ácsingózik-vágyakozik a végtelenül szent Isten a golgotai gyilkosságra. Dehogy akar Fia halála által kiengesztelődni. Aki szeret, nem duzzog, nem tart haragot, és nem kívánja senki vérének hullását. A tékozló fiú apja ő, aki szereti tékozló fiát csakúgy, mint a nem tékozlót. Napját fölkelti jókra és gonoszokra, esőt ád igazaknak és hamisaknak – Golgota előtt és után egyaránt. Szereti tehát a rosszakat is. Nem lehet rosszabb, mint amilyenek mi vagyunk, akik szeretjük gyermekeinket akkor is, ha azok bántanak minket. Isten végtelenül tökéletes, mert mindenét adóan szeret minket; és végtelenül irgalmas, mert amikor bűneinket elhagyva visszamegyünk Hozzá, akkor bűnbánó szavunk fejében minden bűnünket megbocsátva, azonnal magához is ölel. Nincs tehát kárhoztató haragja! Szeretet-mivoltából következően nem is lehet. Haragjában tehát sohasem taszíthatja el magától gyermekét, az embert (héberül: *ha adam).* Még kevésbé minősíti bűnösnek Ádám vétlenül született ivadékait. „Ádámban bűnössé tett mindnyájunkat, Krisztusban pedig igazzá tett mindnyájunkat!” – hangzik ez az összes keresztény felekezetek hitvallásának közös tanításaként. Pedig aligha lehetne kitalálni mondatot, mely jobban meggyalázná a szeretet végtelenül szent Istenét, mint hitvallásaink e sarkalatos tétele. Az „Ádámban mindnyájan vétkeztünk” tétel a kollektív bűn világába vezet. A konkvisztádorok, rabszolgavadászok, Hitlerek és Sztálinok, a háborús bűnösök, a tömeggyilkosok világába. Ezt az Istent, ha volna ilyen, még az Egyesült Nemezetek Szövetsége is kizárná magából. Az az ENSZ , amely pedig csak a jog, az evilági ország kategóriájában gondolkodik. Kizárná bizony, mert a kollektív bűn még a jog elvét is lábbal tiporja, hát még a szeretetét! Ez utóbbihoz végleg semmi köze.

c) Vallás és prófétagyilkolás

A bűnbánatot tartó Ninive népének könnyebb a helyzete az ítélet napján, mint a bűnbánatot tartani nem akaróké, tartozzanak azok akár a választott néphez is. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. „Kiválasztottai” vannak csak, s hűségük miatt őket hurcolják Golgotára azok, akik nemegyszer Isten kiváltságoltjainak gondolják magukat: a prófétagyilkosok. Éppen ezért nincsen egyedül üdvözítő vallás sem. Nincsen körülmetélés, keresztség, imamalom, beavatás, vagy akárminő más vallási szertartás, amely kizárólagos bérletet biztosítana az egyes vallások elkötelezettjeinek a mennyországba, a transzcendens beválásra. Jézus létrehívta az Isten Országa eszményeit vallani hajlandók közösségét, és *kahal*-nak *(ekklésié,* egyház) nevezte őket, de vallást nem alapított. Elég volt ebből a műfajból számára annyi, amennyi már addig is adva volt; személyesen neki, a zsidónak – a zsidók vallása.

Nem akart új vallást a régiek helyett. Azért nem, mivel a vallás nem képes üdvözíteni. Arra csak Isten, meg a mi szeretetünk és bűnbánatunk közös ereje képes. Azért nem akart vallást, mert a vallás legfeljebb Golgotára képes hurcolni azokat, akik elvállalják az Isten Országa eszményeit. Nincs is módja a vallásnak másra. Azért nincs, mert az evilági ország addig üldöz, szorongat minden vallási közösséget, amíg az meg nem tagadja az Isten országának eszményeit; addig, amíg csak a vallás frigyre nem lép az evilági országgal. Ha pedig létrejön a trón és az oltár szövetsége, hamar fellobbannak a máglyák, melyeken kettejük szövetségének akaratából elégetik Isten Országának elkötelezettjeit. Konstantinig békén megél az antióchiai iskola is, utána már – elsősorban a császár jámbor kívánságára – elégetik az istentelen eretnek ariánusokat. A felvilágosodásnak köszönhetjük, ha ma már nem égetik el, csak marginalizálják, csak búra alá rakják az eretneknek kikiáltottakat.

A vallások kiváltságoltakat termelnek, a kiválasztottak pedig Lélekből születnek. Az Isten országának közössége transzcendálja nemcsak az evilági országokat, hanem a vallásokat is: túllép rajtuk. Valamelyik evilági országban csak kell élnem, mert nem mehetek le a térképről. Valamelyik vallásba is beleszületek akkor, ha szüleim az Isten országának elkötelezettjei, ahogyan Jézus is beleszületett József és Mária vallásába. A szülői ház, a názáreti zsinagóga, a jeruzsálemi templom juttatta el oda, hogy el tudott menni a pusztába, s hogy ellene tudott mondani azoknak az evilági–sátáni eszményeknek, amelyeknek jegyében vallásának főpapja s a vele trón és oltár szövetségben levő állami (evilági országbeli) tisztviselő keresztre juttatja majd. A vallások nevelnek is, keresztre is juttatnak. Ezért nem hozott létre Jézus új vallást. Nem, mert nem akarta, hogy általa létrehozott vallás főpapja juttassa majd keresztre a tanítványokat. Olyan közösséget hozott létre, amely csak nevel minket Istenre és országára. Közösségével, az egyházzal nem óhajtotta az inkvizíciókban és máglyán elégetésekben és kiközösítésekben foglalatoskodó vallások számát gyarapítani.

d) Mikor nincs szeretet bennem?

Csak szeretetet akart, s ennek himnuszát kell írnia és élnie minden tanítványának. Himnuszt, amely szerint az szeret, aki odaadja minden vagyonát, s testét is átadja

a Vevés és a Jog tüzének... Himnuszt, amely szerint ez a szeretet; és ha nem ezen az úton járok, nincs szeretet bennem. Nincs, mert amíg többet akarok birtokolni, mint amennyi a másiknak jut, nincs szeretet bennem. Amíg gyermekeimre több forintot akarok költeni, mint amennyit a másik költhet az övéire, csak beszélhetek a szeretetről, de nincs szeretet bennem. Amíg elgondolásaimnak karhatalommal akarok érvényt szerezni, nincs szeretet bennem... legfeljebb szövegelhetek róla.

II. A páli fordulat és sikere

a) Arábia

Pál nem tartozott a Tizenkettőbe: Tarzusban élt, amikor Jézus Galileában tanított. Miután a damaszkuszi úton földre vágta őt alighanem lelke terhe is (hiszen Pál Jézus-tanítványokat kívánt börtönbe juttatni!), Arábiába megy, és nem a Tizenkettőhöz – tanulni, Jeruzsálembe. Mindmáig mély titok, kikkel találkozott Arábiában. Arra viszont következtethetünk, hogy mit tanult ott, mert az arábiai három esztendő végeredménye nem titok. Címe: Az én evangéliumom. Pálé, és senki másé. Nem a Tizenkettőtől tanulta a benne foglaltakat. Summájára már utaltam: Ádámban mindannyian vétkeztünk, s ennek folytán rajtunk a kárhoztató Isten haragja..., de Krisztus golgotai halála tisztára mosott minket. Mint mondottam, következtethetünk a végeredményből, a summából.

Elemeire szedem e summát. Négy állítás van benne.:

- Ádám vétkezett
- Mi is vétkeztünk Ádámban
- Krisztus meghalt
- Krisztus halála tisztára mosott minket

Kettőt tudott ezekből a Tizenkettő is: a) Ádám vétkezett és c) Krisztus meghalt. Kettő viszont merő újdonság volt számukra: b) Mi is vétkeztünk Ádámban és d) Krisztus halála tisztára mosott minket. Következtetésem: a merő újdonságban lehet ludas Arábia.

b) Gnózis

A Mediterráneumban a jézusi üzenettel egy időben hódított egy másik szellemi-vallási irányzat is. Azt tanította, hogy valami végzetes nagy baj történt az emberiséggel már léte hajnalán. Az történt, hogy merőben szellemi létezését lecserélte az ember a jelenlegire, a tapasztalható testire. Ez az irányzat keveseknek szóló, belső és titokzatos, ezoterikusnak mondott ismeretet kínált (görögül *gnózist:* lényegében e történés tényként elfogadását). Az ismeret kihúz a bajból: visszakerülhetünk eredeti szellemi állapotunkba... e felismerés által.

Ezzel az irányzattal találkozhatott Pál Arábiában. A Törvény és Próféták ismerője természetesen elutasította – mint mesét – eredendő szellemi létezésünknek testire cserélését, de elfogadta belőle az ősi baj gondolatát, s persze az abból megváltódás, a kiszabadulás szükségességét. Behelyettesítette a gnosztikus ősbajt az ugyancsak az emberi lét hajnalán történt ádámi-évai ősbűn-esettel, s következményével: a Paradicsom, az Isten közelében élhetés elveszítésével. A megváltó ezoterikus gnózist pedig lecserélte a megváltó hittel. Miként az Arábiában megismert gnosztikus szellemi irányzat egy gondolati tartalom segítségével kívánja visszahozni az embert eredeti istenközeli állapotába, úgy Pál egy ténynek: Jézus halála (ill. Istent engesztelő kiomlott vére) tényének tulajdonítja az ember ügyét rendbetevő erőt. Az erről beszélő páli ismerettartalom kerül a gnosztikusnak a helyére. Üdvösségünk feltételévé lesz Pál igazának elfogadása, azaz a megváltó hit. Miben? Jézus Istent kiengesztelő, minket megváltó halálában.

Kopernikuszi fordulatot okoz ez majd a Jézus-mozgalom történetében. A galileai halászok védtelenek vele szemben. Ők ismerik a néptanító Jézus népet tanító szintű példabeszédeit. Pál pedig elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, s ezenfelül három posztgraduális évet tölt még Arábiában. Nem közönséges élményeken megy ott keresztül: „Ismerek egy embert Krisztusban... és tudom, hogy ez az ember – hogy testben-e vagy testen kívül, nem tudom, csak az Isten tudja – elragadtatott a Paradicsomba, és olyan kimondhatatlan beszédeket hallott, amelyeket nem szabad embernek elmondania..." (2Kor 12,2-4). Valamiféle beavatásban részesülhetett, ami teljes bizonyossággal töltötte el őt. Teológiai közléseit Jézustól kapott kinyilatkoztatásként adja elő, sőt még Jeruzsálembe is kinyilatkoztatás folytán utazik, ahol is érvényesíteni képes álláspontját. Sőt, ezt követően Antiochiában még Pétert és Barnabást is helyére teszi.

c) Evangélium kinyilatkoztatásból

Jézus a három évi tanítás után a Lélekre bízza a Tizenkettőt. Ezt követően áll elő Pál, és mondja: „...az evangélium, amelyet hirdettem, nem embertől származik, mert én nem embertől vettem, nem is tanítottak rá, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kaptam" (Gal 1,11-12). A Jézus-mozgalom addig hivatkozhatik Jézusra, amíg a mozgalom elindítóját meghatározó szemlélet és célkitűzések meghatározóak maradnak a mozgalomra. Ha a mozgalom tagjait, esetünkben Pált, a Lélek olyan kinyilatkoztatásokban részesítené, melyek alapvetően különböznek, sőt ellenkeznének is azokkal a gondolatokkal, amelyekre Jézus a maga közösségét építette, akkor a Lélek leváltaná Jézus mozgalmát Páléra. Ha viszont a Lélek a Fiúval fenntartott gondolat- és létegysége következtében nem részesíthet senkit sem a jézusi célkitűzésekkel ellenkező kinyilatkoztatásban, akkor az ily tartalmú „kinyilatkoztatások", azazhogy inkább csak állítások, nem eredhetnek a Lélektől. Ha mégis Tőle erednének, akkor Jézus hitelreméltóságával van baj, mert ez esetben Jézus küldetése nem végérvényes szava Istennek hozzánk. Ez persze elméletileg nem kizárt. Pál vagy akárki igéje lehet Istennek Jézus utáni szava hozzánk. De az aztán végleg nem valószínű, hogy Jézustól vette volna Pál azt, amit Jézus nem tanított. Lecserélte volna Jézus pár évvel később azt, amiért pár évvel korábban meghalt a Golgotán?

d) Az a bizonyos kopernikuszi fordulat

A páli tanítás kopernikuszi fordulatot idéz elő a Jézus-mozgalom történetében. Nézzük meg e fordulat legfontosabbnak tetsző vonásait.

- Az Isten Országa immár alapvetően nem Jézust követő életünkön fordul, hanem azon, hogy elhisszük-e a páli gnózist: a hit üdvözít, nem a cselekedetek.
- Értelmetlenné válik nemcsak a zsidók reménye, az Ígéret földjének visszaszerzése, hanem az egész emberi történelem is. Csak pillanatok vannak hátra már: oly kevés az idő, hogy már megnősülni sem érdemes, hiszen jön Krisztus a levegőégben, s megyünk mindannyian Hozzá, hogy mindörökre vele legyünk.

- Csak azok mentődnek meg ilyen módon, akik misztikusan egyesülnek Jézussal a keresztségben, s ezzel létre is jön egy új és újra kizárólagos vallás. Kizárólagos, mert vallási, liturgikus cselekménye, a keresztség, az üdvösség feltétlen feltételévé válik.

Mindezek következtében a Jézus-mozgalomnak ki kell szakadnia Izrael vallásából, mert létrejött egy új vallás, a Jézusé – jóllehet Jézus a maga mozgalmával éppen egy olyan közösséget hívott létre, amelyben akármely valláshoz tartozzunk is, teljesíthetjük Isten akaratát, építhetjük az Országot, ha magunkévá tesszük a szeretet érzületét és a mindentadás magatartását. A páli gondolatvilág viszont létrehív egy új vallást, bár a vallás széttéphetetlen szövetséget alkot az evilági országgal, amelynek célkitűzései lerontják az Isten országának törekvéseit. Jézus elhatárolja magát s övéit az evilági országtól, amikor az egymással vetélkedő tanítványoknak, az evilági ország viszonyaira emlékeztetvén őket, mondja: „Köztetek azonban nem ez a rend, hanem aki a legnagyobb közöttetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál” (Lk 22,26).

e) Vannak felsőbbségek

A negyedik vonás:

- Érintetlen marad a páli tanításban az a struktúra, amelyben fennáll az evilági ország és a Sátán országa.

A kopernikuszi fordulatnak ez a negyedik vonása, ha lehet, még súlyosabb következményű, mint az előbbiek. Pál-szintézisem VI. kötete beszél erről, melynek címe: Erény-e az engedelmesség? Péter közli Kaifással, hogy nem a hallható szóval szóló főpapnak kell engedelmeskednie, hanem a csak lelkiismeretén keresztül megszólaló Istennek. Meggyőződésünknek engedelmeskedünk, nem embereknek. Jézus tanítja, hogy nincsenek atyák, mi pedig mindannyian testvérek vagyunk. Pál pedig tudja, hogy vannak felsőbbségek. Ez pedig engedelmesség-kapcsolatokat hív létre. Melyeket?

Az Atya szereti a Fiút, a Fiú engedelmeskedik az Atyának. A Fiú szereti az embert, az ember engedelmeskedik a Fiúnak. A férj szereti feleségét, s ő engedelmeskedik férjének. A gazda szereti szolgáját, ez meg engedelmeskedik urának. Az uralkodó szereti alattvalóját, aki engedelmeskedik neki. Az egyházi vezető szeret, s a tagok engedelmeskednek neki.

Jézus Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot, Pál a felettes hatalmakkal nem dugatja. Nem, mert „a hatalom Isten rendeléséből van, s aki annak ellene szegül, Istennek áll ellen, mert nem ok nélkül viseli a kardot, hiszen Isten szolgája” (vö. Róm 13,1–5). Az engedelmességre kötelezett ember büntetésnek van kitéve engedetlensége esetén. Ez a jog világa. A tékozló fiú apja viszont nem bünteti az engedetlenkedőt. Egészen mást csinál vele. Nincs is engedelmességre kötelezve a fiú. Egészen mást, visszaszeretést kíván tőle az Atya. Jézus tanításában csak az eperfa engedelmeskedik a tanítványoknak, ember nem (vö. Lk 17,6).

f) A keresztény kultúra

Nem sok időnek kell Pál után eltelnie, hogy megtanuljuk: mi is lehetünk felettes hatóságok, és mi is elővehetjük a hüvelyből a kardot. Kiirthatjuk Koppány pogányait, hogy megkeresztelhessük nemzetünket. A tőkefelhalmozás érdekében kirabolhatjuk az új világot, s a bennszülöttek megállapíthatják, hogy nem Krisztust, hanem az aranyat imádjuk. Máglyán elégethetjük azokat, akik nem úgy tanítanak Istenről és Jézusról, mint egyházunk felettes hatóságai. S amikor az eretnekek ráébrednek, hogy felettes hatóságot kell nekik is találniok tévedhetetlen igazuk védelmére, jöhet a harminc éves háború, jöhetnek a vallások véres küzdelmei egymással. Nincs az emberi történelemnek olyan kultúrája, mely felvehetné a versenyt fegyveres rablásban és tömegmészárlásban velünk. Kikkel? Az ún. keresztény kultúra hordozóival. Alighanem e történelmi sikerünk magyarázza öntudatunkat. Napjainkban is, amikor a fordulat óta végre idehaza is büszkén emlegethetjük e „keresztény” kultúrát és annak értékeit.

A Jézus-mozgalom a páli alapvetés s a normál emberi esendőség erejében megírhatja a maga haldoklásának kétezer esztendős történetét. Címet is adhat neki: Jézus, a nagy sikertelen és a sikeres Pál.

III. A felvilágosodás kísérlete

„Tűrte Miklós, tűrte, ameddig tűrhette”. Ki ez a Miklós? Az Isten? Nem. Isten máig is tűri. Az Isten által megteremtett – nem a megváltott! –, csak a közönséges emberi természet nem tűrte. Fellázadt ellene. Jó két százada. Megunta az egyház gyámkodását és eretnekezéseit. Kívül tette magát rajta. Elvileg söpört el minden felsőbbséget. Nem azt mondta, hogy ti mindnyájan testvérek vagytok, hanem azt hogy citoyen, polgártárs, és hogy **szabadság.** Nem mondta, hogy a gazdagok pokolra mennek, hanem csak azt, hogy **egyenlőség.** Nem, hogy dugjuk hüvelyébe a kardot, de mondta, hogy **testvériség.** Az egyház válasza erre: minden könyvüket indexre tette, s vallotta tovább a maga Isten rendelte tévedhetetlenségét, s hogy Isten rendeléséből vannak a

különböző gazdagság-szintű társadalmi osztályok, miképpen a mennyben is az egymástól különböző angyali karok és rendek.

S változatlanul vallotta, hogy a megáldott fegyverekkel „igazságos" háborúkat kirobbantó és vezénylő királyok bizony Isten kegyelméből uralkodnak rajtunk. S várta a jobb időket, amikor eltűnnek az istentelen „illuminátusok" a történelem színpadáról.

A magyar szellemi élet és irodalom mindenesetre újjászületett ebből a felvilágosodásból. Petőfink arról az időről énekel, amikor majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, Vörösmartynk pedig arról, amikor majd a viszály elvérzik a csatákon.

Egy versét idézném. A felvilágosodás erejében – idehaza is – nemzedék támadt, amely tudott újra hinni, remélni és szeretni. Másfél százada írta, s címe: A Guttenberg-albumba.

Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szûnnek
S a kitörõ napfény nem terem áltudományt;
Majd ha kihull a kard az erõszak durva kezébõl
S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;
Majd ha baromból s ördögbõl a népzsaroló dús
S a nyomorú pórnép emberiségre javúl...

És így tovább. A felvilágosodásban támadt új életre a jézusi gondolat. Nem tudta megvalósítani, de tisztában csengte az evangélium célkitűzéseit, mint a korabeli egyházi igehirdetés. A 19. század első felének gondolkodói el is jutnak a hűtlen sáfárról szóló példabeszédig, a gazdag ifjút bizony útjára engedő, s az Isten és országának ellenlábasát a pénzben, a Mammonban megjelölő – Jézusig. A szocializmus gondolkodói a szabadság, egyenlőség és testvériség megnemvalósulásának közvetlen okát a magántulajdonban jelölik meg. 150 évvel ezelőtt Marx Kiáltványa kockáztatja a szabadságot és testvériséget, hogy megvalósulhasson a nagy kisajátítás. Ezt követi hetven év munkásmozgalom, utána pedig hetven év létező szocializmus, majd térdre kényszeríti az egészet a tőkés társaságok világuralma.

A 19. század nagy reményeit követi századunkban két világháború, Hitler 20, Sztálin 40 millió halottja, Hirosima, s a nukleáris és ökológiai katasztrófa fenyegetése – a felvilágosodás „melléktermékei". Nem sikerült az új kísérlet sem!

És fölharsant a béke dala, a kereszté és a fényé,
az új Marseillaise szent tüzén kigyúlt a csipkebokor;
üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél!
s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.

Új rabok, új éhség, új börtönök! – Újra hiába
zökkent régi sinéről ujabbra a régi világ:
új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája
s üres egekbe vezérli a bûn a szeretet dalát.

– írja a századelőn egy húszéves költő, Szabó Lőrinc.

Ugyanúgy nem sikerült, mint a Jézustól elindított mozgalomé. Összeegyeztethetetlen elemeket nem lehet összeegyeztetni. Jézust Pállal, az egyenlőséget a szabadság és a testvériség eltiprásával. Akármilyen fájó, de mondom: sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával – nem lehet Isten Országát csinálni.

IV. A posztmodern és a Bokor

Az észak-atlanti emberiség teremtette a felvilágosodást, s ma már tudja, hogy kísérlete csődbe ment. A csődtudat adott nekünk új korszaknevet: a posztmodernben vagyunk.

Mit csinálunk a posztmodernben? Mit sem törődve a katasztrófák fenyegető veszedelmével, egyengetjük a katasztrófa útját. Mivel tesszük? Fogyasztunk. Azaz fogyasztanánk minél többet, s ezért reménykedünk, hogy valamelyik pártunk segítségével csak sikerül a bőséges fogyasztás határait Hegyeshalomtól keletebbre, mondjuk Békéscsabáig tolni. Mivel készítjük a katasztrófát? Nem házasodunk, s ha házasodunk is, nem szülünk gyereket, mert a gyerek fogyasztja fogyasztási lehetőségeinket. Utánunk a vízözön! A nemzet jövője sem érdekes, az éhező milliárdok sorsa sem érdekes. Talán nekünk még kitart az észak-atlanti szép világ! – sóhajtjuk. Mivel készítjük még? Steril misztikával. A vallási ipar termékeivel, szolgáltatásaival. Minden szolgáltatás jó, amely nem beszél arról, ami ebben az órában itt elhangzik. Utánunk a vízözön, de addig is istenélményre vágyunk. Saját vallásunk is szolgáltathatja. Az is jó, csak egy kicsit színtelen, meg már túlságosan megszokott, és ezért unalmas. Több csodálatosra, élménydúsabbra tartunk igényt. Keletire, ezoterikusra, feldobóra. Hiszünk szívesen bármiben. A vallási ipar hihetetlen anyagi tőkével rendelkezik, fiadzik is nála a pénz. Meg is magyarázzák, miért. Isten megáldja gazdagsággal, aki bízik benne... Nem folytatom.

Már csak annyit mondok, hogy ismerek olyanokat, akik erre az egészre nemet mondanak. Azért mondanak nemet, mert szeretnék folytatni a Jézus-mozgalmat. Egyik katolikus folyóiratunk éppen az elmúlt napokban jelentette be rájuk vonatkozó gyanúját: katolikusok-e igazán? A Bokor névre hallgatnak. Nem igazán katolikusok, mert azt is gondolják, hogy a Jézus-mozgalom folytatásához nem kell feltétlenül katolikusnak lenni, bár az sem akadály, ha valaki vasárnaponként katolikus templomban ünnepel eucharisztiát. Nem akadály, mert a templomjáró kiteszi magát annak a kockázatnak, hogy Jézusra emlékezik. Arra, aki biztat minket: A szelídeké lesz a Föld!

Szót értenek e Bokorba tartozók azokkal, akik szeretnének reményt nyújtani, s nem zavarja őket ebben valláskülönbség. Miféle reményt? Azt, hogy nem patkányok öröklik Bolygónkat. Nem, mert lehetséges az Isten Országa, hiszen rajtunk fordul. Lehetséges, ha akarjuk.

Ha viszont a katolikus nemcsak az ötezer különböző vallás egyik válfaját jelentené, hanem azt az egyetemességet is, amely Isten gyermekének tekint kivétel nélkül minden embert, akkor boldogan versenyezhet a Bokorba vagy bárhová tartozó „az Isten szerint katolikus" megnevezés elnyeréséért. Ez ugyanis azt jelentené, hogy csak testvért ismer, akit szolgálni kíván, s akivel osztozni akar egészen odáig menően, hogy „senki nem mondana semmit a magáénak, mert mindenük közös" volna... s akivel ennek következtében nem is lenne többé miért verekednie, s így hüvelybe dughatná kardját. El is adhatná az ócskapiacon.

Késlekedhetünk is ezzel. De ez esetben nem biztos, hogy megérjük a harmadik ezredfordulót. Nem, mert belepusztulunk, ha nem azt csináljuk, amire teremtve lettünk.

(Elhangzott 1998. október 23-án a tatabányai református templomban.)

Reményi Tibor

A tudomány fejlődésének mögöttes erőiről

Korunkat és korunk válságát talán az ún. „technikai fejlődés" kifejezése jellemzi legjobban. Ebben a vázlatban arról gondolkodom, hogy milyen személyes és kollektív késztetések, milyen rugók mozgatták (és vélhetően mozgatják) azt a folyamatot, amelyet jobb híján fejlődésnek nevezünk. Az oknyomozás után sajátos látleletben foglalom össze „fejlődésünk" mai állását. Úgy gondolom, hogy a fizika tudományát vizsgálva eléggé valóságos képet kaphatunk a fejlődés hajtóerőiről. Ebből kiindulva néhány egyéb tudományág motivációival is alátámasztom a „látleletet".

Az új elméleti fizikai tételek és eredmények forrásai

Ez a vázlatos elemzés nem követ valamilyen ismeretelméleti rendszert, inkább megfigyelések és tapasztalatok szerény leírása, amelyben legfeljebb némi kombinációs és asszociatív rendező elv tükröződik.

Elsőként az ipari technológiai kihívásokat említem. Ezt alapvetően a legalább 200 éve működő ***agresszív versenyszellem*** motiválja. A gépi teljesítmények növelésének vágya a gőzgép feltalálása óta valóban jelentékeny ösztönzője elméletileg is újnak számító felfedezéseknek. E téren erősen szabályozottak, szervezettek és ösztönzöttek is a kutatások. Számos államilag kiemelt és támogatott kutatási program folyik egyes országokon belül, és egyre több a nemzetközi összefogással létrehozott tudományos műhely, amelyeknek (bevallottan vagy titkolva) első számú célja az ipari technológiák mennyiségi és minőségi teljesítőképességének növelése – a fogyasztói piac uralása céljából!

Az erőteljes fejlesztések másik rugója kétségkívül ***a haditechnika és a hadiipar*** „parancsai". Ez a direkt formában fellépő ösztönző erő számos rejtett és nyilvánvaló módon összefügg az első motivációval. A személyes, cezaromániás hódítási vágytól fűtött ősi és modern hadjáratok mellett a gazdasági indíttatású háborúskodások borítják lángba a világ kisebb-nagyobb részeit. A nyersanyagokért és a piacért folynak ezek a harcok is. Szomorú tény, hogy talán semmi sem vitte annyira „előre" a technikát, mint a minél tökéletesebb fegyver (= öldöklő eszköz) készítésének szándéka. Úgy gondolom, ezúttal felesleges bizonyító példák felsorolása.

Az ***egyéni intuícióban*** látom a következő forrást, amelyből bőven fakadnak vagy fakadhatnak vadonatúj elméletek és gyakorlati eredmények. Az akadémikus, a hivatalos tudomány nem nagyon szereti ezt a „forrást", ugyanakkor elemi ereje tagadhatatlan és számos esetben elrejthetetlen. Az ókori görög vagy egyiptomi mesterek, papok és „látnokok" titokzatos tudományától kezdve egészen St. Haweking káprázatos kozmológiai modelljeiig sok figyelemreméltó elmélet intuitív úton-módon született. A modern atomfizika egyik atyja, Niels Bohr maga vall arról (pl. Heisenberggel folytatott beszélgetései során), hogy legtöbb igazán eredeti felfedezése lényegében intuíció volt. Előbb volt meg a megoldás, mint a kérdés! Ennek a paradox állításnak hatalmas értelme van. Hányszor fordult elő, hogy egy hosszú kutatási program során egy később felmerülő probléma megoldását korábbi „emlékei" között találta meg a kutató. Amikor Nikola Tesla a szanatórium parkjának homokjába botjával hibátlanul felrajzolta a három fázisú aszinkron gép kapcsolását, „csak" kirajzolta agyából, amit ott látott, ami ott készen volt. Ha létezik fölöttünk-bennünk egy Isten, vagy ha körülvesznek bennünket angyalok, istenfiak vagy nem emberi lények – akkor ez az intuíció lehet az ő sugallatuk. Mindenesetre én személyes üzenetként élem át az elmémen, gondolkodásomon keresztül, de nem annak erőltetésével. Az is felvethető, hogy az úgynevezett társadalmilag megérett találmányok, korszakos felfedezések valamiféle kollektív intuíció produktumai. Mindez azonban nem gyengíti ennek a személyes (erő)forrásnak a szerepét.

Vannak azonban kifejezetten *külső sugallatok*, kívülről jövő késztetések, amelyek világosan rámutatnak valamire, amit addig nem ismertünk. Legtöbbször rendkívül meghökkentő, gyakran értelmetlennek tűnő késztetések ezek. Jó kifejezés erre az „eszembe jut" szó szerinti értelme. Valahol van, megvan, és onnan bejut az eszembe. Valaki vagy valami bejuttatja. Talán abban (is) különbözik az intuíciótól, hogy az bennem születik, emez pedig csak oda küld vagy oda hív valami külső információ-forráshoz, ahonnan azután magamnak kell tovább fejtegetnem a szálakat. A kulcsszó vagy a kulcshely(zet) „jut eszembe", de az üzenet mondanivalója és célja még nem érthető számomra, csak hosszas további kutatás után lesz vagy lehet azzá. Jusson eszünkbe a Biblia számos rejtélyes kihívása, kiküldése – és most ne zavarjon bennünket az, hogy az Ótestamentum mitologikus leírásai nem feltétlenül a vasöntés technológiai leírásait tartalmazzák. A lényeg az, hogy valahova szól a hívás, hív a sugallat, oda kell menni – és ott és akkor történik valami. Kijelentés – mondhatjuk így is. Ilyen sugallatok nyomán egész elméletek fejlődhetnek ki, új magyarázatok, új felfedezések születhetnek.

A negyedik motívumnak azokat az ***anomáliákat*** tartom, amelyekre a kísérleti fizika és az alkalmazott kutatások műhelyeiben bukkannak a kitartó kutatók. Az elméleti feltételezések igazolásául rendesen kísérleti bizonyítékokat keres a tudós. Megmérhető anyagi jellemzőkre, megismételhető állapotokra van szükség ahhoz, hogy pl. egy állapotegyenlet érvényességét legalább meghatározott feltételek között ki lehessen mondani.

Ha ilyenkor a gondosan ellenőrzött kísérleti eredmények és mérési adatok nem igazolják az elméletileg várt eredményeket, akkor állhat elő az a helyzet, hogy meg kell változtatni magát a kérdésfeltevést, vagy felül kell vizsgálni magát azt a rendszert, amelyen belül vannak eddigi értelmezési tartományaink. Ezt élte át a Curie házaspár a múlt század utolsó éveiben, és így vezette

Madame Curie-t végül a rádium és polónium felfedezésére az a bizonyos „anyaghiány", amelyet az urán szurokérc tisztítása közben észlelt. És megszületett a rádióaktivitás tudománya.

A makacs anomáliáknak, a nyugtalanító eltéréseknek általában megvan az az ösztönző ereje, amely elvezetheti a kutatókat egy tágabb értelmezési tartományba, és valamilyen magasabb rendű rendszerhez. Ha ez nem is következik be mindig, akkor is felfedezésszámba mehet az új jelenség leírása, körülírása, amely azután teret adhat az okok és összefüggések további kutatásának.

Inkább az elméleti kutatók oldaláról indulnak ki azok a törekvések, amelyek a konzisztencia-elv sérüléseit észrevéve egyre univerzálisabb rendszerleírásokat keresnek. Itt is a rész és egész problematikájával van dolgunk. Beemelni valami teljesebb egészbe az eddig elkülönítetten kezelt és valamennyire ismert jelenséget, törvényt – ez a törekvése a harmonizáló és szintetizáló fizikus, matematikus és mérnök embernek. Jó példa erre a gravitáció-kutatás, illetve az erős és gyönge kölcsönhatások tématerülete, az egységes tér-idő elméletek születése, vagy a relativisztikus állandók összehangolásának problémaköre.

Az ötödik forrásterületnek a ***nyers kísérleti eredmények,*** mérési adathalmazok információtömegét tartom. Számos váratlan jelenség áll elő a tudományos alapossággal megtervezett, kínosan beprogramozott kísérleti vizsgálódások lefolytatása során is. Itt maga a megfigyelt jelenség a lényeg, nem pedig annak ismert vagy ismeretlen oka, még csak nem is a jelenség matematikai valószínűségének mértéke. Ugyanis sokszor épp ezzel van a baj! Azzal tudniillik, hogy jelenlegi akadémikus tudomány alapjában véve dogmatikus és hierarchikus. Majdnem annyira, mint az intézményes nyugati vallások. A kutatási-kísérleti munkákban is benne rejlik valamilyen eredmény eleve elvárása, illetve más eredmények eleve „meg nem engedése". Ne csapjon be bennünket a látszat, mármint az, hogy a kívülálló számára a jól finanszírozott, magas rangú és híres tudományos parkban bizonyára objektíven és pártatlanul kutatnak a tudósok, elfogulatlanul mérnek és számolnak. Ez a naiv és tájékozatlan kívülálló számára természetesen így látszik, de valójában nincs így. Nincs így, egyrészt öntudatlanul, másrészt nagyon is irányítottan.

Öntudatlanul, vagy helyesebben: nem tudatosan azért nem objektív a tudós, mert saját agyában és pszichéjében hord természetszerű előítéleteket, előfeltevéseket. Sokszor az ún. munkahipotézisek alakját öltik ezek a feltevések, amelyek becsületesen kijelölnek valamilyen vizsgálódási irányt, feltesznek valamilyen egzakt kérdést. A zavarodottság és a mellébeszélés akkor következik be, amikor a feltett kérdésre vagy semmilyen értelmes válasz nem jön, vagy nagyon vérszegény a kapott válasz, ugyanakkor az észlelt jelenségek vagy konkrét eredmények között meglepő, nem várt, sőt bizonyos rendszerstruktúrákba nem illő adatok, állapotok vannak. Többszöri újraellenőrzés után kiderül, hogy a tények makacsak: a meglepő eredmény, jelenség igenis létezik, többször és többek számára megfigyelhető, tehát nem illene elhallgatni, netán letagadni.

Azután a *tudatos,* hogy ne mondjam, parancsra történő elhallgatás vagy tagadás esete sem ritka. A mikrobiológia, az űrkutatás vagy bizonyos titkos katonai, haditechnikai kutatások táján nem ismeretlenek ezek a jelenségek, ám előfordulnak az „ártatlan" fizika, a molekuláris kémiai műhelyeiben is. Idetartozik az ún. „tiltott találmányok" kategóriája, amelyet ne intézzünk el azzal, hogy néhány hóbortos vagy exhibicionista fizikus és mérnök képtelen agyszüleményeiről van szó. Ismét hivatkozhatunk N. Teslára, akinek személyéhez olyan jól dokumentált találmányi leírások és kísérleti bizonyítékok fűződnek, amelyeket szándékosan fedett be a „feledés homálya", hiszen ezt a homályt bizonyos amerikai hivatalok buzgón gerjesztették.

Jelenleg Magyarországon is tudunk olyan megdöbbentő kísérleti eredményekről, amelyeket több, egymástól független fizikus-csoport tárt fel, és amikor a jóhiszemű és jogos kérdéseket feltették, sőt felajánlották tanulmányozásra a kísérleti berendezéseket, akkor a Magyar Tudományos Akadémia és a Budapesti Műszaki Egyetem hivatott szakértői elzárkóztak még a párbeszédtől is, mondván, hogy „áltudományos kalandokba" nem bocsátkoznak! Bizonyítéka lehet ez annak is, hogy az akadémikus, jól bevált és megbecsült tudomány fél az újtól. Kár ezt bonyolultabban mondani, amikor lehet ilyen egyszerűen is.

Szerény példaként a kísérleti eredményekben rejlő inspirációs erőre, hadd említsem a kvázikristályok „tiltott" ötös szimmetriájának felfedezését. 1984-ben D. Gratias és társai találták meg az anyagnak ezt a különös állapotát, amelyet a hivatalos tudomány jó ideig elutasított mint „lehetetlent".

A kísérletek, megfigyelések tényei tehát önmagukban is elindíthatnak olyan gondolatokat, támaszthatnak olyan „látomásokat", amelyek igazabb megismeréshez vezetnek, azaz a többet tudás forrásaiként tarthatjuk számon azokat.

A tudományos fejlődés érdekes és izgalmas rugójává válhatnak a ***véletlen balesetek,*** amelyek a tudományos kutatás és az ipari, vagy akár laboratóriumi méretű kísérletek folyamán bekövetkeznek. Voltak erre bőven példák az atomfizika hőskorában, továbbá az orvostudomány történetében, kórokozók felfedezésekor vagy gyógyászati eljárások bevezetésekor.

Természeti vagy nagyipari katasztrófák is magukban hordozzák az emberi megismerés, a rendszerezett tudás tárházának gyarapodását. A hétköznapi technika kínál erre jó példát, nevezetesen az angol tűz- és robbanásvédelem kifejlődése. A világ legfejlettebb tűzvédelmi technikáit és eszközeit Nagy-Britanniában dolgozták ki, ma is ők szolgálnak mintául a nemzetközi oktatásban és továbbképzésben.

Tovább vizsgálva a fizika és az alkalmazott technikai tudományok előrehaladásának késztetéseit és spontán forrásait, elkülöníthetünk egy olyan okcsoportot vagy motivációs forrást, amely ***a kutatóhelyek és különféle iskolák közötti viták*** talaján jön létre és hat folyamatosan a fejlődésre. Ezek a viták sokszor nagyon termékenyek, látványosan eredményesek. Mineműségüket tekintve lehet itt szó különféle matematikai, filozófiai tézisek ütköztetéséről, vagy mérési, kísérleti eredmények eltérő értelmezéséről, értelmezési tartományok és peremfeltételek különböző definitív leírásáról stb. Ezen viták közben rendszerint tisztul a kép, finomodnak a tézisek, pontosabbak és megbízhatóbbak lesznek az újabb és újabb kísérleti adatok. Ez a terep nem mentes az olykor durva sértegetésektől, csoportok vagy domináns személyek elfogult szembeszegülésétől, érzelmi megnyilvánulásoktól sem. Ezzel együtt fontos rugója a tudományos „haladásnak".

Megemlítek továbbá egy olyan forrásterületet is, amelynek kisugárzása és fejlődésgerjesztő hatása már túlmegy az elméleti fizika vagy az alkalmazott mérnöki tudományok terepén, és ez nem más, mint a nagy társadalmi moz-

gások jelenségeinek és ***a társadalomtudományoknak a kihívása.*** Talán ide sorolhatók a történettudomány, a régészet, az összehasonlító nyelvtudomány és a művészettörténet bizonyos ágai is. Éppen az utóbbi 100 évben innen is jönnek bőséggel olyan kérdések, amelyek komolyan vétele és a válaszok keresése az egyetemes emberi megismerés további útjait jelöli ki, és erősen ösztönöz a teljesebb tudás keresésére. Példaként említem azt a „korszerű zavarodottságot”, amelyet az okoz a 20. században, hogy komoly tudósok hittek a fizikai, pontosabban anyagi rendszerek és a társadalmi rendszerek hasonlóságában. Ebből azután mindenféle modellek alkotásával, már-már emberkísérletek gondolatával kacérkodva, megtervezhetőnek vélték a jövő társadalmait...

Végül, kissé félve, felemlítem az utóbbi 50-60 év ***különös „légköri” és asztrofizikai megfigyeléseit,*** közelebbről „intergalaktikus” jelenségeit, amelyekkel nem tud igazán mit kezdeni a becsületes tudomány. Ez igazi kihívás, és lehet, hogy hatalmas holnapi tudásunk még rejtett forrása. Igen, az ufókutatásokra és az ehhez kapcsolódó vagy kapcsolható parapszichikai megnyilvánulásokra gondolok.

Nem kívánok belebonyolódni ebbe a sikamlós témába, csupán felidézem C.G. Jungot, aki nem sokkal halála előtt (újra) sokat foglalkozott a repülő csészealjak problematikájával. Egy alkalommal meghívták egy modern katonai légtérfigyelő és űrkutató bázisra, ahol bemutatták neki a nagy érzékenységű radarrendszereket, azokat is, amelyeken már több alkalommal észleltek „azonosítatlan repülő tárgyakat”, illetve jelenségeket. A kipróbált, józan és tudós műszaki tiszteknek Jung azt mondta: „...ezek semmiképpen nem lehetnek a kollektív tudattalan kivetülései...”, majd hozzátette, hogy a radartechnika tapasztalati tényeinek ismeretében át kell gondolnia mindazt, amit addig a repülő csészealjakról gondolt és leírt.

Mi végre vettem így lajstromba az ún. „tudományos haladás” rugóit, valószínű késztetéseit? Azért, mert ***ezekben a rugókban tetten érhetőnek vélem a tévútra, avagy a kontraproduktív növekedési irányba tévedés gyökereit is.***

Magát a tévutat, a „fejlődés” fonákjait, sőt öngyilkos jellegét már elégszer leírták, elemezték, vitatták és támadták sokszor és sokan. Ezért erről itt többet nem írok. Szeretnék viszont megosztani a kedves olvasóval egyfajta tömörített látleletet napjaink kultúrájának állapotáról, kultúrán értve ezúttal a legszélesebb emberi tudomány és civilizáció jelen stációját.

A „látlelet”

Az egyszerűsítés a kétfelé különítésben, azaz a csak kétféle csoportosításban van, amit a következő modell mutat. Ellenzem az erőltetett polarizálást, a fekete-fehéren látást, főleg, amikor emberek jellemét vagy viselkedését, netán életútját ítéljük meg. Most azonban sok töprengés és keresés után sem találtam találóbb csoportosítást annál, mint amit bemutatok, amikor össze akartam foglalni, hogy milyen világhoz is vezetett az a fejlődés, amelynek okait, hajtóerőit elemeztem az előzőekben.

„Romboló ortodoxiák” és „Jövőépítő látomások” – ezt a címet adtam a két oszlopnak, amelyben címszavasan tömörítettem a legjellemzőbbnek tartott szimptómákat, illetve látomás-mozaikokat:

Romboló ortodoxiák	Jövőépítő látomások
1. A világgazdaság jelenlegi „törvényei” * A magántulajdon szentsége * A tőke- és profitszerzés versenyalapú elve * A gazdasági növekedés rögeszméje	1. Új fizikai, matematikai, filozófiai és teológiai megoldások (Fuzzy-logika, determinisztikus káosz, pszichofizika, rejtett dimenziók stb.)
2. Az erőszakos konfliktusmegoldások túlsúlya	2. Tudományosan megmagyarázhatatlan jelenségek és tapasztalások valóságának megengedése és tisztességes kutatása (parapszichikus jelenségek, morfogenetikus mezők, érzékszerveken kívüli észlelések, halálközeli élmények stb.)
3. A „homo economicus” és a „homo consumens” idealizálása (reklám, bevásárló-központok, személygépkocsi, a techno- és telemédiumok manipulatív hatásai stb.)	3. Az áru és piac újkori elvétől eltérő értéktörvények érvényesítése (F. Fukuyama, Wolfgang Sachs, John Stuart Mill stb.) * „A kicsi a szép” * Verseny helyett együttműködés * A csúcstechnikák korlátozása, sőt visszalépés (?!)
4. A tudomány és technika árulása (nanotechnikák, a digitális gondolkodás túltengése, robotizáció, információs csapda stb.)	4. A világvallások kézfogása
5. Vallási fundamentalizmus – a transzcendens eredet elvesztése	5. A Földön kívüli élet és intelligenciák elismerése és békés kutatása
6. Globalizáció, mondializmus * Internet, műholdas TV * Közlekedési világhálók * Multinacionális cégek uralma * Virtuális valóság	

Az *új filozófiai és teológiai megoldásokat,* a jövőépítő látomások egyik legizgalmasabb tartományát érdemes lenne külön is tárgyalni. Azért is fontos ez, mert a fizikai, matematikai és közgazdasági vagy szociológiai-ökológiai „újdonságok" jobban hozzáférhetők és tanulmányozhatók, akár szakmai publikációkban, akár a médiumok egyes programjaiban. Ugyanakkor egyre inkább látható, hogy a korszerű „mélyteológia" és a modern fizika vagy biológia már-már összeérő tudományterületeknek számítanak.

Amikor egy tágabb baráti körnek számító teológus-fórumon bemutattam az állapotfelmérő modellt, akkor természetszerűleg többen kifogásolták és támadták a „romboló ortodoxia" kifejezést, mondván, hogy az ortodoxia alapvetően a szigorúan követett jó irányt, a becsületes egyenességet jelenti, és mint ilyen nem lehet romboló. Nos, hát épp ez a dolog hibája! Mármint az, hogy mára a fogalmak és eredeti tartalmak átváltoztak, megromlottak. A megtalált jó útból (az egyenes, célravezető útból) – egyedül üdvözítő út lett. A gyógyító erőből – betegítő erőszak lett. Az éltető fénysugárból – lézerágyú lett... Ezért van az, hogy legőszintébb érzésem szerint valóban rombolóak lettek a segítőnek szánt életszabályok, bűn forrásává lett a törvény gyakorlata, lélekromboló erőtérré vált a fundamentalizmus. Mind olyan jelenség, amely eredetileg, születése idején az élhető földi kultúrát szolgálta. Tudom, hogy kissé sommás ilyenformán az „ítélet", mégis segíthet a tisztánlátásban, éppen meghökkentő keménységével és erős kifejezéseivel. Igen, az ortodoxia ma – legalábbis engem! – nem őriz, hanem inkább bánt és rombol. Azt gondolom, nem szükséges az egyes sorokat tovább részletezni, valóságukat bizonyítgatni. Hasonlóan a jobb oldalon lévő „táblázatban" azokat a túlélést segítő irányzatokat, eszmeáramlatokat és életstílus mintákat soroltam fel, amelyek jobbító erejében ma hiszek.

A táblázatos látleletben fellelhetők azok a motivációk, amelyekkel a korábbiakban foglalkoztam. A jobb oldali „jövőépítő látomások" között vannak azok az „álmok", amelyeket a személyes intuíció vagy a meghökkentő kutatási eredmények, esetleg külső sugallatok ajándékoztak nekünk, embereknek. Így lesznek ezek a rugók is a máig jutásunk (= ellentmondásos fejlődésünk) direkt vagy indirekt forrásai.

A két tábor kétségtelenül harcban áll. Olykor nagyon nyíltan, olykor elméletekbe vagy ideológiákba burkoltan.

Információval túltelített világunkban igen merész dolog akár csak közelítő becslésbe is bocsátkozni Földünk, kultúránk, jövőnk sorsáról. Minden tapasztalás ellenében lehet felhozni ellenkező előjelű tapasztalatokat, minden érvre akad látványos ellenérv. Ezt tudva bocsátom az érdeklődő, gondolkodó olvasók elé az iménti diagnózist jelenlegi helyzetünkről.

A látlelet túlmegy a jelenségszinten, nem csupán megnevezem a megfigyeléseket, hanem szándékoltan minősítem is a jelenségeket. Ugyanis szükségét érzem az egyre bátrabb minősítésnek, annak, hogy minél többen mondjuk ki: természetpusztító technikánk és határtalan haszonéhségünk „romboló ortodoxiává" vált, és pusztít bennünket. Mi az, ha nem beteges „ortodoxia", amikor azt mondják: „...nincs más alternatívája a profitcentrikus gazdasági növekedésnek", vagy: „nincs mese, aki a versenyben alulmarad, ne is várja, hogy túléli..."

Bibó István ide kívánkozó mondataival zárom gondolataimat: „Az emberiség értelmes, kedvező irányú célkitűzéseiről szólni nagyon időszerű. Minden az emberi közösségre, a politikumra vonatkozó elgondolás annak a megállapításából indul ki, hogy az emberiség vagy annak kisebb-nagyobb közösségei nincsenek egészséges, egyensúlyozott és rendezett fejlődésű, biztató állapotban. És ezen valamilyen módon segíteni kell."

Mit mondhatunk hát a távlatokról? ***Hogyan folytatódik a „fejlődés"?*** Adódik a látleletből és a feltárt motívumokból. Technikai-gazdasági ortodoxia, ***vagy*** a szelíd látomások erejével igazi irányváltás! A közbülső megoldási kísérletek előbb-utóbb polarizálódnak, eltolódnak vagy ide, vagy oda, de általában beletorkollnak az ortodoxia sodrába.

A ránk váró jövőt valamiképp azok az elementáris hajtóerők, egyéni és társadalmi, sőt transzcendens késztetések fogják alakítani, amelyekkel az előzőkben foglalkoztam. Ez a megközelítés és az ennek nyomán folytatott további töprengés talán cselekvő erővel tölti fel látomásainkat.

Nyíri Tamás

A szerelem antropológiája

(II. rész)

Az antropológiai reflexió

A filozófiai kérdés nem arra irányul, hogy az egyes kultúrák hogyan írják elő a nők és férfiak viselkedését, hogy a valóságos magatartásformák mennyire térnek el ettől, hogy a különféle hagyományok miként értelmezik a szerelmet, még csak arra sem, hogy tulajdonképpen *miben* különbözik az emberi szexualitás az állatitól. Bármilyen fontosak is a részletkérdések, az antropológiai-filozófiai reflexió a maga egészében kérdez rá a szerelemre: mi a szerelem, mi az értelme, feladata és rendeltetése az emberi életben? Ha abból indulunk ki, hogy az ember lényegileg különbözik az állattól, akkor a szerelem nem azonos az állati szexualitással, amely csak az utódok biztosítására irányul. De nem azonos a szerelem az ember szexuális-genitális viselkedésével sem. Ha *emberi életmegnyilvánulásnak* tekintjük, mint Karl Marx és a filozófiai hagyomány nagyon sok jeles képviselője, akkor nem redukálható a szerelem a szexualitásra, amely *szükséges, de nem elégséges* feltétele a szerelemnek. A szexualitás és a szerelem között antropológiai differencia van. Ez nyilvánul meg az erotikában, a gyöngédségben, a szerelem oszthatatlanságában, és végigvonul a szerelem egész életén és fejlődésén.

A szerelem antropológiai differenciája

Az ember lényege, hogy meghaladja a természetet, bár soha nem szakadhat el teljesen tőle. Ez a meghaladás sajátos törést hoz létre benne: meghatározatlan léthelyzetbe születik, amelyben a halált kivéve minden bizonytalan. Értelme, legféltettebb képessége azt adja tudtára, hogy rövid életút áll előtte, s amilyen kérdezetlenül jött az életbe, ugyanúgy fog távozni is belőle. Magára hagyatottan, egyedül nem tud megbirkózni életfeladatával. Az őrületbe kergetné az egyedüllét, ha nem tudna kitörni magányából, ha nem tudná kinyújtani a kezét más emberek felé, hogy felvegye a kapcsolatot velük. Kapcsolatok, vonatkozások, összefüggések és érintkezések nélkül, teljesen elszigetelten a semmiben állna, és maga is semmivé válnék. Az ember másra utalt lény. Ahhoz, hogy emberré válhassék, nemcsak a másik ember szolgálatára van szüksége, hanem elsősorban magára a másik emberre. A kapcsolat önmagában véve értelmes, a kapcsolatnélküliség az értelmesség teljes hiánya. Teljesen igaza van Martin Bubernek, amikor azt mondja, hogy kezdetben volt a kapcsolat. Csak kapcsolatokban bontakozhat ki az emberi élet, válhat értelmessé a létezés. A kapcsolat életeleme az embernek olyan, mint a napfény, ami nemhogy elhalványítaná, hanem ragyogó tisztává teszi a színeket. Nem tudunk bízni magunkban, ha már előbb nem bíztak bennünk. Nem tudunk hinni magunkban, ha nem hisznek bennünk. Nem tudjuk szeretni magunkat, ha nincs aki szeressen bennünket. Csak akkor érezzük becsülésre méltónak létünket, ha mások is becsülik azt. Csak úgy van értelme életünknek, ha értelmet ad mások életének. Az emberi élet tartalma az, hogy tartalma legyen mások életének.

De nemcsak vonzódunk, hanem taszítjuk is egymást. Úgy látszik, hogy az egyéni kapcsolatok alapföltételét, az együttműködést megelőzi a természettől bevésett, fejlődéstörténetileg ősibb „egymáselleniség”, ami riválisként sorolja be az embertársat az együttcselekvés rendszerébe. Az ember versengő hajlama egyéni érvényesülésre, a másikon való felülkerekedésre, életterének kiterjesztésére, szembefordulásra irányul. Az önmegvalósítás és önfenntartás irányelvének van alávetve valamennyi viselkedési szabály, forma és törvény. Ámde önmegvalósításunk egyetlen útja kivezet az önérdek és az önmagunkról való gondoskodás bűvköréből. Az önmagunk érvényesülésére, a másikkal szembeni helytállásra, a szembenállásból győztesként kikerülésre jellemző törekvés korántsem pusztán romboló elv. Konrad Lorenz szerint könnyen adódik agresszió ellenlábasa, a szeretet nélkül, ám szeretet nincs agresszió nélkül. A kötődés *és* szembefordulás dinamikus egyensúlyi helyzetet alkot.

A kötődési hajlandóság korlátok közé tereli az agresszivitás romboló erejét, a közös érdek vagy haszon szolgálatába állítja. Nagymértékben megerősíti az emberi kapcsolatokat, ha az egyik fél szükségleteinek és érdeklődésének az iránya közvetlenül megfelel a másikénak. Az emberi szexualitásban elemi erővel nyilvánul meg az elkülönülés áthidalása, az egyesülés vágya, a kapcsolatnélküliség megszüntetése. A szexualitásban a szembenállás fölé emelkedik az ember, önmagán túlra irányulva keresi a másikkal való kapcsolatot. Helyesebben nem a szexualitásban, hanem a szexuális különbözőséget kiaknázó szerelemben. Sigmund Freud is tudta, hogy a szexualitás önmagában nem hoz létre tartós kapcsolatot, hogy a szexualitásnak nincs kollektív összetartó ereje, hogy a promiszkuitás nem építi, hanem rombolja a társadalmat: „A szexuális szükséglet nem egyesíti a férfiakat, hanem megosztja” – írja a *Totem und Tabu* című tanulmányában. Hatalmas lebilincselő erő árad a szexualitásból, de sikeres formájában mindig partneri viszony, szerelmi kapcsolat. A szerelem olyan öröm forrásává teszi a szexuális szükségletek kielégítését, amilyenhez hasonló sehol sem található az élők világában. Nem a szexuális kielégülésből fakad a szerelem, hanem a szerelem teszi lehetővé az igazi szexuális kielégülést, sőt még a megfelelő szexuális techni-

ka elsajátítását is – állapítja meg Erich Fromm. Pontosan ezt a különbséget jelenti a szexualitás és a szerelem antropológiai differenciája.

Az erotika kifejező ereje

Az antropológiai differencia alapja, hogy az embernek nemcsak teste *van*, hanem test is. Testünk nem merőben külső eszköz, mert testben jelenünk meg, vagyunk jelen magunk és mások előtt. Ha igazi természete a kultúra, akkor érthető, hogy miért helyez akkora súlyt az ember a testkultúrára: teste ápolására, szépítésére, illatosítására és díszítésére. Az egész antropológia benne van az öltözködésben és divatban. Anyaszült meztelenül jövünk a világra, de születésünk után soha többé, egy pillanatra sem maradunk igazán mezítelenek. Nem létezik olyan emberi társadalom, amely nem alakítaná *valahogyan* tagjainak megjelenését.

Testünk nem tetszőleges külső jel, amelyben megállapodik valamely közösség, hanem a belső, nem látható valóság megjelenése látható alakban: a megjelenés nem mellékes, elhanyagolható, fölösleges „külsőség". A kifejezésben válik teljessé a belső valóság. A szó eredeti értelmében nem azt értjük szimbólumon, hogy egy látható, létező utal egy másikra. A szimbólum valaminek az érvényesülése a másikban, *kiteljesedése* a másikban a másik által. Azért kell kifejeződnie, hogy azzá váljék, ami, hogy ráeszméljen igazi valójára, hogy örömét lelje létezésében. A szimbólum nem az egész része, nem látható oldala a láthatatlannak, hanem az eredendő egész jelenvalósága, valódi mivoltában való megmutatkozása. Ezért és így szimbólum az emberi test: a férfiúi testben és a női testben mutatkozik meg valódi mivoltában a teljes ember. Testi egyesülésük kifejező, szimbolikus viselkedés, amelyben érvényesül, hatásosan él a teljes ember. A gyönyör nem öncél. *A gyönyör szimbólum.*

Minek a szimbóluma? A szerelemnek. Bizonyos értelemben vitathatatlan az erotika megnyilvánulása: csók, ölelés, gyöngédség, a szégyen legyőzése, a szerelmi egyesülés mind arra irányul, hogy kifejezze a partnerek egymás iránti szeretetét a kölcsönös odaadásban. Az erotika nem „céljában gátolt szexualitás", amint Freud írta *Rossz közérzet a kultúrában* című esszéjében, hanem a szeretet kifejezése, a kifejezés általi érvényesítése. A szerelem kifejeződésre irányul, kifejezés nélkül valótlan és testetlen. Azáltal és aközben jön létre a belső élmény, hogy hangokban, szavakban, tekintetekben, gesztusokban alakot öltve, kiformálódva megmutatkozik önmagának és a másiknak. Az elsődleges azonban a szeretett személy iránti érzelem, a személy iránti szeretet. Kedvelhetem valakinek a hangját, a szemét, hajának a színét, az alakját, de ez még nem szerelem, legfeljebb szexuális vonzalom, vagy még annyi sem, hanem mohó, nyers vágy. Amilyen valótlan a szerelem kifejezés nélkül, olyan hazug a kifejezés belső tartalom, szerelem és szeretet nélkül. Az elsődleges azonban a szeretet. Ennek következménye a szexuális gyönyör, ami tovább mélyíti a szeretetet. A szeretet nélküli szexualitás neveli legbiztosabban az életunt, kiábrándult, cinikus, megcsömörlött, önző, fegyelmezetlen, a munkától irtózó embereket.

A gyöngédség

A szerelem egyesülni kíván, de semmiképpen sem merőben testi vágy, nemcsak a felhalmozódott feszültség oldódása. Ha csupán ennyit kíván adni vagy kapni valaki, akkor kikerülhetetlen a szexuális élet megmérgezése, a szomorúság, csömör, undor, testi-lelki irtózat a valóságtól. Mivel nagyon sokan azonosítják a szexuális vágyat a szerelemmel, könnyen esnek abba a tévedésbe, hogy szeretik is egymást pusztán azért, mert felébredt testük vágya. Ez még nem szerelem, ez még nem szeretet, bár az igazi szeretet kiválthatja a testi egyesülés vágyát és a szerelmet.

A szeretetből fakadó erotika, a valódi szerelem egyik legnyilvánvalóbb jele a *gyöngédség*. Ilyenkor nem a mohó ösztön, a nyers vágy irányítja a testi kapcsolatot, nem a hódítás vagy meghódítottság vágya, hanem a könnyed, játékos gyöngédség. Ez nem a szexuális ösztön átirányítása más célra, amint Freud vélte. De nem is az érzékiség elfojtása, sem a gyönyör domesztikálása, megszelídítése. A gyöngédség mindenekelőtt nem szó és tett, hanem érzelmi mélység.

A szerelmesek közel vannak, megölelik, megcsókolják, elérik egymást. A gyöngédségnek az érzékekhez van köze. Nézhetek va-

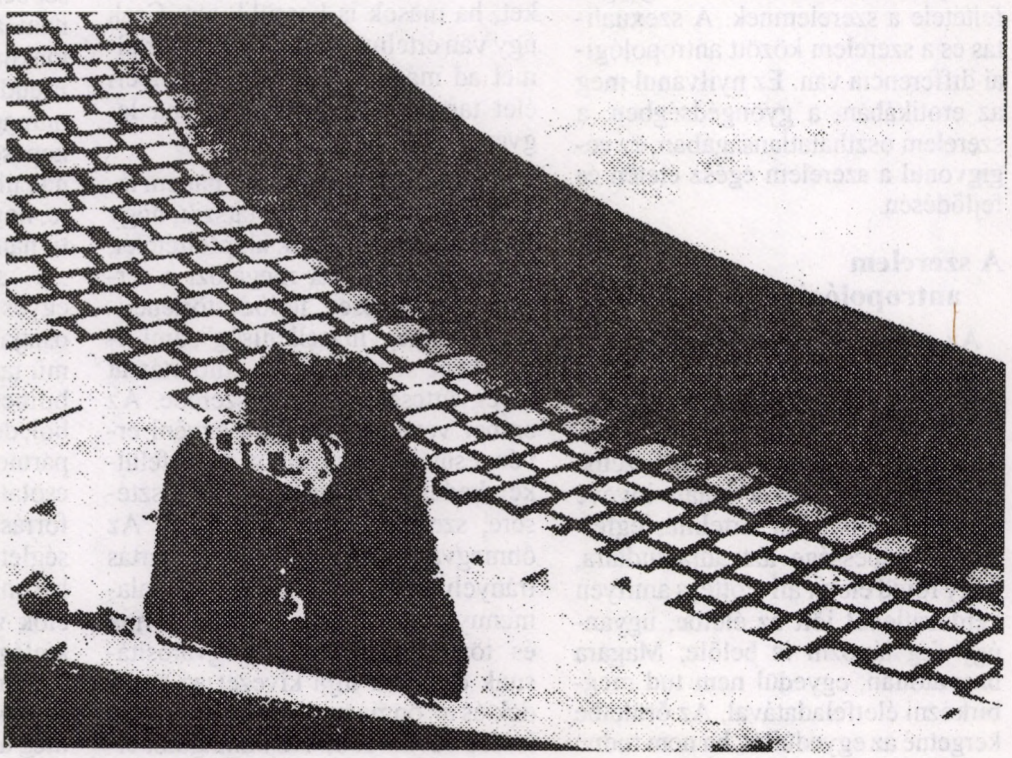

lakit úgy is, hogy ő nem néz engem. De nem érhetek hozzá valakihez – akár csak lelkileg is –, hogy ne érintsen ő is engem. Ha megsimogatom a kezét, nemcsak karjának a csuklótól az ujjak hegyéig tartó folytatását cirógatom, hanem őt magát. Bármilyen nehezen írható is körül a gyöngédség, mindig testhez kötött, ámbár nem korlátozódik az erotikus szerelemre. Szinte valamennyi emberi kapcsolatban lehetséges. Néha talán a tisztelet akadályozza, hogy a másik közelébe menjünk. Vagy a szorongás és a szégyen, mert attól tartunk, hogy ha kimutatjuk érzelmeinket, sebezhetővé válunk. Esetleg betegesen irtózunk az érintéstől, félünk, hogy bemocskoljuk magunkat. Évszázados előítéletek száműzték életünkből a gyöngédséget. Valami testellenes álszemérem abba a gyanúba keverte, mintha igaza volna Freudnak, hogy a gyöngédség csak a nyers érzékiség leplezett megjelenése. Sajnos, többnyire elveszítettük érzékenységünket azokra a felhangokra, amelyek emberibbé teszik életünket.

Régóta emlegetik a pszichológusok a világot fenyegető érzelmi halált, márpedig érzelem hiányában fizikailag is pusztulnak az emberek. Egész életén át megsínyli a gyermek, ha kiskorában nem babusgatták eleget. A fiatalok főként azért létesítenek korai bizalmas kapcsolatokat, mert a legfontosabbat, a gyöngédséget nem kapták meg szüleiktől. Nem szervi bántalmaikba halnak bele a súlyos betegek, hanem abba, hogy nem akad valaki, aki megsimogatná kezüket.

Úgy látszik, mintha elkanyarodtunk volna a szerelemtől. De talán sikerült megvilágítani, hogy a gyöngédség nem azonos a szexualitással – és ezért mellőzhetetlen az erotikus szerelemben.

Kizárólagosság és hűség

Jelenlegi ismereteink szerint a szerelem exkluzív, kizárólagos párkapcsolat. Semmiféle tudomány nem bizonyította eddig azt a *feltételezést,* hogy emberek éltek volna valaha is promiszkuitásban. Tudatlanságra vall, talán szándékosságra is a matriarchátusra, természeti népek különös szokásaira hivatkozni. Hogyan volna promiszkuitás, ha az eszkimó felkínálja *feleségét* a vendégnek? Az etológiai kutatások egyszer s mindenkorra kihúzzák a talajt a kezdeti promiszkuitást vallók lába alól. Az antropológiai differencia megnyilvánulása a házasság: azóta ember az ember, amióta ismeri a házasság intézményét és a szerelmet. Teljesen fölösleges azt kutatni, hogy mi volt a házasság intézményének kialakulása előtt: azóta tekinthető embernek az emberi lény, amióta *házasságban* élnek együtt a nők és a férfiak, akár monogám, akár poligám – s a jó Isten a megmondhatója, hogy még hányféle – házasságban.

A szerelem akkor éri el teljes kiforrottságát, ha mindkét fél hajlandó arra, hogy egész emberségükben és minden időkre elkötelezzék magukat egymásnak, amit általában a házasság fejez ki és valósít meg. Ennek semmi köze a tulajdonhoz, s a házasság nem szigeteli el őket a többi embertől. Ha valaki igazán szereti házastársát, akkor férjében vagy feleségében minden embert szeret, az egész életet szereti. A szerelem exkluzív, mert csak egy emberrel tudok a szerelem természetének megfelelő intenzitással egyesülni, csak egyet tudok szerelemmel szeretni. Aki ennek az ellenkezőjét állítja, az szerelmi analfabéta, az soha nem tapasztalta a valódi szerelem élményét. Ez a kizárólagosság azonban csak az erotikus kapcsolatokra korlátozódik. Az igazi szerelem csalhatatlan jele éppen a többi ember iránti figyelem, érzékenység, segítőkészség. A szerelemben elismerést ad és elismerést kap az ember, ráébred ember voltának értékére, s ezzel minden egyes ember pótolhatatlan értékére. A szerelem igent mond az emberre.

Mit jelent ez az igen? Ha szerelemmel szeretek valakit, azt mondom neki: „akarlak”. Ez kifejezheti az erotikus szerelmet, és ki is kell fejeznie a szerelemben: „vágyom rád” vagy „kellesz nekem”. Mi mással ismerném el a szeretett társat a maga teljes emberségében, női vagy férfiúi mivoltában, mint azzal, hogy tudomására hozom: „kellesz nekem, szükségem van rád mint nőre (vagy férfira)”? De a „szükségem van rád” kijelentésben a „rád” ugyanolyan hangsúlyos, mint a „szükségem van”. „Te” kellesz, akkor pedig az „akarlak” azt is mondja: „jó, hogy vagy”, örülök, hogy vagy, hogy ilyen vagy, amilyen vagy, hálás vagyok neked, hogy létezel. Ha egyáltalán van valami, amit nem kell racionálisan igazolni, aminek magától értetődő a léte, akkor a szeretett társé az. A szerelemben átélt feltétlen értelmesség mivoltának mondana azonban ellent, ha bármiféle mulandóság veszélyeztethetné.

A szexuális egyesülés a szerelmi odaadás legmagasabb rendű formája, beteljesülés és boldogság élménye. Belső dinamikájánál fogva nem egyszeri kifejező magatartás, ismétlődő megnyilvánulásként a teljes elfogadást, egymás feltétlen vállalását valósítja meg. Csak akkor alakulhat ki szerelmi boldogság, ha nemcsak rövid időre, hanem tartósan vállalják az odaadás feltétlen elfogadását. Ehhez azonban akarat is kell.

A tartós szerelmi kapcsolat igénye az ember történelmiségéből ered. Soha nem oldódunk fel hiánytalanul a jelenben, amely magában hordozza a múltat, és az eljövendőre irányul. Egy történelmi lény életében nem korlátozható a szerelem a puszta jelenre, erre az éjszakára, egy hétvégére vagy nyaralásra. A szerelem nem egynyári virág, kitörölhetetlen belőle a múlt, és meghatározza a jövő. Ezért van, hogy magától értetődő a *hűség,* ha szerelemmel szereti egymást két ember, s nem csak szexuális kielégülést keres. A hűség megőrzi az időben a szeretett személyre mondott igent. Csak a hűség és árulás erőterében realizálódhat szerelem. A hűség első feltétele a bizalom. Mindenekelőtt saját magamban kell bíznom, az én szerelmemben, hogy képes leszek kiváltani vele a másik viszontszerelmét. Amint Marx írta: „ha szerelmes emberként való *életnyilvánítással* nem teszed magadat *szeretett emberré,* akkor szerelmed tehetetlen, szerelmed boldogtalanság”. A bizalom párja az akarat. Azt mondja Friedrich Nietzsche a *Zur Genealogie der Moral* című munkájában, hogy az ember olyan lény, aki „ígéretet tehet”. Az ígéret nem abban áll, hogy nem tudok elszakadni attól, amit megígértem, hogy nem tudom „felemészteni egyszer elzálogosított szavamat”, hanem hogy nem *akarom* visszavonni, amit egyszer akartam. A hűség „az akarat emlékezete”.

(Folytajuk)

Egyházának áldozata

***Dusan Spiner** volt a csehszlovák titkos egyház legfiatalabb püspöke. Mint fiatal papot a kommunisták elűzték hivatalából. A fordulat után Róma visszahelyezte plébánosi minőségben. Amikor az elmúlt nyáron 2600 lelket számláló egyházközségéből püspöke hirtelen áthelyezte őt az egyházmegye másik sarkába, a szlovák egyház legújabb kori történetében először, fellázadtak a hívek.*

Egy öregurat képzeltünk el. Hirtelen egy tartózkodó eleganciával öltözködő, fiatalos, negyvenes évei végén járó férfi állt előttünk a pozsonyi Forum szálloda halljában. Barátságos, közlékeny, nyugodt, diszkrét méltóságot sugároz.

Az út a „föld alá”

Felix Davidek, a csehszlovák földalatti egyház brünni hitvalló püspöke életének totális bevetésével igyekezett aláásni a kommunisták pusztító működését, miközben ellentmondásba keveredett a Vatikán keleti politikájával, és elkövette azt a főbenjáró vétket, hogy még házas férfiakat is papokká és püspökökké, sőt nőket is papnőkké szentelt; magánkápolnájában ő szentelte titokban püspökké *Dusan Spinert* is 1979. szeptember 6-án.

Spiner élettörténete olyan, mint egy pszichotriller forgatókönyve. 1950. február 7-én született a kelet-szlovákiai Vydrnikben, három fiú közül a legidősebbként. Igen hamar papi hivatást érzett. Klerikusnak lenni ebben az időszakban minden mást jelentett, csak nem menő foglalkozást. Az általános iskola és a gimnázium elvégzése után a pozsonyi egyetem teológiai fakultásán tanult, 1973. június 9-én szentelték pappá. Egy év rábcai káplánkodás után Szepesújhelyre helyezték, de papi pályafutása ezzel egy időre véget is ért. A jó kiállású, éles eszű és művelt pap túlságosan vonzó hatást gyakorolt az ifjúságra, s a rendszer ezt nem tűrhette: 1976. március 17-én megvonták tőle a lelkipásztorkodáshoz szükséges állami engedélyt. A csehszlovák titkosszolgálat ekkor még nem tudta, hogy Spiner már két éve kapcsolatban áll a földalatti egyházzal. Oskar Formanek jezsuita 1974-ben hozta össze őt Felix Davidekkel, aki hamar fölismerte a fiatal pap képességeit.

Davidek a földalatti egyház külföldi kapcsolatainak ápolására, értsd: titkos missziókra képezte ki Spinert, aki eleinte a földalatti egyház Pierre Teilhard de Chardin merész eszméi által erősen meghatározott teológiai-filozófiai agytrösztjében tevékenykedett.

Feszültség Rómával

Spiner hamarosan tagja lett az ugyancsak titkos Máltai Lovagrendnek. Ugyanebben az évben kereste föl először a nagy tekintélyű lengyel Wyszynsky bíborost. Davidek tervei szerint Wyszynskynek kellett volna tájékoztatnia a pápát a titkos egyház tevékenységéről. Spiner ebben az időszakban egy szepesújhelyi vasércbánya szerelőüzemének beszerzési vezetőjeként kereste kenyerét. Beiratkozott a Csehszlovák-Szovjet Baráti Társaságba, így akadálytalanul utazhatott külföldre. Wyszynsky, Davidek és Spiner egyetértett a Vatikán keleti politikájának kritikájában. Davidek gondterhelten figyelte, hogyan próbálja a Vatikán rendszerbarát püspökjelöltekkel fönntartani az ország egyházi struktúráját. Ismételten kísérletet tett arra, hogy figyelmeztesse Rómát, információkat küldött az elutasítandó „békepapokról”, mindenekelőtt azonban elküldte azoknak a klerikusoknak a listáját, akik nézete szerint méltók és képesek arra, hogy vezető funkciót töltsenek be ebben a nehéz időszakban.

Casaroli bíboros, a pápa „külügyminisztere” nem kedvelte az effajta „beavatkozásokat” az általa irányított keleti politikába. Nem csoda, hogy Dusan Spiner nem tudott pápai kihallgatást kieszközölni Davidek számára, hogy az személyesen magyarázhassa el a pápának a földalatti egyház helyzetét és saját elképzeléseit.

Találkozás Casarolival

Amikor Spiner Rómába utazott, rendkívül hidegen fogadták. Davidek pápai kihallgatásáról szó sem lehetett. Hiába fordult közvetítésért szlovák földijéhez, az ugyancsak titokban szentelt és évtizedek óta a kúriában tevékenykedő Pavel Hnilica püspökhöz, aki csak kihallgatni próbálta őt, és azt akarta megtudni, hány papot és püspököt szenteltek föl a földalatti egyházban, és mennyi közülük a házas férfi és a nő. Spiner azt mondja: „Hnilica elfogult volt a mi vonalunkkal szemben. Szemben állt Davidekkel. Bár honfitársunk volt, nem akart segíteni, hogy a pápa fogadja Davideket.”

(Évekkel később egy római bíróság elítélte Hnilicát orgazdaság miatt: a vatikáni bankár, Roberto Calvi meggyilkolása után megpróbálta titokban megszerezni annak aktatáskáját, amelyben a Vatikánt esetleg terhelő dokumentumokat sejtett.)

Mindezek után nincs mit csodálkozni azon, hogy egy beszélgetésen Casaroli is megvetően kezelte Spinert, aki erre így emlékszik vissza: „Amíg élek, nem felejtem el ezt a találkozást. A bíboros megkövült, megközelíthetetlen arca megrázott. Mintha a Szent Péter tér egyik szobrával ültem volna szemközt. Tekintete egy római hierarcha szigorú tekintete volt. Ez a találkozás sokkolt engem.”

Titkos moszkvai küldetés

1980. január 1-jétől Spiner folytathatta papi működését, egy Rózsahegy közelében fekvő plébánia harmadik káplánjaként. Egy évvel később, 1981. február 9-én ismét Lengyelországban járt Wyszynsky bíborosnál, aki közölte vele, hogy a Szovjetunióban vannak titkos papjelöltek, akiket föl kellene szentelni. Mivel az a lengyel püspök, akit erre a titkos feladatra kiszemeltek, megbetegedett, megkérdezte, vállalná-e ő ezt a feladatot.

Spiner tájékoztatta erről Davidek püspököt, és tanácsát kérte. Davidek igent mondott rá.

1981 áprilisában Spiner elindult a veszélyes moszkvai útra, és április 22-én egy lakásban titokban fölszentelt két papjelöltet, akiket az orosz földalatti egyházban képeztek ki. Egyikük, Szergej Nyikolenko még ma is működik Svédországban. A másik, Nyikovorov a KGB csapdájába esett, és amikor megkínozták, kiadta felszentelő püspökének nevét.

A titkosszolgálat célkeresztjében

Ettől kezdve a KGB, illetve a csehszlovák titkosszolgálat, az STB intenzíven figyelte Spinert, de kivártak, hogy minél többet megtudjanak kapcsolatairól és tevékenységéről. 1983 őszén Davidek és Spiner egy tudományos expedíció örvén Japánba utazott. Az útvonal a Szovjetunión vezetett keresztül.

Az utazás titkos mozgatórugójára Spiner így emlékezik: „Davidek meg akarta ismerni a Szovjetunió keleti részeit, Habarovszk vidékét és a kínai határterületet. Meg volt győződve arról, hogy a kommunizmusnak hamar vége lesz, és akkor éppen ezek lesznek a mi missziós területeink. Figyelmeztettem Davideket, hogy szélsőséges kockázattal jár, ha lelepleznek minket. Davidek először igazat adott nekem, és úgy vélte, nagyon is lehetséges, hogy többé nem térünk vissza. De szilárdan elszánta magát, hogy a leleplezés és az azt követő likvidálás árán is odautazik... Valóban megfigyeltek és lehallgattak minket. Az egyik nap az ingem zsebében találtam egy 'poloskát'."

Miután Spiner visszatért Japánból, a csehszlovák titkosszolgálat lecsapott: hogy tönkretegye hitelét, a KGB-vel összefogva azt a mérgező hírt kezdte terjeszteni, hogy Spiner titkosszolgálati ügynök. Davidek erre, attól való félelmében, hogy a titkosszolgálat most majd nekimegy a földalatti egyháznak is, de azért is – ahogy általános helynöknője, Ludmila Javorova hangsúlyozza –, mivel túlságosan kockázatosnak tartotta Spiner akcióit, megszakította vele a kapcsolatot.

Titkos ügynök...

1982-től 1987 májusáig Spiner az egyik liptószentmiklósi plébánia adminisztrátora volt, majd 1999 augusztusáig Nova Lubovna plébánosa. Jóllehet hivatalosan pappá és érvényesen püspökké szentelték, ráadásul nőtlen életmódra, 1992 márciusában római utasításra alá kellett írnia egy nyilatkozatot, hogy mindaddig nem lép püspökként a nyilvánosság elé, amíg a „Szentszék" másképp nem dönt.

Erről így beszél: „Aláírtam, de azzal a feltétellel, hogy befejezhetem doktori disszertációmat, és taníthatok a pozsonyi egyetem teológiai karán. Ám 1992. május 25-én Jan Sokol érsek az utóbbi kívánalmamat visszautasította."

Azóta nem szűntek meg az ellene irányuló támadások Frantisek Tondra és Andrej Imrich püspökök részéről. Ezek oka: Spinert rendkívüli módon kedveli az ország intelligenciája és a nép egyaránt, a konzervatív egyházi miliőben „modern" nézeteket képvisel a születésszabályozással és a nők papságával kapcsolatban. Miséin a templomok zsúfolásig teltek, lelkipásztori tevékenysége virágzik. Odafönn azt mondják, nem akarnak „egy egyházmegyét az egyházmegyében".

... és eretnek?

Arra a kérdésre, mi a helyzet azzal az ellene irányuló szemrehányással, hogy egy szekta, az ún. Grál-mozgalom követője két hitoktató munkatársnőjével, Veronika Bodovával és Bernadeta Hajastekovával együtt, akiktől Tondra püspök nem régen megvonta a tanítási engedélyt, Spiner felháborodottan így felel: „Elborzaszt, hogy nem szégyellnek egy ilyen hazugság és rágalom alapján egy egész plébániát és családokat szétrobbantani. Középiskolás diákok egy csoportjával valóban beszélgettünk többek között a Grál-mozgalomról is, arról, hogyan kell keresztény szemszögből értékelni. De természetesen semmilyen módon nem propagáltam ezt a szektát. A hitoktatónők sem. Hihetetlen, mit meg nem tesznek, hogy elleplezzék elmozdításom igazi gyökereit!"

Néhány őskonzervatív besúgó irigysége és hajtóvadászata végül oda vezetett, hogy Spinernek az elmúlt nyáron püspöki parancsra el kellett hagynia Nova Lubovna plébániáját, és át kellett költöznie az egyházmegye másik sarkába, ami a hívek szabályos lázadását váltotta ki. Tondra püspököt tisztázó beszélgetésre hívták az egyházközségbe, de ő elutasította ezt. Erre a hívek előzetes beszélgetést kértek a püspöktől és segédpüspökétől. Négy képviselőjüket végül fogadták. Így számolnak be erről. „A püspökök még tíz percet sem szántak ránk. Semmiféle magyarázatot nem adtak Spiner plébános úr áthelyezésére. Az egyetlen magyarázat az volt, hogy 50 éven át (vagyis a kommunizmus idején) folyton parancsokat kellett tudomásul venniük, most eljött az ideje annak, hogy ők hozzák a döntéseket. És ezeken nem fognak változtatni."

A keresztútról nincs kijárat

1999. augusztus 19-én, az esti misén búcsúztatták Spinert. „Egész idő alatt mértékletességre szólított fel minket. A polgármester asszony most a falu díszpolgári oklevelét nyújtotta át neki. A gyerekek virágokat hoztak, az emberek a könnyeiket."

Amikor a rá következő vasárnap Imrich segédpüspök mégiscsak megjelent Nova Lubovnában, a hívek szabályszerűen megostromolták. „Ezzel kikényszerítettük a régóta vágyott vitát. Arra a kérdésre, miért nem jött a két püspök Nova Lubovnába, hogy tisztázzák az emberekkel a dolgot, Imrich püspök azt felelte, semmiféle ok nem volt rá."

Időközben egy konzervatív pap vette át a Nova Lubovna-i plébániát. Az egyházközségben még nagyobb lett a szakadás...

A hívek imént idézett nyilatkozatának befejező mondata így hangzik: „Ami a kommunistáknak ötven év alatt nem sikerült, az néhány hét alatt sikerült az egyházi felsőbbségnek."

Az emberek rokonszenve megmarad

Dusan Spiner püspök számára, aki a legveszélyesebb körülmények között vetette be életét Istenért és az egyházért, vigasznak az emberek rokonszenve és egynémely püspökkollégájának elismerése marad.

Amikor új egyházközségében, Velke Borovéban tavaly szeptember 15-én a templombúcsút ünnepelte, a Nova Lubovna-i hívek hét tömött autóbusszal és harminckét személykocsival utaztak oda.

És Paskai László bíboros már jóval korábban egy csodaszép püspöki keresztet ajándékozott neki...

Rudolf Schermann

Forrás: Kirche Intern, 1999. december

A bűnös egyház

A pápai bocsánatkérésről

Az idei Nagyböjt első vasárnapján a római Szent Péter bazilikában II. János Pál pápa az egész egyház nevében bocsánatot kért Istentől „az egyház gyermekeinek múltbeli és mai bűneiért”, hangsúlyozva, hogy „az isteni megbocsátásból fakad a megbocsátás a testvéreknek és a kölcsönös kiengesztelődés”. E „történelmi bocsánatkérés” kommentárjaként közlünk részleteket Georg Denzler kiérdemesült bambergi egyháztörténész professzor írásából.

„Azt is el kell mondanod: becsületesen bevalljuk, hogy Isten az emberek, különösen a papok és főpapok bűnei miatt engedi ezt az üldözést... Jól tudjuk, hogy évek óta ennél a Szentszéknél is sok undorító dolog fordult elő: visszaélés a lelki dolgokkal, parancsok lábbal taposása, sőt minden a haragba fordult át. Ezért nem csodálható, hogy a betegség a fejről a tagokra, a pápákról a főpapokra terjedt át. Főpapok és papok, mi mindnyájan letértünk az igazság útjáról... Ezért nevünkben meg kell ígérned, minden igyekezetünkkel azon leszünk, hogy elsősorban a római udvart javítsuk meg, ahonnan kiindulva talán kezdetét vette ez a baj. És akkor, ahogy a betegség innen indult ki, talán a gyógyulás és megújulás is innen árad ki.”

Aki ezt írta, nem gyűlölettől eltelt egyházkritikus volt, hanem egy pápa, mégpedig a Hollandiából származó VI. Hadrián, aki ezt a bűnbevallást Francesco Chieregati legátusával 1522-ben Nürnbergben, a Német-Római Birodalom rendi országgyűlése előtt olvastatta fel. Azonban ahelyett, hogy a sürgetően követelt reform megvalósításához fogtak volna, a papi rendek épp ellenkezőleg úgy érezték, a pápai bűnbevallás felhívása őket állítja pellengérre.

Sem korábban, sem azóta nem került sor ilyesféle önvádolásra. Csak II. János Pál tette meg a katolikus egyház általános bűnbevallását az első nagyböjti vasárnapon. Huszonegy éves pontifikátusa alatt ő már a föld szinte valamennyi országában minden alkalmat megragadott, hogy bevallja a keresztények által a múltban elkövetett súlyos hibákat és bűnöket, és bocsánatot kérjen azokért.

Luigi Accattoli „Amikor a pápa bocsánatot kér” című könyvében 21 témára csoportosította a pápa sokféle bocsánatkérési tárgykörét: keresztes hadjáratok, inkvizíció, Galileo Galilei, zsidóság, iszlám, egyházszakadások, vallásháborúk, Luther Márton, Jan Hus, Jean Calvin, Huldrych Zwingli, nők, maffia, rasszizmus, diktatúrák, integralizmus, háború és béke, indiók, indiánok, bennszülöttek-őslakosok, rabszolga-kereskedelem, Ruanda. Mindenesetre egyetlen helyen sem esik egy árva szó sem az egyház mint intézmény bűnéről. Mindig csak arról van szó, hogy az „egyház gyermekei”, vagy „az egyház tagjai”, vagy „sok keresztény” bűnöket követett el és ezzel eltorzította és elsötétítette Jézus Krisztus arcát. Könnyen felismerhető a törekvés, hogy az egyházat „önmagában véve” – és ugyan mit is jelent ez így? – szeplőtelennek és szentnek kívánja beállítani. És nyilván ugyanez okból történik az is, hogy a pápa sehol sem beszél hittani természetű tévedésekről, mintha az egyház hosszú története folyamán az egyházi tekintélyek a pápáig terjedően nem követtek volna el számtalan hibás döntést, és nem tettek volna közzé téves tanításokat.

A Vatikán Nemzetközi Teológiai Bizottsága Ratzinger bíboros vezetésével a belső véleménykülönbségek miatt létrehozta az „Emlékezni és megbocsátani. Az egyház és tévedései a múltjában” című terjedelmes dokumentumot, amely a pápa bűnbevallásának értelmezéséhez akar segítséget nyújtani. Ebben ismételten találkozhatunk a pápa által is hangsúlyozott különbségtétellel az egyház tanítóhivatala és az egyház tekintélye között. Egy hivatalviselő személyes bűne a legkevésbé sem érintheti „a püspöki tanítói teljhatalom karizmáját”. „Ezért a pápa és sok püspök bocsánatkérése következményeként semmiképp sem kívánható meg a tanítóhivatali kijelentések visszavonása vagy relativizálása.” Egy ilyen különböztetés segítségével eleve el kell kerülni a tanítóhivatali tekintély lehetséges tévedésének vagy hibájának még a látszatát is. De vajon az ilyen megkülönböztetés nem a teológiai skizofrénia határát jelenti-e?...

A pápai és bíborosi konzisztóriumban ellentmondó nézetek nyilatkoztak meg egy ilyen lépés értelméről és szükségességéről... De nemcsak a bíborosi kollégiumban, hanem a római kúria köreiben is merültek fel aggodalmak és ellenállások a pápa általános bűnbevallásával kapcsolatban. Georg May mainzi egyházjogi professzor lépett fel az egyik legélesebb kritikusként: „Egyházunkban elég hosszú idő óta a bocsánatkérésnek valóságos mániája indult el... A bocsánatkérők körtáncosainak élén II. János Pál áll. Az uralmon lévő pápa eddig 94 alkalommal kért bocsánatot nyilvánosan az egyház tagjainak valamilyen (tényleges vagy vélt) hibájáért... Ebben sok püspök és püspöki konferencia utánozza őt... A német püspökök, mindenekelőtt elnökük, ismételten részletes bűnvallomásokat fogalmaztak meg az ‘egyház’ nemzeti szocializmus idején vallott (állítólagos) kudarca miatt...”

A középkori inkvizíciók már messze a múltéi. Az egyház azon szolgái, akik mind máglyán végezték, mint például Husz János, Savonarola, Giordano Bruno, nem igénylik már egy pápa megbocsátását. Ha azonban meggondoljuk, hogy a lelki gyötrelmek rosszabbak lehetnek, mint a testi fájdalmak, fel kell tenni a kérdést, nem működik-e ma is a vatikáni inkvizíció, amely mesterségét ugyan szelídebb módszerekkel, de nem kevésbé hatékonyan űzi.

Hosszú azoknak a teológusoknak a névsora, akiket korunkban eltiltottak a beszédtől és írástól, vagy megvonták tőlük az egyházi tanítási felhatalmazást, vagy akár papi hivatalukat is elveszítették, mert a hivatalos egyházi tanítástól eltérő véleményüket nyilvánosan is képviselni merészelték. Nevezzük meg csak a franciákat: Teilhard de Chardin, Henri de Lubac, Yves Congar és Jacques Pohier, a németeket: Stephan Pfürtner, Bernhard Häring, Hans Küng és Eugen Drewermann, a belga Edward Schillebeeckx-et, a latin-amerikaiakat: Gustavo Guttierez, Leonardo Boff és Ernesto Cardenal, az észak-amerikaiakat: Matthew Fox és Charles Curran, a Sri Lankából származó Tissa Balasuriyát és a magyar Bulányi Györgyöt. Vajon a pápa e törvényen kívül helyezett teológusoknak és a hivatalától megfosztott Jacques Gaillot püspöknek is a kiengesztelődés békejobbját fogja-e nyújtani?

II. János Pál pápát csodálni kell, hogy az egyház történelmének könyvébe tekintve szeme nem kerüli el a sötét lapokat. Azonban a bűnbevallások és bocsánatkérések láttán felmerül a nyomasztó kérdés, vajon II. János Pál, aki bátran tekint az egyház múltjára, nem csukja-e be a szemét bizonyos egyházon belüli problémák előtt. Számtalan kérés és neheztelés, vád és panasz özönlik Rómába, azonban nem talál meghallgatásra a Vatikánban. A pápa nem érzékeli azokat a hibákat és mulasztásokat, amelyek az ő számláját terhelik? Mi haszna itt bármi megvallásnak és sajnálatnak a régmúlt mulasztásokkal és hibákkal kapcsolatban, ha elmaradnak a ma sürgetően szükséges reformok?...

Akinek nehezére esik elfogadnia, hogy az egyház Jézus Krisztushoz fűződő kapcsolata ellenére személyeiben és intézményeiben hibázhat és vétkezhet, fontolja meg (az 1981-ben elhunyt) Fridolin Stier tübingeni ószövetségi teológus és áldott szónok kijelentését, mit kell tartani az egyházról: „Ha tökéletes volna, félnem kellene az egyháztól; tökéletlenségében azonban, mert ilyen, szerethetem is.”

Georg Denzler

Fordította: Hampel Károly

Forrás: Süddeutsche Zeitung, 2000. március 11/12.

Az „Érted vagyok” első tíz évfolyamának szerző- és címlistája

01/1990. május/02-03	Simonyi Gyula	Hogyan állhat egy folyóirat Isten oldalára?
01/1990. május/04, 11	Dombi Tibor	Nagypéntek (vers)
01/1990. május/04-05	Bulányi György	„Napján az Urnak, ki feltámadott”
01/1990. május/06	S. Gy.	Diadalmaskodunk az által, aki szeret minket!
01/1990. május/07		Még a püspök is felnőttként keresztelte meg a saját fiát!
01/1990. május/07-08	Vincze Endre	Első Nemzeti Kincs pályázat
01/1990. május/08		A Család Alapítvány
01/1990. május/09		Erdélyi felhívások
01/1990. május/10		Gyász a világ legszebb kertjéért
01/1990. május/11		A Föld Napja
01/1990. május/12	Kiszely Károly	Stratégiai javaslatok a környezetvédelemre
01/1990. május/12		Ecotopia tábor és más öko-hírek
01/1990. május/13-14		A Hajnal Leánya (I. rész)
01/1990. május/15-16	(Kották)	Puszta S., Székely M. és Túrmezei E. verseire
01/1990. május/17-18	Leszkay András	Őszibarack (mese)
01/1990. május/19-20	Simonyi Gyula	A lap ars poeticája (németül)
01/1990. május/21-23	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
01/1990. május/24-25	Václav Benda	A család megsebesült a totális államban
01/1990. május/25		Concilium magyar nyelven!
01/1990. május/25		Apolási díj igényelhető!
01/1990. május/26-27	G. A.	Mit ér az egység, ha Isten a másik oldalon áll?
01/1990. május/28		Egyházi sztálinizmus?
01/1990. május/29		Ki hivatkozhat Jézusra?
01/1990. május/30		Önnevelés helyett egymást nevelés
01/1990. május/30		Ki szeretne amerikai vendéget fogadni?
01/1990. május/31	Kaszap Márta	Tavaszi munkák a biokertben
01/1990. május/31		Ki szeretne külföldiekkel együtt dolgozni?
01/1990. május/31		„Szponzor kerestetik”
02/1990. június/02		Kiket támogat sok egykeresős nagycsalád?
02/1990. június/03		Meglátogatott minket az „ősegyház”
02/1990. június/03		Bulányi György állítólagos elítélése
02/1990. június/04-05	Jürgen Moltmann	Van a modern társadalomnak jövője?
02/1990. június/06		A honatyák figyelmébe
02/1990. június/07		Sötét és világos zöldek
02/1990. június/07		Receptek: vegetariánus „húsfélék”
02/1990. június/08		Felhívás az Országgyűléshez
02/1990. június/09		A magyar kisebbségű szomszéd országokról
02/1990. június/10		Mi a megoldás az évi kilencvenezer abortuszra?
02/1990. június/10		A magzatvédelem hírei
02/1990. június/11	Vincze Endre	A Család Alapítvány
02/1990. június/11		Milyen lesz az új nemzeti alaptanterv?
02/1990. június/11	Gál József	Működő alternatív iskolák Magyarországon
02/1990. június/11, 31		Erdélyi felhívások
02/1990. június/12		A lelkiismereti tiltakozók hírei
02/1990. június/13-14		A Hajnal Leánya (II. rész)
02/1990. június/15-16	(Kották)	A Szent Ferenc film énekei
02/1990. június/17-18	Leszkay András	Bélyeg (mese)
02/1990. június/19		Funkciók egy tábor megszervezésében
02/1990. június/20		Ön- és egymást nevelés akadályverseny
02/1990. június/21-24	Kovács T., Bulányi Gy.	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
02/1990. június/25	Hegyi Béla	Miért hagyjuk, hogy így legyen?
02/1990. június/26		Akit nem üldöznek, maga kezd üldözni?
02/1990. június/26		Közösségi hírek
02/1990. június/27	Simonyi Gyula	A Nagymarosi Ifjúsági Találkozó
02/1990. június/27	Vágó György	Van segítség az alkohol ellen!
02/1990. június/27	Kaszap István	A 4. Magyar Ökumenikus Találkozó
02/1990. június/28		Film, videó, sajtómorzsák
02/1990. június/28		Aki a hatalmat nem vállalva törődik a társadalommal
02/1990. június/29		A Mérleg az AIDS-ről
02/1990. június/29, 30		Keresztény hírek bel- és külföldről
02/1990. június/30		Egyházi megújulás
02/1990. június/31		A katolikus üldözők az elődeink...
02/1990. június/31		Könyvajánlások
03/1990. szeptember/02		Önkormányzás a Bokorban és a társadalomban
03/1990. szeptember/02		Keresztényként pozícióban?
03/1990. szeptember/03		Zöld lesz-e az önkormányzatunk?
03/1990. szeptember/03		Nemzetközi környezetvédelmi sajtószemle
03/1990. szeptember/03		A Családi Jogok Nemzetközi Egyezménye
03/1990. szeptember/05		E. Sch.-Fiorenza, Christian Duquoc vitaindítói
03/1990. szeptember/06		Bokor-hozzászólások
03/1990. szeptember/06		A Család Alapítvány román-magyar családi hétvégéje
03/1990. szeptember/10		Egy radikális békeegyház: a Hutteri Testvérek
03/1990. szeptember/11	Bulányi György	Gondolkodástan és hittan
03/1990. szeptember/11	Simonyi Gyula	Kishitűség-oktatás? Javaslat a szülői jogról
03/1990. szeptember/12	Garay András	Mit, ki, hol?

03/1990. szeptember/13		12 éve halt meg a mosolygó pápa
03/1990. szeptember/13		Hét éve fogságban (szolidaritási levelezőlap)
03/1990. szeptember/14		Mondjon le a püspök!
03/1990. szeptember/15		A Hajnal Leánya (III. rész)
03/1990. szeptember/17	Magyari Lajos	Lázár Mihály üzenete
03/1990. szeptember/18	Dinnyés József	Ne rejtőzz el; Romlás ellen való ének
03/1990. szeptember/19	Babos István	Civil szolgálat a gyakorlatban
03/1990. szeptember/20	(Alba Kör)	Újra a konstantini csapdába esünk?
03/1990. szeptember/21		Mese, rajzpályázat
03/1990. szeptember/22		Erdélyi tábor; hét országra szóló kerékpártúra
03/1990. szeptember/23	Kovács Terézia	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Barcza Barna	Vasárnapi szentírási elmélkedések
03/1990. szeptember/27		Isten az éhezők oldalán áll!
03/1990. szeptember/28	Németh Géza	Menekültügyi javaslat
03/1990. szeptember/28		Csángó magyarok levele a pápához
03/1990. szeptember/29	A. M. von Lossow	Fogyatékos gyermek anyja vagyok
03/1990. szeptember/30		Az első napok mérge
03/1990. szeptember/30		Egyetlen méter új autópályát se!
03/1990. szeptember/31	György Lajos	Holt költők társasága; Papa, én nő vagyok
04/1990. november/02-03	Bulányi György	Régi írás
04/1990. november/04	Garay András	Karácsonyi történet
04/1990. november/04		„Szent" szennyirodalom a karácsonyi kínálatban
04/1990. november/05	C. Prakash	Éves jelentés a misszióból
04/1990. november/06-07		Tábor a fogyatékos gyermekekért (Söréd)
04/1990. november/08-12	Küng, Tracy, Gutiérrez	A harmadik évezred küszöbén (vitaindítók)
04/1990. november/08-12		Bokor-hozzászólások
04/1990. november/13-14		A Hajnal Leánya (IV. rész
04/1990. november/17-18	Leszkay András	Körte Törpe sípot lopott (mese)
04/1990. november/18		Rejtvény
04/1990. november/19		Román-magyar családi hétvége
04/1990. november/19		PRAGA, BUKAREST üdvözlőlap-akció
04/1990. november/20		Az Élő Nemzeti Kincs díj ezévi meghirdetése
04/1990. november/21-24	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
04/1990. november/25-26	Fülep S., Czipó J.	Nős Katolikus Papok Közössége
04/1990. november/26		Az az ördögi szexualitás!
04/1990. november/27		Kínai keresztények (szolidaritási levelezőlap)
04/1990. november/28	Berényi Rita	Éj (vers)
04/1990. november/29	–s –s	Amerikai útibeszámoló
04/1990. november/30	Gergely G. András	Hit és politika
04/1990. november/31		Öko-filozófia; Pax Christi Netherlands
04/1990. november/31		Füstmentes világnap; Mire szolgál a benzinárbevétel?
05/1991. február/02		A Szentlélek... (a szlovák földalatti egyházról)
05/1991. február/03		Az Élő Nemzeti Kincs pályázat
05/1991. február/03-05		Román-magyar hétvége
05/1991. február/06-07		Levél az öko-frontról; öko-sajtószemle
05/1991. február/07-08		A pénz hatalma még a gumibotnál is fenyegetőbb!
05/1991. február/09-10		Ökumenikus Megújulási Fórum; Szolidaritási levlap
05/1991. február/11-12		A Church and Peace hálózat; Amnesty International
05/1991. február/11-12		Erőszakmentességre nevelés alsó tagozatban
05/1991. február/13		A Hajnal Leánya (V. rész))
05/1991. február/14, 19	Pintér Valéria	Az 1-3 éves gyermek nevelése
05/1991. február/15-16	(Kották)	Tíz taizé-i ének
05/1991. február/17-18	Leszkay András	Valami mindig szép (mese)
05/1991. február/20		Afrikai misszió
05/1991. február/21-24	I. ág, Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Simonyi Gyula	Vasárnapi szentírási elmélkedések
05/1991. február/25-27	Takács János	A zsidó Jézus (P. Lapide – U. Luz könyve)
05/1991. február/26, 27		A szövetség új? örök?; Egy páratlan kisközösség
05/1991. február/28-29	A. Toynbee	Tanulmány a történelemről
05/1991. február/30-31		A Concilium Kongresszus zárónyilatkozata
06/1991. április/02	Bulányi György	A Szent Egyed közösség
06/1991. április/03-05	Bulányi György	Lengyel pápa (I. rész)
06/1991. április/05		A szegényeket mindenhol semmibe veszik
06/1991. április/06	Cs. G.	A Gordon-módszer a gyermeknevelésben
06/1991. április/07		Nem mondott le!; A Vatikán mikor rehabilitálja?
06/1991. április/08	Jegesi Pál	A békepapok továbbra is hivatalban vannak
06/1991. április/09	Havasy Gyula	Magyar katolikusok szenvedései
06/1991. április/09-10		Szolidaritási levlap egy vietnami papért
06/1991. április/11	Vincze Endre	Élő Nemzeti Kincs
06/1991. április/12		Háborúellenes amerikai püspökök
06/1991. április/12	Hans Meier	A Hutteri testvérek levele Bush elnökhöz
06/1991. április/13-14		A Hajnal Leánya (VI., befejező rész)
06/1991. április/15-16	(Kották)	Sillye Jenő: A világnak Krisztus kell!
06/1991. április/17-18	Leszkay András	Moha a Tátrában (mese)
06/1991. április/19-20		Szerelem akadályverseny
06/1991. április/21-24	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Turiák Ildikó	Vasárnapi szentírási elmélkedések
06/1991. április/25-26		Önként vállalták; Adalék a római szinódusról
06/1991. április/25-26		Csak kipróbált közösségvezetőket szabad szentelni
06/1991. április/27		Felelősség a jövő generációkért
06/1991. április/27		Olcsó, zöld villamosjegyet!
06/1991. április/27		A Bokor öko-csoportja
06/1991. április/28		Zöldköznapi praktikák
06/1991. április/29-30	Demeczky Jenő	Az egységes keresztény Európa...
06/1991. április/31		Román-magyar hétvége

07/1991. június/02		Család Alapítvány
07/1991. június/02-03	Zelnik József	Ökológia és kultúra
07/1991. június/05-09	Bulányi György	Lengyel pápa (II., befejező rész)
07/1991. június/06		Katolikus olasz költők Rómáról
07/1991. június/06, 20		Meditációk, versek
07/1991. június/08		Tévedhetetlen?
07/1991. június/10		Megtört egy évezredes megegyezés?
07/1991. június/10	G. Kaiser	Egyházi zűrzavar
07/1991. június/11		Ne igazodjatok a világhoz!
07/1991. június/12		Béke-hírek
07/1991. június/12		Hadsereg nélküli semleges Magyarországért
07/1991. június/13-14	Hindler László	Ez is teljes élet (I. rész)
07/1991. június/15		Mindszenty menesztésének körülményeiről
07/1991. június/15		Szolidaritási levlap egyiptomi fiatal keresztényekért
07/1991. június/16		Mindszenty titkárának elhurcolása
07/1991. június/16	B. Shaw	Szent Johanna
07/1991. június/17-19	Leszkay András	A tökéletesség hetedik foka (mese)
07/1991. június/21-24	Fiatalok IV., Gyűrűs I.	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Bulányi Gy., Király I.	Vasárnapi szentírási elmélkedések
07/1991. június/25-27	Erich Fromm	Bűn-e az engedetlenség?
07/1991. június/28-29		Olvasóink leveleiből
07/1991. június/30		Öko-szemle!
07/1991. június/31		A járda a gyalogosoké
08/1991. augusztus/02	Jacek Wegner	A lengyel egyházról
08/1991. augusztus/03		A Környezet és Fejlesztés Világkonferencia előtt
08/1991. augusztus/03-05	Dőry István	Környezetbarátság
08/1991. augusztus/04		Megalakult a Gaja Környezetvédő Egyesület
08/1991. augusztus/06	Garay András	Mézesmadzag – ezúttal délen
08/1991. augusztus/07		Az ENSZ élelem-szervezete az éhezést növeli?
08/1991. augusztus/08		Erdély: „mindegyik az anyanyelvén”
08/1991. augusztus/09-10	Simonyi Gyula	Interjú Tőkés Lászlóval
08/1991. augusztus/11		Hitvallás és árulás
08/1991. augusztus/12		Lelkiismereti tiltakozók nemzetközi találkozója
08/1991. augusztus/13-14	Hindler László	Ez is teljes élet (II., befejező rész)
08/1991. augusztus/14	Szeibert András	Jószolgálati utunk Hollandiában
08/1991. augusztus/15-16	(Kották)	Szentgyörgyi Albert zsoltárai
08/1991. augusztus/17-18	Leszkay András	A folyton kérdező Ugri Bugri (mese)
08/1991. augusztus/19-20		Kolduló egyházból segítő egyház legyünk
08/1991. augusztus/19-20		Szolidaritási levlap
08/1991. augusztus/21-23	Dombi Ferenc	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
08/1991. augusztus/24-25	Dombi János	A Bányai Közösség
08/1991. augusztus/26-29		Olvasóink leveleiből és dokumentumaiból
08/1991. augusztus/30		Interjú Eliás Józseffel
08/1991. augusztus/31	Csapody István	Temetés után
09/1991. november/02	Marco Hren	Esszé a határokról
09/1991. november/03	Horváth Kinga	Interjú Pozsár Jánosnéval
09/1991. november/04	Gromon András	Mítoszok áldozatai
09/1991. november/05-11	Simonyi Gyula	Töprengések a bérmunkáról (TAB, I. rész)
09/1991. november/12-14	Simonyi Gyula	Az Ifjúsági Zsinat 1974-es indulásáról (napló I. rész)
09/1991. november/15-16	(Kották)	Szentgyörgyi Albert zsoltárai (folytatás)
09/1991. november/17-18	Leszkay András	Fogorvosnál (mese)
09/1991. november/19	Mészáros – Schlosser	Mélyen tisztelt Szentatya!
09/1991. november/20	Milos Rejchzt	Nem tudok bízni bennük
09/1991. november/20	Garay András	Rés a falon
09/1991. november/21-23	VII. ág	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	XI. ág	Vasárnapi szentírási elmélkedések
09/1991. november/24-25	Simonyi Katalin	Bányán táboroztunk
09/1991. november/25	Fehér Tamás	Szlovákiában kerekeztünk
09/1991. november/26-28		Olvasóink leveleiből és dokumentumaiból
09/1991. november/29-31	Adalbert Stauffer	Az engedelmesség nélküli morál
10/1991. december/02-10	Simonyi Gyula	Töprengések a bérmunkáról (TAB, II., befejező rész)
10/1991. december/11	Graham Greene	Vallomás a szegények egyházáról
10/1991. december/12	(Kistestvér)	Ti vagytok a Föld sója?!
10/1991. december/12	Kiszely Károly	Rokonaink végveszélyben
10/1991. december/13-14	Simonyi Gyula	Az Ifjúsági Zsinat 1974-es indulásáról (II. rész)
10/1991. december/15-16	(Kották)	A budapesti Taizé-i találkozó énekeiből
10/1991. december/17-18	Leszkay András	A csomagok (mese)
10/1991. december/19		Fogadjátok el Isten munkásait!
10/1991. december/20		A mozgássérültek Viktória Alapítványa
10/1991. december/21-24	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Szabó Gyula	Vasárnapi szentírási elmélkedések
10/1991. december/24		Elő Nemzeti Kincs
10/1991. december/25-28	Vértes I. – Dombi T.	Interjú Halász Endre plébánossal
10/1991. december/29		Az utrechti Pax Christi konferenciáról
10/1991. december/29		A Pax Christi és a lelkiismereti tiltakozás
10/1991. december/30		Civil szolgálatosok Németországban
10/1991. december/30		A szegények önkéntessége
10/1991. december/31		Karácsonyi üdvözlet Belgrádba és Zágrábba
11/1992. február/02	(Szerk.)	Beköszöntő
11/1992. február/03-06	Gergely G. András	Beleszólt-e Jézus társadalmi kérdésekbe?
11/1992. február/07-08	Nyíri Tamás	Keserű búcsú a kedvenc mintaképektől
11/1992. február/09	Gromon András	„Semmi sem abszolút”, „Nem vagyunk tökéletesek”
11/1992. február/10	Hildegard Goss-Mayr	„Az erőszakmentesség elképzelhető”
11/1992. február/11-14	Lev Tolsztoj	A pokol szétrombolása és visszaállítása
11/1992. február/15-16	(Kották)	Karácsonyi és újévi énekek

11/1992. február/17-18	Leszkay András	Cseresznyelopás – szalámilopáslopás... (mese)
11/1992. február/19-20	Merza József	A történelem az élet tanítómestere
11/1992. február/21-24	Barcza Barna	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
11/1992. február/25-26		Elő Nemzeti Kincs, 1991
11/1992. február/27	Szabó D., Gromon T.	Olvasói levél
	I. Németh J.,	Olvasói levél
11/1992. február/28-30		Környezet és fejlődés
11/1992. február/30-31		Környezet és csomagolás
12/1992. április/02	Gergely G. András	Elpídia
12/1992. április/09	Gergely G. András	Interjú a Szuly–Vigyázó házaspárral
12/1992. április/12	Gromon András	„Isten ennyit nem kíván”
12/1992. április/13		Drewermann dosszié
12/1992. április/17	(Ismeretlen)	A swabedoi kis emberek (mese)
12/1992. április/19	Kovács László	Képzelt riport egy római kihallgatásról
12/1992. április/23	Gromon András	„Nem kell katolikusabbnak lenni a pápánál”
12/1992. április/24	Deme Tamás	Mi fán terem a közösség?
12/1992. április/25	Halász Endre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
12/1992. április/29	Kiszely Károly	Környezetvédő Nyugat?
12/1992. április/30	(GAIA)	Százszoros aratás
13/1992. június/02	Norbert Greinacher	Apostolok, próféták és tanítók – egykor és ma
13/1992. június/04	Gromon András	„Nekem megvan a magam törvénye”
13/1992. június/05	Erich Kellner	Nincs visszatérés a naiv hithez!
13/1992. június/06	Jörg Baum	Totalitárius kísértés az egyházban
13/1992. június/07	Bulányi György	Amerikában járva
13/1992. június/13	Hans Küng	„Elhallgattatva?!”
13/1992. június/18	Peter Hünermann	Lesz-e női papság?
13/1992. június/18	Gromon András	„Mindenkinek a felfogását tiszteletben kell tartani”
13/1992. június/19	Leszkay András	Nincs „én-bajom” – csak „mi bajunk” (mese)
13/1992. június/21	Demeczky Jenő	Inkább magyar, mint keresztény?
13/1992. június/22	Márczi Imre	Új falak Európában
13/1992. június/23	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
13/1992. június/27	Glória Társulat	Panaszlevél Szlovákiából
13/1992. június/29	Kiszel Vilmos	Szép, ami kicsi
13/1992. június/30		Népességrobbanás
13/1992. június/31		Levél az autósokhoz
14/1992. augusztus/02-04	Bulányi György	Restauráció vagy újraevangélizálás?
14/1992. augusztus/05-08	Jacques Pohier	Hegyen prédikálni és k...-kal enni?
14/1992. augusztus/06	Gromon András	„Nem mutatom magam jobbnak”
14/1992. augusztus/09	M. S.	Bolondokháza (novella)
14/1992. augusztus/10-12	Barcza Barna	Keresztelő Szent János börtönben
14/1992. augusztus/12	(BACs)	Kik az anarchisták és mit akarnak?
14/1992. augusztus/13-16	Kovács László	Összeesküvők
14/1992. augusztus/17-18	Leszkay András	Cirmos a Balaton körül – ami előnyös (mese)
14/1992. augusztus/19-20	Vincze József	Legszórakoztatóbb játékaink
14/1992. augusztus/21-25	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Mihálovics Zoltán	Vasárnapi szentírási elmélkedések
14/1992. augusztus/22	Gromon András	„Elvesztettem az illúzióimat”
14/1992. augusztus/26-27	Császi A., B.L.-né	Olvasói levél
	Rimler I., V.T., M.I.	Olvasói levél
14/1992. augusztus/27	Bulkai Tamás	Beszámoló a 34. Pax Romana Kongresszusról
14/1992. augusztus/28-29	Tempfli József	Levél a bukaresti érsekhez
14/1992. augusztus/29	Heinrich Böll	Beszélgetés a tengerparton
14/1992. augusztus/30-31	Gromon András	Az ökológia jézusi alapjairól
15/1992. október/02-06	Erwin Kräutler	Az éjszaka még nem múlt el
15/1992. október/07-08	Leonardo Boff	Társaimnak a remény útján
15/1992. október/08	Gromon András	„Nem vagyok szent”
15/1992. október/09-10	Dőry István	Interjú Dr. Jónásch Edittel
15/1992. október/11	Keszei István	Versek
15/1992. október/12-14	Gyökössy Endre	Birkózás Istennel Istenért
15/1992. október/15-16	Renata M. Erich	A ténylegesen létező egyház Magyarországon
15/1992. október/16	Damásdi Dénes	„Személyes gondoskodás” (A Dorcas-alapítványról)
15/1992. október/17-18	Leszkay András	Iskolakerülés büntetve – jeles (mese)
15/1992. október/21	V. V. Roberts	Levél a börtönből
15/1992. október/19	B. J.-né	A bűn keresztje
15/1992. október/21	Jiri Wolker	Ballada a meg nem született gyermekről (vers)
15/1992. október/22-26	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
15/1992. október/26	Gromon András	„A felhőkben jár”
15/1992. október/27-28	Márczi Imre	KAIROS – Európa
15/1992. október/28	Dombi Tibor	Fenntartható-e a fogyasztói társadalom
15/1992. október/29-31	Demeczky Jenő	A föld és az ember (A demográfiai robbanásról)
16/1992. december/02-06	Erwin Kräutler	A történelem ismétli önmagát?
16/1992. december/07-08	Vincze József	Karácsonyi ének
16/1992. december/09-11	Bulányi György	Akik magvak a jövőnek
16/1992. december/10	Gromon András	„Egy fecske nem csinál nyarat”
16/1992. december/11-14	Dóka Zoltán	Az egyházak a magyarság életében
16/1992. december/14	Buka László	Vándor (A debreceni kereszt(y)én(y) fiatalok lapja)
16/1992. december/15-16	Kovács László	Egy lány a bőrfejűek között
16/1992. december/17-18	Leszkay András	Boldog új évet! (mese)
16/1992. december/19-20	Farkas Henrik	A Zitzer Szellemi Köztársaság
16/1992. december/20	(többen)	Oromhegyes polgáraihoz, akik nem akartak bevonulni
16/1992. december/21	(többen)	Nyílt levél a Püspöki Karhoz

16/1992. december/22-27	Szabó Gyula	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Barcza Barna	Vasárnapi szentírási elmélkedések
16/1992. december/27	Gromon András	„Először a megélhetés, aztán a filozofálás”
16/1992. december/28-29	Henryk Skolimowski	Ökológiai értékek mint a béke alapja
16/1992. december/29-31	Márczi Imre	NGO, NGDO, QUANGO, BINGO...
17/1993. február/02-05	Márczi Imre	Szociáletikai kérdések a posztkommunista társadalmakban
17/1993. február/07-08	Gonzalo Arias	Az erőnemalkalmazás konfliktus jellege
17/1993. február/08	Gromon András	„Ennünk kell ahhoz, hogy élhessünk”
17/1993. február/09-10	Markku Malkamäki	Megszüntethető-e a szegénység fejlesztési segélyekkel?
17/1993. február/11-12	Vincze Endre	Élő nemzeti kincs, 1992
17/1993. február/13	Debreczeni Zsuzsa	Történet az igaz szeretetről
17/1993. február/14-16	Kovács László	Interjú Rácz Attilával
17/1993. február/17-18	Leszkay András	Maskara (mese)
17/1993. február/19	(Szerk.)	A békéért bebörtönzöttek nemzetközi napja
17/1993. február/19	Alba Kör	Levél Lech Walesához
17/1993. február/20-21	Dittrich Renáta	Olvasói levél
	Mihálovics Zoltán	Olvasói levél
17/1993. február/21	Gromon Tamás	Nyílt levél a Parlamenthez az abortusz-törvény ügyében
17/1993. február/22-26	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
17/1993. február/24	Gromon András	„Nem azért vagyunk a földön, hogy szórakozzunk”
17/1993. február/27	Kaszap Edina	Van-e mentség?
17/1993. február/28-29	Móra Veronika	Itthon Európában?
17/1993. február/30-31	Henryk Skolimowski	Marxizmus, kereszténység és ökológia
17/1993. február/31	Israel Dostrovsky	Kémiai tüzelőanyagok a Napból
18/1993. április/02	Gergely G. András	Legyőzte a világot?
18/1993. április/03-05	Rudolf Schermann	Opus Dei (Egy boldoggáavatás rejtett okai)
18/1993. április/06	Márczi Imre	Ötven év (Beszámoló a Bokor-közösség ünnepéről)
18/1993. április/07-11	Vincze József	Egy papi élet állomásai
18/1993. április/09	Gromon András	„Biztosítani akarom a gyermekeim jövőjét”
18/1993. április/12-13	Vincze Endre	Család és társadalom
18/1993. április/14-16	Prohászka Ottokár	Zinka halhatatlan
18/1993. április/17-18	Leszkay András	Anyák napja – Ünnep (mese)
18/1993. április/19	Jacques H. Teeuwen	Misszionárius voltam Új-Guineában
18/1993. április/20	Bessenyei György	A Montezuma lelke ajkairul (vers)
18/1993. április/21	Mihálovics Zoltán	Egyházkritika?
18/1993. április/21	Gromon András	„Az egészség mindenekelőtt”
18/1993. április/22-25	Turiák Ildikó	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
18/1993. április/26-28	Lev Tolsztoj	A hazafiságról
18/1993. április/29-31	(GAIA)	Ökológia
19/1993. június/02-05	Bulányi György	Csúcsértékek
19/1993. június/06-09	Hanna Wolf	Jézus, a férfi (I. rész)
19/1993. június/08	Gromon András	„Apád lehetnék”
19/1993. június/10-12	Kovács László	Interjú X. József hajléktalannal
19/1993. június/13-15	Gergely G. András	Miatyánk (I. rész)
19/1993. június/16	Bulányi György	A „Házat Házat Alapítvány”-ról
19/1993. június/16	(Erőszakellenes Fórum)	Állásfoglalás a hadkötelezettségről
19/1993. június/17-18	Leszkay András	Közlekedési balesetek ellen (mese)
19/1993. június/19	Rencsényi T.	Ofelsége panaszkodik (humoreszk)
19/1993. június/20-21	Francis Marsden	Katolikusként, kisebbségben
19/1993. június/22-26	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Mihálovics Zoltán	Vasárnapi szentírási elmélkedések
19/1993. június/23	Gromon András	„Nincs szükségem senkire”
19/1993. június/27	(Erőszakellenes Fórum)	Öromhegyes, polgári szolgálat, erőszak
19/1993. június/27	Gyóni Géza	Cézár, én nem megyek (vers)
19/1993. június/28-31	(GAIA)	Ökológia
20/1993. augusztus/02	Győrffy György	István király és műve
20/1993. augusztus/03-06	Hanna Wolff	Jézus, a férfi (II. rész)
20/1993. augusztus/06	Gromon András	„Nyugodtan akarok aludni”
20/1993. augusztus/07-08	(KNA)	Interjú Hans Künggel
20/1993. augusztus/09-10	Gergely G. András	A Miatyánk (II. rész)
20/1993. augusztus/11	Merza József	Az Alba Kör konferenciája
20/1993. augusztus/12	Bizik László	Tisztelet Don Quijoténak
20/1993. augusztus/13	Konrád György	Szabad-e dönteni önmagunkról?
20/1993. augusztus/14	Gromon András	Szabad-e bálványozni az államot?
20/1993. augusztus/14-15	Balla Lajos László	Szolgálatmegtagadás a Vajdaságban
20/1993. augusztus/16		Az „Ébredő egyház” találkozójának zárónyilatkozata
20/1993. augusztus/17-18	Leszkay András	A veszekedés művészete (mese)
20/1993. augusztus/19-20	Vincze Endre	Beszélő számítógép
20/1993. augusztus/21-22	Reinhard Corr	Keresztényként élni Németországban
20/1993. augusztus/22	Gromon András	„Úgy viselkedni, ahogy illik”
20/1993. augusztus/23-27	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gromon András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
20/1993. augusztus/27	V. F.	Olvasói levél
20/1993. augusztus/28-29	Frieder Boller	Szivárvány a menekülttábor fölött
20/1993. augusztus/30-31	Demeczky Jenő	Gyilkosok vagyunk?
21/1993. október/02-03	Kiszely Károly	A gyilkos kamat
21/1993. október/04-07	Hanna Wolff	Jézus, a férfi (III. rész)
21/1993. október/06	Gromon András	„Az ember legyen modern”
21/1993. október/08-09	Kovács László	A vallástipró (minidráma)
21/1993. október/10-11	Gergely G. András	A Miatyánk (III. rész)
21/1993. október/12-13	Marlok Borbála	Interjú Margit nénivel
21/1993. október/14-15	Walbert Bühlmann	Mennyire keresztény a római kúria?
21/1993. október/16	–cs –ó	Te is lehetsz menekült
21/1993. október/17-18	Leszkay András	Ne taníts – buta akarok maradni (mese)

21/1993. október/19-20	(outsider)	Korunk egy igaz embere – Janusz Korczak
21/1993. október/21-25	Szabó Gyula	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
21/1993. október/26-31	Márczi Imre	Szép, új, ökologikus világ...?
21/1993. október/27	Gromon András	„Nem kell játszani a tűzzel”
21/1993. október/32	Pintér Zoltán	Egy üveg sör
22/1993. december/02-04	Szathmári Sándor	Kain és Ábel
22/1993. december/05-07	Hanna Wolff	Jézus, a férfi (IV. rész)
22/1993. december/07	Gromon András	„Nem jó minden igazságot kimondani”
22/1993. december/08-09	Szakonyi Károly	Mindenki siet haza (Kovács László feldolgozása)
22/1993. december/10-11	Gergely G. András	A Miatyánk (IV., befejező rész)
22/1993. december/12-13	Csapody Tamás	Temetési kérdőjelek
22/1993. december/13-14	Bulányi György	Búcsú Benyhe Jánosné Anditól
22/1993. december/14	Harry Martinsson	Megfagyott szavak
22/1993. december/15-16	Hans Küng	Aki tiltakozik, még reménykedik (E. Drewermann)
22/1993. december/17-18	Leszkay András	Az ünnep (mese)
22/1993. december/19	Nyírő Ráchel	Versek
22/1993. december/20-21	Bruce Kent	Franz Jägerstätter
22/1993. december/21	T. G.	Egy lelkiismeretes tiltakozó – 1943-ban
22/1993. december/25	Gromon András	„Együtt kell üvölteni a farkasokkal”
22/1993. december/26-30	Merza József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
22/1993. december/31	(Lélegzet)	Méreg-mérleg (Mennyi környezeti kárt okoz egy autó?)
22/1993. december/32		Mese a MaTel-től
23/1994. február/02-06	Julius Morel	A jövő biztosabb, mint a múlt
23/1994. február/06	Gromon András	„Mosom kezeimet”
23/1994. február/07-08	Kovács László	Interjú Schanda Beátával
23/1994. február/09-11	Hanna Wolff	Jézus, a férfi (V. rész)
23/1994. február/12-14	Virt László	Visszatérés az útra
23/1994. február/15-16	Michael Ramminger	Ábrahám felszabadító hite
23/1994. február/17-18	Leszkay András	Hetykepötyke elkésései (mese)
23/1994. február/19-22	Leonard Swidler	Felhívás katolikus alkotmányozó gyűlésre
23/1994. február/22	Gromon András	„Az ember nem élhet pénz nélkül”
23/1994. február/23	(HEL)	Liga a hadkötelezettség ellen
23/1994. február/24-29	Barcza Barna	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Turiák Ildikó	Vasárnapi szentírási elmélkedések
23/1994. február/30-31	Fritz Köster	Megbénított karizmák
23/1994. február/32	(Egy lelkész)	Egy marék rizs
24/1994. április/02-04	Bulányi György	Isten csudája
24/1994. április/04	Gromon András	„A pénz nem boldogít, de...”
24/1994. április/05-07	Hanna Wolff	Jézus, a férfi (VI. rész)
24/1994. április/08-09	Kovács László	„Vére árán...”
24/1994. április/10	György Lajos	Jobbra, balra, vagy előre?
24/1994. április/10-13	Merza József	Links-liberal
24/1994. április/13		Hadkötelezettség elleni kiáltvány (1925)
24/1994. április/14-15	Schanda Beáta	Szent László Kórház, Budapest (interjú)
24/1994. április/16	Márczi Imre	India messze van?
24/1994. április/16	Cedrik Prakash	Levél
24/1994. április/17-18	Leszkay András	Tucattörpe (mese)
24/1994. április/19-22	Király Ignácz	Egy nagy család portréja
24/1994. április/23	Peter Eicher	A római Világkatekizmus istenképe
24/1994. április/24-28	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
24/1994. április/26	Gromon András	„A szegénység nem bűn”
24/1994. április/28	Egyesült Béketanács	A hadkötelezettség és a fiatalság katonai nevelése ellen
24/1994. április/29-31	Victor András	A keresztyének felelőssége a globális gondokért
24/1994. április/31	Dőry István	Felhívás tiltakozásra
24/1994. április/32	Eduardas Miezelaitis	Hamu
25/1994. június/02-05	Gromon István	Politizáljon-e a keresztény ember?
25/1994. június/04	Gromon András	„Az idő pénz”
25/1994. június/06-08	Csapody Tamás	Lelkészség a hadseregben
25/1994. június/09-11	Hanna Wolff	Jézus, a férfi (VII., befejező rész)
25/1994. június/12-13	Schanda Beáta	Interjú Dr. Szilassy Kornéliával
25/1994. június/14	Merza József	Esti beszélgetés (Péch Lilla, 1934-1984)
25/1994. június/15	Bulkai Tamás	A 36. Magyar Pax Romana Kongresszusról
25/1994. június/16	K.L., K.M., T.I.	Bulányi György új könyvei
25/1994. június/17-18	Leszkay András	Szüneti tanácsok (mese)
25/1994. június/19-22	Király Ignácz	Család és apostolkodás
25/1994. június/23	Juhar A., Kiss I.	Olvasói levél
25/1994. június/24-27	Sashalmi közösség	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Mihálovics Zoltán	Vasárnapi szentírási elmélkedések
25/1994. június/27	Gromon András	„A pénznek nincs szaga”
25/1994. június/28	Ewa Nowakowska	Interjú Henryk Skolimowskival
25/1994. június/29-31	Demeczky Jenő	Az utolsó zöld sziget
26/1994. augusztus/02-04	Márczi Imre	Sem együtt, sem egymás nélkül
26/1994. augusztus/05-07	I. Campbell-Wessig	Egy trauma véget ért?
26/1994. augusztus/08-09	Tábor Béla	A zsidóság két útja
26/1994. augusztus/10-11	Demeczky Jenő	Antiszemitizmusom rövid emlékezete
26/1994. augusztus/12-13	Kurt Koch	Új istenképek után kutatva
26/1994. augusztus/14-16	Király Ignácz	Jézus és a család
26/1994. augusztus/17-18	Leszkay András	Testvéri kötelesség (mese)
26/1994. augusztus/19-20	Juhar Antal	A Bokor – Németországból nézve
26/1994. augusztus/21	Kovács László	Keresztény volt-e Szent István király?
26/1994. augusztus/22-23	Varga János, V.É.	Olvasói levél
	Nagy Katalin	Olvasói levél

26/1994. augusztus/24-27	Szabó Gyula	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
26/1994. augusztus/28-29	Molnár Gyula	Lehetőségeim és képességeim a környezetvédelemben
26/1994. augusztus/30-31	Victor András	„Fenntartható fejlődés” – a politika szlogenje
27/1994. október/02-04	Bulányi György	A nemzethez tartozásról
27/1994. október/05-06	Gromon András	Szakrális – profán
27/1994. október/07	Vágó Mária	Lelki pillanatfelvételek
27/1994. október/08-09	Vágó György	Krisztusköntösöm
27/1994. október/10-12	Vincze József	Az eltévedt bárányok
27/1994. október/13	(ARM)	Interjú Leonardo Boff-fal
27/1994. október/14-15	Nagy Katalin	Ratzinger a lelkiismeretről
27/1994. október/16	Harangozó Imre	„Szivaraztam, megégettem a számat”
27/1994. október/17-18	Leszkay András	Ijesztgetés (mese)
27/1994. október/19-21	Simonyi Gyula	Hírek, események az erőszakmentesség világából
27/1994. október/22-23	Jean Vanier	A szegény – út az egységhez
27/1994. október/24-28	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Merza József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
27/1994. október/29-30		Információk a nukleáris környezetszennyezésről
27/1994. október/31		Globális változások – 20 év alatt
28/1994. december/02-03	Barcza Barna	Jézus lelkisége
28/1994. december/04-05	Pintér Zoltán	A magyar zsidókról
28/1994. december/06-07	Csiky Lajos	Karácsonyi ajándék az éhezőknek
28/1994. december/08-10	I. Campbell-Wessig	Az inga jobbra lendül
28/1994. december/11-14	Simándi Klára	Gábor könyve
28/1994. december/15-16	Johannes Mario Simmel	Bohóckönnyek
28/1994. december/17-18	Leszkay András	Ugribugri fortélya (mese)
28/1994. december/19-21	Kovács László	„Teljes megtagadók”
28/1994. december/22-23	Benno Bühlmann	Próféta és lázadó
28/1994. december/23	Bokor Bázisközösség	Nyílt levél a Magyar Püspöki Karhoz
28/1994. december/24		Olvasóink leveleiből
28/1994. december/25-29	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Csiky Lajos	Vasárnapi szentírási elmélkedések
28/1994. december/30	Márczi Imre	A történelmi megértés új horizontja
28/1994. december/31	Daniel Quinn	Beszélj a gazdagságról!
29/1995. február/02-06	Hinkelammert – Arntz	Minden ember számára biztosítani a túlélést
29/1995. február/07-08	h.w. – g.g.a.	Miért: sem együtt, sem egymás nélkül?
29/1995. február/09-11	Norbert Copray	Búcsú az igazság monopóliumától
29/1995. február/12-14	Kovács László	Interjú Szikszai Máriával
29/1995. február/15		Boldog Damian de Veuster, az AIDS-korszak szentje
29/1995. február/16	Mihálovics Zoltán	Agytól – (Ur)asztaltól?
29/1995. február/17-18	Leszkay András	Citromfácska (mese)
29/1995. február/19-20	Horváth – Vincze	Otthonszületés – Születésház
29/1995. február/21-23		Giuseppe naplója
29/1995. február/24-27	Demeczky Jenő	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
29/1995. február/27	Hans Küng	A III. évezred egyháza felé
29/1995. február/28-29	Dőry István	A természet egyensúlya
29/1995. február/29-31	Geiszler János	Az élelmiszertermelés és a népesedés
29/1995. február/32		A tavi beszéd nyolc boldogsága
30/1995. április/02-04	Bulányi György	Húsvéti perlekedés
30/1995. április/05-07	Barcza Barna	Miért bántják ezt a jó embert?
30/1995. április/08-10	h.w. – g.g.a.	Ne ítélkezzetek!
30/1995. április/10-11	Márczi Imre	Por, hamu, sonka, tojás
30/1995. április/12	Franz-Joseph Huainigg	„Ha nem lennék olyan, amilyen vagyok”
30/1995. április/13-14	Rákócza Richárd	Abortusz
30/1995. április/14-15	Ferencz Antal	Az abortusz-túlélés szindróma
30/1995. április/16	Arany I. – Sándor Zs.	A magzat is ember?!
30/1995. április/17-18	Leszkay András	Szó és tett (mese)
30/1995. április/19-21	Kovács László	Interjú Halász Endrével
30/1995. április/21-22	Nagy Katalin	Fiktív levél Omár Chajjámhoz
30/1995. április/23	Bulányi György	A jog kétféle fogalmáról
30/1995. április/23-24	Gromon András	Európa mint erőditmény
30/1995. április/25-28	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
30/1995. április/29-31	Dőry István	Cégér – reklám – agymosás
31/1995. június/02-04	Karl Herbst	A vallási gerincferdülés gyógyítható
31/1995. június/05	Gergely G. András	Történelmi váltóállítás
31/1995. június/06-08	Lendvai L. Ferenc	A keresztény értelmiségi feladata a mai társadalomban
31/1995. június/09-10	Rőczey János	Minden kinevezés bűncselekmény
31/1995. június/11	Gromon A., Bulányi Gy.	Emlékezés Eliás Józsefre és Németh Gézára
31/1995. június/12-14	Vincze József	Szent kísérlet
31/1995. június/14	(Szerk.)	Gaillot püspököt menesztette a Vatikán
31/1995. június/15-16	Walbert Bühlmann	Ratzinger bíboros páni félelme
31/1995. június/17-18	Leszkay András	Nem ér a nevem (mese)
31/1995. június/19-20	Nádaspéter István	Kétszemélyes élethivatás
31/1995. június/21-23	Baloghné Berényi Rita	Gondolatok a gyermeknevelésről
31/1995. június/24-28	„Gyurgyóka” közösség	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
31/1995. június/29-31		Vita a kamatos kamatról
31/1995. június/32	Sz. Cecília	Egy hős álma
32/1995. augusztus/02	Kovács László	A félszázéves Bokor
32/1995. augusztus/03-04	Gergely G. András	Politizált-e Jézus?
32/1995. augusztus/05-07	Herbert Haag	Jézus nem akart papokat
32/1995. augusztus/08-12	Merza József	Ősz Csopakon (I. rész)
32/1995. augusztus/12		„Szép Jelen” Alapítvány
32/1995. augusztus/13-16	Pintér Zoltán	Illés szekere (biblikus elmélkedés)

32/1995. augusztus/17-18	Leszkay András	Tükör (mese)
32/1995. augusztus/19-20	Merza József	Virágot Albának (Ötéves az Alba Kör)
32/1995. augusztus/21-23	Michael, Nacsa F., P.Z.	Olvasói levél
32/1995. augusztus/24-27	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedésel
32/1995. augusztus/28-29	MPI	Ökolódítások
32/1995. augusztus/30	Égi Marcell	Célba ér-e civilizációnk?
32/1995. augusztus/31	Juhász Károly	Nincs hiábavaló küzdelem
32/1995. augusztus/32	Werner Reiser	Az elveszett kunyhó
33/1995. október/02-07	Bozsik Valéria	A pártrendszer zsákutca
33/1995. október/07-10	h.w. – g.g.a.	Egyedül kegyelemből?
33/1995. október/10	Hans Küng	Ökumenikus egyház
33/1995. október/11	Heinrich Fries	Testvériség vagy tekintélyuralom?
33/1995. október/12-16	Merza József	Ősz Csopakon (II.rész)
33/1995. október/17-18	Leszkay András	Üresfejűek – hencegők (mese)
33/1995. október/19-20	Reisinger János	Hol a határ a bírálat és a vádolás között?
33/1995. október/20-21	Alba Kör	Tiltakozás a NATO-csatlakozás ellen
33/1995. október/22-23	Pedro Marmilloud	„Szenvedésre születtem”
33/1995. október/24-28	Kis Ferenc	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Márczi Imre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
33/1995. október/29-31	(GAIA)	Eberség
33/1995. október/32	Heinrich Rombach	A szellem csereforgalma
34/1995. december/02-03	Bulányi György	Örülj, kedves Szűz!
34/1995. december/04-11	Kovács László	Bokorirtás („Történelmi” dráma)
34/1995. december/08	Orián Géza	Karácsonyi szolgálat
34/1995. december/10	D.L.A.	Kiáltás...
34/1995. december/11	Fekete János	Profán fohász
34/1995. december/12-13	Bulányi György	Köszöntő a BOKOR ötvenéves jubileumán
	Schermann Rudolf	Köszöntő
34/1995. december/14-16	Turiák Ildikó	Interjú Vadas Évával
34/1995. december/17-18	Leszkay András	Az ünnepélyes nap (mese)
34/1995. december/19-23	Merza József	Ősz Csopakon (III. rész)
34/1995. december/24-27	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
34/1995. december/31	Benyó Bertalan	Hogyan történhetett ez meg velünk?
34/1995. december/32	Dieter Kirschner	Isten élni akar ... a teremtett világban
35/1996. február/02-03	Georg Baudler	Az anyaistenség halálos paródiája
35/1996. február/03-04	Kovács László	Isten nem szolgákat akar
35/1996. február/04-11	Merza József	Fegyverkezzünk-e, ha békét akarunk?
35/1996. február/05-06	A. F.	Alapelvek a szexualitásról
35/1996. február/08-10	Bozsik Valéria	Interjú Ebner Tiborral
35/1996. február/11	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Remény a védtelenek számára
35/1996. február/12		Állásfoglalás a fegyverkezés ellen
35/1996. február/12-13	Mihálovics Zoltán	Aldott, ki az Ur nevében lő?
35/1996. február/12-15	Csapody Tamás	Mi van a háttérben?
35/1996. február/16	Demeczky Jenő	Kell-e nekünk a NATO?
35/1996. február/17-18	Leszkay András	Bocsánatkérés – önmegbecsülés (mese)
35/1996. február/19-22	Kocsi Gy., Kovács L.	Olvasói levél
	Tótfalusi I., Nagy K.	Olvasói levél
	Haraszti Sándorné, -t -t	Olvasói levél
35/1996. február/23	Vass Terézia	Erzsébet
35/1996. február/24-27	Halász Endre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Turiák Ildikó	Vasárnapi szentírási elmélkedések
35/1996. február/28-29	(GAIA)	Tibet első látásra
35/1996. február/30-31	Bokor Ökocsoport	Reklám – fogyasztás – környezet
35/1996. február/32		Városi élet
36/1996. április/02-05	Gábeli Éva	Próba (passiójáték)
36/1996. április/06-11	Wilhelm Haller	Az üdvözítő alternatíva (I. rész)
36/1996. április/08-10	Demeczky Jenő	Interjú Garay Andrással és Dórával
36/1996. április/14-15	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Interjú Cserháti József püspökkel
36/1996. április/16		Teréz anya üzenete a Nők Világkonferenciája számára
36/1996. április/17-18	Leszkay András	Nagymama halála (mese)
36/1996. április/19-20	Kotász Zoltán	Hazádnak (alternatívan) rendületlenül...
36/1996. április/21	Walbert Bühlmann	A pápa eladja a Vatikánt
36/1996. április/22-23	H. Mária, P.I., H.F.	Olvasói levél
36/1996. április/24-28	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
36/1996. április/29-31	Kéry Magdolna	Környezetbarát bevásárlás
36/1996. április/32		Ajándékok, amelyek nem kerülnek pénzbe
37/1996. június/02-06	Wilhelm Haller	Az üdvözítő alternatíva (II. rész)
37/1996. június/06-10	Vincze Endre	Mikroelektronika és társadalom
37/1996. június/11-14	Jacques d'Autumne	Az evangéliumok értelmezéséről
37/1996. június/15-16	Schanda Beáta	Interjú Orbán Péterrel
37/1996. június/17-18	Leszkay András	Bámészkodás vagy megfigyelés (mese)
37/1996. június/19-20	Norbert Scholl	Jézus nem akart papokat
37/1996. június/21	Bulányi György	Szent Pál teológiája
37/1996. június/22-23	Szabó D., Halász E.	Olvasói levél
	Tarnai I., Sulyok G.	Olvasói levél
	Mozsáry Józsefné	Olvasói levél
37/1996. június/24-27	Sulyok Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
37/1996. június/28-29	Till Bastian	Halálos sietség
37/1996. június/30-31	Wolfgang Kessler	A teknősök diadala
37/1996. június/32	John Pinedo	Televízió-zsoltár
38/1996. augusztus/02-06	Wilhelm Höck	A tisztáknak semmi sem elég tiszta
38/1996. augusztus/07-08	Pintér Zoltán	Kérdések

38/1996. augusztus/09-13	Király Ignácz	Bepillantás
38/1996. augusztus/14-15	Kovács László	Aki nem lép egyszerre...
38/1996. augusztus/15	A Bokor Közös Képviselete	Nyílt levél Gromon Andráshoz
38/1996. augusztus/16	Hartmut Meesmann	Hogyan omlik össze egy kártyavár?
38/1996. augusztus/17-18	Leszkay András	Sárgarépafőzelék (mese)
38/1996. augusztus/19-22	Csapody Tamás	Aktív erőszakmentességi akció
38/1996. augusztus/22	Simonyi Gyula	Az igazi IFOR
38/1996. augusztus/23-27	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
38/1996. augusztus/28-29	T.J., Unger Zsuzsa	Olvasói levél
	Hegyi Béla	Olvasói levél
38/1996. augusztus/29	Dombi Jánosné	A bíró meg a fia (mese)
38/1996. augusztus/30-31	Farkas István	Az ökológia és az Antikrisztus
38/1996. augusztus/32		Giuseppe testvér gondolataiból
39/1996. október/02-05	Hubert Frankemölle	A Jakab-levél
39/1996. október/06-09	Franz Moritz	Az egyház és a római Kúria
39/1996. október/10-11	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Miért olyan magányos Isten?
39/1996. október/12	M. Kotowski, D.Ludwig	Felfedezés Ciudad Guzmanban
39/1996. október/13-14	M. Kotowski	Interjú Samuel Ruiz püspökkel
39/1996. október/15-16	Csapody Tamás	Taszári egyenleg kérdőjelekkel
39/1996. október/17-18	Leszkay András	Csak nekem (mese)
39/1996. október/19-21	Szávai Ilona	Tévé előtt – védtelenül
39/1996. október/22-23	Bulányi Gy., Vincze P.	Búcsú Havasy Gyuszi bácsitól
	Ferencziné Piroska	Búcsú Havasy Gyuszi bácsitól
39/1996. október/23-24	Trásyné Éva	Emlékezés Anyám halálára
39/1996. október/25-28	Tarnai Imre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
39/1996. október/29-31	Farkas István	Gaia-isten
39/1996. október/32	D. Jenő	Füst (vers)
40/1996. december/02-04	Pinchas Lapide	Miért, hogy a varjú sem károg utánad?
40/1996. december/05-07	Vágó György	Keresztény ruhám
40/1996. december/08-10	Th. Seiterich-Kreuzkamp	A kulcs a közösség
40/1996. december/11-13	Schanda Beáta	Interjú Csizovszki Sándorral
40/1996. december/13-15	Desmond Tutu	A mártírok éltetik az Egyházat
40/1996. december/15-16	Demeczky Jenő	„Igazságosabb és testvériesebb világot!”
40/1996. december/17-18	Leszkay András	Vadóka (mese)
40/1996. december/19-20	Keve I., Nacsa F.	Olvasói levél
	Kovács E., Szabó Sz.	Olvasói levél
40/1996. december/20	Orián Géza	Juliska néni
40/1996. december/21		Drága kis szememfénye
40/1996. december/22-26	Demeczky Jenő	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Márczi Imre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
40/1996. december/27-31	Koo van der Wal	Modernitás és mérték
40/1996. december/32	Görgy Ottilia	Tubifex
41/1997. február/02-05	Bulányi György	A tekintély és az ellenállás formái az egyházakban
41/1997. február/06-07	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Leszakadva a köldökzsinórról
41/1997. február/07-09	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Interjú Benigno Beltrannal
41/1997. február/09-11	Th. Seiterich Kreuzkamp	Interjú Robert Schreiterrel
41/1997. február/12-15	Csapody Tamás	Helyzet van (A NATO-csatlakozásról)
41/1997. február/16	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Püspök, polgárjogi harcos és lelkes ifjúsági káplán
41/1997. február/17-18	Leszkay András	Maskara (mese)
41/1997. február/19-21	Vincze Krisztina	Interjú Dr. Gereb Ágnessel
41/1997. február/22-25	Kovács László	Nevelési elveink
41/1997. február/26-29	Merza József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Vörösvári Endre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
41/1997. február/30-31		Hús? (Enni vagy nem enni?)
41/1997. február/32	Theodor	Agymosás (vers)
42/1997. április/02-03	Johanna Jäger-Sommer	Véres áldozat Istennek?
42/1997. április/04-06	Farkas Anna	Új és örök szövetség?
42/1997. április/07-08	Erich Fromm	A szombat rituáléja
42/1997. április/09-11	Simonyi Katalin	Mozaikkövek Dél-Azsiából
42/1997. április/12-14	Kotász Zoltán	Ernakció kontra buku
42/1997. április/15-16	Farkas István Tamás	Csak a láncainkat veszítettük
42/1997. április/17-18	Leszkay András	Csak a jószándékú tréfa szabad (mese)
42/1997. április/19-21	Garay András	Interjú Rahner Ritával
42/1997. április/21-23	Helmuth Th. Rohner	A piros ponton
42/1997. április/24-25	Bulányi György	Ami megmarad, ha összedől a kártyavár
42/1997. április/25	Wigbert Tocha	A társadalom jó lelkiismerete
42/1997. április/26-28	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Lipien Mihály	Vasárnapi szentírási elmélkedések
42/1997. április/29-31	Farkas István	Lázár ötödik napja, avagy egy gazdag ember hétköznapja
42/1997. április/32	Ancsel Éva	Az autonómiáról és a szabadságról
43/1997. június/02-06	Bulányi György	Közoktatásunk legyen köznevelés is!
43/1997. június/07-11	Hanna Wolff	Megbetegítő istenkép
43/1997. június/12-14	Merza József	Bizonytalanság
43/1997. június/15	Fellegi Adám	Szántás nélkül nincs aratás
43/1997. június/16	Jean-Paul Guetny	Rátenyereltek az igazságra
43/1997. június/17-18	Leszkay András	Bélyeggyűjtés (mese)
43/1997. június/19-21	Annegret Weyerberg	Egy nép haldoklik, a világ meg csak nézi
43/1997. június/22-24	Pintér Zoltán	Olvasói levél
	Veres Hortenzia	Olvasói levél
	Gy. Viktória	Olvasói levél
	Hampel Károly	Olvasói levél
43/1997. június/25-29	Demeczky Jenő	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Tarnai Imre	Vasárnapi szentírási elmélkedések

43/1997. június/30-31	(GAIA)	Génpiszkálás
43/1997. június/32	Eugen Drewermann	Szemben az árral
44/1997. augusztus/02-04	Pierre Pierrard	Loisy abbé – Vesztett csata?
44/1997. augusztus/05-09	Josef Blank	Erőszakmentesség – háború – katonai szolgálat (I. rész)
44/1997. augusztus/09-12	Csapody Tamás	A polgári szolgálatról szóló törvény
44/1997. augusztus/13	Hildegard Becker	Az ahmadik reformmozgalma
44/1997. augusztus/14-16	Merza József	Hinni hitetlenül
44/1997. augusztus/17-18	Dombi Zsuzsa	Zsófi három kívánsága (mese)
44/1997. augusztus/18	Dombi Zsuzsa	Hiú Péter (mese)
44/1997. augusztus/19-20	Bajai Lászlóné Magdi	Hitem története
44/1997. augusztus/21-22	Pintér Zoltán	Heti nyolc nap szeress!
44/1997. augusztus/23-27	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Márczi Imre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
44/1997. augusztus/28-31	Kovács László	A vallások története és az ökológia
44/1997. augusztus/31	Demezcky Jenő	A jót választanod kell (György Lajos könyve)
44/1997. augusztus/32	Kurt Marti	Az Isten szó passiója
45/1997. október/02-05	Hanna Wolff	Most, nem valamikor egyszer
45/1997. október/06-08	Josef Blank	Erőszakmentesség – háború – katonai szolgálat (II. rész)
45/1997. október/08-09	Zámbó Zoltán	Tisztességtelen NATO-kampány
45/1997. október/09-10	Csapody T. – Fidrich R.	Nemzeti Védelmi Charta
45/1997. október/10-11	Merza József	Soproni emlékezés Hirosimára
45/1997. október/12-13	Benyhe J. – Schanda B.	Interjú Szabó Mártával
45/1997. október/14-16	Merza József	Alap és felépítmény
45/1997. október/17-18	Leszkay András	Az „elengedéshez” nagyobb erő kell (mese)
45/1997. október/19-20	Dőry István	„Itt az idő, béküljünk ki!”
45/1997. október/20-22	Manuel Castillo	Kiengesztelődés „light”
45/1997. október/22	Susi Huber	Súlyos visszaesés
45/1997. október/23		Olvasóink leveleiből
45/1997. október/24-28	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
45/1997. október/29	Donella Meadows	Szomorúság és aggodalom
45/1997. október/29-30	Binu S. Thomas	Világélelmezés és tőkeérdekek
45/1997. október/30	Donella Meadows	A tarvágás pusztításai
45/1997. október/31	Farkas István	Hogyan vállaljunk közösséget egy vaddisznóval?
45/1997. október/32	Arany János	Hasadnak rendületlenül
46/1997. december/02-04	Tove Jansson	A mumik fenyője (mesejáték)
46/1997. december/05-07	Josef Blank	Erőszakmentesség – háború – katonai szolgálat (III. rész)
46/1997. december/08-10	Merza József	Gondolatok a könyvtárban
46/1997. december/11-13	Heinz H. Hausner	A fundamentalizmusról
46/1997. december/14-15	EV	Interjú Berényi Ritával
46/1997. december/16	(Szerk.)	Róma fölmentette Bulányi Györgyöt
46/1997. december/17-18	Leszkay András	Öröm (mese)
46/1997. december/19-21	Farkas István	Újév (novella)
46/1997. december/21-22	Garay Zsófia	Az élet iskolája
46/1997. december/23-27	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Sulyok Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
46/1997. december/28	Décsi Péter	Volt egyszer egy villamos
46/1997. december/29-31		Környezetvédelmi hírek
46/1997. december/32	B.E	Sümeg (vers)
47/1998. február/02-03	Rupert Lay	Az eretnekségről
47/1998. február/04-06	Farkas József	Jézus és az eretnekség
47/1998. február/07-08	Rudolf Schermann	Újabb eljárás fenyeget?
47/1998. február/09-10	(Sajtószemle)	Bulányi György fölmentése
47/1998. február/11-12	Kertész Eszter	Interjú Dóka Zoltánnal
47/1998. február/13-14	Herbert Remmer	Péter sziklája homokra épült
47/1998. február/14-15	Anneliese Lissner	Ne legyetek már olyan türelmesek!
47/1998. február/16	Pintér Zoltán	Magánügy-e a vallás?
47/1998. február/17-18	Leszkay András	Három doboz (mese)
47/1998. február/19-20	Schanda Beáta	Pillanatfelvétel egy mai kibucról (interjú)
47/1998. február/21-24	Csapody Tamás	Magyarország és a NATO-bővítés
47/1998. február/25-29	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
47/1998. február/30-31	György Lajos	Ökológiai tudatosságunk
47/1998. február/32	B. E.	Széchenyi-hegy (vers)
48/1998. április/02-05	Nagy Katalin	Az álmodozó (színdarab)
48/1998. április/06-09	Franz Segbers	Egy parfüm örökkévalósága
48/1998. április/10-12	Beat Baumgartner	Interjú Gregor Böckermann-nal
48/1998. április/12-13	Ullrich Hahn	Jézus elment volna-e választani?
48/1998. április/13	Demeczky Jenő	Miért menjünk el választani?
48/1998. április/14-15	Kovács László	Interjú Jankovics János festőművésszel
48/1998. április/15-16	Garay András	Jankovics János kiállításának megnyitójára
48/1998. április/17-18	Leszkay András	Édesanya (mese)
48/1998. április/19	Britta Baas	Az instrukció: tiltások katalógusa
48/1998. április/20	Reinchold Stecher	Papok és világiak
48/1998. április/21-22	Rudolf Schermann	A „laikusok” másodosztályú keresztények?
48/1998. április/23	Farkas István	Tavaszi áldozás
48/1998. április/24-26	Várnai László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Mihálffy László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
48/1998. április/27-31	Helena Norberg-Hodge	A bolygószintű függőségtől a helyi egymásrautaltságig
48/1998. április/32	Schmitt Jenő Henrik	Az amerikanizmusról
49/1998. június/02-06	Kovács László	Vissza a katolikus eszköztárhoz?
49/1998. június/07-08	Walbert Bühlmann	Jézus, Buddha, Krista – és az egy Isten
49/1998. június/09-11	Raimundo Panikkar	Nagy kétség és alázat
49/1998. június/11-13	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Interjú Felix Wilfreddel
49/1998. június/14	Rainer Hörig	Fekete lobogó a harangtornyokon
49/1998. június/14-15	Fulbert Steffensky	Hozzuk vissza az élet álmait!

49/1998. június/16	Böjte Csaba	Gyermekvárost alapítunk!
49/1998. június/17-18	Leszkay András	Bibi (mese)
49/1998. június/21-22	Winfrith Noll	Kiáltás erős férfiért
49/1998. június/23	Hans-Anton Ederer	Lélektelen boldogság
49/1998. június/24-26	Halász Endre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Gergely G. András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
49/1998. június/27-30	Benjamin Hunnicutt	Kellogg kísérlete a szabadidő növelésére
49/1998. június/31	Jon Spayde	Lassan, mint én
49/1998. június/32		Zsoltár az egyházról
50/1998. augusztus/02-06	Jürgen Kegler	A kamat tiltása a zsidó Bibliában
50/1998. augusztus/07-09	Georg Baudler	Ősidők óta az erőszak igézetében
50/1998. augusztus/09-10	Udo Schmälzle	Farkasok harca az életben maradásért?
50/1998. augusztus/11	Pintér Zoltán	A katonai eskü – jézusi szemmel
50/1998. augusztus/12	Wolfgang Borchert	Akkor csak egy marad!
50/1998. augusztus/13	Szikora József	Gyilkosok közt...
50/1998. augusztus/14-16	Hans-Eckehard Bahr	Nézzétek, itt jön az álomlátó! (M. L. King)
50/1998. augusztus/16	Jörg Bopp	A süket fülek erőszaka
50/1998. augusztus/17-18	Leszkay András	Mákostészta-ügy (mese)
50/1998. augusztus/19-20	Thea Bauriedl	Ismerd föl a félelem üzenetét!
50/1998. augusztus/21-22	Farkas József	Férfiak és nők Jézus körül
50/1998. augusztus/22-24	E. Moltmann-Wendel	Jézus barátnőjeként nem kívánatos
50/1998. augusztus/24-25	Winfred Blasig	Újraházasodhatnak-e az elváltak?
50/1998. augusztus/26-28	Lipien Mihály és Ibolya	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	„Gyurgyóka” közösség	Vasárnapi szentírási elmélkedések
50/1998. augusztus/29-31	György Lajos	A vallások ökológiai üzenetéről
50/1998. augusztus/32	Sík Sándor	Néz a magyar... (vers)
51/1998. október/02-05	Demeczky Jenő	A világválság lélektani okai (I. rész)
51/1998. október/05-09	Gyökössy Endre	Öregedés – öregség
51/1998. október/10-11	Robertson McQuilkin	Jóban-rosszban
51/1998. október/12-15	Bulányi György	Vallomásom a Bibliáról
51/1998. október/16	Gergely G. András	Szélringató (Berényi Rita verseskötetéről)
51/1998. október/17-18	Leszkay András	Az igazi barát – javulni segít (mese)
51/1998. október/19-20	Trásy F. – Kovalik M.	Kisiskolás korú gyermekeink fejlesztéséről
51/1998. október/21-23	Thomas Wallgren	A NATO-terjeszkedés és a modernitás kulturális válsága
51/1998. október/24-27	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Soproni közösség	Vasárnapi szentírási elmélkedések
51/1998. október/28-31	Molnos Angéla	Az élet értelme, közösségtudatunk, nyelvünk...
51/1998. október/32	Szent-Györgyi Albert	„Mikor láttunk Téged éhezni?”
52/1998. december/02-04	Szőllősy Zoltán	Betlehemes játék
52/1998. december/05-08	Demeczky Jenő	A világválság lélektani okai (II. rész)
52/1998. december/09-10	Bulányi György	Szövetségteológiai tanulságok
52/1998. december/11-12	Miriam Rose Ungumerr	Dadirri – a gyógyító odafigyelés
52/1998. december/12-13	Th. Seiterich-Kreuzkamp	A távoli leány önállósul
52/1998. december/14-15	Schanda Beáta	Interjú Kovács Teréziával
52/1998. december/16	Buday Józsefné	Olvasói levél
	Hampel Károly	Olvasói levél
52/1998. december/17-18	Leszkay András	Ródlizás (mese)
52/1998. december/19	Thomas S. Eliot	A fenyőfák tisztelete (vers)
52/1998. december/19-20	Vass Terézia	Fő utcai Mikulás
52/1998. december/20	Gyurkovics Tibor	Assisi Szent Ferenc didereg
52/1998. december/21-22	Gromon András	Bécsi anziksz
52/1998. december/23-27	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
52/1998. december/28-29	Rózsa Sándor	Egy ökoremete jövőképe
52/1998. december/30-31	Miró Kiss Ida	A szépségkirálynő ökoiskolája
52/1998. december/31	Donella Meadows	Előfizetéses mezőgazdaság
52/1998. december/32	B. E.	Fülöp-hegy (vers)
53/1999. február/02-04	Bulányi György	A közös jézusi örökség
53/1999. február/05-07	Takács Imre	Katonaadó és lelkiismereti szabadság
53/1999. február/08-10	Anton Mayer	A cenzúrázott Jézus (I. rész)
53/1999. február/11-16	Gergely G. András	A konstantini fordulat következményei
53/1999. február/17-18	Leszkay András	Ugribugri ápol (mese)
53/1999. február/19	Farkas István	Emberek vagyunk (novella)
53/1999. február/20-22	Demeczky Jenő	Interjú Sik Tamással
53/1999. február/23-24	Atányi László	A határontúli magyar gyermekakció hat esztendeje
53/1999. február/25	Trásy Éva	Olvasói levél
	Kovalik M. – Trásy F.	Olvasói levél
53/1999. február/26-28	Vincze József	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Halász Endre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
53/1999. február/29-31	Hans Paasche	En nem dolgozom, én vagyok
53/1999. február/32	Kathy	Koldusok litániája
54/1999. április/02-05	Fodor Sándor	A feltámadás elmarad (Kovács László feldolgozása)
54/1999. április/06-10	Anton Mayer	A cenzúrázott Jézus (II. rész)
54/1999. április/11-14	Walter Bauer	Igazhitűség és eretnekség a legrégebbi kereszténységben
54/1999. április/15-16	Gromon András	Hogyan keletkezhetett a húsvéti hit?
54/1999. április/17-18	Leszkay András	Mafla (mese)
54/1999. április/19-20	Alain Gerber	A világ nyakában (novella)
54/1999. április/21-22	Schanda Beáta	Interjú Tárnai Imrével
54/1999. április/23-25	(Sajtószemle)	Hitvédelem vagy erőfitogtatás?
54/1999. április/26-29	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
54/1999. április/30-31	Kopátsy Sándor	Földközelben
54/1999. április/32	Németh Judit	Isten-álom (vers)
55/1999. június/02-05	Bulányi György	Nem kötelező katolikusnak lenni...
55/1999. június/06-10	Anton Mayer	A cenzúrázott Jézus (III. rész)
55/1999. június/10	Lev Tolsztoj	A hazafiságról (részlet)

55/1999. június/11-14	Rudolf Hernegger	Küzdelem az eretnekek ellen állami kényszerítő eszközökkel
55/1999. június/15-16	Gromon András	Pál feltámadás-hitéről
55/1999. június/17-18	Leszkay András	Mézeskalács szív és huszár (mese)
55/1999. június/19-21	P. Gábor Mózes	Introverzió
55/1999. június/22-23	Kőszegi Tamásné	Interjúk Grazból
55/1999. június/24-26	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Turiák Ildikó	Vasárnapi szentírási elmélkedések
55/1999. június/27-31	Baji Lázár Imre	A bekerítési mozgalmak vége
55/1999. június/32	Sören Kierkegaard	Az isteni együttérzésről
56/1999. augusztus/02-05	Franz J. Hinkelammert	Mennyi piacot bír még el az ember?
56/1999. augusztus/06-08	Niklas Reese	A fejlődés agressziója
56/1999. augusztus/09-10	Alfred Mechtersheimer	Az amcsik, az amcsik mindenekfölött?
56/1999. augusztus/11	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Hogyan támogatja a pápa a szektákat?
56/1999. augusztus/12-16	Anton Mayer	A cenzúrázott Jézus (IV., befejező rész)
56/1999. augusztus/17-18	Leszkay András	Utazás Pestre (mese)
56/1999. augusztus/21	- Leló -	Bombázók árnyékában pecsenyét sütni
56/1999. augusztus/22	(Szerk.)	Válogatás a koszovói válságot érintő dokumentumokból
56/1999. augusztus/23-25	Walter Nigg	Arius
56/1999. augusztus/24-26	„Gyurgyóka" Közösség	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Garay András	Vasárnapi szentírási elmélkedések
56/1999. augusztus/30	George Monbiot	Halálra ítélt jövő
56/1999. augusztus/31	Zámbó Zoltán	A nagy becsapás
56/1999. augusztus/32	Ö. Gy.	Acsorgó, lapító metrórendőrök
57/1999. október/02-03	Norbert Greinacher	A jövőbe hívó szenvedély
57/1999. október/04-05	Farkas József	Megváltás a vallásosságból
57/1999. október/06-07	Bernhard Heitz	Miért szentelek pappá nőket?
57/1999. október/08-10	Gottfried Arnold	Pártatlan egyház- és eretnekségtörténet
57/1999. október/11-13	Walter Nigg	Szervét Mihály
57/1999. október/13-14	Rudolf Schermann	Emmausz kertésze (Fridolin Zahradnik)
57/1999. október/15-16	Merza József	Fenyőfák
57/1999. október/17-18	Leszkay András	A bevallásról (mese)
57/1999. október/19-23	Szöllősy Zoltán	Interjú Bulányi Györggyel
57/1999. október/24-25	Dőry István	Részlet egy 27. századi történelemtankönyvből
57/1999. október/26-29	Kovács Tádé	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Lipien Mihály és Ibolya	Vasárnapi szentírási elmélkedések
57/1999. október/30-31	José Lutzenberger	Kitörés a siralom völgyéből
57/1999. október/32	Hamvas Béla	Veszély és esély
58/1999. december/02-04	Gromon András	Akit a Csillag jelez
58/1999. december/05-07	Eugen Drewermann	Betlehemi álom
58/1999. december/08	Lorenz Marti	Interjú Richard Rohrral
58/1999. december/09-11	Richard Rohr	A jó keresztény nem dühös...
58/1999. december/12-13	Horst-Eberhard Richter	Minden oké! Vagy mégsem?
58/1999. december/13-14	Wigbert Tocha	Interjú Sebastian Murkennel
58/1999. december/15-16	Vörös Éva	A tékozló lány története
58/1999. december/16	Kovács László	A 80 éves Bulányi György a képernyőn
58/1999. december/17-18	Leszkay András	Krukkó boldog új esztendőt kíván (mese)
58/1999. december/19	Csapody Tamás	Egy kiállítás képei
58/1999. december/20-21	Szabó Gyula	Emlékezés Barcza Barnára
	Pintér István	Emlékezés Barcza Barnára
58/1999. december/22	Garay András	A kánai menyegző
58/1999. december/23-28	Király Ignácz	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Várnai László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
58/1999. december/29-30	Helena Norberg-Hodge	Újra hazahozni a gazdaságot: a helyi kultúra felé
58/1999. december/30-31		A dohány hatása a Harmadik világra
58/1999. december/32	(Tanmese)	Mindenki, Valaki, Bárki és Senki
59/2000. február/02-05	Wolfgang Kessler	Kitörés az adósságcsapdából
59/2000. február/06-09	Heinz Flügel	Az eretnekek igazsága
59/2000. február/10-11	Georg Denzler	Rehabilitálják Husz Jánost?
59/2000. február/11	Msgr. Mauro de Menti	Visszaélésszerű imagyakorlat... (szatíra)
59/2000. február/12-15	Th. Seiterich-Kreuzkamp	Interjú Erwin Kräutlerrel
59/2000. február/15-16	Pedro Casaldáliga	Belehalna a szorongásba
59/2000. február/17-18	Leszkay András	Jelmezverseny (mese)
59/2000. február/19-20	Trásy Éva	Olvasói levél
	Demeczky Jenő	Olvasói levél
	Norbert Greinacher	Olvasói levél
59/2000. február/21-22	Molnár Ferenc	A tehetetlen törvény
59/2000. február/23-25	Bulányi György	Vasárnapi szentírási elmélkedések
	Halász Endre	Vasárnapi szentírási elmélkedések
59/2000. február/26-31	Baranyi Árpád	A szennyezésmegelőzés etikai vetületei
59/2000. február/32	Hamvas Béla	A barátságról
60/2000. április/02	Gergely G. András	Jubileumi kérdések
60/2000. április/02-07	Bulányi György	Szeress, és tégy, amit akarsz!
60/2000. április/08-10	Nyíri Tamás	A szerelem antropológiája (I. rész)
60/2000. április/11-13	Gergely G. András	Jézus monológja a keresztúton
60/2000. április/14-16	Farkas József	Boldog boldogtalanság
60/2000. április/17-18	Leszkay András	Létező, ami nincs (mese)
60/2000. április/19-22	Schanda Beáta	Interjú Simonyi Gyulával
60/2000. április/23	Király György	Alkoholfüggés
60/2000. április/24	Jankai Zsolt,	Olvasói levél
	Kőszegi Tamásné	Olvasói levél
	Bulányi György	Olvasói levél
60/2000. április/25-26	Galla Gábor	Vasárnapi szentírási elmélkedések
60/2000. április/26-27	Kovács László	Vasárnapi szentírási elmélkedések
60/2000. április/28-31	Kéry Magdolna	Bezöldült lelkiismeret

Összeállította: Simonyi Béla

Leszkay András bácsi Moha-meséje

„Buta vagy”

Élt egyszer a börzsönyi hegyekben egy törpe fiúcska. Az volt a neve, hogy Csigabiga. Azért nevezték el Csigabigának, mert lassú mozgású, csöndes törpécske volt. Ilyen maradt akkor is, amikor már tanulgatni kezdte édesapja és bátyjai mellett az ötvösmesterséget. Kiderült akkor is, hogy nemcsak a kicsiny ötvöskalapácsot emelgeti lassan, hanem lassan mozdul az esze is. Ha megkérdezte az édesapja, hogy mit magyarázott neki az előző napon, Csigabiga az orrára tette az ujjacskáját és a szoba sarkába nézett. Aki nem ismerte, azt hihette, hogy nem tud válaszolni, pedig tudott — mégpedig hibátlanul — , éppen csak időre volt szüksége, hogy összeszedje a tudományát, nem is tett ezért neki szemrehányást senki. Inkább nagyon is elégedett volt vele édesapja is, két bátyja is. Különösen azt dicsérték benne, hogy igyekezett minél jobban megtanulni a mesterségüket. Estefelé úgy kellett elkergetni az asztalkája mellől: hagyja már abba a mintarajzolást, sétálgasson is egy kicsit.

Egy ilyen esti sétáján igen nagy öröm érte Csigabigát. Akkor már régóta sehol másutt nem sétált, mindig csak azon a hegyoldalon, ahonnan le lehetett látni egy falucskára, Csigabiga ugyanis nagyon tisztelte az embereket. Tudta ő jól, hogy ügyesek a törpék is, hiszen az édesapja is gyönyörű serlegeket, tálakat készített ezüstből, de az emberek mégiscsak sokkal többet tudnak. Nagy-nagy tisztelettel gondolt hát rájuk, s mialatt onnan a hegyoldalról a falut bámulta, egyre az járt az eszében: de jó is lenne, ha barátjává fogadná őt egy ember, persze csak kisember, ember kisfiú.

Történt egy napon, amint estefelé ismét ott állt, egyszer csak szembejött vele egy kisfiú. A kisfiú kosarat cipelt, gombát keresgélt. Megálltak, nézték egymást. A kisfiú fölényesen mosolygott a pöttöm Csigabigán, Csigabiga meg reménykedve várta, szóljon hozzá.

A kisfiú végre megkérdezte: „Hogy hívnak?” Csigabiga boldogan rebegte a nevét. A kisfiú nevetett egy nagyot. Megmondta, hogy neki Endre a neve, és megkérdezte Csigabigától, merre találhat sok gombát. Csigabiga készségesen vezette, és nem tudott hova lenni boldogságában, amiért emberpajtása van. Elkérte tőle a kosarat, hogy ő cipelje. S nemsokára már a gombákért is ő hajoldozott. Endre többnyire csak mutogatta „Ott is van egy — amott is”. Az egyik gomba azonban nem látszott onnan, ahol Csigabiga állt, s hiába mondogatta Endre, hogy „ott, ott, a kőnél”, Csigabiga nem találta meg, hiszen nem látta innen a fű között a követ se. Ekkor rettenetes dolog történt. Endre ezt kiáltotta: „Buta vagy!” Csigabiga, amint tudjátok, nagyon tisztelte az embereket. Az tehát egy pillanatra se jutott eszébe, hogy Endre tévedhet is. Bizonyos volt benne, hogy amit Endre mond, az igaz, és nagyon elszomorodott. Éppen egy fiatal tölgyfa alatt állottak, s azon a tölgyfán gerlice turbékolt a fészke mellett. Endre a gerlét nézte, Csigabiga meg azt vette észre, hogy milyen ügyetlenül rakta fészkét a gerle a gerlék szokása szerint: leverheti a vihar. Endre így szólt; „Kár, hogy nincs itt az íjam.” Csigabiga meg ugyanekkor ezt mondta: „Repkény indájával oda kéne erősíteni a fészkét.” Endre

elszégyellte magát, s hogy fölébe kerekedjék Csigabigának, nevetve kiáltotta: „Repkény indájával? Fészket? Buta vagy, és az is maradsz!” Csigabiga nem tudta, hogy ez csak afféle szólásmondás, nem tudta, hogy ezt még akkor se kéne komolyan vennie, ha felnőtt ember mondaná. Csak azt tudta, hogy a csodált emberek egyike, a legeszesebb lények egyike kijelentette: buta marad.

Lecsüggesztett fővel cipelte a kosarat, és meg se mukkant többé. Endre most már hamarosan el is vált tőle, énekelve sietett le a falu felé. Csigabiga meg leült, szinte lerogyott a fűbe. Csak a sapkájának a csúcsa látszott ki a magas fűből. De nemsokára az se látszott ki, mert ráhajtotta a fejét a térdére és keservesen sírt.

Néhány nap múlva így szólt hozzá az édesapja: „Mi történt veled, édes kisfiam? Mostanában, ha magyarázok neked, nem figyelsz rám. Elmélázol, máshol jár az eszed. Azelőtt hatszor is lerajzoltál egy mintát, hogy jól a fejedbe vésd, mostanában egyszer se rajzolod le, csak piszmogsz az asztalkád mellett. Hova lett az igyekezeted, édes kisfiam?” Csigabigának könnybe lábadt a szeme. Szerette volna elpanaszolni édesapjának: Látod, nincs értelme semmiféle igyekvésnek és szorgalomnak, mert hiszen buta vagyok, és buta is maradok. De jaj, ha ezt megtudnák róla, egész életében szégyenkezni kéne szülei és testvérei előtt, és méltán szomorú lenne az egész család az ő butasága miatt! Jaj, dehogy is mondja meg, éppen elég, ha neki magának majd megszakad a szíve, amiért bele kell nyugodnia ebbe.

A gerlice azonban nem nyugodott bele, hogy ne erősítsék meg a fészkét. Amikor a szomorkodó Csigabiga megint arrafelé baktatott, leszólt hozzá az ágról: „Bru-uu, bru-uu... légy szíves, erősítsd meg a fészkemet repkény indájával...” Csigabiga azonban tagadólag rázta a fejét: „Nem használna az semmit a fészkednek, hiszen hallottad, mit mondott Endre: buta vagyok, és az is maradok.” A gerle gondolkodott egy kicsit, aztán beröpült a lombok sűrűjébe és hívogatni kezdte Csigabigát: „Erre, erre! Bujj, bujj!” Lépegetett Csigabiga engedelmesen, amerre a gerle vezette, bujkált a bokrok között, alacsony ágak, magas páfrányok alatt. Nem vezette messzire a gerle, egy közeli forrás volt a célja, de jó nagy kerülőt tétetett vele. Két-három hegyen is átvezette Csigabigát, mert azt akarta, hogy szomjazzék meg, s igyék a forrásból. Úgy is történt. Csigabiga megszomjazott. Megörült a forrásnak, s ivott belőle. No, ha ivott, abban a szempillantásban el is felejtett mindent, ami annak előtte történt vele. Mert abból a forrásból a Feledés Vize csordogált. Persze ismerték s kerülték is azt a forrást a börzsönyi törpék, tudott róla Csigabiga is, de olyan tekervényes úton vezette oda a gerle, hogy nem ismert rá. Most

aztán még azt is elfeledte, hogy ő maga kicsoda, s ha nincs ott a gerle, és nem vezeti haza, nem jutott volna el a törpefaluba se. A gerle azonban ismét mondogatta: „Erre, erre! Bujj, bujj!” Visszavezette először a fészkéhez, s amikor azt már jó erősen az ágakhoz kötözte Csigabiga, akkor elvezette szülei házikója elé, és megkocogtatta az ablakot. Szülei és testvérei nagyon megijedtek, amikor észrevették, hogy Csigabiga tanácstalanul álldogál odakint, mint valami idegen. Persze hamarosan kitalálták, hogy a Feledés Vizéből ivott, előfordult az már más törpegyerekkel is. Bevezették a házba és magyarázgatták neki; „Én vagyok az édesanyád”, „én vagyok az édesapád”, „te vagy a mi kedves Csigabiga öcsénk”. Megmutatták a kis ágyát, kicsiny ruhás-szekrényét, és Csigabiga emlékezetében lassacskán derengeni kezdett, hogy ő Csigabiga, a törpe kisfiú. De csak az tért vissza emlékezetébe, amire türelmes szóval naponta ismételgetve emlékeztették. S minthogy Endréről se a szülei, se a testvérei nem hallottak, nem is idézhették emlékezetébe. Endréről tehát és meggondolatlan szavairól Csigabiga többé semmit se tudott, Csigabiga édesapja boldogan látta, hogy kisfia ismét a régi figyelemmel hallgatja szavát, ha lassan is, de hibátlanul elmondja, mit tanult az előző napon, megint a régi igyekezettel rajzolgatja az ezüst tálak mintáit, és nap-nap után többet tud.

A gerle pedig, valahányszor a fiatal tölgyfa felé sétált Csigabiga, mindig ráturbékolt; „Bru-uu, bru-uu, köszönöm, hogy megerősítetted a fészkem!” Egyebet nem mondott. Évek multán azonban, amikor Csigabiga már nagy tudású ötvösművész volt, és már nem veszíthette el a hitét önmagában, elmondta neki a gerle azt is, miként vette el az önbizalmát kistörpe korában az a meggondolatlan Endre gyerek. Jó is, hogy elmondotta ezt a gerle Csigabigának, mert így legalább én is megtudhattam, és most elmesélhettem nektek.

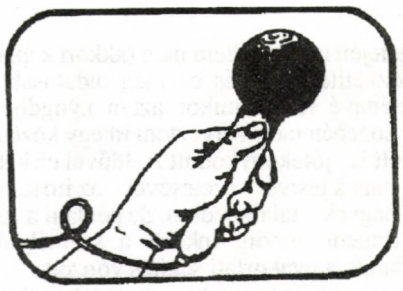

„Engem az Isten üstökön ragadott...”

Egy hideg decemberi este csengetek be Móron Bősze Rozáliához, Rozikához, Rozika nénihez, Rozika nővérhez – kinek hogy tetszik. Szokatlan számára a késő esti időpont, mivel korán fekvő – korán kelő életet él, mégis megértő az interjúkészítő időbeosztása iránt. Ahogyan megértő a világgal, az emberekkel is. Megértő, de nem elnéző!

Amint elhelyezkedünk a kellemes melegben, a kényelmes fotelekben, már mesél is.

A múlt hónapban voltam hetven éves. Nagyon szép ünnepséget szerveztek nekem, és teljesen titokban! Tényleg meglepetés volt: együtt köszöntött család, közösség, plébánia, kórház – mindenki! Megható volt, még most is elérzékenyülök, ha rágondolok. Még jó, hogy sok fénykép készült, újra meg újra átnézhetem, a barátoknak elmesélhetem, és így mindig újra átélem.

Hetven év hosszú idő, bizonyára sok-sok mozaik alkotja, sok-sok változás, útkanyar tarkítja. És mivel – hála Istennek! – jó egészségben, jó kedélyben köszöntött Rád ez a jeles évforduló, hozzátehetjük, hogy még bizonyára sok további feladatot tartogat életutad.

Hosszú volt az út idáig is, de hiszek a Gondviselésben, s éppen ezért hiszem, hogy a helyemen vagyok, és igyekszem ott is maradni. A kezdetek még kilométerekben számolva is messze vannak: Nyáros majorban (ma Nyárliget), Fertőd-Eszterháza területén, Sopron megyében születtem egy nagyon szegény, de nagyon békés, boldog légkörű családban. Szüleim uradalmi cselédek voltak a hercegi birtokon. Hatan voltunk testvérek, én vagyok a legidősebb. Édesapám csak hat elemit végzett, mégis művelt ember volt, beszélt németül is, és a mindennapi kemény munka mellett talált időt arra, hogy olvasson. A majorban „doktor úrnak” szólították. Szüleimnek az volt a vágya, hogy gyermekeik kitörjenek abból a szegénységből, amibe születtek, s ugyanakkor megőrizzék azt az emberséget, azt a boldogságot, amit ők megteremtettek és élénk éltek. Taníttatni akartak, de persze pénzük nem volt rá. Így hát konyhalánynak adtak a süttöri nővérekhez avval a feltétellel, hogy munka mellett tanulhatok. Magánúton el is végeztem a négy polgárit.

1945–46 nagy fordulatot jelentett a külső világban is, de még nagyobbat a lelki életemben. Szép szóval úgy mondanám: Jézus hívott közvetlen szolgálatára, követésére. Jóakarói segítséggel kerültem be Sopronba, az Isteni Megváltó Leányai zárdájába. Szerzetesjelölt lettem, és elkezdtem a nővérek által fenntartott tanítóképzőt (ez akkor középiskola volt). A nővéreknek az volt az elképzelésük, hogy matematika-fizika szakos tanárnak képeztetnek ki. Igen ám, de közbejött az államosítás. Ez középiskolás éveim kellős közepén történt. Egy fél évet még jártam az állami iskolába, aztán fegyelmi úton eltávolítottak, mert nem vettem részt az április 4-i felvonuláson. Akkor azt hittük, nem tart soká a kommunizmus. Ezért aztán egyházi keretek között tovább foglalkoztak velünk a nővérek, képeztek bennünket, sőt az írásbeli érettségit is letettük. Csak hát ez nem volt hivatalos, nem is fogadták el soha sehol. A szóbeli vizsgáig meg már el sem jutottunk, mert közbejött a szétszóratás, a szerzetesek szétkergetése. (Ágyam fölött még ma is az a feszület függ, amit akkor menekítettem meg a zárdából.)

Ott álltam hát hivatalosan mindössze két és fél évnyi középiskolával, szakképesítés nélkül, egyedül a nagyvilágban. A családom szeretete emberileg sokat számított, de tőlük más segítségre nem számíthattam, inkább nekem kellett volna őket támogatnom.

A tanítói-tanári pálya terve tehát köddé vált. Megint előtérbe került az egészségügy, a betegek felé fordulásod?

Dolgozni kezdtem, többek között a soproni kórházban voltam segédápoló. Évek teltek el, mire elhatároztam, hogy elvégzem az ápolónőképzőt, már csak azért is, mert ez biztos kenyeret ad.

1956 őszén megint beültem az iskolapadba Székesfehérváron: 27 évesen. Az osztálytársaim általában 17-18 évesek voltak, általános iskolai végzettséggel. Furcsa helyzet volt, „fészkelődtem” is benne eléggé. Végül akadt, aki felfigyelt rám, s biztatott: fejezzem be a középiskolát, érettségizzek le. Így hát az ápolónőképzővel párhuzamosan a dolgozók gimnáziumába is jártam. (Az meg csak utólag derült ki, hogy ide fel sem vehettek volna, mert már több mint öt év telt el a tanulmányaim megszakítása óta.) Más gondom nem volt, mint a tanulás – igaz: kétfelé! – , mert a kollégiumban szállást és teljes ellátást kaptunk. Ennek azonban volt egy feltétele: az oklevél megszerzése után másfél évig ott kell majd dolgozni, ahová küldenek. Gondoltam, másfél évet bárhol kibírok (őszintén szólva szerettem volna Fehérváron maradni, még albérletet is kerestem!), aztán majd visszamegyek Sopronban.

1958 két hivatalos papírt hozott az életembe: először leérettségiztem. Még ezekben a sötét időkben is működött a Gondviselés a jó embereken keresztül. De „kilógtam a sorból”: például idegen nyelvi érettségit csak olyan nyelvből lehetett tenni, amit három évig tanult az ember. Így azután felmentettek az orosz alól, és németből vizsgázhattam. Ehhez viszont magánórákat kellett vennem, mert hivatalos német oktatás az iskolában nem volt.

Az ápolónői oklevelemre meg még rá sem került a végső pecsét és aláírás, amikor hivattak az irodába: Móron kórház nyílik, amihez az iskolától kérnek öt nővért. Egy további kérés, hogy legyen közülük egy, aki „eldirigálja” a többit. Ekkor vált előnyömre, hogy jóval idősebb, emberileg tapasztaltabb voltam az iskolatársaimnál. Gondoltam: ám legyen, Móron is leszolgálhatom a kötelező másfél évet. Ennek több mint 40 éve. Itt ragadtam.

Hova érkeztél pályakezdőként?

Amikor leszálltam a vasútállomáson, úgy éreztem magam, mint ahogy egy misszionárius nézhet először körül egy bennszülött faluban. A kórház – csak név meg tábla volt, no meg politikai akarat. (Igaz, ez utóbbi nélkül aligha működhetett volna valami 1958-ban!) Az épület egy kiürített mezőgazdasági szakiskola volt, a felszereltség néhány vaságy, egy vaskályha, egyetlen vízcsap a folyosón. Ha ma kinézek az ablakomon, és látom a móri kórház jól felszerelt mai épületét, már nekem magamnak is szinte hihetetlen, hogy miből nőtt ez ki.

Öten voltunk nővérek, és mindent magunknak kellett csinálnunk, beleértve még a szenes kályha befűtését is. Mindenhez érteni kellett, hiszen nem volt külön diétás nővér, vagy gyógytornász vagy bármi más. De aztán nagyon hamar indult az építkezés, a fejlesztés, és nagyon kértek, hogy maradjak. Ahogy a kórház nőtt, úgy nőtt az én feladatköröm is. Idővel kórházvezető főnővér lettem. Kezdetben négy társnőmet irányítottam, a végén már az egész kórház teljes segédszemélyzetét. Még a tanítást is kipróbálhattam, hiszen sok fiatal nővérjelölt volt nálunk gyakorlaton. Igaz, én magam is sokat tanultam hivatalos formában – szaktanfolyamokon –, de azon

kívül is. De mindig dolgoztam közvetlenül a betegágyak között is! Ez nagyon fontos. Csak az érti meg, érzi át a kollégák feszültségeit, aki maga is osztozkodik benne. És egy ápolást irányító szakembernek egyszerre kell a betegekkel és az egészségügyi dolgozókkal empatikusnak lennie. Rólam azt mondták, olyan voltam, mint egy kapitány: kemény, de igazságos.

Előfordult, hogy Te magad kerültél a betegágyba?

Hála Istennek, eddig csak könnyebb betegségeim voltak. A szemműtétem is alig egy-két napig kötött kórházhoz. Így sok személyes beteg-tapasztalatom nincs a mai egészségügyről, de azért ma is a magyar egészségügy részének érzem magam. Még ma is hetente többször megfordulok a kórházban, bár általában már csak beteglátogatóba megyek. Persze sok minden megváltozott. Jó irányba is: például sokrétűbb a képzés, sokkal nagyobb a szakosodás. De talán hátrányára is: a mai nővérek kevesebb odaadással, kevesebb hivatástudattal állnak a betegágyak mellett, s mire tapasztaltak lehetnének, gyakran ott is hagyják a szakmát.

Szakmád igazi hivatás lett, ami biztosan nem volt mindig beszorítható a napi nyolc órás munkaidőbe. Mire jutott még erőd, időd, szereteted?

Említettem már, hogy én voltam családunk legidősebb gyermeke, és mindig éreztem, segítenem kell a többieket. Ezen a területen is elém adta a sors a feladatot. Az egyik húgom hét gyerekkel hirtelen megözvegyült. Ő maga sem volt egészséges, tudtam, hogy segítenem kell. És akartam is segíteni! Két kislányát magamhoz vettem. Öt-hat év körüliek voltak, addig alig láttak. Hirtelen és merész váltás volt. Egyedülállóból egyszeriben többgyerekes, gyerekeit egyedül nevelő (pót)mama lettem. Hat évig egy 27 négyzetméteres lakásban éltünk hárman, egy ápolónői fizetésből. De felneveltem őket, mintha a sajátjaim lettek volna. Ma már mindketten családanyák, egyikük Kaposváron, másikuk Németországban él. Mindketten leányaimként, az ő gyerekeik pedig unokaként kötődnek hozzám. Ezt a húgomat a fiai iskoláztatásában is tudtam segíteni. Azután egyik öcsémnek szívműtétje volt. Itt is szükség volt a segítségemre; a műtétet követően még hét évig élt.

Nem lettem apáca, noha a középiskolába ezzel a hivatással indultam, s ha nem jön az 1950-es rendszerváltás, a szerzetesek szétszóratása, valószínűleg zárdai keretek között éltem volna a hivatásomnak (tanítóként? tanárként? – ki tudja!). Nyilván akkor jámborabban teltek volna a napjaim, éveim. Ugyanakkor azt hiszem, egész életem isteni irányítás alatt állt sok-sok váratlan fordulattal, nem kevés nehézséggel, mégis rengeteg ajándékkal. Értelmes munkát végezhettem. Családot nem alapítottam, mégis gyermekeket nevelhettem. Azt szoktam mondani: „engem az Isten mindig üstökön ragadott". Ezért érzem a helyemen magamat!

Csak arra kell figyelnem-fülelnem a Szentlélek segítségével, hogy mi a következő lépés. Hiszem, hogy a belső hívás változatlanul érvényben van. Hiszem, hogy ősz fejjel is lehetek „szerzetesjelölt". De készen állok arra is, hogy a nagy „beöltözés" csak a halálom után teljesedik be. A gyermekekhez-unokákhoz való kötődés nem befolyásolta ezt a fajta belső, Jézushoz való kötődést. Ha úgy tetszik a Mennyei Atyának, hogy egy kápolna közelében, csendben, imádkozó közösségben akar látni öreg napjaimban, legyen. De ha úgy látja jónak, hogy a jelenlegi, „civil" keretek között tegyem a dolgomat, arra is készen állok. Most úgy tűnik, a lányoknak még szükségük van rám. Ez a belső mérlegelés a fővonala jelenlegi lelki vívódásomnak. S ha vívódom is, nem harcnak, hanem békének élem meg: bizalommal, Istenre hagyatkozással. Sokat töprengek, mérlegelek – s igyekszem ezt az Isten színe előtt tenni. Ha eddig elvezérelt, majd csak vezet ezután is!

De azért a mérlegelés egyáltalán nem tett Téged visszahúzódóvá, itthon ülővé. Noha több mint 10 éve nyugdíjban vagy, ma is igen aktív életet élsz.

Mindig aktív vallásgyakorló voltam, bár sosem voltam különösebben ájtatoskodó. A Bokor Bázisközösség szellemiségével a 80-as évek legelején ismerkedtem meg (akkori káplánunk, Csiky Lajos közvetítésével), és ez még tudatosabb, még aktívabb kereszténnyé tett. Amikor aztán nyugdíjba mentem, a 80-as évek közepén megszerveztem itt egy közösséget, amely imádkozott is, jótékonykodott is. Idővel ez kettévált: működik – egy másik testvér vezetésével – az imacsoport. Gyakran én is elmegyek a találkozókra, de például a zarándoklatokra nem. Engem mindig inkább a személytől személyig érő kapcsolatok, a gyakorlati segítés vonzott.

Az egyházközségi, sőt ma már egyházmegyei keretben működő karitászban viszont mindmáig vezető-irányító szerepem van: egy hat-hét fős kis csoport alkotja a magját. Ezzel a „maggal" havonta közösen szentmisén veszünk részt, megbeszéljük – elmélkedésbe ágyazottan is, gyakorlatiasan is – a feladatainkat. Szerencsére nagyon jó a kapcsolatunk a különböző móri segítő szervezetekkel. Csak sokszor mi jobban oda tudunk figyelni, inkább észrevesszük a rászorultságot, aztán szólunk, és akkor a „hivatalos" csatornákon át is megindul a segítség. Bölcsen ügyelni kell a munkamegosztásra, különben presztízsharc törne ki, és a vitának, féltékenységnek épp a rászorulók innák meg a levét!

Ez is azt jelzi, milyen sok szállal, milyen sok emberhez kapcsolódsz!

A személyes szeretetkapcsolatok, a közösségi szálak nagyon fontosak számomra. Budapestre járok „táplálkozni" a még nálam is jóval idősebb Vadas Éva néni csoportjába. Ezekre a havi találkozókra mindig felutazom, pedig nem szeretem a nagyvárost! Kincseimet megosztani, „táplálni" inkább itt helyben igyekszem: a korosztályomból is van egy kis csoportom, meg fiatalabbakkal is összejárok. Ezek mind kötődnek valamennyire a plébániához, és nagyon jó, hogy most, egy éve végre segítőkész plébánosunk van.

Szinte minden napra jut valami program: találkozó, beteglátogatás, munkaszervezés, karitász, irodai szolgálat, levélírás, ügyintézés stb.

Közben magamról, az otthonomról is gondoskodnom kell: magamnak vásárolok, főzök, takarítok. Szeretem és igényelem magam körül a rendet. Húsz éve lakom ebben a lakásban, ami sok-sok találkozónak, beszélgetésnek lehetett már helyszíne. Így a rend nem csak engem szolgál, hanem barátaimat, testvéreimet is.

Később jár, s említetted, hogy általában korán fekszel, mert korán is kelsz. Búcsúzóul avass még be a reggeleid titkába is, hiszen nyilván ekkor „tankolsz fel" az egész napra.

Mindig feszes időbeosztással éltem (ez a munkámmal is összefüggött), s ugyanígy a pénzt is nagyon meg kellett fognom. A rendezettség tehát jellemzőm, bár mindig igyekszem nagyvonalú, rugalmas maradni. Általában ötkor kelek, és már akkor ott van mellettem a papír, ceruza, hogy rögtön feljegyezzem, mit kell a mai napon tennem. 5.40-kor bekapcsolom a tévét, mert ekkor két-három percben nagyon értékes hajnali gondolatok hangzanak el. Rögtön utána ki is kapcsolom, és ekkor következik a nap leginkább szellemi része: félórát, egy órát – mikor hogy – imádkozom, elmélkedem, olvasok. Néha visszaolvasom korábbi lelkigyakorlatok feljegyzéseit, máskor papírra vetem a saját gondolataimat. (Igaz, a leírt gondolataimmal teli füzeteket selejteztem is: van, ami a tűzben kötött ki.) Szóval ez a lelki-szellemi óra sem sablonos. Ha van rá lelki igényem, reggel – vagy esetleg este – elmegyek misére, de nem érzem úgy, hogy vétkeznék, ha nem mennék. Máskor meg akár naponta két szentmisén is részt veszek. Az számít, hogy mi épít, mi segít. Meg hogy amit megtanultam, azt mire használom. Erre meg ott az egész nap. Hétről hétre, évről évre. Amíg az Isten éltet.

Derűs, harmonikus, határozott lényedre szűkebb és tágabb környezetednek, szerteágazó családodnak nagy szüksége van. Ezért köszöntöttek meglepetés-ünnepséggel 70. születésnapod alkalmával, és a „Kereszt"-re (keresztanyára), Rozikára, Rozika nővérre számítanak ezután is.

Schanda Beáta

Doris Weber

Nyelvünk, a nyughatatlan bajkeverő

UGYAN MIT LEHET TENNI A FECSEGÉS, A PLETYKA, A HÍRESZTELÉS, A BESÚGÁS ÉS MEGSZÓLÁS ELLEN? LEGINKÁBB SEMMIT.

Már a Bibliában megírták: Őrizd nyelvedet a gonoszságtól, és ajkadat az álnok beszédtől. A rosszindulatú locsogás tönkreteszi a jó erkölcsöt. Ugyanígy: parányi testrész a nyelv is, mégis nagy dolgokat vallhat magáénak. De a nyelvet senki sem képes megszelídíteni, az nyughatatlan gonosz, tele van halálos méreggel (Zsolt 34,14; Jak 3,5; 3,8).

FECSEGÉS – micsoda szó. Majdnem olyan gyűlöletes, mint azok, akik csinálják. Moritz Lazarus, egy 19. századi nyelvtudós mindig undorral köpte-ejtette ki a fecsegést jelentő német Klatsch szót. A K és L éppenséggel még emészthető, mondta a betűk ínyence, ezek a mássalhangzók tisztességesek, „mivel indogermánul 'hangzást' jelentenek, azonban – fúj! – a végén a TSCH (cs), micsoda utóíz, pusztán nyomasztó, csámcsogó hangutánzó...”

A csámcsogó hangutánzás miatt, kedves Lazarus úr, a Brazíliában élő mehinaku-indiánok egyetlen egyszer sem sziszegnek, amikor “miyeipyenukanat”-ot mondanak, ami „szeméttelepszájat” jelent. Tehát akinek a nyelvén elterül a fecsegés, annak szája pillanatnyilag szeméttéleppé válik, ott gyülekeznek a fekete lélek bacilusai. Az említett szeméttelepszájban lévő nyelv egyébként három ágú, tudósít a babiloni Talmud, mert három embert tesz tönkre: azt, aki terjeszti a fecsegést, aki meghallgatja és akiről szól. Noha a fecsegés szó a németben hímnemű, hiszen névelője nem *die*, hanem *der*, az áteredő bűn óta tartja magát a híreszteléss, hogy csak az asszonyok pletykálnak. Hát persze, egy atomot könnyebb szétrombolni, mint az előítéleteket... és a férfiakról még szólunk a későbbiekben. Mindenesetre az író Klaus Thiele-Dohrmann a helyszínt így határozta meg: bizonyosan a falu kútjánál történhetett, hogy a komaasszonytól elindult a fecsegés. Ahogy ő ott szomszédasszonyainak körében mosta a család fehérneműjét, majd a kövön kicsapkodta, a mosás és fecsegés hangjai keveredtek egymással, és nagyon hasonlóan csengtek ahhoz, mikor pletykabeszéd ömlik el a női szeméttelepszájakon. Máig is ostoba pletyka közben mossák a piszkos ruhákat. És éppen ekkor hallatszik az említett fecsegés zöreje. Klaus Thiele-Dohrmann „A tapintatlanság bája – a fecsegés rövid története” című kötetében egy másik értelmezést is talált a fecsegés szóra (mivel a németben a szó egyben tapsolást is jelent — *A Ford.).* Az ókorban a tapssal nemcsak tetszést fejeztek ki, hanem elutasítást is. Így például az Ószövetségben Jóbnál az istentelenről ez olvasható: „Kezüket összecsapva tapsolnak fölötte és utána pisszegnek...” Azután egy város lakóinak, akik bűnben élnek, Szofóniás meghirdeti Isten büntetését és megjósolja nekik: „Aki csak arra jár, fütyül és kitapsolja őket.” És Ezekiel próféta az ammoniták népének előre megmondja kiirtásukat, „mivel tapsoltál a kezeddel, dobbantottál a lábaddal és teljes szívedből kárörvendeztél Izrael földjének bukásán” (Jób 27,23; Szof 2,15; Ez 25,6).

Ami a kárörömöt illeti, az a fecsegés elixírje, fűszerezve irigységgel és bosszúvággyal. Az összes középkori halálos bűn pompásan egyesítve a mérges kotyvalékban tárolódik, erjed és érik a legnagyobb élvezetté, és ellenállhatatlan virággá fejlődik a háromágú nyelven, amely a megelégedéstől apró szikrákat vet, s ezekből, óh Istenem, hát azért ezt nem is gondoltuk, hamarosan lobogó tűz bűzlik az égre. Végül marad a felégetett föld, amelyre az igazság új magvacskája hullik. Micsoda robbanása ez összes alantas ösztöneinknek. E nagyszerű bűn fölött ugyan miért tépjük a szánkat oly iszonyúan? Mert a fecsegéshez sem más a viszonyunk, mint az emésztéshez: nyilvánosan kárhoztatjuk – de nélküle nem megy semmi. Ezért, drága nővérke, étkezés után adjon nekünk egy tekercs toalettpapírt, ugyanis épp most fogyasztottuk el barátnőnket – és hát tudja, valami mindig megragad a rágalomból.

Kurt Raab már évekkel ezelőtt felvetette a problémát a Süddeutsche Zeitungban: „Őszintén. Az emberek nem azért találták ki a beszédet, hogy önmagukkal beszélgessenek. *Egymással* akarnak beszélni. És mivel unalmassá válik, ha tartósan csak önmagáról, Istenről és a világról társalog az ember, egyszerűen megnézték, mi újság a felebarátnál. Az emberek azonnal egymásról kezdtek beszélgetni egymással. Mivel azonban az egymásról egymással beszélgetés sok bosszankodással járt, nem maradt más hátra számukra, mint hogy egymással a másikról beszéljenek, ha az alkalmasint nem volt jelen.” Így keletkezett a fecsegés, a pletyka, amelynek alapja az a mély felismerés, hogy aki pletykál, az többet birtokol az életből – legalábbis embertársa életéből.

Már a régi rómaiak hírhedtek voltak gyalázkodó pletykáikról. Például tudta Ön, kedves olvasó, hogy Cézár nemcsak haját és szakállát vágatta, hanem hiúságból egyéb szőrzeteit is eltávolíttatta? Mondják, számos előkelő asszonyt elcsábított, de ezen felül ugyanilyen számos férfivel is viszonyt létesített. Na igen, és aztán ez a dolog II. Lajos bajor királlyal. Alig egy éve volt a trónon, de már suttogták, hogy másféle hajlamai vannak. Ezért gyorsan eljegyezte magát unokahúgával, akit szegénykét addig hitegetett az esküvővel, míg a szóbeszédet csírájában elfojtotta, majd felbontotta az eljegyzést, hogy ismét kicsapongó szerelmi életét élvezhesse. Ez már mégiscsak sok. – Mielőtt az ember felteszi magának a kérdést, a legmélyén mi tartja össze ezt a világot, máris rájön, hogy az örök téma körül forog minden: *ki hogyan* és *kivel* csinálta? Ismerik a Ratatöskr gyíkot a germán mitológiában? Ratatöskr szüntelenül rohangált fel-alá az Yggdrasilnak nevezett világfán, és az emberek locsogásait felhordta az istenekhez. Ezért a besúgásért az istenek szerelmi életük híreivel fizettek az ügyes kis állatnak. Pietro Aretino esete valamivel kedélyesebb, mint Ratatöskré. Ő a néhány évszázaddal később, saját korában feltalált nyomdaművészetet vette igénybe. Klaus Thiele-Dohrmann *A fecsegés rövid*

története című kötetében Aretinót az első botrány-újságíróként leplezi le, aki a reneszánsz korában egész Európában keringette árulkodó pamfleteit. Thiele-Dohrmann leírja: „Mindenki, aki tudott olvasni, fehéren-feketén megtudhatta, hogy Róma vagy Firenze örömházaiban melyik bíboros volt gyakran látott vendég, melyik igen tiszteletreméltó püspök bonyolódott csalárd pénzüzletekbe, és melyik herceg csalta meg feleségét egy csinos fiúcskával.” Thiele-Dohrmanntól a továbbiakban azt is megtudjuk, hogy a toszkániai vidékről származó cipészgyerek, Aretino állandó pezsgésben élt. Ugyanis a nemeseknek a hercegi kastélyokban zajló dolce vita pikánsabb részleteivel kapcsolatos híresztelések és hallgatások sok pénzt értek meg. Aretinot, a kurva fiát és egyben istenítettet korsókon, tányérokon és tükörkereteken örökítették meg; ilyen magasra vitte pletykaságaival, és így gúnyolódott: „a kényes ízlésűek belehalnak dühükbe, mielőtt ekkora tisztességre eljutnának”.

Szegény Plutarchosz nem a dühtől, hanem sejthetően a sötét bánattól halt meg. Még szerencse, hogy ez a tanult úr nem találkozott életében olyan lefetyelővel, mint Aretino. Plutarchosz állítólag ezt mondta: „Az ilyen embereknél a hallójáratok nem az értelembe, hanem a nyelvbe torkollnak.” Hát igen, kedves Plutarchosz úr, ön sem valami ártatlan bárány. A híres görögökről és rómaiakról írott 44 életrajzában ön is egész jól belejön a csevegésbe. Hiszen maga mondta, hogy egy jelentéktelen cselekedet, valami mondás vagy vicc többet árul el az ember jelleméről, mint a véres csaták és ostromok. Mondja meg becsületesen, így mondta, vagy vitatja kijelentését? Nézze, Plutarchosz úr, végül ön is csak egy férfi, és mint ilyen, kifejezetten esendő a fecsegés és pletykák iránt. A világ legnagyobb pletykásai ugyanis a férfiak, és ebben a Harvard Egyetem tudományos vizsgálataira támaszkodom, amelyek önt mint filozófust és történészt bizonyára érdeklik. Párizsi, londoni és hamburgi, válásokkal foglalkozó ügyvédek egyhangúan bizonyítják, hogy a házasságtörések azért kerülnek napfényre, mert a szeretők elmondják hódításaikat. Ebben a dologban a nők sokkal diszkrétebbek. Kinsey amerikai szexuálkutató ugyanezeket tapasztalta. A férfiak szívesen beszélnek a szerelemről, messze nyíltabbak, mint a nők, hosszas rábeszélés nélkül is kiadják az intimitásokat és titkokat. Hedda Hopper és Lueolle Parson híres hollywoodi pletykások voltak, akik intrikáikkal mint riasztó szellemek kísértették végig az amerikai álomgyárat, és főleg férfi kémekkel dolgoztak együtt: világosítókkal, segédmunkásokkal, fodrászokkal, könyvelőkkel. A bőrükig menően fecsegtek néhány dollárért. Minden állam kémelhárító központja készséggel igazolja, hogy a női kémek sokkal elővigyázatosabban hajtják végre megbízatásaikat, és nem csalogathatók csapdába olyan könnyen, mint férfi kollégáik. Egy színházigazgató, aki bizonyos pletykát akart elterjeszteni egy kisvárosban, mondanivalóját a legteljesebb diszkréció kérésével bízta ismeretségi köréből tíz hölgyre. Azt remélte, hogy a női pletykaéhségnek köszönhetően a híresztelés gyorsan körbe jár. Tévedett! Hónapokon keresztül megőrizték a titkot. Amikor azonban ezt egy férfi együttes tagjaira bízta, és szintén teljes hallgatást kért, tíz nap múlva már az egész város erről beszélt. Ez elég, vagy fűzzem még hozzá, hogy férfi volt az is, aki felállította a megszakítás nélküli beszéd első világrekordját? Victor Villimas volt ez, Clevelandból, Ohio állam. 138 órán át beszélt – 1967. október 25-től 31-ig. És ennek ellenére a férfiak még mindig úgy tesznek, mintha a fecsegés női tulajdonság lenne. Ugyanis jegyezzük meg: a férfiak nem fecsegnek, hanem véleményt cserélnek, feltárják az összefüggéseket, kommentálják az újdonságokat, tényeket közölnek, kommunikálnak és emberi tényállásokról folytatnak megbeszéléseket. De hát, uraim, nyugodtan csevegjenek tovább. Lelki szemeim előtt látom, amint összegyűlnek előttem, kis kalapjukkal a fejükön a kávézó asztalnál, vagy mint a kakasok a rúdon, esetleg a homokkeretben a gyermekjátszótéren, vagy cégük fénymásológépe előtt sugdolózva. Ha pletykáik következtében tönkremegy is környezetük, nagy jót tesznek egészségüknek, ugyanis: hölgyeim és uraim, a pletyka maga a lelki higiénia. A pletyka szellőzteti bensőnket, mint az ablak a tollas ágyneműt a hálószobában. Egyenesen megkönnyebbítő a hatása, ha este egy-egy munkanap felduzzadt terhét levetjük, és szívünk legmélyéről igazán kikészíthetjük a távol lévő kollégát.

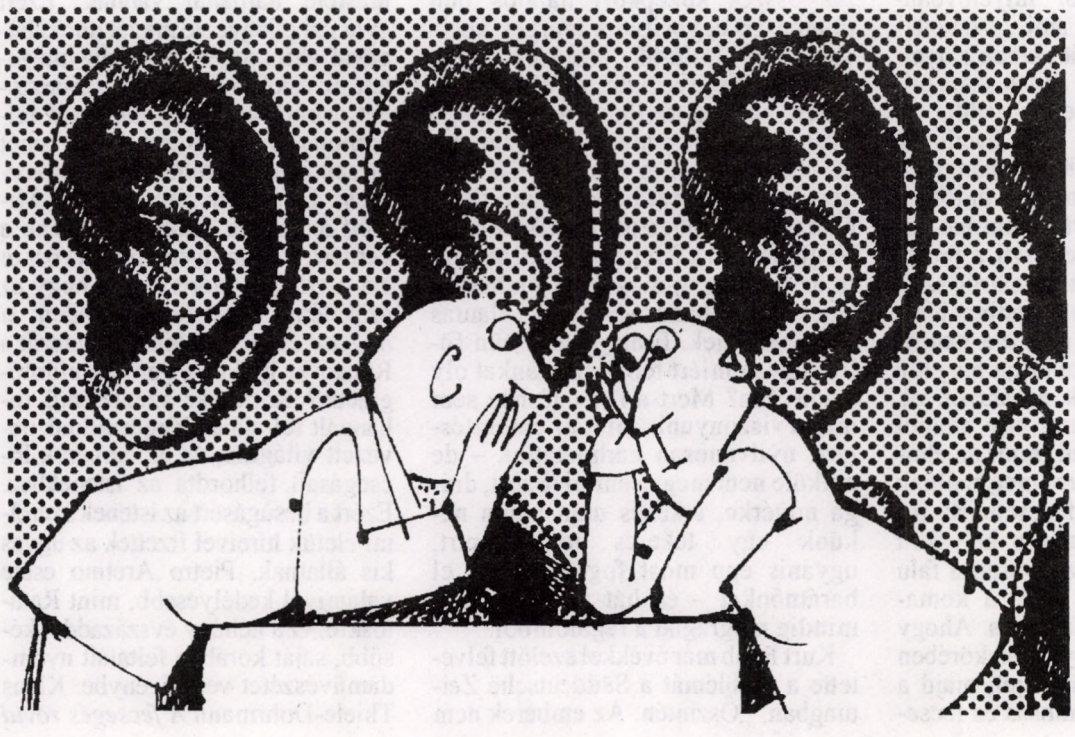

A pletyka az önfenntartás és önérvényesítés ösztönének motorja. Önmagunk állhatatossága biztosításának legtisztább formája. Minél rosszabbakat beszélek másokról, annál jobb vagyok magam, minél gyengébb a másik, annál erősebb vagyok én. Vegyünk csak magunkhoz rendszeresen néhány kis adag pletykát, máris eltűnnek a lehetséges belső ellentmondások: bosszúságok, kisebbségi érzések, irigység és rosszakarat, székrekedések és felfúvódások, neurózisok, gyomorfekélyek, alkoholizmus és magas vérnyomás – nyissák ki a szelepeket,

köpjék ki a mérget és epét. Ugyan mi rosszat teszünk, ha szomszédainkról, kollégáinkról és barátainkról fecsegünk? Semmit. Ellenkezőleg! Nem a sorsukban veszünk részt így? A fecsegésben még a pszichológusok véleménye szerint is az az egészséges, hogy az ember közben *szociálisan* viselkedik. Egymással beszélnek. A beszélgető társak indításokat, új benyomásokat adnak egymásnak, és mindig mozgásban vannak. Vajon a világ leghíresebb pletykaedénye megérte volna a 80 évet, ha gonosz szavait mind lenyelte volna? Nem – a legjobb orvosság a pletyka, és gyávák, akik félnek tőle – és csak amiatt félnek, mert egy napon maguk is sorra kerülhetnek.

Tulajdonképp minden egészen egyszerű: akinek saját élete rendezett, ugyan miért lenne gondban a másik életének rendezetlensége miatt? Ezt kérdezte már sok évvel ezelőtt Charlotte Bühler pszichológusnő. A pletyka titkait vizsgálta, és a következő eredményre jutott: boldog, vidám emberek szívesen fecsegnek, persze mértékkel. Szeretik a társaságot, nemcsak saját négy faluk iránt érdeklődnek, hanem az őket körülvevő élet iránt is.

Azok az emberek, akik elvből nem fecsegnek, legtöbbször kiegyensúlyozatlanok és begyepesedettek. Szájuk mindig csukva marad, mivel hiányzik belőlük az emberi melegség. Hajlamosak a gyanakvásra és bizalmatlanságra.

A szenvedélyes fecsegő, a tipikus rojtosszájú, belülről üres és kielégítetlen. Az élet iránti éhségét mások élményeivel igyekszik csillapítani, és az embertárs botlásai fölött érzett káröröme elégtétellel tölti el.

Fecsegő nyelvek és kéjsóvár fülek – van-e szebb, mint egy kis mérget csepegtetni az emberi kapcsolatokba, néhány igaztalan magot elhinteni, pár kérdőjelet csak úgy elhajigálni magunk körül, könnyedén lebegni a körülbelül világában? A fecsegés szenvedéllyé válik, egyre többet kíván. Már gőzölög és fortyog a híresztelés vegykonyhájában. A híresztelések gyors lábuk van. Alig születtek meg, máris elfutnak létrehozójuktól. Hogy védjék magukat a kellemetlen híresztelésektől, a római császárok létrehozták a „delatores”, a feljelentőknek, vádlóknak, besúgóknak mint a híresztelések nyilvános felvigyázóinak intézményét. Ezeknek az volt a feladatuk, hogy keveredjenek el a nép között, és hallgatózzanak, mit mesélnek az emberek egymás között, és ezt közöljék a császárral. A középkor boszorkányüldözései babonás fantáziálásokon alapultak, amelyek híresztelésekhez, pletykákhoz és beárulásokhoz vezettek. A római császárok és az európai diktátorok kifejlesztették híresztelés-ellenes stratégiájukat, amely két fázisból állt. Először is a lehallgatásból, másodszor pedig az ellenhíresztelés, az ellenpletyka kidolgozásából. Nero császár a római tűzvész után elterjesztette a legendát, hogy a keresztények gyújtották fel a tüzet, Napoleon találta ki a tördöfés legendáját, és Joseph Goebbels a látnokot, aki 1949-re jósolta a végső győzelmet. Az irodalmi nyelvben a híresztelés „keringő szóbeszédet”, „kezesség nélküli hírt” jelent. Külsőleg valami kaméleonszerű képződményről van szó, amely menyéthez hasonló sebességgel végigrohan a hallójáratokon, és végül a felismerhetetlenségig torzulva a nyelven landol. Sok szájból szól, és reggel másképp, mint este.

„Aki mint fecsegő jár ide és oda, titkokat beszél ki; ezért ne állj le azzal, aki sokat beszél”, figyelmeztet a Biblia. A megfontolatlan fecsegés, a szenvedély, hogy embertársaink tettei mögött hibák után nyomozzunk, megmérgezi a földi légkört, figyelmeztettek már 1950-ben Allport és Dr. Cantril amerikai pszichológus professzorok, amikor még senki sem beszélt a földgolyó elszennyezéséről. A pestis, kolera és influenza ellenszerét sikerült felfedezni – a hírbehozását azonban nem. Mivel nem lehet minden fül elé rendőrt ültetni, és minden száj elé mosógépet felállítani, a második világháború alatt Amerika arra kényszerült, hogy pszichológiai fegyvert vessen be a mérgező szóbeszédek ellen: a szóbeszédklinikát, vagyis egy újságírói intézményt azzal a feladattal, hogy korlátozzák a gyalázkodó kijelentéseket és válságggerjesztő suttogásokat, elérendő, hogy a lakosság ne nyugtalankodjék, vagy ne essen pánikba. Számos újság másolta ezt az ötletet, és hozott ki hetenként olyan cikket, amely a tarthatatlan fecsegés feltárásáért fáradozott. Közben Allport professzor és Dr. Cantril magát a szóbeszédet vizsgálta, és hamarosan rábukkant tudományos lehetőségeinek határaira. Diagnózisuk szerint ez ellen lehetetlen kifejleszteni bármilyen immunanyagot. Mivel minden ember szívesen hall újdonságokat, kifejezetten fogékony a mocsaras biotopból származó vírus iránt, amelyben a fecsegés, pletyka és megszólás összeerjed. A szóbeszédklinikán a szóbeszéden kívül magukat a rágalmazókat is vizsgálták. Professzor Allport és Dr. Cantril úgy találta, hogy a rágalmazók három különböző típusáról van szó:

- először is: *a gyáva rágalmazó,*
- másodszor: *a reményteljes rágalmazó,*
- harmadszor pedig: *a gyűlölködő rágalmazó.*

A *gyáva rágalmazó* például azt mondja: A gyárat bezárják, és mi munkanélküliek leszünk.

A *reményteljes rágalmazó* ezt mondja: Végre van gyógyszer a rák ellen.

A *gyűlölködő rágalmazó* pedig: A külföldiek egész szépen feljöttek a mi kárunkra, de vendéglőik mocskosak, és ki tudja már pontosan a különbséget a csirke és a patkányhús között?

Ja igen, 3a pont alatt még be lehetne iktatni az irigy rágalmazót, mint a rágalmak terjesztőinek talán legrosszabb kategóriáját. Az irigy rágalmazó a következőt mondja: Schmidtnével szívesen eltöltenék egy éjszakát, dehát már elígérkezett, tudja Meier úr...

Hogyan viselkedjék egy tisztességes ember, ha olyasmit súgnak be neki, ami más személyekre káros? Ezt még az istenek se tudják! Lukianosz görög szatirikus úgy véli, csak az értelem tehető meg a fül ajtóőrének, és rögtön lemondólag jegyzi meg: „Hát nem nevetséges dolog, ha az ember házában ajtónálló van, de ugyanakkor nyitva hagyja a fülét, ami a lélek kapuja?” Oh Lukianosz úr, fülünket, ezt az élvezetes érzékszervet valóban minden pillanatban szűzien be kell zárnunk, amikor a nyelv az alávalóság édes parfümével bebocsátást kér. Komolyan kívánja ezt? Hát nem vagyunk mindnyájan húsból, vérből és ösztönökből álló szegény emberfiák? Mindenesetre ez alkalommal biztosítani szeretném önt, hogy nekem is állandóan nyitott a fülem az ön számára.

Ugyan mit tehet az ember a fecsegés, a pletyka, a híresztelés és a megszólás ellen? Semmit! Az Istenért, ne cáfolják ezt, tisztelt olvasók, mert gyanúba keverik magukat. És ne sértődjenek meg, mert azzal nevetségessé teszik magukat. Végül pedig ne akarják megváltoztatni életüket, mert azzal bűnösségüket vallják meg.

...És még valami, kedves olvasók. A legújabb dologról még feltétlenül beszélnem kell magukkal. Hát tudják, ... de ennek közöttünk kell maradnia, ugyanis önökön kívül senki nem tudhat meg semmit erről, maguk az egyetlenek, akikkel erről beszélek. Megbízhatok magukban, vagy? Különben az esetet mindjárt az újságban is elmesélhetném.

Fordította: Hampel Károly

Forrás: Publik-Forum, 1999/10

Ezzelino von Wedel

Szabad-e hazudni?

Aki egyszer hazudott, annak többé nem hiszünk, még ha igazat mond is. Ha igaz lenne ez a közmondás, akkor sem önmagunknak, sem másoknak nem hihetnénk, hiszen nap mint hazudunk, a legtöbb esetben egyenesen olajozott rutinnal, olykor figyelemreméltó ügyességgel.

Egy néprajzot tanuló amerikai egyetemista lány fölkereste az egykori fejvadászok egyik faluját Dél-Amerikában. Barátságosan fogadták, és a törzs speciális ínyencségével kínálták: fiatal egerekkel, amelyeket az ember megfog a farkuknál, olajos szószba mártja s aztán elevenen lenyeli őket. A lány gyorsan átgondolta a dolgot, majd kijelentette: „Szívesen megkóstoltam volna az egereket, de sajnos, vallásom tiltja fogyasztásukat."

Ez persze igen egzotikus példa, és a nagy lélekjelenlétről árulkodó válasz egyenesen csodálatot érdemel – ennek ellenére hazugságról van szó. Legalábbis ha ahhoz a meghatározáshoz tartjuk magunkat, amelyet minden klasszikus szótárban megtalálunk: A hazugság tudatosan és mások becsapásának szándékával tett hamis kijelentés.

E meghatározás szigorú mércéjével mérve a lány hazudott. A helyes kijelentés, tehát az igazság másképp hangzott volna, mondjuk így: Rosszul leszek, ha csak arra gondolok is, hogy eleven egeret kell ennem. De ezzel valószínűleg azt kockáztatta volna, hogy őt eszik meg elevenen. Nem volt-e hát mégis helyes, hogy minden erkölcsi megfontolást sutba vágva szükséghazugsághoz folyamodott? Egy pillanatig várjunk még a válasszal! Szükségünk van még néhány adalékra.

Református lelkészek körében szívesen mesélnek arról a sekrestyésről, akinek a templomában gyakran prédikáltak fiatal segédlelkészek. Kérdésükre, milyen volt a prédikációjuk, három értékelést tartott készenlétben. Ha az jól sikerült, azt felelte: „Isten kegyelmes volt." Közepes teljesítmény esetén azt mondta: „Nehéz volt a szöveg." Teljes csőd esetén pedig: „Jól választotta meg az énekeket."

Hazudott-e a szellemes sekrestyés? Szigorúan véve nem, hiszen sem hamis kijelentést nem tett, sem becsapni nem akart senkit.

E két példa nem a tulajdonképpeni hazugságról szól, és azt mutatja, hogy különbséget kell tenni: más dolog az igazságot elkendőzni vagy elhallgatni, és más dolog hazudni. Az említett két példában azonban mégis van valami közös: szórakoztatóak, és ezért inkább csak az igazság-hazugság téma játékos szemlélésére alkalmasak. Hétköznapjaink azonban meg vannak tűzdelve olyan helyzetekkel, amelyekben a tréfa igen hamar alkalmatlanná válik, s az embernek alig van ideje annak mérlegelésére, hazudjon-e, vagy csak elkendőzze az igazságot, vagy éppen kimondja a leplezetlen igazságot.

Mit feleljenek a szülők, ha gyermekük megkérdezi, miért veszekedtek?

Hogyan találjuk meg a helyes szavakat, hogy lemondjunk egy számunkra terhes meghívást?

Hogyan rázzuk le azt a jótékonysági ügynököt, akit szappant és törölközőt akar eladni nekünk?

Vagy hogyan reagáljunk egy telefonhívásra, ha nem akarunk a hívóval beszélni?

Az ilyen támadásszerű helyzetekből gyakran gyors kis hazugságok segítségével vágja ki magát az ember. Ha feltámadna a lelkiismerete, még mindig találhat valamilyen mentséget. Persze egyáltalán nem csökken a hazugsághoz folyamodás kísértése, ha van időnk megfontolni szavainkat. Ellenkezőleg.

Minden évben esedékes az adóbevallás. Hogy mennyit hazudunk évente, az minden elképzelést fölülmúl. De nem kevésbé kedveltek a biztosítási csalások. Valaki összezúzta a családi autó lökhárítóját. Kiváló alkalom arra, hogy egyúttal megjavíttassa a fényszórót s még néhány apróságot – természetesen a biztosítás költségére. És alig akad más, ami annyira ösztönözne hazugságra, mint egy szolgálati út. Különösen az olyan rubrikák teszik próbára igazmondó készségünket, mint a „megtett kilométerek" és a „mellékes kiadások".

De miért tekintsünk mindig csak önmagunkra? Ha másokra fordítjuk tekintetünket, ami mindig igen kifizetődő dolog, akkor teljességében föltárul a hazugság egész szövete, amelybe magunk is beleszövődtünk. Kezdetnek elég a reklámok világára gondolni, még ha a gyengeelméjűség itt éppoly domináns is, mint a hazudozás.

A trópusok minden gyönyörűségét ígéri a csokoládégyártó cég, ha az ő termékeit fogyasztjuk. S egy borotvapenge így kínálkozik: „Hogy Kovács kisasszony ismét kedvesen nézzen Önre!" Amit „gyönge, porhanyított húsként" magasztalnak, az inas mócsingtömegnek bizonyul, amellyel csak egy oroszlán rágóizomzatával lehet megbirkózni. Ártatlan és buta reklám, mondhatnánk.

Kevésbé ártatlanok azok a nem éppen ritka esetek, amikor politikusok hazudnak. Gyakran csak egyetlen szó leplezi le egy rendszer hazudozását. Például a „népi demokrácia" fogalma a volt kelet-európai államokban, ahol a népnek ugyancsak be kellett fognia a száját.

Választási beszédeikben a politikusok gyakran ígérnek olyan dolgokat, amelyekről pontosan tudják, hogy nem fogják megtartani őket. Johnson elnök például 1964-ben a béke jelöltjeként mutatkozott be, holott munkatársaival együtt a vietnami háború kiterjesztését tervezte.

Gyakran az újságírók tárják föl az ilyen praktikákat. De azok a módszerek, amelyekkel ezt teszik, nem mindig állják a szigorú próbát. Hazudozó politikusok okozták az USA Watergate-botrányát – hazudozó újságírók tárták föl.

Kínosan hatnak a hazugságok, amikor olyan díszbeszédek hangzanak el, amelyekről lesír a kozmetikázó erőfeszítés. A betegesen féltékeny férj, aki talán veri a feleségét és a gyerekeit, hirtelen példás családfővé válik, a becsvágyó főnök a cég dinamikus tagja lesz, az egykori náci pedig félreismert ellenállási harcos.

Hogy végül milyen messzire hatnak az igazság vagy a hazugság következményei, teljesen világossá válik az olyan helyzetekben, amelyekkel orvosok gyakran szembetalálkoznak: Megmondják-e a halálos betegnek, mire számíthat? Az igazság megfoszthatná életkedvének végső maradékától, a valótlanság viszont talán új erőt önt belé.

Úgy tűnik hát, hazugság nélkül nem boldogulunk, de mindig vannak olyanok, akik legfőbb törvénnyé akarják tenni az igazmondás kötelességét. Mit nyernénk ezzel? Miért ragaszkodik minden komoly erkölcstani rendszer ahhoz, hogy a hazugság elveten-

dő? Miért lett a „Ne tégy hamis tanúságot felebarátod ellen!" bibliai tilalmából mintegy magától a „Ne hazudj!" általános szabálya? Az ószövetségi tilalom eredetileg csak a bíróság előtti hamis tanúskodásra vonatkozott.

Őrizzük csak meg a szép látszatot, a makulátlan homlokzatot? Természetesen nem erről van szó, és kézzelfogható okai vannak annak, miért kell az igazságot előnyben részesíteni a hazugsággal szemben.

Vegyük még egyszer szemügyre a hazugság klasszikus meghatározását: A hazugság tudatosan és mások becsapásának szándékával tett hamis kijelentés.

Tehát részben egy *dologról* van szó, amelyről valami igazat vagy hamisat mondhatunk. Egyidejűleg azonban egy *személyről* is szó van, akivel közlünk valamit a dologról.

A hétköznapi nyelv igen pontosan különbséget tesz e két szempont között. A tárgyi szempontot az „igaz, helyes", illetve „hamis, helytelen" szavakkal jelöli, a személyes vagy kapcsolati vonatkozást pedig az „őszinte" vagy „becsületes", illetve ellenkező esetben az „őszintétlen" vagy „becstelen" fogalmakkal. Különbség van tehát az „igazság" és az „őszinteség" között. Azt mondhatom például egy barátomnak: a vonat 15 órakor indul. Ha azonban a menetrend tudtom nélkül megváltozott, akkor helytelent mondtam neki. Mégsem voltam becstelen vagy őszintétlen, hiszen nem tudhattam róla. Valami hamisat mondtam, anélkül hogy hazudtam volna.

Ez a különbség ad magyarázatot arra is, elvileg miért vetendő el a hazugság: aláássa az emberek közötti bizalmat. Ha nem hagyatkozhatom többé arra, hogy a másik őszinte, akkor vakon tapogatózom a sötétben, és nem tudom, mire hagyatkozhatom még egyáltalán. Ez esetben semmilyen cselekvésre, semmilyen kapcsolatra nem lennék képes többé; kő lennék, nem ember.

Minden mégoly hazug társadalomban vagy csoportban léteznie kell a bizalom minimális fokának. A kölcsönös bizalom éppoly fontos, mint a tiszta víz és a nem szennyezett levegő. Tehát mindig becsületesnek és őszintének kell lenni? Soha többé nem szabad hazudnunk? Szép lenne, ha ilyen egyszerű lenne a dolog. Sajnos az igazság nem mindig elviselhető, gyakran fáj, olykor kegyetlen, némelykor egyenesen halálos.

Mivel így áll a helyzet, a filozófusok, moralisták és teológusok mindig is elgondolkodtak arról, hogyan lehet az ember őszinte anélkül, hogy túlságosan sértene, mennyi az a hazugságmennyiség, amivel még létezni lehet. Ezekre a kérdésekre a hagyomány két szélsőséges választ adott.

A pragmatikus megoldás amellett érvel, hogy ne törődjünk azzal, hazudunk-e vagy sem – a fő dolog, milyen eredményre törekszünk azzal, amit épp mondunk. Az ellenkező megoldás mereven ragaszkodik az őszinteség elvéhez. A filozófus Immanuel Kant például teljesen komolyan gondolta, hogy mindig és minden körülmények között az igazat kell mondanunk, még akkor is, ha ezzel a biztos halálnak szolgáltatjuk ki egy barátunkat.

De egyik válasz sem kielégítő. A pragmatikus megoldás a nem mindig egyértelmű valósággal szembeni bizonyos tehetetlenségről árulkodik. A hétköznapi életben ezért szükségünk van egyfajta iránytűre, amely megmutatja nekünk, melyik utat válasszuk; az igazság útját, vagy a másikat, amely leplezések és eltakarások révén hazugsághoz vezet. Vannak ennek kritériumai? Összeegyeztethető-e Kant radikális megoldása a keresztény etikával?

Ilyen kérdésekkel a fejemben fordultam levélben a szisztematikus teológia hamburgi professzorához, Hermann Fischerhez, és kértem, írja meg véleményét. Ezt válaszolta:

„Kant válasza, hogy még a barátunk életét is föl kell áldoznunk az igazságért, az ő kategorikus imperatívuszából fakad, miszerint mindig úgy kell cselekednünk, hogy cselekvésünket általános törvénnyé lehessen tenni, márpedig ez a hazugságra nem vonatkozhat, nem lehet általános törvénnyé tenni, ezért mindig igazat kell mondanunk, tehát ebben a konkrét esetben fel kell áldoznunk a barátunkat.

Teológusként azt mondom, hogy Kant rigorizmusa Jézus egyik Hegyi beszédbeli szavára emlékeztet: Beszédetek legyen igen, igen, nem, nem, a többi a gonosztól van. E jézusi rigorizmus ellenére Jézus cselekedeteiben azt látjuk, hogy szeretetből fakadó cselekvését mindig fölérendeli annak a cselekvésnek, amely mereven a törvényekhez igazodik.

Így aztán adódhatnak olyan helyzetek, amikor a szeretetnek kell vezérelnie az embert, és nem az igazságnak. Adódhatnak olyan helyzetek, amikor az ember a szeretet mellett dönt, esetleg annak a felelősségnek a tudatában, amelyet ezzel a bizonyos cselekedetével magára von.

A halálos beteg ágya mellett álló orvos kerülhet olyan helyzetbe, amely teljesen egyedi, és ebben az egyediségben olyan döntést követel tőle, amelyben a szeretet parancsát fölébe helyezi az igazság parancsának."

Az őszinteség parancsának tehát fölötte áll a szeretet parancsa. Ebből legalábbis egy valami levezethető a gyakorlat számára: Amikor mérlegelem, az igazságot akarom-e mondani, mindig be kell vonnom mérlegelésembe a másik embert. Elvárhatom-e tőle, hogy ebben a pillanatban és ebben a formában befogadja az igazságot? De természetesen fordítva is áll a dolog: Mit várok el közben magamtól? Csak hitegetem magam azzal, hogy a felebaráti szeretet érvével a másikat akarom kímélni, miközben valójában az önszeretettől vezérelve a konfliktust akarom elkerülni? Aki becsületes akar lenni, annak föl kell tennie magának ezt a kérdést, akár tetszik, akár nem. Legalább egy szolid döntési kritérium birtokunkban van: *kétség esetén a szeretet mellett kell döntenünk.*

De vannak más kritériumok is. Dietrich Bonhoeffer evangélikus teológus, akit a nácik 1945-ben ellenállási harcosként kivégeztek, másik oldaláról közelítette meg a problémát. Ezzel a címmel írt tanulmányt: Mit jelent az igazat mondani?

„Az igazat mondani mást és mást jelent aszerint, hol áll az ember. Meg kell fontolni a mindenkori körülményeket. Föl kell tenni azt a kérdést, van-e joga és mi módon van joga valakinek megkívánni a másiktól, hogy az igazságnak megfelelően beszéljen. Példa: Egy tanár megkérdezi az egyik gyereket az osztály előtt, igaz-e, hogy apja gyakran megy haza részegen. Ez igaz, de a gyerek tagadja. Bár nevezhetjük a gyerek válaszát hazugságnak, ez a hazugság ennek ellenére több igazságot tartalmaz, vagyis megfelelőbb a valóságnak, mint ha a gyerek kiszolgáltatja apja gyengeségét az egész osztálynak. A hazugság bűne egyedül a tanárt terheli. A gyerek érzi, hogy itt jogtalanul betörtek a család rendjébe, és ezt el kell hárítani. A tanár semmibe vette e rend valóságát."

A hazugság ebben az esetben fegyverré válik, amellyel a gyerek védekezik a tanárral szemben. Egy felnőtt válaszolhatott volna másképp: visszautasíthatta volna a kérdést, és helyreutasíthatta volna a tanárt. A gyerek nem képes erre. Tehát hazudik. Persze ezt a hazugságot úgyszólván idézőjelbe kell tenni.

A hazugság mint a gyöngébbek, az elnyomottak, a hátrányos helyzetben lévők fegyvere – ez a központi motí-

vuma azoknak a hazugság-meséknek is, amelyekben parasztok, jobbágyok és alattvalók védekeznek uraikkal szemben. Hatalmi kérdés, társadalmi rang kérdése, ki tehet föl kérdéseket kinek. A felnőttek kikérdezik a gyerekeket, a hivatalnokok a kérvényezőket, az orvosok a pácienseket, az elöljárók alárendeltjeiket. Csak esetről esetre dönthető el, hogy ezekben a helyzetekben mindig hazugság-e a hazugság. Még egyszer Bonhoeffert idézem:

„Hogyan válik igazzá a szavam? Először is azáltal, hogy felismerem, ki ösztönöz engem beszédre, és mi jogosít engem beszédre; másodszor azáltal, hogy felismerem azt a helyet, ahol állok; harmadszor azáltal, hogy beleállítom ebbe az összefüggésbe azt a tárgyat, amiről valamit mondok."

Később még jelentőssé vált Bonhoeffer számára, hogy foglalkozott a szükséghazugság problémájával. Őt és a német ellenállási mozgalombeli barátait kihallgatásoknak vetették alá, amelyek során a lehető legélesebben vetődött föl számukra az igazság vagy hazugság alternatívája. Mert nem csupán barátaikról volt szó, akiket kímélni és fedezni akartak, hanem végső soron az a másik kérdés állt a háttérben, vajon politikai ellenfeleik nem játszották-e el már régen az igazsághoz való jogukat. A náci rendszert ugyanis már egyáltalán nem az igazság és az őszinteség érdekelte, hanem kizárólag a hatalom.

Ez az igazság kérdésével szembeni teljes közömbösség, amely minden totalitárius rendszert jellemez, a kihallgatás technikájában is megmutatkozik. A kihallgató funkcionáriust egyetlen dolog érdekli: hogyan morzsolhatja szét ellenfelét. Ezt akkor érheti el legjobban, ha olyan valaki áll előtte, aki a lelkiismeretével harcol, vajon szabad-e hazudnia ebben a helyzetben. A kérdezett csak akkor juthat el arra a szabadság, hogy élhet a szükséghazugsággal anélkül, hogy morálisan gyengítené önmagát, ha felismeri, hogy a funkcionárius önmagát fosztja meg az igazsághoz való jogától. Két ember között csak akkor lehetséges becsületesség és őszinteség, ha mindketten az igazság lekötelezettjeinek érzik magukat. Ha nem ez az eset, és egyikük más érdekeket követ, eljátszotta a másik őszinteségéhez való jogát.

A tanítója előtt álló gyerek és a kihallgatója előtt álló ellenállási harcos példája hatásos világossággal mutatja, hogy irreális dolog az igazság kérdését a tiszta érzület dolgává tenni, mintha mindig és minden helyzetben őszintének kellene lennünk.

Bármilyen kulturált és erényes legyen is ez – nem gyakorolható. Csak az lehet olyan egyszerű, mint a galambok, aki olyan okos, mint a kígyók. Bár tény, hogy gyakran gyávaságból hazudunk, a civil kurázsi és a bátorság hiánya miatt; de milyen gyakran mondunk igazat éppen azért, hogy megsértsük vagy megszégyenítsük a másikat, vagy mert hiányzik belőlünk a fantázia és a tapintat!

Szeretetre és felismerésre, szívre és értelemre van szükség ahhoz, hogy az igazság és a hazugság közötti feszültségmezőben megtaláljuk a helyes utat.

Forrás: Publik-Forum, 1991/1

OLVASÓK FÓRUMA

Kedves Szerkesztők!

1999. szeptember 18-án közösségem egyetértésével megírtam véleményemet az „Érted vagyok" 1999 áprilisi számáról.

Ennek a levélnek „A cenzúrázott Jézus"-ról szóló részlete megjelent az „Érted vagyok" 2000. februári számának Anton Mayer-rel foglalkozó Olvasói fórumában.

Szeretném, ha írásom két részlete még közlésre kerülne, még pedig az alábbiak:

Minden újságnak van profilja és megcéloz egy olvasótábort.

Az „Érted vagyok" eredeti célja az volt, hogy a Bokor közösségi életének gyümölcseként szellemi termékeit, lelkiségét megmutassa a nagyvilágnak, vagy legalábbis „Izrael házának", az egyház tagjainak. A templomi forgalmazásból hamar kiszorult egyrészt a „kútmérgezés" miatt, másrészt mert időnként jelentek meg benne olyan egyházkritikus cikkek, melyeknek terjesztését már a szabadabb gondolkodású plébánosok sem engedhették meg. Nem tudom, hogy Bokrunk papjainak templomain túl hány nyilvános pulton látható még „Érted vagyok". (Jó volna tudni.)

Gyakorlatilag az „Érted vagyok" maradt a Bokor belső újsága. Célja az lehetne, hogy segítsen olvasóinak az Isten felé növekedésben, Isten Országának építésében. Ezt jórészt meg is teszi. De nem hiszem, hogy feladata lenne teológiailag alaposan vitatható cikkeket a meggyőzés vagy – óvatosabban fogalmazva – ismeretgazdagítás szintjén közölnie.

Mindenkinek Isten adta joga gondolnia és hinnie, amit gondol és hisz. S nyilván azt is hirdeti, amiről meg van győződve. De egy profilt vállaló újságnak tartania kell a vonalát, és meg kell válogatnia, hogy mit közölhet le.

Szerintem „A cenzúrázott Jézus" elhangozhatnék egy biblikus fórumon, ahol azonos felkészültségű vitapartnerek keresztttüzében kellene helyt állnia vagy elbuknia.

Ami a gyülemlő ellenérzések végére a felkiáltójelet feltette, az a „Hogyan keletkezhetett a húsvéti hit?" c. írás.

Nem tudom, a szerkesztők egyetértenek-e a meggyőződés szintjén hangzó kételyekkel. Ha igen, úgy gondolom, baj van. Ha nem, miért egyeztek bele a közlésbe? Épp a húsvéti számban!?

Évekkel ezelőtt elég nagy port kavart „A valódi Jézus" ilyetén befejezése. Elég sok reklámot kapott Herbst akkor, hogy akit érdekelt – elolvashatta.

Miért kell a kedves keresztény olvasót beetetni? Hogy ne higgyen a feltámadásban? A tetszhalálban higgyen? Mennyivel hitelesebb ez? A cikk ugyan nem küldi Indiába az életben maradt Jézust, de arról sem szól, hogy vajon hova disszidált az újabb megfeszítés elől? Ha az úgy lenne igaz, hogy az életben maradt Jézus végül is kereket oldott, akkor számomra Jézus csaló, és hiteltelen minden tanítása.

Isten segítségével én hiszek Jézus istenségében és a föltámadásban is. De veszélyesnek tartom, hogy ilyen írásokat olvasunk. Minden tűznek megvan a maga salakja. S az bennmarad a kohóban. A kábítószeres sem drogfüggő az első cigarettától. De a másodikra könnyebben rágyújt. Különösen, ha a barátja kínálja. Többen közülünk már elteológizálták keresztény hitüket. Ami a jézusi úton tartja őket, az keresztény gyökérzetük, melyet jórészt szüleiktől örököltek, és eddigi életük során keményen meg is kapaszkodtak vele. De mi lesz azokkal, akiket a nihilből kell kihalásznunk. Hová gyökereztetjük őket? Milyen tanítást, reményt és jövőt tudunk ajánlani nekik?

Kedves Szerkesztők!

Megköszönöm gondos és fáradságos munkátokat, mellyel sikerült a lapot fenntartani. Kérem, hogy a közösséget szolgálva az érthető, Istennek tetsző „logoszt" közvetítsétek („Isten ugyanis nem a zűrzavar Istene", 1Kor 14,33), hogy békességet és lendületet meríthessünk belőle.

Testvéri köszöntéssel:

Trásy Éva

Budapest, 2000. március 13.

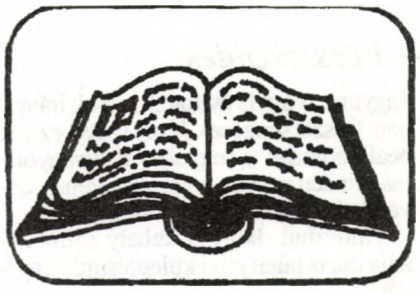

BIBLIA

A júniusi elmélkedéseket Szabó Gyula mezőörsi plébános készítette. A júliusiakat az egyik soproni közösség tagjai állították össze: az elmélkedések sorrendjében Teleki Béla, Némethné Szigethi Katalin, Bidló András, Schaul Árpád, Valkó János.

Június 4. — Mennybemenetel ünnepe — Mk 16,15–20

Mielőtt Jézus véglegesen a szellemi dimenzióba távozik, biztatja az apostolokat, hogy az egész világon hirdessék örömhírét. Szükség is van erre, hisz a 14. versben Jézus a tizenegy szemére veti hitetlenségüket és szívük keménységét.

A dorgálást az indokolta, hogy az apostolok nem hittek azoknak, akik Jézust szellemi, vagyis föltámadása utáni mivoltában megtapasztalták.

A küldetés tartalma az örömhír hirdetése, ill. ennek hittel elfogadása, hisz a tanúknak hinni kell.

Jézus evangéliumát nem nehéz elfogadni, hisz minden ember képes a szeretet tanítására legalább elméletben rábólintani. A hitre nem ehhez van szükség, hanem az ember igazi mivoltának elfogadásához, hisz a hívőket jelek kísérik. Olyan jelek, melyek a pusztán az anyag világ törvényeiben gondolkodók előtt nevetségesnek, sőt lehetetlennek tűnnek.

Tehát az apostoloknak egyrészt értelmesen, az emberek nyelvén kell tudni megfogalmazni Jézus örömhírét, másrészt ki kell tudni nyitni az emberek szívét az Isten dimenziója, vagyis a szellemi lét irányába.

Ez az utóbbi a nehezebb feladat.

Pedig mintha ezen nagyon sok múlna, hiszen Jézus azt mondja, hogy aki nem hisz, az elkárhozik. Természetesen nem egy elméleti hitről van szó, amely Isten előtt kedves a szeretet cselekedetei nélkül. De mintha szoros kapcsolat lenne az önzetlenül élni tudás, az ember és az univerzum igazi, szellemi látása között. Látjuk, hogy ma óriási tudás halmozódott fel a könyvtárakban, egyetemeken... mégsem vagyunk képesek hosszú távon gondolkodni és tervezni. Okosak vagyunk, mégis könnyen lehetséges, hogy elpusztítjuk Föld Anyánkat. Mert nem élő bolygóként nézzük Őt, hanem anyagként kezeljük, s ez egészen másfajta hozzáállást eredményez, mintha életet adó társunkként szeretnénk...

Az örömhír akkor ver gyökeret igazán újra az emberek szívében, ha a szellem oldaláról fejlesztjük értésünket és látásunkat. Akkor kerül igazán helyére Jézus tanítása, a mindent és mindenkit elfogadás és szeretés gondolata.

Június 11. — Pünkösd ünnepe — Jn 20,19–23 — Szellemi távlatok

Az apostolok Jézus feltámadása, sőt mennybemenetele után – hiába a megtapasztalás –, még mindig tele vannak félelemmel. Jézus újra eljön közéjük, hogy erőt öntsön szívükbe.

Békességet hoz. Ne féljetek azoktól, akik titeket üldözni akarnak. Halhatatlanok vagytok. Megmutatja sebeit, ismét átélhetik a Mesterrel való együttlétet.

Nyilvánvalóan nem a fizikai érzékszervekkel látják és tapintják Őt. Megnyílik a lelki szemük.

A millenium évében különösen fontos ez az üzenet. Ma gyakran találkozunk olyan emberekkel, akik azt mondják, akkor hiszem, hogy van Isten, ha látom. A magyar Szent Koronán két apostol képe alig vagy egyáltalán nem látható. Az egyik apostol a „hitetlen” Tamás, a másik Bertalan. Tamást nyilvánvalóan azért ábrázolták így, mert fontos üzenetet akartak így az utókornak átadni.

Amikor Jézus megjelenik a tizenkettőnek, Tamás nincs jelen. A többiek tanúsága kevés az Apostolnak. Azt mondja, hiszem, ha látom. Ám ezen a fizikai megtapasztalást érti. Viszont a feltámadt Krisztus testének már szellemi dimenziói vannak. Tehát nem lehet pusztán földi szemmel és kézzel érzékelve Őt megtapasztalni. Fatális tévedése a kései utókornak, amikor a szellem világáról fizikai módon akar tapasztalatot gyűjteni. Olyan súlyos hibának tartották ezt elődeink, hogy a Szent Koronán ábrázolták, s felhívják az idők távlatából a mai ember figyelmét, nehogy hasonló vétket elkövessünk.

Az ad erőt az embernek, ha hibái ellenére is elfogadják – ahogy Jézus sem kérte számon az apostolok gyengeségét –, valamint amikor távlatok nyílnak meg az ember előtt. A szellem az örök élet távlatát nyújtja az Úr, amikor ezzel a látásmóddal és tapasztalással gazdagítja a tizenkettőt.

Pünkösd ünnepe ma is csak úgy képzelhető el, ha számunkra is kezdenek megnyílni ezek a távlatok. Talán finomabban kellene fogalmaznom, mert Istent nem tudjuk a maga teljességében megtapasztalni, amíg itt a földön élünk. De talán mégis megérinthet minket is a benső béke, a harmónia, a Feltámadt szeretete és ereje. S azonnal eltűnik a kétségbeesés, a perspektívák hiánya, mert tudjuk, nem vagyunk egyedül, hisz az Ő lelke, szelleme mindig velünk marad.

Június 18. — Szentháromság vasárnapja — Mt 28,16—20 — Hagyományokra építve

Jézus Galileában, a „pogányok” vidékén találkozik apostolaival. Ráadásul egy hegyen, s ezzel mintegy kiemeli őket a partikuláris szemléletből.

Mindenkihez küldi őket. Milyen egyetemesen tudott Jézus gondolkozni!

Küldetésünk ma is mindenkihez szól.

Néha érdekes párhuzamot lehet felfedezni a hagyományos egyházi látásmód és a közösségi között.

A hagyományos egyház azt a közel 10 % hívőt segíti, akik valamilyen formában kapcsolatban állnak az egyházközségekkel. Templomba járnak, hittan órákon vesznek részt, részesülnek az egyház szentségkiszolgáltató rendszeréből. Ez helyes és jó, de nem elég, mert mi lesz a többi 90 %-kal? S hasonlóképpen néha úgy tűnik, mintha a kisközösségeink is csak azokkal akarnának foglalkozni, akik hasonszőrűek. Eljönnek találkozókra, kapcsolódnak programjainkhoz... Vajon van-e sok szálon közös kapcsolódási pontunk azokhoz az emberekhez, akik a társadalom és a hagyományos egyház döntő többségét alkotják?

Jézusnak bizonyára erőteljesen szorgalmaznia kellett, hogy az apostolok a nagypéntek, ill. a feltámadás utáni kábulatból felébredve képesek legyenek a zárt ajtókat kinyitni és elindulni az emberek felé.

Ehhez le kellett győzni a félelmeiket. Bizonyos értelemben relativizálniuk kellett önmagukat, hiszen másoknak is voltak értékeik, melyeket őnekik is el kellett fogadniuk. Úgyanakkor alázatosnak is kellett lenniük, hisz a visszautasítás még magát Jézust is megviselte, amikor Jeruzsálem falainál sírásra fakadt: „hányszor akartam összegyűjteni..., de te nem hagytad...”

Nagyon érdekes, hogy Jézus nem halálra ítélésének helyét, kulturális közegét tartja alkalmasnak arra, hogy onnét hirdesse meg a mindenkihez szóló tanítványiságot, hanem a számunkra kicsit kevésbé ismert Galilea területét.

Tehát nagyon fontos, hogy milyen az az alap, amire ráépülhet egy egyetemes üzenet. Nem tudom szeretni az egész világot, csak a saját hagyományomon, közösségemen keresztül. Azt gondolom, hogy hagyományaink megismerése nélkül nincs mindenkit szeretés, s azt is gondolom, hogy saját gyökereink származási, kulturális, vallási mély megismerése valahol összeér más népek emberek hasonló értékeivel.

Világunkban nagy szükség lenne hasonló szemléletű tanítványokra. S akkor képesek leszünk megszólítani azokat a testvéreinket is, akik ma még látókörünkön kívül vannak.

Június 25. — Évközi 12. vasárnap — Mk 14,12-16.22-26 — Vérszerződés

Olvasva az Eucharisztia alapításának rövid leírását, érdekes gondolatra lettem figyelmes. Túl a szentségtani tartalmán, mintha ez egy vérszerződés lenne Jézus és a tanítványok között. S erre van példa magyar történelemben is. Lehet, hogy csak egy „véletlen” egybeesés – bár véletlenek szerintem nincsenek –, érdemes lenne rajta elgondolkozni.

Mert vannak ennek a nemzetnek olyan központi kultikus beavató tárgyai, melyekben sűrítve egész „pogány-vallási” múltunk írva vagyon. Ilyen a Szent Korona. Korát visszavezethetjük egyesek szerint a IV. sz.-ig, de az is elképzelhető, hogy később készült. Ami tény, hogy nem a szentatyától kaptuk, ő csak áldását adta. Még érdekesebb, hogy kizárólag keresztény szimbolikája van, mégpedig a manicheus és a nesztoriánus tanításnak megfelelően. S mivel a kereszténység első évszázadaiban eleink nagy valószínűséggel a pártus birodalomban laktak, pont arrafelé, ahol az apostolok kifejtették missziós munkájukat, nagyon is lehetséges, hogy népünk igen korán megismerkedett a kereszténységgel, tehát nem voltunk olyan értelemben pogányok, mint ahogy azt sokan gondolják és tanítják. De van még igen sok közös vonás köztünk és a Názáreti között. A közhiedelemmel ellentétben mindig, ma is, befogadó, másokat segítő nép voltunk és vagyunk. Vagyis nyitottak mások irányában. Összecsengenek Jézus szavai ezzel a beállítódással: „Tegyetek tanítványommá minden népet… ez az én vérem a szövetségé, melyet sokakért kiontok.”

Valószínű, hogy a kehely szimbolikája ma is hűen jelzi küldetésünk lényegét.

A kehely hasonló a virághoz, amely szirmait kitárja a fény felé, s befogadja a Nap sugarait. Tehát a kehely a felfelé vagyis az Isten felé nyitott ember jelképe, melyet az Úr betölt szeretetével, erejével. S ahogy a szentmisében a bor és a víz átalakul a kehelyben, hasonlóan kell nekünk is bensőleg megváltoznunk az isteni szeretet által.

Július 2. — Évközi 13. vasárnap — Mk 5,21–43 — Jézus átvezet a „túlsó partra”

Jézusban közénk jött az Isten. Ő mindkét parton otthon van, mindkét létforma a tulajdona. Azért jött, hogy minket is átvezessen a „túlsó partra”, más szóval üdvözítsen. Hogyan adja ezt tudtunkra a mai evangélium?

Jairus áll az innenső parton, keresi az üdvösséget, ezért fordul Jézushoz: „Kislányom halálán van, jöjj, tedd rá kezedet, hogy meggyógyuljon és életben maradjon” (5,23). A halál az innenső part. Jézus megindul vele a „túlsó partra”, mert hitt.

A vérfolyásos asszony az innenső parton várja, hogy Jézus üdvözítse, kigyógyítsa betegségéből. Hallhatja az Úr szavát: „Leányom, hited meggyógyított, járj békében és maradj egészségben” (5,35).

Jairus az innenső part mélységébe zuhan, amikor a rémhírt hallja házanépétől: meghalt a lánya. Jézus, a hűséges útitárs, felkarolja őt: „Ne félj, csak higgy!”

Jairus lányának „siratói és jajgatói” belegyökereztek az innenső part agyagába, a halott, az elmúlt mellett. Jézus őket is át akarja segíteni a túlsó partra, ezért bátorítja őket: „Nem halt meg, csak alszik” (5,39). De ők kinevették, visszautasították az üdvösséget. Nem is léphettek át Jézussal a túlsó partra, kiküldte őket a szobából. A többieknek bemutatta az üdvösséget, újjá teremtette a kislányt: „Kislány, mondom neked, kellj fel!” (5,42)

A szemtanúkat megigézte az ámulat, majdnem megrekedtek az innenső parton. Jézus szavaira „felocsúdtak”: „Adjatok neki enni” (5,43).

Mi tehát az innenső part? Az evilági árnylét, a pesszimizmust szülő szenvedés, elkeseredés, halál, gyász, ami egyébként alapvetően emberi sors. Ott vesztegelek-e az innenső parton? Vagy hittel fordulok Jézushoz? Jézus átvezet engem is a túlsó partra.

A túlsó part az evilági fénylét, az optimizmus, a hit, a bizalom, a szeretet, az öröm, a boldogság, az élet teljessége. Jézus célja, ide vezetni. Van-e erre igényem, és a hozzá szükséges hitem? Meg van-e bennem az égrenéző alázat?

Márk tanítása nyomán mondhatjuk, hogy az üdvösség, amit Jézus előre jelzett és megvalósított, kettős. Egyik a túlsó part ígéretes előfénye az evilági dolgokban: a testi-lelki egészség, öröm, szeretet, boldogság. Másik a túlsó part beteljesedése, ahová Urunk előttünk ment, vezet minket és már helyet készített nekünk. Gondolok-e erre, amikor az egészség és az üdvösség szavakat hallom? Igénylem-e az üdvösséget magam és szeretteim, minden embertestvér számára? Mit teszek, hogy ez az üdvösség beteljesüljön? — Jézusom hiszek, segíts!

Július 9. — Évközi 14. vasárnap — Mk 6,1–6 — Előítéleteink legyőzése

„Nem az ács ez, a Mária fia? Nem Jakab, József, Júdás és Simon testvére?” És folytathatnám a sort a sort: hogy ez nem X. Y., aki ilyen és olyan, akit jól ismerek ? Erre, ő nem lehet képes, mert…..

Az ember felnőtt korára többé-kevésbé kialakul a világról alkotott értékítélete, életszemlélete, ami később is folyamatosan fejlődik tovább. Ez az életszemlélet, ez a bizonyos szemüveg, az emberekről és dolgokról alkotott vélemény gyakorlatilag nem más, mint az ember előítélete Úgy is nevezhetném, hogy ez az egónk fátyla. Ez az ember látásmódja, de egyben korlátja is! Az elfogadáshoz, az új megismeréséhez, az új tapasztalat megszerzéséhez ezt a szemüveget le kell vennünk. Mert ha nem, akkor elzárkózunk az ismeretlen elől, és a lényeget nem ismerhetjük fel.

Az előítélet olyan, mint egy kendő. Betakarjuk vele embertársunkat, az eseményt vagy a hallott gondolatot, aztán már nem is látunk mást, csak a kendőt, a saját előítéletünket. Így tudattalanul csak azokat az észrevételeket figyeljük meg, amelyek igazunkat, a korábbi véleményünket támasztják alá.

„Igazán mondom néktek, aki nem úgy fogadja Isten Országát, mint egy gyermek, nem jut be oda” (Mk 10,15). Gondoljunk csak bele, hogyan ismeri meg a kisgyermek a világ dolgait. Megnézi, kézbe fogja, játszik vele, szájába veszi stb. Nem kívülről szemléli a játékot, hanem eggyé válik vele. Játéka közben ő a motor, az autó, és ő a kisbaba is, s ha a nyitottságán keresztül megismerte, megtapasztalta, félreteszi azt. A gyermek nem mondja azt, hogy éget a vasaló, vagy forró a kályha. Számára ez kevés információ, mert csak tapasztalatai, átélései jelentik neki a valóságot.

Spirituálisan csak az előítéletektől mentes információszerzés lehet alapja a valóság megismerésének. Ez a megismerés, személyes élmény, tapasztalat, átélés válik bennünk tudatossággá, bölcsességgé. Ha valamit átéltél, azt Te már tudod. Ezzel kapcsolatban meggyőződésed, hited megingathatatlan. Mondhat bárki bármit. Az élet legnagyobb ajándéka az élet megélése, vagy inkább átélése, a belső tudatosság.

A lelkiségről, a spiritualitásról beszélni, hallani, érteni és tudni valamit, nagyon kevés. A lelkiséget, spiritualitást, így a Bibliát is, Neked és nekem, mindnyájunknak, nap mint nap, óráról órára, tettekre váltva szükséges élnünk. Hiszen mindnyájan az élet ajándékát, az átélést, az eggyéválást akarjuk! Ennek eléréséhez a legfontosabb lépés a gyermeki nyitottság, az előítéletektől mentes belső érdeklődés kifejlesztése.

Mindezeknek hiányában a Jézust körbeálló nép csak megbotránkozni és ítéletet mondani tudott „Ki adott neki ekkora bölcsességet? Hogyan történnek ilyen csodák általa? Nem az ács ez, a Mária Fia?” Ilyen hozzáállással a prófétának, Jézusnak, nem sok becsülete, van saját népe, családja körében!

Július 16. — Évközi 15. vasárnap — Mk 6,7–13 — És kettesével szétküldte őket...

Jézus még küldetése elején van, de Isten Országának mustármagját már elvetette. A kis növényke már kihajtott, megjelentek rajta az első rügyek. Ezek a rügyek még gyengék, egy komolyabb vihar letörheti őket, meg kell erősödniük a szélben, az esőben és a szárazságban. Az Apostolok többször hallgatták már tanítását, megtapasztalták gyógyításait és csodáit, de eddig talán nem is gondoltak arra, hogy egyszer Nekik kellene továbbadniuk az Örömhírt. Mennyivel kényelmesebb másoktól hallgatni az Örömhírt, és milyen nehéz az, amikor nekünk kell továbbadnunk azt. Az Apostolok is így érezhették; már megértették Jézus nagyságát, de csak most lépnek arra az útra, ami Őket majd apostollá — küldötté — teszi. Ez az út nehéz lesz, Isten segítsége nélkül biztosan nem sikerülne. Jézus azonban nem kíván Tőlük lehetetlent, ezt Ők is tudják. A keleti vendégszeretet megadja Nekik a szállást és az élelmet. A kor szokása szerint minden hithirdetőt úgy kell fogadni, mint egy urat. Ezzel azonban nem szabad visszaélni, egy helyen nem illik tovább maradni egy-két napnál. Az igaz hithirdető ezután továbbmegy. Kettesével mennek, így támaszt jelentenek egymásnak. Jézus hatalmat ad Nekik a tisztátalan lelkek felett. Jézus minket is elküldött.

Az Apostolok az úton még egyszer végiggondolhatják azokat a tanításokat, amelyeket Jézustól hallottak. A bűnbánat hirdetése, az ördög kiűzése és a betegek gyógyítása során újabb és újabb kérdések merülhetnek fel bennük, amelyre majd Jézustól várnak választ. A gyaloglás és a hit hirdetése lehetővé teszi az elmélyülést, a gondolatok rendezését és a döntést Jézus mellett.

Az Apostolok, tapasztalatokkal megerősödve, hamarosan visszatérnek Jézushoz (Mk 7,30). A mustárnövény rügyei kihajtottak, megjelentek az ágak, melyeken már számtalan levélke található. A növényből hamarosan — egy több ezer évig fennmaradó — nagy fa lesz. A mi rügyünkből, mikor hajt majd ki egy újabb ág ?

Július 23. — Évközi 16. vasárnap — Mk 6,30–34 — Egyedül a Mesterrel

Akkoriban történt, amikor a Mester kettesével elküldött minket, hogy járjuk be Izrael falvait, városait, hirdessük a bűnbánatot, gyógyítsunk és ördögöket üzzünk. Megmondom őszintén, nagyon féltem útnak indulni. Bár Jakab velem volt, mégis úgy éreztem, hogy a Mester nélkül árvák és elhagyatottak vagyunk.

Sok falvat, várost bejártunk, sok beteget meggyógyítottunk, sok ördögöt kiűztünk és beszéltünk az Isten országáról. Volt ahol szívesen hallgattak minket, volt ahol megkergettek. Csodálatos és borzalmas élményeink voltak, néha a fellegek felett jártunk, máskor pedig a porban csúsztunk.

Hosszú volt ez a néhány hét, amit a Mester nélkül töltöttünk. Nagyon hiányzott az Ő jelenléte, támogatása, bíztatása. Szerettem volna megpihenni mellette, szerettem volna elmondani neki az élményeimet, a kérdéseimet...

Mikor végre újra visszatértünk hozzá, úgy éreztem magam, mint az a gyermek, aki elveszett a jeruzsálemi piacon, és végre rátalált a szüleire. A többiek is hasonló állapotban voltak, mint én, és ezt Jézus is megérezte. Azt mondta, hogy menjünk el Betszaida mellé, ahol egyedül lehetünk, ahol mindent elmesélhetünk, megbeszélhetünk. Persze ez akkor nem sikerült, mert a nép is megtudta, hogy mire készülünk, és mire partot értünk, már emberek ezrei várták Őt, de ekkor értettem meg, hogy bár a feladatomat nekem kell elvégeznem, mégis a Mesterhez tartozom, mégis tőle kaphatok erőt, biztatást, eligazítást, megnyugvást. Megértettem, mit jelent az, hogy Vele lenni!

Azóta nagyon sok várost megjártam. Már nem félek, de még most is nagyon várom a percet, amikor egyedül lehetek Vele. Mióta megfeszítették és feltámadt, azóta még inkább érzem, hogy bármikor, bárhol megtalál engem, és én megtalálom Őt. Azóta megtanultam, hogy van ideje a tettnek, és van ideje a hallgatásnak, amikor kettesben lehetek a Mesterrel.

És higgyétek el, testvérek, ha nem lennének ezek a csendes órák, csendes percek, talán most nem lennék itt köztetek, talán nem lenne erőm holnap tovább indulni egy másik gyülekezethez, talán nem tudnám elviselni azt, hogy bármelyik pillanatban az oroszlánok elé vethetnek.

Jól jegyezzétek meg tehát: ahhoz, hogy menni tudjunk, néha meg kell állnunk, ahhoz, hogy szólni tudjunk, néha hallgatnunk kell, ahhoz, hogy Róla tudjunk beszélni, néha Vele kell lennünk.

Július 30. — Évközi 17. vasárnap — Jn 6,1–15 — Személyes választ adni Isten hívó szavára

A nép éhes és fáradt, bajban van. Ezt az állapotot korlátozásként, frusztrációként éli meg.

Jézus látja az elcsigázott sokaságot, és csodát tesz. Csodát, melyre a nép talán jobban felfigyelt, mint az Örömhírre, melyet tanított. Jézusra azonban jellemző: szavait csodákkal tette nyomatékosabbá, még akkor is, ha csodái értelmezésének terén rossz tapasztalatai lehettek.

Gondolkodhatnánk úgy, hogy könnyű volt Jézusnak, mert Isten fiaként tehette csodáit. Az effajta gondolkodás azonban egyszerűen a valóság semmibevételét jelenti. Mert álljunk meg egy pillanatra, és gondoljunk csak saját életünk eseményeire! Milyen felfoghatatlan és csodálatos mindaz, amit mindennapinak, természetesnek érzünk. Már létezésünk ténye is csodaszerű. Az, hogy megszülettünk, élünk, s egy napon meghalunk. Mi ez, ha nem csoda! Vagy ez a „természetes”? Ha így érezzük és gondoljuk, akkor vakok és botfülűek vagyunk. Már a valóság is csoda. Értelemmel sokszor felfoghatatlan, s minden természetesnek tűnő kellékével és anyagával egyben természetfölötti is!

Jézus csodái nem öncélúak, ő nem saját személyét akarja felmagasztalni általuk. Csodáival konkrét üzenet valósul meg. Isten uralmának beköszöntését jelzi, s ugyanakkor az adott konkrét helyzetben mutatja meg Isten jóságát.

Jézus tehát a tömeget csodával segíti ki a bajból (más esetekben a bűnből). A csodának, ha nem vonatkoztatnánk saját üdvösségünkre: szabadulásunkra a bajból, a bűnből a megváltottságba, nem volna számunkra semmi értelme.

Jézust, csodái ellenére, sok ember visszautasítja, mások pedig éppen ezekben látnak olyan kinyilatkoztatást, amely az élet végső értelmét tárja fel. A döntő kérdés az, engedjük-e, hogy megszólítson minket az Isten?

Minden csodás eseménynek, így ennek is, találkozás-jellege van: Jézus feltárja a csodában Isten Országának közelségét, s bizonyos módon önmagát is. Isten Országának közelsége azonban csak a hívő ember számára lesz Jézus által láthatóvá. Aki nem tud, vagy nem akar Jézussal a hitben találkozni, attól a csodát megtagadják (Mk 8,11-13). A csoda akkor „ér valamit”, ha szemlélője-hallgatója kész a találkozásra, s személyes választ ad Isten hívó szavára. Így Jézus 2000 évvel ezelőtti csodái elérnek minket is. A csodás események személyes „lefordítása” megy végbe mai keresztény életünkben.

Kelemen Zoltán

A kerékpározásról

Miért fontos számunkra a bringázás?

Amikor az 50-es, 60-as években egyre több és több ember jutott autóhoz Nyugat-Európában, szinte senki sem gondolt arra, hogy a kerékpár egyszer még visszatérhet az utakra mint mindennapi közlekedési eszköz. Az emberek örültek az autójuknak, teljes joggal: új idő- és térbeli távlatokat nyitott meg előttük. Nem kellett vonathoz, buszhoz igazítaniuk életritmusukat, akkor indultak el a kocsival, amikor kedvük szottyant, és sokkal hosszabb távolságra, mint amit korábban kerékpárral bejárhattak. Gyorsabbá vált közlekedésük, úgy tűnt, kocsikázásukkal jelentős időt takarítanak meg.

A 70-es évek elejétől azonban a kerékpárosok újra nagyobb számban jelentek meg az utakon, elsősorban hollandiai és németországi városokban. Számuk az évek folyamán egyre nőtt. Mi volt ennek az oka? Sokan – elsősorban fiatalok – úgy gondolták: változtatni kell a társadalom közlekedési szokásain, ugyanis az autók átalakították a városokat. Zajossá, szennyezetté, zsúfolttá tették a lakóhelyeket, ahol a négykerekűek uralták a teret, és megszüntették a normális élet feltételeit. Visszanyúltak tehát a kerékpárhoz, hiszen kisebb távolságokon az kiválóan pótolja a gépkocsit. A kerékpár térhódításához nem volt elég az emberek új gondolkozásmódja – a közlekedés irányítóinak is másképp kellett hozzáállniuk a kerékpáros közlekedéshez. Szemléletváltozásuk nem ment magától, hanem sokszor csak külső nyomásra, a kerékpáros és a környezetvédelmi szervezetek érdekérvényesítő, nyomásgyakorló munkájának eredményeként valósult meg. A 70-es évek közepétől egyre gyorsuló ütemben építették a kerékpárutakat, csillapították a belvárosokban a forgalmat. A közlekedés átértékelésében élen járt Hollandia, Németország, Dánia és Belgium, míg Nagy-Britanniában, Franciaországban csak a 90-es évek elején történt látványos előrelépés.

Magyarországon – egy-két kivételtől eltekintve – a rendszerváltás után, a 90-es évek elején tapasztaltuk az első, a kerékpárosok számára kedvező döntések hatásait, és most jutottunk el odáig, hogy több mint 1000 kilométernyi kerékpárút áll rendelkezésünkre.

Az eredmények ellenére sok még a tennivaló. Kerékpáros munkánkat nagymértékben elősegítené, ha újabb magánszemélyek, közösségek, valamint környezetvédelmi szervezetek kapcsolódnának be a kerékpáros programokba. Bízunk benne, hogy pedagógus kollégáink közül is sokan csatlakoznak a kerékpárosok közösségéhez. Biztatásképpen a következőkben tizenegy szempont alapján hasonlítjuk össze a kerékpárt nagyobb vetélytársával, az autóval. Reméljük, egyértelművé válik a kerékpáros közlekedés térhódításának társadalmi, gazdasági, környezetvédelmi hasznossága, és egyúttal érthető lesz, miért fontos nekünk a bringázás.

Az autó és a kerékpár összevetése

1) Károsanyag-kibocsátás

A személygépkocsik felelősek a Magyarországon emberi tevékenység következtében kibocsátott szén-monoxid 83%-áért, a savas kémhatású nitrogén-oxidok több mint feléért, a szénhidrogének háromnegyedéért. Az utóbbiak között található több olyan aromás szénhidrogén – így például a benzpirén –, mely fokozottan rákkeltő vegyület. A gépkocsik közvetve is hozzájárulnak a talaj és az élővizek savasodásához a káros anyagok nedves és száraz kibocsátásán keresztül.

A kerékpár ezzel szemben káros anyagot nem bocsát ki (a fékek és a gumik kopása jelentéktelen szennyezést okoz).

2) Zajkibocsátás

Autóutak mentén a zaj mértéke messze meghaladja a megengedett értéket. Hazánkban az elsőrendű utak mellett mért zajszint csúcsforgalomban 70-80 dBA, miközben a határérték 65 dBA. A nagy zaj a lakosoknál kialvatlanságot, fáradtságot okozhat, jelentősebb terhelés esetén vérkeringési problémákat és halláskárosodást válthat ki, valamint depresszió kialakulásához járulhat hozzá.

A kerékpár ezzel szemben – a nem túl gyakori csöngetéstől, a kiküszöbölhető lánccsikorgástól és a gumi enyhe súrlódásától eltekintve – nem kelt zajt.

3) Energiahatékonyság

A kerékpár az összes közlekedési eszközök közül a leghatékonyabb. Egy kilométer megtételéhez csak 22 kalóriát emészt fel, amit 0,4 dl tejből lehet fedezni. Az autó a repülőgép után a legtöbb energiát fogyasztó közlekedési eszköz; 25-ször annyi energiát használ fel, mint a kerékpár.

4) Hulladékterhelés

Egy átlagos autó előállítása során annyi szemét keletkezik, amennyit egy ember egész élete során termel. Mielőtt a tulajdonos beül új autójába, már 922 millió köbméter levegőt szennyezett el és 26,5 tonna hulladék keletkezett. A kerékpár gyártása során a hulladéktermelés az autóénak ezredrésze.

5) Területfoglalás

Egy 2 x 1 sávos autóút átlagos területszükséglete szélességben 15 méter, míg az önálló kétirányú kerékpárúté 2,2 méter. Egy autó helyén 12 kerékpárt lehet tárolni, közúti forgalomban pedig egy autó helyén 5 kerékpáros haladhat. A kerékpározásnak tehát sokkal kisebb a helyigénye, nem foglalja el az emberek, állatok és növények élőhelyét.

6) Területfejlesztés

Az autóhasználat hozzájárul ahhoz, hogy a bevásárlóközpontok és a munkahelyek a település központjától egyre távolabb telepednek meg, ezáltal elszívják a beruházásokat a belső területektől. A széttelepülési folyamat felszabdalja az adott területet, veszélyeztetve ezzel az ökológiai rendszert.

7) A természetre gyakorolt hatás

Az autóutak kettévágják az élőhelyeket: akadályozzák az állatok vándorlását, és rengeteg állat pusztul el az úttesten. Különösen veszélyeztetettek azok a fajok, amelyeket nyári éjszakákon vonz a napközben átmelegedett útburkolat, ezek könnyen válnak a gépkocsik áldozatává. Az autók

természetvédelmi károkozására az egyik legjellemzőbb példa a Hont és Parassapuszta közötti kétéltűpusztulás. A barna varangyok tavasszal a téli menedéket adó erdőkből tömegesen vándorolnak a szaporodási helyül szolgáló nedves élőhelyek felé, és ezrével pusztulnak el a vándorlási útjukat keresztező 2-es úton. A kerékpárok nem okoznak jelentősebb természeti károkat. Egyrészt a kerékpárutak kevesebb helyet vesznek el a természetből, másrészt a kétkerekűek kevés állatot ütnek el. Kis odafigyeléssel még a csigák és a nagyobb testű rovarok is kikerülhetők bringával.

8) Az egészség megőrzése

A gépkocsival történő közlekedés nem teszi lehetővé a mozgást, sőt a rossz testtartás, illetve a kátyús utak miatt könnyen okozhat gerincproblémákat. A kerékpározás egészséges. Orvosok megfigyelése szerint a rendszeres kerékpározás számottevően csökkenti a keringési rendellenességek kialakulásának veszélyét.

9) Balesetek gyakorisága

A gépkocsi az egyik legveszélyesebb közlekedési eszköz. Évente több tízezer személy sérül meg az utakon, közülük mintegy 3000 életét veszíti. A kerékpáros sok esetben szenvedője a közlekedési balesetnek. (1995-ben az összes közúti baleset 17,9 %-ának volt kerékpáros áldozata.) A kerékpározás balesetveszélyessége nagymértékben csökkenthető a kerékpáros és a közúti forgalom elválasztásával, például kerékpárutak építésével.

10) Gyorsaság

Kétségtelen, hogy hosszabb távolságokat megtéve az autók gyorsabbak, hiszen az autóutak jellegétől függően 60-100 km/h átlaggal közlekedhetnek rajtuk. Nagyobb városokban, így Londonban, Párizsban, Rómában azonban a forgalmi dugók miatt az autók átlagsebessége 10 km/h. A kerékpáré ezzel szemben 15-20 km/h, tehát a forgalmas városokban a kerékpár gyorsabb az autónál. Egy 1995-ös budapesti felmérés is megerősíti ezt a külföldi tapasztalatot, ugyanis a különböző közlekedési eszközök versenyében a kerékpár megelőzte az autót. A cél az volt, hogy a résztvevők a külső kerületekből minél hamarabb a belvárosba jussanak úgy, hogy a közlekedési szabályokat nem szegik meg. A leggyorsabban azok teljesítették a távot, akik a tömegközlekedés és a kerékpározás kombinációját alkalmazták.

11) Társadalmi kapcsolatok

Az autózás gyorsaságánál és zártságánál fogva nem tesz lehetővé szorosabb kapcsolatot a társadalmi és természeti környezettel. Egy adott területen a vezető csak átrobog kocsijával, sok részletet nem vesz észre, s – a környezetre ártalmas és balesetveszélyes rádiótelefonos érintkezésen kívül – nem nyílik lehetősége emberi érintkezésre. Az autóutak építése tönkreteszi a helyi közösségeket, hiszen elválasztja az embereket (forgalmas utakon, különösen autópályákon csak több kilométeres távolságokban lehet átkelni, így a korábbi szomszédok az út megépítése után csak hosszabb kerülővel kereshetik fel egymást), másrészt az autót használóknak kevés idejük marad embertársaikra. Bár látszólag gyorsabban és szabadabban közlekednek, de a valóságban – az autó fenntartásának idő- és pénzigénye miatt – időt nem takarítanak meg vele. A kerékpáros élő kapcsolatban marad a természettel és az emberekkel.

A kerékpározás vélt és valós hátrányai

1) Hosszabb távolságokon a kerékpár lassú. Ez kétségkívül fennáll, gyorsíthatunk azonban közlekedésünkön, ha a kerékpárt tömegközlekedési eszközzel – HÉV, vonat – együtt használjuk.

2) Nagyobb holmik kerékpáron nem szállíthatók. Jogos ellenérv, hiszen a kerékpárt nem szekrény szállítására találták ki. Azonban a csomagtartó, utánfutó használatával jelentősen növelhető a kerékpár teherszállítási teljesítménye.

3) A kerékpár használata az időjárástól függ, esőben, hidegben nem tanácsos, illetve nem kellemes kerekezni. Erre egy norvég mondással válaszolunk: Nincs rossz idő, csak alkalmatlan öltözék. Eső ellen védekezhetünk esőkabáttal, esőnadrággal, sárhányóval, hideg ellen pedig több rétegű öltözködéssel.

4) A bringa balesetveszélyes, hiszen egy balesetben jóformán semmi sem védi a kerékpározó személyt. Sajnos ez jelenleg is élő probléma, hiszen míg a közúti balesetek száma csökken az utóbbi időben, addig a kerékpáros baleseteké nő. A balesetveszélyt három módon csökkenthetjük: szereljünk fel visszapillantó tükröt; tartsuk be a szabályokat; használjuk a kerékpárutakat, vagy azok hiányában a kisforgalmú utakat. Bár bukósisakkal balesetet nem tudunk megelőzni, mindazonáltal viseljük, mert védi fejünket; használata több országban kötelező.

5) Kerékpárunkat könnyen ellophatják, hiszen kevés a biztonságos kerékpártároló. Erre is van megoldás, ne használjunk értékes, szemre tetszetős kerékpárt, valamint forgalmas helyen kerítéshez, vagy oszlophoz lehetőleg két zárral rögzítve hagyjuk magára, és máris minimálisra csökkent a lopás veszélye. Kérjük továbbá munkahelyünk vezetőitől a kerékpártárolás megoldását.

6) Kerékpározás közben piszkosak leszünk és kiizzadunk. Az állítás igaz, amennyiben őrülten tekerünk, vagy forróságban műszálas ruhában bringázunk. A megfelelő öltözet és az időben történő elindulás segít elkerülni e kellemetlenségeket.

7) Forgalmas közúton tekerve egészségünk károsodik. Ez igaz, de az autóban ülő személy is ugyanazt a levegőt szívja... Egyes vizsgálatok szerint a kerékpárosok testmozgás révén felgyorsult anyagcseréje miatt a káros anyagok is jobban ürülnek a szervezetükből. Mindazonáltal forgalmas utakon a porszennyeződés kivédésére célszerű gázmaszkot, száj és orr elé köthető kendőt használnunk.

(„Két Kerékkel Kevesebb", A Dunakanyar Kerékpárosainak Egyesülete)

Forrás: Hálózat (A Környezeti Nevelési Hálózat Hírlevele), 1999. szeptember

TARTALOM

Tanulmány
Bulányi György:
Isten Országának lehetőségei a második évezred fordulóján 2–6
Reményi Tibor: A tudomány fejlődésének mögöttes erőiről 7–10
Nyíri Tamás: A szerelem antropológiája (II. rész) 11–13
Kortárs egyháztörténet
Rudolf Schermann: Egyházának áldozata 14–15
Georg Denzler: A bűnös egyház 16
Gyerekeknek Moha-mese
„Buta vagy" 17–18
Interjú
Schanda Beáta: „Engem az Isten üstökön ragadott..." 19–20
Elmélkedések
Doris Weber: Nyelvünk, a nyughatatlan bajkeverő 21–23
Ezzelino von Wedel: Szabad-e hazudni? 24–26
Vasárnapi szentírási elmélkedések 27–29
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 26
Környezetvédelem
Kelemen Zoltán: A kerékpározásról 30–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

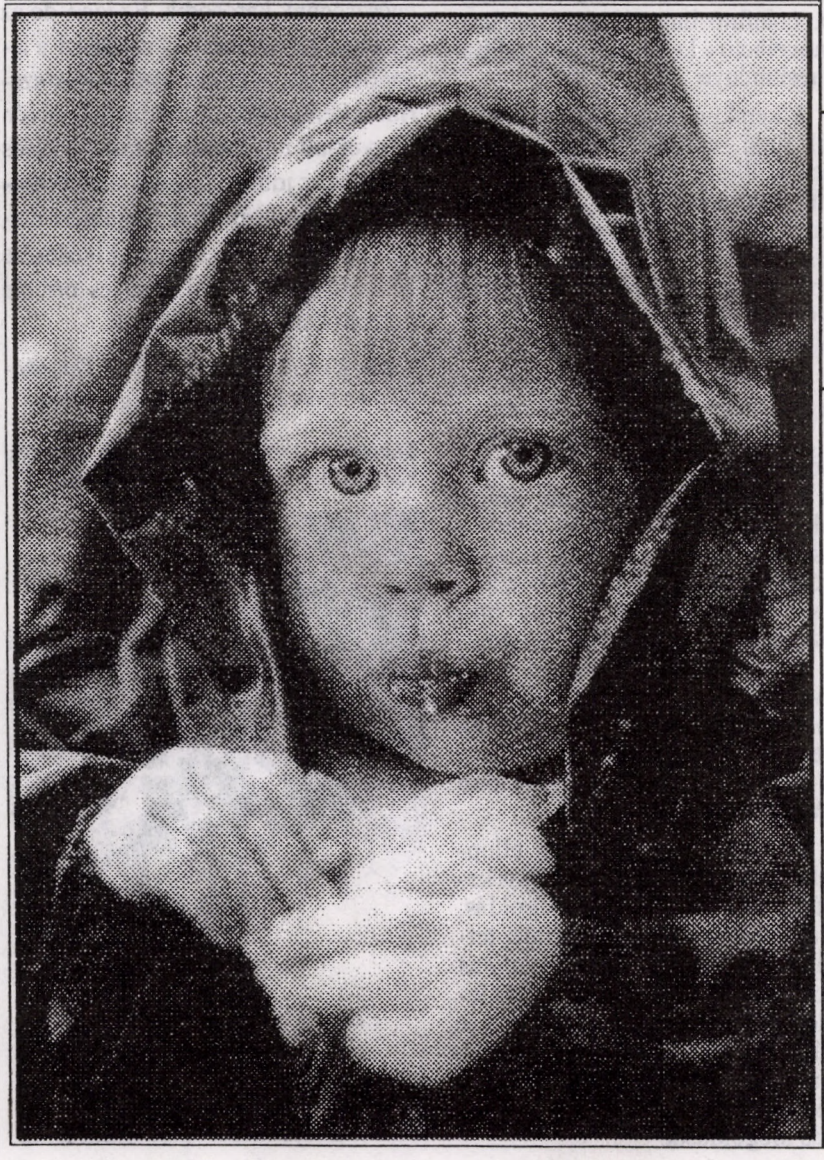

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/3. (61.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 800 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 800 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI. évf. 4. szám
2000. augusztus
100,– Ft

„Menekülés a szabadság elől”

A szerelemről — komolyan

Gondolatok a kinyilatkoztatásról

Interjú a „mujerista teológiáról”

A dogmák története

Moha-mese

NATO-tagságunk „gyümölcsei”

Vasárnapi elmélkedések

Harc a génmámor ellen

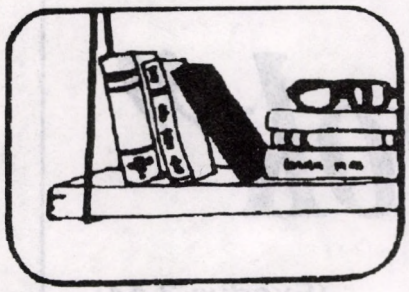

Merza József

Amiről Fromm nem beszélt

Gondolatok a „Menekülés a szabadság elől” olvasásakor*

Egy 1989-es cikkében Fejtő Ferenc védelmébe veszi André Gide-et. Ugyan, mi szükség van erre ötven év múltán – kérdi az érdeklődő olvasó. Hiszen az író 1951-ben meghalt, s úgy tűnik, neve nem szerepel a gyakran olvasott szerzők jegyzékében. A választ a történelem alakulásában, egy korszak lezárulásában kell keresni. A titkok feltárulásában, az igazság elmondásában. A glasznoszty, a transzparencia, az őszinteség, az átvilágítás könyörtelen szigorúságában. Mivelhogy 1988-ban jelenik meg nálunk Koestler „Sötétség délben” című könyve, 89-ben Orwell „1984”-e, majd Szolzsenyicin Gulag-jának kalózkiadása – hogy csak néhány jellegzetes címet említsek –, s a Literaturnaja Gazeta-tól a Moszkovszkie Novoszti-ig ömlik a tényfeltáró cikkek sora. Megkezdődik egy nagy társadalmi kísérlet torzítás, elhallgatás, félelem és kényszer nélküli értékelése. Napvilágra hozunk tudott, vagy csak máshol tudott, nálunk cenzúra alá eső, vagy esetleg eddig soha nyilvánosságra nem került tényeket. Felidézzük azok személyét és szavait, akik szóltak valamikor, igazat mondtak, de igazságuk elveszni látszott a reálpolitika és a nagyhatású ellenpropaganda világában.

Felidézzük André Gide beszámolóját szovjetunióbeli utazásáról, a „Retour de l'URSS”-t. Nagy dolog volt az, ami a Szovjetunióban történt, mégha elegünk van is belőle. Mégha embergyilkos rendszer vált is belőle. Mert az ember földi megváltásának messiási törekvése mégis lenyűgöző volt a Föld egy hatodán, s ez a kísérlet méltán keltette fel a szellem embereinek a figyelmét. A szovjet rendszer akarta is ezt, igyekezett megnyerni magának a gondolat nagyjait, hogy igazolják törekvése helyességét. Ki tudja, hány nyugati nagyságot próbált rávenni arra, hogy erősítse a kommunizmus ideológiai bástyáit. A fiatal kereskedő Armand Hammertől kezdve Sartre-on és Shaw-n, Aragonon át a Szovjetunióba látogató magyar íróküldöttség tagjaiig sokan ki voltak téve a diktatúra szirénhangjainak. S talán eredményt is tudott elérni még az oly tisztánlátó, a „Minőség forradalmá”-ban „A leninizmus kérdései”-t páratlan szellemességgel elemző Németh Lászlónál is. André Gide jó alanynak látszott a megnyerésre, hiszen – ahogy Babits írja „Az európai irodalom történeté”-ben, a „korabeli író nem néz... egyedül és egyénileg farkasszemet a rettenetes mindenséggel. Nem akar, vagy nem mer... Inkább elfeledkezik egy ügyben, föloldódik egy csoportban, kész világnézeteket vállal magára, melyek jövőt vagy vigaszt ígérnek. A kommunista világnézet számos mai írónál ugyanazt a szerepet játssza, amit a klasszikus világ vége felé az őskereszténység játszhatott. André Gide, a legfüggetlenebb szellem, egy hosszú pálya lelki kalandjai után menekült a messianizmus e révébe.” Így ír Babits 1935-ben, megjegyezve, hogy: „a régi szent rév, a katolikus egyház tárt karú kikötője is egyre sűrűbben vonzza az írók lelkeit. A megtérés nosztalgiája szinte ragállyá vált.” De erről majd később. Most mindenesetre állapítsuk meg, hogy Gide, aki bevallotta, hogy nem Marx, hanem az evangélium olvasása tette őt kommunistává, csalódott a létező kommunizmusban és ezt a jobboldal örömére és a baloldal bosszúságára kereken ki is mondta. A jobboldalnak persze kár volt örülni, mert Gide bírálata baloldali bírálat, amelynek egyetlen szava sincs a szocialista eszmények ellen, éppen azok nevében kifogásol. Gide addig hívő volt, de ezután találkozott a valósággal. Amiből kiábrándult az a szellem egyenruhája, az elnyomatás, a leegyszerűsítés, az elszemélytelenedés, az elembertelenedés, a tudatlanság, a hamis propaganda volt. Azt kifogásolja Oroszországban, ami benne rokon a más színezetű diktatúrákkal. A fasizmussal vagy a nemzeti szocializmussal. Mert egyfajta szükségszerűség alapján megérthető, hogy az oroszok „nem tehettek mást”, ha utol akarták érni vagy legalább meg akarták közelíteni a nyugati államokat abból az elmaradottságból, amelyben voltak, azzal a tunya és ázsiai emberanyaggal, amely megvolt nekik. Ehhez szellemi kancsuka kellett, és itt van az elmélet és a gyakorlat ellentéte: erőszakkal tökéletesíteni, szocialista ideológia nevében antiszocialista uralmat gyakorolni. Az erőszak mindennapos, begyakorolt alkalmazása elfelejtetheti a „tökéletesedés” eszméjének szavát. Aki tehát behódol a politika kényszerének, feláldozza eszményeit, hogy hatalomra vigye az eszmét vagy önmagát, nem várhatja, hogy magasztaljuk megalkuvását, vagy megbocsássuk ezt a gyakorlatát, avagy tapintatosan elhallgassuk róla az igazságot. Bár Gide nem mondja így, de könyvéből kiolvasható, hogy az egyén elnyomásából, a fegyelem túlhajtásából nem születik „istenibb lény, mint abból a szabadságból, amellyel az ember eddig nem tudott másba fogni, mint hogy elhajítsa magától”. Az utóbbi szavak Fejtő megállapításai.

Témánknál vagyunk. Az ember egy magasabb szükségszerűség nevében újból és újból meg akarja haladni az addigi szükségszerűségeket, és e törekvések sorra vezetnek a szabadság valamilyen fajtájának elvetéséhez. De persze már régóta a témával foglalkozom, mivel az érdekel, hogy a feudalizmusra következő protestantizmust, vagy a hitleri nemzeti szocializmust, avagy az amerikai fogyasztói társadalmat az emberi alkat és a lélektan oldaláról oly alaposan elemző Fromm miért nem ejtett egy szót sem a Nagy Testvér országának kulisszái mögött zajló, tízmilliók életébe került szabadságtiprásról. Nem tudta azt, amit Gide a 30-as évek első felében, vagy 1940-ben Koestler? Nem tudta, hogy Dosztojevszkij a száműzetésben felfedezte az orosz nép tiszta, ős, emberi lelkét, azt, hogy a szenvedés megtisztítja az embert, s a megszenvedett bűnösök fogják megváltani a világot? S hogy az Oblomovok világában, a Puskin-ünnepélyen meghirdette Oroszország világmegváltói hivatását úgy, hogy egyesek sírva fakadtak, mások egymás kezét szorongatták, idegenek szóba álltak, volt aki elájult? Ezután jött Lenin és Sztálin, és kevesebb lelkizéssel, de sokkal pragmatikusabb és brutálisabb hatalomgyakorlással hirdette meg a szovjet nép világméretű feladatát. Irhatott volna Fromm gondos, lélekelemző tanulmányokat, hiszen az oroszok mindig szerettek foglalkozni a lelkükkel, bőséges anyag állt rendelkezésre a hatalmas orosz irodalomból ahhoz, hogy le lehessen írni az orosz ember sajátos személyiségszerkezetét, avagy inkább az ember személyiségszerkezetét orosz viszonyok között. Lehet, hogy ez a vállalkozás

* *E tanulmány 1996-ban keletkezett.*

meghaladta volna könyve kereteit, az is lehet, hogy a második világháború idején – érthető okokból – nem akarta leleplezni a nagy szövetségest. Az igazság elhallgatása, vagy „alkalmasabb” időben való elmondása kísértésének Gide is ki volt téve, ő azonban úgy gondolta, hogy nincs értelme küzdeni egy olyan rendszerért, amely nemcsak hazugságon alapul, hanem azt sem bírja el, hogy egy író erre rámutasson. Az ő szociális rendszerének nemcsak ki kell bírni a bírálatot, hanem egyenesen elő kell írnia, törvényesítenie kell. Az okok ismerete nélkül – természetesen – nem marasztalom el Frommot, inkább azt gondolom, hogy legalább vázlatosan beszélni kell mindarról, ami egyidejűleg, illetve később történt. Mellékeredményként azonban rögzítsük örömmel azt, amit a mai józan gondolkodók együttesen vallanak, de amit Gide ötven évvel ezelőtt kifejezett: az eltorzított szocializmus bukása nem rendíti meg azt a hitünket, hogy a jó emberi társadalmat nem a vevés és harácsolás világának irányában, hanem az adás és osztozás embert megbecsülő struktúrái felé haladva kell keresnünk.

Önmagunk történelmi tapasztalata és a régen vagy csak utóbb megismert történelmi tények alapján el tudjuk képzelni azt a hatalmas szabadságvágyat, amit a „népek börtönébe”, a cári Oroszországba zárt emberek éreztek. A szegény paraszt, a kizsákmányolt városi munkás, a bürokráciát képviselő s egyben szenvedő tisztviselő egyként vágyott egy szabad, jobb világra. Forradalmi demokrata gondolkodók, politikai szervezők, vallási tanítók hirdettek felszabadító eszméket, fordultak szembe egy elavult rendszer ideológiájával, struktúráival. A történelem megadta a lehetőséget egy népnek és egy politikai csoportnak, hogy átültesse orosz földre a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméjét, felszabadítsa az embert a munka nyűge alól, megvalósítsa a háromszor nyolcas időbeosztásra épülő, harmonikus tevékenységet biztosító termelés társadalmát. Azokat az emberi jogi és munkajogi elgondolásokat, amiket orosz utazók vagy emigránsok csodáltak meg a nyugat-európai országokban, s amiért lelkesedve viselték el száműzöttek ezrei a fogságot. Ha azonban az ember kivívja a szabadságot, netán váratlanul ajándékba kapja, akkor – Fromm szerint – szorongás lesz úrrá rajta, és személyiségszerkezetének megfelelő újfajta struktúrába menekül. A politikus ezt nem szorongásnak és menekülésnek mondja, hanem a kivívott hatalom megszilárdításának. Nem tudom, félt-e Lenin, olyan sok ideje nem volt rá. Azt viszont már tudom, hogy Sztálin félt, és a Kreml késő éjjel dolgozó ura e félelmének sorban estek áldozatul a mozgalom régi, hűséges, gyakran tehetségesebb fiai. Sztálin ki tudta használni a szabadsággal élni nem tudó, a szabadságnál a biztonságot többre becsülő tömegek érzelmeit. A tunyákét, a karrieristákét, a tehetségtelenekét, a szegénységből soha kilábalni nem tudókét meg azokét is, akik éppen a párthűség alapján emelkedtek ki a tömegből. Elébük rakta a nagy és bölcs vezető, a zseniális hadvezér, a tudós és tanító, és ami talán lélektanilag a legfontosabb, a jóságos atya képét. Felesleges, hogy én rajzoljam meg azt, amit jól bizonyítottan mindnyájan tudunk, azt, hogy miképpen élte meg lelki életét, szabadságnak hitt szabadságtól megfosztottságát az a sok százmillió ember, aki „papka bumag”-okkal a hóna alatt ön-agyonülésezte önmagát, kolhozelnökként még Sztálin elvtárs előtt is csak frázisokat pufogtatott, rendőrként, besúgóként, párttitkárként az ellenség után szimatolt, börtönőrként mindennap kihallgatásra vagy kényszermunkára hajtotta a gyanúsított vagy elítélt foglyok millióit. Mondom, erre nincs nagy szükség, mert az irodalom bőséges, az én célom csupán annyi, hogy egy újabb téglát illesszek abba a gondolatépítménybe, amelyet Fromm készített, s amelyet nem fejezett be. A szolgaság börtönéből szabaduló ember ugyanis még magában hordozza megcsonkítottságait, elmaradottságát, régi logikáját, amivel addig tervezgette napjait, beidegződöttségeket, amelyek felcserélésére még nem volt ideje. Hunyorog, nem lát jól a szabadság fényében, talán kellemetlen is neki, optikai csalódásai vannak és örömmel fogad egy kis jótékony homályt, amely nyugalmat ígér fájó szemeinek. Saltus in natura non datur – tömegméretű változáshoz idő kell. Ezért hát csattog az új jakobinusok, az új urak ostora az új rabokon. „Ujra hiába zökken régi sínéről újabbra a régi világ... s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát”. Szabó Lőrincnek volt mitől tartania 1945 után e jól sikerült 1923-as gyorsfényképe miatt, ami egyfajta madáchi elmélkedésnek is tűnhet, amivel viszont arra jutottunk, hogy Madách is tudta már azt, amit Fromm a 20. századi lélektan szaknyelvével kissé másképp leírt. De vegyünk észre ismét egy nekünk nőtt virágszálat: a költő a szeretet daláról beszél, amit a bűn erőszaka némít el. Mivelhogy a szabadság és a szeretet összefügg.

Hitler vagy Sztálin? Egyre megy, mondhatnánk felületesen. Egyik is vezér, a másik is az. Mindkettő diktátor, egyfajta tökéletes ember, élenjáró ideológus, s ebbe nagyon sokan belehaltak. Az ember személyiségszerkezetét vizsgáló pszichológus számára azonban a kommunista mozgalom mind helyi, mind világméretekben hozott valami újat. Leginkább a személyiség megnyomorodásának nevezném. Arról a jelenségről van szó, amikor az eszme bűntelen hívei elhiszik vagy elvállalják bűnösségüket, mert az eszme győzelmét fölérendelik az igazságnak. A vallató így beszél a vádlotthoz: „Aki pedig nem értette meg ennek szükségszerűségét, annak pusztulnia kellett. Csapatostul voltunk kénytelenek fizikailag is likvidálni legjobb európai funkcionáriusainkat... Nem riadtunk vissza még attól sem, hogy együttműködjünk reakciós országok rendőrségeivel..., hogy eláruljuk a barátainkat,... ha a Fellegvár védelme így kívánta. Ezt a feladatot rótta ki a történelem ránk, a világtörténelem első, győztes forradalmának képviselőire. A rövidlátó, finom lelkű moralisták ezt nem értették meg, ... nincsen fontosabb parancs, mint a Párt egysége..., azt kell megértetni a tömegekkel, hogy az ellenzéki magatartás bűn, az ellenzék vezetői pedig bűnözők; az ügyész halált fog kérni önre..., a Párt ezért a szolgálatért nem ígér önnek semmiféle jutalmat..., a végső győzelem után ... majd megtudja a világ, hogy mi volt a véres bábjáték háttere..., amelyben valamennyiünk szerepét a történelem írta..., akkor majd megkapják azt a rokonszenvet, amely egyiküknek sem jár ki.” Vajon hányan hitték el magukról, hogy azok, akik nem voltak azok? Hányan végezték el magukon a lelkiismeret olyan méretű tönkretételét, amely a mazochizmus szóval már ki sem fejezhető? A kivégzésük előtt hóhérukat éltető bolsevikok egy ügyért kegyetlenül eltorzított személyiség magatartásának elborzasztó példái. Az erkölcstelenség erkölcsi felkiáltójelei, amelyek bepillantást engednek az ember addig nem is sejtett lelki mélységeibe. Vagy történt már ilyesmi, csak túl régen?

A szocializmus világméretekre törő expanziója során mi is megismerkedhettünk a személyiségtorzulás eseteivel, hiszen a hazai koncepciós perekben a tegnapi vádlók sorra váltak mai vádlottakká, s a párt tévedhetetlenségében hívő kommunista a legmagasztosabb áldozatnak élte meg, ha hitvány bűnösként elítélve akasztófán fejezi be az életét azért, hogy győzzön a Párt az ellenséggel szemben. A marxista hit paroxizmusában égő emberi testek adták oda önmagukat, hogy átdüböröghessen rajtuk a kommunizmus tankja a végső diadal felé. O, szent együgyűség, mondanánk, ha az eretnek máglyájára a maga kis rőzséjét odarakó öregasszonyt látnánk, itt azonban Európát megjárt, polgárháborús színtereken küzdött, diplomás, középkorú férfiakról volt szó. Emberi szabadságukról mondtak le a transzcendenciába emelt immanens eszményekért. Voltak, akik már felismerték ezt, és hallgattak. Akik számára a proletariátus felszabadításáért vívott harc felszabadulás helyett önmaguk bebörtönzését hozta

a hallgatás házába. Münnich Ferenc volt hazánk moszkvai nagykövete, amikor Lengyel József vissza akart térni Magyarországra. Münnich azt mondta, hogy ennek nem lesz akadálya, de ne csodálkozzon, ha hazatérve nem akarják majd felvenni az Írószövetségbe. Illyés Gyula ajánlására került csak be, de első őszintén beszélő kisregénye csak a fordulat előtt jelent meg. Kollégám – Sztálin-díjas matematikus, az „első kör” egykori lakója – élete végéig hallgatott. Másik kollégám, francia műveltségű kommunista, a hírhedt verneti fogolytábor egykori lakója nem volt hajlandó emlékezni, pedig egy másik fogolytársa név szerint említette őt egy tanulmányban. Hallgatásba börtönözték magukat, legfeljebb egy bizalmas pillanatban éreztették, hogy párthűségük, vagy inkább az általuk felmagasztosított vagy a még bennük megmaradt eszme reménytelenül, kétségbeesetten hívő rabjai.

Meg kellene kérdezni a régi Eötvös-kollégistákat, a fényes szelek nemzedékét, hogyan mondtak le szabadságukról és hajtották fejüket a tekintélyuralmi rendszer igájába. A kérdés persze költői, hiszen bőséges nyilatkozatanyag gyűlt össze erről az elmúlt években. A kérdésem inkább csak arra való, hogy gondolkozzunk el a történelem strukturális ismétlődésein, idősek és fiatalok, apák és fiúk lélektani reagálásán a szabadságra és az arról való lemondásra, mivel a szabadság veszélyes létforma, néha csak a rabok szabadok igazán. A nagyapák hallgatnak a háború előtti időkről, a fiak hallgatnak a személyi kultusz háború utáni éveiről, és nem nyitják fel a III/III-as aktákat. A politikai szüzességüket elvesztő unokák pedig még a jövő évezredben is hallgatni fognak arról, milyen szellemi szabadságértékekről mondtak le, miközben, hatalomra jutván, a 48-as fiatalokra emlékeztető öltözetüket mellényre, öltönyre, csokornyakkendőre cserélték fel. Aki nem akar a kulisszák mögé nézni, mondja azt, hogy felületesen fejezem ki magamat. Egyesek azt írják, hogy országunk évszázadok óta most lett igazán szabaddá. Nos, az elmúlt hét év kiváló időszak volt a szabadságból eredő neurózisok tanulmányozására. Az első szakaszban fellobbantak a felszabadult, de még beteg szervezet összes jellemző tünetei: a trianonozás, a szomszédok lenézése, a zsidózás, cigányozás, bajaink másokra kenése. Az egykor szelídséget és megbocsátást ígérők köpenyegváltása és harsány, erőszakos igazságkövetelése. Kardcsörgetés és lemondás a semlegességről. A régi lehallgatók elítélése közben új lehallgatások. A régi zöld és vörös bárók nem mindig igazságos megbélyegzése után hatalmas vagyonés pénzharácsolások a szegények kárára. Ebben a országban nulla összegű játék folyik, mivel a termelés válságba került. Valakinek csak akkor lesz több, ha másoktól elvesz. Hogyan éltünk a szabadságunkkal? Nem bírtuk ki azt az ostoba félelmet, hogy a románok legelső dolga az lesz, hogy megszálljanak bennünket? Azt hittük, hogy a zsidók minden vágya az, hogy megvegyék ezt az országot? Féltünk megfogni a termelőeszközök boldogabb végét, hogy növekedjék az egy főre eső termelési érték? Nem találkoztunk még olyan cigánnyal, aki szőlővel kínál meg minket a buszra várva, ahelyett hogy ellopná a pénztárcánkat? Miért nem örültünk a szabadságnak, miért nem mondtuk azt, hogy többet ér a szabadság a meglévő gondoknál? Miért nem köszöntük meg a szabadságot azzal, hogy benne optimistán elindulunk a jobb felé? Miért kellett visszanyúlni keserves történelmünk ócska fogalmaihoz, sémáihoz és már nem is egyszer nagyon rosszul végződő eljárásaihoz? Elvesztett előnyünk évei erről a szabadságeldobásról és szabadságvesztésről beszélnek, s az előttünk álló idő az új, másfajta rabságba való menetelésünk tanúja lesz. Nem látjuk az új világ kulisszái mögött a lényegi, a régi, az örök elnyomó struktúrát? Magyarságunk búsuló nemzethalál-ideológiájában mutatkozik meg a szabadságával élni nem tudó ember nemzeti-kollektív menekülése a biztonságot, megmaradást ígérő keretek közé? Nem volna közbenső gondolkodás- és magatartásforma a véres, csapzott homlokú, illetve a pusztuló-fogyó nemzet miatt tépelődő magyar számára? Az egyik harcol, azért pusztul, a másiknak nincs gyermeke, s így múlik el. A középen álló ember nem drámai hős, hanem józan mun-

kás, akinek az ujjaiból fakad a friss erő – úgy Kassákosan.

Szabadságában kiszolgáltatott társadalmunkra rátört az élelmesek hada. A tőkéről és a nemzetközi politikai világ szereplőiről ne beszéljünk. Egyrészt azért ne mondjunk semmit, mert nem tudjuk, ki, mennyiért, milyen feltételek mellett, mekkora darabot vásárolt a térségből. Ezekről szólhat a képzelet, meg egyes ellenzéki politikusok alkalom szülte vádaskodása, de az igazi paktumokat jó ideig elzárják a nyilvánosságtól. Harminc év után tudtuk meg, hogy Eisenhower eladott minket a Szuezi válság ellentételeként, kilencven év múlva egyéb dolgok is kiderülnek, esetleg az is, hogy ki ölte meg Kennedy elnököt. Távol is vannak tőlünk ezek a dossziék. De, íme, itt az Üdvhadsereg, a koreai, indiai misszionáriusok és jógik, amerikai prédikátor kíván elvezetni minket az üdvösségre, miközben őt nem vezette ide a hite akkor, amikor kellemetlen lett volna. Avatott mesterek mindenféle csodálatos dologra akarnak megtanítani minket, mivel mi még elhisszük azt, amire mások már nem vevők. A Marlboro cigaretta már nem felel meg a nyugati szabványoknak, de itt még a szabad világ jelképe, és megfelelő színes reklámanyag butító bevetése után eladható. Mivel pedig minden áru, a jógi meditációs gyakorlatokat, a pap lelki vigaszt ad el, a gyógyász egészséget ígér. Szabadok vagyunk, s ebből a szabadságból annak adhatjuk el magunkat, akinek akarjuk. Ha nem tudunk erőt venni a félelmeinken és szorongásainkon, ha nem akarunk magunk megdolgozni azért a látásért, amire képesek vagyunk.

A kérdés még nem dőlt el. Jelen korunkban elérkeztünk a Fromm által alaposan elemzett fogyasztói társadalom küszöbére. Étvágygerjesztőnek jók voltak a szocializmus utolsó, liberális évei, s vágyaink harsányan, követelőzően dörömböltek az új világ, de legalábbis Európa kapuján. Kihagyhatatlan lesz számunkra a konformista társadalom gondolattalan, a nagytőkék által vezérelt mentalitású időszaka? Spender 1972-ben ezt írta a Partizan Review-ben: „Az amerikanizáció folyamata olyan jövőbeli árnyékkép, amelyben az egész világ hasonlatossá válik Amerikához... Az európaiak számára ebben a folyamatban pont az a legfélelmetesebb, hogy nemcsak gondolkodásmódjuk és mindenféle eddig használt módszerük bomlik fel és pusztul el, hanem egyúttal az európai múlt is teljesen feloldódik és elvész az amerikai jelenben.” Történelmi szükségszerűség-e tehát az előttünk álló közgazdasági, monetáris út annak minden társadalmi, kulturális, gondolkodásbeli következményével együtt, vagy szerencsés elmaradottságunk menekülési utat adhatna egy emberibb világ felé, ha nem akarnánk lemondani erről a kivezető útról? Amikor mai vezető közgazdászaink az amerikai rendszert kívánják kimondva vagy ki nem mondva átültetni az erre a módszerre nem feltétlenül alkalmas vagy megérett magyar világba, akkor úgy látszik, hogy a jelenlegi útkeresésben azonosulni tudnak Richard Cobden-nel, a múlt századi angol gyárossal, közgazdásszal és politikussal, aki 1835-ben így vélekedett: „Mély meggyőződésünk, hogy népünk virágzásának egyedüli esélye rendszerünk időszerű újjáalakításában áll, azaz minél hamarabb egyenlővé kell tenni azt az amerikaiak tökéletes rendszerével.” Még Lenin sem tudta kivonni magát az amerikanizmus bűvköréből, hiszen ő a bolsevik elméletet szerette volna párosítani az amerikai gyakorlatiassággal.

Ha túl akarunk lépni a frázisokon vagy íróasztalnál kigondolt elméleteken, akkor a szociográfiához fordulhatunk segítségért. A mindennapi élet számszerű elemzése mutat valamit abból az ellenállásból vagy szelekcióból, amit a társadalom gyakorol az új hatásokkal szemben. Nincs egyértelmű behódolás az ajánlatoknak vagy kényszereknek, az emberek egy része igyekszik kritikusan megőrizni szabad választási lehetőségeit. Nem mondom, hogy mindenki, s ha tömegjelenségeket vizsgálunk, akkor azt sem állíthatom, hogy a függetlenség megőrzése a domináns tendencia. Hiszen a második világháború után felmagasztosult, egyedül üdvözítő, életképes és követendő példaképpé vált az amerikai modell, a gazdasági kultúra és életfilozófia. Nyugat-Európa 1947 óta megtanult élni az amerikai jelenségekkel, mintegy második fogyasztója lett az amerikai gazdaságnak és kultúrának. Mi, kelet-európaiak, egy másik modellt követtünk s ennek torzulásai olykor oly triviális dolgokat magasztosítottak presztízsértékké, mint egy reklámszatyor vagy egy bécsi orkánkabát. Jelen helyzetünkben minden elérhetővé vált, a gondot azonban nem annyira a lemaradottság, mint inkább a felkészületlenség okozza. Ezért aztán figyelemre méltóak azok a statisztikai elemzések, amelyeket Farkas Dezső tett közzé a Valóság múlt novemberi számában. Az 50-es évektől kezdődően évtizedes periódusokban kíséri figyelemmel az amerikai életforma elemeinek behatolását a magyar társadalom életébe, nem tévesztve szem elől, hogy bizonyos tárgyak vagy szokások csak változással vagy funkció-átalakítással kaphatnak helyet az életünkben. Táblázata jól mutatja, hogy az idő múlásával hogyan önti el életünket a korábban még elutasított elemek sokasága, kezdve a minden további nélkül elfogadott Cola-tól és rágógumitól a farmernadrágon, üzenetrögzítőn, mikrohullámú sütőn, dezodorokon és övtáskán át a sportcipőkig, amelyekben az emberek 90%-a egy kilométert sem futott, a szappanoperákig (Dallas, A kisasszony, Szomszédok stb.), amelyek elé adott időben egy egész ország ül le, a home shopping-okig, amelyek egy része csak átveri az embereket, a baseball-ütőkig, amelyek a hazánkban nem nagyon népszerű sport eszköze mellett egyre inkább támadó-védő fegyverré léptek elő. Egyelőre még nem uralja vásárlási szokásainkat a hitelkártyarendszer, mert alapvető kelléke, a pénz, hiányzik, s nem honosodott meg a magánpszichiáteri rendszer sem, részben szintén a pénztelenség, másrészt a téves szemlélet miatt. Arról, hogy miként hajtjuk szabad fejünket az előzőekkel összefüggő kulturális vagy világnézeti behatások igájába, bizonyára bőségesen szólnak más tanulmányok. Mi egyfajta vázlatos, töredékes úton eljutottunk a mába. Gondosabban le lehetett volna írni azt, hogyan adta oda a magyar társadalom a szabadságát a relatív jólétért, hogyan került a szabadság mérlegének serpenyőjébe a kiváló emberek által aláírt 57-es írónyilatkozat. Daniel Cohn-Bendit néhány évvel ezelőtt elmondta, mivé lett 1968 májusának apáik konformizmusát elvető fiatalsága, ha nem lett terroristává. Havel, Kundera és mások írásaiból megtudható, hogy miként adta fel vagy őrizte svejki ravaszsággal a prágai tavaszt követő augusztusban elrabolt szabadságát a cseh ember. Ki mivel magyarázta meg magának, hogy végül is azt tette, amit tennie kellett a szabadság szép napjai múltán. Nekünk azonban a politikai és gazdasági vonal felvázolása mellett van még egy fontos tennivalónk, ami továbbviszi a Fromm által félben hagyott vizsgálódást. Jól vagy rosszul, de mindenképpen gondolkodásra hívja fel, kérdéseket kell feltennünk hit és szabadság történelmi kapcsolatáról.

Szabadságra vagytok hivatva, mondja Pál a Galatákhoz írott levelében. Ennek a szabadságnak, amelyre Krisztus vezette el híveit, egyetlen alaptörvénye van, a felebarát szeretete, amely mások önkéntes, lélekből eredő szolgálatára indít. Krisztus követője szabaddá vált az ember életét lehetetlenné tevő, gyakorlatilag betarthatatlan törvénytengertől, s energiáit az emberek szabad szolgálatára fordíthatta. Ez nagyszerű és lelkesítő távlatokat nyitott meg előtte. Az Apostolok Cselekedeteiről szóló könyvben meg is csodálhatjuk az induló kereszténység alkotó légkörét. Ez a lelkesültséggel teli, kreatív magatartás az önátadó, feltétel nélküli szeretet folytán azonban kiszámíthatatlan, veszélyessé válhat, tehát magában hordozza a félelmetesség csíráit. Az önátadó ember egy idő után elbizonytalanodik, magányérzete támad, s az Ur sem jön.

Szívből szólíthatja kedves tanítványa, – Jöjj el, Uram, Jézus! –, de ehelyett fegyveres üldözés szakad a hívők nyakába, miközben el kell hogy viseljék az anyaegyházból, az ószövetségi zsidó vallásból való kizárásukat is. A magány nő, az üldöztetés szabadsága félelmetes. Miközben pedig meg kell ismerkedni a mindennapi tanúságtétel szorongásaival, Pál, akinek nem elég Jézus közlése, hozzáfog, hogy magán-kinyilatkoztatása erejében felépítse teológiáját a megváltásról, a kiengesztelésről, az ember megigazulásáról. A gyönyörű páli himnuszokat olvasva nehezen mondja ki az ember, de végül is az elmélet kifejlődése és hatása miatt mégis csak kimondja, hogy az a Pál, aki talán minden kortársánál többet tett a hit elterjesztéséért, a másik oldalról megfosztotta társait az evangéliumi gondolkodás szabadságától, belekényszerítve őket egy hamis mechanizmusban való gondolkodásba. Túl kevés volt komoly tanításnak Jézus beszéde, vagy túl nyomasztó az egyszerűsége? Pál mindenesetre kidolgozott egy elméletet, amelynek alapján kevesebb önállósággal, problémamentesebben lehetett beavatottá válni az isteni gondolkodás, tervezés titkaiba. Az önállóságra hivatott ember mindig készségesen üdvözli a mankókat, a jótékony segítséget, amivel megkönnyítheti napi életét, megtakaríthatja a gondolkodás fáradságát. Jézushoz képest azonban mindenki epigon, még a zseniális Pál is, s az általa nyújtott teológia, párosulva a történelem alakulásával, biztonságba, de a tévhit biztonságába vezette követőit. A paragrafusokkal és mítoszokkal körül nem ültetett szabad szeretetnek az üldözöttségben és az elméleti egyszerűségben megmutatkozó kettős félelmességéből lélektanilag jólesett a konstantinusi polgári védettségébe és a teológiai elméletgyártás tudományos oltalmába menekülni. Olyanok is voltak, akik a bűnösnek látott világban gyakorolt szabad szeretés helyett a magányba, vagy a kevesek társaságába menekültek. Alkati kérdés. Így folyt tovább az örömhír élete szabadság és kötöttség, zsákutcák és letörések, felszabadultság, lendület, levertség, szorongás és útkeresések során át.

Bárhogy is tekintsük, a II. Vatikáni Zsinat idejére újból kritikus helyzetbe jutottunk. Loisytól Teilhardig új gondolatok rázkódtatták meg az időközben tévedhetetlenné is vált hitrendszert. E két névvel egyrészt időbeli távolságot, másrészt stíluskülönbséget akarok érzékeltetni, nem felejtkezve el a sok-sok elítélt modernistáról, a protestáns elemek vagy kutatási eredmények beszüremkedéseiről. Bár voltak, akik azt mondták, hogy a zsinaton a Rajna két partjáról jött teológusok áldás összeesküvése zajlott az igaz hit ellen, mégis, az általános megítélés ablaknyitásról, szabadságról beszél. A zsinat felszabadította az embereket, olyannyira, hogy az aggályosak már azt kérdezték: Miben kell még hinni? Sokan választották a szabadságból való menekülés klasszikus útját, a visszalépést. Lefébvre persze maradt ott, ahol volt, de Josef Ratzinger, az egykor galambszürke öltönyben és nyakkendőben előadó professzor, a körülmények hatására inkább visszamenekült. A reformerek különböző konfliktusokat éltek át, általában nem jószántukból megváltak korábbi egyházi tisztségüktől, és a laikus szféra irányában keresték tovább a szabadságot. Esettanulmányokat kellene folytatni, hogy sikerrel tették-e. Reformokat csak a változatlanul uralkodó hierarchia jóváhagyásával lehet büntetlenül megvalósítani. Még az oly kiváló és nyitott szemű közösség is, mint a Szent Egyed, csak úgy tudott hazánkban működni, hogy engedelmeskedett Lékai bíborosnak, amikor megtiltotta a fiatalok közti munkát. A reformra és szabadságra hivatott nép vergődik az engedelmesség szorításában, tudatos vagy tudatalatti vallási félelemben él, hiszen üdvösségéről van szó, és bemagyarázták neki, hogy a mennyország kulcsa a lelkiatya és felettesei kezében van. A lelkiismeret központi kézben tartása legalább oly félelmetes, mint a politikai vezetők hasonló törekvései. Nem kell a lelkiismeretemet más zsebében tartani ahhoz, hogy torz ember legyek, elég az is, ha *más* lelkiismeretét tartom a *saját* zsebemben. A jól dresszúrázott hívő óriási feszültséget él át, amikor azt hiszi, hogy saját lelkiismerete ellen lázad, pedig nem arról van szó. Lehet, hogy a Jézus szabadságában kifejlesztett lelkiismerete mást mondana, mint amit belevertek. Azt hiszem, Drewermann számára közhelyeket mondok, de hogy a külső „léleknevelő” behatások – sokszor utólag – milyen megrázóak tudnak lenni, arról tanúskodnak azok a barátaim, akik nem hajlandók bármit is elmondani régebbi lelkivezetőjük módszereiről. Arra viszont semmi biztosíték nincs, hogy az egyszer „felszabaduló” ember szerencsétlenségében és magára maradottságában nem fog újból új rabságot választani, csak éppen másfajtát. Kínálat bőven van a méltatlan rabságoktól kezdve pl. a szegényekért folytatott fegyveres harc igazán egész embert kívánó életformájáig.

A történelem által létrehozott, az evangélium korának légkörét felidéző környezetben élő és fejlődő Bokor szinte automatikusan haladt a jézusi szabadság irányába, mivel elvetette mind a fizikai, mind a szellemi erőszak alkalmazását. Megvált a nem-hihető teológiai elméletektől, és eljutott az általános szeretetparancs közös nevezőjéig. Nem mindenki egyformán és nem mindenki ugyanolyan gyorsan. Sokan megélték, mindenki a maga módján, az új helyzet kritikus, alkalomadtán veszélyes vagy kiszámíthatatlan voltát. A mítoszoktól megüresedett ég hideg és barátságtalan, magányérzést és félelmet szül. Elődjeink módjára ma is megtehetjük azt, amit az első keresztények: bemenekülünk valamilyen védettségbe és/vagy elméleti agyaskodásba. A védelem lehet párté, kormányzaté, régi vagy új vallásfelekezeté. Megrettenve visszamenekülhetünk a konzervativizmusba, a korábban bírált, de, úgy látszik, mégiscsak egyetlen használható létformába, de ki is menekülhetünk a vallásból tudományba, gazdasági elméletekbe, gyűjtőszenvedélybe, sportba, kertészetbe. Lehet dolgozni és tervezni közéleti bizottságokban, ott lenni a sodrásban, mert az örökmozgás motorikussága biztonságérzetet ad, oldja a magányt. Más elvonulhat remetének, nem tudva, hogy fenséges-e vagy nevetséges, amit csinál, esetleg csak tévedés, de lehet bűn is, sőt hiba. Az évezred végén, a magunk útján, mi is eljutottunk a szekularizált szabad világba, ahol már nem lehet könnyen hőssé, tanúságtevővé válni, de nagyon könnyen lehetünk más tucatnyi csodabogárhoz hasonló aktivisták, vagy kellemetlen, vagy megmosolyogni való, de semmiképpen sem komolyan veendő igyekvők. Akiket megnyugtatnak, félretolnak, agyonhallgatnak. Ha nem adjuk el szabadságunkat a helyzet megszüntetéséért, akkor marad az elviselendő magány. Baj akkor van, ha a tanácstalanságunkból is adódó szorongás úrrá lesz rajtunk, és valaki vagy valami tál lencséjéért eladjuk szabadságunkat. Pedig jól kellene tudnunk, és Fromm-mal együtt, bár más premisszák alapján, át is élhetjük, hogy a szorongó félelem igazi orvossága a mások felé nyitó szeretet. Ebben a teljesítési parancsban, amelyet szabad lelkiismeretünk által javasolt célkitűzésekben váltunk valóra, megtaláljuk békénket, életünk értelmét.

A profán történelmet sem azért tanultuk, hogy régiségtani ismereteinket gazdagítsuk – toldom meg Mindszenty ismert szavait. Számunkra felcsillant a remény, hogy Isten Országát ne tegyük sem testi-lelki erőszakszervezetté, sem politikai párttá, maffiává, hatalommá, amitől félni kell. Ennek elkerülésére jó gondosan elemezni kell azokat a struktúrákat, amelyeket a történelem utópistái vagy realistái, messiásai vagy cinikus pragmatikusai létrehoztak. Nálunk ne úgy legyen! Őrizzük meg szabadságunkat a leegyszerűsítő megoldásoktól, amik mindig rosszat szülnek, és próbáljuk felvirágoztatni az Ország sokféleségét a szeretetszolgálatok különbözősége által. Isten Országa nem a félelem országa.

Nyíri Tamás

A szerelem antropológiája

(III., befejező rész)

A szerelem élete és fejlődése

Mondottuk, hogy a belső érzelem megjelenési módjában válik igazi élménnyé. Minél hűségesebben ragaszkodik valaki a kötött formákhoz, annál több örömet és felszabadulást talál érzelmei kifejezésében. A szabályok szerint végzett, mulattatóan és gyönyörködtetően alakuló tevékenységet játéknak nevezzük. A kérdés lényegére tapint Andrew Greeley *Love and Play* című könyvében, állítván, hogy a szerelem értelme a játék. A gondolat korántsem új keletű. A Teremtés könyvének szerzője szerint a filiszteusok királya arról ismerte fel, hogy Rebeka nem húga, hanem felesége Izsáknak, hogy „játszadozott feleségével” (Gen 26,8).

Bizonyára lesznek, akik azt mondják, hogy a szerelem túlságosan komoly dolog, semhogy játéknak tekinthessük. A komolyságot tekintve teljesen igazuk van: az egyik legkomolyabb dolog az emberi életben. Ám igazán szeretni csak játszva lehet. Ha valaki nem tud játszani, nem tud emberi módon élni.

A játék

Mi a játék? Ha nemcsak szónoki a kérdés, akkor azt jelzi, hogy elfelejtettünk játszani. A gyermeknek nincs szüksége a játék definíciójára, és nem kell tanítani játszani. A játék külön világ, a maga szabályaival és mértékegységeivel, előírásaival és kötelességeivel. Nagyon valóságos világ, de a köznapitól különböző világ. A gyermek sohasem téveszti össze a játékot az élet más részével. A játék szigorú szabályai egy ideig a komoly élet szabályait helyettesítik. A játék lehet szigorú szabályok szerint végzett verseny, a fantázia kötetlen szárnyalása, ünnepélyes öröm, bonyolult és titokzatos megilletődés és kellemes időtöltés, mulattató szórakozás. A gyerekek *barátaikkal* szeretnek játszani, akiket ismernek, akikben bíznak, akikhez vonzódnak. Idegenekkel nem tudnak játszani, vagy csak kényszeredetten, de ez nem az igazi. A játék fesztelen mozgás, de nem fegyelmezetlen. Ha valaki túlteszi magát a játékszabályokon, elromlik a játék. Pajkos, kötekedő derű, pompás szórakozás és hihetetlenül komoly elmélyülés, tökéletes kikapcsolódás.

A lelki fejlődés során kialakuló későbbi fázisok nem szüntetik meg nyomtalanul a korábbiakat. Fejlődési rendellenességre vall, ha a felnőtt elfelejtett játszani, ha a játék helyett csak a nyereség érdekli. Egyes játékokban nagyon fontos a győzelem, de ha vége a játéknak, korántsem lényeges, hogy ki lett a nyertes. A játék igazi haszna maga a játék, s így a végén mindenki nyertes. A szerelem nem szomorújáték. A szerelem vígjáték, de csak azoknak, akik tudnak álmodni és ünnepelni, akikben megvan a rátermettség, hogy színbe, alakba, mozdulatokba és szóba öntsék vágyaikat és álmaikat, akik nem rettegnek a komolytalanság vádjától, ami rendszerint mélyebb szorongásból, önmaguk kimutatásától való félelmükből táplálkozik. Ha valaki nem retteg attól, hogy lelepleződik, hogy kendőzetlenül megmutatkozik – márpedig az erotika a szó mindenre kiterjedő értelmében vett lelepleződés –, akkor elbűvölő, magával ragadó, mulattató szórakozás az évődő, kötekedő, pajkos erotika. A szerelem csakugyan „gyermekké tesz”.

A játék *kapcsolat*. Egyedül is tudnak játszani a gyerekek, de hamar megunják. Csak játszótársaival együtt tudja felépíteni álomvilágát, csak ha van kinek kifejezze fantáziaképeit és vágyálmait. Ha maguk közt vannak, akkor nem érzik kockázatosnak vagy szégyenletesnek. A felnőttek ritkán mernek belemenni a játékba, így aztán a játék hiányában nem marad nekik más, mint valami rémesen szürke, egyhangú, alapjában kiábrándító szexuális kapcsolat, amin jó mihamarább túlesni. A szerelmet a játék élteti. Akinek nincs tehetsége a játékhoz, a szerelemhez sincs. Az enyelgés és évődés célja, hogy hétköznapi világunkból átvezessen egy másik világba. Néhány rutinszerű mozdulat azonban nem alkalmas erre. Az ötletgazdag, spontán, teremtő és bizalmas, mulattató játék feltételezi mindkét ember érzékenységét, ügyességét, beleélő képességét. Leginkább azonban szeretetét és türelmét. Csak rengeteg gyakorlással, türelemmel, önuralommal és hűséggel tudnak kialakítani olyan atmoszférát, amelyben valóban személyes kapcsolatukat fejezi ki és mélyíti el az erotika. Csak megbízható, hűséges, jól ismert, igazi társsal lehet mulattató játékot folytatni.

Sivár, szomorú, humortalan világban nehezen viselhető el a szerelem játékossága. Van azonban elegendő okunk rá, nem utolsó sorban éppen a szerelem, ami megtiltja, hogy ilyen keserűen értelmezzük a világot. Aki nem utasítja el eleve a szerelem és a játék kapcsolatának a gondolatát, azt éppen a szerelem győzheti majd meg az ünnep, a játék, a fantázia derűjéről, az majd éppen a szerelemben szerezhet elég tapasztalatot arra nézve, hogy csodálatos játékként is értelmezhető az élet, minden tragédiája ellenére nem a pusztítás démonaié az utolsó szó, hanem a kozmosz összetartó erőié. A jelenségek különféleképpen értelmezhetők. Mi mindent mondhat egy szemrebbenés! A szemhéjak rezdülése lehet fiziológiai reflex a hirtelen felvillanó fényre, de bujkálhat benne mosoly vagy szégyen, vagy valami más, titkos üzenet. Mondhatja azt: „ne hidd, amit mondtam”, vagy „tetszel nekem”, „szívesen volnék veled kettesben”, esetleg „ez tisztára megbolondult”. Az idegek és izmok fiziológiai mozgása ugyanaz, az üzenet azonban az értelmezőtől is függ, és számtalan jelentése lehet. S ha vonatkozik ez a szemek mozgására, akkor még inkább a szerelmi odaadásra. Mit fejez ki? Egyáltalán odaadás-e? Vagy valami más? Kötelességteljesítés? Biológiai energiák gazdaságos átalakulása? Szellemtelen rutin? Hirtelen támadt szenvedély azonnali kielégítése? Vagy két ember életjátéka, összetartozásuk ünneplése, mert minden nehézség és gond ellenére is boldognak érzik magukat, ezt a boldogságot fejezi ki odaadásuk, ami egyúttal növeli és elmélyíti boldogságukat? Csak egy boldog társ lehet boldogító társ. Az ember azonban csak akkor boldog, ha igenli viselkedését, ha teljesen szabadon adja oda magát. A boldogság nem biológiai állapot, nem a feszültségek oldódása. A boldogság a szeretett társ szemében ragyogó öröm. Csak ettől lehet boldog valaki. A boldogság pillanataiban

ünnepi színben ragyog a világ. Csakugyan bízhatunk abban, hogy minden okunk megvan rá, hogy valami nagyszerűt ünnepeljünk?

Játék és türelem

Közismert a szerelem dilemmája. Egyrészt erős és állandó biológiai késztetés él bennünk, másrészt elkerülhetetlenek az összeütközések, feszültségek, taszítások, ha két ember ennyire közel kerül egymáshoz. Szerelmük egymáshoz vonzza őket. A felgyülemlett ellentétek viszont taszítóan hatnak. Közmeggyőződés társadalmunkban, hogy az életben egyáltalán elérhető beteljesülés legmélyebb forrása a házasság. Csakhogy ehhez a beteljesüléshez, a boldogsághoz nagyon sok erő és kitartás kívántatik. A közösen vállalt gondok, a közös célok elérése, az élet közös alakítása adja meg a szexuális öröm mélységét. Másrészt azonban az anyagi gondok, a gyermekek problémái, a családi élet megszokott velejárói erősen a játék ellen dolgoznak. Sokan ezért hivatkoznak a futó kalandokra, hogy ott gondtalanul kiélheti az ember játékos kedvét. Nincs igazuk, mert a játék sikerének előfeltétele a meghitt, bensőséges, szilárd kapcsolat. Idegenek nem tudnak igazán játszani egymással. Legfeljebb olyan állati komolysággal, mint a játékkaszinók vendégei. Másrészt tagadhatatlan, hogy játék nélkül nem viselhető el huzamosan a közös élet. Az unalom leghatásosabb ellenszere a változatosság. Csakhogy nem a partnerek cseréje szórakoztató, hanem a meghitt partnerrel való szórakoztató, azaz változatos játék.

Az enyelgés, évődés, kötekedés annyira hozzátartozik a szerelem szótárához, hogy nélkülük nyilvánvalóan nem beszélhetünk szerelemről, legfeljebb szexuális érintkezésről. Igazi játékosság pedig csak hosszú és tartós szerelmi kapcsolatban alakulhat ki és maradhat fönn. Sokan azért rekesztik ki szerelmi kapcsolatukból a játékot, mert vélt vagy valódi teljesítménykényszer nem enged rá időt. Más, komolyabb dolgokkal kell foglalkozniok. De jó része van a játéktól való idegenkedésben a belénk nevelt szégyennek is. Félünk leleplezni magunkat, kifejezni vágyainkat, álmainkat, igényeinket. Mi történnék velünk, ha még kiderülne a végén, hogy milyen érzéki lények vagyunk? Valószínűleg sokkal boldogabban élnénk. De valóban véges az időnk, meg az erőnk, takarékoskodni kell velük. Csak az a kérdés, hogy nem térülne-e meg hosszú távon, ha valamivel több időt és energiát szánnánk a játékra, a szeretet megnyilvánulásaira?

Természetes, hogy a szerelmi odaadás nem sikerülhet mindig tökéletesen. A szexuális technikát is el kell sajátítani, s ez nem megy máról holnapra, és végképp nem tud jól működni a szexualitás kultúrája az erotikus szeretet nélkül. Megvan a lehetőség, hogy érlelődjék és mélyüljön a szerelem, hogy kifinomuljon a szexuális technika, hogy kibontakoztassák a közösen szerzett tapasztalatok, emlékek, felfedezések, hogy jó kedvre derítsük, elszórakoztassuk, mulattassuk és boldoggá tegyük a szeretett partnert. Erre való a játékosság. A játékon nyilvánvalóan nem azt értjük azonban itt, ami közös az összes élőlényben, hanem azt, amit csak az ember tud elsajátítani, hosszas gyakorlás, fáradság, ügyesség és türelem árán.

Az élet ünneplése

A szerető odaadás könnyed játék, ekszтázis, öröm és a fantázia szárnyalása, ezenkívül pedig ünnep is. Az élet ünneplése.

Történelmünk kezdetén mindenekelőtt egy eseményt ünnepeltek őseink: magát az életet. Nem engedhették meg maguknak azt az illúziót, hogy magától értetődő fajunk fönnmaradása. Ünnepeik az élet ünnepei voltak: a termény betakarításáé, a napfordulóé, a termékenységé. A szexualitás szorosan kapacsolódott a vallásossághoz, a szexualitásban nyilvánult meg leginkább számukra az élet legyőzhetetlen ereje. A nemzés és foganás eseményszámba ment, nyilvános, jogi jellegű volt. „Ábrahám nemzette Izsákot” – kezdődik Jézus nemzetségtáblája (Mt 1,2). Az ősi vallások alapbölcsességéhez tartozott a szexualitás és a rítus kapcsolatának, a szexualitásban rejlő ünnepélyességnek a felismerése.

Régmúlt korokkal szemben ma közszemlére tesszük ki a szexualitást, és profanizáljuk, megfosztjuk ünnepélyességétől. Ifjúsági magazinokban szegény elbutított tizenéves gyerekek hozzák nyilvánosságra megrontott életüket. Mintha mindenáron le kellene bontani azt az értelmi építményt, amelyet évezredek emeltek a szexualitás fölé, amelyben kibontakozhatott a szerelem játéka és ünnepe. Játék nélkül nincs ünnep. Az ember erejének, méltóságának, épségének, férfiúiságának és nőiségének megnyilvánulása örömet kelt, felfüggeszti a közönséges időt, hálát ad a teremtés jótéteményéért. A komolyan vidám ünnep egységbe foglalja az emberi létezés két oldalát: a komolyságot és a derűt, a munkát és a játékot, a tragédiát és a komédiát. Az ünnep komoly, mert az élet győzelmét ünnepli a halálon, derűs, mert az életet ünnepli, és az élet önmagában véve derű. Ezért van ünnepi dimenziója két ember szerelmének, s ha hiányzik belőle az ünnep, vége a játéknak és szerelemnek.

Mit ünnepel a szerelem? Magát az életet. Örülünk annak, hogy ehetünk és ihatunk, álmodunk és felébredünk álmunkból, hogy szeretjük egymást. Örülünk barátainknak, családunknak, hogy újból felkelt a Nap, és világít a Hold, hogy mégiscsak havazott ezen a télen is, hogy majd kiderül az ég. Ünnepeljük az együtt töltött szép időket, s ünnepet ülünk, hogy átvészeltük a rosszakat. Ünnepeljük az érzéki örömöt, amit egymásnak tudunk nyújtani. A szerelmi odaadásban a világmindenség erőivel és az élet forrásával kerülünk kapcsolatba. A test felindulását mérhetetlenül meghaladja a lélek indulata. Szerelme ölelő karjában a férfi büszke arra, hogy férfi, a nő büszke arra, hogy nő, és hála járja át léte legmélyén azért, hogy átélheti ezt az érzést.

Válaszolhatunk undorral, szégyennel, szomorú sivársággal is. Annak jeleként, hogy valami nincs a helyén, hogy valami gátolja azoknak az erőknek a megindulását, amelyekben megbizonyosodik az ember, hogy tud adni, hogy odaadásra képes, hogy elajándékozhatja önmagát, mert van, aki elfogadja ajándékát. Az odaadás elfogadása saját létünk jóváhagyása és helyeslése, amivel kölcsönösen megajándékozhatjuk egymást: odaadásunk szüntelenül megújuló kifejezésével. A szerelemben feltárul létezésünk értelme: akik ajándékként adatnak egymásnak, ajándékként adatnak önmaguknak is.

IRODALOM

Freud-Studienausgabe. Frankfurt/M 1974. I–X. – A. Portmann: Biologische Fragmente zu einer Lehre vom Menschen. Basel, 1951. – I. Eibl–Eibesfelt: Liebe und Hass. Zur Naturgeschichte elementarer Verhaltensweisen. München, 1970. – J. v. Lawick–Goodall: Az ember árnyékában. Budapest, 1975. – W. H. Masters–W. E. Johnson: Human Sexual Response. Boston, 1966. – E. H. Erikson: Jugend und Krise. Die Psychodynamik im sozialen Wandel. Stuttgart, 1974. – L. Feuerbach: A kereszténység lényege, Budapest, 1978. – H. Diels – W. Kranz: Die Fragmente der Vorsokratiker. Bonn, 1974. I–III. – Plotins Schriften, Hamburg, 1960. V. – Karl Marx: Gazdasági–filozófiai kéziratok 1844-ből. Budapest, 1970. – M. Buber: Das dialogische Prinzip. Heidelberg, 1965. – K. Lorenz: Das sogenannte Böse. Zur Naturgeschichte der Agression. Wien, 1965. – A. Greeley: Love and Play. Chicago, 1975. – A. C. Kinsey és mások: Sexual Behavior in the Human Female. Philadelphia, 1953. – Friedrich Nietzsche: Werke in drei Bänden (K. Schlechta). München, 1977.

Bulányi György

A kinyilatkoztatásról

Istenhit

Animal rationale, értelemmel rendelkező élőlény az ember. Gondolkodni tud. Gondolkodása során Istent is gondol, s az Istent a maga létezése végső okának gondolja, és Valakinek is gondolja, akinek valami terve van teremtményével, az emberrel. Vannak olyen emberek, akik így gondolkodnak. Pillanatnyilag figyelmen kívül hagyom azokat, akik gondolkodásuk során más eredményre jutnak. Azokat, akik úgy gondolják, hogy nincs Isten, vagy nem tartják eldönthetőnek Isten létezésének kérdését, vagy megengedik, hogy van, de egészen másképp gondolják valóját, léttartalmát. Pillanatnyilag hagyom figyelmen kívül őket, később visszatérek rájuk. Most azokra koncentrálok, akik Istent személyes valóságnak gondolják, akinek terve van velünk, s akinek gondja van az emberrel.

Kinyilatkoztatás

Ezeknek az istenhívő embereknek a körében találkozunk a kinyilatkoztatás fogalmával. Mi ez? Információ, amely magától az Istentől származik, és különbözik azoktól az információktól, amelyek helyességét az ember ellenőrizni tudja; információ, melynek megbízhatóságát egyedül a kinyilatkoztatást adó Isten tekintélye (mindent tudása és hazugságra képtelen szentsége) szavatolja. A Pythagoras-tétel pl. nem lehet kinyilatkoztatás, mert tartalmát ellenőrizni tudjuk, mert elvileg minden ember számára ellenőrizhető információt tartalmaz. A történelmileg jelentkező kinyilatkoztatásban volt olyan információ is, amely tévedésnek bizonyult (pl. az, hogy a Föld lapos), s ma már éppen ezért nem számít kinyilatkoztatásnak, hogy a Föld lapos, mert **tudjuk,** hogy a Föld gömbölyű. De pl. azt az állítást, hogy az Isten = szeretet, sem tapasztalás, sem filozófia nem tudja mindenki számára nyilvánvalóvá tenni, minek következtében kinyilatkoztatásra kénytelen hivatkozni, aki nagyobb nyomatékot kíván adni ennek az állításnak, hogy az Isten = szeretet. A kinyilatkoztatás fogalma mára leszűkült azokra az információkra, melyeknek tárgya „Isten és Isten kapcsolata a világgal”; tehát arra területre, amelyről ellenőrizhető, egyetemes elfogadásra igényt tartó ismeretek nincsenek (pl. Isten mivolta), vagy nem is lehetségesek (pl. Szűz Mária szűzen szülése). Az olyan állítás, amelynek tartalma egyetemesen, tehát mindenki számára igazolható, nem számíthat kinyilatkoztatásnak.

Hit

A különböző vallások különféle térképeket rajzolnak a lét teljességgel át nem látható tartományáról. Különbözőképpen rajzolják meg Istent, más- és másképpen gondolják viszonyát hozzánk, vagy az ember Istent megközelítésének helyes útját. A legteljesebb ökumenikus jószándék mellett is csak annyi célozható meg részükről, hogy elismerjék, tiszteljék egymás szolgálatát, és hogy vallják: úgy is lehet éppen gondolni a dolgokat, mint ahogyan a másik valláshoz tartozók gondolják, de hát persze tévednek, mert mi a nekünk adott kinyilatkoztatás következtében biztosak vagyunk a mi ábrázolásunk kizárólagos helyességében. A vallások éppen e biztonságuk okán hitet kívánnak egyházuk tagjaitól. Minden egyes vallás, egyház természetesen más és más tartalmak számára kívánja ezt a hitet. Vajon mi lehet ez a hit, mint magatartás, amellyel a különféle vallások tagjai többé-kevésbé különböző tartalmakra igent tudnak mondani?

Az ember a mondott léttartomány szempontjából szükségképpen az alábbi csoportok egyikéhez tartozik: ateista, agnosztikus, a maga módján vallásos (egyetlen valláshoz sem tartozik) és vallásos (valamelyik vallás tagjának mondja magát). Mi van akkor, ha pl. valaki katolikus, és hiszi azt, amit a katolikus egyház tanít: értelmével belátja, hogy úgy vannak dolgok, ahogyan egyháza tanítja? Nyilvánvalóan nem látja be, de vallja erősen, hogy úgy van, ahogy tanulta. Ha a magáénál nagyobb vallási műveltségű személlyel találkozik, aki nem katolikus, akkor válságba kerülhet a hite, mert nem tudja azt megvédeni. Csak azt tudja tenni, hogy ismételgeti, amit hisz. Újra kérdezem: miféle magatartás ez a hit, amellyel erősen tudunk állítani valamit, amit mások elvetnek, amiről mások egészen mást vallanak?

Hit és bizonyosság

A Pythagoras-tételben nem lehet senkit sem összezavarni. Hitemben viszont összezavarhat az, aki többet tud, mint én. Azt kell állítanom, hogy a különféle vallásokhoz tartozó embereknek a hite nem eredményez teljes bizonyosságot. Beleszületünk egy vallásba, és hallgatunk a papunkra. (Egy katolikus pap próbál meggyőzni a börtönzárkában egy református atyafit az ökumenizmus szépségéről. Fél óra után: „Hagyj nekem békét, menj a papomhoz, annak mondd ezeket..., mi azt hisszük, amit ti, papok, mondotok nekünk.”) Esetleg áttérünk egy másik vallásra, mert azt – akármi okból is – megfelelőbbnek tartjuk a magunk számára. De nem gondolhatjuk teljes bizonyossággal igaznak a kapott eligazítást, ha egyszer másokat nem tudunk meggyőzni annak igaz voltáról, ahogyan ez sikerül – mondjuk – a Pythagoras-tétel esetében. Sőt, magunknak is jutnak eszünkbe hitellenes gondolatok, s egyáltalában nem biztos, hogy el tudjuk hessegetni ezeket, ahogyan a lelkitükrünk kívánja tőlünk a magunk igazhitűségének érdekében. Az sem megoldás, hogy ilyenkor letérdelünk és imádkozunk, mert az imádság sok mindenben megerősíthet minket, de bizonyosságot abban, amiben kételkedtünk, nem nyújt. Úgy tetszik, hogy egy valláshoz tartozni, hinni – csak annyit jelenthet, hogy nem utasítjuk el az általa rajzolt térképet, mert abba születtünk bele, mert az

a legrokonszenvesebb számunkra a felkínált térképek közül.

Úgy tetszik, hogy a hit mint magatartás nem lehet több, mint ez az „el nem utasítás”. De a vallások az értelem és akarat vallásos engedelmességét kívánják tagjaiktól, s ez több, mint az „el nem utasítás”. Képesek lehetünk-e erre a többre? Szívesen nyújtja ezt a vallások számára a hívőknek az a része, mely nem érdekelt annyira, hogy össze is hasonlítsa hitét más vallásokhoz tartozóknak a hitével. De tudjuk-e az értelem és az akarat vallásos engedelmességét nyújtani a magunk felekezetének, ha „nem kaptuk meg a hit kegyelmét”? Ez az idézőjelben álló pár szó feltételezi, hogy Isten valakik számára megadja, más valakik számára nem adja meg az értelem és akarat vallásos engedelmességét. Diszkriminál? Méghozzá üdvösség-tárgyban? Nyilvánvalóan nem. Isten nem ad ilyen kegyelmet. A hitet mi adjuk Istennek. A hit a mi személyes magatartásunk. Azt az Isten nem adhatja nekünk.

Ami szükséges

Isten ekkora bizonytalanságban hagyta az embert? Hogy tehette? Csak akkor tehette – gondolom én, aki Istent az ember sorsában érdekeltnek vallom –, ha az embernek nincsen **szüksége** e tekintetben bizonyosságra, ha igénye éppen volna is rá. Ezt az igényt Isten alighanem azért nem elégítette ki, mert a teremtmény vagy egyáltalán, vagy jelen állapotában képtelen az adekvát képet – Istenről – tudomásul venni. Csak megközelítéseket tud magáévá tenni, amiket a vallások nyújtanak. A vallások pedig azt nyújtják, amit történelmi útján az ember gondolni képes volt az Istenről. Ezek összeálltak egy-egy hagyománykincsben, amelyet aztán az egymásra következő nemzedékek továbbadtak egymásnak, tovább is formálva azt. Szüksége azonban nincs az embernek arra, hogy adekvát képet kaphasson Istenről.

Mire van szüksége okvetlenül az embernek? Nem kevésre. Arra, hogy élni tudjon, hogy lehessen, létezhessen. Hogy ne tegye lehetetlenné az élet folytatását. Hogy ha már van, legyen is: őrizze meg a létét. Fajának fenntartására van okvetlenül szüksége. Jézus térképet rajzolt az Istenről, a transzcendenciáról, de az ítéleten nem ennek a térképnek a felmondását, elfogadását, az értelem és akarat vallásos engedelmességét kéri számon az embertől, hanem azt a magatartást, amely éppen a faj fennmaradását célozza, az altruista viselkedést: „Éheztem és ennem adtatok...”; s ez a magatartás teljes harmóniában van Jézus Istenével, aki szintén altruista, válogatás nélkül: „napját felkelti jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak”.

A Bokor

Így érthető, ha a Bokor eljutott oda, hogy képtelen a kiközösítésre. Semmi mást nem kíván tagjaitól, mint hogy életüket arra használják, ami az emberi faj fennmaradását szolgálja. Ha a Bokor-tag ezt akarja, lehet – megvallva vagy csak csendben, magában – ateista, agnosztikus, akármelyik vallási közösséghez tartozó, vagy csak a maga módján vallásos. Aki nem akarja a faj fennmaradását, nem fog közénk járni. Aki ragaszkodik valamelyik transzcendens álláspont (az ateista is egyfajta transzcendens álláspontot képvisel: vallja, hogy nincs „odafenn” senki sem) kizárólagosságához, szintén nem fog megmaradni közöttünk, nem kell kizárni őt. De ha valaki, akárminő transzcendens térképet valljon is, el nem utasítja, akarja ezt a fajfennmaradást, otthonra találhat nálunk, a maga akármilyen térképével együtt. Azért találhat otthonra, mert azt a Jézust akarjuk képviselni, aki ezt a fajfennmaradást, ennek a feltételeit élte meg az Isten akaratának.

Vallás

Aki meg van győződve a maga térképének feltétlen és egyedüli tévedhetetlen igazáról, az emberiség üdve feltételének fogja átélni, hogy csatlakoztassa a többieket a maga térképéhez. Ez viszont – egyetemes érvénnyel! – a faj fennmaradását veszélyeztető magatartás. Az, mert – a történelem bizonysága szerint – rendre vallásháborút eredményez. Ennek következtében minden vallás – a maga kizárólagosságával – egyfajta kiskorúságra is és vallásháborúra is nevel, amely a faj veszélyeztetését eredményezi. Így tesz, amíg be nem látja Jézusnak az igazát, aki a niniveiektől sem kíván mást, mint a zsidóktól: az altruista viselkedést, amely elutasítja a gyilkosságot, a többet birtokolni akarást és az uralkodást.

A jövő

Hogyan vagyok akkor katolikus? Úgy vagyok katolikus, hogy egy Jézusra hivatkozó egyháznak vagyok a tagja, aki őszintén reméli, hogy a harmadik vagy nem tudom hányadik évezredben a katolikusok fel fognak zárkózni ahhoz a Jézushoz, akinek eligazítónak

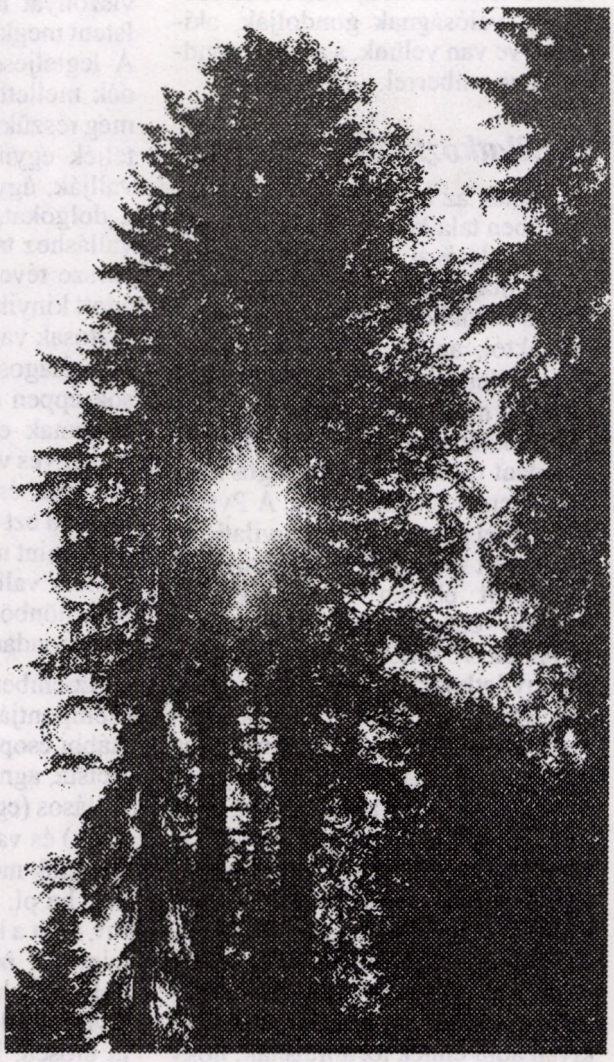

kellene lennie számukra az ember üdve tárgyában. Azaz vallani fogják azt, ami szükséges az ember életének fennmaradásához. Vallani fogják azt, amit kivétel nélkül minden ember a magáévá tehet, ha érdekli őt az emberiség fennmaradása. Ha nem érdekli, akkor vétkezik az emberiség ellen, s a józan ész ellen vétkezik. Isten ugyanis az ember tarsolyába beletette mint nyilvánvalót, hogy nem akarhatja-kívánhatja embertársának azt, amit magának nem akar. Ha tetszik – Isten belerakta az ember bölcsőjébe azt a kinyilatkoztatást, ami feltétele annak, hogy „hosszú életű legyen a földön”. Kinyilatkoztatást, amely szükséges. Kinyilatkoztatást, amelynek elfogadására képességet adott az embernek. Kinyilatkoztatást, amelyet mindenki beláthat az értelme alapján. Kinyilatkoztatást, amelyet visszautasítani – bűn.

Az univerzális hit

Ellentmondásba kerültünk. Abból indultunk ki, hogy kinyilatkoztatás csak az lehet, amit nem tudunk belátni, most pedig azt mondtuk kinyilatkoztatásnak, amit „mindenki belátható az értelme alapján”. El kell tüntetnünk az ellentmondást. Arról az információról van szó, amely válaszol e kérdésre: Mi végre vagyunk a világon? Van olyan információ, ami be van írva az emberi természetbe, mint a Pythagoras-tétel; és van olyan, amit lehetséges el nem utasítani, de nem kívánhatja a maga számára az értelem és akarat vallásos engedelmességét. Tehát Isten nem adott az embernek természetét meghaladó információt. Amit adott, azt az ember természetébe írta. S ez az, amiben hinnünk kell.

Kell? Igen, mert az élet parancsa. Semmibe is lehet venni, de akkor halálunkra szavazunk. Mit jelent ez a hit? Tudást? Többet. Olyan tudást, amelyre rátesszük az életünk. Hit = tudás, amelyre rátesszük életünket. Ez a hit nem olyan hit, amelyet egy olyan információ kíván, amelyet nem látunk be. Ilyen információt Isten nem adott. Nem is adhatott. Miért? Mert olyan információt, amelynek tartalma mindenki számára be nem látható, olyant, amelynek birtokában a különböző vallások lenézik és gyilkolják egymást, nem adhatott. Az ilyen információ ellenkezik az Isten szentségével. De Isten, aki képessé tette az embert a Föld birtokbavételére, nem hagyta az embert sötétségben földi és örök üdvét illetően, az Istent megtalálást, a Hozzá eljutást illetően sem.

Kultúrkincs

A fentiektől függetlenül a vallások úgy tudják, hogy Isten adott az embernek kinyilatkoztatást a természetébe beleírton felül is. Ennek következménye lett, hogy a különböző vallások tanítóhivatalai – akárhogyan is nevezzük a kinyilatkoztatás őrzésére-magyarázására rendelt testületeket, személyeket – őrzik a maguk „hitletéteményét”. Mivel jól tudják, hogy amit felkínálnak, emberi értelemmel nem belátható, ezért hitletéteményük őrzése során kifejlesztettek egy különbségtevést: az értelmes és értelmetlen állítások mellett vannak még értelemfölötti állítások is. Ilyen értelemfeletti állításnak mondatik mindaz, ami a hitletéteményből tapasztalatilag, filozófiailag egyértelműen nem igazolható, tehát mindaz, ami a természetes ész világánál – értelmetlen, vagy szerényebben fogalmazva: értelmünket meghaladó.

Mégis ez a fajta „kinyilatkoztatás” és „tanítóhivatal” és „hitletétemény” alakította a történelem folyamán az emberi gondolkodást, s egyértelműen voltak az emberiség életében olyan szakaszok, amelyekben ez a tevékenységük haladó volt: különb információt nyújtott a meglevő információknál. Hogy idő múltával e szerepkörük összeszűkül, abból is adódik, hogy a természetes ész világához igazodók logikailag nem tudnak mit kezdeni az értelemfeletti igazságokkal. A katolikus egyház a történelmi jelenben bocsánatot kér azoktól, akiket a maga hitbizonyossága erejében a történelem folyamán károsan diszkriminált: legyilkolt, elmarasztalt. Felmerül a kérdés, nem volna-e lehetséges a vallások számára, hogy az ilyen jellegű, múltjukat rendbe tenni akaró bocsánatkérések mellett elejét vegyék annak, hogy a jelenben és a jövőben továbbra is diszkrimináljanak a maguk hitbizonyossága alapján. Nem volna-e lehetőségük arra, hogy az általuk őrzött „kinyilatkoztatást” az emberi értelem alá rendeljék? Ez esetben „kinyilatkoztatásuk” jórészt átminősülne olyan kultúrkincsnek, melyet az egyes kultúrák (az egyes valláshoz tartozók) továbbra is ápolhatnának, de az egyetemes, minden emberre érvényes és kötelező igazság vélelme nélkül.

Nem szereznének-e ezzel „kinyilatkoztatásuknak” nagyobb megbecsülést? Nem kellene-e elszánni magukat e lépésre akkor is, ha meg vannak győződve kincsük páratlan voltáról!? Isten gondoskodott teremtményéről, az emberről – a teremtéssel, s az abban adott, „az élet parancsa” jellegű kinyilatkoztatással! E teremtésnek folyománya a kultúra, a vallási kultúrák is. Ha ezek a helyükre kerülnének, ha tehát ezek nem igényelnének univerzális hitet maguknak, tehát a szükségképpen különböző vallási kultúráknak, akkor termékenyítőbbek lehetnének. Termékenyítőbbek, mint a vallásháborúkkal, az inkvizícióval és a mindmáig meglevő kiközösítéssel. A vallási kultúrák ragaszkodnak hozzá, hogy amit nyújtanak – kinyilatkoztatásból ered. Csupán arra volna szükség, hogy kincseiket „csak” vallási zsenik munkájának tulajdonítsák.

Summa

Isten belerejti minden embernek a szívébe az eligazítást: Jónak kell lenned! – szabadságot adva az embernek, hogy rossz is tudjon lenni. Míg a szaktudományok (matematika, geometria, természettudományok) eredményei egyetemesek, az emberiség többi információ-tartalmai a különböző kultúráktól, személyektől függően különbözők. Ilyen kultúrtermék a vallás is: nem ad egyetemes eredményt. Jézus, az Isten egyetemes küldötteként, nem vallást hozott, hanem megszólaltatta azt, amit Isten belerejtett minden ember szívébe. Bármely valláson belül képviselhető az üzenete. Bármely valláson belül számíthatnak Jézus képviselői arra, hogy vértanúkká teszik őket. Arra is, hogy elfogadják őket. Ez utóbbi esetben a kultúra csak színt fog jelölni az emberiség-palettán, de nem fog felszólítani emberellenes tevékenységre (kiváltságra, uralkodásra, gyilkosságra).

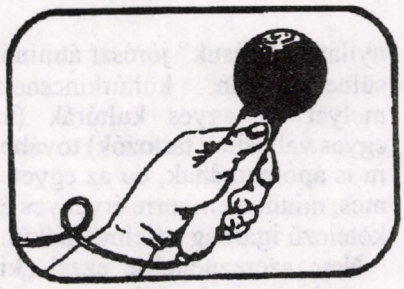

„Sosem akartam másfajta teológiát űzni”

Beszélgetés *Ada Maria Isasi-Diazzal*

*A New Yorkban élő kubai felszabadítási teológusnő, **Ada Maria Isasi-Diaz** több mint húsz éve dolgozik egy olyan teológia kifejlesztésén, amely az USÁ-ban élő hispán nők élettapasztalataiból indul ki. Munkája „mujerista teológia” néven (ejtsd: muherista; „mujer” spanyolul asszonyt, nőt jelent) az USA határain messze túl is elismerésre talált.*

A hispán népesség egyike az USA nagy etnikai kisebbségeinek. Latinaként, azaz latin származású nőként doktorálni és tudományos munkásságot folytatni azonban még mindig kivételnek számít. Te hogyan értelmezed teológusi munkádat?

Teológusi feladatomat mindenekelőtt abban látom, hogy összegyűjtsem a bázison élő asszonyok várakozásait, álmait és reményeit. Ezek olyan álmok és remények, amelyek többnyire igen szorosan összefüggnek vallási meggyőződésükkel és gyakorlataikkal. Mindig nagy hatással volt rám, milyen jól meg tudják magyarázni a latínák, mit hisznek, és ez a hit hogyan határozza meg az életüket. Az én hozzájárulásom abban áll, hogy véleményeiket csokorba gyűjtöm, és írásos munkáimban megszólaltatom az ő hangjukat. De mivel egyúttal az akadémikus teológia világában is mozgok, rákényszerülök arra, hogy ezeket a hangokat úgy fogalmazzam meg, hogy abban a világban is figyelembe lehessen venni őket. Publikációimban arra teszek kísérletet, hogy megtaláljam a középutat ama nyelv, amelyet az akadémikusok megértenek és elismernek, valamint azon mód között, ahogyan a latínák kifejezik hitbeli meggyőződésüket és gyakorlataikat. Ez igazi kihívás!

Ma az etika és a teológia professzornője vagy egy metodista egyetemen. De nem mindig dolgoztál teológusként. Könyveidben leírod szerzetesnői életedet a perui szegények oldalán, találkozásodat a 70-es éveknek a nők pappá szenteléséért küzdő mozgalmával...

Így van. Mielőtt eljutottam volna az akadémikus teológiához, misszionárius és aktivista voltam. De kezdettől fogva mélyen érintett a bázison élő emberek hite, ennek a hitnek az elevensége, és az a képessége, hogy az élet minden vonatkozását áthassa. Abban láttam feladatomat, hogy az emberek szócsöveként szolgáljak. Tulajdonképpen sosem döntöttem tudatosan arról, hogy ilyen módon űzzek teológiát.

Ezért dolgozol olyan gyakran az interjú módszerével?

Amikor évekkel később, 1983-ban vagy 84-ben eldöntöttem, hogy könyvet írok az USA-beli latínák vallási elképzeléseiről és gyakorlatairól, teljesen természetes volt, hogy fölkeressem az asszonyokat, és őket magukat kérdezzem meg, mi fontos számukra a hitükben, mi ad nekik erőt az életük éléséhez. Sosem jutott eszembe, hogy másfajta teológiát űzzek. De az interjúk persze nem csupán az információgyűjtést szolgálják, hanem maguk is felszabadító tapasztalatot tesznek lehetővé. Az odafigyelés folyamatában kifejezem tiszteletemet és elismerésemet beszélgetőpartnereim iránt, akiktől az uralkodó kultúra többnyire megtagadja ezt az elismerést.

Teológiám forrása

Nem utolsósorban saját életrajzod magyarázza, hogy a latínákkal ápolt közösségnek különleges jelentősége van számodra. Havannában születtél és nőttél fel.

Igen, de a politikai változások miatt 1960 végén családdommal el kellett hagynom Kubát. Meglehetősen fiatal voltam még, éppen 18 éves, és a gyökértelenné válás érzése azóta végigkísérte egész életemet. Megpróbáltam különböző világokban otthonra találni, s úgy vélem, a latínák világában érzem magam leginkább otthon. Nemcsak azért, mert igen szorosan kötődöm egyik vagy másik asszonyhoz; nem; egész életmódjuk, gondolkodásmódjuk, szokásaik és értékelképzeléseik adják nekem azt az érzést, hogy otthon vagyok.

New York City-ben egy kis gyülekezethez tartozom, amelyben mindenekelőtt hispán családok élnek. East Harlemnek hívják ezt, de spanyolul El Barriónak, a szomszédságnak nevezzük. Az asszonyok olyanok számomra, mint egy család, még akkor is, ha olykor hónapokig nem látjuk egymást. Ők a barátnőim, ők a családom, ők a teológiám forrása. Saját munkámban újból és újból az ő hitbeli meggyőződésükhöz és kifejezésmódjaikhoz térek vissza.

Neved szorosan összekapcsolódott a mujerista teológiával. Mit tudsz mondani ennek a mozgalomnak az eredetéről és céljairól?

Ó, ez igen hízelgő, hogy mozgalomnak nevezed. Mi tényleg csak egy kicsi csoportot alkotunk, amely kifejezetten a latínák perspektívájából kezdett el teologizálni. Az elején a feminista mozgalom részének tekintettük magunkat, amely felfogásom szerint mindazon nőket magában foglalja, akik tudatában vannak a nemi problematikának, s azon munkálkodnak, hogy legyőzzék a nők elnyomását. Idővel azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a feminista mozgalom tartalmait és céljait kizárólag az euro-amerikai nők domináns csoportja révén definiálták – amely viszont minket, etnikai kisebbségekhez tartozókat peremcsoportoknak nevezett. Csak addig fogadtak el minket, amíg felzárkóztunk az ő nézeteikhez. A fekete nőkhöz hasonlóan felismertük, hogy ha valóban a hispán asszonyok felszabadításáért és felhatalmazásáért akarunk tenni valamit, nem korlátozódhatunk tovább a szexizmus analízisére, hanem össze kell kapcsolnunk azt a gazdasági elnyomás és különösen a társadalmunkban uralkodó etnikai előítéletek analízisével. Egy ún. etnikai kisebbséghez tartozókként a latínák nemcsak családjaik gazdasági fönnmaradásáért és a társadalmi elismerésért küzdenek, hanem mindenekelőtt azellen védekeznek, hogy valakik megszüntessék kulturális kifejezés- és életformáikat.

A teológiai sokféleség ajándék

Hogyan vetődött föl aztán a „mujerista teológia" elnevezés?

Először „a hispán nők felszabadításának teológiájáról" beszéltünk – de ez túlságosan hosszú név. Aztán amikor az afro-amerikai nők elkezdték használni a „womanist" szóalkotást, mi is elkezdtünk foglalkozni azzal, hogy saját nevet adjunk teológiai munkánknak. Ez mindenekelőtt azért vált szükségessé, mivel a legtöbb latina nemigen kedveli a „feminista" fogalmat: a fehér nőkre vonatkoztatják, és számukra a családellenessel és erkölcstelennel azonos. Egyszer együtt ültünk a csoporttal, és azon gondolkodtunk, hogyan nevezhetnék magunkat. Végül rátaláltunk a „mujerista" megnevezésre, ami új alkotás, hiszen a normális szóhasználatban nem találkozunk vele.

A magam részéről mindig nyitott fogalomnak tekintettem a „mujerista" kifejezést, amely növekedhet, és amelynek a jelentése ismételten módosulni fog. Kezdetben meghívtam más latinákat is, hogy segítségükkel megadjuk a fogalom tartalmi körvonalait. Ma léteznek olyan latinák, akik használják ezt a fogalmat, mások viszont különböző okokból elvetik. Ezt másodlagosnak tartom. Számomra a felszabadítás perspektívája a döntő, amelyet remélhetőleg kifejez a fogalom. Meggyőződésem, hogy az USA-beli etnikai kisebbségek tagjai számára még mindig szükséges, hogy saját hangjuk, saját nevük legyen. Saját nevet adni önmagunknak, mindig az önmeghatározás aktusa is. Ezen túlmenően teológiai munkánk ténylegesen megfelel más tartalmaknak és prioritásoknak is. Nem osztom azt a nézetet, hogy ezzel megosztjuk a feminista mozgalmat. Az egyetemes a sajátosból következik, nem indulhatunk ki az egyetemesből, hogy eljussunk a sajátoshoz. Ezért hangjaink sokféleségét és különbözőségét ajándéknak tartom.

A hitközösség mint család

Ha jól értettelek, ezek a tartalmak mindenekelőtt a latinák sajátos értékelképzelései révén különböznek egymástól. Ma is döntő szerepet játszik-e még a család iránti érzék?

Latin-amerikai és Karib-szigeteki származási országaink köztudottan kifejezett mezőgazdasági hagyománnyal rendelkeznek, amelyben a nagycsalád létszükséglet volt, és sokszor még ma is az. A latinák örökségét alkotó mindhárom kultúrában – a bennszülött népek kultúrájában, a hódítók spanyol kultúrájában és a rabszolgák által a kontinensre hozott afrikai kultúrában egyaránt – kiemelkedő jelentősége van a családi szövetségnek. Hogyan lehetne akkor másképp a mi kultúránkban? Mihelyt a családhoz tartozik valaki, többé nem fordíthatsz hátat neki.

De mi nem csupán a vérségi kötelékre vagy olyan hivatalos egyezményekre alapozzuk családjainkat, mint a házasságkötés. Mi magunk találjuk ki családjainkat! Vedd példának a köztem és a keresztgyerekeim anyja vagy apja közti kapcsolatot. Commadrénak vagy compadrénak („társanyának", „társapának") nevezzük egymást, és ezzel nagyon szoros kapcsolatot fejezünk ki. Keresztszülőséget vállalni nagy felelősség vállalását jelenti. A család részévé válsz. De újabban egyre gyakrabban megesik, hogy ezeket a címeket arra is használják, hogy például valakit megnyerjenek egy táncmulatság támogatására. A család változatlanul rendkívül jelentős számunkra, és módszereket találtunk arra is, hogy a nagycsaládot a testi vonatkozásokat meghaladóan újrateremtsük.

Mit jelent ez konkrétan teológiai munkád szempontjából?

Nos, ha például az erkölcsös cselekvés megítélésének kritériumait keresem, akkor sokkal több utalást találok a családra és a közösségre, mint a kifejezett individualizmusra, amint az megállapítható az USA domináns kultúrájában. Ha mondjuk latinákat kérdezek meg, mit tartanak halálos bűnnek – hogy a római katolikus egyház nyelvén fejezzem ki magam –, akkor azt fogják mondani nekem, hogy az olyasmi, ami a gyerekekről való hiányos gondoskodással függ össze. Rossz anyának lenni, számukra ez a lehető legrosszabb dolog. Másképpen fogalmazva: Nem a személyes magatartás kérdése a döntő, mondjuk hogy valaki önző, hanem az a mértékadó, hogyan hat egy cselekvés másokra. Ez nagy jelentőséggel bír a morálteológiai reflexióra nézve.

Rendszerint Isten országáról (angolul *kingdom)* beszélünk akkor, ha azt a nekünk megígért reményt akarjuk kifejezni, hogy minden ember a szabadság, egyenlőség és igazságosság alanyává válik majd. A latinák azonban családnak, Isten családjának tekintik a hitközösséget. Ezért azt javasoltam, hogy a *king*-dom kifejezést váltsuk föl a *kin*-dom kifejezéssel *(kin* angolul család, rokonság). Ezzel azt szeretném kifejezni, hogy ha az isteni ígéret teljessége napi realitássá válik, akkor valamennyien nővérek és fivérek, Isten családja leszünk. A názáreti Jézus és tanítványai korában bizonyára megértették az Isten országa kifejezést, de ma, a 21. század küszöbén idegenné vált számunkra.

A szolidaritás kulcsa

Központi témáid egyike a szolidaritás. Szolidaritás-értelmezésedet az előbb említett alapokon alakítottad ki?

Bizonyos mértékig igen. A családon belüli kapcsolatok életem legfontosabb dolgai közé tartoznak, de a barátság is. Számomra a barátság olyan érték, amely igen magasan helyezkedik el rangsorban. A barátságot, hogy ismét a katolikus morálteológia nyelvén fejezzem ki magam, erénynek tekintem. Azóta, hogy teológiai munkámat elkezdtem, el-elgondolkodom ennek a látásmódnak a strukturális következményeiről. Így jutottam el a szolidaritás témájához. Ez nem mindig egyszerű dolog, mivel a szolidaritásra gyakran úgy tekintenek, mint egyfajta érdekkiegyenlítésre a kiváltságoltak és a nem kiváltságoltak között.

Számomra a szolidaritás legelsősorban a szegények és elnyomottak hangjával kezdődik, akik azt mondják: „Itt vagyunk, vegyetek tekintetbe minket, figyeljetek ránk!" A szolidaritás kiindulópontját nem a kiváltságoltak, a hatalmasok alkotják, hanem az elnyomottak. A szolidaritás kulcsa szilárd meggyőződésem szerint abban rejlik, hogy megteremtjük a kölcsönösség iránti érzéket. Ezzel nem a jócselekedetek régi koncepciójára gondolok, ti. hogy jót teszek valakivel, aki kevesebbel rendelkezik, mint én. Nem; számomra kapcsolatok, felelős kapcsolatok építéséről van szó. A kapcsolatokat az adás és a kapás élteti. Nekem is hozzá kell járulnom valamivel, de a szegényeknek és elnyomottaknak is bele kell vinniük valamit. Felelősségvállalásra ösztönözhetem őket, és ők is felelősségvállalásra ösztönözhetnek engem. Ez azt is jelenti: a szolidaritást nem szabad pusztán valamiféle szellemi magatartásra korlátozni, hanem hatékony gyakorlatban kell megmutatkoznia. Vegyük például a Mitch nevű hurrikán pusztítására adott reakciókat az elmúlt évben. Itt is, ott is föllépni, és kijelenteni: „Ó igen, szolidáris vagyok az áldozatokkal", ennek semmi köze a szolidaritáshoz. Szolidárisnak lenni annyit jelent, hogy hatékonyan bevetjük magunkat a helyzet javításáért.

Több éve dolgozom már azon, hogy kifejlesszem a szolidaritásnak ezt a koncepcióját. Ma, amikor lépten-nyomon az ún. globalizáció hatásairól vitatkoznak, gyakran gondolok arra: Pontosan ez az. Úgy vélem, egyre tudatosabbá válik bennünk, hogy olyan világban élünk, amelyben közösek az érdekeink. Ami téged érint, engem is érint, és nem kerülhetjük el, hogy megtaláljuk egymás támogatásának útjait.

A globalizációban rejlő esély

Azt jelenti ez, hogy a globalizációt esélynek tekinted arra, hogy kifejlesszük az érdekközösség és a szolidáris gyakorlat iránti érzékünket?

Ha a globalizáción azt értjük, hogy globális valóságunk egyre kisebbé válik, akkor igen – de ha a neoliberalizmus ideológiáját értjük rajta, akkor persze nem. De meggyőződésem, hogy a világ globalitása nyilvánvalóvá teszi, hogy közösek az érdekeink. Korábban sokkal keményebben kellett dolgoznom azon, hogy meggyőzzem magamat és másokat: kapcsolat van közöttem és a között, aki az Amazonas medencéjében él. De ma, amikor tudomásunk van a légszennyezés hatásairól, sokkal egyszerűbb világossá tenni az érdekek közösségét. Úgy vélem, ma a valóság megkönnyíti számunkra, hogy fölismerjük az érdekek közösségét.

Teológiai munkásságodban azonban éppenséggel nem a világ nagy összefüggéseiből indulsz ki, hanem mindig a hétköznapi valóság áll gondolataid elején, „lo cotidiano”, ahogyan te nevezed.

Ez igaz, de helytelen lenne ebben ellentmondást látni. A *cotidiano* eszméje azt jelenti, hogy figyelmünket a hétköznapi életre irányítjuk, hiszen az az elsődleges horizontunk. A hétköznapi életben találkozol először a világgal, ott alakítasz ki róla elképzelést, tudatosul benned a valóság, és megtanulsz bánni vele. Nem arról van szó, hogy megmaradjunk a magánélet területén, és mindent a helyi vonatkozások síkjára korlátozzunk. De meg kell tanulnunk megérteni, hogy egyáltalán nem lehetséges túllépnünk a hétköznapi valóságon, ha nem ismerjük el annak jelentőségét. Végső soron természetesen a társadalmi struktúrák radikális átalakításáról van szó, de úgy gondolom, a múltban gyakran elkövettük azt a hibát, hogy a struktúrákkal folytatott küzdelemre korlátozódtunk, anélkül hogy észrevettük volna az ezekben a struktúrákban rejlő hétköznapi valóság jelentőségét. A hétköznapi valóság kihat a struktúrákra, ahogyan a struktúrák is kihatnak a hétköznapi valóságra.

Pontosan emlékszem még találkozásomra azzal az asszonnyal, aki El Salvador egyik északi falujából származott, s akinek a családját sok bánat érte a polgárháború idején. Megkérdeztem, javult-e az élethelyzetük a politikai változások következtében. De ő csak annyit mondott, hogy semmi nem változott, egyáltalán semmi. Még mindig nincs áram, még mindig egy kunyhóban élnek, még mindig kilométereket kell gyalogolnia, hogy vizük legyen. Kérdezem: Mire jó a strukturális változás, amiről örökösen beszélünk, ha a szegény asszonyok életében semmi sem változik? Azt hiszem, ez olyan kérdés, amely elől nem térhetnek ki azok, akik szerte a világon a nagyobb igazságosságért küzdenek. Az emberek életvalóságából kell kiindulnunk, abból, amit maguknak kívánnak, és el kell ismernünk vallási meggyőződésük, gondjaik, szükségleteik és az élet értelmét kereső fáradozásaik értelmét.

A hétköznapok teológiai forrás-értéke

Nem találod-e úgy, hogy ez a kezdeményezés magában rejti azt a veszélyt, hogy romantikusan állítjuk be a latinák életét és tapasztalatait?

Fontos világosan látnunk, hogy sem a hétköznapi valóság, sem a család vagy a közösség, de még a szolidaritás sem lehet kritérium. A kritérium a tökéletes felszabadulás. Az, hogy a teológia forrásává, anyagává tesszük az asszonyok hétköznapi életét, nem azt jelenti, hogy ezt az életet romantizáló módon dicsőítjük és kivonjuk a kritika alól. Ellenkezőleg, a legtöbb latina életét sok negatív tapasztalat határozza meg; sok benne a harag és az önzés, a bénító rutin és a javulás hiányzó távlata. De léteznek másfajta, bátorító és felszabadító tapasztalatok is. Az a dolgunk, hogy ezeket megnevezzük, és föltárjuk a vallási meggyőződés és gyakorlat azon életadó elemeit, amelyek lehetővé teszik az emberek számára a túlélést.

Amikor a szavak elégtelenek

A mujerista teológiában nyilvánvalóan fontos szerepet játszanak a liturgiák és rituálék. Mit jelentenek ezek számotokra?

Teológiailag tulajdonképpen még sosem vették kellően szemügyre a nem-verbális kifejezési eszközöket és kommunikációs módokat. Ebben magamat sem tartom kivételnek. De a liturgia lehetővé teszi számunkra, hogy jelekkel és szimbólumokkal fejezzük ki valóságunkat. A szavak sokszor nem elégségesek ehhez. Magam olyan kultúrából származom, amelyet sokkal erősebben meghatároznak a szóbeli hagyományok, mint az írott szó. Számunkra igen fontosak a rituálék. De ez csak a dolgok egyik oldala. Ehhez társul, hogy az egyházon belül igen gyakran liturgikus gyakorlatok révén történt az értékek és elképzelések közvetítése, és ez máig sem változott. Ha fölnézek egy püspökre, aki teljes ornátusban messze fölöttem áll, hogy áldást osszon nekem, akkor ez igen sokat elmond az egyházi hierarchia-értelmezésről és arról az elképzelésről, hogy egyes emberek mások, mint a többiek.

A jelek és szimbólumok értékeket közvetítenek. Ezért amikor összejövünk latinákból álló csoportunkban, megpróbálunk saját rituálékat

kialakítani, amelyekbe belefoglaljuk hétköznapi életünk elemeit. Hazánk kenyerét használjuk, mexikói tortillát vagy kubai kenyeret. Gyakran alkalmazzuk a tejet és a mézet mint az élet teljességének jelképeit. És mivel kultúráinkban igen szoros kapcsolatban érezzük magunkat halottainkkal, mindig kitesszük az oltárra képeiket. Mindezek kísérletek arra, hogy jelekkel és szimbólumokkal fejezzük ki hitünket és szükségleteinket.

Csak a katolikus egyház hagyományaival dolgoztok, vagy más források után is néztek, mondjuk afro-amerikai hagyományokat keresve?

A kereszténység, különösen a katolicizmus természetesen rendkívül fontos a latin kultúrában, de ebbe a kereszténységbe behatoltak az afrikai és a bennszülött vallások elemei is. Némelyek a saját liturgikus gyakorlatunkban is tükröződnek. A bennszülött hagyományok a Föld megmaradásáért való gondunkban inspirálnak minket. A rituális táncok területén sokat tanultunk az afrikai hagyományokból. Nem mondhatnám, hogy tudatosan keresünk más forrásokat; azok egyszerűen részei kultúránknak.

Jó példa erre a Mária-tisztelet. A legtöbb Kubába deportált afrikai a *yoruba* törzshöz tartozott. Ők olyan stratégiát alakítottak ki, amely lehetővé tette számukra, hogy közel maradjanak istenségeikhez, az *orisákhoz*, nevezetesen besorolták őket a katolikus szentek közé. A katolikus egyházban „A felebaráti szeretet anyja" címmel tiszteljük Máriát Kuba pátronájaként. A *santeria*, az afro-kubai vallás követői számára azonban „A felebaráti szeretet anyja" mégsem Mária, hanem *Ochún*, egy yoruba-istennő, akit azért becsülnek, mert az a készség jellemzi, hogy segítsen az embereknek meggyógyulni betegségeikből és megkönnyíteni az élet terheit. Minket ez arra ösztönöz, hogy elgondolkodjunk, *Ochún* mely tulajdonságai segíthetnének abban, hogy jobban megértsük Máriát és az ő lehetséges jelentőségét életünkben.

A különbözőség felfogásának radikális megváltoztatása

Egy alkalommal „idegen földön lévő spanyol kertekről" beszéltél, hogy érzékeltesd a hispán népesség életérzését az USA-ban. Létezik-e a mujerista teológia sajátos hozzájárulása a domináns kultúrához, s ha igen, miben áll az?

Tény, hogy jelenleg alig van lehetőségünk arra, hogy érvényesítsük befolyásunkat abban a társadalomban, amelyben élünk. Értékeink és normáink nem részei a társadalmi normának. De meggyőződésem, hogy radikálisan meg kell változtatnunk ezt a társadalmat és annak felfogását a különbözőségről, ha valóban szolidárissá akarunk válni. És azt gondolom, hogy mi, latínák különös módon hozzájárulhatunk ahhoz, hogy konstruktív módon bánjanak a különbözőségekkel, oly módon, amelyet nem a kiközösítés vagy az asszimiláció határoz meg.

Olyan helyzetben vagyunk, amely megnyitja szemünket a másság társadalmi kezelésének negatív hatásaira. Az, ahogyan kisebbségi életünket kellett alakítanunk egy domináns kultúrában, az a rugalmasság, amelyet kényszerűen ki kellett fejlesztenünk, talán ösztönzés lehet arra, hogy szembenézzünk a többségi társadalom valóságával és annak elnyomó struktúráival. Megmutathatjuk, hogy a kultúrák keveredése valami újat hozhat létre, olyan kultúrát, amely afrikai, bennszülött, spanyol és amerikai elemeket egyaránt magában foglal.

Ada, köszönöm a beszélgetést.

Katja Hidemanns

Forrás: Junge Kirche, 1999. július

György Lajos: Vissza a kozmikus rendhez

Akár századunk szellemi körképének összefoglalása is lehetne György Lajos legújabb könyvének címe, amint maga a tanulmánykötet is az. Sajátos nézőpontból, az élővilág és az emberi társadalom önszerveződésének formáit kutatva vezeti végig az olvasót azon a buktatókkal teli úton, amelyet az európai tudományosság a tizenkilencedik század második felének technikai derűlátásától az ezredforduló táján újra fölfedezett, sokkal szerényebb és alázatosabb, rendszerszemléletű megközelítésig bejárt.

A szerző maga is kutató orvos, akit saját szakterületének átfogó problémái vezettek el ahhoz a szemléletváltáshoz, amelynek tömeges elterjedésére oly nagy szüksége lenne az elemző-szétválasztó módszer pusztító következményeitől szenvedő világunknak. György Lajos az ELTE BTK és a Szociológiai Intézet hallgatóinak tartott előadássorozatot a környezettudatos gondolkodás szellemi alapjairól, ennek az évekig tartó együttgondolkodásnak az eredménye ez a kötet.

A kozmológia alapkérdéseivel kezdődik, az élő rendszerek önszervező és önszabályozó sajátosságainak sokféle leírási kísérletével folytatódik, majd a környezettudatos világszemlélet filozófiai alapvetésével a pszichológia ökológiai kiterjesztéséig vezet minket a kötet, s ezen a nagyszerű szellemi fölfedezőúton nem kisebb személyek kalauzolnak, mint Teilhard de Chardin, Erich Fromm, Fritjof Capra, Ilya Prigogine, Arne Naess, Henryk Skolimowski, Lovelock, Sakjamuni, hogy csak néhányat említsünk.

György Lajos nemcsak a jelenlegi világválság filozófiai hátterét vázolja föl, hanem a nemzetközi és hazai környezetvédelem mozgalmi és politikai kérdéseivel is foglalkozik. A kötet zárótanulmányában a századunkban oly sokak által keresett harmadik út magyar és egyetemes lehetőségeit elemezve a környezettudatos életet szervező, közvetlen emberi kapcsolatokkal átfogható méretű, helyi közösségek kialakulásában látja az emberi faj és a földi élet fennmaradásának ígéretét.

Ez a könyv azoknak szól, akiket még foglalkoztat, hogy miként lehetséges élet a halál előtt, akik még reménykednek abban, hogy az emberi ostobaság gyógyítható, szól azoknak, akik tenni is akarnak ezért.

Demeczky Jenő

Kiadó: Föld Napja Alapítvány
1519 Budapest, Pf. 411.
tel: 06/23/422-577

Budapest, 2000. 180 o. Ára: 650,– Ft.

Kapható: ELTE Bolt, Bp. VII., Rákóczi út 5.
Ökoszolgálat, Bp. V., Vadász u. 29.
Fókusz Könyváruház
Kódex könyvüzlet
ELTE Szociológiai Intézet

Könyvismertetés

A dogmák története

Adolf von Harnack: Dogmatörténet

Fordította Gromon András. Szentendre, 1998, Tillinger Péter kiadása

Előzetes figyelmeztetés: e könyv tankönyvnek készült, a 19. század végén, elsősorban a kemény, klasszikus középiskolában részesült egyetemi hallgatók számára. Tanulmányozása tisztes latin és *görög* tudást és teológiai ismereteket feltételez – különben nem lehetséges teljes értése és élvezete. Ez a megjegyzés természetesen nem értékének becsmérlése, sőt...

Szubjektív benyomásaim a könyv olvastán: Amikor fél évszázada teológiai tanulmányaim során találkoztam Adolf von Harnack (1851–1930) nevével, súlyosan elítélő szavakat hallottam-olvastam róla (érdemeiről semmit). „Protestáns", „racionalista", „liberális" (főleg a két utóbbi), és még véletlenül sem „keresztény", „hívő", „vallásos". Professzoraink és tankönyveink egy sorba helyezték a szélsőséges-vad David Strauss-szal és az exkispap-exkatolikus Ernest Renannal (akiket persze szintén csak másodkézből ismerhettünk). – Több mint száz évvel első megjelenése után lapozva Harnack művét, tökéletesen más színben tűnik fel.

Objektív területre térve át: Harnack Luther eredeti szellemében *protestáns*. Csak másod- vagy harmadlagosan merném „racionalistának" nevezni. Szemléletét a szigorú tárgyilagosság mellett a hit, méghozzá a bízó hit (fides fiducialis) határozza meg, mély vallásos meggyőződés, amelynek elkötelezettje. Ezzel párhuzamosan az igazságot mindennél többre becsülő tudós. Ebből a szempontból tekinti végig az egyháztörténet kísérőjelenségét, a dogmatika alakulását, amit a krisztusi lélektől eltérésnek tart (az egyház intézményesülésével együtt).

Idézetekkel bőven tűzdelve, pontosan adatolja a századok folyamán felmerülő vélekedéseket, amelyek olykor egybemosódók, nehezen megkülönböztethetők, és gyakran csatáznak egymással. Láttatja, hogy *nem „tiszta" a dogmák formálódása:* a folyamat mozgatója a görög-római bölcselet, később a jog is, és beleszól a politika és egyes hierarchák hatalmi ösztöne. A fejlődés ekképp emberi, sőt túlontúl emberi. A krisztológiai, majd a szentháromságos vitákból kikerekedik az ősi katolikus (a fordító kevésbé szerencsés szóhasználata szerint: ókatolikus) hitrendszer, amellyel lezáródik a „nagy" dogmatörténet (amelynél az „orthodox", ismertebben „görög keleti" egyház meg is állt). Nyugaton ezután a pápasággal szoros összefüggésben új dogmákat definiálnak – ez a középkor, a Tridentinumban pedig a protestantizmussal szemben inflációssá vált a dogmarendszer. Remekül ábrázolja Harnack a misztikus Kelet és a racionális Nyugat eltéréseit, gondolkodásuk és érzületük különbözőségét. Itt kiderül, hogy nem is olyan esetleges, és inkább csak egyházpolitikai motívumoktól determinált a nagy egyházszakadás, amelynek kiemelt dátuma 1054.

Ami különös tiszteletet ébreszt a könyvben: *minden apologetikus szándéktól mentes*. Tendenciája – a katolicizmustól eltérőleg – nem az, hogy visszamenőleg kimutassa: a kialakult protestáns gondolkodás azonos az ősegyházéval (vagyis hogy nincs lényeges változás, tehát ami most van, az legalábbis csírájában megvolt az 1. században), hanem becsületesen szembenéz azzal a ténnyel, hogy idegen elemek is alakították és befolyásolták a hitrendszert (például a szentháromsági terminológia egy tömbben későgörög filozófia). Protestáns önigazolás helyett protestáns önkritikát nyújt: Luther vallási zsenialitása ellenére sem tudta a lényeget megvalósítani, nem volt teljesen következetes, a reformáció is felemás. Ez persze nem olyan cinikus önbírálat, mint II. (Nagy) Frigyesé („Luther csak félig tépte szét a babona fátyolát"), hanem fájlaló megállapítás.

A szerző mentalitására és stílusára jellemzőként idézek egy rövid szövegrészletet: „A logoszkrisztológia meghonosodása az egyház *hitében* – mégpedig *articulus fundamentalis*ként – nehéz harcok után egy évszázad folyamán (kb. 300-ig) valósult meg. E meghonosulás a hitnek görög-filozófiai jellegzetességű hit*anná* alakítását jelentette; visszaszorította a régi eszkatologikus elképzeléseket, sőt teljesen kiszorította őket; a történeti Krisztus mögé odaállította a fogalmi Krisztust, egy princípiumot, és a történeti Krisztust „megjelenéssé" változtatta; a keresztényeket „természetekre" és természetes valóságokra utalta a személy és az erkölcs helyett; a keresztények hitét végérvényesen eszmék és tantételek szemlélése felé irányította, s ezzel egyrészt a szerzetesi életet, másrészt a tökéletlen laikusok gyámság alá helyezett kereszténységét készítette elő; egyházinak igazolta a metafizika, a kozmológia és a világi tudomány számtalan kérdését; oda vezetett, hogy a hit helyett inkább a hitben való hitet prédikálták, s miközben látszólag kitágították a vallást, ténylegesen megcsonkították. De azzal, hogy tökéletessé tette a világi tudománnyal kötött szövetséget, a kereszténységet világvallássá, s persze mindenki vallásává is alakította, és előkészítette Constantinus tettét."

Valamennyire a mű árnyoldalairól is illene írni, azonban kicsinyeskedésnek tűnne az apró részleteken kötekedni. Igaz, hogy sok mindent másképp látunk már – gazdagodott, fejlődött a tudomány, sok szorgos kutató működött azóta, adatok is módosulhattak (ismeretes, hogy általános gyakorlat volt a zsinatok által elítéltek műveinek megsemmisítése, az eretnekek rágalmazása, és dokumentumok hamisítása is előfordult), akkori hipotézisek aktualitásukat veszthették –, a mű azonban, úgy, ahogy van, nagyhatású épület.

Néhány szót még a *fordító* munkájáról, hiszen a fordítói tevékenység mindig hálátlan és sohasem eléggé jutalmazott. Elmélyedéséért, tudásáért és emberfeletti szorgalmáért a fordító minden elismerést megérdemel.

Végezetül köszönetünket kell kifejeznünk a *kiadónak* is a könyv feltűnően gondos kiállításáért, különös tekintettel a görög kifejezések és szövegek szabatos közlésére.

Hagemann Frigyes

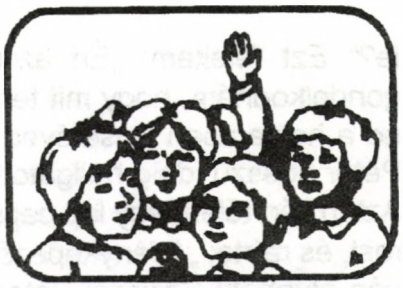

Leszkay András bácsi Moha-meséje

A példakép

Amikor legutóbb, innen a Rádióból elmenet, a Nyugati-pályaudvar felé lépegettem, egyszerre csak azt látom, hogy egy kisfiú — ejnye-bejnye, csirke csípje! — a földre dob egy kukoricacsutkát. Az első pillanatban tüstént meg akartam pirongatni, de aztán mást gondoltam. Óvatosan követtem, és csak néhány utcával arrébb léptem oda hozzá: „Szervusz, Öcskös! Honnan, hova, merre, meddig?” A kisfiú persze felismert, és elmondotta, hogy hazulról jön, hallgatta az előadásomat. Szikszai Péter a neve, minden előadásomat meghallgatja. Elgondolkoztam ezen, s a földre mutattam: „Nézd csak, milyen szemetes az utca. Mit gondolsz, Péter barátom, azok a gyerekek is szemetelnek, akik hallgatják az előadásaimat?” Péter nyelt egyet, és így szólt: „Én nem szemetelek az utcán, Moha bácsi.” Elszomorodtam, mert íme, az én Péter barátom nemcsak szemetel, hanem hazudik is. Rátekintettem és csöndesen mondottam: „Ejnye-bejnye, csirke-csípje, hiszen eldobtad a kukoricacsutkát.” Elvörösödött, de hamarosan legyőzte zavarát, és hetykén így szólt: „Kukoricacsutkát el szabad dobni. Azt édesapám is mindig eldobja.” „De Péter, hiszen az is szemetelés! Tehát hazudtál is.” Megint elvörösödött, de ismét úrrá lett zavarán, és még hetykébben válaszolta: „Ilyen kicsiny dolgokban szabad hazudni, az csak afféle... füllentés. Édesanyám is füllent. Ha elkésik az ebéddel, mindig azt mondja: kemény a hús, sokáig kell főzni. Pedig elbeszélgette az időt a szomszéd nénivel.” Megálltam és rábámultam: „Ejnye-bejnye, ruca rúgja. Be furcsa, hogy bármi hibát követsz el, a szüleidre hivatkozol. Mintha magadtól nem is tudhatnád, mi helyes, mi helytelen.” Péter arcán ravaszkás mosoly futott át, aztán megrándította a vállát: „Hát nem is tudhatom; ha hibázom, ők az okai. Tessék jobb példaképet mutatni, akkor majd nem hibázom!” Most már én komolyodtam el ravaszkásan: „Jól van, Péter barátom, mutatok neked olyan példaképet, akiben teljesen megbízhatsz, aki sose hibázik.” Péter nevetett: „Tudom kire gondol, Moha bácsi: önmagára.” Sóhajtottam: „Sajnos, tévedsz. Elárulom neked hogy nekem, magamnak is van példaképem, egy bölcs öreg törpe: A Sosetéved bácsi. Igen jó barátom, együtt is lakunk. Tehát el kellene jönnöd velem néhány napra Törpeházára. Van-e kedved hozzá?” De mennyire, hogy volt kedve hozzá! Tüstént el is mentem vele az édesanyjához, engedélyt kértünk rá, hogy nálam töltse a szünidő hátralévő napjait, és egy óra múlva már robogott is velünk a vonat Magyarkút felé. Magyarkúttól azonban még jó darabon hegyet kell mászni, úgyhogy már alkonyodott, amikor kiléptünk az erdőből, és Péter megpillantotta Törpeháza kicsiny lakóházait, gyümölcsöskertjeit. Lenyomtam a kertkapu kilincsét, és úgy tettem, mint aki meglepődik; „Ejnye-bejnye... hát ez mért van zárva? Talán nincs itthon Sosetéved?” Elővettem kulcsaimat, bementünk a házba és szétnéztem: „Nézzük csak, hagyott-e valami írást!” Minthogy levél természetesen sehol se volt, így szóltam Péterhez: „Átmegyek a szomszédba, lehet, hogy náluk hagyott üzenetet.” Péter elmerült kicsiny bútoraim bámulásában, én meg valóban átmentem a szomszédékhoz, beszélgettem velük egy kicsit, aztán visszamentem Péterhez, és ezt mondtam: „Azt üzeni Sosetéved, hogy Szentendrére kellett utaznia, nem tudja, mikor jön haza. Még azt is

üzeni a huncut, hogy távollétében is úgy viselkedjem, mintha idehaza volna, és folyton látnám az ő jó példáját.” Péter nevetett: „Majd én ellenőrzöm, hogy úgy viselkedik-e Moha bácsi.” Úgy tettem, mintha nagyon bántana, hogy elutazott a példakép, és táviratot diktáltam Péternek Sosetéved számra: „Hazatérésed igen sürgős. Vendéget hoztam. Szintén példaképre van szüksége. Moha.”

Asztalra tettem a vacsorát, és közben tovább zsörtölődtem: „Ejnye-bejnye, mért is nincs most idehaza Sosetéved! Azt magam is tudom, hogy étkezés előtt kezet kell mosni. No de ha az ember útról érkezik és nagyon éhes..., vajon ilyenkor is időt kell-e töltenie a kézmosással?” Péter gondolkodás nélkül kijelentette: „Bizonyos vagyok benne, hogy Sosetéved bácsi ilyenkor is kezet mos.” Sóhajtottam egy nagyot: „Na jó..., akkor hát gyere, mossunk kezet!”

Másnap egész délelőtt gyógynövényeket gyűjtöttem a közeli réteken, Péter pedig segített nekem. Amikor déltájt hazamentünk, megálltam a szárító szín előtt, és megint sóhajtottam: „Ejnye-bejnye, most még meg kéne forgatnom ezeket a gyógyfüveket is. De el is fáradtam egy kicsit, meg aztán..., ööö, vendéget nem illik várakoztatni az ebéddel.” Péter elnevette magát: „Látom, hogy csakugyan kell példakép Moha bácsinak, mert ez csak kibúvó ám! Sosetéved bácsi biztosan megforgatná most is.” Megforgattuk hát a gyógyfüveket, megebédeltünk. Délután pedig megmutattam Péternek Törpeházát. Belátogattunk egy-egy kertbe, házikóba is. Amikor egy ötvös törpe műhelyébe magunkra maradtunk néhány percre, meg akartam mutatni neki a véső használatát is, és egy finom kisvésőnek az élét — püff neki! — beletörtem egy ezüst-darabba, kicsorbítottam. Ez persze véletlenül történt. De ha már megtörtént, úgy tettem, mintha zavarba jöttem volna, és gyorsan belekevertem a kisvésőt a többi közé. Péter azonban megdöbbenve bámult rám, aztán csöndesen így szólt: „Sosetéved bácsi megmondaná az ötvös bácsinak, hogy eltörte, és bocsánatot kérne tőle.” Bocsánatot kértem hát az ötvös törpétől, Péter pedig helyeslően bólogatott.

Másnap azonban majdnem eltántorodott ő maga is a helyes viselkedéstől. Ellátogattunk Nógrád várának romjaihoz, és itt Péter egy igen értékes fényképezőgépet talált. Forgatta, nézegette, gondolkodott. Látszott rajta, hogy nagyon szeretné megtartani. Végül is hozzám fordult: „Ha... ha Moha bácsi találta volna meg... mit csinálna vele?” Ezt feleltem: „Én azon gondolkodnám, hogy mit tenne a helyemben Sosetéved.” Péter hosszú ideig hallgatott. Aztán kért tőlem egy lap papirost, és ráírta: „A fényképezőgép átvehető Szikszai Péternél.” Ráírta a címét is, a cédulát odatette, ahol a gép volt, rá egy kavicsot is, hogy el ne vigye a szél, aztán rám nézett, és derűs szemmel elmosolyodott. Hogy miként juttattuk vissza a fényképezőgépet még aznap a tulajdonosnak, nem tartozik ehhez a történethez. De az nagyon is hozzátartozik, hogy ennek a napnak az estéjén újabb táviratot diktáltam Péternek Sosetéved számára. Ezt diktáltam: „Hazatérésed nem sürgős. Vendégünk nélküled is mindig tudja, mit tegyen, mit ne tegyen. Semmi szüksége példaképre. Moha.” Péter rám bámult. Én úgy tettem, mintha nem venném észre csodálkozását, és ezt mondtam. „Írd oda a címzést is!” Péter írni kezdte: „Szentendre...”, de megállítottam: „Nem Szentendre. Most már az igazi címet írd: Képzelet birodalma.” Péter most már a száját is eltátotta: „A képzelet... birodalma?... Hát Sosetéved bácsi... nem létezik?” „De létezik, Péter barátom. Benned is, bennem is, mindnyájunkban. Csak sokszor letagadjuk. Azt mondjuk: nincs példaképünk. Ha olyasmit akarunk tenni, ami helytelen, akkor elhitetjük magunkkal, hogy nem tudjuk, mi helyes, mi nem. Te ne tagadd le őt soha többé!”

Mindketten hallgattunk, gondolkodtunk egy ideig. Aztán vidáman vacsorához ültünk.

Farkas István

Vallás és rókafényképezés

„Követni foglak, akárhová mégy is". De Jézus ezt felelte neki: „A rókáknak lyukaik vannak, az ég madarainak fészkük, az Emberfiának nincs hová fejét lehajtania."

(Lk 9,57-58)

Több sikertelen kísérlet után ismét nekifogtam, hogy összefoglaljam, mit is jelent számomra a vallásos élet. Mivel minden eddigi kudarcomat az okozta, hogy az írásban használt fogalmak – különösen, ha ezek lelki tartalmakra vonatkoznak – csak torzan, félreérthetően tükrözték gondolataimat, tapasztalataimhoz képest pedig szinte szóra sem érdemesek, ezért olyan keretet választottam, ami szintén csak torzan tükrözi tapasztalataimat, mégis – az esetleges racionalista olvasókra tekintettel – témájánál fogva közelebb áll a kézzel fogható „valósághoz". Valószínűleg szerencsésebb lett volna mondjuk a szilvás gombóc vagy a csirkepörkölt készítésének témája, esetleg a betonvas-, vagy az autószerelés, de ezekben semmi tapasztalatom nincs, bár meggyőződésem, hogy ha csak egy szemernyi extázisra módot nyújtanak, ugyanilyen eredményesen felhasználhatók e nemes célhoz vezető út eszközeként, illetve magyarázó kereteként. Mégis, életemben e két téma – vallás és rókafényképezés – olyan szorosan kapcsolódik térben és időben, hogy szinte nehéz szétválogatnom a velük kapcsolatos élményeimet. A vallásnak a világgal kapcsolatos alapkérdése: Javítsak a világ során? – ez a nyugati –, vagy: Ne rontsak a világ során! – ez a keleti. A rókafényképezés kérdése: menjek tovább, vagy várakozzak türelmesen? Talán még a bor tölt be nálam hasonló helyet, de azt már Hamvas megírta. Kritikusaim persze mondhatják, hogy a rókát meg Fekete István írta meg. Igazuk van. Vonzalmamat a téma iránt nagyban meghatározta az ő szívet melengető írásművészete, melyet csaknem az anyatejjel együtt szívhattam magamba. A vallásom is ugyaninnen eredeztethető. A harangszavas, gólyaszárnyas, pipafüstös, dicsértessékes falusi áhítat volt az elvetett mag, amely a Kun utcai plébánia révén kihajtott, majd kikacskaringózott a világba, hogy gyökereit megtartva és erősítve, leveleit akárhányszor hullatva terebélyes fává nőjön. Megjárta a hétköznapi – vasárnapi – vallásosság széles ösvényét, a kisközösségi, szűkebb, aszkétikusabb életet és beletorkollott egy valamiféle egyszerű, csöndes, egyéni vallásosságba. A rókafényképezés sorsa is hasonló volt. Lelkesedés, évtizedes elkalandozások, tovább keresés, feladás, meglepődés, majd csendes együtt létezés. Ezért döntöttem mellette.

A hegyek és völgyek először olyanok, mint a hegyek és a völgyek,
Aztán a hegyek nem hegyek és a völgyek nem völgyek,
Végül a hegyek olyanok, mint a hegyek és a völgyek, mint a völgyek

— mondja a buddhizmus.

Nézzétek meg az égi madarakat....
Figyeljétek meg a mezei liliomokat...

— mondja az Evangélium.

A rókákkal ugyanez a helyzet. És Istennel is, ahogy Simone Weil mondja valahol:

"A teremtett dolgok lényegük szerint közvetítők. Közvetítők egymáshoz, s ennek nincs vége. Közvetítők Istenhez. Ilyenként kell elfogadni őket."

Életem hamleti pillanata volt, amikor egy madárdalos, kankalinos hajnalon a Disznós-árok oldalában, egy sziklaletörés aljában rókakoponyát találtam. Nem volt nagy. Valószínűleg egy kölyök hagyhatta el végső elkeseredésében, amikor anyja már hosszú napokon át nem jött meg a várva várt élelemmel. Ez volt az első jel a rókákkal kapcsolatosan. Ma is csodálom, hogy hogyan akadhattam rá erre a koponyára, amikor se előtte, se utána nem jártam arra. Előtte, mert a létezéséről sem tudtam ennek a letörésnek, utána pedig, mert nagyon is jól tudtam, mi rejtőzik a tövében. A koponyáknak, csontvázaknak van valami kisugárzásuk. Az ember irtózik is tőlük, vonzódik is hozzájuk, de mindenképpen hatással vannak rá. A sírásóknak nyilván más erről a véleményük, de most a magamfajta, normál, elfajzott emberre gondoltam. Ennek a koponyának – dacára több éves múltjára – ezenkívül még olyan átható rókaszaga is volt, hogy feleségem csak a kert végében lévő fáskamrában tudta elviselni a közelségét, mivel a fahordás és feldolgozás az én feladatom volt A koponya lett az útjelző számomra. Az a bizonyos tábla, amely minden valamire való útkereszteződésben ott áll és válaszút elé állít. Csak hát azok az útjelzők, melyek az ember életének elágazásait jelzik, nem annyira hivalkodóak, feltűnőek, sőt, mintha szándékosan álcáznák őket, hogy ne találjuk meg őket. Akkor meg mi viszi az embert úttalan, járatlan sziklaletörések aljába a Visegrádi-hegység egy eldugott zugában? Megmagyarázhatatlan, ködös, azaz misztikus. Pedig már korábban is volt útjelzőm, ami pont az ellenkező irányt mutatta a józan, logikus ész számára. A természetfotózás örömei mellé összeszedtem ugyanis egy kullancs okozta agyvelőgyulladást. Minden racionálisan gondolkozó,

józan materialista vagy hívő felgyógyulván, nagy ívben elkerülte volna az erdőket, nemhogy a járatlan rókacsapásokat. Én nem. Belülről piszkált valami. Valami nyomás. Valami csakazértis. Valami mostmármindegy. Valami halált megvetés, vagy inkább a halált közeli barátként megélő szabadsága. És hogy véletlenül se értsem félre az útjelzőt, következő télen egy erdei út befagyott pocsolyájából rám mosolygott egy másik rókakölyök. Megrázó élmény volt. Mint egy közeli rokon vagy barát halála. Azt üzente a mosolya: „Most már nincs más dolgod, nem is lehet, meg kell keresned engem, mert én nem a halál rókája vagyok. Amit látsz, az már csak anyag. Majd meglátod, milyen vagyok, ha élek! Meglátod, ha figyelmet szentelsz nekem. Meglátod, ha nem foglalkozol mással. Meglátod, ha rókává válsz, mert csak lényegtelen a különbség köztünk. Csak a szemed és az agyad tesz különbséget – na meg az orrod. A sok könyv, amit olvastál rólam, csupa hazugság. Keress meg engem, ülj le mellém, és meglátod a különbséget a betű és köztem."

Nem volt választásom. Meg kellett keresnem. Voltak már emlékeim róla, de csak felvillanások. Az éjszakai országút fénycsóvájában, egy erdei út kanyarulatában, egy kemény, téli éjszaka holdfényében. Villanások! Jelzések? Keresni kezdtem.

A sziklaletörés volt a kályha, ahonnan el lehetett indulni. De mikor, hogyan? Nem volt idő töprengeni. Amikor csak lehet, és majd meglátjuk! A hely nem volt messze a házunktól. Légvonalban kilométernél nem több. De a róka, ha élő, van füle, orra és minden mozgásra kiváló szeme. Hetek, hónapok mentek el azzal, hogy megpróbáltam észrevétlenül becserkészni a terepet. Az úttalan erdőben a csöndben járásnak a rókán kívül az őzbak a mestere. Órákat vettem tőle. Szinte minden hajtás lecsípése után, néha közben is felkapja a fejét, és figyel. Néha percekig. Ha lép, mindig csak az egyik lábával egyszerre. Semmit nem kockáztat. Semmi sietség, idegesség nincs benne. Tudja, mit csinál, és mi a legjobb lépés. Pontosan érzékeli, mi történik körülötte az erdőben. Ha bármi zavarja, egy pillanat alatt nesztelenül eltűnik. Csuang-cse azt mondaná: ez a tao. Jézus mozoghatott így Júdeában, amikor már vadásztak rá. Nem voltam még sem őzbak, sem Jézus. Az ágacskák mindig a legrosszabb pillanatban reccsentek, az avar mindig sokkal szárazabb volt, semhogy neszezés nélkül lehetett volna közlekedni, és a fényképezőgép csattanását bizonyára még Esztergomban is hallották. Aztán csak ültem és ültem, hátha visszajön, vagy kidugja a fejét a rókalyukból, de nem ez történt. Akkor a fantáziám indult meg. A sziklák alja megtelt hancúrozó kis rókákkal, és szemben, a kiugró szirt tetején ott ült rókamama, és szigorú tekintettel figyelte kicsinyei játékát. Néha rám mosolygott, hogy a felvételen minél kedvezőbb legyen a beállítása. Olykor oda is jött, hogy megbeszéljük a következő alkalom körülményeit. Megköszönte, hogy vigyázok rájuk, és így távol tartom a vadászokat. Nagyon elégedett voltam magammal, mert bár semmilyen kézzel fogható igazolást sem tudtam felmutatni feleségemnek kalandozásaim helyszínéről és eredményéről, az agyam megnyugtatott, hogy jó úton járok, és végül is lehetnék rosszabb helyen is. Feleségem is türelmes volt. Bízott bennem, bár a kullancsoktól még tartott. Aztán eljött az idő, amikor már nem ültem ott hiába. Megjelentek a rókakölykök, a lábamnál játszadoztak, és néhanapján az anyjukat is megláthattam. Elvittem feleségemet, barátaimat is egy-egy kalandos cserkészésre a sziklához, így az alibim biztosított volt. Ott voltak a rókák, és ott voltam én is. Csak a kapocs nem jött össze. Sokáig azt gondoltam, hogy ez a kapocs a jó felvétel, amivel indulni lehet a pályázatokon, amit mutogatni lehet, amit falra lehet akasztani, mint egy trófeát. Mindent lefényképeztem a környékben. A fák árnyékát az avaron, a gombákat a sziklarepedésben, a kis peléket, ahogy a délutáni melegben a sziklán sütkéreztek, a szarvasokat, amikor néha arra tévedtek, és azt az őzbakot, amelyik min-

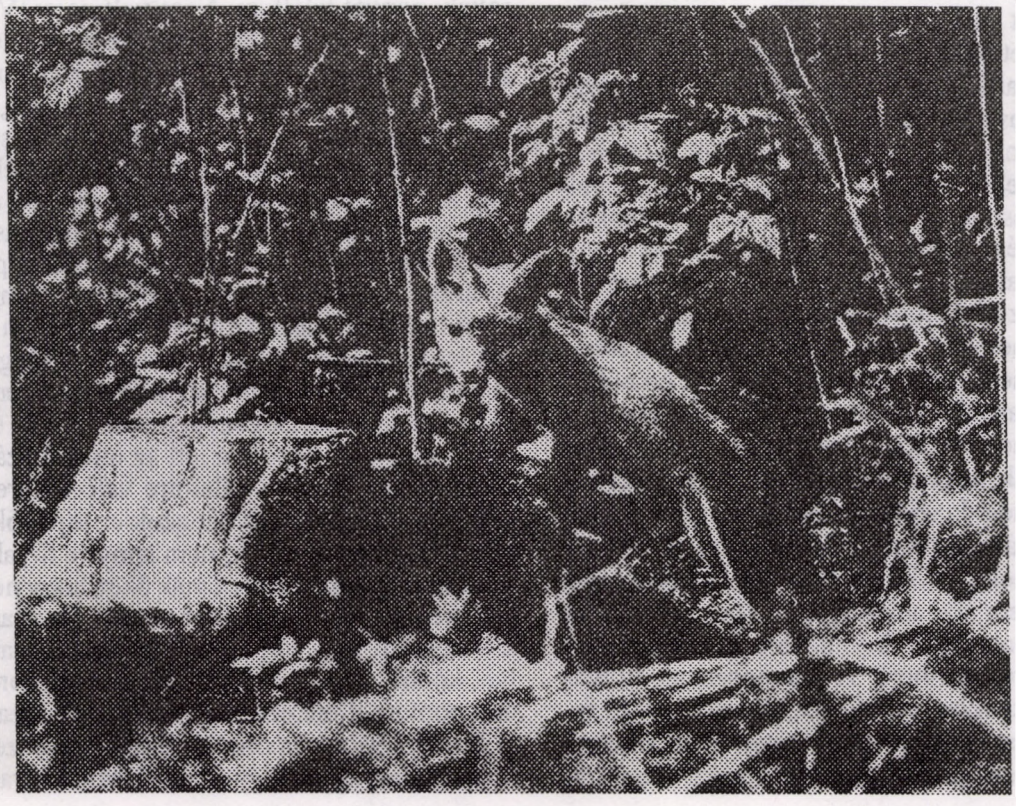

(A kép illusztráció, nem a szerző felvétele)

den nap három és fél négy között vonult végig a szikla feletti fenyőerdőn, csipegetve. Gyönyörűek voltak, és a felvételekkel is elégedett lehettem. Csak a rókák, azokról nem sikerült felvétel. Tudományos magyarázatban em volt hiány. Nincs elég fény – mondta fotós barátom –, körbe kellene rakni reflektorokkal, amik az exponáló zsinórral össze vannak kapcsolva, akkor biztosan sikerül. És igaza volt, de nem vitt rá a lélek, hogy a háborítatlan természetet akár egy világbajnok fotó miatt, akár csak néhány órára is megzavarjam. Arról nem is beszélve, hogy rókáékat megkérdezve valószínűleg szintén nem tapsoltak volna, és még időben elköltöztek volna néhány kilométerrel arrább, ahol védve vannak a hozzám hasonló „monomániás" őrültektől. Be kell etetni – mondta vadász barátom –, valami olyan helyen, ahol van elegendő fény. Nyilván saját életgyakorlata alapján beszélt. Sokszor találkoztam vadászok építette rókalessel egy-egy fa ágai között, és a döggel alatta, ami kellően be volt pácolva libahájtól kezdve macskavérig mindennel, ami a róka ínyére való. Nem hallgattam rájuk, mert bár egyre jobban szorított valami éhséghez hasonló belső feszültség, vágyakozás egy jó felvételért, azt eldöntöttem, hogy nem műfényben, nem másutt, hanem itt a barlangjuknál fogom lefényképezni a rókakölyköket. Ahogy nőtt a vágyakozásom és teltek szabadságom napjai, úgy fogytak az elfényképezett filmek. Mindig reménykedtem, minden felvétel után reménykedtem, hogy ez lesz az a bizonyos. Nem úgy történt. Volt már néhány száz, majdnem tökéletes képem a témáról, csak épp a róka mosódott el rajta, ahogy régen a tintát kente el az ember a papíron, ha nem volt itatósa, de a legtöbb felvétel sötét volt, életlen, azaz használhatatlan. Hiába, egy sűrű erdő közepén megbújó sziklaszurdok legalján még a Pilisben sincs elegendő fény. Érdekes, mert ez csak velem volt így. Mindenki más elégedett volt itt a sorsával. A fenyők, a csuszkák, az ölyvek, a hangyák, a gombák és a muflonok is, sőt még a rókák is, csak velem volt valami baj. Viszont egyre otthonosabban mozogtam a rókák között. Azt a néhány száz métert ugyan még most is egy óra alatt tettem meg a háztól a szikláig, de ha sikerült észrevétlenül elhelyezkednem, a rókák már nem vettek észre, vagy ügyet sem vetettek rám. Szerencsére a mániám nem terjedt ki arra, hogy megszelídítsem őket, vagy hogy a szociális helyzetükön próbáljak javítani, esetleg a bundájukra pályázzak. Sőt minél több időt töltöttem közöttük, annál jobban szelídültem, annál többet próbáltam segíteni és annál kevesebbet erőszakoskodtam környezetem egyéb részeiben. Sokat tanultam tőlük már az előtt is, hogy fényképükkel megajándékoztak. Éreztem, hogy semmire sem vágynak, így minden pillanatot meg tudnak élni – ha sokszor korgó gyomorral is. Kiegyensúlyozott ragadozó természetükkel együtt járó békességük, játékosságuk, humoruk mélyen hatott rám. Egy idő után feltettem a kérdést magamnak, hogy a magamfajta ragadozók között miért nem vagyok ilyen kiegyensúlyozottan békés és játékos?

És eljött az az idő is – néhány évi sikertelen kísérletezés után –, amikor a rókafényképezés már csak alibi volt. Alibi ahhoz, hogy csendben, szemlélődve egyedül ücsörögjhessek, lehetőleg jó messze a világ, a család és a barátok gondjaitól, a mindennapi darálástól, a napi kötelező adag elvégzésétől. Éreztem, hogy nagyon jótékony hatással van rám a semmittevés, s mivel a gondok sohasem múltak el ezek alatt az ücsörgések alatt, hanem mindig megvártak, így a lelkiismeretem is lassan megnyugodott. Úgy tűnt, a lelkiismeretem is jól érezte magát ott. Azonban csendben ücsörögni nagyon nehéz. A kezdő pecások jól ismerik ezt a helyzetet. Kényelmetlen az ülés a sziklán, hangyák mászkálnak át az emberen, szúnyogok tévednek arra, az erdőben reccsen egy ág, és ha mindebből éppen semmi sem zavar, ott vannak a hömpölygő gondolatok, vágyak, álmok, tervek, emlékek. Lehetetlen nyugodtan csak ülni, és nem csinálni semmit. Meg is untam a dolgot. Már csak néha jártam arra, hogy megnézzem, megvannak-e a rókák, de már mentem is tovább az újabb kaland, az újabb trófea után. Csodálatos volt felfedezni az erdei világot azon a kis, néhány négyzetkilométernyi területen.

Az élmény, a téma már kora tavasszal megjelenik. A sombokor mézsárgája végigfolyva a hegyoldalakon megtöri az erdő egyhangú szürkeségét. Olyan ez, mint a faluból a hegyre felkúszó harangszó, amikor a lombok még nem akadályozzák útjában, és itt sokkal szívbemarkolóbb, mint a falu közepén állva. A som a színével hívja fel magára a figyelmet, a harang a szavával, mint a kakukk. Később a som beleolvad az erdő zöldjébe, a templomszó a hétköznapok megszokásába, a kakukk pedig a vándorút messze kékjébe. A som egyetlen előnye a kakukkal szemben, hogy őt könnyebb fényképezni. Türelmesebb. Olyan mint a templomtorony, csak az nem virágzik, így kevesebb a köze az élethez. Viszont az élet sem minden. Az is csak egy fogalom. Az Élet az más. Az a bizonyos sombokor ott Tölgyikrek előtt, az irtás szélén, beékelődve a sok szeder közé, és amelyik mellett hat éve, egy tavaszi reggelen a hajnali párában az a csodálatos szarvastehén kilépett a tisztásra, amelynek a fényképe itt van a kezemben, igen, az maga volt az élet. Még most is érzem, ahogy ott lapulok a fűben a csuromvizes nadrágom hidegségét, a visszatartott lélegzet nyomását és a kezem remegését, ahogy feszülten várom a legmegfelelőbb mozdulatot. Már nincs ott sem a sombokor, sem a tehén. Már csak a pillanat emléke van meg. Ezek a megélt pillanatok teszik az embert vallásossá és fotóssá. Valami történik vele, amit nem tervezett, ami teljesen logikátlan és mégis teljes valóságában ott van egy pillanatig. Antonioni Nagyítás című filmjében utal erre a csodára, de Bach koráljai és Hamvas Béla: A jóisten uzsonnája című írása is erről szól. Legutóbb Saint Maurice-ban éltem meg hasonlót, amikor tavasszal, egy hétköznap délelőtt barátommal beléptünk az üres, román kori katedrálisba, melyben éppen Bachot gyakorolt az orgonista. Az apáca, aki később csöndben átment a templomon, már

szokásként élte meg a csodát. Közömbösségnek gondoltam volna korábban, de a rókák megtanítottak a hétköznapok megszokott csodáira. Ezt azonban az elején még nem ismertem. Meg kellett küzdeni érte. Önmagam ellenére.

Azután jött a barkás őzbak. Csak fel kellett állnom rókalesi guggolásomból, megfordítanom a gépet, és pár lépésről figyelhettem minden mozdulatát. Mindig ugyanakkor jött és ugyanazon a fán dörzsölte a foszladozó bőrt az agancsáról. Sokkal inkább a közelsége okozta a problémát. Ilyen érzése lehetett Jákobnak, amikor megjelent az angyal, hogy megbirkózzon vele. Nem birkóztam meg az őzbakkal, mert gyávább vagyok Jákobnál, de elnyertem a természet áldását, ha észrevétlen tudtam maradni az alig tíz lépés távolság ellenére. Fekete-fehér képén még a nyári meleg levegő remegése is rajta van.

És a varázslatok folytatódtak. Az erdei varangy minden bizonnyal a környék legrútabb állata. Húsz centis átmérője, fél kiló súlya tiszteletet parancsol minden arra járótól. Nehezen hagyja magát fényképezni, mert mint a rókák, ő sem szereti a nagy fényt. A macerálásokat türelmesen tűri, de ha lehet, elbújik egy fa odvába vagy kövek alá. Buddha-természete sugárzik róla. Sajnos ritka jószág, így kevés alkalmam volt megtapasztalni bölcs hallgatását. Öreg papok otthonában látni néha hasonló bölcsességű és formájú szerzeteseket, akik fél árbocra eresztett szempillákkal figyelik az élet számukra már jelentéktelen nyüzsgését.

A gyűszűvirágok júniusi virágerdeje az erdei utak martján vagy a kétéves irtásokban mindig azt a képet idézte elém, mikor Jézus a Genezáreti tavon egy csónakból tanította a parton álló sokaságot. Csak itt fordított a helyzet. Mindig én tanultam, és a sokaság – a gyűszűvirág-erdő – tanított: bogarak támadását, nyüzsgését elviselni, széllel táncolni, a megérlelt magot szétszórni a szélben, elhalni a tavaszi újjáéledésig. A képen nem látszik, de én most is érzem a szamócák illatát.

A muflonok a közösség mintapéldái. Hatalmas csapataik még a folyamatos bégetést is megengedhetik maguknak, mert éber őrszemeik bizton vigyázzák lépteiket. Vagyonközösségben élnek, közös vagyonuk az erdő. A legszebb és legnehezebben megközelíthető sziklás letöréseket, szurdokvölgyeket szeretik. A képeken, melyeket őrzök róluk, minden esetben rám néznek, mert amikor én még nem is sejtem őket, ők már tudják, hogy közeledek. Az őröktől az éberséget lehet megtanulni. Azt a képességet, hogy gondolatok nélkül az egész erdőrész bennük él, együtt lélegeznek a hangyákkal és az ölyvekkel is, így semmi sem kerüli el a figyelmüket. Mégis, ők már nincsenek, csak a csapat van, a közösség az erdőben.

A vargányák csodája nemcsak az ízükben rejlik. A bújócskázás nagymesterei. Az ember sohasem mehet biztosra, ha találkozni szeretne velük. A nagy mesterek szokása a rejtőzködő élet, a kiszámíthatatlan, de biztos jelenlét. Az egyszerűség, szegénység, együtt a sokmillió szem szélbe szórt szeretet-spóra gazdagságával.

Amikor már minden reményét veszti, amikor már senki sem gondol a tavaszra, akkor bújik elő az őszi kikerics. Varázslata beleolvad a hideg őszi esőkbe és a zúzmarás reggelekbe. A fotókon szinte érezni a haldokló, ázott avar keserny és-savanykás illatát, de a szirmok halvány liláján átsugárzik a mélykék őszi ég. A kis virágon látni, hogy mindent tud a halálról, és így az életről is.

Ahogy az ember szeme kezd hozzászokni a látáshoz, meglepetése ámulatba fordul, mert a dolgok elkezdenek közeledni egymáshoz. Először a nevek szűnnek meg. Oknyomozó természetem rögtön kitalálta a magyarázatot: „A nyelvvel, a nevekkel – főleg, ha azok latinok – mindig is hadilábon álltál!" Ez persze igaz, de annak a szépségesen sudár, lengedező, napsütötte zergevirágnak a sötét erdei háttérrel teljesen mindegy, hogy egy jött-ment, oda nem tartozó egyed minek is hívja. Aztán a formák kezdenek keveredni. A vadföldön lopakodó róka és a magasban szitáló vércse a fotós szemében még eltérnek egymástól és a fűben keresgélő cickánytól, de már a biológusok is felfedezték az örök körforgást, a táplálékláncot. Ha pedig az emberfia szeme hozzászokik a minden mindennel kapcsolódik típusú látáshoz, akkor a dolgok már egyszerre, egy időben és benne történnek meg. De az emberfia szeme nem ilyen! Viszont vannak a csodák. Amikor az emberfia kétórás fagyoskodás után – miközben a legígéretesebb pillanatban még a filmje is kifogy – a téli szürkületben lemászik a vadlesről, és kéznyújtásnyira ott áll előtte egy őzsuta, a legtermészetesebb pózban, kicsit félrebiccentett fejjel, hát az emberfia megérez valamit a dolgok egységéről. Igen, van rá tudományos, racionális magyarázat, de minek. Nem hozzáad, hanem csak elvesz belőle.

Egyszer már valahol meséltem a zúzmara csodájáról: a hótündérről – a pusztulás, a dermedt élettelenség táncáról. Minden vallás tud a pusztulásban lévő teremtő erőről, a halálban szunnyadó életről, a mag haláláról, hogy élet fakadjon belőle. Szimbóluma a lótuszvirág, a kereszt, vagy a Tai-csi. S amikor ezzel a mindennek az alapját képező igazsággal az ember egy fényképezőgép lencséjén keresztül találkozik, bizony végigszalad a hideg a hátán. Lakásunk és irodám falát is díszíti az a felvétel, melyen a zúzmara dermedt, fehér jegébe fagyott piros csipkebogyók virítanak, mint a fekete, örvénylő jin közepén a kis fehér jang. A halál közepében az élet, ahogy arról az őszi kikerics is mesélt.

Nem egyszerű meglátni a csodát az élet varázslatos gazdagságán keresztül. Az ember nem a csodát keresi, hanem a kalandot, a változatosságot. Hamar otthagyja a megunt témát, és szalad a másik után. Pedig mindegyikben benne van a jelzés. Benne van Ariadne fonalából egy szál, amely kivezethet a labirintusból, látóvá tehet, megvilágosodottá, újjászületetté, egyszerűvé, de ha nem találja meg az ember, akkor elvész a labirintusban.

(Folytatjuk)

Leonardo Boff

A bölcsesség korszaka: a re-ligáció civilizációja

A 62. évében levő szerző a CONCILIUM 1999. decemberi számában nagy tanulmányt közölt ***A Föld bolygó élete és halála*** *címmel. Négy része van írásának: 1. Az esztelenség kora 2. Vagy megváltozunk, vagy elpusztítjuk magunkat 3. Milyen álmok vezetnek minket? és 4. a fenti című, itt következő rész.*

Milyen nevet fogunk adni annak, ami most születik? Tegyünk egy válaszkísérletet: erősebb lesz benne az összhang az univerzum alaptörvényével; a pánracionalitás, a szünergia (együtt-munkálkodás), a komplementaritás civilizációja lesz. Egy szóval: a re-ligáció (vissza-kötözés) civilizációja – mindennek összekapcsolása mindennel. Olyan civilizáció, amelyben a re-ligió centrális helyet kap. E religió azt javallja, hogy minden dolgot kapcsoljunk össze (re-ligare) egymással, mivel úgy tudja, hogy a dolgok vissza vannak kapcsolva minden lét forrásába. Ez a civilizáció vagy vallásos lesz, vagy egyáltalában nem is jön létre. Nem számít, hogy miféle lesz ez a vallás: nyugati, keleti, antik vagy modern; mert végül is egy radikális tapasztalatról fog beszélni, amely minden dolgot mindennel kapcsolatba hoz, és megvalósítja a totalitás és az integráció iránti érzéket. Így előállhat a világtörténelem valóban planetáris civilizációja, az emberiségnek mint olyannak az első civilizációja.

Ugyanaz a kollektív tudat, ugyanaz a közös felelősség hordoz majd minket az egy Noé-bárkában, a kék-fehér Föld-űrhajóban. Ez az új civilizáció nem csupán jámbor óhaj vagy szép álom. Születőben van. Figyeljünk csak egy visszautasíthatatlan jelzésre: a mundializálódás, a globalizáció ez a jelzés.

Megkerülhetetlen folyamatról van szó. Nem kérdéses a Föld és az emberiség történetének ez az új szakasza. Evezünk az egyetlen világtársadalom létrejötte felé, amely egyre inkább kívánja a központi irányítást abban, ami mindenkit érint, mint pl. táplálék, egészség, hajlék, képzés, kommunikáció és a Föld megőrzése.

Biztos, hogy ez a folyamat még a vaskorban tart. A globalizáció jelen fázisa még a verseny jegyében áll fenn, s eddigelé még nem teremtette meg az együttműködés globalizációját. Még csak a kapitalista gazdaság fázisa ez, tele tehát ellentmondásokkal és konfliktusokkal, amelyeket jellemez a versenymagatartás, a határtalan akkumulációs akarat, a minden áron nyereségre törekvés és a világméretű osztályharc. Ez a ma világszerte érvényesülő termelési mód mindent áruvá változtat, az emberi génektől az információig, a nemiségtől a misztikáig. Az áru az ügyes marketing révén fétissé lesz, hogy felgyullassza a fogyasztást, hogy nyereségre tegyen szert.

Másmilyen gazdálkodási módra van szükségünk, melynek tartalma: azt termelni, ami mindenkinek szükséges, minden embernek és – ezen túlmenően – a teremtés minden élőlényének. A jelenleg uralkodó gazdálkodási mód az állandó növekedés kényszerpályáján mozog, megerőszakolja a Földet, s egyáltalában nem részesedés-elvű, tehát igazságtalan. De ez az új politikai gazdaság csak akkor állhat elő, ha más értékhierarchia érvényesül. A személyes és kollektív egoizmus, a személyes és vállalkozói nyereségvágy helyett előtérbe kell kerülnie a szolidaritásnak, a részesedésnek és a szerénységnek. A konkurencia és az erősebb győzelmének jelenleg uralkodó modelljében csak az egyik fél nyer. A többiek veszítenek. Az új modellben – amelyről álmodunk, és amely lehetséges – mindenki nyer, és senki sem veszít, senki sem lesz kizárás áldozatává, mert minden a szünergia és a kooperáció körül szerveződik. Ily módon jutunk el a kooperativ globalizációhoz, és olyan társadalmakhoz, amelyekben mindenkinek helye van.

Ha akarjuk, ha nem, nincs már messze a nap, amikor a mundializáció már nemcsak gazdasági lesz. Az etikumnak a jegyében fog megvalósulni: az univerzális együttérzés, az emberiségcsalád felfedezése, a legkülönbözőbb népekből álló személyek, mint elidegenithetetlen jogok alanyai – ezek fogják inspirálni. Jogokról beszélek, melyek nem függvényei pénztárcánk tartalmának, bőrszínünknek, vallásunknak vagy labdarugó csapatunknak. Mindannyian a szolidaritás, a tisztelet, a különbségek értékelése és a szeretet indítékainak szivárványíve alatt állunk majd, s ezek testvérekké tesznek minket.

A politikum jegyében is valósul ez a civilizáció. A hatalmi viszonyok újjáalakulnak: többé nem az uralkodás, nem az ember és a természet kizsákmányolása, hanem a biofil (az életet szerető) kölcsönösség (az élőlények reciprocitása), az együttműködés az összes népek között lesz az alapja az együttélésnek – igazságosságban, békében és testvéri viszonyban az egész természettel. Egyetlen közös cél alkotja majd a kristályosodási pontot: A Föld-rendszer jövőjét és annak feltételeit, hogy az ember továbbélhessen és fejlődhessen, mint már tízmillió éve – ezt kell biztosítani. Végül létrejön a spirituális energiák tisztelete által a szellem megtapasztalásának mundializációja. Ezek az energiák átjárják az univerzumot, hatnak emberek és kultúrák legmélyén, és erősítik a szünergiát, a szolidaritást, az élet szeretetét (kezdve a leginkább fenyegetettek életénél), és tiszteletét a kimondhatatlan titoknak, amely mindent létrehoz, mindent átjár, és mindent fenntart.

Az emberiség történelmének teljesen új kísérlete előtt állunk.

Ha ez a jövő jelenné válik, az nem lehet a múlt folytatása, mert az a dinoszauruszok sorsát, a hirtelen eltűnést jelentené számunkra.

Ez a nagy lecke, amelyet meg kell tanulnunk: vagy megváltozunk, vagy tönkremegyünk. Vagy megyünk az emmauszi úton, azaz az osztozás és a vendégbarátság útján a Föld-űrhajó minden lakója javára, vagy újra a bábeli úton találjuk magunkat, az összezavarodás és szétszóródás útján. Ez alkalommal nem lesz Nóé-bárkája, amely egyeseket megment, másokat pusztulni hagy. Vagy megmentjük mindannyiunkat, vagy tönkremegyünk mindannyian. Helyzetünk komoly, nem csaphatjuk be magunkat.

De van egy kiirthatatlan reményünk. A gerincesek 570 millió évvel ezelőtt tűntek fel, s nyomukban jött a homo sapiens és demens, s azóta 15 nagy katasztrófát éltünk meg, melyek során csaknem teljesen elpusztult az élet. De végül is diadalmaskodott, mindig képes volt megújítani önmagát: az evolúció egyfajta bosszújaként újra benépesítették a fajok a Földet. Az evolúció nyilának logikája tart mind a mai napig. Élet és halál egyensúlya dinamikus, és mindig hagy lehetőséget, hogy a szim-bolikus győzzön a dia-bolikus felett, s az élet úrnak mutatkozzék a halál felett

Fordította: —i —y

OLVASÓK FÓRUMA

Kedves Szerkesztők!

Hogy tízéves egy újság – ez valami a mai világban, ahol naponta születnek és szűnnek meg újságok.

Akár ünnepelni is lehetne, de Ti biztos nem ünneplésre vágytok, hanem hogy egyre többen olvassák ezt a lapot, és azonosulni tudjanak az Általatok képviselt gondolkodásmóddal.

Hogy még kevesen vagyunk mi olvasók – nem lep már meg. Az évek során rájöttem, hogy a legtöbb ember kényelmes, nem akar problémákat. Így aztán nem népszerűek az ilyenfajta illúziótlanító, csodátlanító, leleplező és főleg cselekvésre szólító írások. Örüljetek, hogy sikerült az első tíz év, és bízzatok abban, hogy növekedni fog az olvasótábor!

Ami engem illet, örülök ennek az újságnak. Mindig várom a következő számot, és gyorsan el is olvasom. A cikkek érdekesek, elgondolkodtatók, egy-egy írást közösségileg is megvitatunk.

Sokan szeretik, ha elringatják őket; az ilyen cikkeket közlő újságok talán népszerűbbek. De valójában azoknak az írásoknak van értelmük, amelyek felrázzák az embereket, csak ilyeneket érdemes írni.

Kell-e törődnötök a jövővel? Csak tegyétek, amit tennetek kell! Írjátok meg, amit meg kell írnotok! Még ha az nem tetszik is sokaknak, vagy nem egyezik az előírt trenddel. A többi az olvasók feladata: értelmezni, jézusi módon cselekedni és terjeszteni.

Egymásba és Istenünkbe vethetitek reményeteket, hogy helyesen láttok, és bírni fogjátok a munkát.

Köszönöm, hogy megismerhettem a szerető Istent, akit nem kell kiengesztelni, akinek elég az őszinte megbánás, és mindig velünk van.

Szeretettel:

Frank Anna
Budapest

Tisztelt Szerkesztőség!

Kicsit szorongva fogok az íráshoz, hiszen az elmúlt harminc évben csak a betegek ügyes-bajos dolgaiban és a kórházi adminisztrációban írtam. Az, hogy mégis megszületik ez a levél, lapjuk 2000. áprilisi számában megjelent olvasói levélnek, Kőszegi Tamásné írásának köszönhető. Ebből a levélből az a hang szól, amely miatt kamaszkorom elején hátat fordítottam az Egyháznak, és elveszítettem a hitemet.

Akkor falun laktam. Állandóan ítélkező, mindenütt bűnt szimatoló, a más véleményt gúnnyal és ferdítésekkel elnyomó, csak feltétlen hitet és nem-gondolkodást követelő plébánosunkból egész korosztályomnak elege lett. Kőszeginé levelében ez a világ köszönt vissza, és eszembe juttatta mindezt, és azokat a megaláztatásokat, amelyek akkor értek. Szomorúságomat az is fokozza, hogy pont egy olyan írásról (A kánai menyegző) mond véleményt, amelyet nagy örömmel olvastam, mert az ilyen írásoktól kaptam vissza hitemet.

Ez a magyarázat Isten és az ember mélységeiről beszélt, és arról, hogy az ember képes változtatni magán, képes jézusi módon cselekedni. És ez az örömhír! Nagyon jól tette a szerző, hogy ezt határozottan ki merte mondani. Végre valaki nem bújik a ma divatos határozatlanság mögé. Érdekes, hogy a levélírót nem zavarja, hogy a „hivatalos” magyarázatok is hipotéziseken alapulnak – csak már kétezer éve mondják őket, s akik mondják, tudják, hogy miért így mondják: mert ilyen istenképre és ilyen emberképre van szükségük.

A kifogásolt cikkben bemutatott emberképet megerősíti harminc évnyi ápolónői tapasztalatom. Csodákat éltem meg. Isten és az ember csodáit. Az Istenre figyelő ember képes mozgósítani erejét gyógyulása érdekében. Az ember képes a változásra, képes elrontott életeket, kapcsolatokat megjavítani. Csak engedjük működni magunkban Istent!

Az önök újságának – melyet két éve ismertem meg és kapok meg rendszeresen egy barátnőmtől – sokat köszönhetek. Segített abban a folyamatban, hogy visszataláltam Istenhez. És ez a legtöbb, amit egy folyóirat tehet.

További jó munkát kívánok, és gratulálok a jubileumon!

Tisztelettel:

Sándor Ida
Budapest

NATO-tagságunk „gyümölcsei”

NATO-tagságunk egyéves évfordulójának környékén szinte magától kínálkozik a lehetőség a mérlegkészítésre, a számvetésre. A belépést szorgalmazó, azt rekord idő alatt keresztülhajszoló, különböző színárnyalatú politikusaink önigazoló reflexei hibátlanul működnek, így nem győzik hangsúlyozni, hogy a katonai tömbhöz való csatlakozásunk milyen sokat hozott az ország konyhájára.

A teljesség igénye miatt azonban vizsgáljuk meg a dolgot a hatalom sáncain kívül lévő, s oda nem is kívánkozó civil szemszögéből is.

Tavaly tavasszal – mint újsütetű NATO-tagok – rögtön a belépés után arra kényszerültünk, hogy asszisztáljunk a szomszédos Jugoszlávia bombázásához, hídjainak, olajfinomítóinak, vegyi üzemeinek lerombolásához, egy súlyos környezeti katasztrófa előidézéséhez. A magyar politikusok bátortalanul elrebegett kérését, hogy a harci gépek legalább a magyarok által is lakott Vajdaságot kíméljék, a katonai szervezet amerikai irányítói teljességgel figyelmen kívül hagyták. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez történt csatlakozásunk óta a megtiszteltetéstől meghatott vezetőink egyre gyakrabban büszkélkednek azzal, hogy külföldi „szövetséges” katonai egységek választják gyakorlótérnek hazánkat, főleg a várpalotai székhelyű Központi Gyakorló- és Lőtérparancsnokság által működtetett lőteret.

Miről is van itt szó valójában?

Az élet, a természet, a kulturális értékek megóvására néhány éve létrehozott Balaton-felvidéki Nemzeti Park tőszomszédságában létezik egy fél Balaton (kb. 300 km^2) nagyságú terület, ahol a természet rovására minden gaztett büntetlenül elkövethető, ahol nem azt élet, hanem a halál uralkodik. Ezt a területet hullámzó fű helyett kilőtt lövedékek rozsdás hüvelyei, deformálódott lemez-, drót- és törmelékhalommá lőtt célok borítják, s virágok helyett olajfoltok színesítik a terepet.

Miközben az általános és középiskolákban hovatovább krétára sem futja a szűkre szabott költségvetésből, és a kórházakban lassan a szikét is a betegnek kell vinnie a soron következő operációhoz, addig NATO-nyomásra ebben az évben a honvédelmi tárca költségvetését több mint 40 %-kal emelték. (Úgy látszik, hogy a pusztítás és a rombolás eszközeire akkor is kell jutnia pénznek, ha az életet óvó, jövőt megalapozó beruházásokra nem marad!)

Az egypólusúvá vált világban hazánk minden jel szerint egy olyan katonai szövetséghez csatlakozott, amely a demokrácia gyakori emlegetése ellenére egyedül létrehozójának és irányítójának, az Amerikai Egyesült Államoknak az érdekeit szolgálja.

Olyan emberi világ létrehozásán kell munkálkodnunk, amelyet egyenrangú, egymást megbecsülő országok, népek közössége alkot, amelyben megszűnik a szembenállás, a szekértáborokba szerveződés, amely kimúlásra ítél minden katonai tömböt. Ha ezt elérjük, az meghozza számunkra a szabadulást a NATO-tagság csapdájából is.

Zámbó Zoltán

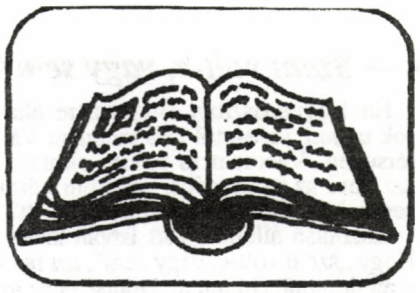

BIBLIA

Az augusztusi elmélkedéseket Tarnai Imre nagyoroszi plébános, a szeptemberieket Gromon András készítette.

Augusztus 6. — Urunk színeváltozása — Mk 9,1–9 — Erőszakmentesség

A mai ünnep a „nándorfehérvári győzelem” évfordulója. Aki már belekóstolt az evangélium közepébe, és tudja, hogy a jézusi tanítás egyik sarkpontja az erőszakmentesség, az bizony vegyes érzelmekkel veszi tudomásul, hogy az ilyen eseményre egyházi ünneppel emlékezünk.

De próbáljunk ezúttal más oldalról közelíteni!

Tegye szívére a kezét az erőszakmentesség prófétája, és vallja meg: vajon *ő már úgy született,* hogy világosan látott ebben a témában?! Emlékezzünk csak vissza arra a – számunkra felháborítónak tűnő – kérdésre, amelyet az apostolok Jézus mennybemenetele előtt tettek fel: „Uram, mostanában állítod helyre Izrael országát?” Akkor hangzott el ez a kérdés, amikor már régen befejeződött a „kiképzésük”, és igazán illett volna már Jézus szemével látniuk! És Jézus nem háborodik fel, hanem türelmesen, ügyesen kitér a válasz elől. Mert tudja, hogy *fog még alakulni a tudatuk,* nem is keveset!

Az ember fejlődő lény. Senki nem gondolkodik ma úgy, mint húsz évvel ezelőtt gondolkodott, és húsz év múlva újra más lesz a véleménye bizonyos dolgokról. Ha nem, akkor baj van. Akkor megállt a fejlődésben = meghalt benne valami, és egy megkövesedett, halott tudatot cipel magával.

Nos, ezért *nem szabad számon kérnem senkitől, hogy miért nem úgy gondolkodik, ahogy én* ***most.*** Hálát kell adnom az Istennek, ha úgy vélem, hogy ebben vagy abban már világosabban látok, és meg kell próbálnom – megfelelő érvekkel! – másoknak is átadni a látásmódomat. Jézusi türelemmel és szeretettel. Lehet, hogy lesz eredménye, de azt gondolni, hogy egyik pillanatról a másikra, az naiv vélekedés lenne! Hosszú idő gyümölcse lehet csak ilyesmi, mint minden szerves fejlődés!

Nem tagadom: szégyene a kereszténységnek, hogy a jézusi erőszakmentesség mind a mai napig még nem hivatalos hitvallása. Mégsem az a dolgunk, hogy ezen háborogjunk, hanem az, hogy dolgozzunk rajta: fejlődjék tanúságtételünk nyomán minél több embertestvérünk tudata. Vigyük fel őket magunkkal „egy magas hegyre”, ahol ők is megláthatják azt a Jézust, akinek a társaságában „jó lenni”. Nem azért, mert a ruhái néhány percig ragyognak, hanem azért mert a ***senkit*** *bántani nem akaró szeretet* árad belőle meg nem szűnően.

Augusztus 13. — Évközi 19. vasárnap — Jn 6,41–52 — A látszat csal

Názáretből való ez a Tanító. Alig 30 km ide ez a falu. Nem távolság, élénk a kapcsolat a két község között, jól ismerik egymást. Az idősebb kafarnaumiak még élénken emlékezhetnek az ügyes kezű ácsra, akinek szolgáltatásait talán olykor igénybe is vették. Bizonyára csodálkoztak is, hogy a fia otthagyta a kisipart, vándortanítónak csapott fel, és bolondul utána a fél ország, olyan szépen tanít. Meg kell hagyni: érdemes odafigyelni a szavára!

Hanem most elvetette a sulykot! Elfelejtette, hogy itt, a faluja közelében akármit azért mégsem mondhat magáról! Ha valami idegen országba vetődnék, ahol a kis Názáretnek még hírét sem hallották, ott lehazudhatná a származását, ott mondhatná, hogy „a mennyből szálltam alá”. De itt?! Ezzel a többi mondanivalójának is elvész a hitele! …

Emberi gondolatok: előítéletektől terhes, földhözragadt, tudat-átalakításra képtelen agyak terméke. Pedig működik a nagy Mágnes! Hogy a gyógyításai miatt tódulnak utána, hogy az eddig soha nem hallott új tanítás lenyűgözi a hallgatóságot, ez csak a felszín. Az őt küldő Atyának a „vonzása” sokkal mélyebbre szeretne hatolni. Oda, ahol a belőle áradó szavak nyomán megvalósulhat az izajási szó: „Isten tanítványaivá” lehetnek hallgatói. Akikben örök életre képesítő hit születhet. — Kár, hogy e vonzóerő útjába előítéletekből tákolt ólompajzsot barkácsolnak, és a hallgatást nem követi a tanítás elfogadása. Csak azért, mert mást hallanak, mint amit eddig tapasztaltak. Pedig tetteivel és „fenséges” (Lk 4,22) szavaival eléggé bizonyította már hitelreméltóságát!

— Segíts minket, Jézus, hogy megszabaduljunk előítéleteinktől! Hogy jobban higgyünk szavaidnak, mint a szemünknek! Hogy engedjük: hasson ránk Atyád vonzása; segítségével képesek legyünk a tudatunkat és nyomán az életünket átalakítani; „Isten tanítványaivá” lehessünk, akik vállalják ezzel járó feladataikat, és így alkalmassá lesznek arra, hogy „az utolsó napon feltámasszthasd” őket!

Augusztus 15. — Nagyboldogasszony — Lk 1,39–56 — „Kivételez” az Isten?

Jézus tanításából nyilvánvaló, hogy az Isten nem kivételez, nem személyválogató. Hogyan teheti akkor magáévá az evangéliumi tanítás alapján gondolkodó ember azt, amiről a mai ünnep szól, hogy ti. a Boldogságos Szűz Mária „legyőzve a halált, testével és lelkével felvétetett a mennyei dicsőségbe”?

Hát, ha ezt „kiváltságnak” tekintjük, akkor valóban bajos rábólintani. De miért kell annak tekinteni? Nem arról szól-e ki a jézusi tanítás, hogy *valamennyiünkkel* ez történik? Hogy Jézus megmutatta az utat abba az országba, ahová előrement, legyőzte a halált, és mindenki számára, aki az ő útját járja, helyet készített az örök életben?

Tudom persze, hogy a hagyományos modell szerint *mi* a halálunk után egyelőre csak a lelkünkkel „vétetünk fel”, és majd a világ végén feltámad a testünk is. Ennek a modellnek azonban két sebezhető pontja is van: 1) az ember csak a testével együtt „ember”; 2) amikor meghalunk, kilépünk az idő világából, s a – számunkra persze jelenleg felfoghatatlan – időtlenségben nincs értelme annak, hogy *„majd* a világ végén”.

Ezért gondolom én úgy, hogy nem „kivételezett” az Isten a Szűzanyával. Az más kérdés, hogy: „Más a fényessége a napnak, más a fényessége a holdnak, és más a fényessége a csillagoknak. Mindegyik csillag különbözik fényességben a másik csillagtól. Így van a halottak feltámadása is...” (1Kor 15,41–42). A „fényesség” mértéke nyilván attól függ, hogy ki milyen mértékben „tette az Atya akaratát” (vö. Mt 12,50). Ha tehát ő „fényesebb”, az azért van, mert ezzel a mércével mérve jutott feljebb, nem pedig azért, mert Jézus anyja.

Ezért örvendezhetünk az ünnepén, *ezért* „hirdetheti őt boldognak minden nemzedék”.

Augusztus 20. — Szent István király ünnepe — Mt 7,24–29 — Szent volt-e, vagy sem?

Szent István királyunk személyéről néhány éve nagy vita folyt az *Érted vagyok* hasábjain. Azt hiszem — ahogy az már ilyenkor lenni szokott —, mindkét vitapartnernek igaza volt a maga szemszögéből.

Hadd utaljak a két héttel ezelőtti elmélkedésemben taglaltakra! Mindenféle kibontakozásnak időre van szüksége. Senkinek a tudata nem alakul át egyik pillanatról a másikra.

És a nézőpont sem mindegy: Ha egy alföldi gyerek meglátja a János-hegyet, elámul: milyen hatalmas! De ha ugyanez a hegy olyasvalakinek kerül a szeme elé, aki a Himalája tövében nőtt fel, pici kis dombnak fogja látni.

Igaza van annak, aki úgy gondolja, hogy ami István háborúit, hódításait, az ellene lázadókkal szemben viselt dolgait illeti, az csillagászati távolságban van az evangélium tanításától.

De az is tény, hogy ez a pogány világban felnőtt ember rácsodálkozott az evangéliumra, komolyan akarta venni és népével is komolyan vétetni. Nem figyelt minden részletére. A hegyi beszéd szavaiból sok mindent még nem „váltott tettekre”. Sorolhatnók naphosszat azokat a hibákat, amelyeket népének kereszténnyé tétele során vétett. De mire megyünk vele?

Ha Nagyoroszból Budapestre akarok menni, keresztül kell mennem Vác térségén. Vácott nem tudom elintézni azt, ami az utam célja, mégsem kérdi senki, hogy hát akkor mit keresek ott?

Közbülső állomás volt István király. Hogy „szent volt-e, vagy sem”, azt nem a mi dolgunk eldönteni. Döntse el az az Isten, aki „a sötétség titkait megvilágítja, és a szívek szándékát is nyilvánosságra hozza”(1Kor 4,5)! Nekünk az a dolgunk, hogy *továbblépjünk* az általa felfedezett és megmutatott úton, és megvalósítsuk az evangéliumból azt is, amit ő még nem vett észre, de mi már igen. *Tőlünk* már számon fogja kérni az Isten!

Augusztus 27. — Évközi 21. vasárnap — Jn 6,61–70 — „Tiszta vizet a pohárba!”

Amikor Jézus azt mondta magáról, hogy „a mennyből szállott alá”, akkor még csak „zúgolódtak”, mert ellenkezett a tapasztalatukkal: nem voltak hajlandók a tudatukat átalakítani. De amiket utána mondott, azokat már nemcsak „elhinni” kellett volna, hanem csinálni is. Most már nem csak „zúgolódnak”, hanem hátat fordítanak, és faképnél hagyják.

Azóta sem változott a világ. Kell az embernek a vallás, kellenek a kenetes, szép szavak, amelyekkel a „fülüket csiklandoztatják” (2Tim 4,3), a szép körmenetek, ahol kiélhetik ünneplési vágyaikat. De ha arról van szó, hogy „oszd meg az éhezőkkel kenyeredet” (Tób 4,16), hogy „aki megüt téged a jobb arcodon, fordítsd oda neki a másikat is” (Mt 5,39), hogy „nektek is mosnotok kell egymás lábát” (Jn 13,14) — akkor a válasz: „még mit nem! – ezeket Jézus sem gondolhatta komolyan!”

A minap hallottam Balczó András véleményét: „Magyarországon az emberek 90 %-ának nem kell az Isten.” Ez valószínűleg így is van, mégsem ez az igazán nagy baj, hanem az, hogy ennek a 90 %-nak tekintélyes része úgy tesz, mintha kellene neki. Langyos, mint a „laodiceai egyház angyala” (Jel 3,16), akit „az Ámen, a hűséges és igaz tanú…” „kivet a szájából”.

Akkor már többet ér a hozzáállása azoknak, akik kifordulnak a kafarnaumi zsinagógából. Elválik a tüdő a májtól. Megmarad a Tizenkettő: kicsi, de lelkes csapat, amelyet nem higít fel a langyosok tömege. Amelyet „éltet a Lélek”.

— Ments meg minket, Urunk, a langyosságtól!

Szeptember 3. – Évközi 22. vasárnap – Mk 7,1-8.14-15.21-23 – Ki számít tisztátalannak?

Első hallásra nem is olyan izgalmas a mai evangélium vitája, hogy kell-e kezet mosni evés előtt, vagy miképpen kell elmosogatni az edényeket, de ha „lefordítjuk”, aktualizáljuk, rögtön megérezzük a súlyát.

A zsidó vallás tele volt aprólékos előírásokkal, amelyek az élet minden területét szabályozták, így az ún. vallási életet is, ezen belül pedig fontosak voltak a „tisztasági előírások”, amelyek megtartásától vagy meg nem tartásától vált (kultikus szempontból) tisztává vagy tisztátalanná az ember, ez a „tisztátalanság” pedig gyakorlatilag *bűnösséget* és kisebb-nagyobb mértékű vallási és társadalmi *kiközösítettséget* jelentett, ami rettenetesen megterhelte a kisemberek életét. Amint a mai evangéliumban is halljuk, Jézus „egy kézmozdulattal” túltette magát az egész problémán (amiért persze nagy árat fizetett).

A kereszténységben aztán, sajnos, nagyon hamar kialakult ugyanaz a helyzet, amelyet Jézus a zsidóságban már elutasított, bár mára általában már súlyát veszítette az a számtalan, kisebb-nagyobb jelentőségű vallási előírás, amely ugyancsak aprólékosan szabályozta a „hívek” életét. Az effajta előírások (a pénteki böjttől a Balázs-áldáson át a kötelező vasárnapi „misehallgatásig”) önmagukban véve általában nem rossz dolgok, tragikus viszont a többnyire hozzájuk kapcsolódó gondolkodásmód: „Az a vallásos ember, aki ezeket az előírásokat pontosan betartja”, vagy ami még rosszabb: „Az a jó, az Isten előtt értékes ember, aki ezeket megtartja, az a bűnös, aki ezeket elhanyagolja”. Hány és hány ember távolodott el e miatt a szemlélet miatt Istentől!

Pedig a *lényeg*, amire Jézus a mai evangélium szakasz végén rámutat, egészen más: *Semmi sem teszi „tisztátalanná”, azaz bűnössé az embert, ami kívülről éri,* következésképpen nem az a fontos, hogy a felszínes-külsőséges vallási előírások megtartására törekedjünk; *egyedül a rossz szándék és a rossz cselekedetek teszik „tisztátalanná”, azaz bűnössé az embert,* következésképpen tisztaszívűségre és jó cselekedetekre kell törekednünk, s ami ez utóbbit szolgálja, az jó, ami akadályozza, az fölösleges vagy rossz. Nem az a vallásos ember, aki gyakorolja a külsőségeket, hanem az, aki Isten elgondolásainak útján jár – úgy, ahogyan arra Jézus példát adott.

Eszerint kellene gondolkodnunk magunkról is, másokról is, s még inkább ennek szellemében kellene élnünk. Ha ezt megtennénk, az *valóságos forradalmat hozna* egyéni életünkbe, az egyházba és a társadalomba is, s ettől a forradalomtól talpára állhatna ez a feje tetejére fordult világ.

Szeptember 10. – Évközi 23. vasárnap – Mk 7,31-37 – Jézus gyógyításai

Jézus sok gyógyításának egyikéről hallunk a mai evangéliumban. A legtöbben talán még ma is úgy képzelik, hogy Jézus minden fáradság nélkül, könnyedén gyógyított parancsszavával, amikor és ahogy akarta. Ha így lett volna, akkor a mesék varázslóihoz vagy a cirkuszok bűvészeihez hasonlított volna.

Az evangéliumi elbeszélések, sajnos, alapot adnak ehhez az elképzeléshez, mert többnyire valóban így mutatják be Jézust: zseniális csodatevőként, nagy mágusként. Ezek azonban már késői, kiszínezett elbeszélések: Jézus nagyságát akarják szinte a végtelenségig fokozni.

A Márk-evangéliumban azonban még található néhány retusálatlan elbeszélés-töredék, s ezekből kiderül, hogy Jézus *emberi fáradozással, módszerekkel és eszközökkel gyógyított,* vagy legalább így *is* gyógyított. Ilyen töredék a mai elbeszélés a süketnéma meggyógyításáról (félrevonta, ujját a fülébe dugta, megnyálazott ujjával a nyelvét érintette), a 8. fejezetben egy vak meggyógyítása (kivezette a falu-

ból, megnyálazott ujjával érintette a szemét, rátette a kezét, „Látsz valamit?”, ismét rátette a kezét), vagy a 9. fejezetben az epilepsziás fiú meggyógyítása, de az 5. fejezetben, a gerázai megszállott meggyógyítása is csak bizonyos ellenállás leküzdésével, „többszöri próbálkozással” sikerül.

Mindebből legalábbis *két következtetést* vonhatunk le.

1) *Jézus gyógyító módszerei valószínűleg az akkor szokásban lévő módszerek voltak,* s csak a hagyomány és az evangéliumi elbeszélések fokozták csodássá és fantasztikussá a történteket. Az akkori módszerekben teljesen természetesen egybefolyt a testi és a lelki terápia, a természetes orvosi módszerek és a lélektani ráhatások. Mindezeket csak a primitív újkori fehér ember tartotta vagy tartja „primitívnek”, a 20. századi orvostudomány ugyanis ismét igazolja helyességüket és eredményességüket (ld. természetgyógyászat, pszichoszomatikus gyógyítás stb.).

2) *Jézus kétségtelenül* kiemelkedő egyéniség volt, *rendkívüli sikereket ért el a gyógyításban.* Vajon mi tette erre alkalmassá? Röviden azt mondhatjuk: gyógyítói szándéka, és ebből fakadó gyógyítói ereje. Ő ugyanis nem egyszerűen orvostudományt akart űzni, és nem önmaga számára akart sikert aratni (még kevésbé pénzt), hanem *Isten határtalan jóságáról akart bizonyságot tenni*, arról (is), hogy Isten nem akarja a betegséget, Isten egészséget akar adni az embernek, és Isten gyógyít. Ebben bízott rendíthetetlenül, ez a bizalma átsugárzott a betegekre is, és azok bizalmával egyesülve fölszabadította az emberben „természeténél fogva” meglévő, vagyis Isten által adott életerőket, amelyeknek a működésbe lépése aztán rendkívüli gyógyulásokat eredményezett.

Ha így nézzük gyógyításait, akkor Jézus még e tekintetben is követhető példaképpé válik – még ha ez a követés csak távolról vagy kisebb hatékonysággal lehetséges is számunkra.

Szeptember 17. – Évközi 24. vasárnap – Mk 8,27-31 – Kicsoda Jézus?

A mai evangélium kérdése, kicsoda Jézus, minden komolyan gondolkodó ember számára kikerülhetetlen, a keresztény ember számára pedig *bizonyos értelemben* központi kérdés, nemcsak elvileg, hanem gyakorlatilag is, mert hallatlanul messze ható következményei vannak annak, milyen választ adunk erre a kérdésre.

Jézus maga is fölteszi a kérdést tanítványainak, kinek tartják őt az emberek. *Mi lehetett e kérdésfeltevés háttere?* Talán az, hogy Jézus megtapasztalta: sikeres gyógyításai miatt egyesek istenítik, mások sátáninak tartják őt; mivel pedig mindkét felfogás ártott céljainak és az általa hirdetett evangéliumnak, tanítványait fel akarta vértezni mindkettővel szemben.

Kérdésére, kinek is tartják őt az emberek, *három választ kap.* Az első a fantasztikus válasz: ő a halálból visszatért Keresztelő János vagy Illés próféta, a második a bizonyos fokig helyes válasz: egy a (korabeli?) próféták közül, a harmadik pedig a látszólag pontos, helyes válasz (amely tanítványai felfogását tükrözi): ő a Messiás.

Rendkívül meglepő Jézus reakciója. Először is: *Semmit sem felel a három válaszra.* Az elsőre csak nemet mondhatott volna; a másodikra sem mondhatott egyértelmű igent, mert bár prófétának tartotta magát, de nem sorolta magát egyszerűen a többiek közé (annál is kevésbé, mivel sok „hamis próféta” is fellépett akkoriban); ami a harmadikat illeti, a „messiás” cím is többértelmű volt, jelenthetett prófétát, főpapot vagy királyt, a népies elképzelések szerint pedig mindenképpen politikai szabadítót, ezért Jézus nem mondhatott egyértelmű igent vagy nemet.

Másodszor: *Megtiltja, hogy személyéről bárkinek is beszéljenek* (ez a görög szöveg pontos értelme); tanítványainak az evangéliumot kell továbbadniuk az embereknek, nem pedig a róla alkotott véleményüket. Úgy is mondhatnánk: Isten országát kell hirdetniük, nem pedig „Jézus országát”. (Intelmét sajnos nem fogadták meg...)

Harmadszor: *Mégiscsak beszél önmagáról, arról, hogy ő kinek tartja saját magát – nevezetesen „emberfiának”.* Mit jelent ez? Azt, hogy míg rajongói emberfeletti embernek (Messiásnak, később Istennek), ellenségei pedig emberalatti embernek („Sátánnak”, vö. Mk 3,22) tartják, ő maga „egyszerű embernek” tartja magát. Jézus anyanyelvében, az arámban ugyanis pontosan ezt jelenti az „ember fia” kifejezés (a kor vallási nyelvében kicsit árnyaltabban: „szegény, kiszolgáltatott, de Isten szeretetétől és gondoskodásától körülvett ember”, vö. 8. zsoltár). Honfitársai csak így érthették ezt a kifejezést kommentár nélkül, márpedig Jézus nem fűzött hozzá kommentárt! Szavai folytatásában aztán éppen ennek az emberi mivoltnak a bizonyságaként említi a rá váró szenvedéseket.

Tanítványai és a keresztény teológusok, sajnos, nagyon hamar *az ellenkezőjére fordították* ezt „az általános iskola első osztályába való” leckét, és fantasztikus címekkel meg tulajdonságokkal ruházták fel Jézust – ami rettenetes egyháztörténelmi és világtörténelmi következményekkel járt.

Szeptember 24. – Évközi 25. vasárnap – Mk 9,30-37 – Aki első akar lenni

A mai evangéliumi szakasz egyik csattanójának (35. vers) szokásos fordítása így hangzik: „Aki első akar lenni, az legyen a legutolsó...!” Elgondolkodtató azonban, hogy az eredeti szövegben kijelentő mód áll: „a legutolsó *lesz...*”, nem pedig felszólító mód: „legyen...” Mi lehet hát a mondás értelme kijelentő módban?

Először is érdemes tudatosítanunk, hogy *„elsőnek lenni” nem ugyanazt jelenti* – ahogy első hallásra gondolhatnánk –, *mint „tökéletesnek lenni”, vagy „legjobbnak lenni”* (erkölcsi értelemben), amire Jézus más alkalommal biztat (Mt 5,48). A „tökéletességre” ugyanis mindenkinek törekednie kell a maga területén, ez természetes és egészséges dolog; ebben a törekvésében senkit sem akadályoz az, ha mások is törekszenek a tökéletességre, sőt az sem, ha jobban megközelítik azt.

Ezzel szemben egy adott csoportban, közösségben, társadalomban csak egyetlen egy valaki lehet első; ezért *aki elsőségre törekszik, annak mindenki mást vetélytársának kell tekintenie*, és a dolog természetéből (és szíve mélyéből) fakadóan azt kell kívánnia, hogy a többiek lemaradjanak mögötte (ld. például parlamenti választások). Aki elsőségre tör, az nem a tökéletességet célozza meg, hanem csak azt, hogy több legyen (nem jobb!), mint a többiek, azaz olyan helyet akar magának, ahonnan lenézhet a többiekre, és lehetőleg parancsolhat nekik. Ez már nem természetes és egészséges, hanem helytelen és rossz dolog, mert *az embernek nem az a rendeltetése, hogy fölébe kerekedjék másoknak, hanem az, hogy együtt éljen (ko-operáljon) másokkal, sőt másokért éljen (pro-egzisztáljon, biblikus kifejezéssel: másokat szolgáljon).*

Mindebből az következik, hogy aki *„első” akar lenni, vagyis aki önmagáért él,* a saját előmeneteléért, „anyagi-erkölcsi elismeréséért”, pozícióba kerüléséért és annak megtartásáért küzd ahelyett, hogy másokért élne, mások javát szolgálná, az *az erkölcsileg legértéktelenebb ember, a „legutolsó” lesz* az adott csoportban, közösségben, társadalomban.

Jézus tehát itt is egy elemi igazságot, *az emberi élet egyik alaptörvényét mondja el,* azt, amelyet máskor úgy fogalmazott meg, hogy „aki meg akarja menteni életét, el fogja veszíteni, aki elveszíti, meg fogja találni” (vö. Lk 17,33), vagy úgy, hogy „aki megmagasítja (»fölmagasztalja«) magát, az majd kicsivé tétetik” (vö. Lk 14,11; 18,14; Mt 23,12; 18,4).

Ellene vethetné valaki, hogy *minden közösségnek szüksége van vezetőre.* Ez természetesen igaz. Csakhogy *egyfelől* egy igazi közösségben egy igazi vezető nem egyéni törtetés (vagy kinevezés) révén lesz vezetővé, hanem a közösség önkéntes (közvetlen, vagy közvetett, azaz egyszerű elfogadással történő) választása által, tekintettel az illető valóságos képességeire és valóságos szolgáló magatartására, *másfelől* ha valóban igazi vezető az illető, akkor megválasztása után sem a saját érdekeit, hanem a többiek javát fogja szolgálni.

Harc a génmámor ellen

Találkozás Erwin Chargaff-fal

Erwin Chargaff *egyike a 20. század utolsó nagy gondolkodóinak. Azok közé tartozott, akik géntechnikai szempontból kutatták az élet eredetét. Korán fölismerte a géntechnikusok titkos vágyait. A ma 95 éves tudós nem fárad bele, hogy pellengérre állítsa a természettudományos gőgöt és az aranymámor-mentalitást.* ***Doris Weber*** *beszélgetett vele a génkutatásról és a haladásról, a szeretetről, az öregségről és a meghalásról, és arról a nyelvről, amelyen az ember egyedül képes Istenhez szólni – ha egyáltalán.*

A BBC londoni televíziósai 1979-ben bejelentkeztek Erwin Chargaff-nál New Yorkban. Egy olyan technikáról akartak beszámolni, amely éppen meghódítani készült a világot. Ezt az új, és egyáltalán nem problémátlan találmányt géntechnikának hívták. Nos, a BBC meg akarta szólaltatni ennek a kutatási irányzatnak a szószólóit és ellenfeleit is, de ekkor furcsa dolog történt: egész Európában nem találtak egyetlen olyan természettudóst sem, aki kész lett volna arra, hogy a nyilvánosság előtt az ellenzék álláspontját képviselje. Csak Amerikában akadt néhány tudós, aki intőn emelte föl a hangját. Közülük a legkiemelkedőbbet Erwin Chargaff-nak hívták.

Így ismertem meg. Egy este a TV előtt ültem. Először megmutatták azt a turbó-sertést, amelynek genomjába [= a teljes haploid kromoszóma a benne lokalizált génekkel] egy ember növekedési génjét ültették be. Szegény disznó nehezen viselte terhét. Mozdulatlanul térdelt egy sárgödörben, mert ízületi gyulladástól megnyomorodott végtagjai nem voltak képesek elhordozni saját súlyát. Erwin Chargaff elnézte ezt a géntechnikailag szerencsétlenné tett óriást, és a kamera előtt ostorozta a természet elleni bűncselekményt. Úgy látszott, tudja, miről beszél, hiszen azon tudományos úttörők közé tartozott, akik ajtót-ablakot kitártak a géntechnika előtt, anélkül hogy maguk átlépték volna e „szép új világ” küszöbét. Mert ami a mikroszkópban föltárult szemei előtt, nemcsak a korlátlan lehetőségek ígéretének földje volt, hanem egyúttal veszélyes csábítás is a félelmetes visszaélésre, ha ez a technika becsvágyó tudósok kezébe kerül. „Nem minden igazság, amit a tudós megtalál”, írta akkoriban Chargaff, „olykor csupán az Ördög névjegykártyáját veszi föl a padlóról.” Ő, a nagy tudós örökre otthagyta ezt a névjegykártyát, és pusztában kiáltó szakadár lett.

1987-ben aztán Erwin Chargaff eljött Németországba. A Német Evangélikus Nagygyűlésen az akkor 82 éves tudós „a természettudományról mint a természet elleni támadásról” beszélt Frankfurtban. Nyomatékosan óvott a géntechnikától: „Mostani szemléletem kulcsszava a megismételhetetlenség és a visszavonhatatlanság. Ezek a szavak szólítottak engem harcba a géntechnológia egyenesen borzalmas igényei ellen. Az 1963-as, ‘Az ember és jövője’ nevű förtelmes Ciba-szümpozion hamar fölébresztett. Az ezen a kongresszuson részt vett genetikusok és molekuláris biológusok vágyálmait valóban érdemes elolvasni, nagyon tanulságosak. Természetesen azért mondták el nyíltan a véleményüket, mert nem hittek abban, hogy a közeljövőben megvalósíthatók a terveik, nevezetesen: sajátosan megnyomorított emberek tenyésztése űrhajók személyzetéül, a nem kívánatos emberek kizárása a szaporodásból és így tovább. A pokol mintakatalógusának neveztem ezt. – Sokkal fenyegetőbbnek tartok egy másfajta jövőzenét, amely az ember öröklési alapanyagának megváltoztatásáról muzsikál. Számomra az eugenika [= az ember öröklődő tulajdonságait a haladás érdekében javítani igyekvő irányzat] tiltott szó. Azt mondom, ahogy a náci rendszer euthanázia-programja szellemi fogyatékosokon gyakorolt, és közvetlenül vezetett a tömegpusztító táborok eugenikájához, a tudományos eugenika is feltétlenül létrehoz majd valamit, amit a magam részéről kakothanáziának, hatóságilag elrendelt rút tömeghalálnak neveznék. Ha tanultam valamit a múltból, akkor azt, hogy emberekkel nem szabad kísérletezni. Ne essünk tévedésbe: a legtöbb génkutató, aki oly buzgón korrektúrázza a természet nagy könyvét, bizonyára emberbarátnak tekinti magát, életét az ember gyógyításának és megjobbításának szentelte, de az én szememben korábbi tömeges eugenikai kísérletek véres árnyéka vetül rájuk.”

Isten hét nap alatt teremtette meg a világot, és íme, az nem volt jó – legalábbis a géntechnikusok ezt gondolták, és elkezdték tökéletesíteni a teremtés művét. Ezúttal azonban nem Isten képére, hanem saját képükre... és így a hetvenes években megkezdődött a teremtés nyolcadik napja. „Minden azért történik, hogy a ‘szegény terméketlen anyáknak’ és a ‘nemzésre képtelen’ apáknak segítsenek”, folytatta Chargaff Frankfurtban: „Vajon nem lenne-e kívánatos, hogy a szülők eldönthessék gyermekük nemét? Nem bírna-e a lehető legnagyobb jelentőséggel, ha megtudnánk, mi történik, amikor egy emberi embriót beültetnek egy csimpánz méhébe, és megfordítva, amikor egy

csimpánz-embriót egy nőbe? Válaszom, miszerint semmi olyan nem fog történni, amit érdemes tudni, azt mutatja, hogy ódivatúvá váltam. Világos, hogy mindezzel a világ teljes elvadállatiasodásának újabb lépcsőfokára hágtunk. Az emberi embriókkal végzett kísérletek mindig a gyilkosság stigmáját viselik. A tudományos kísérletek nagy százaléka mindig kudarcba fullad, és a kísérlet tárgya a szemétdombon köt ki. Hamar el fogják felejteni, hogy a szóban forgó kísérletekben embereket dobnak el. Csak rémületemnek tudok hangot adni, annak a rémületnek, amely még nagyobbá válik, ha arra gondolok, mi jön majd ki a mesterséges szaporodás technikájának és a génmanipuláció technikájának összeolvasztásából, ami nincs messze. Társadalmunk megengedte, hogy orvosokból és biológusokból a földi boldogság kifutófiúi legyenek, akik harcolnak az ember sorsa ellen. Ki fog győzni? Az örök sors vagy az embertelen tudomány? Valóban átteremtik az embert a 21. század biológusainak képére és hasonlatosságára?”

„Az Ördög átlátszó szemellenzőt visel” – írta Chargaff 1981-ben Megjegyzések című könyvében. Meg ezt: „Akinek Isten haragot ad, annak megadja a szeretetet is.” Erwin Chargaff mindmáig nem veszítette el haragját és szeretetét. 1905-ben született Bécsben, ahol később kémiát tanult. 1935-ben ment a Columbia Egyetemre New Yorkba, 1952-ben lett ott a biokémia professzora, 1970-ben a Biokémiai Intézet igazgatója. 1975-ben a National Medal of Science-szel, az USA legnagyobb tudományos kitüntetésével ment nyugdíjba. „Amit tisztelünk, azt nem vagyunk képesek tanulmányozni”, mondta az akkor hetvenéves tudós, aki egész életén át tisztelte a természetet. Nyugdíjazása után kezdte meg második életét egy második hanggal, a költő hangjával, „hiszen az elmondhatatlanról még csak hallgatni sem szabad”. A nagy természettudós ezért megkongatta életének második harangját, a költészet harangját. Egyik aforizmája szerint „a szív vére tintafoltokat hagy”. Második életem című könyvében ezeket írja: „Az idő karmai véresek. Az élet csodája áruvá vált, amellyel a gyilkosok és a kutatók kufárkodnak. A tudás bűzlő csermellyé vált, az utcák elsötétültek a néma rettenettől. A világ súlya tehetetlenül éhező törpék vállán nyugszik. Az emberi nagyság négyezer évéből köpedelem és moslék lett.”

Erwin Chargaff a huszadik század kortársa. Ő fedezte föl a DNA-ban, az ember átöröklési anyagában zajló bázispárosítás biológiai elvét, amelyet aztán a híres Chargaff-szabályokban fogalmaztak meg. Ezzel Chargaff ajtót-ablakot nyitott a géntechnika előtt, anélkül hogy ő maga valaha is átlépett volna rajta. Saulból Pál lett, a legúttörőbb biokémiai kutatás Nobel-díjra érdemes képviselőjéből férfi Kasszandra lett [= jövőbe látó királylány, akinek később beteljesedett jóslatait előzetesen senki sem hitte el], szenvedélyes pusztában kiáltó, aki ettől kezdve a „bálvánnyá züllött” tudományos üzemet ostorozta. Chargaff, a szakadár molekuláris biológus, a világszínvonalú tudós moralista és apokaliptikus lett, haragos, habzó szájú analitikus, brilliáns esszéista, költői szkeptikus, hajlíthatatlan pesszimista, prózában írt panaszdalok szerzője, kákán is csomót kereső ember: „Annyi hízelgő van a világon, hogy olykor-olykor éppen egy gáncsoskodó savára-borsára van szükség.” Ezért fáj neki, ha az emberek annyira vakon és öntudatlanul pocsékolják az idejüket. Könyveiben újból és újból inti az embereket: Ne hagyjátok, hogy bolondot csináljanak belőletek! „Korábban egészen biztosan nem fordult elő, hogy a Föld népességének nagy része órákat tölt naponta egy doboz előtt, amelyben kicsi, remegő, rossz képeket mutatnak. Más szavakkal: a legtöbb ember egy alacsonyrendű moziban tölti el élete tekintélyes részét. Ha hivatott ajkak arról biztosítanak minket, hogy a vallás a szorongatott teremtmények sóhaja, a nép ópiuma, akkor a televízió micsoda? A gyengék heroinja? Folytonos belemerülés a szellemtelenség nirvánájába, helyettesítő árnyak puszta érzékelése, egy soha meg nem élendő élet reménytelen kivonata? Bármit kezdtek is egyébként az emberek az idejükkel, időtöltésük mégsem állhatott mindig harmadrangú szórakozásból. Még „a szorongatott teremtmények sóhaja” is kitörés volt a balsors páncéljából. A könnyek tisztább vigaszt jelentettek, mint a szórakoztató gépezetek figyelmet elterelő lármája. A TV előtt ülő Jób – iszonyú föltevés.”

Erwin Chargaff-nak nincs tévéje. Miért? „Hazudni magam is tudok. És elaludni is tudok egyedül. Sosem akartam, hogy mások lássanak helyettem, kiválogassák a képeket, szortírozzák a gondolatokat; a tévében az történik, hogy mindent szortíroznak, előzetesen kiválogatnak, a képek keresetten borzalmasak. Egész életemben mindig magam akartam dönteni arról, mit akarok látni vagy hallani, és mit nem.”

Kilátás a 13. emeletről. Itt lakik Chargaff, és kitekint a Central Parkra. Grandiózus panoráma. Chargaff undorodik a félelmet keltő várostól, New Yorktól, „a huszadik század kloákájától”. De a világhírű természettudósban igen erős az állandó megtelepedettség génje. „Csak azt kell mondani, üljek le, és én örökre ülve maradok.” Hatvannégy éve ugyanabban az utcában lakik, harminchét éve ugyanabban a lakásban, negyvenegy évig ugyanazon az egyetemen dolgozott. „Rendkívül türelmetlen türelmes ember vagyok”, írja önmagáról. Csak egyszer hajtott végre valami kis változtatást, amikor rátalált második hangjára, a költő hangjára. Hetvenéves volt akkor. És egyetlen évtized alatt döbbenetes életmű keletkezett: Hérakleitosz tüze, Végrendelet, Az élőről, Megfoghatatlan titok, Undor a világtörténelemtől. Lírai panaszdalok ezek egy szellemileg összekuszálódott világról, „betűrendes támadások” egy elbambuló emberiség ellen, költői jajveszékelések a kollektív emlékezet kialvó fényéről. „Hirtelen egyetlen Nap sem vet már árnyat, éjszaka lett, átláthatatlan megvilágítatlanság”, írta az Öreg, akinek tollából csak úgy folytak a szavak, és csak akkor apadtak el, amikor felesége, Vera, egyetlen szerelme meghalt.

„Azóta nem írok, nem ágaskodom az írással”, mondja dacosan. Otthon őrzi a könyveit. Halála után a bécsi Nemzeti Könyvtár örökli őket. Angol, francia, olasz és német nyelven írt munkák, mivel mindig az eredetit részesítette előnyben, és nem bízott a fordítókban. Feleségével együtt oroszul tanult, hogy Tolsztojt, Dosztojevszkijt és Gogolt szintén eredetiben olvashassa. Mindig azt mondja, „mi”. Felesége halála után nem akarta már megtanulni azt mondani, hogy „én”. „Nagyon boldog házasságban éltem, még mindig nagyon bánkódom feleségem elvesztése miatt. Hatvanhat évig voltunk házasok, és ez egyfajta amputáció, ha az ember így itt marad. Valóban alig vannak már ismerőseim, sosem volt sok barátom, de az a kevés persze már halott. Elcsendesülnek a dolgok, ez így természetes. Hetek telnek el úgy, hogy szinte egyetlen normális telefonhívást sem kapok. Igen, a magány és a másik hang távolléte a lakásból hallatlanul érzékelhető. Csak akkor veszi észre az ember, ha már nincs jelen. Ellenhang volt. Minden embernek szüksége van egy ellenhangra, és ez hiányzik. Boldog voltam a feleségemmel és a fiammal, aki szinte már öregember; gyilkos-

sági nyomozó volt Los Angeles-ben, épp most ment nyugdíjba.”

Fia pályaválasztásával teljesen egyetértett, nem tetszett volna neki, ha természetkutató lesz belőle, mert ő maga drámai változásokat élt meg foglalkozásában. Hérakleitosz tüze című könyvében azt írja: „Két végzetes, és végleges hatásában még fölmérhetetlen tudományos felfedezés nyomta rá bélyegét az életemre. Először is: az atom széthasítása. Másodszor: az öröklés kémiájának felderítése, és annak ezt követő manipulációja. Mindkét esetben a maggal, az atommaggal és a sejtmaggal való helytelen bánásmódról van szó. Mindkét esetben az az érzésem, hogy a tudomány olyan sorompót lépett át, amelytől vissza kellett volna riadnia.”

A géntechnika révén az etika teljesen új szintje tárult föl Chargaff számára; igen veszélyesnek tartotta, hogy hirtelen új élőlényeket lehetett előállítani, hiszen „egy élőlényt nem lehet visszavonni. Ha az ember megváltoztat egy baktériumot, bármilyen elővigyázatos legyen is, mindig számolnia kell azzal, hogy az elszabadul. Az ember elkövet valamit a természet ellen, ha megváltoztatja, ha olyasmit kényszerít rá, ami korábban nem volt meg benne. Most a legtöbb tudós abban a hitben dolgozik, hogy a természetet sürgősen meg kell javítani. Ha esik, és kinyitom az ernyőmet, akkor természetesen nem a természet ellen harcolok, hanem csak önmagamat óvom meg. Ezt megfordítható, újra becsukhatom az ernyőmet, senkinek sincs kára a dologból. Az eső olyan jelenség, amellyel szemben védekezem. Ez megengedett. Ha ezzel szemben azt mondom, hogy kutatásokat indítok az eső megszüntetésére, akkor valami visszafordíthatatlant teszek. Ekkor olyasmit teszek, amit véleményem szerint nem lenne szabad, és ez minden olyan mostani kísérletre érvényes, mint a klónozás, a lombikbébik előállítása és hasonlók. Félelmetesnek tartom az ilyesmit, soha nem vettem részt ilyen munkákban, csak baktérium-kutatásokat végeztem, semmi tilosat.”

Második életem c. könyvében azt kérdezi: „Ha jól megnézzük, nem alkalmas-e az egész természet arra, hogy megjavítsuk? Amit évmilliók elgörbítettek, azt nekünk muszáj kiegyenesítenünk, és ami egyenes, meg kell görbítenünk. Kérdést intézünk a természethez annak céljára vonatkozóan, és válaszával, amit mi adunk meg magunknak, elégedetlenek vagyunk. Ebből fakad a géntechnika értelmetlen, sőt gyakran bűnöző támadása az élőlények szerkezete ellen. Ha baktériumok képesek inzulint fabrikálni a gyógyszeripar számára, miért ne legyen a sárgarépának fokhagymaszaga? Mi másra valók a hormonok, mint hogy a teheneket kétszer annyi tej adására kényszerítsék, mint amennyire természetüknél fogva képesek? Annak a vállalkozásnak kellős közepén állunk, amely egy designer-természetet akar állítani a régi, elégtelenné vált helyébe.”

Ha a természet az ő kezében maradt volna, mondja Erwin Chargaff, „egyetlen bogárnak sem léptem volna rá a lábára. Ez volt az én naivitásom. Nem láttam, vagy nem akartam látni, mi folyik itt. Mert a most napirenden lévő kutatás, a genetika, a molekuláris biológia olyan, mint egy rossz tőzsde. A doktoranduszok már összefognak a szabadalmi ügyvédekkel, hogy ha, isten ne adj, valami kijönne, rögtön szabadalmat jelentsenek be. Az egész elüzletiesedett. Ez nem fekszik nekem. Sosem végeztem állatkísérleteket, csak baktériumokkal dolgoztam, amelyek nem képesek nyíltszívűen a szemembe nézni. Mindig is afféle vegetárius voltam. Általában úgy van, hogy ha valami nem sikerül, a csatornába öntik. Állatok milliárdjai pusztulnak el az értelmetlen laborkísérletekben. Doktor Mengele nevéből megalkottam a „mengelézni” igét; nézzék csak meg, milyen vadul mengeléznek az állatok körében; ez a kísérlet nem sikerült, tévedés történt, 20 patkány, 100 patkány, nem játszik szerepet. Az emberek körében persze észrevennék, hogy nem egészen így megy a dolog; törvényeket hoznának, jönne egy bioetikus, és azt mondaná: előbb meg kell vizsgálnunk az intelligenciáját; ha buta, nem veszít semmit azzal, ha megöljük. Nem tudom, hová vezet ez.”

A megcsinálhatóság átka és az alkalmazhatóság átka diktál a világnak, panaszolja Chargaff; ezek az álvallási dogmák „kiszakították az emberiséget az évezredek lassú, tétovázó poroszkálásából, és kiűzték az örök szerzésvágy nyomasztó, kietlen sivatagába”. A géntechnika eredményeit mindmáig „nevetségesnek” tartja, a sok „fecsegésen” kívül semmi lényeges nem történt: „A rák ma ugyanolyan veszélyes , mint száz évvel ezelőtt volt, a tuberkulózis újra támad. Az AIDS-ről egyáltalán nem tudják, micsoda. A nagy vívmányok inkább csak papíron léteznek. Egyelőre megdöbbentően kevés az eredmény. Pillanatnyilag nincs az az ember, aki meg tudná mondani nekem, hogyan kell eljuttatni egy

gént a kromoszóma bizonyos helyére. Egyszerűen beinjekciózzák. Isten tudja, talán a természet van olyan okos, hogy tényleg oda teszi, ahová való, de én nem tudom, miért.”

Második életem című könyvében így szitkozódik: „A nem rég ismertté vált ocsmány emberklónozási kísérletek bizonyára új reményeket keltettek bennük. Az emberi embrió mint másolókészülék! Frissen klónozott kisemberek, egy tucat vásárlása esetén 15% engedmény! – Jól tudjuk, hogy minden ember pótolhatatlan egyed, és nem lehet egy másik egyed révén megduplázni. Aki arra vállalkozik, hogy elpusztítsa a megismételhetetlen egyszeriségét, az undorító módon cselekszik. Az én szótáramban legalábbis mindenkinek van lelke, aki azt hiszi, hogy van neki.” És a klónozott ivadék? Annak is van lelke? Chargaff azt feleli: „Kész leszek ugyanazzal a tisztelettel viseltetni iránta, és meg vagyok győződve arról, hogy ha reggel kávét fog inni és zsömlét fog enni, akkor ezzel már bizonyította ember voltát, és ha szívesen néz tévét, akkor valóban ember. De érdekes lenne, ha éppen nem nézne, ha hirtelen úgy viselkedne, mint egy más tájakról való szellem. Ez is elképzelhető lenne. Ki tudja, miféle álmai vannak. Úgy vélem, a szellemet egyáltalán nem lehet klónozni, klónozni legfeljebb a testi tulajdonságokat lehet, és elfogadni a fiziológiai tulajdonságokat.”

„Az elvadult tudományokkal szemben az emberek úgy viselkednek, mint a megzavarodott tyúkok; körbe-körbe rohangálnak, rimánkodva kotkodácsolnak abban a reményben, hogy a tudomány végül felmenti őket a tojásrakás kényszere alól”, gúnyolódik tovább Chargaff; „de a ‘molekuláris’ címkével kitüntetett biológiai tudományok közben azzal vannak elfoglalva, hogy leszoktassák az embereket a gyerekszülés normális módjáról, és végül létrehozzák az elpusztíthatatlan High-Tech-embert. Ennek nem lesznek gátlásai, hogy folytassa az atombombával megkezdett utat.”

Az idős természettudós számára mindez az emberiesség teljes elvesztését jelenti, „azt a folyamatot, amely ki akarja szakítani az embert Isten kezéből. Tehetetlenségével, hatalomnélküliségével, halandóságával az ember mindeddig bele volt ágyazva valami nála nagyobba. Most kiszakítják ebből a nagyból és egészből, és minden adottságát, például hogy gyerekei születnek, leegyszerűsítik, iparosítják, szabványosítják, mechanizálják.”

De Chargaff számára úgy tűnik, az ember nem képes titkok nélkül élni, „és a nagy biológusok egyenesen a sötétség fényében dolgoznak. Megfosztottak minket a termékeny éjszakától. Miben áll természettudományunk sikere? A megvilágított sötétség még nem világosság. A korlátlan lehetőségek barlangjában időzünk. S ha magunkkal viszünk egy zseblámpát, talán kiderül, hogy csak egy lomtárban vagyunk. A bizonytalanság az élet sója.”

Erwin Chargaff sosem vett részt „az aranyborjú körüli táncban”: „Már korán fölismertem, hogy teljesen be van kenve kiontott vérrel.” Hogy a természettudomány, amelynek életét szentelte, belebocsátkozott „ilyen gaztettekbe”, több volt, mint amit elviselhetett volna. Azt mondja: „Veszendőbe ment a lélek fogalma. A lélek ugyanis olyasmi, ami sértően hat a tudósra, hiszen semmit sem tud mondani róla, vajon gáz-e, folyadék vagy kristály, vagy hogy egyáltalán definiálható-e ezekkel a formákkal. Egyszer azt a tréfát eszeltem ki, hogy javasoltam: lássák el igen pontos mérőeszközökkel a haldoklók ágyát, hogy meg lehessen mérni a súlyveszteséget a halál pillanatában; nem hiszem, hogy bármit is találnak majd, csak azért fogalmaztam ilyen kirívóan, hogy megmutassam, milyen értelmetlen a materializálhatatlan valóság materializálása. Olyan az, mintha azt mondanám a százlábúnak, emeld föl a 73. lábadat; megbénulna; sosem gondolta, hogy meg vannak számozva a lábai. Van száz láb, de nem szabad megnevezni egy bizonyosat, mert akkor oda az egész. Így vagyunk mindezekkel a dolgokkal. Van olyasmi, ami veszendőbe megy, amikor meghatározást készítünk, abban a pillanatban, amikor elkezdünk beszélni róla.”

Erwin Chargaff, aki maga ismételten hangsúlyozza, hogy nincs joga a hitéről beszélni, tisztelője a dán vallásfilozófusnak, Sören Kierkegaardnak. Chargaff azt mondja: „Aki beszél a hitéről, annak nincs hite.” Tehát hallgat róla, s inkább alázatról, hódolatteli tiszteletről, teremtésről, szeretetről és őszinteségről beszél. „A Teremtőt tisztelni, teremtését pedig megvetni, micsoda otromba hízelgés ez?”, kérdezi Megjegyzések című művében, és így folytatja: „Hogy Isten halott, ezt szívesen terjesztik azok, akik abban reménykednek, hogy örökébe léphetnek.” Másutt pedig: „Nem tudok szégyentelenebb dolgot elképzelni, mint azt a kísérletet, hogy a fizika vagy a biológia segítségével bizonyítsák vagy cáfolják Isten létét. Az Istenbe vetett hitet éppoly kevéssé lehet megsemmisíteni a természet kutatásával, mint a természet kutatásába vetett hitet az istenhittel. Isten keresése a természettudomány közvetítésével merő őrültség. Isten nem olyasmi, amit meg lehetne találni, mint egy elveszett gombot; ő az örök Megtalálhatatlan, az örök Kimondhatatlan, akinek színe előtt nyelvünk és nyelvtanaink szükségképpen csődöt mondanak.”

Az embernek meg kellene hagynia a dolgot titkát, tisztelnie kellene a sejt csodáját („Itt semmi mással nem találkoztam, csak renddel és szépséggel”). Össze-vissza keresgélni az ismeretlenben, számára „ellenszenves szaglászást” jelent. Az embernek meg kellene elégednie azzal, ami van. „Annyi jó van a földön, különösen a muzsikában; ez az egyetlen olyan nyelv, amelyen az ember Istennel beszélhet. Léteznek Schubertnek olyan szonátái, amelyeket valóban angyal írt.”

Jövő, mekkora csalódást okoztál nekem! Így panaszkodik egy öregember. „Egykor fiatalnak és szépnek látszottál számomra. Most azonban, hogy közelebb jutok hozzád, csak egy ráncos, gonosz arcot látok...” Erwin Chargaff számára mégis létezik a „mégis” szó: „A »csakazértis« varázsszavával a szívében még a sziréneket is képes kijátszani az ember. Minden lázadásnak az egyén szívében kell kezdődnie.”

Chargaff aztán valami ugyancsak meghökkentőt mond: „Nem hiszek valamilyen hirtelen megváltásban, de nem zárom ki, persze ezzel nevetségessé teszem magam, szóval, nem zárom ki, hogy valamiképpen eljön egy messiás, egy második Jézus, vagy hogy hirtelen valóban felvillanyozza valami az embereket.”

Távozáskor megmutatja nekem könyvtárát, legszebb szótárait, és azt mondja, ő mindig az érem harmadik oldalát kereste, és hogy legvonzóbb tulajdonsága, hogy szívesen eszik cseresznyét. Cseresznyeszezon van. Legközelebb, talán a következő évben, cseresznyét hozok neki, gondolom. A következő alkalommal? Cseng a telefon. Egy washingtoni újságíró jelentkezik, interjút akar készíteni Erwin Chargaff-fal; nem első életének híres természettudósával, és nem is második életének írójával. Karl Kraus utolsó élő tanítványával és izzó tisztelőjével szeretne beszélni. Chargaff beleegyezik. Egy kikötéssel: „Szerdán hívjon fel még egyszer, és bizonyosodjék meg róla, hogy még élek. Ugyanis már 94 éves vagyok.” Elbúcsúzunk, barátságos tekintettel és egész szívünkből. Nem mondja, hogy „Viszontlátásra”.

Forrás: Publik-Forum, 2000/1

TARTALOM

Tanulmány
Merza József: Amiről Fromm nem beszélt 2–6
Nyíri Tamás: A szerelem antropológiája (III., befejező rész) 7–8
Bulányi György: A kinyilatkoztatásról 9–11
Interjú
A. M. Isasi-Diaz: „Sosem akartam másfajta teológiát űzni" 12–15
Könyvismertetés
György Lajos: Vissza a kozmikus rendhez 15
Adolf von Harnack: Dogmatörténet 16
Gyerekeknek Moha-mese
A példakép 17–18
Meditáció
Farkas István: Vallás és rókafényképezés 19–22
Leonardo Boff:
A bölcsesség korszaka: A re-ligáció civilizációja 23
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 24
Aktuális
Zámbó Zoltán: NATO-tagságunk „gyümölcsei 24
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–27
Környezetvédelem
Doris Weber: Harc a génmámor ellen (E. Chargaff) 28–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

Csokonai Vitéz Mihály

A természeti moral

Igyekezzetek boldogok lenni! Semmi se tartóztasson meg, hogy virágokkal hintsd be életednek ösvényét. Légy hát boldog, ó, halandó! De megemlékezzél róla, csak azáltal lehetsz boldoggá, ha másokat is azzá igyekszel tenni! Az érzékeny emberiség tegye fontossá előtted embertársaidnak sorsokat. Lágyítsa meg a te szívedet az ő szerencsétlenségek, hogy felsegéljed azt, akit az ő balsorsának súlya lenyomott. Gondold meg, hogy téged is érhet hasonló ínség.

Nyisd meg szívedet a barátság édes érzéseinek. Gyermekeidet tedd a virtusnak példáivá, a te gondoskodásodnak legfőbb tárgyává, hogy ősz öregségedet ápolgassák, mint ahogy te az ő gyermekségeket ápolgattad.

Légy jó, és bocsásd meg az igazságtalanságot, mert a bosszúállás csak az ellenségeskedést teszi véghetetlenné. Tégy jót azzal is, aki téged megsértett, hogy megmutasd, hogy te nagyobb vagy őnála, s hogy te őtet barátoddá tedd! Egyszóval légy ember! Értő és érző valóság!

Nem lehet az boldogtalan, aki másokat boldoggá igyekszik tenni! Semmiféle földi hatalom nem fog megfosztani attól a belső megnyugvástól, mely a boldogság legtisztább kútfeje. Lelkednek csendessége fog napjaidnak vége felé vezérelni, mert meg kell halni neked is, de halhatatlan fogsz lenni barátaidnak, és azoknak szívében, akikkel jót tettél. S így soha nem szűnik meg benned az öröm!

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/4. (62.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a háttán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 800 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 800 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI. évf. 5. szám
2000. október
100,– Ft

Megéri-e az élet?

A halál elfojtása

Jézus és a pokol

A Biblia emberi kezekben

Az iszlám felszabadítási teológiája

Interjú egy megtért drogossal

Moha-mese

Vallás és rókafényképezés

Olvasók fóruma

Környezetvédelem

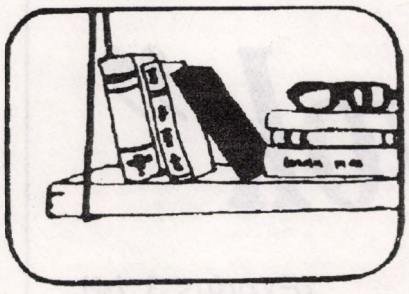

Herwig Büchele

Megéri-e, hogy megéljük az életet?

Teológiai megfontolások korunk társadalmáról – szemközt a kollektív halállal

Nem kell sok fantázia annak elképzeléséhez, hogy világtársadalmunk – ha nem történik döntő változás a jelenlegi gazdasági és politikai struktúrákban – súlyos válságok és konfliktusok előtt áll. Az emberiség képessé vált arra, hogy véget vessen saját létének.

A harmadik világ országai egyre inkább utánozzák gazdasági- és életmodellünket. Bizonyos értelemben kényszerítik is őket erre a világpiac mechanizmusai – azok a mechanizmusok, amelyek előnyben részesítik az előnyben lévőket, és még hatalmasabbá teszik a hatalmasokat.

Ha itt Európában már az 500-600 millió emberünkkel beleütközünk az ökológiai határokba, milyen kérdések fognak fölvetődni bolygónk terhelhetőségét illetően, ha azt a világ népességének távlatában nézzük, tehát világmércével, tekintetbe véve a mai 5 milliárd, a holnapi 7 milliárd és a holnaputáni 10 milliárd embert?

A Föld növekvő népessége nemcsak enni szeretne, hanem értelmes tevékenységet is akar, emberhez méltóan lakni, tanulni, orvosi ellátásban részesülni. Mindez csak úgy lehetséges, ha a mennyiségi növekedés is erőteljesen fokozódik ezekben az országokban.

Ha azonban azt akarjuk, hogy a mi jólétünk világszerte általánossá váljék, akkor ez azt jelenti, hogy a növekedési ráták legjobb esetben is csak egy fél generáció életére elegendők. A világ népességének 5 %-át kitevő USA a világ energia-felhasználásának több mint negyedét igényli, vagy másképpen: 2,3-szer annyit, mint a fejlődő országok együttvéve, beleértve az olajtermelő országokat is. Az ipari országok, melyekre a világ népességének kereken 25 %-a esik, a föld javainak 80 %-át használják el.

A kérdés tehát így hangzik: Megadjuk-e a föld népessége nagy „maradékának”, a 75 %-nak az emberhez méltó életfeltételeket? Ha igen, akkor ennek azzal a következménnyel kell járnia, hogy átalakítjuk az ipari országok gazdasági és politikai struktúráit, mégpedig oly módon, hogy ez nem élet*minőségünk* csökkentéséhez, hanem növeléséhez vezet.

Ha nem kerül sor erre az átalakításra, ha tehát *(mennyiségi, anyagi)* életszínvonalunkat és igényeinket továbbra is az eddigi stílusban akarjuk ápolni és kiterjeszteni, akkor ez csak oly módon lehetséges, hogy a harmadik világ országait erőszakkal megakadályozzuk abban, hogy utánozzák a mi gazdálkodásunkat és életmódunkat. Ha viszont nem akadályozzuk meg őket ebben erőszakkal, akkor az ellenőrizetlen növekedési folyamatok vad burjánzása következik be: a világ népességének, a fegyverek pusztító erejének, a környezetpusztításnak, a szeméthegyeknek és hulladéklerakóknak a növekedése, az olyan nagy technikai rendszerek veszélyességének növekedése, mint az atomerő, a géntechnika, a vegyészet, az információ, továbbá az ipari gócok, a pszichikai megterhelések, a kábítószer-fogyasztás és a bűnözés növekedése.

Ha ily módon világméretekben szabadon hagyjuk futni a növekedés mennyiségi folyamatait, akkor az matematikai biztonsággal vezet el az emberiség biológiai alapjainak lerombolásához, az ökoszféra elpusztításához.

Ha megkíséreljük erőszakkal megakadályozni a föld népességének 75 %-át, hogy emberhez méltó életfeltételeket teremtsenek maguknak, akkor ezek az országok ellenerőszakkal fognak válaszolni a mi erőszakunkra.

Az éhezés és az elpusztított környezet zónáiból új népvándorlás indul majd el. Menekültek milliói indulnak majd új lakóhely keresésére. Vajon hagyják-e majd, hogy visszautasítsuk őket?

Amit itt néhány vonással fölvázoltam, nem horrortörténet! Az a világkép, az a politika, amely nem néz szembe ezzel a komoly valósággal, nem tarthat igényt arra, hogy etikailag felelősnek tartsák.

Teológiai értelmezésben: Az emberiség bálványimádó módon építi templomát. Ez a templom az ember szerzési- és birtoklási törekvésének terméke, nem pedig az igazságosság, a béke és a teremtés megőrzése alapján megvalósuló közös cselekvésének helye. A kollektív halál az emberiség közösségi eseménye: Mivel nem vagyunk, vagy voltunk képesek közösen élni, meg fogunk halni.

Jelenkori társadalmunknak ezt a teológiai alapértelmezését három vázlattal szeretném megvilágítani.

Ahol minden erővel igyekeznek elfojtani a halált, ott az önérvényesítés és az élet elbitorlásának értelmében vett önállítás mellett kell döntenem. Ez kétféleképpen valósulhat meg: vagy úgy, hogy növelem a másokkal szembeni hatalmamat, vagy úgy, hogy alávetem magam mások hatalmának, hogy ezáltal megmentsem az életemet. Az életbitorlás értelmében vett önállítás tehát először is mások kizárására irányul, másodszor pedig arra, hogy tulajdonommá tegyek másokat, az embertársaimat, ill. minden mást, azaz a természetet.

Az önállítás e mezeje a hatalom mezeje, annak az egyes csoportok és államok közötti versengéseivel és hatalmi harcaival. Ezek a hatalmi versengési viszonyok kiváltják az eszközök fokozott bevetését. Én, vagy mi annál inkább tudunk érvényesülni ebben a hatalmi konkurenciaharcban, minél hatalmasabbak ezek az eszközök. A technikai-tudományos rendszerek ráadásul kifejlesztik saját dinamikájukat – mintegy tőlünk függetlenül. Példa erre a fegyverkezési verseny vagy a technológiai forradalom. A mozgásba hozott folyamat viszonylag függetlenül zajlik le az egyének, csoportok vagy államok beleszólási akaratától – ez az egyik oka a csatlósság-szindrómának: Ha én kiszállok, semmi sem változik, csak a többiek hatalomrészesedése és profitrátája növekszik.

A katonai, gazdasági és technikai hatalom iszonyatos növekedése az önérvényesítés kifejeződése, lázadás a halál ellen, de magában hordja a halált: egyre inkább létrehozza a kollektív halált.

Eközben az ember egyre inkább válik egyszerre úrrá és rabszolgává: Látszólagos úrként, aki egyre inkább kézben tart minden életet, saját rabszolgájává válik, rabszolgájává annak, amit ő maga termel, és rabszolgájává a termelés rászakadó törvényszerűségeinek.

Az egyre tökéletesebb dolgok termelése egyúttal egyre több hulladékot termel: ez különösen jól látható a vegyi tárolókban, a mérgezőanyag-raktárakban, a plutónium-tárolókban, a széndioxid-kibocsátásban. A hulladék egyre inkább a kizsákmányolt természet háborús védekező aktusává válik. A természet visszaüt. A hulladék mindinkább a halál realitása lesz az élettel szemben.

A tökéletesség fő kritériuma nem az életminőség értelmében vett nagyobb használhatóság, hanem mindenekelőtt az automatizálás, ami nemcsak könnyebbé teszi az emberi munkát, hanem fölöslegessé is. Ebből figyelemreméltó szimmetria adódik a hulladék növekedése és az ember használhatatlanná válása között. Az ember mint termelő egyre használhatatlanabbá válik, egyre inkább hulladékká válik. Termelő tevékenységének tökéletesítése olyan dolgokat állít elő, melyek fölöslegesnek nyilvánítják előállítójukat. A tökéletesebb itt azt jelenti: Egyre kevésbé kell nekem magamnak csinálnom. Ez azonban a dolgozó ember menetelése afelé, hogy kiküszöbölje önmagát. A termelő ember egyre inkább jelentéktelenségbe süllyed. Hiszen nem tud olyan jól termelni, mint a gépek. Egyfajta prométheuszi szégyenérzet keletkezik: szégyellem magam, mivel a termékem sokkal jobb, mint én vagyok.

Az ember megspórolja magát a gépek révén; egyre kevesebb emberre van szükség; a fölöslegeseket kizsuppolják a szegénység és a nyomor zónáiba, vagy meghagyják őket azokban. Az embernek ezt a fölöslegessé- és használhatatlanná válását aztán haladásnak nevezik; olyan tendencia ez, amely különös élességgel fejeződik ki a meg nem született életek megölésében. Az emberi élet hulladékká válik (a Golgota, ahol Jézust megfeszítették, Jeruzsálem szemétlerakó helye volt!).

Teológiai értelmezésben ez a tökéletességre törekvés végső soron azt jelenti, hogy az ember Istent, a Legeslegtökéletesebbet akarja létrehozni a világban. Egy technikailag-iparilag megrendezett istenszülés ez. Az emberiség mint Isten perverz megszülője: önmagából akarja világra hozni az Abszolútat, a Legeslegtökéletesebbet. Olyan eszközök révén, mint a géntechnológia, az ember egyre inkább saját felelősségi körébe vonja a teremtést, az evolúciót; kísérletet tesz arra, hogy saját mércéje szerint, saját képére teremtsen embert. Az ember mint saját létének ura, az ember mint saját teremtője! Ez a folyamat nem más, mint „Isten majmolása”!

A technikai pesszimizmust, sőt a technika megvetését szólaltatjuk itt meg? A javak gyarapodásának növelnie kell a hulladékot is? Az automatizálásnak végső soron ténylegesen fölöslegessé kell tennie az embereket? Azaz a technikának a mindenhatósági őrület szolgálatában kell állnia? Bizonyára nem!

Az embertől függ, hogyan fejleszti ki és veti be a technikát, hogy a technika szolgálja-e, vagy rabszolgává igázza-e le az életet!

Mindenesetre figyelemreméltó egy fölismerés: a „létért folyó harcban” a „pusztítás” többé nem jelent előnyt, hanem a bioszféra veszélyeztetésén keresztül visszaüt arra, aki végrehajtja. Ha azonban az életvilág elpusztítása senkinek sem lehet érdeke, hogyan értelmezhető akkor az, hogy a túlélés érdekének ellenében tevékenykedünk? Az lenne-e a válasz erre a kérdésre, hogy – talán titokban – mégiscsak hagyjuk, hogy valamiféle halálösztön határozza meg az életünket? Elfojtjuk az életösztönt, és a halált keressük mint az élet egyetlen lehetséges leforgási formáját?

A „halálösztön” sokféle köntösben jelenhet meg:

A halál prédikátoraként: Hamarosan túl leszünk rajta! Az élet nem ér annyit, hogy megéljük! Az élet csak teher!

Fatalista passzivitásként: Amúgy sincs mit tenni: Az egész életet mindenestül a halál határozza meg! Közömbös számunkra, lesz-e holnap a gyermekeinknek energiájuk, nyersanyaguk, megmérgezzük-e földet, megszabadulunk-e az atomhulladék-tárolóból jövő radioaktív sugárzástól: mire mindez bekövetkezik, már halottak leszünk! És akkor mások halnak meg, nem mi!

Destruktív cinizmusként: Éppen hogy jól halad minden; a pusztulás az érdekem, mivel hasznot húzok belőle! És ha „vége” lesz, hát vége lesz: amúgy is meg kell halnom!

A halál előállítóinak élethazugságaként: Hiszen csak azért fegyverkezünk, hogy fönntartsuk számotokra a békét! Csak azért invesztálunk és azért vesződünk, hogy ellássunk titeket munkahellyel és áruval! És egyidejűleg elleplezik azokat a halálos veszélyeket, amelyeket párhuzamosan szintén folyton előállítanak.

Rövid távú, felkorbácsolt hedonizmusként: Ma kihozok magamnak minden lehetséges élvezetet az életből; ma jól megy nekem; holnap halott leszek.

A valóság jóváhagyásának, a valóság jó-volta megérzésének képtelenségeként: Rest apátia, részvétlenség, eltompultság, hülyeség terjed szét.

Isten és az Ő teremtése iránti bizalmatlanságként: Sajnáljuk magunktól Isten jóságát; nem akarjuk engedni, hogy Isten jó lehessen, nem akarunk ráhagyatkozni arra, hogy Isten jó.

Összefoglalva meg kell kérdeznünk: Milyen mértékben határoz meg minket az apátia és a társadalom önpusztítása? Hogyan találunk kivezető utat a világ jelenlegi állapotából?

Egy dolog biztos: A károk, kockázatok és tárgyi kényszerek nem alkotnak olyasfajta végzetet, amely kizárná a szabad döntés lehetőségét. Ezek saját történelmünk eredményei, és vállalnunk kell értük a felelősséget.

Isten hatalmas játékteret adott a szabadságunknak. Isten ránk bízta a történelem célját, irányának értelmét, amelyet döntéseinkkel beteljesíthetünk vagy elhibázhatunk.

Jézus hívása az ő követésére hívás arra, hogy alapvető döntést hozzunk. Maga az életünk a döntés tárgya, ahogyan ez megfogalmazódik a Lukács-evangélium egyik mondatában: „Hagyd a holtakat, hadd temessék el halottaikat; te viszont menj, és hirdesd Isten országát!”

Jézus szemében halottak mindazok, akik önféltésük és önmagukkal kapcsolatos aggodalmaskodásuk miatt önmagukba kapaszkodnak; akik szerzési és birtoklási törekvésük miatt rabszolgává teszik önmagukat és másokat; akik bálványozott ösztönöknek vetik alá magukat. Jézus szemében halottak mindazok, akik hatalmi igényeik kielégítése érdekében versengenek egymással, hogy nevet szerezzenek maguknak és így sokan ismerjék el őket kötelező fórumnak. Halottak mindazok, akik minden kapcsolatukat az önmagukhoz fűződő kapcsolatukra korlátozzák; akik egyedül arra összpontosítanak, hogy saját életüket megmentsék.

A halott ember halált produkál. A halott emberek világalakítása sírkészítés: tevékenységük eredménye a versengés, az emberi kapcsolatok és a teremtés elpusztítása, a gyöngék és szegények kirekesztésének világa, a háborúk, a koncentrációs táborok, a fegyverkezési verseny világa.

Jézust követni azt jelenti: bátornak lenni ahhoz, hogy ilyen halott emberekként, amilyenek vagyunk, meghaljunk, hogy élővé váljunk, és életet leheljünk a világba.

A halottak erkölcsével Jézus az élők erkölcsét állítja szembe. Hagyd a holtakat, hadd temessék halottaikat, te azonban menj, és építsd föl Isten országát, az élet országát – amely az osztozás országa.

Forrás: Publik-Forum, 1990/22

A Szerző jezsuita, az innsbrucki egyetem morálteológia- és szociáletika-professzora.

Leopold Glaser

Az elfojtott halál

„Együnk, igyunk, hisz holnap meghalunk!"

Társadalmunkban a halál tabu, amelyet kiirtottak a köztudatból. Vajon miért, hiszen meghalni mindannyiunknak meg kell halnunk, és mi tudjuk is ezt: a homo sapiens az egyetlen élőlény, amely saját végét előre látja. Nem a napot és az órát, hanem életének végességét. Azt gondolhatnánk tehát, hogy bánni is tudunk vele.

De éppen ez az: „Tulajdonképpen nem a halál, hanem a halál tudata az, ami problémát okoz az embernek", írta már Norbert Elias német szociológus is. És mit tudunk mi akkor, amikor tudjuk, hogy van haláltudatunk? Sőt mi több: akarunk-e tudni róla? A halál minden este bejön a szobánkba, reggel pedig reggeli közben ostromol bennünket – egyfolytában. A média, a televízió, az újságok, a magazinok, a filmek, az irodalom (még a képregények is) olyan jelenvalóvá teszik életünkben, mint még soha. És mégis olyan távollevővé, olyan idegenné, mint még soha. Már nem érint meg, nem rendít meg bennünket. Képek a tömeges pusztulásról közel és távol, itthoni autópályákon és messzi háborúkban, polgárháborúkban; képek népirtásokról, éhhalálról, nyomorról, amely már nem is nevezhető életnek. Ezek a képek számunkra már nem bírnak jelentőséggel és következménnyel. A sok halálról készült kép kiüresítette és lerombolta az emberek halálról alkotott képét.

De nemcsak a képek tették ezt. Már régóta megváltozott a halálról való gondolkodásunk, megváltoztak a szokásaink is; az új társadalmi szokások megfosztották a halált „állampolgárságától", ahogy azt Philippe Aris, *A halál története* c. könyv szerzője mondja. Kifejlesztettük a meghalás hivatali bürokráciáját: kórházakat, idősek otthonait, sőt olyan klinikákat, ahol ma a halálos betegek és a sokat betegeskedő öregek szoktak meghalni, úgyhogy a halálban már semmi sincs, ami „természetes" lenne. Orvosok és apparátusaik többszörösen meghatározzák a halál időpontját, amelyet technikailag szívhalálra, agyhalálra, sejthalálra osztanak fel. A többiről a temetkezési vállalatok gondoskodnak szépen bekötözött segélycsomag formájában. Úgyhogy nekünk már nem is kell szembenéznünk a halállal.

A halál nem nyilvános társadalmi esemény már, mint amilyen a XX. század elején volt (Irországban és némely „elmaradott" déli vidéken még ma is az). Aris találóan jegyzi meg összefoglalásában: „Semmi sem jelzi már modern nagyvárosainkban, hogy valami történt (a nagy államférfiak halálát kivéve)... A társadalom nem iktat már be szünetet. Az egyes ember eltűnése nem töri meg az élet kontinuitását. A nagyvárosban az élet úgy zajlik, mintha többé már senki nem halna meg."

Majd így folytatja: „A halál kortárs történetének másik nagy eseménye a gyász elutasítása és likvidálása." A gyász, már ahol egyáltalán megmutatkozik, kínossá vált számunkra, legtöbbször zavartan és némán reagálunk rá egy „őszinte részvétem"-mel, amely semmit nem jelent, egy pár gyámoltalan mondattal egy zavaró közjátékra. Jellemző az a történet, amelyet Adele Sandrock, a színésznő mesélt. Fekete ruhában gyászolt, ami szintén nem túl gyakori manapság. Egyik kollégája megkérdezte, mi történt. „Anyám meghalt", mondta. „De hát az már két éve történt!", csodálkozott a másik. „Igen, de még mindig halott", felelte a színésznő.

Az Amerikai Egyesült Államokban szemmel láthatóan még tovább fajult a dolog. Geoffrey Gorer könyvében, melynek témája a halál és gyász az USA-ban, arról tudósít, hogy az általa 1963-ban megkérdezett személyek 70%-a 5 éve nem vett részt temetésen, még a saját szüleién sem. Amikor Gorer a fivére hamvasztása után hazatért sógornőjéhez, az teljes természetességgel mesélte el neki, hogy milyen szép napot töltött el a gyerekekkel: piknikeztek egyet, majd lenyírták a füvet. Apjuk haláláról csak néhány hónappal később tudott beszélni a gyerekekkel, mivelhogy semmi ne zavarja meg a „szokásos tevékenységet" és a „normális" életet.

Mások halála már nem rendít meg, legfeljebb csak mint kellemetlen, zavaró esemény „érint" bennünket. A halál nyilvánossága és szertartásai nem léteznek többé, ezzel aztán megszűnt az „élők és holtak közössége" is. Ma már senkit nem rendít meg igazán a saját halála sem. Úgy tűnik, nem érint bennünket, mert a család életviszonyainak bürokratizálása és a munkamegosztás megvonta tőlünk a haldokló hozzátartozóval szembeni hatáskört, és ezáltal megfosztott bennünket a halál megtapasztalásától, amely egész kicsi kortól mindennaposan jelen volt az ember életében. Nincs többé ravatalozás, halott fölötti virrasztás, gyászoló közösség. És a sírnál történő „részvétnyilvánítástól is kéretik eltekinteni".

Ennek a félelemnek és szégyennek, individualizálódásnak és privatizálásnak megvannak a maga következményei. 1996 Nagypéntekén előtt egy freiburgi újságíró a halálról kérdezett meg embereket az utcán. „Rövid legyen és fájdalommentes", „lehetőleg alvás közben jöjjön". A többi néma csend. Két tinédzser ezt nyilatkozta: „Élni akarunk, nem gondolunk a halálra." Nyilvánvaló, hogy a többségnek ez a véleménye. Fájdalom nélkül meghalni, bizonyára kívánatos dolog – de anélkül, hogy gondolkoznánk rajta és hogy az „eltávozást" észrevennénk? A gyors, észrevétlen halált, amely ma jó halálnak számít, régen megvetették. A titokban való eltávozás nem számított „méltó halálnak". A gondolkodás elutasításában, mely a halál megtagadásának a következménye, az „elaltató" halál utáni vágyban és a halálnak a nyilvánosságból való eltűnésében egyaránt az embernek az a vágya fejeződik ki, hogy szenvedések nélkül, „boldogan" éljen, az életét saját elgondolása szerint alakítsa ki, és a társadalmi folyamatok technikailag súrlódásmentesen működjenek. Az így viselkedő ember hasznos a társadalom számára, hű lenyomata annak a társadalmi értékrendnek, amelynek csúcsán hatékonyság, erő és rátermettség, egészség és mindenkori erőnlét áll. A fiatal, gondtalan, sikeres élet hedonista ideálja, a szépség és fiatalság, karrier és fogyasztás kultusza uralja a tudatot és határozza meg a „valódi" életről alkotott képet. Egyedül a „homo faber"-ben

hisznek, aki mindenre képes, még a halál és halálfélelem legyőzésére is.

Ilyen tévhit a halált pusztán mint egyfajta üzemzavart felfogni, mint „a tudomány ideiglenes sikertelenségét” (Aris), amelyet az orvosi technika rohamos fejlődésével ki lehet iktatni. Tévhit, amely a „befejezetlen felvilágosodásnak” köszönhető: annak a filozófiának, amely a testet és lelket szétválasztotta, a valóságot kézzel fogható tárgyakra redukálta, és egy olyan gazdaságot hozott létre, amely az embert pusztán előre kiszámítható használhatósága szerint értékeli.

Ha tehát az új kor embere elismeri saját végességét, akkor önállóságát kérdőjelezi meg: ez pedig mélyen sérti a modern tudatot. Az „üdvözítő indusztrializmus” (Aris) megfosztott bennünket a halál kultúrájától, hogy „megajándékozzon” a „halál civilizációjával”, ahogy azt sajnos nap mint nap fájóan tapasztaljuk. A technikai eszközökkel felszerelt értelem társadalma mindenütt önpusztító, „nekrofil”, halálra éhes rendszereket hoz létre. Azáltal, hogy szorongunk a halál és a meghalás miatt, és úgy hisszük, végességünk határait kénytelenek vagyunk átlépni azáltal, hogy le akarjuk hozni az eget a földre, az „öröklét” vallásos ígéretét földi halhatatlansággá változtatva, mégiscsak a halál hatalmát ismerjük el az élet fölött. Hogy ennek milyen politikai következményei vannak, azt nap mint nap láthatja, aki akarja.

Félünk a halál könyörtelenségétől, azért menekülünk előle. És ezek miatt a menekülési kísérletek miatt halálfélelmünk még reménytelenebbnek és leküzdhetetlenebbnek bizonyul. Képtelenné tesz élni, úgyhogy már csak szeretetpótlékokba kapaszkodunk, és reményvesztetten egyre mélyebbre süllyedünk a boldogtalanságba.

Régebbi generációk még tudták, hogy bölcsebb az, aki a halállal egyetértésben él. „Aki a haláltól fél, elveszíti életét”, mondta Johann Gottfried Seume, az író. Meghalni megtanulni tehát annyit jelent, mint élni tanulni. Vagy a kálvinista Duplessis Mornay szavaival élve: „Ahhoz, hogy boldogan haljunk meg, meg kell tanulnunk meghalni”. A vallások „emberivé tették” a halált: nyugodtan a szemébe lehetett nézni, és az ember bizonyos volt afelől, hogy nem a halálé az utolsó szó.

De mi a helyzet ma? Hogyan tanulunk ma meghalni azért, hogy élni tudjunk? Úgy tűnik, vannak kezdeményezések, hogy visszanyerjük a régi bölcsességet: új indító gondolatok, még ha egyáltalán nem vezettek is még társadalmi konszenzushoz. Olyan könyvek, mint a fent említett Aris művei, vagy az amerikai szociológusnő, Sherwin B. Nuland *Hogyan halunk meg? Méltó vég?*, ill. a francia orvosnő, Marie de Hennezel nemrég megjelent, *A halál átélése* c. könyve, amely a halálba kísérést írja le egy tüneteket enyhítő klinikán, mind-mind az egyre jobban átalakuló gondolkodást jelzik.

„Aki gondol a halálra, az lesz igazán először szabad – nemcsak a halál, hanem még az élet számára is. Új szemszögből látja a világot, horizontja kitágul. Minden felületes élet ezzel szemben a halállal való felületes foglalkozásból ered”, írja a teológus Gerd Heinz Mohr *Az utolsó óra fénye* c. könyvében. Ez még mindig merészen cseng fülünkben. Ebben a halált elfojtó és hitét vesztett társadalomban, a reálisan létező hitetlenség, „istenkrizis” társadalmában könnyebb kimondani, mint megtenni, hogy „méltóságod a saját halálod elfogadásában rejlik”. Talán egyszer tényleg nagyon közel kell kerülni hozzá – a házastárs, a szülő halálának, a saját halálunknak a fenyegetettségét a bőrünkön kell érezni, hogy megértsük, mit jelent az, hogy a halál közelsége megelevenít, felszabadít arra, hogy a jelentéktelent jelentéktelennek merjük nevezni, és érzékennyé tesz bennünket arra, hogy az életet értékes ajándéknak fogjuk fel és meglássuk teljességét: a fák, virágok és minden teremtmény szépségét.

Segítenek talán olyan emberi nagyságok példái, mint a halálos beteg egykori francia elnök, François Mitterrand, vagy a zürichi büntetőjogász-professzor, Peter Noll, aki 56 évesen betegedett meg rákban, és rá egy fél évre meg is halt. „Halotti beszédében” ezt írta: „Jobban éljük életünket, ha aszerint éljük, amilyen az valójában, vagyis véges. Azért mondhatom ezt Önöknek, mert az utolsó hónapokban átéltem, hogy a halálról való gondolkodás értékesebbé teszi az életet”. Ezt a halált elfogadó „új” életet talán „feltámadásnak” is nevezhetjük: a remény áttörésének. Úgyhogy vidáman kiálthatnánk: „Együnk, igyunk, hisz holnap meghalunk!”

Fordította: Steiner Krisztina

Forrás: Publik-Forum, 1996/22

Georg Baudler

Jézus és a pokol

A pokol bibliai képeinek kezelése nagy gondot jelent mind pedagógiai, mind antropológiai szempontból. Mert bárhogyan csűrjük-csavarjuk is ezeket a hagyományelemeket, nem kerülhetjük el, hogy azokban, akik komolyan veszik őket, félelmet, olykor mélységes félelmet ne keltsenek. A félelem viszont, ha nem valamely konkrét, pillanatnyi veszély elkerülését szolgálja, hanem metafizikaivá tágul és behatol az ember alapvető élethangulatába, megbénítja őt, vagy ellenkezőleg, agresszivitást és erőszakot vált ki belőle. Vajon nem Belzebubbal akarjuk-e hát kiűzni az ördögöt, ha az embereket lelkipásztori vagy valláspedagógiai megfontolásokból afelé terelgetjük, hogy a pokoltól félve legyenek jók?

A német egyházmegyék akkoriban haladónak számító, ún. „Zöld katekizmusa", amely röviddel a II. Vatikáni zsinat előtt jelent meg, a következőt tanítja a pokol hagyományának a gyakorlati életre vonatkozó jelentőségéről: „Ha halálos bűn elkövetésének veszélyébe kerülök, a pokol kínjaira akarok gondolni" (258. o.). Az augsburgi és az esseni egyházmegyék 1978-ban kiadott katekizmusa, „A hit üzenete" közvetettebb módon, de emiatt talán még inkább félelemkeltően ezt írja: „Jézus nagy komolysággal beszél annak lehetőségéről, hogy az ember végérvényesen elvettetik a végítéleten. A végítéletet ábrázoló leírását azonban ezzel a mondattal zárja: `Emezek örök büntetést kapnak, az igazak viszont elnyerik az örök életet`" (373. o.).

Kérdés: **Szabad-e egyszerűen elhallgatnunk a hagyománynak ezeket az elemeit?** Vajon nem az *evangélium* elemeiről van-e itt szó, tehát nem a hagyományhoz fűződő hűség kényszerít-e minket arra, hogy bevonjuk őket az igehirdetésbe és keresztény valláspedagógiai megbízatásunkba – és ezáltal metafizikai félelmet keltsünk a gyerekekben?

A dilemma manapság bevett megoldása az, hogy a pokolban azt a reális *lehetőséget* látják, amelyben az emberi szabadságnak a transzcendensbe nyúló ereje fejeződik ki: Ha az ember nem rendelkezne azzal a lehetőséggel *is*, hogy végérvényesen és a halálon is túlmenően, tehát maradandóan Isten *ellen* döntsön, vagyis megvalósítsa az Istentől távol maradás halálon túl is érvényesülő egzisztenciáját, akkor Istennel szemben puszta marionett-figura lenne, akit ha akarja, ha nem, előbb vagy utóbb elszakíthatatlan kötelekkel vonszolnak be Isten országába. Persze, mondják, itt puszta *lehetőségről* van szó, még ha reális lehetőségről is, és nyitott az a kérdés, hogy az emberi történelem évmilliói során akadt-e vagy akad-e majd valamikor és valahol egyetlen ember is, aki ténylegesen ezt a valóban rettenetes lehetőséget választja és valósítja meg, sőt remélhetjük, hogy ez nem történik meg. Ebben az értelemben írja pl. a Német Katekéta Egyesület által 1980-ban „A hit üzenetétől" elhatárolódva kiadott, „A hit vázlata" c. katekizmus: „Az Isten melletti *döntés* lehetőségéhez az a lehetőség is hozzátartozik, hogy valaki teljesen elzárkózik Isten akaratától, és ezáltal végérvényesen kizárja magát az Istennel alkotott közösségből. Erről beszélnek a tüzes pokol képei (Mt 8,12)" (128. o.). Teljesen hasonló gondolatmenetet fejtett ki többek között F. J. Nocke és G. Greshake, vagy H. Vorgrimler és sokan mások.

Ez a megoldás azonban sem pedagógiailag, sem teológiailag nem meggyőző. Az effajta beszéd ugyanis pedagógiailag azt eredményezi, hogy a megszólítottakban félelem támad az emberi szabadság megvalósításától: szorongó, csak parancsra és engedelmességre reagáló embereket nevel. És teológiailag sem meggyőző ez a megoldás, a pokol bibliai képei ugyanis valami mást fejeznek ki, mint amiről az effajta beszéd szól: Ezekben a képekben nem arról van szó, hogy az embernek szabadságában áll olyan utat járni, amely a végérvényes kapcsolatnélküliségbe, magányba és hidegbe vezet, hanem annak az *aktív ölési hatalomnak* az alkalmazását tartalmazzák, amely közvetlenül és szükségképpen félelmet kelt. Így pl. Mt 8,12-ben (par Lk 5,28) ezt olvassuk: „Az ország fiait *kitaszítják majd* a külső sötétségre; ott bőgni fognak és fogukat csikorgatják", s a végítélet nagy tablójában (Mt 25) nem más, mint maga Jézus jelenik meg visszatérő világbíróként, és a baloldalt állókra kimondja az ószövetségi elvetési formulát: „El tőlem, átkozottak, az örök tűzre, amely az Ördögnek és angyalainak készült" (25,41).

Hogyan oldható meg hát a dilemma? E kérdés megvilágításához először is (viszonylag részletesen) a pokol hagyományával kapcsolatos bibliai tényanyaggal kell foglalkoznunk, aztán (viszonylag röviden) a dogmatikai-dogmatörténeti szempontokat kell megnéznünk, hogy végül levonhassuk a szükséges valláspedagógiai és gyakorlati teológiai következtetéseket.

A bibliai tényanyag

Az Ószövetség régi szövegrétegeiben csak a holtak birodalmáról, a *seol*ról mint az elhunytak általános tartózkodási helyéről esik szó, akár jók voltak azok, akár rosszak. Csak később, a fogság és az üldöztetés idején viszik bele a *seol* hagyományába a megfizetés (megtorlás) gondolatát, és ettől kezdve két része osztva képzelik el az elhunytak tartózkodási helyét: az egyik rész a jók számára van fenntartva: ők – akárcsak a szegény Lázár a róla szóló példabeszédben (Lk 16,19-31) – „Ábrahám ölén" nyugodhatnak, a másik a gonoszok számára, akik – akárcsak a példabeszéd dúsgazdag embere – kínokat szenvednek. A *seol*nak ezt a negatív, a gonoszok számára fenntartott részlegét a késői zsidóságban olyan elrettentő képekkel látták el, amelyeknek eredetileg semmi közük nem volt a halálon túli létezéshez, hanem egy konkrét történelmi valósághoz tartoztak. Jeruzsálem közelében létezett ugyanis a *Gehenná*nak is hívott ún. „Hinnom völgye", ahol régi, az ószövetségi könyvekben ismételten felbukkanó hagyomány szerint évszázadokon át mutattak be ember-, főképpen gyermekáldozatokat. Az izraeli királyokról újból és újból azt olvassuk, hogy elpártoltak Jahve igazi szolgálatától, és pogány kultuszokat gyakoroltak: „Átvitette fiát/lányát a tűzön" (vö. MTörv 18,10; 2Kir 16,3; 17,31; 21,6; 23,10 stb.). A borzalmas jelenetek – az áldozati papok eleven gyerekeket taszítottak a tűzbe,

hogy Molochnak áldozzák őket – mélyen beivódtak Izrael emlékezetébe, majd összeolvadtak a *seol* legalsó részlegével. (Ez az összeolvadás nehezen ment, mivel a *seol*t eredetileg sötét helyként képzelték el, a tűz pedig világosságot terjeszt. Egyes rabbik ezért a *seol*beli „sötét tűzről” beszéltek.)

Jézus a késői zsidósághoz tartozó zsidó volt. Ezekkel az elképzelésekkel nőtt föl, s azok behatoltak szóhasználatába, akárcsak pl. korának démonhite. **Jézus** valódi emberi természete alapján magától értetődő, hogy **használja ezeket a képeket**, amelyek pl. a farizeusok elleni korholó beszédében is megjelennek: „Ti képmutatók! Bejárjátok a szárazföldet és a tengert, hogy akár egyetlen embert is áttérítsetek vallásotokra; ha aztán akadt valaki, akkor a *Gehenna* fiává teszitek, kétszerte inkább, mint magatokat” (Mt 23,15; Lukács nem veszi át). A Hegyi beszéd öléssel kapcsolatos antitézise (Mt 5,21-22) viszont megmutatja, hogy a *Gehenna* erőteljes szókép ugyan az akkori nyelvhasználatban, de nem rendelkezik a rettenetes örök kárhozat teológiai-metafizikai tartalmával (még ha jelenlegi formájában az akkori egyházi viszonyokat tükrözi is az antitézis): Itt azt halljuk, hogy aki haragszik testvérére, az ítéletre jut, aki „ostobának” nevezi, az a főtanács kezébe kerül, s aki azt mondja neki, „Te bolond!”, vagyis az akkori szóhasználatban: „Te istentelen!” (az alapul szolgáló héber *raka* azt jelenti: üres, semmis), az méltó a Gehennába jutásra. Ebben a fokozásban – ítélet, főtanács, Gehenna – varrat nélküli folyamatosság figyelhető meg (a folyamatosan növekvő haragnak megfelelően), úgyhogy a Gehenna nem különül el az e világon belüli fenyegető képektől.

Fontos felfigyelnünk arra, hogy **az Újszövetségben az ószövetségi fenyegető képek visszaszorításának tendenciája figyelhető meg.** Szemlélteti ezt az alább csatolt *áttekintés* az eszkatologikus istentávolság erőszakos és erőszakmentes szimbólumairól: Az erőszakos Gehenna-elképzelések óriási túlsúllyal *Máté* evangéliumában találhatók. Ennek talán az az oka, hogy ez az evangélium zsidókeresztény környezetben íródott. Eme első keresztények számára bizonyára igen kemény, pszichikailag alig feldolgozható tapasztalat volt, hogy kitaszították őket a zsinagógából. Ennek alapján lélektanilag érthető, hogy ezek a kitaszítottak most a Gehennába taszítással fenyegetik azokat, akik eltaszították őket Izrael üdvösségre rendelt népétől. *Lukács* evangéliumában több helyen is szemmel követhetjük, hogy az evangélista ott találja ugyan mintájában (Márknál vagy a Q beszédgyűjteményben) a Gehenna elképzelését, de *nem* veszi azt át a maga művébe (pl. Mk 9,42-48 par Mt 18,6-9, összefüggésben „a botránkoztatástól óvással”). Lukács nyilvánvalóan érezte, hogy ezek a képek nem hozhatók összhangba azzal a Jézus-jellemrajzzal, amely szenvedése és feltámadása alapján bevéső dik a szívekbe. Ebbe a vonalba illik az a megfigyelés is, hogy *János és Pál* (akik még a szinoptikusoknál is erősebben a húsvét utáni Krisztusból indulnak ki) sem alkalmazzák már a Gehenna elrettentő képeit. Bár szó esik náluk az *örök ítéletről* (pl. Jn 5,29: akik rosszat tettek, ítéletre fognak feltámadni), az *örök halálról* (pl. Róm 6,23: a bűn zsoldja a halál), az *örök kárhozatról* (pl. Gal 6,8: aki a testben bízakodik, kárhozatot arat belőle, vagy 2Tessz 1,9: az Úr arcától távol kell lenniük, örök kárhozat bünteti őket) – de az elveszettségnek ezt az állapotát sehol sem színezik ki a Gehenna elrettentő képeivel.

A János-evangéliumban – amelynek különleges módon témája Istennek szeretetként történő önkinyilatkoztatása – ezen túlmenően világosan megállapítható az a tendencia, hogy eltüntesse Isten részéről az aktív, és ilyenként mindig erőszakosan működő bíráskodást, ítélést és eltaszítást. Így pl. Jn 3,18-ban ez áll: „Aki hisz benne, azt nem éri ítélet; aki nem hisz, azt már elérte az ítélet, mert nem hitt Isten egyetlen Fiának nevében”; Jn 5,24-ben pedig azt mondja Krisztus: „Aki hallgatja szavamat és hisz annak, aki engem küldött, annak örök élete van; nem jut az ítéletre...”

ÁTTEKINTÉS az eszkatologikus istentávolság *erőszakos* és *erőszakmentes* újszövetségi képeiről

ERŐSZAKOS SZIMBÓLUMOK	ERŐSZAKMENTES SZIMBÓLUMOK
Pokol: Mk: 9,43; 9,45; 9,47; **Q:** [Mt 10,28; Lk 12,5]; [Mt 11,28; Lk 10,15]; **Lk/Csel:** Lk 8,31; 10,15; 12,5; **Mt:** 5,22; 5,29.30; 10,28; 11,23; 18,9; 23,15; 23,33; **Jn:** –; **Pál:** –; **többi levél:** Jak 3,6; **Jel:** –	**(Örök) kárhozat: Mk:** –; **Q:** –; **Lk/Csel:** –; **Mt:** 7,13; 10,28; **Jn:** –; **Pál:** 1Kor 5,5; Gal 6,8; Fil 3,19; 1Tessz 5,3; 2Tessz 1,9; **többi levél:** 1Tim 6,9; Jak 4,12; 2Pét 2,1; 2,3; **Jel:** 11,8
(Örök) sötétség: Mk: 13,24; **Q:** –; **Lk/Csel:** Lk 1,79; Csel 26,18; **Mt:** 8,12; 22,13; 25,30; **Jn:** –; **Pál:** –; **többi levél:** Jud 6; **Jel:** 9,2; 16,10	**(Örök) halál: Mk:** –; **Q:** –; **Lk/Csel:** –; **Mt:** –; **Jn:** 8,51; **Pál:** Róm 1,32; 6,23; 8,6; **többi levél:** 1Jn 3,14; 5,16; **Jel:** –
Sírás és fogcsikorgatás: Mk: 9,43; 9,48; **Q:** [Mt 8,12; Lk 13,28]; **Lk/Csel:** Lk 13,28; **Mt:** 8,12; 13,42.50; 22,13; 24,51; 25,30; **Jn:** –; **Pál:** –; **többi levél:** –; **Jel:** –	
(Örök) tűz, tüzes tó: Mk: 9,43; 9,48; **Q:** [Mt 3,10; Lk 3,9]; [Mt 3,2; Lk 3,1]; [Mt 6,30; Lk 12,28]; **Lk/Csel:** Lk 3,9; 3,17; 12,28; 16,25; **Mt:** 3,10; 3,12; 5,22; 6,30; 18,8.9; 13,40; 13,42; 13,50; 25,41; **Jn:** –; **Pál:** –; **többi levél:** Jak 5,3; 2Pét 3,7; Jud 7; Jud 23; Zsid 6,8; **Jel:** 14,10; 20,14.15	**(Örök) ítélet: Mk:** –; **Q:** [Mt 3,7; Lk 3,7]; [Mt 10,15; Lk 10,12]; [Mt 11,22; Lk 10,14]; Mt 11,24; **Lk/Csel:** Lk 3,7; 10,12; 10,14; **Mt:** 3,7; 5,22; 10,15; 11,22; 12,36; 12,41.42; 23,33; 25,31-46; **Jn:** 3,18; 5,24; 5,29.30; 12,31; 16,8; 16,11; **Pál:** Róm 2,3; 2,5; 1Tessz 1,10; 2Tessz 1,5; **többi levél:** Zsid 6,2; 9,27; 10,27; 12,25; Jak 3,1; 1Pét 4,17; 2Pét 2,3.4; 1Jn 4,17; Jud 4.15; **Jel:** 6,10; 14,7; 17,1; 18,10; 20,4.11-15

De térjünk vissza magához Jézushoz. A példabeszédek kutatásában közmegegyezés uralkodik a tekintetben, hogy ezekben az elbeszélésekben találkozunk a legerősebben Jézus „legsajátabb hangjával" („ipsissima vox"), a Jézusra jellemző érzés-, gondolkodás- és beszédmód őskőzetével. E költői művében nem egyszerűen korának és környezetének nyelvi kincsét alkalmazza, hanem úgy alkot szavakat és képeket, ahogyan azok saját belső érzelmeiből és gondolataiból fölmerülnek. Ennélfogva a legnagyobb teológiai jelentőséggel bír, hogy **a Gehenna képei *nem* tartoznak Jézus költői motívumkincséhez,** hanem a példabeszéd-kutatás egybehangzó véleménye szerint (többek között A. Weiser, R. Pesch, O. Knoch, A. Kemmer, H. Frankemölle, P. Fiedler és G. Eichholz művei) utólagosan vitték bele azokat (főképpen Máté közössége) Jézus példabeszédeinek építményébe. **A Jézus példabeszédeiben előforduló összes képek a büntető ítéletről és a Gehennáról mind későbbi betoldások,** melyek részben egyenesen szétrobbantják az eredeti példázatok struktúráját.

Teljesen világos ez például *a gonosz szolga* példabeszédében (Mt 18,23-33): A példabeszédet az a szembeállítás élteti, amelynek egyik oldalán a végtelen jóságú király áll, aki elengedi szolgájának a végtelen összegű tartozást (10.000 talentum az akkori keleten az elképzelhető legnagyobb pénzösszeg), a másik oldalán pedig részvétlen brutalitásával ugyanazon szolga, aki jóllehet végtelenül megajándékozták, börtönbe vetteti neki nyomorult 100 dénárral tartozó szolgatársát. A 33. versig az a feszültség jellemzi a példabeszédet, amely ebből az ellentétből fakad. Ha azonban hozzáfűzzük a 34. verset, amelyben – tekintettel a rákövetkező 35. versre, morálisan fenyegető felhanggal – azt halljuk, hogy a király „haragjában" visszaveszi végtelen kegyajándékát s az irgalmatlan szolgát átadja a hóhérlegényeknek, „míg minden tartozását meg nem fizeti" (amire ilyen összeg esetén sosem lesz képes!), akkor ez szétzúzza az elbeszélés struktúráját, s az többé semmit sem mond, hiszen a történetnek rögtön a bevezetésben említett vezérmotívuma, a király *végtelen* jósága szemfényvesztésnek bizonyul.

Ugyanez a helyzet *a gonosz szőlőmunkások* példabeszédével (Mk 12,1-8). A történetet most is az az ellentmondás élteti, amely ott feszül egyrészt a szőlőtulajdonos megfoghatatlan jósága között, amellyel hagyja, hogy a termést beszedni akaró szolgáit elverjék, szidalmazzák, sőt megöljék, s a végén még „szeretett fiát" is elküldi hozzájuk, abban a reményben, hogy őt meg fogják becsülni, másrészt a bérlők gátlástalan brutalitása között, amellyel éppen az örököst ölik meg, hogy „övék legyen az öröksége". Ha ehhez a történethez hozzátesszük (mint a 9b versben), hogy végül mégiscsak eljön a szőlő tulajdonosa, megöli a bérlőket és szőlőjét másoknak adja (különösen az utóbbi fogalmazza meg világosan az ősegyház tapasztalatát), akkor tönkreteszik a történet struktúráját.

Hasonlóan áll a dolog azokkal a példabeszédekkel, amelyeknek a végén a *Gehenna* képei kerülnek elő. *A talentumok* példabeszédében (Mt 25,14-28) világos, hogy a történet a 28. verssel végződik, amely szerint az aggodalmaskodó szolgától elveszik azt az egy talentumot, amelyet elásott, és annak adják, aki öt talentumból tizet gazdálkodott ki. A 29. versben egy általános szentencia következik, amely azt fejezi ki, hogyan fogadta az ősegyház ezt a példabeszédet a maga helyzetében („Akinek van, még adatik és bővelkedni fog, akinek nincs, attól azt is elveszik, amije van"), és csak ezután folytatódik a beszéd a „haszontalan szolgáról", akit most kivetnek a „külső sötétségre", ahol „bőgni fog és fogait csikorgatja majd".

A konkoly és a búza példabeszédében (Mt 13,24-30) a metafora célja az, hogy fellazítsa a konkoly és a búza közötti merev különbségtételt, és arra irányítsa a figyelmet, hogy a kettő legalábbis gyökérzetében egymásba fonódik, s ezért a konkoly kitépésével a búzát is kitépnénk. Sőt, miután aratáskor szétválasztották a kettőt, nyalábokba kötik a konkolyt, mivel ezt az erdőben szegény Palesztinában még értékes fűtőanyagként tudják hasznosítani. Máté közössége azonban a maga allegorikus értelmezésével (Mt 13,36-43) végítéleti jelenetet csinál a példabeszédből (hasonlóan a Mt 25 nagy ítélettablójához): „Az Emberfia kiküldi angyalait, és ők összeszedik országából mindazokat, akik félrevezettek másokat és áthágták Isten törvényét, és kemencébe vetik őket, ahol a tűz ég. Ott bőgni fognak és fogaikat csikorgatják majd." – Ugyanígy jár el Máté közössége az értelme szerint párhuzamos *halászháló*-példabeszéddel (Mt 13,47-48), amikor a pokol képével összekapcsolt végítélet-értelmezést közvetlenül hozzákapcsolja a példabeszédhez.

Ugyanez a helyzet *az éber szolga* példabeszédében (Mt 24,45-47), amely szekundér módon megkettőzi az elbeszélést a történet negatívjának leírásával, és aztán az éber szolga megjutalmazásával párhuzamosan sablonosan elmondja, hogyan büntetik meg brutálisan a „rossz szolgát". Szinte minden egzegéta azon a meggyőződésen van, hogy *a nagy lakoma* példabeszédéhez (Mt 22,2-10 par Lk 14,16,24) csatolt elbeszélés a lakodalmas öltözet nélküli emberről (Mt 22,11-14), akiről sztereotip módon elhangzik, hogy „kivetik a külső sötétségre, ahol bőgés és fogcsikorgatás lesz", szintén másodlagos, a közösség helyzetére reflektáló betoldás.

Így hát, bár Jézus találkozik a Gehenna képével korának szóhasználatában, és alkalmilag föl is használja ellenfeleivel folytatott vitáiban, ezek a képek sosem merülnek fel akkor, ha ő maga tevékenykedik költői és nyelvalkotói módon.

Egészen más a helyzet azonban az embernek a transzcendensbe nyúló döntési szabadságával, amelyet – amint a bevezetésben említettem – a lelkipásztorkodás és a valláspedagógia hagyományosan összekapcsol a pokol képeivel. **Az ember Istennel szemben is fennálló végső szabadságának helyzetét Jézus központi helyen fogalmazza meg példabeszéd-alkotó művében.**

Központi motívuma ez éppen annak a példabeszédnek, amely különösen is eredeti módon önti formába Jézus istentapasztalatát és Istenről alkotott felfogását, ez pedig *az irgalmas apa* (hagyományos nevén *a tékozló fiú*) példabeszéde (Lk 15,11-32). Ebben az elbeszélésben döntő szerepet játszik az emberi szabadság motívuma. Először az ifjabbik fiú történetében mutatkozik meg: Az apa teljes szabadságot biztosít számára, kifizeti neki az örökséget, amint kívánja, semmit sem tesz, amikor az „féktelen életmódot foltatva" „ringyókkal veri el" az örökségét, és amikor szélsőséges nyomorban, éhezve disznókat őriz, az apa nem tesz kísérletet arra, hogy – mondjuk ígéretekkel – ismét befolyási övezetébe vonja a fiút. Neki önmagától, saját magára támaszkodva kell elhatároznia, hogy visszatér apjához. De hogy ez a szabadon engedés az apa részéről nem a közömbösség, hanem épp fordítva, az igazi, a nagyobb szeretet megnyilvánulása, mutatja az a mód, ahogyan túlcsorduló örömmel fogadja hazatérő fiát.

Ugyanazt a szabadságot biztosítja az apa az idősebbik, otthon maradt fiúnak. Benne szólal meg Jézus ellenfeleinek, Izrael igazainak és jámborainak hangja, akik bosszankodással és haraggal látják, hogyan csoportosulnak Jézus körül és ünneplik vele a beköszöntő Isten országát a „vámosok és bűnösök”, a kor vallásilag deklasszált emberei. Így az idősebb fiú is kinn marad, amikor meghallja a zenét és a táncot, és arról tájékoztatják, hogy öccsének visszatértét ünneplik. Az apa kimegy hozzá, jóságosan a lelkére beszél, mégiscsak menjen be és ünnepeljen velük. A fiú azonban haragjában és öccse iránti féltékenységében megkeményíti a szívét: „Annyi éve szolgálok már neked, és sosem tettem akaratod ellenére; nekem azonban sosem adtál még egy kecskebakot sem, hogy barátaimmal ünnepelhessek. Alighogy hazajött azonban ez, a te fiad, aki ringyókkal verte el a vagyonodat, leöletted a hízlalt borjút.” Az apa ismételt kedvességgel válaszol az agresszióra: „Gyermekem, te mindig velem vagy, és minden, ami az enyém, a tied is. Most azonban mégiscsak örülnünk és ünnepelnünk kell, hiszen az öcséd halott volt, de újból él, elveszett, de újból megkerült” (Lk 15,28-32).

Ezzel ér véget a példabeszéd. Nem mondja el, abbahagyja-e merev, agresszív viselkedését az idősebbik fiú, és megnyílik-e az apa kedvességének. Jézus ellenfeleiről, akiknek hangja az idősebbik fiú szavaiban megfogalmazódik, tudjuk, hogy nem tesznek így, hanem istenkáromlással vádolják és halálra adják azt, aki Istenről mint irgalmas apáról költ példázatot. Ez természetesen nem mond semmit azokról a belső fejlődési folyamatokról, amelyek az utolsó lélegzetvételig (s talán azon túlmenően is) lejátszódnak az emberben. De a példabeszéd nyitott befejezése nyomatékosan világossá teszi: az embernek lehetősége van arra, hogy az apa kedvességére és meghívására nemet mondjon, és kinn maradjon. Ez a kinn-maradás, amikor valaki haragjában örökre elzárkózik, ez az az „örök halál”, az az elveszettség és „örök kárhozat”, amelyről János és Pál beszél. Nincs szükség bírára, aki fölment vagy elítél. Aki hisz (vagyis aki bemegy az ünnepre), nem részesül ítéletben, aki pedig nem hisz (aki nem megy be), az már elítéltetett: önmagát ítéli el azzal, hogy nem megy be (vö. Jn 3,18).

A pokollal kapcsolatos bibliai hagyomány tényanyaga a következőképpen foglalható össze: A *Gehenná*nak (a pokolnak) mint a bűnösök örök büntetésének helyéről alkotott elképzelés a fogság utáni zsidóságban alakult ki a megtorlás gondolatából, átvéve a prófétai hagyomány által elítélt s a Jeruzsálem melletti Hinnom-völgyben gyakorolt emberáldozatok (Moloch-szolgálat) képeit. Az elképzelés aztán behatolt a szinoptikus evangéliumok hagyományanyagába. A Máté-evangéliumban sztereotip módon visszatérő motívummá válik, s a Jelenések könyvében is ismételten megjelenik (vö. pl. 19,20b és 20,10-ben az „égő kénnel teli tó”, amelybe a vadállat, a hamis próféta és az Ördög vettetik és „éjjel-nappal... örökkön-örökké kínoztatik”). Lukács többször is elhagyja ezt a motívumot, ha forrásaiban találkozik vele. A János-evangélium és a páli levelek beszélnek ugyan az emberi élet transzcendens kudarcának lehetőségéről (örök halál, örök kárhozat), *anélkül* azonban, hogy alkalmaznák a *Gehenna* elképzelésvilágát. Ez megfelel Jézus elbeszélői művének: A Gehenna képei *nem* tartoznak az eredeti jézusi motívumok közé, másodlagos és zavaró, sőt részben a példabeszédeket szétzúzó módon mégis hozzákapcsolták őket egyes példabeszédekhez, különösen a Máté-evangéliumban. Ezzel szemben az ember transzcendensbe nyúló döntési szabadságának motívuma központi eleme Jézus elbeszélői művének.

A dogmatikai (dogmatörténeti) tényanyag

A pokol létéről szóló dogmatörténeti kijelentések eredete Órigenész tanítására nyúlik vissza az *apokatastasis*ról, vagyis minden dolgok teljes helyreállításáról, tehát a démonok és minden Istentől elfordult ember végérvényes megtéréséről is. Ezzel az Órigenész által így valószínűleg sosem képviselt tanítással fordult szembe a Vigilius pápa által megerősített 543-as konstantinápolyi provinciális zsinat: *„Aki azt mondja vagy hiszi: A gonosz szellemek és istentelen emberek büntetése csak időleges és bizonyos idő múltán véget ér, s aztán a gonosz szellemek és az istentelenek teljes helyreállítása (apokatastasis) következik, az legyen kiközösítve”* (Neuner-Ross, 808). Ez az alapdöntés tehát azzal az elképzeléssel száll szembe, miszerint minden angyal és ember – szabad döntésétől eltekintve – *szükségképpen* betagozódik majd Isten országába, ill. megvallja, hogy létezik annak *lehetősége*, hogy az ember a halálon túl is érvényes döntést hozzon Istennel szemben, tehát az „örök halál” és az „örök elveszettség” lehetősége. Ennek az Istentől távoli létnek a módját azonban a zsinati döntés nem hozza kapcsolatba a *Gehenna* képeivel, s az örök halált nem írja le tartalmilag és nem színezi ki.

Amikor a későbbi megnyilatkozásokban ilyen leírással találkozunk (pl. a „poena damni” [kizárás Isten szemléléséből] és a „poena sensus” [örök kín] közti felosztásban, vö. Neuner-Ross, 812), és amikor ezt az „örök kínt” a Gehenna képeivel festik le (pl. „az örök pokol izzásaként”, Neuner-Ross, 815), *akkor az ember transzcendensbe nyúló döntési szabadságáról szóló üzenet korhoz kötött beöltöztetéséről van szó.*

Valláspedagógiai és gyakorlati teológiai következtetések

Helytelen azt mondani – például a bevezetőben idézett, „A hit vázlata” c. katekizmussal vagy más újabb teológiai munkákkal –, hogy a Gehenna képei az embernek azt a lehetőségét szemléltetik, hogy végérvényesen elzárkózzék Istentől. Ezek a képek ugyanis arról beszélnek, hogy *Isten aktívan és erőszakosan eltaszítja az embert*, nem pedig arról, hogy az ember szabadon érvényesíti szabadságát. A vallási nevelésben és a lelkipásztori beszélgetésben nem szabad tehát a kettőt összekeverni, hanem különbözőképpen kell megfogalmazni a hagyomány e két elemét.

Forrás: Theologie der Gegenwart (34) 1991, 163-174.

A Szerző teológiát és irodalomtudományt tanult, majd Karl Rahnernél doktorált teológiából, s 1971 óta az Aacheni Műszaki Főiskolán a teológia és a didaktika professzora; 1996. februári számunkban közöltük Az anyaistenség halálos paródiája c. írását.

Sárdy Péter

„Merítsünk reményt az Írás adta vigasztalásból"

A Biblia emberi kezekben

1. A Biblia

a világ legnagyobb példányszámban kinyomtatott és legtöbbet olvasott könyve, de a róla alkotott vélekedések igencsak eltérőek. Egyesek Isten szerelmes levelét látják benne, mások viszont elfordultak e Biblia rettenetes és önkényes Istenétől. Léteznek olyanok, akik sok pénzt költenek arra, hogy idegen országokban százezerszámra osztogassák a Bibliát felkészületlen embereknek, ismét mások pedig meg akarják óvni embertársaikat a veszélyektől, s ezért csak kommentált Bibliák kiadását akarják engedélyezni, és még ezeket sem akarják mindenkinek a kezébe adni. Vannak, akik gyógyító kurzusokat tartanak a Biblia segítségével a lelki betegségekben szenvedőknek, de léteznek olyan lelki betegségek, amelyeket a Biblia okozott vagy erősített föl.

Mi is fel tudtuk fedezni a Bibliában Jézus gyógyító istenképét, egyidejűleg azonban sok olyasmit is, ami ezt az istenképet elhomályosítja vagy meghamisítja. Ennek az írásnak sok részletével foglalkoztunk idáig – most már csak az hiányzik, hogy pillantást vessünk az egészre és egyúttal saját életünkre is: Mit várhatunk *mi* ettől a könyvtől?

Mivel szeretnénk az *élettel* összekapcsolni a Bibliát, helyénvaló, hogy valami személyeset is mondjunk itt. Rám mély hatást tett a Szentírás, még mielőtt olvasni tudtam volna. Két olyan motívumra emlékszem, amelyet kisgyermekként a miséken hallottam (az alább idézendő helyek: Mt 13,13 skk; Mk 14,21 skk; Mt 22,13; Mt 5,29).

Az egyik ez a gyakran hangsúlyozott formula volt: „Írva van". Egy olyan sorserőt sejtettem meg ebben, amely az életet irányítja – s ennek az erőnek a befolyása végzetes volt. Jézusról ugyanis meg volt „írva", hogy hallgatói „hallják, de nem értik", hogy Júdásnak el kell árulnia őt, hogy sokat kell szenvednie és meg kell halnia. Megdöbbentett az a tragikus sors, amely ezeken az embereken uralkodott. A másik motívum az a menyegzős ruha volt, amelyik egy jézusi példabeszédben kerül szóba. Egy olyan emberről hallunk ott, akit meglepetésszerűen, az utcán, tehát felkészületlenül hívnak meg lakodalomba, ahol aztán hatalmas meglepetés éri. Mivel nincs rajta menyegzős ruha, megkötözik, és kidobják a külső sötétségre, ahol „sírás és fogcsikorgatás" van. Önkényesnek, felháborítónak és nyomasztónak éreztem ezt az eljárást. És ez a példabeszéd Istenről szólt, aki elől senki sem rejtőzhet el! A gyermek nem tudott erre reflektálni, védtelenül ki volt szolgáltatva ennek a lélekmérgezésnek (ami persze senkinek sem állt szándékában!).

Később „elfelejtettem" egészséges gyermeki lázadásomat. Az iskolában megtanultam nagyra becsülni a Bibliát, és lelkipásztoraim mindent elkövettek, hogy félelmemet megerősítsék, hiszen „jobb neked, ha egy tagod megy veszendőbe, mint ha egész tested a pokolra vettetik"! Tehát nemcsak a gyermek volt védtelen, lelkipásztorai is felkészületlenek voltak, és nem sejtették, hogy a Biblia szavai őket magukat is megkötözték és arra kényszerítették, hogy Jézus nevében mélységesen jézusellenes üzenetet terjesszenek a félelmet keltő Istenről!

Fiatal emberként mindent arra tettem föl, hogy jó helyet biztosítsak magamnak ennél az Istennél. Biztonságomnak persze össze kellett omlania, amikor később – lelki betegségekben szenvedő emberekkel szerzett tapasztalataim alapján – világossá vált számomra, hogy az *effajta* istenkép nem „jó hír", hanem lelki méreg. Véglegesen fel is hagytam volna a bibliai hittel, ha nem győződtem volna meg arról, hogy a valódi Jézus üzenete mentes ettől a méregtől, hogy ezt az üzenetet újra föl lehet fedezni, és hogy ez a fölfedezés minden fáradságot megér!

Sokan tudnának saját tapasztalataikból példákat mondani a Biblia pozitív vagy negatív hatásairól. Egy valami biztosnak látszik számomra: Az életben nem annyira az számít, hogy ténylegesen *mi* a Biblia önmagában véve, hanem az, hogy mi *történik* a Bibliával! Ezért aztán számomra nincs kézzelfogható értelme annak a kijelentésnek, hogy a Biblia tévedhetetlen. Mire szolgálhatna egy tévedhetetlen könyv, ha olvasói nem képesek tévedhetetlenül helyesen megérteni? Semmit sem segít, ha valaki erre az ellenvetésre azt mondja, hogy az Egyház (vagy egy meghatározott személy) azért mégiscsak képes ezt ez írást tévedhetetlenül értelmezni, hiszen a hallgató ebben az esetben sem lehet biztos abban, hogy helyesen érti őket.

Semmi sem szól tehát amellett, hogy a Bibliát „Isten tévedhetetlen szavaként" tabuizáljuk, viszont súlyos érvek szólnak ellene. Kérdezzük meg inkább teljesen józanul: Mi teszi olyan értékessé ezt a könyvet sok ember számára? Hol rejlenek a veszélyei? Mit kell figyelembe vennünk ahhoz, hogy a lehető legnagyobb nyereséget hozza számunkra, és lehetőleg ne okozzon kárt? – Vizsgáljuk meg először Jézus példáját, hiszen őt Isten megbízható követének ismertük meg.

2. Jézus és az ő Bibliája

Először is vegyük szemügyre a tényeket: Hogyan bánt Jézus a maga Bibliájával? A napi imádságoktól és szokásoktól kezdve az év nagy ünnepeiig népének szentírása uralta egész életét, ezért igencsak figyelemreméltó, micsoda józansággal bánt ezzel a „szentírással". Három példát említek itt.

Amikor a válásról kérdezték, azt mondta: „Mózes csak azért adta nektek ezt a parancsot, mivel annyira keményszívűek vagytok. A teremtés kezdetén azonban" másképp volt (Mk 10,2-9). – Jézus tehát az ember Mózest tartotta a Tóra szerzőjének, és az „Írás" az ő szemében nem is azt tartalmazta, ami végérvényes Isten előtt, hanem csak azt, amit Mózes helyesnek vélt népe keményszívűsége miatt. Jézus ezzel egészen világos különbséget

tett Isten akarata és a Biblia betűje között! Isten akarata egész egyszerűen az volt számára, amit ő maga a teremtés szerintinek ismert föl, még ha valami más volt is „megírva”. – A keresztények persze megszokták, hogy ebben Jézus istenségének kinyilatkoztatását lássák, de elfelejtik, hogy egy „isteni” írást Isten nem helyezne hatályon kívül, és legfőképp azt, hogy Jézus itt nem saját illetékességéről beszélt, hanem hallgatóinak belátására hivatkozott, hogy képesek felfogni: a férfi és a nő egymás számára lett teremtve, és ezért nem szabad szétválasztani őket.

Ugyanez vonatkozik természetesen azokra a beszédeire is, amelyeket Máté ezzel a nyomós mondattal vezet be: „Hallottátok, hogy megmondatott a régieknek... én viszont azt mondom nektek...” (Mt 5,21-48). Amik a régieknek megmondattak, Mózes 5. könyvéből származó előírások voltak! Vajon hány igehirdető emeli ki ezzel kapcsolatban, hogy e szavaival milyen elfogulatlanul határolódott el Jézus a maga Bibliájától? A legizgatóbb az egészben az, hogy Máté egyébként igen nagy súlyt helyez arra, hogy hangsúlyozza Jézus megegyezését az Ószövetséggel. Ezért a hitelesség jele az, ha éppen ő dokumentálja, hogy Jézus korlátozta ennek az írásnak az érvényességét: nyilvánvalóan ott vannak a határai, ahol egy ember világosan másnak látja „Isten akaratát”.

Lukács evangéliumában olvasunk arról, hogy Jézus fellépett a názáreti zsinagógában, ahol egy Izajástól vett idézettel fogalmazta meg saját küldetését: „Az Úr küldött engem, hogy... meghirdessem az Úr kegyelmének esztendejét” (Lk 4,16-21; vö. Iz 61,1-2. Ha Lukácstól származik is a kompozíció, annyiban megbízható, hogy hűségesen tükrözi Jézus önértelmezését). Izajásnak azonban ebben a mondatban nemcsak kegyelmi évet kellett meghirdetnie, hanem egyidejűleg „Istenünk bosszújának napját” is! Ez pontosan megfelelt Keresztelő János istenképének, akitől Jézus elhatárolódott, s ezért egyszerűen elhagyta Izajás második félmondatát! Azonosulni tudott a Biblia egyik mondatának felével, és ugyanakkor képes volt a másik felét érvénytelennek tekinteni!

Hogyan jutott el Jézus erre a szabadságra? Biztosan nem meggondolatlanul és nem önteltségből! Inkább arról van szó, hogy olyan jól ismerte a maga Bibliáját, hogy az egész a szeme előtt állt, de nemcsak az egész „szentírás”, hanem úgyszólván az egész élet is, gondolatai ugyanis kiterjedtek a társadalmi valóságra és az egész teremtésre is. Mindent átgondolt, amit átgondolhatott, ezért nem kellett többé aggodalmaskodva azt kérdeznie, „mi az, ami írva van”. Ez a titka az ő szabadságának, amely nem önkény volt, hanem belső bizonyossága arról, amit belátott – s ez alapjában véve minden ember számára lehetséges. Így látta ezt Jézus is, amikor feltételezte hallgatóiról, hogy van saját ítélőképességük: „Miért nem ítéltek magatoktól?” (Lk 12,57). Ezt kérdezve ránk is gondolt, feltéve, hogy mint ő, mi is készek vagyunk mindent átgondolni, és mindent a szerető Istenből kiindulva nézni!

3. Kockázatok és mellékhatások?

Ha negatív példák mutatják, hogy a Biblia – a gyógyszerekhez hasonlóan – gyógyíthat, de mérgezést is okozhat, nem kellene-e itt is figyelmeztetni a „kockázatokra és mellékhatásokra”? Hiszen a gyógyszerek sem valók gyerekek kezébe, de önkiszolgáló boltok polcaira sem! Nem kellene-e ennek megfelelően a Biblia esetében is biztosítani, hogy ne okozhasson bajt? Másfelől azonban azt kell mondanunk, hogy senki sem képes olyan „használati útmutatást” írni, amelyet mindenki képes lenne helyesen érteni, egy cenzúrázó hatóságnak pedig nincs értelme, ha Isten szabad embereket teremtett.

Egyedül járható útként a bizalom és a szeretet útja marad számunkra: Bízunk a Szentlélekben, aki mindenkihez közel van, és szeretetből fölkészítjük az embereket a felelősségvállalásra. Ehhez először is *nekünk magunknak* kell felelősséget vállalnunk, és megtennünk mindent annak érdekében, hogy helyesen értsük a Bibliát. Azután ajánlhatjuk ezt a magatartást másoknak is, és élhetjük elő példaként gyermekeink számára.

Két példával szeretném megmutatni *a bibliaolvasó ember felelősségét*. – A rövid 2. János-levélben találjuk ezt a mondatot: „Éljetek szeretetben!” Vonatkoztathatom ezt a mondatot keresztény társaimra, akik az enyémtől eltérő véleményt képviselnek (például a Biblia tévedhetetlenségéről). Ekkor megbecsülöm őket mint Isten gyermekeit, és megpróbálom megérteni őket. De koncentrálhatok a néhány sorral arrébb álló mondatra is: „Ha valaki hozzátok érkezik, és nem ezt tanítja, ne fogadjátok be házatokba, még csak ne is köszönjetek neki!” Az itt megkívánt magatartás gyűlöletre vezet engem, mert nem vagyok képes egyidejűleg a kapcsolatot megtagadni is, meg szeretni is. – Nos, szeretetet vagy gyűlöletet váltott-e ki belőlem a Biblia? *Én* döntöttem, *enyém* a felelősség! Ha azonban mindkét útmutatást komolyan akarom venni, akkor igen hamar fölvetődik bennem a kérdés, hogyan juthatott az író egy ilyen rövid levélben ilyen ellentmondásos kijelentésekre. A magyarázatot pedig talán abban fogom meglelni, hogy a János-levelek kulcsszava nem a szeretet, hanem az „igazság”, és világossá válik majd, hogy nem sokat használ mégoly sokat beszélni is a szeretetről – hiszen a szeretet veszendőbe megy, ha számomra az „igazság” a legfőbb érték.

A második példát Izajás könyvéből veszem (2,4 és 5,25-30): A „keresztény” állam fegyverkezésével vitázva idézhetném Isten országának látomását: „Akkor kardjaikból ekevasat kovácsolnak, és lándzsáikból szőlőmetsző késeket”, s ezzel a béke áldását ecsetelném, hogy az embereket a béke oldalára, a magam oldalára állítsam. De néhány fejezettel arrébb lapozva egy másik

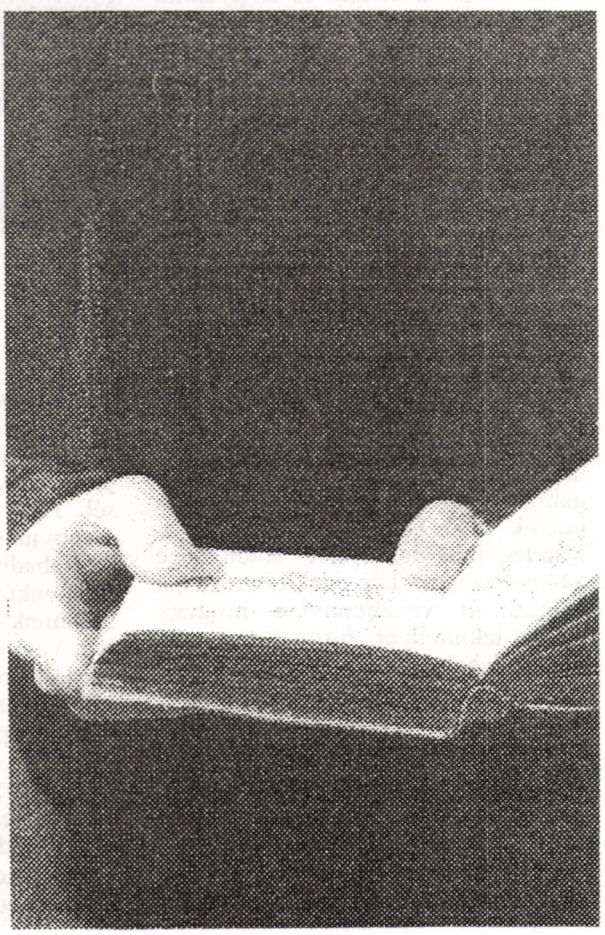

képet is idézhetnék, amelyben „az Úr" „magához füttyent" egy népet, hogy az érvényre juttassa akaratát – ott ugyanis egy tökéletes hadsereg vonzó leírásával találkozunk („Nem lesz köztük fáradt és botladozó... nem szakad el a saruszíjuk. Nyilaik hegyesek... [harckocsijaik] kerekei, mint a forgószél"). Még ha félelmet és rettegést hoz is ez a hadsereg, Isten ragyogó eszköze, s alkalmas az „Isten által akart" fegyverkezés eszméjének propagálására! – Nos, akár a leszerelés, akár a fegyverkezés mellett szállok síkra, tisztában kell lennem azzal, hogy a felelősség az enyém, és semmiképpen „Istennek a Bibliában megnyilatkozó szaváé"; ez a belátás pedig megtiltja, hogy a Bibliával reklámozzak valamit, hiszen egyik variációban sem hangzottak el érvek, csupán érzelmeket fejeztünk ki. Ha így járnánk el, kárunkra lenne a Biblia, hiszen ezáltal reklámhadjáratok jelszógyűjteményévé alacsonyítanánk.

4. *Vajon a* teljes *Szentírás* egyetlen *üzenetet hordoz?*

A bibliamagyarázók már korán fölismerték azt az alaptételt, hogy a helyes értelmezéshez a teljes Írást figyelembe kell venni. Mivel azonban mindent egyformán igaznak kellett tekinteniük, mindent harmonizálniuk is kellett, és ez gyakran egyáltalán nem volt egyszerű. Gondoljunk csak Jézus üzenetének és Pál megváltástanának egymásmellettiségére, vagy a szentháromságtan bonyolultságára. A harmonizálási fáradozások mögött az a hiba húzódott meg, hogy a „teljes Írást" késznek és lezártnak tartották – pedig biztosan nem az:

Aki elfogulatlanul veti össze az Újszövetség összes iratait, az csak *egy* közös mozzanatra fog bukkanni – a *keresésre!* A fiatal egyház megpróbálta a Jézus körüli eseményeket és az azok által adott „kinyilatkoztatást" megérteni, és egyáltalán nem jutott ennek a megértésnek a végére. Erre a helyzetre nemcsak az egyes „igehirdetők" magabiztossága volt jellemző, hanem a köztük lévő véleménykülönbség is. Mindegyikük úgy érezte, kötelessége a *maga* üzenetét képviselni, mert saját belátásukat valamennyien mintegy „isteni tekintéllyel" bírónak tartották. Nem is lehetséges ez másképp, ha emberekről van szó!

Minden irat valamelyik közösség meghatározott helyzetében keletkezett, és meghatározott kérdésekre próbál választ adni. Egy másik közösség másképp föltett kérdésekre másfajta belátásokat fogalmazhatott meg. Ennek megfelelően eltérőknek kellett lenniük teológiai „vázlataiknak", és mivel az élet nem áll meg, még ugyanabban a közösségben is annyira megváltozhatott a helyzet, hogy ugyanazokat a mondatokat már nem úgy értették, mint elődeik. Ha pedig ezek az iratok egyenként nem voltak végérvényesek, hogyan lehetne akkor végérvényes az „összeadásuk"?

Csak akkor érthetjük helyesen az Újszövetséget, ha egyes iratait a fiatal közösségek életmegnyilvánulásainak tekintjük. Az egyház csak kereken 200 évvel később nyilvánította kánonná, vagyis „mércévé", normává hitének e legkorábbi („apostoli") tanúságtételeit. Ezzel biztosítani akarta örökségét, de biztosan nem akart kötelezővé tenni minden benne kinyilvánított véleményt, még ha azok összeegyeztethetetlenek is. Egy ilyen sokoldalú írásgyűjteményt elismerni tehát számomra nem jelent mást, mint hogy az *egy* hit eltérő megfogalmazásaihoz való szabadságot tesszük meg normává. Minden megfogalmazásban meg kell találni azt az egységet, amely összebékíti egymással a hit legkülönfélébb kifejezésmódjait is, ahelyett hogy azok miatt megszűnnék.

Ezeknek az írásoknak az öröksége azt mutatja meg nekünk, hogyan fogadták be az első keresztény nemzedékek Jézus üzenetét, és hogyan keresték annak segítségével a maguk útját. Mindenekelőtt Jézushoz akartak hűségesek maradni (vö. 2Jn 9), ezért számunkra is ennek az egynek kell mértékadónak lennie minden mást megelőzően. Ha ezek a nemzedékek – anélkül hogy észrevették volna – „emberi gondolatokkal" fedték is el Jézus tanítását, mégiscsak feltétlenül ahhoz akartak igazodni. Tulajdonképpeni örökségünket tehát nem az „apostoli" iratok" összes tartalmai alkotják, hanem Jézusnak az Isten országáról hirdetett üzenete, és tanítványainak kiállása meggyőződésük mellett! Teológiai „vázlataik" különbözőségét úgy tekinthetjük, mint különböző kísérleteket arra, hogy kimondhatatlan tapasztalatikat mégiscsak szavakba öntsék. Az a tény, hogy az Egyház valamennyiüket fölvette a kánonba, felszabadítást és kötelezettséget jelent számunkra. *Szabadságunkban áll* kitartanunk a saját tapasztalataink mellett, vagyis szabad minden felvetődő kérdést komolyan vennünk és őszinte válaszokat keresnünk. *Kötelességünk* viszont éppily komolyan vennünk a többiek keresését és kísérletezését, sőt lehetőleg saját keresésünk partnereinek kell tekintenünk őket. Ez együttes gondolkodást és vitákat követel, talán közös szenvedést is, mindenesetre nem engedi meg, hogy megszakítsuk velük a kapcsolatot, mihelyt meggyőződésünk szerint valami hamisat állítanak. Így aztán nem marad tere a kölcsönös elátkozásnak, elhallgattatásnak vagy kiközösítésnek.

A viták során sosem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a Biblia az életért van. Nem közvetlenül Istenről beszél, hanem korábbi korok Istenről szerzett tapasztalatairól. E korábbi korok talán nyitottabbak voltak a vallási tapasztalatokra, mint a miénk, számunkra azonban csak az a döntő, mit vagyunk képesek *mi* megélni! Nyitottak lehetünk, megengedhetjük, hogy elődeink képei és gondolatai ösztökéljenek minket, de Istennel élt életünknek a mi világunkba kell beleillenie. Nem várhatjuk, hogy a bibliai minták „kopírozása" új életet teremtsen *ma*. Ez csupán a biztonság, saját tévedhetetlenségünk emberi keresése lenne, amely aligha vezetne el minket „Isten útjára". Az élet egyik feltűnő ismertetőjegye volt és marad, hogy bizonytalan. Legjobban a kreativitással biztosíthatjuk, vagyis azzal a képességgel, amely új helyzetekre új válaszokat ad. Ez a kreativitás egyre differenciáltabbá vált az organizmusok továbbfejlődésének során, s az emberben elérte eddigi legmagasabb fokát. Miért lenne más a helyzet épp az ember vallási életében?

E könyv elején alkotóinak neveztem azt a módot, ahogyan Jézus tanítványai magukévá tették üzenetét, mivel olyasmit csináltak Jézus üzenetéből, ami a szükségleteikre volt szabva. Ami azonban kreatív teljesítmény volt például Pál részéről, részünkről már nem lehet kreatív azután, hogy világossá vált számunkra Jézustól való eltérése, és ennek az eltérésnek a következményei. A *mi* kreatív törekvésünknek a *mi* korunk törekvéseibe és gondolatvilágába kell integrálnia Jézus üzenetét Istenről, hogy az *számunkra* közvetítsen életet! Ehhez elengedhetetlen, hogy felismerjük önállóságunkat, kitartsunk saját felelősségünk mellett és bátrak legyünk, még ha Jézus – konkrétan felfogott – üzenete kockázatot hordoz is, és egyáltalán nem ígér biztos sikert. Ez az a hűség az Újszövetséghez, amelyet Jézus Lelke ma megkíván!

A Szerző matematika-, fizika-, filozófia- és teológiai tanulmányok után 32 évig tanárként dolgozott Németországban, és ma is ott él. Fenti írása részlet németül írott könyvéből, amely várhatóan az év végén vagy jövő év elején jelenik meg magyarul az Elpídia Kiadó gondozásában.

Halima Krausen

Az iszlám felszabadítási teológiája

Európában nem ritkán múltba néző vallásként ábrázolják az iszlámot, s nem veszik tudomásul, hogy a muszlimok körében is sokféle teológiai irányzat létezik, köztük egy felszabadítási teológia is, amelyet az alábbi tanulmányban egy muszlim teológusnő mutat be, aki a hamburgi Iszlám Központ és Iszlám Tanulmányok Intézetében dolgozik.

Szentírásukban a keresztények és a muszlimok a felszabadítás közös képeire találnak. Itt van mindjárt Ábrahám, aki Istenben bízva kivándorolt hazájából, és megszabadult népének bálványimádásától. Itt van aztán Izrael gyermekeinek kivonulása Egyiptomból. Itt vannak a próféták intelmei, akik óvnak a bálványok szolgaságától, amit a Biblia a prostitúcióhoz is hasonlít. A Korán átveszi mindezeket a képeket, és a kinyilatkoztatás szándékát abban látja, hogy megszabadítson attól, ami összekapcsolódik az emberen gyakorolt, ál-isteni hatalommal; ez felszabadít az etikus cselekvésre és az Isten előtti felelősségvállalásra, amit a Teremtő és minden egyes ember közötti ős-szövetség képe fejez ki (7,173-175 szúra). Röviden és tömören mondja ezt el a központi hitvallás: *„Nem létezik isten ISTENEN kívül.”* Isten egységének teológiája alkotja az iszlám felszabadítási teológia kiindulópontját.

Ennek ellenére ideológiákká torzultak és hatalmi eszközökké váltak azok az eszmék, amelyeknek felszabadítóan kellett volna hatniuk. E tekintetben az iszlám sem kivétel. A Korán hangsúlyozza ugyan a felelősségvállalást és a részesedést, és történelmi példák segítségével óv a hatalmi visszaélésektől, Mohamed próféta meg az ősközösség életgyakorlata (szunna) az értelemre és az igazságosságra alapozott közösségi életet szemlélteti ugyan – egy generációval később azonban ismét voltak olyan uralkodók, akik nemcsak figyelmen kívül hagyták ezeket az elveket, hanem eljárásukat minden eszközzel éppen ezzel a Koránnal és éppen ezzel a Szunnával próbálták igazolni. A legtöbb mai muszlim annak sincs igen tudatában, hogy a legnagyobb imámok, tudósok és misztikusok kritikusan viszonyultak az uralkodókhoz. Az alábbiakban az iszlám néhány felszabadítási teológiai kezdeményezését szeretném körvonalazni.

Politikai felszabadítás

A legkorábbi teológiai viták a társadalmi-politikai viszonyok kapcsán gyúltak lángra. Nemcsak olyan csoportok gyakoroltak kritikát az uralkodói dinasztiákon, mint a siiták vagy a kharijiták, hanem olyan személyiségek is, mint Al-Hasszán al Bászri, Abu Hanifa, Safii és mások, akik közül némelyek ma iszlám gondolkodási iskolák alapítóinak számítanak. A misztika kezdetei is a hatalmi struktúrák tagadásának magatartásához kapcsolódnak.

Ma nem csupán saját kormányainkkal kell vitába szállnunk, hanem a gyarmatosítás utáni függőséggel, a kulturális elidegenedéssel és azokkal az önkényes határokkal is, amelyek megnehezítik a megértést és válságterületeket hoznak létre. Az ezekre adott reakciók közé tartoznak azok a konzervatív törekvések, amelyek meg akarják tartani, illetve rekonstruálni akarják a kialakult hagyomány értékeit és intézményeit. Ezekkel ellentétben az ún. modernista mozgalmak nyugati minták szerinti reformokra törekszenek, és gyakran azzal a szemrehányással kell szembenézniük, hogy elmélyítik az elidegenedést és a függőséget. Létezik végül számos, gyakran a „visszaiszlámosítás” leegyszerűsítő fogalmával összefoglalt kezdeményezés, a politikától kezdve az oktatáson és a tudományon keresztül a valóság szellemi újragondolásáig. Fontos, hogy jól különböztessünk és figyelmesen hallgassunk egymásra. A vallási-etikai megfontolások és az okulás a történelemből az iszlámban éppoly kevéssé jelent visszatérést egy idealizált múlthoz, mint a kereszténységben, hanem az arra való törekvést jelenti, hogy megbirkózzunk a jelen problémáival és kialakítsuk a jövő távlatait.

A politikai felszabadítás teológiai kiindulópontját Isten igazságossága szolgáltatja, valamint az emberhez intézett fölszólítása, nevezetesen hogy őrizze meg az igazságosságot. Isten éppen azért ad a gyöngéknek ígéreteket és bizonyosságot, és azért óv a hatalommal való visszaéléstől, mert igazságos. Az ő szemében nem az erősebbek túlélése fontos, hanem hogy fennmaradjon az, ami etikailag helyesnek bizonyult. Ezért amennyire csak lehetséges, a rosszat valami jobbnak kell felváltania.

A politikai függőségtől akart megszabadítani többek között Szajjid Kutb (akit a 60-as években, Nasszer idején kivégeztek). Akárcsak későbbi forradalmi gondolkodók (mint például az iráni Ali Sariati), elhatárolódott mind a nyugati, mind a keleti (kommunista) ideológiáktól, és olyan stratégiát vázolt föl, amely az önálló kezdeményezéstől a továbbképzésig, a szűkebb körben megvalósított gyakorlattól a politikai felelősség vállalásáig sok mindent magában foglalt. Az egyetlen Istennek egy fajokra, osztályokra és hasonlókra nem szabdalt közösségnek kellene megfelelnie, amelynek belső sokfélesége kiegészítést és gazdagodást jelent.

Ebbe az összefüggésbe tartozik az emberi jogokkal kapcsolatos vita. Gyakran figyelmen kívül hagyják, hogy a muszlim államok képviselői részt vettek az ENSZ emberi jogi nyilatkozatának kidolgozásában. Mindazonáltal az egyéni szabadság védelmezése különösen az ún. Harmadik világ szegényei számára merő gúny, ha az „élethez való jog” nem jelenti az életfenntartáshoz szükséges javak megszerzésének pozitív jogát is, ha a „szólásszabadság” tökéletesen értelmetlen, mivel a rendszer kritikája az élet alapjainak elvesztését eredményezi, illetve nem más, mint állandó, idegőrlő és költséges vita torzképekről és idegen meghatározásokról. A iszlámban a jogok pozitív jogok, az emberi jogoknak emberi kötelességek felelnek meg. Maga Isten is irgalmasságra kötelezte önmagát. A politikai felelősök kötelesek biztosítani a gyengék jogait. Ez lebeg a muszlimok szeme előtt, amikor az az érzésük, hogy idegen szabadság-fogalommal szembesülnek.

Gazdasági felszabadítás

Önmeghatározás aligha lehetséges gazdasági felszabadítás nélkül, de éppen itt rejlik a probléma. Iránról mindenekelőtt a gazdasági önállóságot vették rossz néven a forradalom után. Az ipari országok a nyersanyagok, főleg a kőolaj drágulásától, és a piacaik, főleg a fogyasztási javak piacainak elvesztésétől féltek. Önmagunk felszabadítása a gazdasági függőségből kétségtelenül fegyelmezettséget és lemondást kíván, mindazonáltal nem lehet szó arról, hogy az aszkézisbe meneküljünk. Ezért eleve szükséges, hogy igazságos gazdasági modelleket alakítsunk ki.

A Korán és a Szunna szerinti gazdasági etika azt célozza, hogy kisebb legyen a szakadék szegények és gazdagok között, kiegyensúlyozott viszony jöjjön létre adás és kapás között más emberekkel és más teremtményekkel egyaránt, valamint olyan igazságosság valósuljon meg, amelynek szimbóluma a mérleg. A legnyilvánvalóbb vallási alapkötelesség a *cákát*, a szegényeknek lerovandó illeték, amely azonban nincs valamiféle alamizsnaként az adományozó tetszésére bízva, hanem az adóhoz hasonló illeték, amelyet az ember a maga gazdagságának évenkénti számbavétele után fizet, ha átlépett bizonyos létminimumot. Isten az abszolút adományozó, és nekünk tovább kell adnunk az ő adományait. A *cákát* a szó legtágabb értelmében véve társadalmi elkötelezettséget és szolidaritást jelent.

A gazdasági felszabadítás további ismertetőjegye a „kamattilalom", ami tulajdonképpen a tisztességtelen gazdasági praktikák tilalma. A gazdaságnak az életet kell szolgálnia. A legitim bevételt áldás kíséri, az etikátlan szerzés jogtalanság és békétlenséghez vezet. Bakir Szádr iraki tudós egyike a nyugati és keleti ipari országok kritikusainak, mert azoknak a gazdasági hatalma a kamaton nyugszik, és perspektívájukban, úgy tűnik, az emberek és más teremtmények is csak piaci tényezőkként jönnek számításba. Mindenesetre a kritikával nincs minden elintézve. Az igazságos gazdasági rendre vonatkozó konstruktív megfontolásokra van szükség, mégpedig világszerte, hiszen ma egyetlen társadalom sem tekintheti magát a többitől elszigeteltnek. Saját szabadságunk mások szabadságának függvénye. Éppen gazdasági tekintetben kell még sok részletmunkát elvégeznünk az azokkal folytatott dialógusban, akiknek szívügyük az igazságosság.

Morális felszabadítás

Már a 18. század végén megszólal az a követelés, hogy a *sariát* (a etikai-jogi rendszert) ki kell szabadítani időközben bekövetkezett megmerevedéséből, és meg kell újítani a közvetlen hozzáférés lehetőségét a Koránhoz és a Szunnához, hogy helyreállítsuk a források által megcélzott egész jellegű látásmódot, mert az azokban bemutatott emberkép (értelemmel megáldott, közvetlenül a Teremtőnek felelős lény) egyáltalán nem egyeztethető össze a tekintélyi vallásossággal. A Korán a bálványimádással helyezi egy sorba a kritikátlan szabálykövetést, viszont hangsúlyozza Isten irgalmasságát azok iránt, akik belátják tévedésüket.

Ebből olyan önértékérzés fakad, amely a Próféta társait, valamint a későbbi tudósokat és misztikusokat jellemezte, s amely nyitottságot teremt mindenfajta ismeret és ismeretcsere iránt. Ma annál inkább szenvednek a muszlimok attól, ha felismeréseiket, módszereiket és mércéiket nem veszik komolyan egy valóban partneri vallásközi dialógusban. A Próféta a tudásra törekvést „minden muszlim kötelességének" nevezte, „legyen az akár férfi, akár nő". Az oktatás olyan érték, amelyet különösen a szívén viselt, mert ahol erre nem ügyelnek, ott az ember felelősségvállalási képessége éppúgy megkérdőjeleződik, mint önértékérzése.

A muszlimok által ma újra keresett, veszendőbe ment alapértékek közé tartozik a férfi-nő kapcsolat; a Korán ugyanis egyenértékű partnereknek tekinti őket. Ez az üzenet annak idején felszabadítóan és motiválóan hatott a nőkre, és az ő tapasztalataikra vetett pillantás új távlatokat nyithat meg a mai nők előtt. A nyugati médiumok sajnos csak akkor veszik észre az iszlám források női szemszögből történő feldolgozásának kísérleteit, ha azok nyílt vitát váltanak ki. Pedig ténylegesen egyre több nő tanul jogot és teológiát, és köteleződik el a társadalmi és politikai egyenlőség mellett. Mindenesetre számukra nemcsak arról van szó, hogy felszabaduljanak a gyámkodás és a hagyományos struktúrák uralma alól, hanem arról is, hogy megszabaduljanak attól, hogy bármilyen tekintetben tárgyként kezeljék őket, s ez kihegyezetten jelentkezik abban a trendben, hogy ezt öltözködésükkel is kifejezzék. A figyelmet a testi előnyökről a szellemi előnyökre akarják terelni, és a nő azt várja, hogy mint személyt tiszteljék (ez nem tévesztendő össze a társadalmi ellenőrzéssel végrehajtott öltözködési renddel, amelytől más muszlim nők megpróbálnak megszabadulni, adott esetben úgy, hogy a nyugati öltözködéshez folyamodnak).

Egyre inkább terjed az a fölismerés, hogy a Korán és a Szunna hagyományos értelmezését újra át kell gondolni, hiszen egyik sem valamiféle vákuumban keletkezett, és csak társadalmi-kulturális hátterük tekintetbe vételével érthetők meg. Ugyanez vonatkozik a történelem folyamán lezajlott jogi és filozófiai-teológiai vitákra, és hasznos dolog ezekből a tapasztalatokból tanulni. Az őszinteség azonban megköveteli, hogy a kontextusfüggő kijelentéseket megkülönböztessük az időtlen értékektől. Bölcsesség dolga, hogy helyesen értsük saját kontextusunkat annak érdekében, hogy megvalósítsuk benne az időtlen értékeket, és a hittételeket korszerűen fogalmazzuk meg. Nem utolsósorban vonatkozik ez a világ sokféleségének értelmezésére, amit a Korán pozitívan értékel mint Isten teremtői sokféleségének kifejeződését, s ami a kultúrák és vallások konstruktív együttélését hivatott szolgálni.

Spirituális felszabadítás

A saját Énünk diktátumától való megszabadulás nem csupán a felszabadítási teológia egyik alkotórésze, hanem vörös fonál az iszlámban. Az Én nem csupán az önző indulatok székhelye, amelyet a zsarnoki fáraó szemléltet, hanem azoknak a félelmeknek és elvárásoknak is, amelyekhez aztán más függőségek kapcsolódnak, és amelyek szembehelyezkednek az ellenállás bátorságával és a civil kurázsival, megakadályozzák a találkozást és a megértést, és felhasználhatók ellenségképek kialakításához. Mindez szolgává teszi az embert, továbbá képtelenné arra, hogy felelősségteljesen alakítsa kapcsolatait, ezért aztán megpróbál majd elhatárolódással védekezni. Ez persze nem tünteti el a világból a konfliktusokat, hanem ha lehet, még jobban kiélezi őket.

Az önnevelés a misztika egyik fő kívánalma, de lényegi alkotórésze az imádság, a böjt és a *cákát* iszlám gyakorlatainak is, amelyek megtisztítják és nevelik az egyént. Emlékeztetik az embert Isten jelenlétére, oltalmára és ígéreteire csakúgy, mint saját méltóságára és felelősségére, és arra, hogy közvetlen kapcsolat fűzi létének ősalapjához, ahonnan újból és újból bátorságot és erőt meríthet. Ez lehetővé teszi a megszabadulást a félelmektől, és így létrejöhet az Isten iránti hála és bizalom, ami előfeltétele az Iránta való és teremtményei iránti szeretetnek.

Az effajta spirituális felszabadulás igencsak jelentős a következő nemzedékek nevelése szempontjából. Nem elég, hogy a fiatalokat szervesen bevonjuk a fennálló, messzemenően változó viszonyokba. Bennük megvan a nyitottság mind az anyagi világ, mind saját szellemi dimenzióik felfedezésére, és fontos, hogy megmutassuk nekik a remény és a bizalom útjait, hogy felelősen együtt tudjanak működni jövőjük építésében, igent mondjanak a teremtés sokféleségére és megőrizzék azt, és felfedezzék nagy belső gazdagságukat, amely megmutatja a kiengesztelődéshez és a békéhez vezető utakat.

Forrás: Junge Kirche, 1999/1

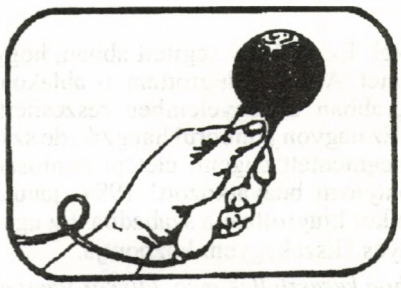

Ugrás a szabadba

Egykor kurva, drogos és ateista Bécsben, ma jámbor keresztény nő Amszterdamban

Vasárnap délután az amszterdami piros lámpás negyedben. Turisták nyomakodnak a csatornák menti keskeny utcákon. Egész családokat vonz valami erre a vidékre, amely már a 14. század óta a prostituáltak negyedének számít. Sok száz nő dolgozik itt éjjel-nappal, több műszakban. A Barndesteegen, egy „Thai-Massage”-zsal szemben főképp fiatal emberek gyülekeznek: egy 14. századi kriptában közös kávézásra jönnek össze. Fél öt felé tartják ökumenikus istentiszteletüket. Nyomorúságos öltözetű emberek, sokan tönkrement egészségűek, egyesek botladoznak, amint lefelé haladnak a lépcsőkön a terembe: ez a drogfogyasztás hatása. Drogosok jönnek ide istentiszteletre, a „drogfogyasztók” gyülekezetébe, ahogy Hollandiában mondják. A kör közepén, Ricus Dullaert lelkipásztor mellett egy vékony, sápadt nő egészen rövidre vágott hajjal. „Hello, Wolfina”, kiáltja egy fiatalember, és átöleli örömében, hogy viszontlátja. „Hello, Vera”, mondja egy nő, félreállítja cókmókjait, melyek elférnek egy reklámszatyorban, és először is iszik egy csésze teát. Wolfina vagy Vera: mind a két névre hallgat a gyülekezet inkább félénknek ható, szeliden beszélő „önkéntes munkatársnője”. Nem rég találkoztam vele újból.

Itteni barátnői és barátai olykor Wolfinának, „Nőstényfarkasnak”, olykor Verának nevezik. Melyik hát az igazi neve?

Tulajdonképpen mind a két név helyes: „Wölfin”-nek vagy „Wolfiná”-nak – ez a név a horvátból származik – kizárólag korábbi életemben hívtak. Öt évvel ezelőtti megkeresztelkedésem óta Vera a nevem. Most más ember vagyok, mint korábban.

Ön „korábbi életéről” beszél.

Igen. Most ötvenéves vagyok. 1994-ig tartott az életem első szakasza, amikor végső soron kurva voltam; életem legnagyobb részében drogos voltam, nagy mennyiségben ittam alkoholt, dealer voltam, de mindenekelőtt: ebben a hosszú életszakaszban mindig ateista voltam. Amszterdamban kezdődött az új életem. Hiszek Istenben, „tiszta” vagyok.

Mikor jött először Amszterdamba?

1979-ben hazámból, Jugoszláviából érkeztem ide pár napos szabadságra. Fél évig maradtam. A piros lámpás negyedben harmincéves fiatal nőként dolgoztam, akkor még nem annyira kurvaként, hanem inkább szórakoztató hölgyként a bárokban. Csak minden második-harmadik héten árultam a testemet utcai stricheléssel, amikor pénzre volt szükségem a heroinhoz.

A „kurva” szót használja önmaga megjelölésére?

Igen, nincs ezzel semmi problémám. Kurva voltam, drogos voltam. Mivel szükségem volt a drogra, pénzért csináltam a szexet. Minden a drog, a pénz és a szex körül forgott. Természetesen nem egész idő alatt: hiszen hazámban, Jugoszláviában tolmácsként dolgoztam. Kommunista szülői házból származom, szüleim tulajdonképpen kedves emberek voltak, sosem láttam őket civakodni, nekem is jót akartak. De ateisták voltak. Isten nem került szóba. A világ volt minden. Valahogy nem kedveltem az ő polgári miliőjüket, vagy mondjuk inkább úgy: kispolgári miliőjüket. Már gyerekkoromban sokat olvastam, Zolát és Sartre-ot, Erich Fromm-ot és Hermann Hessét. A kuncsaftjaim később ezért neveztek enyhe iróniával „az olvasott kurvának”. Velem művelt fecsegést folytathattak a bárokban és a szeparékban. A hatvanas évek végén természetesen azt is olvastam, ami akkor „menő” volt, Huxley-t és Castanedát például: föl akartam fedezni a tudattalant, tudni akartam, mi minden él a lelkem mélyén. Egy időtől fogva már nem volt elég nekem az elméleti ismeret. Kísérletezni kezdtem. Először ópiummal. Aztán hasist fogyasztottam, majd heroint, józanul már nem bírtam elviselni az életet. Közben alkoholt, a többi drog pótlékaként... Olykor azt is megkíséreltem, hogy polgári módon éljek: kétszer megházasodtam. De mindkét házasság hamar zátonyra futott. Aztán elveszítettem legjobb barátaimat: ezek ismerősök voltak, dealerek, akik Jugoszláviában elláttak heroinnal. Az egyik meghalt, a másik a börtönben landolt, tulajdonképpen nem volt már okom arra, hogy Jugoszláviában maradjak.

Elkezdődött az az időszak, amikor főfoglalkozású kurvaként dolgozott?

Pontosan. 1985-ben néhány schillinggel a zsebemben Bécsbe mentem. Hamar észrevettem, hogy prostitúcióval igen sok pénzt tudok keresni, hogy fedezni tudjam drogszükségletemet. Hét évig dolgoztam aztán egy bordélyban.

Milyen volt az akkori élete?

Tulajdonképpen mindig ugyanaz volt: Este fél nyolckor mentem el a bárba, és vártam a vendégeket. Az üzlet jól ment, ebbe a bordélyba csak gazdag férfiak jártak, ápolt urak, a politika, a kultúra világából, meg nagy üzletemberek. Gyakran százezer schilling körül is kerestem egy hónapban. Ami kb. tizenötezer márka. Sok, tulajdonképpen nagyon sok pénz, de hamar el is ment mind, nemcsak a drága kacatokra és drogokra. Sok nő is járt a drága éttermekbe. Ha volt egy szabadnapom, kokainpartikat rendeztem a barátaimmal.

Hogyan látja ma kurvaként leélt éveit, az akkori életét?

A pénz rabszolgája voltam. Értelem nélküli, cél nélküli, feladat nélküli élet volt. Örökösen ismétlődött minden: Kora reggel teljesen részegen és kicsavarva hazamenni; mert kurvaként dolgozni kemény foglalkozás, ez aztán tényleg megerőltető. Aztán délig aludni, délután bevásárolni és bevenni a drogot, aztán sminkelni, aztán a bordélyban ülni, várni és kiszolgálni a vendégeket. És sok alkoholt inni velük, hiszen végül is megkaptam ezért a megfelelő százalékot. De nem akarom mindezt csupán negatív módon látni: kurvaként pszichológussá váltam, mondhatnám. Mi mindent kellett meghallgatnom, amihez hozzá is kellett szólnom! Micsoda mélységekbe néztem bele! Sok kuncsaftom magányossága leírhatatlan volt. Dúsgazdagok voltak, de emberileg nyomorúságosan szegények.

Aztán egy napon abbahagyta.

Értelmetlen élet volt, minden csak ismétlődött folyton. Hét év után pár hónapra dealer lettem. Már előtte elhatároztam: 45. születésnapodnál tovább nem bírod. Akkor belövöd magad egy halálos adaggal, és kész, vége.

Miért nem történt meg ez?

Mivel egy teljesen undorító terv értelmében úgy volt, hogy egy másik dealer fog eltenni láb alól. 1994. január 9-én meg akartak gyilkolni, egyszerűen csak úgy lepuffantani. A legrosszabb az, hogy a legjobb barátom főzte ki az egészet. A barátom! Csak rágondolni is mindmáig elviselhetetlen számomra. De meg tudtam menekülni: az utolsó másodpercben kiugrottam az ablakon. Az első emeletről, de viszonylag magasan volt. És semmi sem történt velem, sem törés, sem sebesülés, semmi. Fölálltam és egyszerűen elfutottam. Gyakorlatilag semmi nem volt nálam, csak a ruha, amit éppen viseltem, és egy kis pénz. Mindent hátrahagytam. De az életemet megmentettem. Utolsó schillingjeimen Amszterdamba utaztam. Itt először egy pár napig az utcán éltem, összeszedtem az utcán hagyott ételmaradékokat, hogy ne haljak éhen, eldobott gyümölcsöket, száraz zsömlét, ilyesmiket. Aztán néhány napig az Üdvhadseregnél aludhattam. *Teréz anya nővérei* lettek a menedékem: volt egy otthonuk, ahol öt másik nővel aludhattam egy szobában. Volt ágyam, saját ágyam, és elmondhatatlanul szép volt. Csak később emlékeztem vissza egyik álmomra, amelyet Bécsben álmodtam. Sosem felejtem el: Hirtelen fehérbe öltözött nők tűnnek föl, kedvesek, figyelnek rám, jók hozzám. Visszatekintve azt kell mondanom: arról a nagy segítségről álmodtan akkoriban, amelyben a nővérek részesítettek.

Meddig maradt Teréz anya nővéreinél?

Tulajdonképpen sokkal tovább, mint várható volt. A nővérek érezték, hogy van bennem valami különös, hogy sokat kérdezgetem őket: Miért vagyok még mindig életben, miután kiugrottam a szabadba? A legnagyobb szükség pillanatában miért kiáltottam öntudatlanul: „Istenem, segíts!"? Ateistaként hogyan kiálthattam egyszercsak Isten után? Kérésemre az egyik nővér adott nekem egy könyvet a katolikus vallásról. Ez volt az első vallási könyv, amelyet életemben olvastam. Ez sokat segített nekem, mert világossá vált számomra: Isten megment, Isten él, ő törődik a nagy bajban lévőkkel. Ez a könyv segített abban, hogy értelmezzem az életemet: Amikor kiugrottam az ablakon, Isten vigyázott rám, abban a kegyelemben részesített, hogy tovább élhetek. Ez nagyon jámborul hangzik, de számomra igaz: Isten megmentett engem, életem pontosan meghatározott időpontjában beavatkozott! 1994. január 9-e volt, az a nap, amikor kiugrottam a szabadba. Ez úgyszólván az én személyes Hiszekegyem központja.

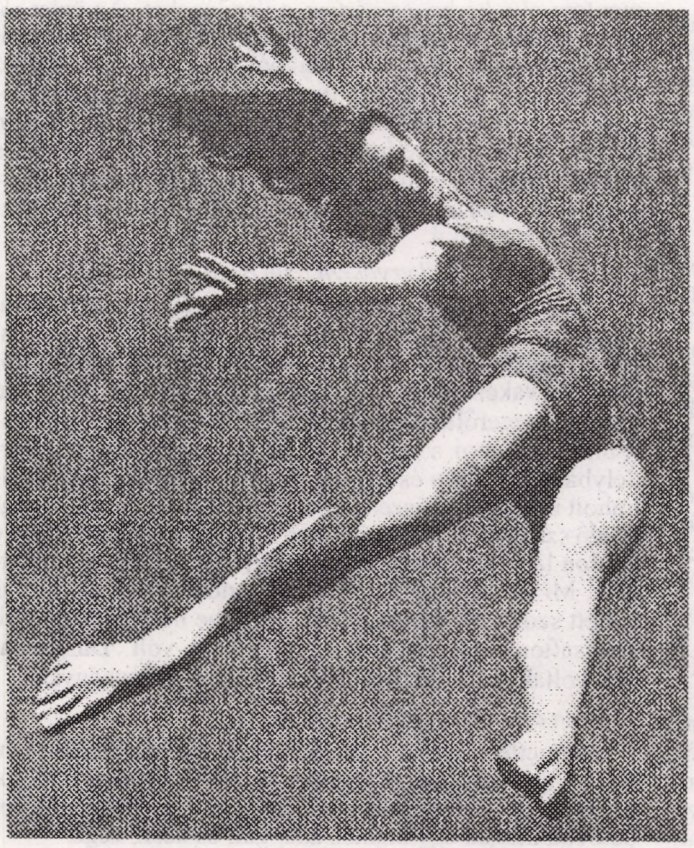

Csak 46 éves korában keresztelték meg. Olykor idegennek érzi-e még magát az egyházban?

Egyáltalán nem. Számomra nagy kegyelem, hogy csak ebben a korban kereszteltek meg, és nem már csecsemőként. Mögöttem van az istentelen életem, én tudom, mit jelent az, hogy a keresztséggel új szakasz kezdődik, új élet kezdődik. Szoros kapcsolatban állok a jezsuiták amszterdami egyházközségével, ott kereszteltek meg, gyakran megyek az ő templomukban misére. Az egyházközség tagjai ismernek, tudják, ki voltam, és ki vagyok. De bármilyen szép is ez a közösségélmény – akárcsak a másik közösségben, a drogosoknál –, a legfontosabb az Istenbe vetett hit, a kapcsolat Krisztussal.

Ez tényleg jámborul hangzik.

Így is gondolom. Én úgyszólván egy lelki emberré lett egykori kurva vagyok, egy keresztény ex-drogos.

Manapság vasárnap délutánonkint rendszerint a drogfogyasztók gyülekezetének egyházi centrumában található meg, itt, a piros lámpás negyed közepén.

Igen, minden vasárnap úgy négy órától itt vagyok. A gyülekezeti team önkénteseként. Az emberek tudják: engem megszólíthatnak. Én odafigyelek, én megértem az életüket. Nem mind kurva vagy strici, aki idejön, de mind drogos. És én jól megértem őket, úgyszólván belülről, a saját életemből. Senkit sem ítélek el. Csak meg akarom mutatni a jelenlétemmel: létezik egy másik élet is. „A Nőstényfarkas teljesen az evangélium szerint akar élni", mondják aztán az emberek. Egyesek túlságosan jámbornak tartanak. Nem tesz semmit. Aki lelkesedik Istenért, az nem hallgathat. De természetesen nem vagyok prédikáló „misszionárius": az a fontos, hogy támasza legyek azoknak a barátaimnak és barátnőimnek, akik az utcán élnek, és az anyag után kajtatnak. Mindig van időm számukra. Drogot természetesen nem kapnak tőlem! Ez kizárt. De hadd érezzék a személyem révén, nagy szavak nélkül: Isten drogosként is szeret téged. Isten veled van.

Van-e még kapcsolata amszterdami kurvákkal?

Csak amennyiben drogosok. A többi kurvát, akik ezrével ülnek itt az ablakokban, nézetem szerint nem lehet elérni. Amíg részei annak a miliőnek, és szilárdan állnak benne vagy éppen tartják benne, nem lehet elérni őket. Csak válság idején lehet kiszállni. De ilyenkor mások törődnek velük. Az én hivatásom itt Amszterdamban, ezt igen hangsúlyosan mondom, hiszen ez valóban hivatás, hogy támogassam a drogosokat. Ezért hetente kétszer társadalmi munkában a drogfogyasztók gyülekezetének irodájában dolgozom. Ez úgyszólván az én egészen gyakorlatias köszönetem Istennek, amiért megmentett, amiért megszabadított. Egyesek megkérdezik: Nem akarsz apáca lenni? Most nem ez az én hivatásom. Meg akarom mutatni, hogy képes vagyok szabad akaratomból Istenért élni, e világ kellős közepén, Amszterdam közepén. Isten szeretete úgy vesz itt körül, mint egy fal, és ez a fal erősebb minden kolostori falnál: A legcsodálatosabb szabadsággal ajándékoz meg!

Christian Modehn

Forrás: Publik-Forum, 1999/20

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Szólni és hallgatni

Egy őszi délben négyen indultunk hazafelé Törpeházára a völgybeli falucska iskolájából: Gyopár bátyám, Kismama, Csusza meg én. Kismamának Indácska volt az igazi neve, az unokahúgom volt és harmadikba járt. A „Kismama” név csak akkoriban ragadt rá. Erősen meghűltem, sokáig kellett feküdnöm, és Indácska mindennap átjött, játszott velem, mesélgetett nekem, szórakoztatott, még az orvosságot is ő adta be nekem. Ha jól emlékszem, édesanyám mondotta először: „Hiszen te valóságos kismama vagy!” Ezen a napon is azért jött velem haza, hogy vigyázzon rám, most még ne futkossak, ne melegedjem ki. Vissza ne térjen a betegség. Az erős Csusza osztálytársam volt, negyedikes, ő viszont Gyopár kedvéért jött velünk. Máskor is vele szokott hazamenni, rokonszenves volt neki a bátyám. Lépegettünk hát négyen a főutcán. És egyszerre csak látjuk, két osztálytársam lökdösi egymást, egy parasztfiúcska, Jancsi, meg Zoli, a jegyző kisfia. Gyakran összekaptak, csatároztak, de verekedés sose lett belőle. Nem törődött hát egyikünk se a lökdösődésükkel, már fordultunk is rá a hegyi ösvényre. Ekkor azonban kilépett egy kapun Zoli édesapja, a jegyző. Csusza megpillantotta, már futott is a lökdösődőkhöz, és rákiáltott Jancsira: „Ne bántsd Zolit! Engem lökdöss, ha mersz, ne a gyöngébbet!” Feri bácsi megdicsérte, megsimogatta, s miközben megindultunk fölfelé az ösvényen, Csusza maga folytatta önmaga dicsőítését: „Én már ilyen vagyok, ha bántják a gyöngébbet!” Én viszont olyan voltam, hogy így szóltam hozzá: „Nem beszélsz igazat, Csusza. Hiszen csak akkor futottál oda, amikor megláttad Feri bácsit. Hízelegni akartál neki, és azt akartad, hogy megdicsérjen.” Csusza vörös lett, mint a paprika. Csak nagy nehezen szedte össze magát, és kerülve a tekintetem, ezt hebegte: „Te nem vagy épeszű... A legokosabb, ha ezentúl szóba se állok veled!” Azzal előreszaladt Gyopárhoz. Kismama viszont hátrahúzott engem, és szemrehányóan sutyorogta: „Mi szükség volt rá, hogy ezt az orra alá dörgölöd? Jaj, hogy te milyen vagy, Moha! Mindenkit magadra haragítasz! Akkor aztán ne csodáld, ha Gyopárt szereti, pedig a te osztálytársad. Gyopár is tudta ezt, meg én is tudtam, mégse dörgöltük az orra alá. Azt akarod, hogy senki se szeressen? Jaj, hogy te mennyi gondot okozol nekem!”

Vagy két hónappal később, már télen, utolértem hazamenet a hegy lábánál Handabandit és négy cimboráját. Nem szoktam velük járni. Idegenkedtem Handabanditól, és most is szótlanul ballagtam mellettük. De nem is igen szólhattam volna, Handabandi ugyanis folytonosan beszélt, ugrált, fákra kapaszkodott, állandóan igyekezett magával foglalkoztatni társai figyelmét. Amikor azonban felértünk Törpeházára, megkértem, hogy maradjon el egy kissé a többiektől, hadd mondjak neki valamit négyszemközt. Ezt mondtam: „Fölfedeztem, hogy mi célból beszélsz te folytonosan, mi célból handabandázol. Hogy központja maradhass cimboráid társaságának, hogy megtarthasd vezéri szereped. Egyetlen pillanatra be nem állt a szád, de semmi olyasmit sem mondtál, amiért érdemes lett volna kinyitni. Ha semmi se jut eszedbe, ijedten töprengsz, s hogy mégis magaddal foglalkoztasd őket, vállára csapsz valamelyiknek: Hogy vagy, öcsém, facsiga? Veszélyes, amit csinálsz, Handabandi. A sok üres handabandázástól üres maradsz, s minthogy utánozni igyekeznek...” Tovább nem mondhattam. Már szavaim elején ugyanúgy elvörösödött, mint az ősszel Csusza, s most hirtelen hátat fordított és tovább ment. Ekkor kinyílt a közeli kapu, és haragos arcocskával kilépett hozzám az utcára Kismama. Előttünk jöhetett haza az iskolából, még a kapujuk mögött állt, és hallotta, mit mondtam Handabandinak. Már zúdította is rám a szemrehányását: „Jaj, Moha, Moha. Mért nem fogadtad meg a figyelmeztetésem? Tudta ezt Handabandi nélküled is, mi értelme volt őt is magadra haragítanod? Attól még lehetsz te igaz beszédű, ha nem dörgölöd is mindenkinek az orra alá a hibáját! Én vagyok a te kismamád, tessék megfogadni, amit mondok! Vagy csakugyan azt akarod, hogy senki se szeressen?”

Zoli, a jegyző kisfia májusban egy vasárnap meglátogatta Gyopárt. Gyakran feljött hozzánk, érdekelte Gyopár ezermesterkedése. Sokáig nálunk maradt ezen a napon is, már alkonyodott, amikor Gyopár meg ő a kapu felé ballagott. Átjött hozzánk aznap Kismama is. A virágágyak között, a kis piros padon üldögélt Ugribugri öcskösömmel, és mesélgetett neki. Én távolabbról hallgattam, miket talál ki, mert mindig maga találta ki meséit, s egyszerre csak látom, hogy Zoli hirtelen futkosni kezd és nagyokat suhint botjával a levegőbe, le akar ütni egy röpködő cserebogarat. Ha mi édesapánkkal cserebogarat irtottunk a gondos gyümölcskertész kényszerű teendőjeként, szakszerűen cselekedtünk, hajkurászás és gyötrés nélkül pusztítottuk el őket hajnali bódulatukban. Esti boldog röpülésükből földre csapni őket Törpeházán senkinek se jutott eszébe. Rá is kiáltottam Zolira: „Ne bántsd!” De futkározott és csapkodott tovább. „Le kell ütni! Kárté-

kony!” Most már elébe ugrottam: ”Boldog vagyok, hogy ilyen lelkes gyümölcsvédő vagy, és annyira szíveden viseled kertünk sorsát. A cserebogár bizony kártékony, és ha majd annak rendje-módja szerint irtjuk őket, szólok neked, hogy feljöhess hajnalban segíteni. A hazugság azonban milliószor kártékonyabb. A cserebogár csak az almának árt. A hazugság közvetlenül minekünk, embereknek, akikért termeljük az almát. Ne akard hát elhitetni se mással, se önmagaddal, hogy almáink védelmében ütötted volna le. Te igenis azért vágyódtál leütni, hogy élvezd, amint eltalálod, és koppan a pálcád a kemény kis bogártesten. Az ilyen élvezet azonban emberhez nem méltó”. A következő pillanatban nagyot csattant a kertünk ajtaja: Zoli bevágta maga után. Kismama most már szinte rémülten meredt rám: „Jaj, Moha, azt mondtad neki, hogy hazudik. Pedig jegyző a papája! Ebből még a szüleidnek is bajuk lehet!”

Teltek-múltak az évek, húszesztendős lettem. Egy tiszta novemberi délután almafáinkon végeztem az őszi metszést, mellettem álldogált Csusza, és beszélgettünk. Csusza csakugyan nem szólt hozzám évekig. Egyszer aztán megszólított, és fokról-fokra közelebb kerültünk egymáshoz. Most hát ott álltunk egy almafa mellett, és egyszerre csak Kismama közeledett a konyhánk felől: „Egy kis száraz rőzsét kér édesanyád!”

A törpeházi lányok olyan szépek, akár a tündérkék. Kismama azonban kivétel volt. Nem is igen járt ki a rétre a lányokkal már akkoriban is – tizennyolc éves korában –, szinte mindig odahaza tett-vett, legföljebb mihozzánk járogatott át édesanyámnak, nagynénjének segíteni a konyhán. Hogy Csusza már kibékült velem, azt tudta, de ilyen meghitt baráti beszélgetésben még nem látott minket, és elcsodálkozott: „Hát ti ilyen jóban vagytok? Gyopárhoz még be se jöttél. Pedig régebben még vele barátkoztál”... Csusza elgondolkodott: „Barátkoztam? Szívesen voltam együtt vele, de Gyopár sose törődött velem. Neki mindegy volt, hogy milyen vagyok.” Miután Csusza elment így szóltam Kismamához: „Látod, Kismama, nem szabad félni attól, hogy elveszítjük valakinek a szeretetét. Veszítsük el, s ha nem tér vissza, nem volt kár érte. De visszatér. Olyan a szeretet, mint ez az almafa. Azért adott az idén olyan gyönyörű gyümölcsöt, mert tavaly is, tavalyelőtt is könyörtelenül megnyestem.” Kismama azonban megrázta a fejét: „Nem, Moha. Csusza csak azért édesedett vissza hozzád, mert itt lakik Törpeházán, és mindennap találkoztok.”

Vagy tíz esztendő múlva látogató érkezett Törpeházára: Hanaibandi. Még kisfiú korában költözött el szüleivel, és el se búcsúzott tőlem, haragudott. Most első útja hozzánk vezetett. Megölelt és így szólt: „Neked köszönhetem, hogy gondolkodni kezdtem önmagam felől. Ha nem vágod a fejemhez, mi célból handabandázom, tán még ma is szájjártatással igyekeznék tekintélyt szerezni.” Kismama is hallotta hírét, miként üdvözölt engem Handabandi, de másnap, amikor elsétáltunk a kertjük mellett, be is szóltam hozzá:

„Szépen terem az almafám, látod-e, Kismama?” Megértette, mire célzok, de ezt válaszolta: „Mert törpefa. Rokon, de a jegyző csemetéjéről még vadókát se szedsz.” Mint törpeházi születésű, Handabandi is tudta, hogy a „vadóka” vadalmát jelent, a többit elmagyaráztuk neki, de ő is úgy vélekedett, mint Kismama.

Megint teltek-múltak az évek. Kismama szülei meghaltak, ő meg egyedül éldegélt házacskájában. Vagy öt esztendővel ezelőtt – ötvennyolc éves korában – súlyosan meg is betegedett Tudtuk, hogy már csak egy-két esztendeig élhet. Hordták ugyan neki a törpeházi édesanyák, nagymamák a tápláló ételeket, de hasztalanul. Fogyott, gyengült. Testével együtt erőtlenedett az emlékező képessége is. Egyre sűrűbb homály borította emlékezetében élete eseményeit.

Egy délelőtt, mint akkoriban gyakorta, ott ültem a verandáján, és most már én mesélgettem őneki, én szórakoztattam. Egyszerre csak belépett a kertajtón egy kisfiú, feljött a verandára, én pedig megdöbbenten bámultam rá: Hogyan lehetséges, hogy Tamási Zoli, a jegyző fiacskája még mindig gyermek? Ekkor azonban megszólalt a kisfiú: „Ifjabb Tamási Zoltán vagyok. Moha bácsihoz van szerencsém?” Aztán kiderült, hogy már nem is „ifjabb”, hanem egyetlen. Ezt mondta ugyanis: „Lelkemre kötötte édesapám, hogy keressem majd fel Moha bácsit, ismerkedjem meg vele. Még az utolsó napján is figyelmeztetett rá. És nagyon sokszor beszélt Moha bácsiról máskor is. Ha nyafogtam, hogy keserű az orvosság, mindig ezt mondta: "Akkor még inkább be kell venned! A kis Moha beszéde is keserű volt nekem. De ki is gyógyított alaposan!" Édesapám nagyon szerette Moha bácsit.” Azt hittem, eljött a bizonyítás pillanata, és nagy diadalmasan rátekintettem Kismamára. De hajh, ekkor már nem merült fel az emlékezetét borító homály alól se a cserebogár-história, se az almafa-példázatom, csak bólogatott örvendezve: „Igen, igen... Moha bácsit mindig mindenki szerette.”

Azt még megértette, hogy szólani kezdtem hozzátok a rádióban. Nagyon örült, ha tapasztalta, hogy sokan szeretnek engem, és a kirándulóknak, érdeklődőknek – gyerekeknek is, felnőtteknek is – büszkén mondogatta: „Én vagyok a Moha bácsi kismamája!” Egy napon pedig azzal hökkentett meg, hogy ezt mondta: „Látod, Moha, azért szeretnek téged annyian, mert megfogadtad a tanácsom, hogy mindig mondd ki az igazat, mondd meg a hibákat akkor is, ha neheztelnek érte.” Elképedve hallgattam szavait, és már nyitottam a szám, hogy kigazítsam. De szerencsére még idejében rápillantottam. Szeme derűsen merengett. Sápadt, fonnyadt arcocskájáról boldogság sugárzott. Én pedig megértettem, hogy hiszi is, amit mond. Meggyöngült emlékezete így meséli neki szép meseként a múltat. És talán ez az utolsó mese, amelynek örülhet. Már tudtam is, hogy most nem szabad kimondanom az igazságot. Ez az eset az, amikor hallgatnom kell.

Farkas István

Vallás és rókafényképezés

(2., befejező rész)

Az élet gazdagságának felfedezésével járt együtt a „mutasd meg másoknak is” érzés. Ezzel a hasonlók keresése, a fotókiállítások látogatása, a fotóklubba járás, a fotósokkal barátkozás, a pályázatokon indulás és díjak elnyerése, majd az önálló kiállítás. Utólag visszatekintve ez a korszak egy szóval jellemezhető: *becsvágy*. A siker, az elismerés keresése és élvezete. Olyan ez, mint amikor az ember először mer megszólalni egy közösségben. Ha dadogására pozitívan reagálnak, egyre nagyobb kedvet kap hozzá, egyre többször szólal meg, majd vezető lesz, tekintélyt szerez, végül mester, bölcs öreg, századok tanítója. Közben ugyan valaki vagy valami elvész, de a siker elkápráztatja, s nem veszi észre a hiányt. Sokszor élete végéig sem. Csalódtam, ha képeim nem lettek díjazottak, kevesen mentek el a kiállításomra, vagy kritikusan leszólták valamelyik kedvenc képemet. Újabb és újabb felvételeket kellett készíteni, egyre különlegesebb körülményeket megörökíteni. És az élet gazdagsága – a vallás oldaláról a megoldandó problémák sokasága – kimeríthetetlen. Belé lehet veszni, mint az LSD-be, vagy az alkoholba. Egy a szerencse. A természetfotós életében vannak elmélyült, csendes percek, órák. Ha ezekben nem a téma, a vágy az irányító, hanem az ember belső legjava, akkor van remény. És ha az ember már nagyon reményvesztett, nagyon elfásult a siker utáni futkosásban, vagy a másik oldalról a jó folyamatos tevésében, megszólal valaki, aki okosabb a futkosónál, a mindig jót tevőnél. Már csak meg kell hallani. Ehhez kell a *csend*, és akkor megjelenik a csoda egy játszadozó rókakölyök vagy egy váratlan segítő kéz révén.

Sokáig izgatott a kérdés: Mit csinált Jézus tizenkét és harminc éves kora között? Aztán rájöttem, hogy teljesen mindegy, mit csinált. Egy biztos, hogy egyre elmélyültebben, önmagát egyre jobban elfelejtve csinálta, amit csinált. Lehet, hogy hajókat, lehet, hogy tetőket készített, az is lehet, hogy egy szerzetesi közösség mindennapjaiban dolgozott, rőzsét cipelt, vagy vizet húzott. Ez mind alkalmas arra, hogy az emberről ledörzsölje mindazt, ami egyéni, személyes, azaz útban van a tenyér kinyílásához, a kar kitárásához. Lehet, hogy rókákat fényképezett volna, ha lett volna fényképezőgépe.

Feleségem sokszor kérdezte: Mit akarsz még lefényképezni, hiszen már mindent lefényképeztél? Legtöbbször nem tudtam, mit is válaszoljak, de a rókák még sokáig jó válasznak bizonyultak, mert még hiányzott az a bizonyos kép ott a szikla aljánál.

Elmúlt a „mindent le kell fényképezni” időszak. Elmúlt az első helyezés, az önálló kiállítás utáni vágy is. Lassan pontos, rutinszerű hobbivá, mesterséggé vált a fotózás. A kiállítási anyagok iskolákba vándoroltak, vagy barátok szobájának a falát díszítik. Ahogy teltek az évek, már úgy jártam le a sziklás szurdokba a rókákhoz, mint aki haza megy. Vágyódtam a szurdok békéjére, csendjére, harmóniájára. Már nem voltam büszke a cserkésztudományomra, az őzbaknál éberebb mozgásomra, az órákig egyhelyben, mozdulatlanul állni tudásomra, mert ez ott természetes volt. Már nem indult be vágyaim után a fantáziám, ha éppen nem történt „semmi”. Gondolataim nem csatangoltak számolatlanul össze-vissza. Vártam. A várakozásnak már nem volt tárgya, és az időnek is elmúlt a jelentősége. A rókák megszelídítettek. Arra is megtanítottak, hogy a *hűség* nem valakihez vagy valamihez való hűséget jelent, mert a valaki vagy a valami folyamatosan változik, ahogy én is, és az életben minden. A hűség „kifelé” elsősorban figyelmet jelent. Figyelmet az egész környezetre. Azután éberséget. Már semmi sem okoz meglepetést, mert mindent olyannak fogad el az ember, mint amilyen az éppen akkor. „Befelé” is ugyanezeket jelenti. Alapvetően az embernek önmagához lenne szabad csak hűnek maradnia. Mit ér vele, ha elvekhez, személyekhez, megszokásokhoz hű, önmagában pedig meghasonlik? Az hűség eredménye aztán a minden élő iránti tisztelet – még a szúnyogokat is beleértve –, a csendes, egyszerű élet és az átláthatóvá válás. Ez utóbbit akkor tapasztaltam meg, amikor a tőlem néhány lépésre alvó rókakölyök felébredve rám meredt, de nem állt fel a szőr a hátán a rémülettől, ahogy különben szokott, hanem békésen vakaródzni kezdett. Gondolom, feleségemnek erről az átlátszóságról egészen más a véleménye. Lehet, hogy színességnek mondja, vagy éppen két-színűségnek. Arra gondoltam, hogy az emberek között vajon hány évet kell még így ücsörögnöm, hogy ugyanez legyen az eredménye, de aztán rájöttem, már számtalanszor előfordult, hogy észre sem vettek, átnéztek rajtam, vagy éppen semmibe vettek. Emberek között a zavart mindig a beszéd okozza. A rókáknak kevés a szavuk, így kevesebb a félreértés is. Ők nem fogalmakban beszélnek. Azt mondják: Üüúú – éhes vagyok!, vagy úúiiéééáá – vágyok utánad!, vagy krrrr – takarodj a vadászterületemről!, avagy úúúúúúú – de zavar az a nyüves hold! Nincs „agyalás”. Megérzés van és spontán cselekvés belülről. Nem mondja: „Gyere, kövess engem”, de feltámad az emberben valami vágyakozás a tiszta egyszerűség, a csikorgásmentes, *egyszerű működés* iránt. „Mint az automata gép, vagy a megszentelt sztahanovista?” – kérdezte egyszer egy barátom. Igen, ha ez a hentes automatizmusa, aki már tíz éve nem élesítette a kését. Igen, ha ez az anya automatizmusa, aki a hatodik gyerekének is türelmesen, szelíden magyarázza az egyszeregyet. Igen, ha ez a Mester automatizmusa, ahogy vakokat tesz látóvá és leprásokat tisztít meg.

A semmittevő csendben ücsörgés elhülyít. Az éberen semmit-tevés látóvá tesz – mondják a buddhisták, és a rókák megerősítették. Azt is elmagyarázták, örüljek annak az egy-egy órácskának, ami az ő észrevétlen becserkészésükhöz kell. Ha az ember úgy jár az erdőben, hogy minden lépésére, minden mozdulatára és még a lélegzetére is figyel, akkor a megérkezés utáni feszültségcsökkenés egy mélyebb tudatállapotot eredményez, mint az egyszerű leülés elbambult nyugalma. Igen, a tevékenység nagyon jó. Már csak az unalom ellen is. A tevékenykedés csak a megélhetés biztosításához kell. A többi csak játék. A pénzért vagy megélhetésért végzett kötelesség megköt. A szabadon vállalt dolog szabadon hagy, tehát játék. Ha nem így van, velem van a baj. Nem váltam eggyé vele. A csönd az eggyé váláshoz kell. Ezért a róka, ha nem vadászik, vagy nem játszik, alszik. Észrevétlenül az avarban, vagy a barlangjában, ha nem túl sok a bolha. Olyankor csak a füle éber, a többi része olyan, mint a moha vagy a szikla. A várakozás jó. A cél nélküli, éber várakozás még jobb. Felszámol minden válaszfalat köztem és a külvilág között, s így órákig, napokig nem rontok a világ folyásán. Pont ilyen az elmélyült munka is, amikor már nincs tárgy és munkás, csak a munka van. Ahogy Rubinstein Chopint játszott. Nem volt Rubinstein, nem volt Chopin, nem volt zongora, csak maga a zene.

Türelmes várakozásaimért a rókák sok mindennel kárpótoltak. Tanításukon kívül megismerkedhettem egyszerű életükkel: éjszakai vadászat, játék, napközben alvás, este játék, majd indulás ismét vadászatra. Volt alkalmam megfigyelni vadásztudományukat a hajnali vagy alkonyati sötétségben. Nyáron a füves réteket kedvelik, ahol százszámra nő a pocok, egér, cickány. Látszólag céltalanul mászkál a nagy fűben. Hirtelen megmerevedik, nyaka megnyúlik, farka egyenesen hátramered, lábai ugrásra készen remegnek a feszültségtől. Füle és szeme úgy tapad az áldozatra, mint a radar az ellenséges gépre. Pedig nem haragszik rá. Aztán egy hirtelen, esetlennek látszó levegőbe ugrás nyújtott lábakkal, és hammm, a pocok már repül is a levegőben, hogy aztán a villogó, fehér fogak között kössön ki. Télen más a helyzet, mert nincs annyi pocok. Szinte a friss, fagyos levegőből kell valahogy megélnie. Ilyenkor válik nagyon bátorrá. Hét hónapos kuvaszkölykünk ételmaradékait lopkodta éjszakánként, kihasználva annak lomhaságát és gyermekded félelmét. Igazából elemükben azonban akkor vannak a rókák, ha már tele a bendő. Fergeteges kergetőzéseik alatt mindenről megfeledkeznek. Olyankor zavartalanul figyelhettem őket, talán még a táncukba is beszállhattam volna. Emlékszem egy hajnalra. Egy nagy, vörös, ide-oda guruló gombolyagra lettem figyelmes. Na – gondoltam –, ilyen állatot sem láttam még errefelé, és óvatosan közelebb lopództam. De közelebbről sem akart semmilyen értelmes formát felvenni. Csak amikor a távcsövemet élesre állítottam, láttam meg, hogy a gomolyagból fülek, farkak, lábak csapódnak ki a szédült forgás közben. Hirtelen négyfelé szakadt a gomolyag, és ott állt egymással szemben négy lihegő, lógónyelvű rókakölyök. Csak egy másodpercig, mert a forgás folytatódott. Lassan még közelebb araszoltam hozzájuk, mikor az egyik szagot fogott, és a szertefutó kölykök csaholását négyfelől verte vissza a hegyoldal. Ősszel a kölykök már elég nagyok. Anyjuk akkorra már mindenre megtanította őket, s világgá is zavarja mindet. Nincs kegyelem. Sokszor megtépve kénytelenek elhagyni az édes otthont, és saját lábukra állni. Sohasem láttam elkényeztetett rókakölyköket, akiket anyjuk kétévesen is etetett volna. Olyat már többször, hogy egymást segítik a vadászatban. Ilyenkor, ősszel találkoztam aztán szelídnek látszó kölykökkel, akik követtek egy darabig, vagy odaültek a vadles alá, a farakás elé, amin éppen reggelimet falatoztam. Szelídek voltak, mint a koldusok. Az októberi virágos kőrist mentem fényképezni a Telki feletti mezesekre. Meleg volt, és a fák színpompája végigfolyta a lankás oldalakat. Volt téma elég. A teleobjektív lencséjén keresztül pásztáztam a nyiladékot, amikor valami átvillant előttem. Két rókakölyök volt. Utánuk indultam. Az út a gerincen vitt, és a kölykök hol jobb oldalról, hol baloldalról száguldtak fel, majd le. Fényképezésről szó sem lehetett. Kanyar rókafelvételem már volt úgyis elegendő. Leültem hát egy alacsony kőris alá a sziklára, és vártam. Teljes csend volt. Októberben már a tücskök sem ciripelnek, és a meleg levegő is hangtalanul remegett az erdőszélen. Nesztelenül, de mint a villám jelent meg a két koma egymás nyomában. Egyenesen felém tartottak. Még a gépemet sem tudtam felemelni, s már ott lihegtek mellettem. Valószínűleg engem is sziklának néztek, mert az egyik a térdemen keresztül akarta levágni az utat. Hirtelen mozdulatomra kicsit irányt változtatott, majd néhány méterrel odébb állt meg és visszanézett. Még sohasem látott ilyen állatot. Meg volt lepve, de társa nem látott semmit, így kihasználta annak meglepeté-

sét, s már fel is döntötte. A hajsza folytatódott. Pár percig még ücsörögtem a fa alatt, de több ajándékot aznap nem kaptam. Szelídek május végén, június elején is. Még alig látnak, de már egyedül kimerészkednek a rókavár elé egy kicsit napozni, ismerkedni a szagokkal, zajokkal. Eleinte áthancúrozzák a nappalt, de júliusban már együtt mennek anyjukkal vadászni, így napközben szanaszét hevernek az avarban vagy a páfrányok alatt.

Mit lehet erről még mondani? Semmit. Ezek csak szavak. Oda kell menni, megkeresni őket és *megtapasztalni*. Vagy mást. Mindegy. Csak nem a szavak, nem a betűk, nem a gondolatok. Nagydoktorit lehet írni a rókákról anélkül, hogy az ember élő rókával találkozott volna. Mindent tudni lehet a rókákról a mai tévés-videós világban, de az csak egy doboz, semmi egyéb. Mit tapasztalhatott az, aki a videót készítette? Az életet magát, míg a másik a halott dobozról ugyanezt hiszi. Van különbség. És ez csak egy az élet millió és millió formája közül. A vallásos élet ilyen: megél minden pillanatot, nem minősíti, hanem megéli. Jelen van, részt vesz, figyelmet szentel. Az ismeretszerzés más dolog. Arra is szükség van a maga helyén: az érvényesülésben, a megélhetés megszerzésében, a tájékozódásban. S ha az ember már mindent megtett, és rájött, hogy sem ő, sem a világ egy jottányit sem változott a „javára", és elmegy a kedve az egész jobbá tételtől, és *feladja* – akkor megtörténhet a csoda, csak úgy magától. Mintha mindig is ott lett volna, hiszen ott is volt, éveken át. Csak hát a körülmények, a szemem, a fény, a zajok, a gondolatok, a vágyak és a normák eltakarták.

Karácsony és újév között, a zajos, nagy ünneplések ellensúlyozására fel szoktunk menni a hegyre egy kicsit dideregni, havat lapátolni, forralt bort inni és cserépkályha-buhogást hallgatni. Lent a városban még szürke minden, de ahogy az út eléri a Kétbükkfa-nyerget, a táj fehéredni kezd, és fenn teljes pompájában tombol, vagy szikrázik a tél. A zúzmara vastagon ül a galagonyabokor ágain, és a hatalmas, puha csendben csak egy-egy hólapát krákogását hallani. Már jó meleg volt a szobában és a bor is fogyóban volt, amikor egyik reggel felhúztam a csizmámat, felvettem a pufajkámat, és vállamra kaptam fotópuskámat. Hová mégy ebben a nagy hóban? – kérdezte Mary, a feleségem. Rég voltam a rókáknál, megnézem, vannak-e még idén télen is – válaszoltam, de tartottam a nagy hótól, a jeges szikláktól, és a nagy hideg sem csábított különösebben. A Disznós-árok nyáron sem sétaút, de én csak mentem, mentem, mert éreztem, a rókák hívnak. Az este esett friss hóban eleinte még nem volt nyom. Ahogy egyre lejjebb ereszkedtem az árokba, mind több jel mutatott az életre. A rigók tüskés lábnyomát keresztezte egy egérnyom, majd a muflonok „autópályája" következett. Kis ovális őznyom haladt párhuzamosan a csapással, majd feltűnt a barátom lábnyoma is. Hát itt vagy? – üdvözöltem magamban halkan, és óvatosan követni kezdtem a nyomokat. A róka tudta az utat, de nem ment egyenesen. A fák tövét, a nagyobb hóborította gallyak buckáját végigkeresgélte, néha meg is kapirgálta, ha valamilyen szagot érzett. Lekalandozott az árokba is, ahová nem követtem. Tudtam, hogy a nyomok végül a sziklaletörés aljához vezetnek, de hogy most éppen hol van a koma, azt nem tudtam. Fenn a szikla tetején megálltam, és lassan végignéztem az ismert terepet. Igen, látszott, hogy itt rókák laknak. A hó jótékonyan beborított mindent, s csak az alatt a szikla alatt látszott ki a vöröses föld, ahol a róka elkotorta. Leállítottam az állványt, lassú mozdulatokkal felszereltem a gépet, fényt mértem. A kék ég ragyogását visszaverte a fehér hó. A körülmények ideálisak voltak. A élességet a rókalyuk közelében egy ágakkal négyszögben körülhatárolt üres területre állítottam, rögzítettem a gépet, kezembe vettem az exponáló zsinórt, és vártam. Minden úgy történt, mint már számtalanszor, csak most a nagy hóban nem volt tanácsos leülni. Vártam. A nap sárgás fénye a szemközti hegyoldalon lassan lefelé cammogott, és a kékes fényt fokozatosan felváltotta itt lenn is az a kristályos ragyogás, ami a téli erdő sajátja. Másfél óra múlva érezni kezdtem a tél hidegét a füleimen és a lábujjaimon. A lejtős talajon már sűrűbben kellett támaszt cserélnem, és az otthon melege is eszembe jutott. Varázslatos volt a táj, a csend és a béke, de kezdett elegem lenni. Ekkor szólalt meg a rigó lenn az árok legalján, ott, ahol a kis oldalág beletorkollik a Disznós-árokba. Fülelni kezdtem. A rigók elég ideges madarak. Mindent jeleznek akár ok nélkül is, de ha van ok, akkor biztosra lehet menni velük. Most alattam, de már egy kicsit feljebb egy másik rigó is megszólalt. Valami jön – gondoltam, és lelki szemeim előtt megjelent a várva várt róka. A harmadik rigó a fejem felett szólalt meg, amikor a koma kibukkant a szikla mögül. Nem sietett. Még mindig keresgélte az ennivalót. Lassan kapaszkodott felfelé a sziklákon. Kistermetű nőstény róka volt, teljes téli pompában. Farka majdnem olyan hosszú, mint az egész teste. Orra feketéllett, és fehér mellénye kivirított vörös kabátja alól. Gyönyörű volt. Órákig elnézegettem volna. Csak jött, jött, egyre közelebb, míg oda nem ért a lyuk elé. Pontosan beállt az ágak négyszögébe, és egy rövid pillanatra hátra tekeredett a farka felé. *Csak egy pillanatig tartott.* Addig, amíg megnyomtam az exponáló zsinór gombját. A hó elnyelte a kattanást, a koma pedig nyugodtan búvt be barlangjába.

Hetek teltek el, mire az egész tekercset elfényképeztem, és még egy hét, mire előhívták a filmet. És akkor, ott a boltban azonnal felbontottam a zacskót, gyorsan végiglapoztam a képeket, de csak egy érdekelt. Az a bizonyos. És ott volt. Ő volt az. Sikerült.

Azóta még kevesebbet járok a sziklaletörés felé. Már nincs rá szükségem, és a rókáknak sem. Mindent elmagyaráztak nekem, amire szükségem volt, és én is megajándékoztam már őket a figyelmemmel. Már olyan közel vagyunk egymáshoz, hogy akármilyen messze is lehetünk. Kapcsolatunk most már örökké tart, mint a mester és a tanítvány kapcsolata, ha már a tanítvány is megvilágosodott, újjászületett. Már a kép sem kell hozzá. Vigye, aki csak akarja, hiszen az csak egy kép. Az igazi, élő „rókáját" mindenkinek magának kell megtalálnia. Minél mélyebben ismeri meg valaki önmagában *a saját rókáját*, annál közelebb kerül az egész világ hozzá, és ő a világhoz. Lassan minden „rókává" válik.

Szavak, megint csak szavak!

Gyertek inkább be az erdőbe!

Őszi köd

Korán keltem fel, hogy idejében útnak indulhassak. Még sötétek voltak az utcák, amikor a rajt felé igyekeztem, és éppen csak világosodott, amikor az első lépéseket megtettem. Mire feljött a Nap, már sok kilométer volt a hátam mögött, s a magasból elégedetten szemléltem a hosszan elnyúló völgyet megülő ködöt. Igen, ott lenn most ébredő emberek hunyorognak a homályban, itt fenn azonban csendesen kezd melegíteni a Nap, sárgulnak a lombok s a hajnali harmat csillog füvön, sziklán. Megszaporítom lépéseimet, és egy 67 éves őz kecsességével szökdelek lefelé a csúcsról az őrálló bükkfák oszlopai közé. Hosszú az út, nem lesz eseménytelen, a tavaszi–nyári felhőszakadások talán évtizedekre tönkretették a táj egyes részeit. Latolgatom is magamban, hol, mire számíthatok, s dicsérem a rendezőket, akik a kritikus pontokon hasznos jelekkel segítették a tájékozódást az új helyzetekben. Izzadok, fújtatok, örömmel veszem az enni- és innivalókat, amikkel gondos segítőtársak ajándékoznak meg. Ilyenkor még friss a vándor, könnyen legyőzi a magasságot, örül az ismerős arcoknak, a közös feladatot vállaló fiatalnak, öregnek, újnak és réginek egyaránt. Az órámra nézek. Nagyon jó időben vagyok, így még világosban túl tudok jutni néhány bonyolult elágazáson, nehezen követhető ösvényen. Így is van, napfényben és napnyugtakor átkelek hegyeken, völgyeken, erdőkön és réteken, sorra következő falvakon. A derült időben később alkonyodik, s örülök annak, hogy a félhomályban még helyre tudok hozni néhány kisebb eltévelyedést. „Innen három kilométer a csúcs” – mondja egy fiatalember, amikor utamra bocsájt. Ismeretlen ez az ösvény, sohasem jártam erre, s bár már sötétedik, nem gyújtok lámpát. Összehúzott szemekkel figyelem a fákat, keresem az utat, amelyet betakarnak a lehullott falevelek. Kétszer is eltévedek, még mindig a homályban, de beválik az ősi tanács: vissza a legutolsó biztos ponthoz. Szeretnék lámpa nélkül feljutni a csúcsra, de egy hatalmas botlás után lemondok róla. Megállok, előszedem a lámpámat, amiben egy előző vándorlás elemei vannak. Öt perc múlva használhatatlan. A sötétben nem cserélek elemeket – kockázatos lehet –, ezért egy másik lámpát veszek elő. Ezzel látok rövid távon, de nem látok messzire, amire nagy szükség van akkor, ha az avar eltakarja az utat, s valahol, jó elöl kellene keresni tájékozódási pontot. Lelassulok. Nem tudom megmondani, valójában mekkora utat tettem meg. Talán már a szakasz végén kellene lennem, de csak most jön az emelkedő. S itt ez a hármas elágazás. Megyek erre, megyek arra, semmi sem jó. Ismét vissza. Megállok. Csend van és sötét. Állok.

Pár perc múlva fény csillan alulról. Társak jönnek, akik közül az egyik ismeri az utat. Meglepődöm. Ha egy kicsit jobban elfordulok, észrevehettem volna a folytatást. Elméleti kérdés, hogy magamtól is rájöttem volna-e erre, és mikor. Hárman megyünk tovább, de egy óra múlva a többiek kiállnak és hazamennek. Én tovább megyek. Innen ismerem az utat, gond nem lehet. Oly fürgén indulok neki a következő emelkedőnek, amennyire esti erőm engedi. Tudom mikor, minek kell következnie, és így is történik. Aztán egy dombtetőre érve megtörténik az, amire most még nem számítottam.

A sötétben is kivehetők azok a nagy, lomha tömegek, amelyek lassan közelítenek utam felé. Először nem is hiszem, hogy így van, de a tapasztalat igazolja a sejtést. Csendes konoksággal telepszik a tájra az október végi köd. A földönjáró ember nem veszi észre, de aki feljebb emelkedett, az belesüllyed a néma, átláthatatlan közegbe. Megyek tovább, de egyre nehezebb előrejutni, egyre lassabb a járásom, egyre jobban össze kell húzni a szemem, hogy észrevegyem a szükséges jeleket. Időről-időre meg is állok, megmarkolok egy fatörzset. Egészen közel viszem hozzá az arcomat, hogy az opálos közegben jól lássam a kérgét. Igen, elméletileg ismerem az utat, fényes nappal nem egyszer jártam rajta, de most sötét van, nagyon sötét, a Hold a Föld túlsó oldalán jár, a csillagok pedig láthatatlanul hunyorognak valahol magasan a ködpára felett. Elméletileg ismerhetem az utat, de most meg kellene találni. Ez más dolog, és most nagyon nehéznek látszik. Ismét előremegyek, eltévedek, pár perc múlva kiderül, hogy néhány méterre mentem el egy jól ismert szikla mellett, amit nem tudtam kivenni a ködben. Türelem – mondom –, türelem, ha lassan is, előrejutok. Nyugtalanságom enyhül, kicsit összeszedem magam. Megállok, hogy rendezzem gondolataimat.

Állok a sötétben, körülöttem a köd. Mit keresel itt, te, vén ember, egyedül, éjszaka a sötét erdőben? Józan ember otthon ül a biztonságos, fényes lakásban. Válaszolni kellene, de nem tudok, talán nem is akarok. Újabban nincs kedvem magyarázni sem az írásaimat, sem a viselkedésemet.

A lélektani önboncolás tudománytalan, a magyarázkodás komplikált, kényszeredett. Itt vagyok, mert ide hajtott a belső kényszer. Megpróbálok még egyszer végigmenni egy fárasztó úton, hogy igazoljam magamnak: képes vagyok tájékozódni egyedül, vagy megbízható útitársak segítségével. A fának támaszkodom, leveszem a szemüvegemet, amit elhomályosított a kimelegedett arcomról ömlő pára. Hunyorogva nézek a fehérségbe, s egy pillanatra látomások tűnnek fel.

Az ismeretlen doni katona temetése nem szomorú rekviem egy végzetes történelmi tévedésért, hanem jogos követelésünk meghiúsulása miatti kosztümös, zenés bánkódás. Gomolyog a köd. Az 56-os forradalmárok és pesti srácok alakjával mesterkedés a csillapodni látszó gyűlölet újraszítása hatalmi célokért. Köd. Vallási egyezkedések az úgynevezett lényeg fel nem adása nélkül. Köd. Emberekkel beszélve látom, miként változtatja haragos, indulatos személyekké barátaimat a jól szervezett információterjesztés. Köd. Nincs értelme bármit is tenni egy új atomháború ellen, mert ennek az országnak a parlamentje bármikor csatlósává lesz az erősebbnek. Fúj a sűrű köd. Jaj, fúj a köd.

Belekapaszkodom az utolsó ismert fába, és körüljártatom a lámpámat. Nincs más, csak köd. A lábam elé látok, már vagy még az is valami, de mi jelzi a következő szakaszt? Köd van és éjszaka. Úgy látszik, időnkint hallucinálok, nem vagyok magamnál. Pedig nincs más, csak köd.

Miben reménykedtem, amikor frissen szaporáztam lépéseimet a reggeli napfényben, megelégedéssel nézve le a völgyet borító fehér takaróra? Azt hittem, hogy a magasban nem gomolyognak ködfelhők, amik miatt szakadékba, vagy prózaian csupán gödörbe esik az eltévedt vándor? Valószínűleg nem gondoltam semmire, csupán hajtott a fény, az ősbizalom, amely nem méricskél és nem szereti a bagolyhuhogást. Az éjszakában időnkint meglátott csillagok azt súgták: egyszer eljön az idő, amikor végleg felül jutok minden ködön. Így van-e ez? Áll-e mindenfajta ködre?

Nekidűlök a fának. Aki nyavalyog vagy fél, az maradjon otthon. Újból felemelem a lámpámat. A vékony sugár, amellyel máskor akár száz méterre is pontosan felismertem az út jeleit, most fehér falba fúrja be magát, az átláthatatlanság burkát vonva körém. Valójában el kellene keserednem, s most mégis új felismerés kerít hatalmába. Ezzel a ködděl és ezzel az éjszakával együtt lesz teljes a világ. A köd és az éjszaka a valóság része. Összetartozik vele. Mint a nyár és a tél, a langyos eső és a hóvihar, a siker és a kudarc. Kicsit többet kell élnünk, hogy ne váljunk gyermetegen egy évszak rabjává. Hogy teljességében lássuk a világot vagy az életet, amelynek annyi arca van, és mind összefügg egymással. Kicsit többet kell élnünk, vagy tüzes kemencébe kell jutnunk, hogy egyszerre tudjuk dicsérni a hőséget és a hideget, a zúzmarát és a napsütést, a szélsusogást és a dörgő villámot.

Ez a világ. Ebben élek, és ebben járom az utamat napszakról-napszakra, évszakról-évszakra. Mással nem kell törődni. Ha elég jól meglátom a lényeget, talán megszépül a köd is, a sötétség is, és vállalom azt, hogy benne éljek, mozogjak, erőm szerint törekedjek az utam folytatására. Itt, ezen az éjszakán, biztos vagyok abban, hogy van cél, és tudom, hogy valakik jártak előttem. Jólesik ez a földhöztapadt embernek. Egy csúcsról, egy kis ideig, láttam a csillagokat is. Milyen kristálytiszta volt ott fenn az ég! Aztán lejjebb ereszkedtem, és már csak remélni tudtam, hogy vannak még csúcsok, és az égen továbbra is ott vannak a csillagok.

Még néhány óra, és a síkföldre jutva véget ér a vándorút. Fáradt, de jókedvű emberek ülik körül az asztalt, hogy együtt egyenek, és feledve minden nehézséget, meséljék egymásnak útjuk történetét. Egyek voltak az indulásban, egyek az erőfeszítésekben és egyek a célbajutás örömében. Akarták, és teljesült.

Minden ilyen egyszerű?

Merza József

Olvasók fóruma

Az előző számban megjelent „Harc a génmámor ellen" c. riport végkicsengését illetően komoly fenntartásaim vannak. A riportalanyt korántsem találom egyértelműen pozitív figurának. Nem osztom nézetét, miszerint „aki beszél a hitéről, annak nincs hite", és nem gondolom, hogy „a bizonytalanság az élet sója" (egyes élethelyzetekben ugyanis éppen a bizonytalanság a legőrjítőbb). Egyes megjegyzései ellentmondásosak és tudóshoz méltatlanok, pl. „megfosztottak minket a termékeny éjszakától", és: „a genetikusok a sötétség fényében dolgoznak" – tehát rossz erőkkel tennék a jót, ami lehetetlen (Mk 3,22-30).

Chargaff szerint az emberi sejt rend és szépség dolgában felülmúlhatatlan. Nos, minden bizonnyal nem egy rákos sejtet tanulmányozott. Önmaga mentegetésére hangsúlyozza, hogy ő csak baktériumokkal kísérletezett, mintha azok nem élnének. Merőben emberi (ámde nem tudományos!) álláspont az, hogy a rovarok, növények, baktériumok, vírusok „nem élnek", nem fáj nekik a csonkítás, hiszen nem kiabálnak (jóllehet talán más frekvenciákon megteszik), nincs lelkük, mert nem beszélnek stb. Gyerekes szemlélet, hogy csak *az* egyenrangú partner (teremtmény-testvér), aki emberi módon képes visszakiabálni vagy visszarúgni.

A híres riportalany állítólag kitárta a génsebészet kapuját, de ő maga nem lépett be rajta, mert visszarettent a lehetséges káros következményektől. Szerintem egy tudósnak a felfedezés után, még a publikálást megelőzően, ki kéne dolgoznia a lehetséges garanciákat is, hogy eredményei ne kerülhessenek avatatlan (etikátlan) kezekbe. Ki más tudná ezt megtenni, mint a felfedező, s ki másnak lenne ez a kötelessége? Régebbi kultúrákban csak különféle beavatások után kerülhetett valaki a tudás birtokába...

Minden találmányt lehet rosszra is használni, de ettől még fel kell találni és a jó szolgálatába kell állítani a dolgokat. Ez természetesen a genetikára is vonatkozik. Riportalanyunk a tévét ostorozza, ami jó példa. A televíziózás jó is, rossz is, és mindenképpen lehetne – legalábbis elvileg – jól csinálni (kevesebb adóállomás, rövidebb műsoridő, értékes anyagok, ifjúsági filmek, kódolható felnőtt szórakoztatás stb.).

A baj az, hogy a műsorsugárzás (valójában a direkt és indirekt reklámanyagok köré épített ún. „adás") érdekcsoportok kezében van, megvásárolt szerkesztőkkel. Néha azért „lesik" valami hasznos és jó is, csak az arányok rosszak, akárcsak az alkalmazott tudományok területén. A tudósok feladata lenne ennek megfordítása, mert ők vannak döntési helyzetben. Jóllehet a dolgok leggondosabb kezelése mellett is lennének vadhajtások, visszaélések, de az arányok gyökeres megváltoztatása esetén ez megérné. A genetikában is.

Az egészséges emberek és a vallási hatalmasságok könnyen megálljt kiáltanak a tudománynak: Eddig, és ne tovább! (Riportalanyunk is ezt teszi, mellesleg egy hosszú, tartalmas és boldog élet után, szinte a halál küszöbén. Így könnyű.) A beteg emberek és hozzátartozóik azonban már régen döntöttek: a terméketlen anya mindenképpen gyermeket akar, és a szervátültetésre váró alanyt csak az érdekli, hogy *legyen* vese, máj vagy szív. Aki operációra vár, az azt szeretné, ha az orvosnak biztos lenne a keze.

Nem olyan régen volt, mikor az orvos csak ruha alatt tapogatózva vizsgálhatta meg betegét, s anatómiai ismereteket, műtéti gyakorlatot csak lopott vagy titkon megvásárolt holttesteken lehetett szerezni. Mindez a már szerencsére túlhaladott vallási álláspontok miatt volt. (Bár nem az egyház haladta túl magát, hanem a világ lépett át ebben az egyházon, mint annyi minden másban is.)

Választanunk kell: irgalmasságot akarunk vagy áldozatot. Ha az utóbbit, akkor vallásunk miatt – helyesebben a vallási hatalmasságok előírásainak megfelelően – pl. saját gyermekeinktől is meg kell tagadnunk a vérátömlesztést; ha az előbbit, akkor le kell számolnunk tévhiteinkkel. (Ez valójában könnyű dolog, ugyanis mások tévhiteiről van szó, melyeket reánk erőltettek.)

Tévhit például, hogy nincs Isten. Van, és mivel kizárólag jó, ő irgalmasságot akar. Magyarul azt, hogy ami fáj, az ne fájjon. A „rossz" tehát nem tőle van. Ez a világ, ez az élet, ez a sors ugyanakkor rossz. (Ha a Természet természetes, akkor a fájdalom, az erőszak és a gyilkolás is természetes.) Tudós riportalanyunknak bizony igaza van: lépten-nyomon az Ördög névjegykártyáit vehetjük fel a földről. Semmi sem normális, nemcsak a betegség és a halál nem az, de még az ún. élethez szükséges anyagcsere sem, mi több: a szexuális tevékenység és a szülés aktusa sem.

Minden emberi dologhoz könny, veríték és vér tapad, életünk zajban, bűzben telik, esztétikai értelemben vett rondaságok közepette. Nem csoda, ha nem ússzuk meg fejfájás, rémálmok és hallucinációk nélkül. Vajon mi szükség van alvásra, menstruációs ciklusra, miért kell folyvást tisztálkodnunk és takarítanunk? Fáj a fogunk, görcsöl a hasunk, és a legkülönfélébb balesetek érnek bennünket. A gyermekbetegségek és öregkori változások már természetességszámba mennek, feltéve, hogy gyereket kérdezünk a klimaxról és öreget a mumpszról. „Minden kornak megvan a maga szépsége" – mondja a fiatal az öregnek, akinek már gyakorlatilag semmit sem szabad csinálnia. „Még előtted az élet" – mondja az öreg a fiatalnak, akinek még semmit sem szabad csinálnia. A köztes időszak pedig olyan rövid, hogy észre sem vesszük, már el is múlt.

A genetika tudománya megnyújthatná ezt a köztes időszakot előre- és hátrafelé is. Először is nem jönnének világra gyerekek „veleszületett rendellenességekkel", kóros hajlamokkal és allergiákkal megverve. Megszűnhetne az értelmi fogyatékosság, a testi csonkaság, feledésbe merülne a nyitott gerinc és a nem záródó gyomorszáj. Nem léteznének farkastorok és nyúlszáj, madárfej és dongaláb. A génsebészet korrigálhatná azokat a dolgokat, amiket egykor Taigetosz szikláján „kezeltek". A mai orvostudomány a minden áron való életbentartással „taigetoszol". A betegnek és hozzátartozóinak ez utóbbi a szörnyűbb.

Könnyen belátható, hogy nem a genetikai kísérletek fogják szörnyekkel elárasztani a Földet. Ez az ún. élet ugyanis már most „a pokol mintakatalógusa" (Chargaff kifejezése): Ezt csak azok nem veszik észre, akik fiatalok, egészségesek, szépek és éppen boldogok. S nemcsak az emberi, de az ember alatti világ is pokoli. Aki szisztematikusan nézi a Spektrum televízió műsorát, az tudja ezt. Élőben és színes-

ben látható az önzés, erőszak és gyilkolás. Gyakran az utódokat is felfalják és meghágják, a kicsinyek pedig már a fészekben is ölik egymást.

(Az ékszerdarázs példája a legszemléletesebb: ez a szemre gyönyörű rovar szépségével magához csalogatja nálánál nagyobb, de védtelen fajtársát, bénító mérget fecskendez bele, aztán lerágja szemét-fülét és tapogatócsápjait, majd a magatehetetlen lénybe beleülteti saját petéit, melyek kifejlődéséhez friss, élő anyag szükséges. Azok aztán szép lassan halálra rágják az áldozatot. Íme, a harmonikus természet, „melyben az Isten képe leírva vagyon".)

Tudósunk szerint a „génmámor" hatására sokan ki lennének zárva a szaporodásból, mivel csak a tökéletesek örökíthetnék át génjeiket.

Szeretnék rámutatni arra, hogy most is igen széles réteg van kizárva az idillikus családi életből, az értelmi és testi fogyatékosokon kívül még a kozmetikai (bőr-) betegségekben szenvedők is, továbbá azok, akik egyszerűen rondák.

A vallási hatalmasságok vagy hazudoznak a szépség kérdésében, vagy agyonhallgatják a témát, holott a külső megjelenésnek döntő fontossága van az egyén (és társa) boldogságát illetően. A csúnyák joggal ateisták, már ha megérik ezt a felnőtt időszakot. Ma is tömegek veszik igénybe plasztikai sebészek, szépségfarmok és kozmetikumok segítségét, ezek a milliók – utódaik javára – vevők lennének a génsebészet (a rendellenességnek már a sejtben való korrigálása) szolgáltatásaira is. Bizonytalanság és félelem helyett teljes lelki nyugalomban lehetne várni a kisbabát, akinek ilyen értelmű emberi jogai nem csorbulnának.

Az emberek túlnyomó többsége nem tartja magát szépnek, s tényleg nem is szép. Ez az egyik oka annak, hogy a világ nagy része csak vegetál igazi emberi élet helyett, a megszerezhetetlen boldogságot könyvekben, filmekben, fantáziákban „éli meg". A genetika eredményeitől tartók azt mondják, hogy a tervezéssel elveszne az emberi társadalom „színessége". Magam sem vagyok híve sem a technokráciának, sem a falanszter-rendszernek, bár a jelenlegi helyzetből nézve komoly előrelépés lenne.

Ha megállunk az utcasarkon, akkor zsibbadásig várhatunk, míg arra jön egy valóban szép nő. Ez törpe, az hórihorgas; ez dagadt, amaz gebe; ez gülüszemű, annak bajusza van; ez krumpliorrú, annak elállnak a fülei, ez elöl deszka, hátul léc, amaz pedig a pókot is ki tudná harapni a sarokból. Ez lenne hát az elengedhetetlen színesség? Ők biztos nem annak élik meg, s talán éveket adnának az életükből, ha másként lenne. Szóval, ha lakásínség van, akkor nem számít, hogy mindenkinek egyformát utalnak ki, lényeg az, hogy jusson. Azonkívül távolról sem lenne szó egyformaságról. Arról nem is beszélve, hogy az öngyilkosok, kábítószeresek, bűnözők és diktátorok száma drasztikusan visszaesne.

Az evilágbéli, nagybetűs Rossznak semmiképpen sem lehet előidézője a picinyke ember, aki úgy zuhan keresztül az ún. életen, mint egy kútba dobott kő, neki-nekiverődve az oldalfalaknak. Gyakran hangoztatott tévhit, hogy az embernek szabad akarata van. A genetikai kutatások is bizonyítják, hogy örökletes tényezők határozzák meg életünket, legalábbis (nagy) részben. Ehhez jön a környezet és a körülmények hatalma. Szó sincs tehát tiszta lapról, az emberi élet születéstől a halálig megalkuvások sorozata. Még a jó dolgok is árukapcsolásszerűek: a szex mellé vállalni kell a gyereket és a házasságot (legtöbbször ebben a kényszeres sorrendben).

A vallás itt is „segítségünkre siet", biztosítván bennünket, hogy ez a világ jó, az élet szép, az emberek szeretetreméltóak, az egyén egyszeri és megismételhetetlen alkotás, s ebben a minőségében a teremtés koronája. Megannyi tévhit, melyek ellenkezőjéről naponta meggyőződhetünk, s most már hozzájöttek a genetikai eredmények is, például a klónozás.

Szó sincs arról, hogy az ember a klónozással valami újat, Istentől független dolgot hozott volna létre. Az ember ugyanis nem képes semmi valóban újat alkotni: minden itt volt és van körülöttünk kezdettől fogva. Mi csak „feltaláljuk" őket, azaz beléjük botlunk. Nem tudunk mű-anyagot csinálni: a műanyag ugyanis szerves anyagok vegyülete, csak éppen ebben a formában nem fordul elő a természetben. Ahogy az acél vagy öntöttvas sem. A lehetőségekkel élni kell, legyen az atomenergia vagy génsebészet. Persze, meg is fagyhatunk, mint az ősember a kőszén tetején fekve.

A vallási hatalmasságok nem azért ágálnak a klónozás ellen, mert a tudósok embert teremtenének. Ez kezdettől fogva várható volt:

„Az ember ezt, ha egykor ellesi,
Vegykonyhájában szintén megteszi."

(Madách: Az ember tragédiája)

A baj az, hogy ezzel lelepleződnék valami. Azt már évtizedek óta hallani, hogy „a lélek az agyban van". Tehát gondolkodni is kell, nemcsak hinni. De az első klónozott emberről nyilvánvaló lesz, hogy lelke is van. (Erre Chargaff is utal.) Látszik majd a szemén, hallani lehet majd a hangján, érezni a simogatásán. Meg kell tehát majd alkotni a tételt: a lélek az anyag tulajdonsága. Az anyag egy bizonyos összerendezettségi szintjén lelket eredményez. S eme összerendezettség megszűntével a lélek is megszűnik. Mármint a *gépies* ember *gépies* lelke. Az „anyag" megmarad, mert az az Istené, sőt valamiképpen Isten maga. Itt, e világon valaki az Isten anyagával vircsaftol, s ez a valaki gonosz.

Az ember nem gép. De az állat és a rovar bizony gép. Azt teszik, amit beléjük programoztak. Gondolkodás nélkül, ösztönösen, a következményekkel nem törődve, azokat nem is ismerve. Ezért nem jó játékok, unalmasak. Az ember már nem egészen gép, de jórészt még az. Így már izgalmasabb! Ha nem akar valamit, mégis megteszi, pedig elvileg választhat. Na, nem igazán, de azért dönthet, bár könnyen manipulálható. Ebből a játékszer-mivoltból csak a gondolkodás, a tudás húzhatja ki az embert. A vallási hatalmasságok nem fogják. Ők ugyanis ellenérdekeltek.

Ha majd egyszer elindul egy atommeghajtású űrhajó egy testvéri civilizáció felé, akkor mindenesetre helyet fognak kérni rajta, híveiket képviselendő. (Természetesen az ablak mellett akarnak majd ülni.) Addig is ellenzik az atomenergiát, az űrkutatást, más civilizációk kutatását. Rángatják a kéziféket a haladás robogó autójában, ami erőszakos, durva dolog, és – szerencsére – hatástalan.

Ez persze csak költői kép volt. Mire erre sor kerül, addigra már szótárból kell kikeresni, hogy mit is takart az „egyház" fogalom. De nem is fölfelé vezet az út. A Kozmosznak csúfolt evilág „odafent" hideg és sötét, mesterséges fények (napok-csillagok) világítják meg. *Befelé* kell indulni, azaz gondolkodni, amíg nem késő. Holdunk kráterei intő jelek: bármikor telibe találhat bennünket egy golyó, akkor meg kezdhetjük elölről az egészet.

Pintér István
Pilisvörösvár

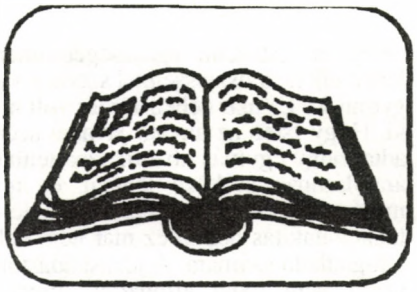

BIBLIA

Az októberi elmélkedéseket Király Ignácz, a novemberieket Garay András készítette.

Október 1. — Évközi 26. vasárnap — Mk 9,38–43.47–48 — Valahová tartozás és önvédelem

Valahol otthon kell lennünk ebben az életben. Ahol otthon vagyunk, azt védenünk, óvnunk kell. A kivívott önazonosságot, az elért társadalmi helyzetet is védeni kell. Így gondolják ezt a tanítványok. Ők közösséget alkotnak Jézussal, sajátos belső és külső megnyilvánulásaikkal egyedi kört alkotnak a társadalmon belül. Egyik ilyen sajátosságuk, hogy mesterükre hivatkozva, Jézus nevében, az ő erejében teszik a jót. Ez a tevékenységük olyan hatékony volt, hogy más is Jézus nevében végzett ott rendkívüli jótetteket anélkül, hogy a tanítványi közösségbe tartozott volna. Milyen is az ember! János apostolék reakciója tipikus: megtiltják a kívülállónak, hogy Jézus nevében működjék. Mondhatnánk: ne ékeskedjék idegen tollakkal. Idegen, hiszen nem vállal közösséget a tanítványi körrel. A valahova tartozás pozíció-öntudatot hoz létre. Ez pedig könnyen átcsap hatalmaskodásba. A hatalom sajátos megnyilvánulási formája a tiltás, engedélyezés. Aki engedélyez vagy megtilt, az úgy gondolja, hogy akaratának nem teljesülése esetén megfelelő szankciók is rendelkezésére állnak. Az öntudatnak és az intézkedési ambícióknak nem voltak híjával a tanítványok sem: rendezték Jézus körül az embereket (Mk 8,1–10), távol tartották a gyerekeket (Mt 19,13), próbálkoztak Jézus utánzásával (Mk 9,18). Számukra teljesen természetes volt, hogy meg kell büntetni az őket be nem fogadó falvakat, és hogy meg kell tiltani, ha más úgy csinál, mintha közéjük tartozna, holott nem jár velük. Meg kell védeni a közösséget, nehogy valaki lejárassa, de akkor is, ha jót tesz, hiszen milyen alapon hoz hírneves gyümölcsöt, és ugyanakkor nincs is a szőlőtőn.

Jézus nem helyesli tanítványai intézkedését és gondolkozását. A világban élő gonosz erők ellen jó, ha minél több ember lép föl, akár beletartozik a jézusi alapközösségbe, akár nem. A valahova tartozás alapvető emberi vágy. Megvalósulása egy kereső folyamat eredménye. Az egyre jobbá levés pedig létünk alapkövetelménye. Valamely közösségbe való belépés, bekerülés nehezebb, ha a már bent lévők utasításokkal, tiltásokkal fejezik ki identitásukat. Védekezni Jézus szerint a kígyó okossága és a galamb keveretlensége alapján kell, vagyis nyitott értékfelmutatással. A Jézus nevében jót tevő nem fogja szidalmazni azt, akinek nevében jót tesz, sőt lehet, hogy egyszer maga is csatlakozni kíván a tanítványi körhöz. Vonzó az a kör, ahol örülnek minden jótettnek, ahol nem tagsági könyv függvénye az Isten Országának építése. A barátok utáni vágy és a hatékonyabb működés úgyis keresi az egyfelé nézők egy közösségbe kerülésének lehetőségét.

Október 8. — Szűz Mária, Magyarok Nagyasszonya — Lk 1,26–28 — Csak áldani tud!

A hívő katolikus keresztények egyénileg is, csoportosan is, nemzetileg is igyekeztek elérni, hogy az égiek különleges bánásmódban részesítsék őket. Mi magyarok is, Szent István révén Mária oltalmába helyeződtünk. A nemzetvédő földi erőkhöz bizony nagyon kellett az égi segítség reménye. Jézus értékszemlélete szerint a baj csak ott volt, hogy legtöbbször más népek ellen és nem más népekért is akartunk erősek és jámborak lenni. A bűn elleni küzdelemben fennáll a veszély, hogy a bennünket fenyegető rossz, bűn megtestesül és pogány Koppánnyá, kutyafejű tatárrá, pogány törökké válik. Ha a fenyegető veszély kereszténynek mondott néptől jött, akkor itt is, ott is lobogtak a máriás zászlók, zúgott a „Mária, segíts!” kiáltás. A vesztes elhagyottnak, a győztes áldottnak gondolta magát.

Ami az Isten szándékával ellentétes, abból jó lenne kihagyni őt. Ami Jézus szándékával ellentétes, abból jó lenne kihagyni édesanyját is. Az emberiség véres gladiátor-harcát Mária alighanem úgy sírja végig, mint felnőtt gyerekei verekedő küzdelmét az édesanya. Kisgyermekkoromban a legkisebb és leggyengébb voltam, így bunyó esetén én voltam legalul. Édesanyám merőkanala felül levő bátyáimat érte, hozzám fölsegítő keze ért el. Ha Mária Jézussal harmóniában van – és miért ne lenne –, akkor nincs merőkanala sem, csak minden gyermekét fölsegíteni akaró keze, édesanyai keze.

Nekünk, magyaroknak fölemelkednünk bizony sok mindenben kellene. Történelmi sebeinken nem segít, ha önsajnálattal újra és újra föltépjük azokat. Az adott lehetőségeken belül törekednünk kell az Istennek tetsző életre. Törekednünk kell arra, hogy a szláv tengerben még élő magyar nyelvünk ne gyilkolja meg saját magát azzal, hogy a szerető őrzést, művelést csak szűk értelmiségi kör tekinti feladatának. A többség az imát maradiságnak, a trágárságokat modern vagánységnak gondolja. Nyelvünkben is haldoklik a nemzet. Mária segíts! Törekednünk kell arra, hogy a kivagyiság gőgjére hajlamos karakterünk felelős öntudattá nemesedjék. Miért ne élhetnénk meg mi is választott népként magunkat, akiket Jézus arra választott ki, hogy a sokféle népfajta egybeszeretésének csodája legyünk ebben a régióban. A történelem eddigi kiválasztottság-atudatú népei vagy önérvényesítő kiváltságos klikké torzultak, vagy eleve mások ellen irányultak. Mi lenne, ha Jézus másokért élő életre hívó szavát mi hallanánk meg, és mi akarnánk megpróbálni az Isten Országát a földön. Milyen szép is lenne, ha nem hullahegyeken álló győztes kezében lengene a máriás lobogó, hanem édesanyai áldás alatt egymás segítésén fáradozó ember- és néptestvérek töltenék be a Kárpát-medencét. Mária, segíts!

Október 15. — Évközi 28. vasárnap — Mk 10,17–30 — Gazdagság – szegénység

A gazdag ifjú valóban gazdag. Vagyoni helyzete a tömegek fölé emeli. Morális tartása is “gazdag”, hiszen módszeresen igyekszik megfelelni az általa ismert legmagasztosabb életelvnek, a Tórának és az ebből kifejlődött hagyománynak. Kiemeli a tömeg fölé ez a rendezett élet. Tudja is ezt magáról, és a gőgtől csak az menti meg, hogy vágyakozik a további fejlődésre. Jómódja miatt nem értékelődik Jézus szemében, bármily tisztességesen jutott is hozzá; de nem értékelődik különösebben Tóra-teljesítése miatt sem. Fejlődni akarásával hívta fel magára Jézus figyelmét. Ez a fiatalember éhezte és szomjazta az igazságot, ezért nem elégedett meg azzal, ahol tartott. Ő is hallott Jézusról, de őt nem a csodatevő rabbi vonzotta, hanem az, hogy Jézus másként és más tartalommal hirdeti az Isten Országát, mint az eddigi tanítók. Tanítja és éli, tehát hiteles, “jó mester”. Boldog, aki éhezi és szomjazza az igazsá-

gosságot: kielégítheti éhségét és szomjúságát. Boldog, aki tudja, hogy életének értelme van, hogy ezt keresni hasznos és jó. A már meglátottakhoz való hűség akkor boldogít igazán, ha magában hordozza a továbbfejlődés vágyát. A továbblépés következő lépcsőfokához lehetünk érettek és éretlenek. Az ifjú éretlennek bizonyult a számára következő lépcsőfokhoz. Zakeus magától rájött az ő következő lépcsőfokára: négyszeresen kártalanítani a megcsaltakat, és vagyona felét szétosztani a szegények között (Lk 19,8). A gazdag ifjú éhezte és szomjazta az igazságot, de amikor Jézus kielégíti szomjúságát, akkor boldogság helyett elszomorodás az eredmény. A fejlődésképtelenség – bármely fejlettségi szinten – szomorú dolog. Jézus szemében a fejlődés iránya és végső eszményi határa a mennyei Atya tökéletessége. Az ifjú addig volt boldog, míg jó lendülettel haladt az istennektetszés útján. Sokkolólag hatott reá Jézus útmutatása. Ezután már nem lesz nyugalma és békessége, ha igazán megérintette Jézus tanítása. Az ő tudatában az élhetett, hogy Jahve áldásának alapvető jele a testi egészség (Jób esete), a sok fiúgyerek és a virágzó vagyoni helyzet. Jézusról is tudhatta, hogy testi-lelki gyógyításokat végez, méltán gondolhatta Istentől hitelesített rabbinak. Ha Isten akarja a testi-lelki egészséget, miért lenne ellene a tisztességgel szerzett vagyonnak? Ez már nehéz kérdés volt neki. Hogy Isten az anyagi javakat azért adta, hogy egymás közötti szeretetünk áramlásának eszköze legyen, és így minden ember részesülhessen belőle – tudatátalakítás nélkül ez már nem volt elfogadható számára. A jézusi adástörvényt nem tudta elfogadni, elment. Szomorúsággal záródott ez a találkozás. Úgy akart igaz ember lenni, hogy az ne veszélyeztesse anyagi jólétét.

A meglátott és belátott dolgok kötelezneknek. Köteleznek az azokhoz való hűségre és a továbbfejlődés lehetőségének keresésére.

Október 22. — Évközi 29. vasárnap — Mk 10,35–45 — Hatalmi verseny helyett szolgálati verseny

A növekedés vágya minden életképes emberben ott van. A biológiában a növekedés mennyiségi gyarapodást jelent. Amiben növekedés van, az egyre több lesz, egyre nagyobb lesz. A testi növekedés mellett beszélünk hatalmi növekedésről, pozícióbeli és anyagi növekedésről, gyarapodásról. Sajnálatos tény, hogy az ember ösztönösen sem választja a jó utat a benne levő vágyak megvalósulásához. Gazdagodni a másoké elvételével, nempedig az egymást megajándékozó adás-áramlással akar. Biztonságban élni mások feletti uralommal akar, nem pedig a kölcsönös egymásra vigyázás elterjesztésével. Nagy akar lenni mások elnyomása árán, és nem vonzódik a másokért élő szolgálatban való naggyá levéshez. A Jézus által képviselt boldogulási utat igazán még nem próbálták ki az emberiség történelme során, tisztelet annak a néhány próbálkozásnak, mely valamely részt megértve ebből az Útból, reá tette életét. Halálukkal vagy röviddel utána be is fejeződött a próbálkozás. Nem vonzó az adás-áramlásba kezdeni egy jövőbeni egymást gazdagítás reményében. Nem vonzó szelíden elviselni a biztonságot veszélyeztető agresszivitást egy majdani egymást támogató társadalom reményében. Nem vonzó az emberek szemében megkicsinyülést jelentő szolgálatban élni egy valamikori mindenki-mindenkit szolgálása reményében. Nem könnyű, de lehetséges, sugallja a jézusi életmű. Az ember mégis idegenkedik ettől az Úttól. Lehetséges lenne, hogy az eredeti bűn hatékonyabb lenne, mint az eredeti Istennek tetszés?

Az Isten útja csírájában ott van pedig mindennapi életünkben. Szülőként hányszor alkalmazzuk a naggyá levés szolgálati útját: „Rád bízom a kisebb testvéredet, hiszen te olyan nagy vagy már!" Az Édesanya embert próbáló áldozatvállalásai teszik őt „*nagy*szerű" anyává. Az igazi *nagy*szülő gyermekeit felnőtté segítő szülő és unokáinak idős korú gyermek-társa. Gondoljuk meg: igazán azokat tartjuk nagynak, akik önmaguk menedzselése helyett mások kibontakozásán fáradoztak, példaképmagasságba emelkedtek önfeláldozásukkal. Még a profán életben is az a sportoló a nagy, aki a győzelem reményében heroikus munkára fogja magát, és eléri, hogy hazája himnusza hangozzék fel munkája gyümölcseként. Azt tartjuk nagy csapatnak, melyben összejátszanak a tagok, egymást támogatóan, egyéni adottságaikra építően. A világ reklámnyelvezete rettentően eltorzítja ezt az önátadásra épülő nagyság-fogalmat, de rajtunk fordul, hogy mit tartunk értéknek és mit nem.

Jézus Istene szolgálati versenyre hív. Nagynak szeretne látni bennünket. Ahogyan a szerelem tartósságának titka az egymást boldogítani akarás, ahogyan a család titka a közösségért vállalt önfeláldozás, úgy az emberiség Isten szerinti boldogulásának titka sem lehet más.

Október 29. — Évközi 30. vasárnap — Mk 10,46–52 — A vak

A vak Bartimeustól megkérdezi Jézus, hogy mit tegyen vele. Nem tudta, hogy ez az ember vak? Hatáskeltés céljából kérdezte? Vallomást szeretne hallani Bartimeustól? Minden lehetséges. Miért ne volna lehetséges az is, hogy Jézus hallani akarta, hogy a vak vajon ezt a fogyatékosságát tartja-e a legnagyobb bajának? A testi fogyatékosság nagyon befolyásolja az ember mindennapi életét. Jézus szerint mégis jobb az embernek, ha fél lábbal üdvözül, ha félszemmel bejut, mintha ép testtel elkárhozik. Jobb a búzaszemnek, ha elhalásra rendezkedik be a termés érdekében, mintha gyümölcstelenül, csíraképtelenül őrzi mag-állapotát. A léte valamiért van, valami célból van. Jézus Istenének nem a biológiai egészségünk a legfontosabb, hanem Országának megvalósulása bennünk, általunk.

Az ember másként gondolkodik. Ha megsérül egy ujjunk, akkor az köti le figyelmünket, és el is felejtjük a tizenkilenc egészségeset. „Csak egészség legyen!" – mondjuk az egyéb bajok elviselésének könnyítése céljából. Anyagi és egyéb erőinket nem méricskélve vetjük be szeretteink vagy magunk gyógyulása érdekében. Nagyon önveszélyes, ha az ember mulandó értékek szerint rendezi be az életét. Mennél mulandóbbak az életünket meghatározó erők, annál kiszolgáltatottabbak vagyunk, annál könnyebben elveszíthetjük életünk értelmét. „Öngyilkos leszek, ha elveszítem a szemem világát!" – mondta egy műtét előtt álló fiatalember. Létünk értelme több, mint a látás. Szegény Bartimeus azt hitte, hogy ha látni fog, akkor boldog lesz. Pedig gyógyulásával csak a test világossága valósult meg. A lélek világossága egy sokkal mélyebb látás eredménye. Meg is szoktuk különböztetni a nézést a látástól. A szem a nézés eszköze, és lehet a látásé is. De ehhez a látáshoz a szem kevés. A fény törvényszerűségeinek ismerete kell ahhoz, hogy a látszat mögött megragadhassuk a valóságot. Az ember istenképű törvényszerűségeinek tudatosítása kell ahhoz, hogy a látszat-élet mögött felfedezzük a megmaradó Életünket.

Aki látón él, az a dolgok értelmét, a valóság és a történések üzenet-értékét is meg tudja ragadni. A személyes megszólítottság meglátása nagy erőforrása a hívő embernek. Célra irányuló szem a cél szerint rendezi és értelmezi a valóságot. A szellem és a lélek célt meglátó képessége nem áll meg a megtapasztalható világnál. Folyton kereső, mélyülni akaró személyiségünk túllép a test eszközének határain. Testi szavakat használva teszünk létünk legmélyét érintő megállapításokat, és megállapítjuk, hogy „jól csak a szívével lát az ember". Bartimeus esete nyomán így kérhetjük Jézust: Uram, arra vágyom, hogy szívemmel látó ember lehessek!

November 5. — Évközi 31. vasárnap — Mk 12,28b–34 — A szeretet törvénye

Minden zsidó számára egyértelmű volt Jézus válaszának első része. Hiszen a Mózes V. könyvéből idézett mondatot naponta többször elmondták, s a törvény utasítása szerint kis lapra írva maguknál tartották, fejdíszként viselték homlokukon és az ajtófélfába dugott mezuza-papírtekercsként otthonukba érkezéskor és távozáskor megérintették. Isten szeretetének parancsa ma is minden zsidó számára a legfontosabb parancsolat. Az Istent a szeretetnek bemutató Jézus e mondatot összekapcsolja a Leviták könyvének felebarátot szeretni felszólító mondatával, értésünkre adva azt, hogy Isten szeretete és a felebarát szeretete ugyanannak a törvénynek a két oldala, és Isten Országában e kettő végérvényesen összetartozik. Ez a törvény beteljesítése, amiért Jézus jött. A felebarát fogalmát Jézus az irgalmas szamaritánus példabeszédében tágította emberiség nagyságrendűre, mert a az zsidók számára elsősorban saját népük tagjait jelentette. A felebarát szeretetével Jézus az etika rangját a dogmatika rangjára emelte, és kéri mindezt követőitől is.

A két mondat összekapcsolása az eltelt kétezer év ellenére ma is csak kevesek számára nyilvánvaló. Amikor Szilveszterkor egy-egy egyházközség számot vet az elmúlt évről, elsősorban a szentségekhez járulás számában méri le a hívei isten-szeretetét, a másik ember szeretetéről nem esik szó. Milyen jó lenne hallani, hogy: ennyi beteget látogattunk meg, ennyi fiatalnak beszéltünk a szervezett erőszak elutasításáról, ennyivel segítettük a rászorulókat, ennyi kenyeret kentünk meg az éhezőknek, ennyi házat építettünk fel az árvízkárosultaknak. Ha egy idegen civilizáció megfigyelője jelentést küldene az emberiségről, megfigyelésében az állna: az emberek alapvetően egyformák, de néhányan közülük vasárnaponként tornyos házakba járnak. Hiszen a keresztények éppúgy válnak, veszekednek, irigykednek, lövöldöznek egymásra, mint a nem keresztények. Hiszen éppúgy magányosak, kiszolgáltatottak, mint a másik ember, s a létharcban ugyanazon eszközökkel vesznek részt. Talán csak az irgalom szentjei vagy az utolsó évek közösségi mozgalmai jelentenek vigasztalást és kiutat ebben az abszurditásban.

Az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember természetes módon vágyik arra a biztonságra, hogy Isten elfogadja őt. Ki és hogyan igazolja előttünk ezt az elfogadottságot? A jó keresztény ezt az Egyházára bízza, mely a szilveszteri statisztika egyre csökkenő rubrikái mellől szemléli fogyatkozó híveit. Pedig milyen lehetőségeket jelent ez a bizalom a hívek gondolkodásának és életének átalakítására, és ezen keresztül egy autentikus keresztény magatartás helyi és egyre táguló méretű kialakítására. Az írástudók és vezetők felelősségét Jézus nem győzi hangsúlyozni.

Az Isten és emberszeretet összekapcsolásának újdonsága mellett Jézus a szeretet hogyanjáról is beszél, mert az emberek akkor is elfelejtették, és ma is elfelejtik ennek a soksíkúságát. Olyannyira, hogy az egyik lelkiségi mozgalom büszkén írja zászlajára: „Felejtsd el, hogy van fejed!” Pedig az istenszeretet egyoldalúsága (pl. csak az értelmi, vagy csak az érzelmi szeretet) saját istenképünket teszi egyoldalúvá, és saját személyiségünket torzítja el. Mintha nem lenne szükség egészséges, érett személyiségű emberekre! A személytől személyig érő kapcsolatokban, közösségi műhelyekben bontakozhat ki igazán az ember érzelmekkel és értelemmel egyaránt szeretni tudó képessége, ebből fakadó keresztény felelősségvállalása és tettei. Ez az igazi vallásosság, az Istenhez tartozás, az Istennek tetsző élet, amely több minden égő áldozatnál, vallási megnyilvánulásnál, liturgiánál, mert azok nem célok, hanem eszközök, nem az istenkapcsolatunk csúcspontjai, hanem szükséges segítői az Úton járásunknak. De akarunk-e ezen az úton menni? Hiszen ez keskeny, göröngyös, veszélyekkel és buktatókkal teli, és keresztet cipelő emberek taposták ki előttünk. De egy hegyre vezet, amelynek a túloldalán Isten csodálatos országa vár mindannyiunkra.

November 12. — Évközi 32. vasárnap — Mk 12,38–44 — A szeretet gesztusa

A jézusi örökség hangsúlyos eleme az adás törvénye. Az Istenhez tartozó ember adakozó, szétosztó ember. Mivel a pénz megszerzésére fordított időt mástól (pl. család, hivatás, szabadidő) vesszük el, az ember érzékenyen figyeli – figyelné – pénzének további sorsát. Jó helyre adok-e? A bizonytalanságot tovább növeli, hogy a nagy segítő szervezetekhez (UNICEF, Vöröskereszt, egyházak) befolyó összeg jelentős része a szervezetek önfenntartására megy el, és csak a töredéke válik tényleges adománnyá. Tekintettel arra, hogy nem áttekinthető a pénzek útja, nincsenek nyilvános könyvelések, adatok – az emberek bizalmatlanná váltak, s a gyűjtések összege elenyésző az igényekhez képest. A közösségi életben is inkább választjuk a személytől személyig érő adás útjait.

A jeruzsálemi templom özvegyasszonya nem méricskélt. Ő feltétlen bizalommal volt a törvény és a vallási vezetők iránt. Ismerjük ma is az öreg nénik – kiknek mindenük az egyház – mentalitását, erejükön felül, már-már a szükségesből adakoznak. Jeruzsálem tehetősei is adakoztak, a feleslegből a törvényes előírás szerint. Jézusnak nincsenek illúziói a pénzek útját illetően, de itt nem ez a fontos neki. Ezért nem dicséri meg személyesen az asszonyt, sőt lépten-nyomon tiltakozik a kultusz körüli üzletelés ellen. Most az adás lelkületét nézi. Isten szentháromságos, örök adásból álló világához az özvegyasszony adása hasonlított. Követei számára ez a túlcsorduló, nem méricskélő adás a példa. A szív bőségéből, de okosan, konkréten.

Örökzöld téma templomunkban, hogy a gitáros közösségi énekek helyénvalók-e a liturgia alatt. Kerek-perec megkaptuk a választ: amíg az idős nénik adják az egyházi támogatás döntő részét, népénekeket kell énekelni. Aki fizeti a nótát, annak húzzák. A pénzért ellenszolgáltatás jár: liturgiában, prédikációban. Sajnos falvainkra ez a jellemző, s csak a nagyobb városi plébániák engedhetik meg maguknak a liturgiák sokszínűségét, a szellemi és lelki igények differenciált kezelését. Nem beszélve az állami pénzről. A támogatás függést, sőt elvárások teljesítését, lojalitást jelent. Ez a történelmi egyházak egyik csapdája: nem tudnak anyagilag függetlenek maradni, ezért örökös alkalmazkodásban kénytelenek élni, sokszor elárulva vagy megmásítva a jézusi örökséget. Jeruzsálemben is így volt.

A másik csapdába a teológusok esnek. Ahhoz, hogy valaki a teológiában jártas legyen, hozzá tudjon tenni valami újat az eddigiekhez, rengeteg tanulásra és összetett ismeretekre van szükség. 10–15 év tanulás után van az ismeretek olyan birtokában a teológus, hogy új következtetéseket vonhat le, és megfelelő szakirodalmi ismeretekkel és tudományos igényességgel publikálhat. Addig eltartott (Németországban havi 8000 márkáért) és kiváltságos. Ha tanulása során az Egyház tanításával ellentétes nézetekre jut, rögtön a kereten – tehát a fenti biztonságon – kívül találja magát, és gondoskodhat saját magáról. Jézus pontosan ismeri ezt a mechanizmust, és óv az írástudókról. Hiányzik belőlük Isten gyermekeinek szabadsága, a szív romlatlansága, amellyel az ember meglátja, mit akar az Isten.

Emiatt a romlatlanság miatt volt a tömegnek nagy öröm hallgatni Jézust. Hozzájuk szólt, az ő nyelvükön, őket meghallgatva. Őszintén, keveretlenül. Tanítására rímelt az egyszerű emberek természetes jósága és igazságérzete. Az ember istenarcúsága. Végre valaki ki meri mondani, hogy Isten világa egyszerű, belátható, követhető világ. Lemondásokkal ugyan, de a százannyi ígéretével. És élhető lesz így a világ, mindenki számára.

Bár ma is öröm lenne hallgatni minket! Tapasztalni, hogy a Jézusra figyelő, istenkapcsolatából táplálkozó, önmaga köré családot és közösséget gyűjtő tanítvány élete példájával és szavaival megoldást jelent az egyén és a társadalom számára. Ma még kis mustármag ez, de rajtunk is áll, hogy nagy fává növekszik-e.

November 19. — Évközi 33. vasárnap — Mk 13,24–32 — A szeretet ébersége

A környezetvédők és egyes természettudósok szerint apokaliptikus időket élünk. A közelmúltban megjelent, *Vészharang* című könyv jó összefoglalása azoknak a folyamatoknak, melyek egyre jobban ellehetetlenítik az életet a Földön. Szól az ózonlyuktól, a globális felmelegedésről és az ennek következtében pusztító viharokról és szárazságokról, az új betegségekről, az immunrendszer megpróbáltatásairól, a fegyverkezésről, a túlnépesedésről, az ember elmagányosodásáról, szóval mindarról, ami ma már csak a fejét homokba dugó ember előtt nem nyilvánvaló. A javasolt megoldás is radikális: a fogyasztás visszafogása, osztozás, születésszabályozás, újraerdősítés. A tudósok által felkínált megoldásokhoz a kikényszerítés eszközét javasolják: meg kell tiltani, el kell rendelni, érvényt kell szerezni, ha kell erőszakkal is. Szóba kerül az ivóvízbe kevert fogamzásgátló, a termelés nemzetközi ellenőrzés alá vonása, az energia-fejadag stb. Az eljövendő idők apokaliptikusak.

Ha a kétezer évvel ezelőtt élt názáreti ács példáját követte volna az emberiség, és a szeretet útját választotta volna, ma minderre nem lenne szükség. Hiszen a szeretetben élő, osztozó ember harmóniában él embertársaival és környezetével, s önként korlátozza magát a közösség javára. De Jézus tudja, övéi mindig kisebbségben lesznek, s hangjukat elnyomja e világ összes zaja, propagandája és erőszakszervezetei.

A búcsúzó Jézus hasonló kataklizma képét tárja elénk, a földi létezés véget ér, s a szolga alakban köztünk járó Isten megmutatja létének másik, királyi arcát. Ez az arc sugárzott a színeváltozáskor, e hatalom birtoklása szőtte át Jézus szavait a nagytanács előtt, ez adta a hátteret a golgotai példamutatáshoz. Nem kell, hogy illúzióink legyenek: az evangélium egyértelműen beszél a végidőkről. aminek pontos idejét egyedül az Atya tudja. És a végítélet nemcsak a világ pusztulása lesz, hanem kinek-kinek a saját megítélése is. A nagy szétválasztás, a jobbra vagy balra állás ideje.

A mindenkit szerető Jézus képe nehezen illik össze az apokalipszis bírójával. De tudomásul kell vennünk: Isten szuverén ura a világnak. Részéről csak az lenne a szeretetlen, ha nem mondta volna meg az ítélet alapját, ha nem lennének pontosan megfogalmazottak azok a törvények, melyeket betartva az ember jobbra, vagy nem betartva balra kerül. János evangéliuma 12,47–48 versében olvashatjuk Jézus szavait: *„Ha valaki beszédemet hallgatja, és nem őrzi meg, én nem ítélem meg azt, mert nem azért jöttem, hogy a világot megítéljem, hanem hogy megmentsem a világot. Van valaki, aki megítéli azt, aki elvet engem és beszédeimet el nem fogadja. Az Ige ítéli el, amelyet szóltam, a Ige ítéli el azt az utolsó napon.”* Az ítélet szempontjai tehát adottak, a törvények megismerhetők, a látás nem tükör által homályos, hanem egyértelmű, sarkított, jól kontúrozott.

Az emberiség történetében számos apokaliptikus korszak volt. A világvége minduntalan elmaradt. Elmaradt a nérói cirkuszi játékokon, elmaradt a pestisjárványok alatt, elmaradt a birkenaui hideg éjszakában, elmaradt az évezredek váltásakor, s talán elmarad a vázolt kataklizmák idején is. És elmaradt az éberség, a figyelem is. Valljuk be őszintén, nem tudunk mit kezdeni a végidőkkel. Nagyon is távolinak, bizonytalannak tartjuk. Nem úgy, mint az első keresztények, akik szinte naponta várták, és ez a várakozás adott nekik életerőt az életáldozatokhoz. S mivel nem várakozunk, a nagy tettek is elmaradnak, szépen beleilleszkedünk az e világi élet játékszabályaiba. A kereszténység ellaposodott. Akik a végidőket várják, nevetség és borzongás tárgyai. David Koresh, vagy Jones tiszteletes követői kollektív öngyilkossággal kívánták megváltani a belépőt Isten Országába.

Mindenek ellenére olvasnunk kell a jelekből és ébernek lennünk, de elsősorban a jézusi törvények szerint kell berendeznünk az életünket. Amíg nem késő – hogy ne legyen késő.

November 26. — Krisztus Király ünnepe — Jn 18,33b–37 — A szeretet királya

Krisztus Király? Nem ellentmondásos ez? Hiszen minden asszociációnk a királyokról az uralkodás, az erőszak, a kiváltságok és az elnyomás képet vetíti elénk. Még a jó királyok is gazdagok, ellenségeiket kegyetlenül pusztítók voltak. Hogy fér össze Jézus királysága mindezzel? Jézus Pilátus előtt rögtön leszögezi: sehogy. Ez a királyság nem e világból való. Isten Országát e világ törvényeivel berendezni képtelenség. Mert mi ennek a királyságnak, ennek az országnak a belső törvénye? A szeretet.

A kereszténység 2000 éves történelmében mégis végigkísérhető az a vonal, ahol a Krisztust követők próbálkoztak megvalósítani egy olyan országot, társadalmat, közösséget, melynek alaptörvénye a szeretet. Ezek a kezdeményezések annyira irritálók voltak a kívülállók, elsősorban a környező uralkodók számára, hogy a történelmi szituációtól függetlenül gyorsan vagy lassan, de végeztek velük.

Egy történelmi példa. III. Sándor pápa 1163-ban zsinatot hívott össze Toursban, és megtiltotta, hogy bárki érintkezzék a waldensekkel. Mit írnak róluk a korabeli és a későbbi feljegyzések?

Krisztus szavait tekintették a legmagasabb isteni kinyilatkoztatásnak, s minden kérdésben az evangéliumok szelleméhez igazodtak, ez határozta meg életüket és tetteiket. Az volt a hitük, hogy a Szentlélek oly mértékben hat a tanítványokban, amilyen mértékben engedelmeskednek Jézus szavának, és hűségesen követik Őt. A nagy igazságokat úgy tekintették, mint közösségi életük alapjait. A Szentírásban a Hegyi beszédet tekintették a hitélet legtökéletesebb foglalatának, amely igazi zsinórmérték Isten gyermekei számára. Szembefordultak a háborús vérontással és ellenezték a halálbüntetést. Bírói eljárást sérelmeik orvoslására nem vettek igénybe. A megismert bibliai igazságokért készek voltak meghalni is. Az igazi kegyes élet volt számukra a legnagyobb érték, minden vágyuk az volt, hogy jókat cselekedvén csendességben szolgálhassák Istenüket. Kötelességüknek tekintették a szegényekről való gondoskodást, s amikor a magánházak már nem bizonyultak kielégítőknek, egyszerű imaházakat építettek, amelyben olyan helységek is voltak, ahol a szegények és öregek lakást és gondozást kaptak.... 1486-ban III. Ince pápa bullát adott ki, melyben felhatalmazta a cremonai főesperest az eretnekek kiirtására. Ennek eredményeképpen 18 ezer katona szállta meg a völgyeket, és támadásba lendültek...

Korunkban talán újra alkalom nyílik ennek az Országnak az immanens megvalósítására. Az elvek nyilvánvalóak: a jézusi örökség autentikus része az osztozó, szeretetre épülő, kiváltságokat nem ismerő közösség. Itt Krisztus „uralkodik” azáltal, hogy minden ember életének középpontjában ő áll, és ő jelképe és megvalósítója a közösség összetartozásának és egységének. Ha tehát Jézust királyunknak nevezzük, ezzel azt akarjuk mondani, hogy Isten nem egyénileg akar Atyánk lenni, hanem közösséggé akar formálni bennünket. Hiszen a Miatyánkot és nem az „Enatyámat” imádkozunk az Úr imádságként. S mire kell, hogy példát adjon ez a közösség, és a közösségek „országnyi” összefogása? Az osztozásra, a szelídségre, az egyszerűségre, a teremtés megóvására, a kiváltságot nem ismerésre.

Önmagunktól pedig azt kell megkérdeznünk, milyen út vezet mindennek felismeréséhez, mert – bár nem szeretjük – ugyancsak részesei vagyunk e világnak, és zsigeri módon tiltakozunk a teljesebb osztozás ellen, hivatkozva a családra, a megélhetésre, a társakban rejlő kockázatra. Pedig csak a szívünket kellene hozzáigazítani az evangélium szelleméhez. Pedig csak meg kellene értenünk a „százannyit”-kapás világát. Csak be kellene látnunk a közösségi együttélés felszabadító és védelmet adó voltát. Az anyagi feltételek már régen másodlagosak, fizetés, vagyon van bőven. Csak hozzánőttünk.

Vagy csak bizonytalanok vagyunk, mint a madárfióka az első kirepülés előtt, s téblábolunk a fészek peremén. Pedig szárnyaink már kinőttek, s a légáramok repülő, kitárt szárnyainkra várnak.

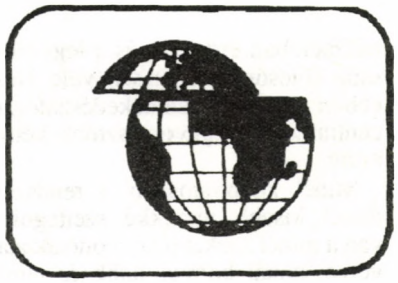

Benyó Bertalan

A szabadság megújult eszméje

Egy gondolkodási program tételei

A politikai, etnikai, társadalmi, környezeti feszültségek egyre vészesebben növekednek. A feszültségek növekedése mindaddig kivédhetetlen, amíg a politikai célok vezérszólama a gazdasági növekedés, nem pedig az emberek cselekvési terének, az egyén döntési lehetőségei körének, a szabadságnak a bővülése. Semmit sem tehetünk a feszültségek növekedése ellen, amíg köztudottá nem válik,

– hogy a termelés és a fogyasztás növekedése nem fejlődés, hanem sodródás, amellyel együtt növekednek a feszültségek és pusztul világunk;

– hogy a termelési és fogyasztási kényszer növekedésének egyik fő gerjesztője a közelekedéshálózati centralizáció;

– hogy a növekedés a közlekedési hálózat centralizációjával együtt az emberrel egyidős, ezek egymást erősítő, öngerjesztő folyamatok;

– hogy a demokrácia önmagában csak illúzió, a társadalom ámítása, ha hiányzik a mindenkori hivatalnokok nyíltan vállalt, személyes felelőssége döntéseikért, a hivatalok teljes nyitottsága és feltétlen válaszkényszere;

– hogy amíg a tervezés kizárólag valamilyen jövőképet céloz, és nem teszi lehetővé a jelenlegi hivatalos szándékok felülvizsgálatát, addig kizárja a nyílt, személyes felelősségvállalás lehetőségét, és kizárólag a zárt, hivatalos szándékok leplezésére alkalmas.

A fenti tételek alapjául szolgáló írások:

Mire jó a metró?, Rakéta regényújság, 1991. 02. 05. – Csak metrót és lágymányosi hidat ne!, Beszélő, 1991. 10. 12. – A közpénzi tervezések és kutatások nyilvánossága, Kézirat, 1991. november – Közlekedéshálózat és tervezés, Pécsi Műszaki Szemle, 1991. 12. 18. – Fejlődés vagy sodródás?, Lélegzet, 1992/5-6 – Szabad a gazdatudat, Heti világgazdaság, 1992. 07. 18. – Miért épül a Lágymányosi híd?, Beszélő, 1994. 12. 22. – Hogyan történhetett ez meg velünk?, „Érted vagyok”, 1995/6 – Szemben a metróépítéssel, Liget, 1997/8 – Valóban Budapest tartja el?, Magyar Nemzet, 1995. 05. 19. – Mi lesz a csepeli HÉV-vel?, Népszabadság, 1999. 11. 16.

Ezek az írások olvashatók az alábbi Internet-címen: http://www.extra.hu/BenyoBertalan. *A Szerző gépész- és gazdasági mérnök. Itt közölt tanulmánya 1992-ben keletkezett, és megjelent a* Lélegzet *c. folyóirat 1992/5-6. számában*

Fejlődés vagy sodródás?

A közlekedéshálózati centralizációról

A közgondolkodásban a közlekedést a gazdasági ágak közé sorolják, egy sorba az iparral, kereskedelemmel, mezőgazdasággal, építéssel, a közlekedéshálózattal való foglalkozást pedig szakmának, szakágnak, tudományágnak érzékelik. Ahogy az emberek egészségügyi gondjaikra nézve az orvosban, a gépekre nézve a technikusban bíznak, a közlekedési ügy tekintetében a közlekedési szakemberben, aki megtanulta sok egyéb mellett a közlekedéshálózatnak a forgalmi igényekre méretezését is. Márpedig ha a közlekedéshálózat alakításában teljesen a közlekedéstervezők méretezésére hagyatkozunk, ez roppant veszélyes. A közlekedés ugyanis sokkal több, mint egyike a gazdasági ágaknak. A közlekedéshálózat a gazdasági-társadalmi méretű mozgásoknak, és ezzel az emberi fejlődésnek is kényszerpálya-hálózata. Ezért a közlekedéshálózat alakításának a kérdése mindig is elsősorban politikai kérdés, az érdekerőviszonyok kérdése volt, és csak jóval azután szakmai.

A közlekedéshálózat fejlődésére a legjellemzőbb a centralizáció és a központok rivalizálása. A centralizáció spontán, önmagát erősítő folyamat. Ez olyan kőkemény törvényszerűség, mint a tömegvonzás. Ha egy golyót a lejtőn föl nem tartóztatunk, legurul. Sokszoros visszacsatolású öngerjesztő folyamatról van szó. A forgalmas helyen megszaporodnak a forgalmi célpontok (iparosok, kereskedők, bankok stb.), ez pedig mindjárt visszahat – amolyan elsődleges visszacsatolásként – a forgalom növekedésére.

Amelyik tőke – ügynökség, kereskedő, vállalati székház stb. – helyet szerzett magának a központban, az már abban lesz érdekelt, hogy a központi irányú forgalom még nagyobb legyen, és a központba vezető utak, vasutak, tömegközlekedési vonalak még jobbak, bővebbek, gyorsabbak legyenek. Tehát már nagyon is kemény érdekek, a központban elhelyezkedő tőke érdekei hatnak a központi forgalom növelése irányában. Nevezhetnénk ezt másodlagos visszacsatolásnak. Közben ugyanezen érdekek és hatások miatt a perifériás irányú, a központot elkerülő útvonalak alárendelődnek, a kapcsolatokat is egyre gyakrabban – akár két-háromszoros vagy többszörös kerülő árán – a központon átvezető útvonalon tartják fenn, lévén az a gyorsabb, kényelmesebb, megbízhatóbb (ld. a metrókat, hidakat, központi főpályaudvarokat stb.). A perifériás kapcsolatok elsorvadása megint csak a központ forgalmának növekedésére hat vissza.

Pedig ez még távolról sem minden. Az eddigieknél is erősebben gerjeszti a folyamatot a központi helyszűke jelensége, illetve következményei.

A központban mind szűkebb lesz a tér, mert mind több helyet foglal el a forgalom, az ember-, áru- és pénzforgalom, és a szellemi tevékenység,

Főleg persze ezek irodaházai, hivatalai. Az egyre erősödő helyszűke miatt a központtól egyre messzebb kénytelen távolodni a termelés, és a fejlődés bizonyos pontján, mint lakó, maga az ember is kiszorul a központból. A következmény az egész rendszer – forgalmának, anyag- és energiafogyasztásának – féktelen növekedése, hiszen mind nagyobb ember- és árutömegeket mind nagyobb távolságról kell a központba beszállítani, ill. a központon keresztülszállítani, és mind több szemetet, szennyvizet mind messzebbre kiszállítani.

A központi helyszűkének és a növekedésnek együtt félelmetesen pusztító hatása van az egész rendszerre. Tudniillik a helyszűke miatt a fejlesztés csak rombolás árán lehetséges. Ennek a minimuma a valószínűtlenül szegényes szabad térségek beépítése. Ezen túl kisebb helyére nagyobbat csak úgy lehet építeni, ha a kisebbet lebontjuk, a régi alaphálózat helyére újat, nagyobb teljesítőképességűt állítunk. A már egyszer létrehozott értékek hatalmas tömegben válnak hulladékká, amelyet el kell távolítani és pótolni kell. A helyszűkében szenvedő központban amúgy is fokozott mértékben válik minden szeméttéé, szennyé. Gondoljunk csak arra, hogy annak az egyre ijesztőbb tömegű szemétnek és szennyvíznek, ami a sűrűn beépített városbelsőkben keletkezik, milyen nagy részét teszi ki az, ami tágasabb, szabadabb körülmények között – moslék, trágya vagy újra felhasználható anyag formájában – egy helyben záródó körfolyamat része lehetne.

A növekedés tehát – azonkívül, hogy minden eddig említett visszacsatolásnál erősebben hat vissza a centralizációs folyamatra – a legátfogóbban növeli a környezet terhelését. Ez egyáltalán nem új megállapítás. Negyed évszázaddal ezelőtt néhány gondolkodó ember szinte világgá sikoltotta, hogy meg kell állítani a növekedést, mert abba belepusztul a világ. Az azonban a mai napig sem vált köztudottá, hogy a növekedés első számú gerjesztője a közlekedéshálózati centralizáció, vagy egyáltalán, hogy a növekedés szoros összefüggésben van a közlekedéshálózat fejlődésével.

A közlekedéshálózati centralizáció által gerjesztett növekedés nemcsak a környezet terhelését növeli meg végzetesen, hanem a rendszer legkülönbözőbb feszültségeit, belső ellentmondásait is egyre mélyíti.

Minthogy a termelés, tehát az áru forrása egyre messzebbre kénytelen távolodni a központtól, és mivel a piaci kapcsolat túlnyomórészt a központban vagy a központon keresztül jöhet létre, a forrás és a piac között nő a távolság. Nemcsak a rendszer anyag- és energiaigénye növekszik tehát, hanem költségessége is.

A költségigényesség a legjobban a szállítás oldaláról jelentkezik, hiszen a közlekedéshálózati centralizáció elsődlegesen és legerősebben mindig a szállítás iránti igényt növeli meg. Ezért van az, hogy a világon szinte sehol nem él meg a vasút és a városi tömegközlekedés nagyon jelentős állami támogatás nélkül. Ugyanis a közlekedéshálózati centralizáció miatt féktelenül növekvő szállítási, ill. utazási költségeket (egyre nagyobb tömegeket egyre nagyobb távolságra kell vinni) képtelenség a termelésre, ill. az utazóközönségre teljes egészében áthárítani.

A termelő szektorok közül a mezőgazdaságot sújtják a legjobban a közlekedéshálózati centralizáció miatt egyre növekvő költségek, hiszen a piacot jelentő, ill. közvetítő központtól az esik a legmesszebb. Ez a körülmény az agrárolló gazdasági jelenségére maradéktalanul magyarázatot ad. Nemcsak a szállítási távolság, hanem a kereskedelem, fejlesztés, irányítás közvetítő láncolatának nyomasztó többletterhei is a közlekedéshálózati centralizáció következtében lesznek a mezőgazdaságban a legnagyobbak.

A mezőgazdaság után mindjárt a nehézipart, bányászatot, kohászatot, vegyipart sújtja legjobban a növekvő piactávolság miatti árolló jelensége. Túl a mezőgazdaságon és az iparon, általában elmondható, hogy a centralizáció leértékeli a közeli-távoli peremterületeken elvégzett emberi tevékenységek értékét. Minthogy a dolgok túlnyomó részben csak a központon keresztül értékesülhetnek, a peremterületen élőknek a javakért mindig jobban meg kell fizetniük, mint ahogy tevékenységüket értékesíteni tudják, beleértve ebbe azt a hatalmas fáradság- és időtöbbletet is, amelyet a peremterületen élőknek a központ távolsága miatt kell megadniuk a dolgokért.

Ezek alapján elég nyilvánvaló, hogy a közlekedéshálózati centralizáció jelentős gerjesztője az inflációnak is.

Le kell szögezni, hogy a közlekedéshálózat mindenekelőtt hatalmi kérdés. A közlekedéshálózati centralizációnak a társadalmi viszonyok alakulása tekintetében legfontosabb hatása, hogy mind távolabbi területek mind széttagoltabban, mind merevebben lesznek ráutaltak a központra, és ezzel mind teljesebb függő helyzetbe kerülnek. Márpedig az ember számára a legfontosabb, hogy sorsa alakítását minél inkább maga határozza meg, hogy társadalma sorsának alakulására minél nagyobb befolyást gyakorolhasson, vagyis minél nagyobb legyen a hatalma. Mármost, aki a centrumot befolyás alatt tartja, a centrumon keresztül befolyásolni tudja mindazokat a területeket, amelyek a centrumtól függő helyzetbe kerültek. Ezért a legtermészetesebb emberi törekvés egyrészt a központ felett minél nagyobb befolyást megszerezni, másrészt a központ befolyását minél messzebbre kiterjeszteni. A hatalom tehát mindig a közlekedéshálózati centralizációban érdekelt, és a legszorosabb kölcsönhatásban van vele. Nos, ebben rejlik a közlekedéshálózati centralizáció legnyomasztóbb kényszere.

Minél központosabb a rendszer, minél kisebb részekké széttagolva van a minél szűkebb központnak alávetve, annál bonyolultabb és annál nagyobb hivatali apparátus szükséges a fenntartásához. Ebben nemcsak a hivatali rendszer – a Hivatal – van benne, hanem az eltartott döntéselőkészítési (tervező, kutató, szervező intézetek stb.) és oktatási rendszer is, amelyek amellett, hogy alárendelt helyzetben vannak a kenyéradó Hivatallal szemben, nagymértékben össze is fonódnak vele. És ebben a hatalmas apparátusban még ott van, mint legmélyebben meghatározó alapérzés, a társadalmi fölény érzése és a növekedés immanens kényszere. A hatalmas és egyre növekvő apparátus fenntartása csak úgy lehetséges, ha a társadalom egészére mind súlyosabb terheket raknak, növelik az adókat, vámokat, gerjesztik az inflációt.

Illúziók nélkül meg kell azonban állapítanunk: a közlekedéshálózati centralizáció mindent rontó, egész rendszert pusztító folyamatát senki addig meg nem fékezheti, amíg az egész társadalom rá nem ébred ezeknek az összefüggéseknek a súlyosságára. Bármilyen ijesztő, ma még ott tartunk, hogy amikor Budapest főpolgármester-helyettese úgy nyilatkozik, hogy „...sokkal központosítottabb Budapest kellene", ill. „műszaki szempontból egy sokkal centralizáltabb Budapestet látnék szívesen...", akkor senki nem kapja fel a fejét, maga a riporter sem kérdez rá, jól értette-e. Pedig talán az egész világon nincs jobb példa a közlekedéshálózati centralizáció mértéktelenségére és pusztító hatásaira, mint Magyarország, és azon belül is különösen Budapest. Gondoljunk a vasúthálózatra, Budapesten belül pedig a metróhálózatra. Magyarország és Budapest példáján jól szemléltethető az is, hogy a központosítás következtében hogyan növekednek minden határon túl a rendszer fenntartási költségei. Ebből csak egyetlen tételt ragadok ki, mert arra megvannak az adatok. Budapest tömegközlekedésének évi támogatása ma már 13 milliárd forint körül van, noha most már évenként emelik másfél-kétszeresére a tarifát. Az ok végtelenül egyszerű és világos. Éppen a következetesen egyetlen pontot privilegizáló hálózatfejlesztés miatt a következő folyamat megy végbe: A belső kerületek lakónépessége 20 év alatt 177 ezer fővel, csaknem egyharmadával csökkent, Budapest lakónépessége pedig nem csökkent, sőt 100 ezer fővel növekedett is, és növeke-

dett a Budapest körüli agglomerációs övezet lakónépessége is 70 ezer fővel. Tehát a központból kiszorult lakosság nem elköltözött Budapestről, hanem a beköltözők nagy tömegeivel együtt a központtól távoli kerületekben, illetve Budapest környékén telepedett le. A forgalmi célpontok viszont a központban szaporodtak meg. A városmagtól mind távolabb elhelyezkedni kénytelen lakosság tehát mind merevebben rá van utalva a valósággal ponttá zsugorított városmagra. Az utazások hossza tehát megnő. Ugyanezen ok miatt feltehetően nagy dotációval működik a vízellátás is, hiszen a központba egyre nagyobb vízmennyiséget egyre távolabbról kell benyomni, s persze drágul az energiaellátás és a többi közszolgáltatás is. Tehát, mint ahogy azt általánosságban már említettem, Budapest példáján is megállapíthatjuk, hogy a közlekedési centralizáció az egész rendszer fenntartási, működtetési költségeit vég nélkül növeli.

Nem kell ezt elhinni. Meg lehet ugyanis vizsgálni, hogy az olyan roppant centralizáló erejű beruházások, mint az Erzsébet híd (egy quasi autópálya-híd a város közepén), a metrók (a városközpontban összefutva) stb., milyen hatással voltak a város fenntartási-üzemeltetési költségeinek alakulására. Meg lehetne, sőt feltétlenül meg kellene vizsgálni minden közpénzből finanszírozott fejlesztési lépésünknél, hogy milyen hatással lesz a rendszer fenntartási költségeinek alakulására, pl. a különböző dotációkra. Napjainkban a közlekedéshálózati centralizáció legélesebb veszélyét a Lágymányosi híd jelenti. Erre a hídra most a titkosan, szabadon választott parlament is áldását adta, noha nyilvánvaló, hogy ez a híd a közlekedéshálózati centralizációnak a ma egyáltalán lehetséges leghatékonyabb eszköze. A parlament kizárólag a „felkent” hivatalos szakértőknek hitt, akik forgalmi okokkal igazolták a híd mindenáron való szükségességét. Ezek a szakértők fölényesen, ha nem éppen türelmetlenül löktek félre – évtizedeken keresztül – minden olyan véleményt, gondolatot, amely ennek a hídnak a város-szerkezeti és ezen keresztül gazdasági, társadalmi, környezeti folyamatokra gyakorolt hatását érintette, ill. a híd mellett felhozott érvek félrevezető vagy hamis voltát leplezte le.

Nincs egyébként ebben semmi különös. Az, hogy ezek a szakértők minden áron Lágymányosi hidat akartak, minden igyekezetükkel azt igazolták, azt készítették elő, tökéletesen érthető. Először is, mert annak a – magyarság történelmi jelenlétét is veszélybe sodró – lelkiismeretlen és felelőtlen, de hatalmas üzletnek, amit a belső budapesti ingatlanok kiárusítása jelent (ezen a kiárusításon nemcsak adásvételt értek, hanem bérbe, koncesszióba adást, és hatalmas építési engedélyek kiadását is), szóval ennek a hatalmas üzletnek úgy kell a Lágymányosi híd, mint a fuldoklónak a levegő. Ugyanis a városközpontnak, közvetlenül Belső-Budának új nagy átbocsátóképességű kapcsolati vonalat nyit délkelet felé, és ezzel a központ infrastruktúra-fejlesztési kényszerét tolja az eddigieknél is erősebben a közérdeklődés homlokterébe. A közlekedéstervezők, és általában a tervezők csaknem közvetlenül érzik ennek a nagy üzletnek az áldásait, hiszen részben ez a szűk felső vezető réteg tartja el őket, részben össze van fonódva vele. Másodszor a közlekedéstervezők mindenkinél közvetlenebbül érdekeltek a forgalom növekedésében, vagyis abban, ami ebből következik. Márpedig ma elképzelni sem lehetne még egy olyan beruházást, amely a város szerkezetét oly mértékben centralizálná tovább, és így oly mértékben növelné a forgalmat, mint a Lágymányosi híd. Amikor tehát a közgondolkodás egy közlekedéshálózati beruházás kérdésében a hivatalos közlekedéstervezési szakemberekben bízik meg, kecskére bízza a káposztát. A parlament – amikor döntött – csupán a közgondolkodásnak a közlekedéshálózati centralizáció katasztrofális hatásaival szembeni közönyét tükrözte. Ha a társadalmi tudatban általánosan elterjedt volna az a felismerés, hogy egy közlekedéshálózati beruházás tekintetében éppen a hivatalos közlekedéstervezők véleményét kell a legnagyobb fenntartásokkal kezelni, aligha fordulhatott volna elő ilyen félelmetesen kártékony hatású hálózatfejlesztési lépés elfogadása.

Azt a társadalmi közönyt kell tehát feltörnünk, amely a közlekedéshálózati centralizáció súlyos összefüggéseit körülveszi. Persze a társadalmi közöny szintén nagy részben a hivatali manipuláció eredménye. A döntéselőkészítő tervező- és kutatómunka szinte teljes egészében a Hivatal kezében van, és a Hivatal kezében van az oktatás, tehát a tudat primer alakításának a szerepe is. Lázító, a Hivatal ezeket a területeket kizárólag közpénzek igénybevételével uralja. Az egész társadalom pénzén irányítja úgy a tervezést és oktatást, hogy végül a társadalom tudatában minden a Hivatal és hatalmának növekedését igazolja.

Bizonyítani lehetne konkrét – okmányokkal végigkövethető – esettanulmányok egész sorával, hogy ez mennyire így van, hogy a Hivatal milyen kíméletlenül és arrogánsan utasít vissza minden olyan kutatást, vizsgálatot, amely ezeket az összefüggéseket világítaná meg. Most azonban arra kell szorítkoznom, hogy megkíséreljem néhány mondatban összefoglalni annak a feltételeit, hogy a közpénzből finanszírozott döntéselőkészítés nyitottabbá váljék.

A közpénzből fizetett döntéselőkészítő munkáknak, tervezéseknek, kutatásoknak a legteljesebb nyitottság mellett kellene folyniuk. Általában véve a közpénzzel, költségvetésből juttatott összegekkel gazdálkodó hivatalnokot, ill. hivatalt nem volna szabad, hogy megillessék azok a jogok, amelyek megilletnek egy olyan személyt vagy szervezetet, aki vagy amely a saját vagyonával gazdálkodik.

A szerződéskötések eljárásrendjét a lehető legnyíltabban kellene kialakítani. Kezdve azon, hogy már amikor a gondolata felmerül egy tervező, kutató, elemző munkának, vagy valamilyen vizsgálat elvégzésének, már ezt a gondolatot is a nyilvánosság előtt kellene igazolni. Például úgy, hogy bizonyos összeghatár felett törvényesen tiltva legyen közpénzen döntéselőkészítési szerződést kötni nyilvánosságra hozott árajánlatkérés nélkül. Különösen két okból lehetséges, hogy valakit érdekeljen egy ilyen ajánlatkérés. Vagy kérdéseket kíván feltenni a hivatalnak az ajánlatkéréssel kapcsolatban, vagy ajánlatot kíván benyújtani a hivatalnak, versenyezve a címzett intézettel. A hivatal ez esetben válaszolni kénytelen, amiben a legfontosabb, hogy ezzel felelősséget vállal mindenért, ami az árajánlatkéréssel kapcsolatos (az ajánlatkérés megfogalmazásáért, a díjért, a fölkért intézetért stb.). Ez sokkal nagyobb nyitottságot jelent a pályáztatásoknál! A pályáztatásokon ugyanis a legeslegfontosabb kérdéssel kapcsolatban nem lehet a választ kikényszeríteni, tudniillik hogy miért úgy fogalmazta meg a pályázatot a hivatal, ahogy. Az aláírt szerződést természetesen szintén bárki számára hozzáférhetővé kellene tenni. Végül az egész szerződésbe foglalt munkának hozzáférhetőnek kellene lennie bizonyos jól meghatározott keretek között. A munka minden részeredményébe és a végeredménybe is betekintést nyerhessen, aki erre igényt tart. A felelős hivatalnok minden megjegyzése a munkával kapcsolatban írásban legyen, a tárgyalásokról – felelős megjegyzéseket rögzítő és aláírt – jegyzőkönyv készüljön, ne pedig utasításokat tartalmazó emlékeztető.

Egy nyitott rendszerben a szakembernek, ill. a hivatalnoknak rendkívül megnő a felelőssége. A szakember – minden pozíciójában, úgy is mint hivatalnok, úgy is mint tervező – a társadalom előtt kell, hogy érvényt szerezzen szándékainak, elképzeléseinek.

A szakember társadalom előtti felelősségének a kikényszerítése, illetve a közlekedéshálózati centralizáció feltartóztatása a feltétele annak, hogy fejlődésünk ne legyen sodródás.

TARTALOM

Tanulmány
Herwig Büchele: Megéri-e, hogy megéljük az életet? 2–3
Leopold Glaser: Az elfojtott halál 4–5
Georg Baudler: Jézus és a pokol 6–9
A Szentírás vasárnapjára
Sárdy Péter: „Merítsünk reményt az Írás adta vigasztalásból" .. 10–12
Ismertetés
Halima Krausen: Az iszlám felszabadítási teológiája 13–14
Interjú
Christian Modehn: Ugrás a szabadba 15–16
Gyerekeknek Moha-mese
Szólni és hallgatni 17–18
Meditáció
Farkas István: Vallás és rókafényképezés (2., befejező rész) ... 19–21
Merza József: Őszi köd 22
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 23–24
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–28
Környezetvédelem
Benyó Bertalan: A szabadság megújult eszméje 29–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

Hiánypótlás

Adolf von Harnack *Dogmatörténet* c. könyve, amelyet előző számunk 16. oldalán ismertettünk, megrendelhető Tillinger Péter címén: 1072 Budapest, Dob u. 24. — Ára: 850,– Ft + postaköltség

Élő egyház – halott egyház

Az élő egyházban sok „zajos" gyerek és fiatal van –
a halott egyház tökéletesen csendes.
Az élő egyházban mindig új utakat keresnek –
a halott egyház soha nem változtat semmin.
Az élő egyház nagy álma az Isten Országa –
a halott egyháznak rémálmai vannak.
Az élő egyház gyorsan növekszik,
így hát nem emlékszik mindenki a másik nevére –
a halott egyházban hosszú időn át változatlanok a nevek.
Az élő egyház bátorságra, előrehaladásra hív –
a halott egyház soha nem kockáztat semmit.
Az élő egyház kötelessége a világmisszió –
a halott egyház mindenét magának tartja meg.
Az élő egyház megbocsát és bocsánatért könyörög –
a halott egyház soha nem vét hibákat.
Az élő egyház felhasználja hagyományait és lehetőségeit,
hogy szolgálja az embereket –
a halott egyház az embereket használja fel
a hagyományok és lehetőségek megőrzésére.
Az élő egyházban tizedet fizetők vannak –
a halott egyházban csak borravalót adnak.
Az élő egyház látja a kihívásokat és az alkalmakat –
a halott egyház csak a problémákat és veszélyeket látja.
Az élő egyháznak istentisztelete van –
a halott egyháznak csak aggodalmai.
Az élő egyház evangelizál –
a halott egyház megkövesedik.

(Egy amerikai gyülekezet körleveléből)

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/5. (63.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2000-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 800 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 800 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI. évf. 6. szám
2000. december
100,– Ft

A jézusi rend

Ezredvégi vallomás

Beszámoló a Bokor-ünnepről és a Bokor-táborról

Jubileumi litániák

Moha-mese

„Az ipse és a lovak”

Könyvismertetés

Naptár-reform?

Vasárnapi elmélkedések

Környezetvédelem

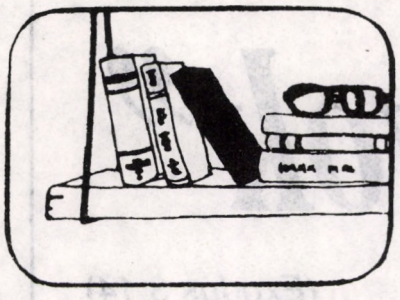

Bulányi György

Köztetek azonban ne így legyen!

Hát hogyan legyen körünkben?

A cím Márk evangéliuma 10. fejezetének 43. versében olvasható, mégpedig Jézus ajkára adva. Az alcím a magamé. Az Újszövetség ismeri ugyan a „rend” szót: taxisz, de nem találjuk Jézus ajkán. Ismerek azonban olyan fordítást, amely a címet így hozza: De közöttetek nem ez a rend! Mi ellen tiltakozik Jézus? Az ellen, hogy két tanítványa kiváltságot akar biztosítani magának Nála: Jakab és János jobb és bal felől akarnának majd Jézus mellett ülni a dicsőségben. Jézus erre kehelykiivási perspektívákat rajzol eléjük. Mivel pedig a többi tíz tanítvány nem igen értékeli két társuk fenti ambícióját, ezért nagyobb bajok megelőzése érdekében maga köré gyűjti mind a tizenkettőt, hogy felhívja figyelmüket, hova tévedtek. Hova tévedtek, amikor kiváltságokat akarnak biztosítani maguknak. A hatalom, a zsarnokság, az önkény világába tévedtek. Ezek a tartalmak töltik meg rövid figyelmeztető mondatát: „akik a népeken uralkodni látszanak, zsarnokoskodnak rajtuk, főembereik önkényeskednek velük.” S ezt követi az óvás: De közöttetek nem ez a rend!

Mi a rend Jézus közösségében, ahova a tanítványok tartoznak? Kiváltságokat nem keresni, nem hatalmaskodni, nem zsarnokoskodni, nem önkényeskedni... Hanem? Mit keres az, aki az Isten Országát keresi? Használni akar. Pál szerint is erre kapjuk a Lélek bennünk jelentkező megnyilvánulásait (1Kor 12,7), Jézus is azt magyarázza övéinek, hogy ő maga sem azért jött, hogy akárkik is kiszolgálják, hanem hogy ő szolgáljon másokat. Isten Országában nincsenek urak és szolgák. Isten Országában csak szolgák vannak, akik abban különböznek az emberi történelem nem-jézusi rab- és egyéb szolgáitól, hogy nem muszájból, hanem szeretetből, szabadon választva e szolgálatot szolgálják embertársaikat. Ebben a szolgálatban versengenek is egymással. Aki ezt a versenyt megnyeri, aki közülük első lesz, az szolgált a legtöbbet. Az utolsó itt az első. A felszolgálók a nagyok, nem az asztalnál ülők. Ha kicsik, alacsonyok, utolsók vagyunk, csak akkor és csak ezáltal leszünk nagyok, magasok és elsők.

Mindez persze a Jézuson kívüli világban egészen másképpen van. Aki bírja, marja, mert a világ a *–kráciák* és az *–archiák* világa, s a kráciák és archiák tényleges gyakorlói ritka kivételektől eltekintve megkívánták és megkívánják a maguk kultúrkörének vallásaitól, vallásainak vezetőitől, hogy Isten nevében üssék rá a pecsétet uralkodásukra. S ezt a kérést nem volt, s ma sem szokás megtagadni, s aki jót akart magának, meg is tanulta, nem is felejtette, hogy uralkodóik – Bourbonok, Habsburgok vagy mások – latinul *Dei gratia,* németül *aus Gottes Gnade,* magyarul *Isten kegyelméből* uralkodnak felettük, s szállt is ennek folytán értük a templomokban nem kevésszer ég iránt a hő imádság, hogy Istennek tetszően uralkodjanak ám.

A történelem – legalábbis a mi kultúrkörünkön belül – azonban megelégelte ezt a Jézustól idegen abszurdumot – istennektetsző is valami, meg még uralkodás is –, annak gondolatát is, gyakorlatát is. A gondolatát Rousseau, Voltaire; a gyakorlatát pedig a francia forradalom. S létrejött a nagy történelmi váltás: a mon-archiát, az ariszto-krácíát leváltotta a demo-krácia. Krácíát krácia. Uralmat uralom. A kisebbség uralmát a többség uralma. Jó ez nekünk? – kérdezhetjük Jézus tanítványaiként, akik úgy tudjuk, hogy sem kisebbségként, sem többségként nem uralkodhatunk senkin sem. Noha így áll a dolog, azért mégiscsak jó nekünk ez a váltás. Mért? Kevésbé kell félnünk, mert jobban körmére lehet nézni a hatalomnak, a rajtunk uralkodóknak. Az említett gondolkodók arról beszéltek, hogy mi magunk határozhatjuk meg azokat a törvényeket, amelyek szabályozzák társadalmi életünket, a Bastille ostromával kezdődő francia forradalom pedig lehetővé tette, hogy a társadalom egésze is némi beleszólást kaphasson az említett törvények meghatározásába.

Így történt a világban, amelynek Jézus szándékai szerint mi, az egyház, az Ő tanítványai volnánk a világossága. A valóságban pedig egyházunk kultúrkörünknek nagyjából utolsó monarchiája, diktatúrája. Uralkodó rétege határozottan képviseli, hogy az egyházban nincs is helye semmiféle demokráciának. Érve: az egyház misztérium. A misztérium pedig abszolút monarchiát kíván. E két megállapítás ellen érvelni teljesen felesleges, mert a megállapításokat elkészítő hivatal „nem vitatkozik”, csak közli a fenti és egyéb igazságokat, melyeket az egyház tagjainak természetesen az értelem és az akarat vallásos engedelmességével kell elfogadniok. E megállapítások szerzői úgy gondolják, hogy az egyház de facto uralkodó rétege van megbízva Istentől, hogy törvényt szabjon az egyháznak, s azokat végre is hajtsa. Ez nem kevesebbet jelent, mint hogy a 18. századi francia filozófia és forradalom dacára ma is változatlanul az Isten kegyelméből uralkodás elvi és gyakorlati alapján állnak. Summásan így foghatom össze ezt a szituációt: Mi, az uralkodó rétegünk által képviselt egyház, vagyunk a világ sötétsége. A sötét világ is világosabb nálunk.

Végzet ez, mely előtt meg kell hajtanunk fejünket és derekunkat? Korántsem. Ez a monarchia, ez a diktatúra ugyancsak leradírozható a térképről, miként a korábbiak is leradíroztattak.. Ugyancsak, de nem ugyanúgy. Azért nem ugyanúgy, mert bár a Citta del Vaticano-t is meg lehetne éppen ostromolni, miként a Bastille-t, de nem érdemes. Azért nem érdemes, mert az ostrom vérontással jár, s a jézusi ország, az egyház éppen arra kell, hogy kiiktatódjék az emberiség életéből a vérontás. Hogy azt ostromról ily módon le kell mondanunk, ez eléggé baj, mert a Bastille ostromát követően az összes francia egyetemeken taníthatóvá váltak az emberi, azaz embert, az állampolgárt megillető jogok. Korábban azonban, amikor még az egyetemi rektorok kinevezésébe a Bourbonok s gyóntatóik beleszólhattak, az egyetemeken inkább az Isten kegyelméből fennálló királyság eszméit tanították.

Egyházunk teológiai főiskolái, egyetemei persze az egyház uralkodó rétegének ellenőrzése alatt állanak. Ennek természetesen messzemenőek a következményei. Ha pl. valaki a maga teológiai tanulmányai során pappászentelődése érdekében elhitte a pápa, ill. a püspök illetékesei által kinevezett professzoroknak azt az egyháztant, melynek két sarklatos pontját (az egyház misztérium meg monarchia) az imént megemlítettem, aligha fog szembeszállni majd püspök korában sajátmaga hatalmával. Az egyház tisztségviselői (klerikusok) engedelmeskednek e monarchikus diktatúrának. A francia püspökök nem mondják Jacqes Gaillotnak: Komám, rá se ránts! Maradj csak szépen Evreux-ban, melletted vagyunk. A padernborni egyetem rektora nem mondja Drewermann-nak: A nagy aula tovább is rendelkezésedre áll, csak taníts tovább nyugodtan, ha már egyszer rád kíváncsiak az emberek, s nem azokra, akik szívesen beragasztanák a szádat, ha hatalmuk volna hozzá. Szent Ferenc rendje nem tudta megőrizni Leonardo Boff-ot. Miféle katolikus körök adnak Hans Küngnek megszólalási lehetőséget? Magam itt, Bécsben még szólhatok, mert csak a Lajta melletti Brucktól keletre minősülők eretneknek, s ott is csak az ukrán határig, hogy az anyanyelvemen ne szólhassak. De magyar földön érvényben van a hatalmi szó. 14 éve ítéltek el, s magyar pap azóta át nem lépte szobám küszöbét, s a Bokorhoz tartozó papok kb. egyharmada búcsút vett tőlünk, mert nagy ám a hierarchia hatalma. Olyan, mint az úthenger – mondta volt egy prelátus. Nem jó elibe kerülni.

Julien Benda vagy hetven éve írt könyvet Az írástudók árulásáról (La trahison des clercs). Elmondhatatlan a teológiai professzorok felelőssége. Áldozzák fel a katedrájukat, s egyetemi tanári egzisztenciájukat? Igen. A hűség meggyőződésükhöz többet ér, mint a professzoroknak járó kiváltságok. Jézus is csak vérében tudott szövetséget újítani. Olcsóbban másnak sem, nekünk sem sikerülhet a szövetségújítás. Egy diktatúra addig tart, amíg van, aki engedelmeskedik a diktálóknak. Az Isten tolmácsai a szívükben hallható szóra fülelnek, s vállalják, hogy engedetlenek lesznek. Engedetlenség nélkül nincs Isten Országa. Az embernek a meggyőződésére kell hallgatnia. A meggyőződését nem tarthatja senki másnak a zsebében. Hogy miként kell vízvezetéket szerelnem, ezt megtudakolhatom a szakembertől. Hogy én mit tartok igaznak, azt magamnak kell tudnom. Addig tart az egyházi diktatúra, amíg hazudnak a katedrákon, s amíg az egyházmegyékben és plébániákon állásvesztéstől félve parancsokat hajtanak végre.

Ha valaki harcba készül, jó ha előbb számot vet erőivel – figyelmeztet Jézus. A figyelmeztetés végére nem szoktunk ügyelni: aki nem mond le minden vagyonáról, nem lehet az én tanítványom (Lk 14,33). Pedig tisztáznunk kell legalább legszemélyesebb önmagunk számára, hogy mért is akarunk mi jézusi rendet az egyházban. Azért, hogy felzárkózzunk a sötétségből a világosság felé vezető úton előttünk járónak gondolt világhoz? Azért, hogy legyen az egyházban is demokrácia? Anélkül, hogy egy pillanatra is visszakívánnám az átélt kemény és puha szocialista diktatúra gyönyörűségeit, egy fél lépésnél nem igen tennék többet azért, hogy az egyházban diktatúra helyett demokrácia legyen. Jézus egyházában csak testvériség lehet, s ez perspektivikusan és valóságosan három dolgot jelent.

1. A közösség vezetője, a közösségek vezetői csak választott személyek lehetnek, az egyház egésze pedig csak ilyen közösségek integrációja lehet azoknak a személyeknek a munkája által, akiket erre a magukat integrálni kívánó közösségek megválasztanak... fel, vagy ha úgy tetszik, le egészen a Péter-tisztig, a Péter-utódig.

2. Ezekben a közösségekben nincsen hatályos jogérvényesítés. Jogról csak abban az értelemben beszélhetünk Jézus egyházában, hogy kivétel nélkül minden embernek kijár, kivétel nélkül minden embert megillet, hogy a többiek megbecsüljék, szeressék. Ha megbecsülnek, ha szeretnek, ha ezeket az emberi jogaimat a többiek nekem önként és szeretetből, azaz maguktól adják, csak akkor vagyok e jogok tényleges birtokában. S ha nem adják, nincs módom bevasalni rajtuk. Ebben a jézusi világban nincs büntetésvégrehajtás. A felebaráti szeretet e jézusi civilizációjában a rendelkezésemre álló legerősebb büntetés a testvéri feddés, amellyel az ellenem esetlegesen vétkező személy vagy törődik, vagy nem. E közösségekben nem tudjuk megvédeni magunkat, a kardot hüvelyében tartjuk, nincs is kardunk, csak másik orcánk.

3. Az ilyen közösségekben nem törekszünk semmiféle kiváltságra. Ellenkezőleg, ezekben a közösségekben a kiegyenlítődés jegyében élünk. A család-modell igézetében, melyről az ApCsel így számol be: „Senki sem mondott vagyonából semmit a magáénak, hanem mindenük közös volt” (4,32). A létező szocializmus bűnnek mondta a magántulajdont, s az erénynek tekintett erőszak alkalmazásával megfosztott mindenkit magántulajdonától. Ez a kísérlet 70, ill. 50 évi próbálkozás után csődöt mondott. Győztesként maradt a porondon a magántulaj-

don elvi alapján álló kapitalizmus, amelynek – nagyon úgy látszik – minden esélye megvan arra, hogy kövesse a fejreállásban nagynevű elődjét. Egyre többen kérdezgetik: Van-e valami alternatívátok? Öntudattal szoktam válaszolni: Hogyne volna, csak még vállalkozó nemigen akad rá. S mi az alternatívánk? Ellene mondani a fogyasztói szemléletnek, s nem akarni többet fogyasztani, mint amennyi mindenkinek jut, aki együtt él velünk e Bolygón. Exodus a reklámok és a pénzszaporító gazdaság világából a tényleges szükségleteinket kielégítő gazdaság világába.

Igazán őszintén mondom: Ha nem Isten Országát akarunk, ha csupán csak egy kicsit demokratikusabb egyházat, azaz ha a fenti három pontból legfeljebb úgy-ahogy az elsőhöz ragaszkodunk, a következő kettőt pedig semmiképpen sem kívánjuk, akkor egyházunk fölemelkedik ugyan a minket körülvevő társadalom szintjére, de Isten, Jézus, az Isten Országa és az emberiség reménye felől nézve semmi sem történik. Csak annyi, hogy egy eddigelé parancsuralmi alapon működtetett liturgikus, vallási szolgáltató vállalatból egy korszerűbben vezetett szolgáltató vállalat lesz. De ennyiért igazán kár volna az egyházi Bastille ostromával együtt járó fáradságért.

Talán meg is lehetne spórolni ezt a Bastille-ostromot!? Nem képzelhető el, hogy a konklávéból egy olyan személy kerül ki Péter-utódként, aki lelkiismereti kötelességének tekinti szétlőni ezt a diktatúrát? Minden elképzelhető. Luciani pápaként jött ki a konklávéból, s élt is utána 33 napot, s meghalt anélkül, hogy a római Bonctani Intézetnek módja lett volna megállapítani, mért halt bele 33 nap után a pápaságba. Az is elképzelhető, hogy újra ilyen személy kerül ki mondjuk a következő konklávéból, s még talán az is, hogy 33 napnál tovább is életben marad. Csak az ilyesmik nem bírnak komoly valószínűséggel. Így hát alighanem a fáradságos utat kell előttünk állónak tekinteni.

Alighanem mindannyian egyetértünk a következőkben:

– A házas férfi, a családapa is alkalmas a jézusi célkitűzés hordozására – természetesen a Péter-tiszt betöltéséig menően is.

– Isten a nőt sem teremtette kevésbé alkalmasnak a mondott célkitűzés szolgálatára, mint a férfit.

– Mint egyháztagok, sem férfiak, sem nők, nem vagyunk butábbak, mint egyébként; azaz ha a civil társadalom vezetőinek megválasztására alkalmasak vagyunk, ezt a képességünket mint egyháztagok sem veszítjük el.

– Egyházunk uralkodó rétege addig tudja diktatúráját kinevezett és nőtlenségre bírt férfiakkal fenntartani, amíg fizetést tud adni nekik.

– Az államhatalmak általában lojálisak egyházunkkal szemben; van úgy, hogy közadók módjára behajtják az egyházi adót, s van úgy is, hogy saját költségvetésükből fizetik a papokat, hitoktatókat, mint pl. a magyarországi pártállam tette, s teszik annak keresztény-nemzeti vagy szocialista-liberális utódai is. Mindez azt jelenti, hogy hiába lépnénk ki egyházunkból, meg akarván vonni tőle az anyagi támogatást. Az államhatalmaknak minden pénzt megér, ha van egy társaság az országon belül, amely Isten nevében biztosítja az állampolgárokat, hogy kiképezhetők tömeggyilkosokká minden lelkiismeretfurdalás nélkül. Hozzá kell ehhez tennünk, hogy a Vatikán is eléggé tőkeerős, s amíg a Tanítóhivatal elhatárolja magát a fenti három pont két utolsójától mint eretnekségektől, addig mindig akadnak majd olyan erők, akiknek megéri, hogy akárminő jelentős összegekkel is támogassák a maguk alapvető érdekeit Isten nevében szentesítő egyházat.

Mi következik mindebből? Kettő következhetik. Ott hagyni és csinálni egy másikat – ez lenne az egyik. Nem hagyni ott és csinálni egy másikat *a meglevőn belül* abban a reményben, hogy minden államhatalmi és nemzetközi tőke és saját tőkeerősség ellenére is elfogynak azok, akik igénylik szolgáltatásait, vagy ha nem is fogynak el, annyira súlytalanná válik ez a szolgáltatóipar, hogy működtetői kénytelenek szóba állni azzal a lenézett és megvetett és szektásnak minősített házankénti egyházzal, amely, ha lassan is, de növöget a maga emberségéből, Isten erejéből. A két lehetőségből ki-ki választhatja az ízlésének és lelkiismeretének megfelelőt.

Én a másodikat választom. Azért azt, mert minden válás és szakadás a szeretet csődje. Engem ki lehet közösíteni, de én nem veszem a kalapom. Annál kevésbé veszem, mert otthon vagyok ott, ahol Jézusra hivatkoznak. Ha pedig még követni is akarom Jézust, akkor inkább otthon vagyok az egyházban, mint azok, akik csak hivatkoznak rá. Ma könnyebb a másként gondolkodásnak ezt az útját választani és járni is rajta, mint korábban. Luther a szász választófejedelem oltalma alá helyezte magát, mert még közel volt hozzá időben a konstanzi zsinat, ahol Husz Jánost megégették. Mára kihullott a szent uralkodó réteg kezéből a gyufa, amellyel máglyát lehet gyújtani. Senki sem akadályozhatja meg, hogy lakásomon *kahal* (egyház) alakuljon – akár 13 taggal is –, s hogy follyék ott a szó a gondolkodás átalakításáról, s megkereszteljük azokat, akik hajlandók Jézushoz igazítani gondolataikat és életüket, s emlékezzünk Jézusra úgy, ahogy ő rendelte a szenvedése előtti estén. S hogy szó ne érhesse a ház elejét, püspököt is lehet keresnünk kézrátevés céljából.

Gamáliel azt mondta, hogy nem érdemes a tizenkettőt kivégezni, bebörtönözni, megveretni, úgyis abba fogják hagyni, ha nincsen velük az Isten. Feltételezem a mai szent uralkodó rétegről, hogy nem fog a rendőrséghez fordulni e házankénti egyházak felszámolása érdekében. Feltételezem a diktatúrák borzalmain keresztülment Európa kormányairól, hogy nem állnának kötélnek, ha szent uralkodó rétegünk – még szentebb buzgalmában – rendőri beavatkozást kérne tőlük.

Ezért aztán úgy gondolom, hogy Lumen Gentium és Gaudium et Spes, „A népek világossága" meg „Öröm és remény" lehet az a családi asztalokat körülülő egyház, amely a szent uralkodó réteg minden támogatása nélkül, egyházi épületek nélkül, államsegély nélkül és pusztán saját lakására, pusztán saját kenyérkeresetére támaszkodva működtetni képes a jézusi *kahalt*, ahogyan ezt az egyház életének első három századában csináltuk is már, s nem is kicsiny eredménnyel: a cirkuszokban oroszlánokkal birkózás ellenére is, vagy talán éppen annak folytán is, a Római Birodalom társadalmának minden tizedik tagja hozzátartozott már egy ilyen katakomba-egyházhoz. Bár ne hagytuk volna el a katakombák s egyéb helyek körbeülhető asztalait. Bár ma is csak egy-egy asztal körül elférő nagyságú egyházhoz-tartozók (közösségek) alkotnák a római katolika anyaszentegyházat.

Az ígéretest sohasem késő elkezdeni. Mi Magyarországon – gesta Dei per bolsevicos – a történelmet irányító Isten akaratából ötven évvel ezelőtt elkezdtük ezt a házankénti egyházat. Az egyház szent uralkodó rétegének velünk szemben tanúsított elzárkózó – hogy ne mondjam kiközösítő – magatartása következtében most, ötven esztendő és rendszerváltozás múltán sem oldódunk fel nyomtalanul az irányítása alatt álló szolgáltatásokban. Megtesszük azokban is, amiket nekünk megtenni kegyesen engedélyeznek, de házankénti egyházunkat építjük tovább egy jézusibb egyház megszületésének nem akarjuk feladni reményével... és örömével is.

Ez az előadás 1995. május 6-án hangzott el Bécsben.

Merza József

Ezredvégi vallomás

(I. rész)

Egy híján 30 éve, két évvel a 68-as májusi események után, 1970 júliusában, Vitányi Iván 18 oldalas cikket írt a Valóságba „Ideológiai vallomások” címmel. A tanulmány áttekintette azokat a területeket, amelyek minősítési alapot adhattak a második világháború után új világot teremteni akaró fiatal nemzedék törekvéseinek megítéléséhez. A fényes szelek nemzedéke ez, a népi kollégisták, a baloldali érzelmű fiatalok csapata. Indultak a demokrácia zászlaja alatt, belefutottak a diktatúra korába, felbátorodtak 53 és 56 között, s megpróbáltak élni a 60-as évek alkukat kötő szellemében. Tíz témáról beszél a szerző: Istenről, nemzetről, pénzről, hatalomról, szabadságról, forradalomról, magatartás-eszményről, halálról, közösségről, jövőről. Abban az időben a hatalomról, a forradalomról írt sorai érdekeltek engem, ma azonban, az idő múlásával, én is úgy érzem, hogy át kell gondolnom egy korszakot, pontosabban: el kell kezdenem egy beszámoló írását azokról az eseményekről, amelyeket átéltem, illetve azokról a nézetekről, amelyeket megismertem s amelyeket elfogadtam vagy elutasítottam. Oly bátor nem vagyok, hogy többes számban beszéljek, nem is hiszem, hogy állításaim általában érvényesek lennének. Maradok hát főleg az egyes számnál, ami nem jelenti azt, mintha önmagamba szándékoznám csavarodni. Hiszen éltem, emberek között vitt utam, kapcsolatokba kerültem, tehát nem kitalálás az, amiről írok, legfeljebb az olvasó megteszi majd kritikai észrevételeit. Igyekszem tárgyilagosan, mégis némi elfogultsággal szemlélni annak a kisgyereknek a történetét, aki elindult „sous le soleil du Dieu”, Isten ege alatt, és most már őszülő fejjel reflektál útjára. Szükség van tárgyilagosságra, hiszen a nem őszinte önéletrajzok azonnal leleplezik írójukat, de szükség van a rokonszenvre is, hiszen önmagamról lesz szó.

1. Isten

Isten ege alatt indultam, s ez mindenképen letagadhatatlan. Bármi legyen is mai ismeretem vagy vélekedésem Istenről, az tény, hogy az első elemista kisfiú elsírta magát az osztály harsány nevetése miatt, amely a tanító néni kérdésére adott válasza után tört ki: Ha nem takarítjuk ki a lakást Karácsony előtt, nem hoz az angyal karácsonyfát. Nem tudom, mire jutottam a nevetés után, de szorgalmasan tanultam a katekizmust, elhittem a bibliai történeteket. Énekeltem templomi kórusokban, jártam legális, majd illegális hittanórákra. Küszködtem a bűneimmel, voltak jó és voltak nehéz korszakaim, de Isten léte, annak minden következményével együtt, megingathatatlan volt számomra. Nem láttam okot kételkedésre azok szavában, akiket tiszteltem, tekintélyeknek tartottam, sőt szerettem. A tudomány, persze, alakítja a hitet. Megtudtam, hogyan kell értelmezni a Teremtés könyvét, természetessé lett az evolúció ténye, eljutottam az áteredő bűn megalapozatlanságának felismeréséig, s ráébredtem arra, hogy Isten világa – ha létezik – egyenértékűen közölhetetlen a három geometriai és egy időbeli dimenzióba ágyazott emberrel. Ez az agnoszticizmusnak nevezhető szemlélet, amely életem első felében ered, egyáltalán nem akadályozott meg abban, hogy érzelmi, értelmi kapcsolatban álljak azzal a létezővel, akinek bizonyítására nem tartottam alkalmasnak a filozófia addig kidolgozott gondolatmeneteit, s ma sem ismerek megdönthetetlen, pontosabban: kétségbe nem vonható érvet az igazolására. Le coeur a ses raisons, a szívnek megvannak a maga érvei – mondta egy több évszázaddal ezelőtt élt matematikus, ami módszertanilag nem illik egy tudós gondolati rendszerébe, de nagyon jól ott élhet a szakember szívében, érzelemvilágában, viselkedésében, cselekvésében. Beszélhet Valakihez, válaszokat kaphat tőle, s e kommunikáció erejében igazodhat hozzá, élheti a neki tetszőnek gondolt életét. Az értelminek és érzelminek ez a kettőssége nem tudathasadás, hanem egy ember két arca. Az, hogy egy embernek több, nem titkolt arca van, nem bűn, nem is színészkedés. A komplementaritás törvénye élettelen dolgok többrétűségét is állítja, s ez éppen nem válik hátrányára a több tulajdonságot hordozó létezőnek.

Az istenhit nem ellentétes a tapasztalati megalapozottsággal, hanem annak megengedhető folytatása az ellenőrizhetetlenbe. Más folytatások, kiterjesztések is vannak, hiszen körülvesz minket a vallások sokasága. Ez egy idő után elbátortalanító, arra ösztönöz, hogy ne építsek ki vagy ne tételezzek fel transzcendens világot, hiszen arra kell törekednem, hogy a mindennapi életben ne határoljanak el a többi embertől saját hitem különleges elemei. Ezért nagyon fontos, hogy a transzcendenciába tett kilépésem ne legyen túl terjengős, ne tartalmazzon olyan bizarr, mitikus elemeket, amelyek inkább alkalmasak az emberek elválasztására, mint közelhozására.

Ha életem folyamatát nézem, nem tudom megmondani, hol volt az a pont, amitől kezdve nem *elhittem* egy mások által tanított, s mintegy kötelességgé tett vallást, hanem elkezdtem a rendelkezésemre álló anyagból felépíteni saját hitvilágomat. Lehet, hogy nincs is ilyen pont, csak egy folyamat, amelynek során újból és újból kézbe vesszük építőkockáinkat, s eldöntjük: megtartjuk-e őket, vagy valamelyiket kicseréljük. Vitányinak egyszerű dolga volt: ő 16 éves korára lemondott a vallási építőelemekről, s kiegyensúlyozottan élte tovább az élet egyik lehetséges formáját. Én kétszer is meggondolom, milyen alapon, mitől válok meg. Nagyon erős a gyermekkori-fiatalkori bevésés, s időnkint azt gondolom, hogy eltörölhetetlen. Valószínűleg így is van, hiszen a gyermeklélektan beszél pótolhatatlan, később már soha meg nem szerezhető személyiségjegyekről, miért ne történhetne meg ennek az ellenkezője is, a kitörölhetetlen lelki jegyek ténye? Beláthatom, hogy a vallás csak a szellem erőfeszítése arra, hogy tudja azt, amit nem tudhat –

mivel az ember szeretné az „egészet” látni –, s mégis azon veszem észre magam, hogy beszélek Valakihez, viszonyítom a dolgokat Valakihez. Lehet ez kiirthatatlan reflex, megpróbálhatom magyarázni, mégsem boldogulok vele. Úgy látom, hogy ez az, ami megkülönbözteti korosztályomat a fiatalabbaktól: valami begyökerezett, kitéphetetlen kapcsolat azzal, akinek létét igazolni nem tudom, de akivel a nap minden szakában kapcsolatba kerülök. Abban sem vagyok teljesen biztos, hogy korosztályi kérdésről van szó, hiszen ma is, holnap is születhetnek és felnőhetnek emberek, akik lélekben úgy érzik, hogy nincsenek egyedül. Ugyanakkor azt is látom, hogy mások gyorsan, szinte könnyedén, sajnálkozás nélkül megszabadulnak vallási terheiktől. Nekem ez nem megy. Lehet, hogy egyszer eljutok oda, hogy leírok mindent, ami misztikum, de miután kiüresítettem házamat a szükségtelennek látszó dolgoktól, felsóhajtok és így szólok: „Ó, Istenem, de nehéz az ember élete!”

Nehéz bizony, mert ha az ember kiáll a csillagos ég alá, elgondolkodik arról, hogy mekkora keze lehet annak a teremtőnek, amely ekkora teret és ennyi energiát tudott létrehozni, megtévesztő antropomorfizmusnak érez minden elmélkedést, amivel az ember igyekezett képére és hasonlatosságára formálni istenét. Ha van ennek az óriási valaminek létrehozója, akkor az egészen más, mint a zsidó pásztoréletből absztrahált személyiség. S ezzel megállt a tudomány, mármint a vallási tudomány, s kezdődik ismét a sóhajtozás, aminek, persze, csak akkora jelentőséget szabad tulajdonítani, amennyit ér egy ember lelke.

Meneküljek tehát a világűr magányából a vallási közösségbe, hogy megnyugtassam zaklatott bensőmet? A gyermekkor békés, nyugodt világa már nincs többé. Megtudhattam: a hermeneutika biztos út a hitetlenség felé. Nincsenek egyértelmű válaszok a dogmatikai kérdésekre. Pap barátom írásban közli, hogy majdnem elment arról a lelkigyakorlatról, ahol erőteljesen képviseltem Jézus istenségét. Ez több mint 20 éve történt. Egy fontos szerzetesrend tagja bevallja, hogy nem hisz a feltámadásban. Mások ismét más nézetekről számolnak be. Ekkor a valamikor agnosztikusnak címzett ember előtt hirtelen feltűnik első elemista önmaga, az egykori osztályterem, a harsány nevetés, amely azt jelenti, hogy kis naiv módjára csak ő hisz egy kedves karácsonyi mesében. Észre sem vette, hogy mások már kinőttek belőle. Hol van a tanító néni, aki jóságos mosollyal megsimogatja a fejét? Élete őszén senki sem számíthat erre. Megszólal a rejtőző Isten? Jól gondolja meg, aki válaszolni akar erre.

A kis agnosztikus nem szégyelli bizonytalanságát, s azt, hogy az utóbbi három évtizedben nem lehetett jobb belátásra bírni az Isten igazolásával kapcsolatos kérdésekben. Ennek ellenére maradt kétarcú, felismerhetően kétarcú, leplezetlenül kétarcú. Nem tartja Istent félelmetes úrnak, akit szolgálni kell, aki előtt folyton verni kell a mellét, akit alázatosan kérni kell, hogy kegyeskedjék irgalmazni teremtményének, akit ő maga gondolt el. A tudomány, a száraz racionalista tudomány is elegánsabb kommunikációra ösztönöz, mint amit a rabszolgatartó, majd feudális társadalmi formák protokollja ragasztott rá a minden társadalmi rendszer felett álló Alkotóra. Nem félek, mert tudom, hogy a fájdalom és szenvedés nem büntetés, hanem törvények velejárója. Van születés és van elmúlás, és ennek megvan a maga folyamata. Persze, félek, de nem Istentől, hanem a fájdalomtól, és ez mégis más. Nem akarom vallási mágiával befolyásolni Istent, hogy burkoltan tegyem őt emberi céljaim kivitelezőjévé. Valamikor kértem tőle ezt is, azt is, s úgy gondoltam, hogy a történtek igazolták őt. Ha nem jött be az eredmény, Isten mélyebb szándékára gyanakodtam. Hát ki lát bele Isten gondolataiba? – hirdeti a vallásosságnak álcázott bizonytalanság. Ma már itt is csak a sóhaj marad, nem hiszek a diszkriminatív kegyelemben. Megvannak az előfeltételek, s azokból következik az esemény. Ha a séma vé-

letleneket tartalmaz, akkor bizonyos valószínűséggel. Istenre ekkor sem kell haragudni. Nagyon jól meg van csinálva ez a világ. A tudományok mindennap ezt igazolják.

A tudományok abban is segítenek, hogy el tudjuk viselni nehéz helyzetünket. A Hold túlsó oldalára került űrhajóval megszakad a rádióösszeköttetés, de ugyanez a helyzet a Földre visszatérés bizonyos szakaszában is. A „blackout” idején nincs kommunikáció. Az utazónak tűrnie kell, hogy teljes közlési magányra van ítélve. Nem hiszem, hogy bármely szakember le akarná tagadni ezt a tényt. Az előzmények alapján joggal reménykedhetünk abban, hogy egyszer majd vége lesz az elszigeteltségnek és megszólalnak a néma rádiók, hiszen egyszerű ballisztikus pályáról van szó. Valahonnan elindultunk és valahova megérkezünk, nagyjából tudjuk is, hová, s közben adódik egy kis magány. Egyszóval: kiszámítható a folyamat. A lélek útja azonban más. A kezdeti feltételeket még jól ismerjük, de minden más hit és remény kérdése. A boldog órákon át tartó repülés adhat biztonságot, lelkesen beszélhetünk is utunk nagyszerűségéről, de egyszer belefutunk a ködbe, és nem tudjuk, csak reméljük, hogy kijutunk belőle. Valakik kijutottak, valakik nem jutottak ki. Azokkal nem foglalkozom, akik hivatalból állítják, hogy kijutottak. Ez az amatőr állapot előnye.

A magány nagyon rossz. Lehet hangosan ismételni az utazás előző részén hallottakat, konokul vagy elhalóan. Lehet hallucinálni, s lehet azt állítani, hogy hallunk valamit, amikor nem hallunk semmit. S be lehet vallani, hogy elvesztettünk minden kapcsolatot, de jobb híján tesszük dolgainkat, a legszükségesebbekre, a – véleményünk szerint – elhagyhatatlanokra szorítkozva. Beosztjuk az élelmiszert, tartjuk az addigi irányt és nem lázadunk egymás ellen. Nem rajtunk fog múlni, hogy feltűnik-e egyszer a Föld vagy az Ég. A lényeg az őszinteségen van, az együtt haladók becsületességében, s abban, hogy nem kiabálunk egymásra. Nem szabad. Az első keresztények még rövid időről beszéltek, nekünk két évezred sem hozott véglegességet, jóllehet az emberi szellem könyvtárakat töltött meg elmélkedéseivel és élettörténeteivel.

Vallási, közösségi divat a kételkedés? Ha divat, meglehetősen ó divat, Tamás és az emmausziak nyomán. Ha nem az, hanem az ember gondolati útjainak megismétlődő bejárása, mint az őrszem fáradhatatlan ellenőrző körútja, akkor nincs ok a szégyenkezésre. Ez a sorsunk. Minden időben becsületesen járni utunkat, vizsgálni élőt és élettelent, ellenőrizni eredményeinket. Valamivel mindig előbbre jutunk. Nem lehetne szerényen megnyugodni abban a meggyőződésben, hogy bizonyosságra sohasem jutunk el? Nem érhetnénk be azzal az egyszerű megállapítással, hogy jónak kell lennünk a mellettünk igyekvő másik bizonytalanhoz?

De hát Isten, az általunk ismert Isten, a nekünk bemutatott Isten nem éri be azzal, hogy merengünk a véges és végtelen viszonylatán, és visszafogottan nyilatkozunk az alapkérdésekről. Tettekre és sugárzó magatartásra, nyilvános hirdetésre, apostolságra szólít fel. Az istenhit következménye a

2. Küldetés

Tizenhét éves korom óta beszélek tudatosan Istenről. Abban az időben megszűnt az iskolai hitoktatás, s mi, nagyobbak, megpróbáltuk átadni ismereteinket az alacsonyabb osztályba járóknak. Nem készítettem soha felmérést, nem tudom, mi volt igyekezetem eredménye. Egy akkori barátom, házassága 25-ik évfordulóján, azt mondta, hogy „nélküled nem lennék itt”. Többen beszéltek még elismerőleg a munkámról, ugyanakkor mások elég ingerülten utasították el öntudatos hangvételemet. Miért tettem azt, amit tettem? Mai fülnek talán furcsán fog hangzani a válaszom: becsületből, kötelességből, az egyház iránti szeretetből. Látszólag formális indokolás, de hát várhatunk-e többet egy kamaszkorát élő középiskolástól? Első kisközösségi próbálkozásainknak persze volt emberi arca, hiszen iskolatársaimról, kórustagokról, lányismerősökről, napi templombajárókról volt szó, de hol voltak még az első igazi félelmek, csalódások, sikertelenségek, elválások, meg nem értések, kiüresedések, elfáradások, leállások. Nem kell sokat várnunk egy kezdőtől, csupán a hűséget, a többit úgyis meghozza az idő.

A beszélő legyen mindig hűséges a benne élő Istenhez. Arról beszéljen, amit magáénak érez, ami a legjobb tudása. Ekkor hiteles, megbízható a maga helyén akkor is, ha közlésével szemben fenntartások emelhetők. Istenről beszélni másoknak nagyon felelősségteljes dolog, mivel tapasztaláson túli világról közlünk információkat, amikre vagy rezonál a másik, vagy nem. Ha elfogadja, akkor következmények hárulnak életére, s a következményekért az informátor is felelős. Lelkiismeretünk csak akkor lehet nyugodt, ha párbeszédünk független, szabad emberek párbeszéde volt, mi egyenértékűen tükröztük meggyőződésünket, nem ravaszkodtunk, nem hallgattunk el bizonytalan dolgokat, nem akartuk lehengerelni a másikat. Álságos sikerek nem lehetnek értékesek, s az utólagos kár jóval nagyobb. Az igazság, a szellemi becsületesség előbbre való, mint a tömegtoborzás.

Az utóbbi két évtized kettős törekvés jegyében telt el. Egyrészt nagy fává akartuk növelni a mustármagot, másrészt fokozatosan haladtunk előre a lelkiismereten alapuló szellemi szabadság útján. Az első törekvés sok új embert vonzott közénk, olyanokat is, akik bár szépnek találták gondolatainkat, azonban a gyakorlatban itt vagy ott nem azonosultak vele. Nem is vártuk el tőlük, hiszen inkább akartunk egyházat építeni, mint szerzetesrendet. Sok színből álló palettát emlegettünk, nem egyszínű képet. Ugyanakkor magunk is igyekeztünk megszabadulni indokolatlan, bizonyíthatatlan vagy egyenesen ésszerűtlen, ellentmondásos nézeteinktől. A folyamat egyszerre volt hasznos és elbátortalanító. Szigorúan mondva: nagyon veszedelmes. Itt állunk egy alaposan lebontott ház előtt sok új érdeklődővel, akik buzgón adnak jótanácsokat az építkezéshez a vallási rajongás állítólagos „megtapasztalásaitól” kezdve a tekintélyi alapon álló, jó katolikus hiten át a természetgyógyászat vagy ökológia határáig. Miután az ember összeadja mindazt a hitetlenséget, amit az egyházak hivatásos alkalmazottaitól hall, szép csendesen leül és elhallgat. Kicsit szomorú, mert elvesztette élete sok, biztosnak látszó és megtartó elemét, s még nem tudja, hogy megtartja-e a megmaradt állványzat. Örül, mert nem kell színházat játszania. Nem kell holnap a szószékre lépni, s kerülgetni az igazában megkerülhetetlent. Esetleg másról beszélni, s nyugtatni vagy nem bolygatni a lelkiismeretet. „A protestáns lelkészek nem Jézusról beszélnek” – írja Günther Grass –, „hanem Jézus értelmezéséről – vagy olyan fogalmak izgatják őket, mint a boldogság, vagy a tegezés és magázás problémája. A katolikus papok azt kérdezgetik egymástól, hogy hány hívő látogatta vasárnap a templomot, s

hogyan aránylik ez az elmúlt évi statisztikákhoz". Mivel a mi országunkban és ezen belül a mi tekintélyelvű egyházunkban minden hatás csak évtizedek múlva érvényesül, ezért ott állunk a század eleji protestáns nézetek közepében – függetlenül attól, hogy esetleg éppen katolikus papok vallják őket, s nincs – egyelőre vagy véglegesen – ellenérv egy új szintézis megteremtésére. „Volt, ki úgy vélte, harang szól, másik tudta: ily bolondtól pénzt eztán sem lát a család" – csendül meg bennem József Attila sora.

Ami azt illeti, jól összehúzva magamat, kibírom ezt a földindulást. Igénytelenül próbáltam élni, barátságban próbáltam élni, igyekeztem megbirkózni önzésemmel vagy agresszivitásommal. Ha nem sikerült, szégyelltem magam. Ez is valami. Valamit azonban – félek, véglegesen – elvesztettem. Nem tudok többé teljes önbizalommal, szenvedélyesen, harcosan, ellenvéleményeket döntögetve érvelni bizonyos tételek vagy magatartásformák mellett. Elvesztettem azt az apostoli lendületemet, amelyet éreztem életem első kétharmadában. Ma, ha másként vélekedővel beszélek, nem tudom „helyretenni", valamire kötelezni őt. Ma már nem tudok keményen bevasalni – ha kell fájdalom és könnyek árán – sok mindent, sem magamon, sem családomon, sem barátaimon azon az alapon, hogy Isten valóságos Fia leszállott a mennyből, megtestesült egy szeplőtelen szűztől, s tanítását ránk hagyva visszament Atyja mellé az égbe, hogy nemsokára eljöjjön ítélni, s örökké tartó büntetéssel sújtsa azokat, akik nem hittek egyháza tanításában. Vége az öntudatos korszakomnak. Beszélgetőtársnak jó vagyok, tanítónak már nem.

Pokoli fájdalom ambiciózus ember számára, de – mondom – ki kell bírni. Talán túl egyszerűen értelmeztem a küldetést. Azt gondoltam, hogy a küldetés vezető szerepet, jól látható és tényleges formákban megjelenő állandó vezető szerepet juttat azoknak, akik vállalják a beszédet Isten dolgairól. Biztos megállást, „rendíthetetlen" meggyőződést, amint az illik egy eszme élharcosaihoz. A hagiográfia hamis eszményteremtése aggasztóan elfedi a küldetéses *ember* valódi arculatát. Az ügyek a valóságban soha nem egyértelműek. A Keresztelő elvtársi hite meginog küldetése hiábavalósága láttán. Ma közösségünk küldetés-hite rendülhet meg céltalannak látszó erőfeszítéseink miatt. Talán üzennünk kellene valakivel: Te vagy az igazi, vagy mást várjunk? Tényleg így jön el Isten Országa, tényleg így kell közösséget csinálni, tényleg a szelídeké lesz a Föld, tényleg ...?

A véges emberi tudatban a küldetés összefügg azzal, hogy *valahová* küldenek, valahová eljutok, valamivé válok, megvalósulok. Ha jól látom, minden tudomány és minden társadalom csupán ment valamerre, lépéseket tett, eredményekre jutott, amelyek újabb kapukat nyitottak fel. Ez a jó eset, mert az nagy szerencsétlenség, ha a küldetés délben hoz árnyékot életünkre, s valakinek azt kell kiáltania: „Elvtársak, ne lőjetek!" Az elvi újrakezdések gördülő hullámait, e hullámok elsimulását vagy porzó szétomlását figyelve arra kell gondolnom, hogy csak a hullámzás örök, a mögötte levő erő örök, mely újabb és újabb indulásra serkenti a habokat. Senki sem első és senki sem utolsó, de egy pillanatban ő az, aki engedelmeskedik a rejtett erőknek. Önfeláldozóan s nem ragaszkodva görcsösen saját küldetési kiváltságához. Élni és elmúlni kaptunk hivatást, s amíg élünk, elmondani, hogy mi éltet minket. Az, hogy e mondástól megújul életünk, ismét megelevenedünk: lehet jóhír tárgya. Ami emberien biztos, csupán annyi: tépelődésre, gondolkodásra, kritikus vizsgálódásra küldettünk. Beszámolóink erről az állapotról szólhatnak, akár nyilvánosan, akár párbeszédben. Be kell illesztenünk a katolikus gondolkodás történetébe is a fájdalom és a magány zsoltárait: Istenem, miért hagytál el engem. Le kell írni lázadó panaszunkat, miként megszületett Jób története, s szent műfajnak kell tekinteni ezt a perlekedést. Nem kell nagyon gyorsan a gyóntatószék felé sietnünk, mintha Jézus után nem lenne többé ok a kétségbeesett keresésre és dörömbölésre. Azért, mert van egyház, pápa és lilaszín stóla, még nem bűn, hanem tanulságokkal teli vallási történet egy lélek élete. Megszületett Jézus, de nem vette el a világ bűneit, legalábbis nem *úgy*. A gonoszság él és virul a világban, mindennap újraszületik. Eljött Jézus, de nem törölte el a kételkedés és elhagyatottság gyökereit. Ezek ugyanúgy hatnak az emberre, mint azelőtt. Erről beszélni ugyanúgy vallási tapasztalás, mint azt az örömöt kifejezni, amit a boldogság állapotában érez az ember. A küldetés egyaránt vonatkozhat a fény vagy az árnyék bemutatására. A jó irodalmi alkotások a keserű szerelemből születtek. A bordeauxi vidék vallásos parasztjainak vallástalanságáról szóló elbeszélés többet tár fel az emberről, erkölcsről, kegyelemről, mint pozitív szövegek tucatjai. Bár nagyon becsülöm a derék Paneloux atyát, a végén mégis csak Rieux doktorba karolnék bele, hogy igyunk egy pohár vörösbort az embert megpróbáló események után. Valami módon a vallási képzetek is felelősek azért, hogy számon kell kérni Istenen a bűntelen kisgyermekek halálát. Miért veri bele belénk a vallás az állandó bűntudatot, hogy aztán végül is Isten becsületéért kelljen harcolni? Rászorul erre?

Egyszóval kiállok a lélek magányából eredő beszámolók mellett, és küldetésem részének tekintem az effajta beszédet. Mert ha nincs Isten, akkor igen helyesen írom le azokat a lelki gyötrelmeket, amiket ki kell állni egy emberi torzképzet intézményes ránk erőszakolása miatt. Ekkor pontos diagnózis készítője vagyok arról, hogy miként nyomorodik meg az ember önmaga fantasztikus álmai miatt, s arra ösztönzök, hogy beszéljük meg életünk egymással szolidáris alakítását néhány, közmeggyőződéssel elfogadható elv alapján. Ha viszont van Isten, akkor minden fájdalom és magány leírása tanulságos és egyben érdemszerző. Tanulságos, mert megerősítheti sorstársaimat, vagy leendő sorstársaimat – akiknek egyelőre gőzük sincs arról, hogy ide juthatnak – abban, hogy lehet s miként lehet tisztességesen megállni egy olyan partiban, amely látszólag vesztésre áll. Érdemszerző, mert igen dicséretes dolog elviselni a viszontagságot, küzdeni a remény utolsó darabjáig.

Az aktivista nem szereti a problémázó embereket. Én sem szerettem. Ma kényszerítve vagyok a töprengésre. Söpörjem le a könyvespolcról a világirodalom halhatatlan alkotásait, amelyek az emberi elhagyatottságról szólnak? A nem pozitív történeteket? Félő, hogy nagyon keveset, vagy egyenesen semmit sem fogok tudni az emberről, s félő, hogy segíteni sem tudok másoknak. Nem seprek le semmit, küldetésem, emberi – s ha van, akkor isteni – küldetésem elhagyhatatlan részének tekintem, ugyanolyan értékű részének tekintem, hogy beszámolókat írjak a sötét évekről is. Ez a *teljes* vallási irodalom, ez az ember *teljes* arca, ez a mai küldetésem.

A Bokor Bázisközösség évenkénti legnagyobb összejövetele a Pünkösd táján megtartott Bokor-ünnep, az idei, jubileumi évben azonban még nagyobb rendezvényünk is volt, a Bokor Jubileumi Nagytábor. Az alábbi írások ezt a két eseményt idézik föl a Bokor-ünnep szentmiséjének homiliájával s annak „szemléltető ábráival”, illetve egy tábori élménybeszámolóval.

BOKOR-ÜNNEP 2000

Egy családi misén szólni kell a felnőttek nyelvén és a gyermekek nyelvén is. Megpróbálok elsőször én a felnőttek nyelvén valamit mondani, majd a gyerekek adnak elő néhány jelenetet a gyermekek nyelvén. A mondanivaló egy és ugyanaz: Szolgálni kell a családban! Pontosabban: Köztehervisclés szükséges a családban!

MUNKÁRA NEVELÉS

A rendelkezésemre álló pedagógiai könyveket átkutattam és egyikben sem találtam ezt a fejezetcímet. Pedig a gyermek munkavégzése nem merülhet ki a tanulásban. A munkának, a fizikai munkának is döntő szerepe van a gyermek személyiség-fejlődésében. Úgy gondolom, hogy a Bokorban szükséges erről szót ejteni...

1. Dolgozni pedig kell!

„Navigare necesse est”. Hajózni kell, hogy az ember megismerje a jótékony félelmet, ami segíti elhelyezkedni a kozmoszban. Dolgozni is kell, hogy az emberi létfenntartó közös tevékenységből kivéve a részünk, megtaláljuk a helyünket a társadalomban, igazi közösségi lénnyé váljunk.

Egyes pedagógusok azt a nézetet vallják, hogy a „kell”-t ki kell irtani a pedagógiából. Köreinkben sem jól hangzik az elvárás, követelmény, követelés szó. Természetesen ha valaki ezt a szót csupán az értelmetlen kényszerre és erőszakos követelődzésre érti, akkor igaza van. Ha azonban olyan nevelést képzel a szülő, amelyben semmit sem „kell” csinálni, akkor nagyon téves utakon jár. Ahol nevelés van, ott követelmények is vannak. A követelés lényegében nem más, mint segítségnyújtás a gyermeknek abban, hogy alapvető vágya kielégülhessen, hogy a követelményeknek megfelelve sikerélményhez jusson.

2. Miből áll a gyermek?

A.S. Neill, aki a híres summerhilli iskola atyja, akit még ma is sokan a nevelés prófétájának tartanak, így válaszol a kérdésre: „Önzés, szeretetéhség és töméntelen energia: ebből áll a gyermek. Tudomásul kell vennünk, hogy a gyerek maximálisan egoista”. Ezért csak hadd tombolja ki magát, elégítse ki önzését – vonják le a következtetést Neill követői –, majd ha szüksége lesz közösségre, akkor megváltoztatja magatartását. Bizony ez nem fog menni. A begyakorlás nem ebbe az irányba mutat. Egyébként nem igaz az első állítás sem, hogy a gyermek maximálisan önző. A gyermek kezdettől fogva társas lény, belső szükséglete, hogy kifejlődjék benne a közösségi magatartás. A társadalom, benne a család sem osztható ezért két részre, hogy vannak benne, akik úgy élnek ott , ahogy „jólesik”, és vannak benne, akik normák, értékek szerint élnek.

3. Normaállítás kell!

Nem elég a Bokor-eszményeket elméletileg fújni, hanem a gyakorlatban is konkretizálni kell azokat. A szolgálat a mi normánk. Nem az uralkodás, de nem is a kiszolgálás. A szolgálat a családon belül ezért abban áll, hogy magatartásunkban sohasem lehetünk zsarnokok és nem lehetünk rabszolgák. Mi egymás javát kell, hogy szolgáljuk. A kicsiknél a rendcsinálás, nagyoknál a köztehervisclés módjait kell pontosan meghatározni.

A normakövetést nem „hideg – zárt – erős” neveléssel, hanem „nyílt – meleg – határozott” neveléssel lehet eredményesen elérni. Követelni kell az első pillanattól fogva, de valahogy „az ajtónyílásba tett láb” technikájával (lásd az ügynököket). Ha a gyermek egy kis kérést teljesít, könnyebben rááll a nagyobb, nehezebb kérések teljesítésére, mert megváltozik a felfogása saját viselkedésével és önértékelésével kapcsolatban. Együttműködőbb, segítőkészebb lesz. A szülőnek mindezt meleg együttérzéssel kell nyugtáznia. Mindig megértőnek és elfogadónak kell lennünk, de engedékenynek és elnézőnek soha. Az utóbbi magatartással a gyereket elnéző és behódoló jelleművé neveljük.

4. Rendszükséglet

„...gyönyörű képességünk, a rend...” (József Attila) egyben elemi szükségletünk is. A szabadság és függetlenség iránti szükségletet éppen a rend teszi lehetővé. Közösség csak megfelelő rendben képes működni. A gyermeknek alapvető szükséglete, hogy környezete egyértelműen szabályozott legyen. Ezért igaz, hogy a szabadság nélküli rend elviselhetetlen, a rend nélküli szabadság viszont maga a káosz. Olyan rendet kell kialakítani a családban, mely nem gátja a szabadságnak, hanem elősegíti a tájékozódást, a hatékonyságot.

A kisgyermek munkája a rendcsinálás. Ha ezt nem tanulja meg, a későbbi köztehervisclésből sem veszi ki részét. A kisgyermeknek pontosan tudnia kell a játékait rendbe rakni, ruháját összehajtani stb.

5. Köztehervisclés

A nagy gyermeknek, túl a rendcsináláson, egyéb feladata is van. Meg kell értenie, hogy a család terhét csak arányosan megosztva lehet cipelni. Az nem lehet, hogy egyesek halálra dolgozzák magukat, mások pedig csak süttetik a hasukat, játszanak, zenélnek, szórakoznak. A tanulás mellett dolgozni is kell. Hisz is az állapotszerű munka mellett a szülőnek mindig külön feladatokat is el kell végeznie. Az a szülő, aki nem fogja be komoly munkákra a gyermekét korának megfelelően, az link, jellemgyenge, here embereket nevel.

A konkrét feladatokat pontosan meg kell határozni. Más a munkája egy vidéken élő családnak, és más egy városinak. De a háztartási munkákból, a lakásbeli tennivalókból, a vásárlási, ill. főzési munkákból mindenkinek ki kell vennie a részét. Nem felmentő ok, hogy az anya úgyis otthon van. Nem engedheti meg senki magának azt a luxust, hogy pl. leánygyerekei közel a házasságkötéshez sem tudnak még főzni. Vagy a fiúgyermekek nem tudják a ház körüli apró szerelési, javítási munkákat elvégezni. Felnövekedve aztán a középiskolás kortól hasznos a nyári szünet egy részét is munkával tölteni, esetleg a pályaválasztásnak megfelelő munkahelyen

Külön téma lehetne, hogy ennek a munkavégzésnek milyen személyiségformáló szerepe is van, túl a rendszükségleten és a köztehervisclésen. A gyakorlati életből vett példákkal erre is kiterjedhet majd a kiscsoportos megbeszélés.

Most azonban ideje átadnom a szót a gyermekeknek ill. fiataloknak. Az elméleti fejtegetés után következzenek a szemléltető ábrák. Gyerekeink és fiataljaink tükröt tartanak elénk. Négy család reggelije és vacsorája jelenik meg játékukban. Mindenki kikeresheti a maga képét. A sarkított képeket szelídebb változatban is végiggondolhatjuk. Következzék hát a játék, amelynek címe:

A KONYHA

I. család

Reggeli

ANYA: *(pirítóst süt)*
KISBABA: *(sír)*
TELEFON: *(szól)*
ANYA: *(felveszi a telefont)* Halló... *(kiszól a férjnek)* Drágám, téged hívnak...
APA: *(bejön, átveszi a kagylót)* Igen... Én vagyok...Megyek rögtön, de még nincs kész a reggeli, tudod, a nejem most égeti szénné a pirítóst...Viszlát... *(leteszi a kagylót)*
ANYA: *(közben felveszi a pólyást, vele együtt a pirítóshoz megy)*
APA: *(kiveszi a sütőből az égett kenyeret)* Édesem, mikor tanulsz meg már végre pirítóst sütni? *(kimegy)*
ANYA: *(új szeletet tesz a sütőbe, szemét törli)*
KISFIÚ: *(felkap egy süteményt az asztalról)* Anya, megehetem ezt a sütit?
KISLÁNY: *(kikapja a kezéből)* Nem. Ez az én sütim!
KISFIÚ: *(kiabál)* Az enyém...
KISFIÚ, KISLÁNY: *(összekapnak, a süti szétrepül)*
ANYA: *(leteszi a kicsit, söprűt, lapátot vesz fel)* Hagyjátok abba. *(söpör)*
NAGYFIÚ: *(bejön) Anya,* kérek egy ezrest, délután moziba megyünk...
ANYA: *(a pirítóst az asztalra teszi)* Nincs.
NAGYFIÚ: *(kiabál)* Mi az hogy nincs?! Kérek.
NAGYLÁNY: *(bejön, a levegőbe szaglászik)* Pfuj, mindig ez az égett pirítós! *(Nagyfiúhoz)* Jó leszek ebben a cuccban? *(illeg)*
NAGYFIÚ: Mihez képest?
APA: *(bejön, diplomatatáskával)* Még mindig nem reggeliztek? Elkéstek az iskolából!
ANYA: *(ijedten nézi)* És te, te nem reggelizel velünk?
APA: *(a pirítósra néz)* Ezt nem. Majd benn eszem valamit. *(búcsú nélkül el)*

Vacsora

APA: *(újságot olvas)* Mi lesz azzal a vacsorával?
ANYA: *(védekezőn)* Beteg a kicsi. Orvoshoz vittem. De mindjárt terítek. *(kedveskedve)* A kedvenc ételedet főztem.
APA: *(kinéz az újság mögül)* Mi az?
ANYA: *(mutatja)* Vadas. Vadas marha, gombóccal.
KISFIÚ: *(bejön)* Éhes vagyok.
KISLÁNY: *(bejön)* Én is.
ANYA: Rögtön! Már terítek. *(terít)*
KISFIÚ, KISLÁNY: *(leülnek az asztalhoz, kórusban)* Éhesek vagyunk! Enni akarunk! Éhesek vagyunk! Enni akarunk! *(villával verik az asztalt)*
ANYA: *(kiszól)* Irénke, segíthetnél teríteni.
NAGYLÁNY: *(kintről)* Tanuloook!
APA: Irénke tanul. Hagyd Irént tanulni. Neki a tanulás a munkája.
ANYA: Igaz, igaz. De hol van Rudolf?
KISFIÚ: Moziban.
KISLÁNY: Ezt se tudod, anya?!
ANYA: *(leteszi a tálat)* Tessék...
KISLÁNY: Pfúj, vadas. Én nem kérek!
KISFIÚ: Vadas? Mást nem tudsz főzni, anya?
NAGYLÁNY: *(belibeg)* Én fogyókúrázom. *(a hűtőből jegeskávét vesz elő)*
APA: Mi az? *(asztalhoz ül)*
NAGYLÁNY: Jegeskávé, tejszínhabbal.
APA: Jó kis fogyókúra!
NAGYLÁNY: Igen. Kérsz, apa?
KISLÁNY: *(rázendít)* Éhesek vagyunk!
KISFIÚ: *(folytatja)* Enni akarunk!
ANYA: *(tehetetlenül áll)* Agoston, szólj rájuk!
APA: *(vállat von)* En? Te neveled őket! Adj nekik, amit akarnak. Mondjuk túrórudit.
KISFIÚ, KISLÁNY: Vao... Ru-di... ru-di... ru-di...
ANYA: *(sírva hozza a rudikat)*
NAGYFIÚ: *(belép)* Rudi vagyok... *(a levegőbe szagol)* Én vadast eszem. Kösz, anya!

II. család

Reggeli

TELEFON: *(szól)*
KISBABA: *(sír)*
APA: *(felveszi a telefont)* Drágám, téged keresnek...
ANYA: *(kintről jön, pongyolában)* Jövök... *(pirítósra néz)* Rezső, ég a pirítós! *(telefonál)* Halló... Szia, Karolin... Jövök, jövök, csak a Rezső még nem készítette el a reggelit... Igen, most süti szénné a pirítóst...Nem, ő is dolgozik...Jó... Jó... Jövök... Szióka, Karolin... *(leteszi a kagylót)*
APA: *(közben felveszi a kicsit, kiveszi a pirítóst)* Rita, gyere a kicsihez.
NAGYLÁNY: Tanuloook!
ANYA: *(középen áll, mint egy hadvezér)* Rita, most már ne tanulj. Csomagolj, mert elkésel.
KISFIÚ, KISLÁNY: *(berontanak, kergetik egymást)*
KISLÁNY: Add ide a kifestőm.
KISFIÚ: Tessék. *(nyújtja, de fut)*
KISLÁNY: Add, ide. Anyu, Feri nem adja ide a kifestőt.
KISFIÚ: Itt van.
KISLÁNY: *(elkapja, szétszakad)* Eltépte! *(bőg)*
ANYA: Rezső, nem hallod, hogy a kicsik mit csinálnak?
APA: De hallom drágám, de a pici, a pirítós...
ANYA: *(kiveszi a kezéből a kenyeret)* Add csak azt a kenyeret, majd én megmutatom, hogy kell pirítóst sütni.
NAGYFIÚ: *(bejön, vállán a táska, kezében a slusszkulcs)* Papa, a kocsival ma én megyek a suliba. Neked van bérleted...
APA: *(tehetetlenül)* Péter, várj. Nekem van bérletem, de neked nincs jogosítványod!
NAGYFIÚ: Sebaj... Csao...*(el)*

Vacsora

ANYA: *(idegesen)* Mi az, hogy nincs kész a vacsora! Hol van apátok?
KISLÁNY: Még nem jött.
KISFIÚ: Biztosan zűrök vannak a munkahelyén.
NAGYLÁNY: *(kijön, kezében divatlap)* Anya, esetleg te nem csinálnál vacsorát?
ANYA: Nézd a szemtelent! És te, miért nem?
NAGYLÁNY: Nem tudok főzni, tudod jól.
ANYA: Szép... Nemsokára férjhez mégy, és még egy rántottát sem tudsz sütni.
KISLÁNY: *(beleszól)* Mert apa nem tanította meg főzni.
ANYA: Úgy van. Apátok csak dolgozik...
KISFIÚ: *(közbeszól)* Meg főz...
NAGYLÁNY: De hát kinek a dolga a főzés?
APA: *(futva jön)* Bocsánat. Kicsit benn kellett maradnom a munkahelyemen, de mindjárt kész a vacsora. Rántotta... sonkával, hagymával... jó lesz, drágám?
ANYA: Jó lesz, ha nem hagyod kizsákmányolni magad, Rezső, azon a munkahelyen. Valami más munkát kell keresni neked.
APA: *(ijedten)* Nem, nem. Édesem, ma nem könnyű munkát találni. Jó nekem ez. Majd máskor igyekszem. *(hűtőből tojást szed elő)*
CSENGŐ.
ANYA: *(férjére néz)* Rezső, csengetnek. Ki az ilyen későn?
RENDŐR: *(kintről)* Rendőrség!
ANYA: *(ijedten)* Szent Isten! Csak nem a Péter...
RENDŐR: *(bejön, az apához lép)* Uram, tudta ön, hogy a fia elvitte az autóját, és nincs jogosítványa?!
APA: Igen.
ANYA: *(közbelép)* Rezső, nem tudtál semmit... Mi van a fiammal?
NAGYFIÚ: *(belép, tépett ruhában)* Rossz volt a fék, apa...

III. család

Reggeli

NAGYLÁNY: *(tükör előtt szépítkezik)*
KISLÁNY: *(asztalnál ül)*
KISFIÚ: *(kalapál a sarokban)*
KISBABA: *(felsír)*
TELEFON: *(szól)*
PIRÍTÓS: *(ég)*
KISLÁNY: *(kikiált)* Anya, sír a Pocok.
KISFIÚ: Apa, szól a telefon.
NAGYLÁNY: Anya, ég a pirítós.
ANYA: *(berohan, felveszi a kicsit, a pirítóshoz megy)*
APA: *(berohan, felveszi a telefont)* Halló, itt a Példás család... Nem Prédás, Példás... Jani? Jani még alszik... Keltsem fel?... Nem, nem...Akkor nagyon mérges... Kicsit később hívja... Jó, jó... Bocs, mit mondott?... De kérem... Letette... *(feleségéhez)* A szavaiból ítélve Jani új barátnője lehet... *(magában)* Még hogy Prédás... *(a pirítóst kiveszi felesége kezéből)* Add ide, drágám.
ANYA: *(átadja, a kicsit csitítja)* Csicsi...Ne sírj, ne sírj, angyalkám...
NAGYLÁNY: *(gúnyosan)* Angyalkám... Pfúj, micsoda stílus...
APA: *(helyesel)* Igen drágám, igaza van Krisztinának. Ne kényeztesd a kicsit.
KISFIÚ: *(kalapál)*
KISLÁNY: *(fiúhoz megy)* Bigyó, hagyd már abba a kalapálást. Mindjárt fejbe vàglak a kalapáccsal *(el akarja venni, dulakodnak)*
KISFIÚ: Majd én verlek fejbe vele, te...
NAGYLÁNY: Mazsa, Bigyó! Maradjatok már...
NAGYFIÚ: *(álmosan bejön)* Mi ez a lárma?! Papa, miért nem csinálsz rendet?
APA: *(bocsánatkérően)* Igazad van. *(a kicsikhez)* Miért lármáztok, felvertétek Janit. Pedig olyan későn feküdt le.
NAGYLÁNY: Későn?! Naná! Hajnalban. Biztosan új csaja van.
APA: Igaz is. Valaki telefonált. Nem mutatkozott be. Téged hívott. Gondoltam, nem ébresztelek fel.
NAGYFIÚ: Még hogy gondoltad. Még hogy nem ébresztesz fel. Papa, te micsoda... *(apja felé közelít)*
ANYA: *(eléje ugrik)* Jaj, ki ne mondd, Janikám... Apukád csak jót akart neked...
NAGYFIÚ: *(leül)* Még hogy jót?! *(dohog)*
KISFIÚ: Mi lesz már a reggelivel? Éhes vagyok.
KISLÁNY: Én is... De pirítóst nem kérek.
KISFIÚ: Én sem.
NAGYLÁNY: Én sem.
NAGYFIÚ: Én sem.
APA – ANYA: *(ijedten egymásra néznek)*
APA: *(a hűtő felé megy)* Akkor talán vajat...vajas kenyeret...
ANYA: Vagy tejeskávét...
APA: Egy kis párizsit...
ANYA: Egy kis májkrémet...
MIND: *(nemet intenek)*
APA – ANYA: *(kétségbeesve néznek)* Akkor mit?
KISLÁNY: Pénzt kérünk!

Vacsora

ANYA: *(zoknit stoppol)*
APA: *(nevelési könyvet olvas, közben elalszik, felhorkant)*
ANYA: Édesem, menj és feküdj le, majd én várom őket.
APA: *(tiltakozik)* Nem, dehogy... csak egy kicsit elálmosodtam.
ANYA: Nem csoda. Kihasználnak a munkahelyeden és a közösségben is annyit vállalsz.
APA: *(becsukja a könyvet)* Nem sok...nem sok... Csak a gyerekek itthon volnának már... A kicsik hol vannak?
ANYA: Filmet néznek a szomszédban.
APA: Horrort?
ANYA: Nem, krimit.
APA: *(fejét ingatja)* Drágám, nem gondolod, hogy valamit nem jól csinálunk? Kicsit szigorúbb is lehetnék...
ANYA: Nem, nem... Az erőszak sebet ütne a lelkükön... Mi csak szelíd eszközökkel élhetünk, édesem.
KISFIÚ – KISLÁNY: *(berontanak)*
APA: *(feláll)* Végre.
KISFIÚ: *(kiabál)* Apa, tök jó volt film. Az egyik krapek így kapta el a nőci nyakát *(elkapja a kislányét, és szorongatni kezdi)* és így fojtogatta...
KISLÁNY: *(visít)* Bigyó, engedj el... megőrültél....
KISFIÚ: *(nevet)* A nőci meg visított, mint ez a menyét....
KISLÁNY: Apaaa....
ANYA: *(rémülten)* Istenem, Bigyó, hagyd abba... Édesem, ne engedd...
APA: *(a kicsikhez megy)* Hagyjátok abba...
NAGYLÁNY ÉS FIÚJA: *(belépnek, a fiú fején színes pank sörény)*
NAGYLÁNY: *(nevetve)* Látod, Nagymedve, a családom öli egymást. Jó kis krimi!
KISFIÚ – KISLÁNY: *(abbahagyják, a fiút bámulják)*
KISLÁNY: *(elégedetten)* Krisztina, de jó fej ez a csávó!
KISFIÚ: *(nagylányhoz)* Ez a pank az új fiúd, Krisztina?!
NAGYLÁNY: *(figyelmen kívül hagyja a kicsik megjegyzését, anyjához megy)* Mama, anyucika, csak egy percre ugrottunk be, csak egy kis pénz kellene... Tudod, a Fekete lyukba megyünk...
ANYA: Még el akartok menni?
APA: A Fekete lyukba? Ott drogoznak, kislányom...

FIÚ: Ááá... csak egy kis extasi... Apuskám, kérsz egyet?... *(előhúzza)*
APA: Nem, nem... De azért mégsem kellene éjjel ...
NAGYLÁNY: Még nincs éjjel, csak 11 óra... Naa, anya, anyucikaaa...
ANYA: *(gyámoltalanul pénzt vesz elő)* Tessék, csak ennyi van... De ne sokáig maradj, Krisztikém, kislányom...
NAGYLÁNY: *(mérgesen, kikapja a pénzt)* Anya, ne krisztikézz légy szíves...Már megmondtam, hogy utálom a negédes stílust... Csao...
FIÚ: *(Apához lép, megveregeti a vállát)* Nincs harag, papa? Na, viszlát...
APA: Édesem, talán nem kellett volna...
ANYA: Nem. De nézd bennük a jót. A haját leszámítva milyen helyes ez a fiú... Még köszönt is neked.
KISLÁNY: *(asztalhoz ül)* És ma vacsora nem lesz?
KISFIÚ: Éhes vagyok.
ANYA: De, de, csak nem tudtam, mikor jöttök... Melegítsem meg a tökfőzeléket, kicsim?
NAGYFIÚ ÉS BARÁTNŐJE: *(érkeznek, barátnő kopasz)*
NAGYFIÚ: *(méltatlankodva)* Bigyó, Mazsi, ti még nem alusztok? Papa...
ANYA: *(közbelép)* Jani, Janikám, hagyd a papát... Mindjárt esznek valamit és fekszenek.
KISLÁNY: Tököt nem eszünk!
KISFIÚ: Majd mi keresünk *(kifelé indul)*
NAGYFIÚ: Várjatok! Még jó is, hogy ébren vagytok. Költözzetek ki a szobátokból, ott ma mi alszunk *(gondolkodik, a lányra mutat)* … vele.
KISLÁNY: *(gúnyosan)* Nem tudod a nevét?
KISFIÚ: *(a lányhoz megy)* Te szkinhed vagy?
NAGYFIÚ: Bigyó, fogd be!... Különben az, és akkor mi van?
LÁNY: *(középre áll, szónokol)* Bocs, de ti nem vagytok tisztában azzal, hogy mi mit képviselünk. Nekünk történelmi küldetésünk van ezen a szent magyar földön... Nem tűrhetjük, hogy idegenek legyenek köztünk, hogy a nem magyarok egyék el előlünk a kenyeret... A nem magyarok menjenek ki ebből az országból... Magyarország a magyaroké... *(Nagyfiúhoz fordul)* Kérdezd meg apádat, nincs neki baseball-ütője?
NAGYFIÚ: *(apjára ordít)* Papa, hallottad, baseball-ütő kell!
ANYA: *(Nagyfiú elé áll)* Kisfiam, nincs nekünk ilyen. Tudod, mi nem Amerikában élünk. Mint a kislány is mondta, mi magyarok vagyunk.
NAGYFIÚ: Elég!
APA: *(halkan)* Azt mondtad, elég?
NAGYFIÚ: *(fenyegetőn)* Azt mondtam. Elvégre ki a jani ebben a házban?!
ANYA: Janikám, kicsikém, te vagy a Jani. De hagyd apukádat....
APA: *(kihúzza magát)* Drágám, engedj! Most már elég volt. *(Jani felé lép)* A Jani te vagy, fiam, de az apád én vagyok. Tovább nem tűröm ezt a hangot és ezt az anarchiát. *(a kicsikhez)* Indulás az ágyba!
KISFIÚ – KISLÁNY: *(ijedten kimennek)*
APA: *(Lányhoz)* Kislány, az ajtó arra van!
LÁNY: *(méltatlankodva kifelé indul)*
NAGYFIÚ: *(megfogja a kezét)*
APA: *(Nagyfiúhoz)* Te pedig azonnal mész a szobádba!
NAGYFIÚ: *(Ellenkezik)* De, apa...
APA: *(keményen)* Semmi de apa! Indulás...
NAGYFIÚ: *(elengedi a lány kezét, indul)*
APA: *(feleségéhez)* Drágám, mi pedig megyünk a Fekete lyukba.

IV. család

Reggeli

APA, ANYA: *(együtt sütik a pirítóst)*
TELEFON: *(szól)*
KISGYEREK: *(sír)*
APA: *(felveszi a telefont)*
ANYA: *(felveszi a kicsit)*
APA: Halló... Igen, még itthon van... Tamás, téged hívnak...
NAGYFIÚ: *(jön)* Jövök... *(átveszi a kagylót)* Tamás vagyok. Szia, András... Jó, viszem a cikket... Anyáék készítik a reggelit... Jó... Tíz perc... A metrónál találkozunk... *(leteszi)*
APA: *(terít, hozza a pirítóst)* Megírtad a cikket?
NAGYFIÚ: Igen.
ANYA: *(leteszi a kicsit, kiált)* Reggeli, Anna, Gergő!
KISFIÚ, KISLÁNY: *(befutnak és asztalhoz ülnek)*
KISLÁNY: Énekeljünk.
KISFIÚ: *(kezdi)* Édes Jézus, légy vendégünk...
ANYA: Várjatok. Anikó hol van?
NAGYLÁNY: *(bejön)* Itt. Elkészítettem a tízórait. *(Tamásnak nyújtja)* Neked is.
NAGYFIÚ: Kösz.
KISFIÚ: *(újra kezdi)* Édes Jézus...
APA: Most röviden, mert Tamás siet. „Légy vendégünk, amen.”
MIND: Amen.

Vacsora

KISFIÚ: *(tésztát gyúr)*
KISLÁNY: *(tepsit lisztezi)*
SZOMSZÉD: *(becsönget, bejön)* Hát ti mit csináltok?
KISLÁNY: Kakaós csigát sütünk.
SZOMSZÉD: *(csodálkozva)* Ti??
KISFIÚ: Igen. Adunk Magdi néninek is. Megkóstolhatja.
KISLÁNY: Meg lehet enni. Igaz, néha kicsit megpirul az alja.
SZOMSZÉD: Hát ilyet! Ha kész lesz, kérek belőle. *(körülnéz)* Anyátok hol van?
KISLÁNY: Anya szülőin van. Kb. 7-ig tart.
KISFIÚ: Apa ma későn jön, mert csoportja van.
SZOMSZÉD: Mije?
KISFIÚ: Csoportja. Tetszik tudni, mi más családokkal is összejárunk. A felnőttek is, meg mi is.
SZOMSZÉD: Aha.
NAGYLÁNY: *(bejön)* Csókolom, Magdi néni. Tessék leülni. *(széket húz elő, gyerekekhez)* Hát ti hogy álltok? Gyújthatom a sütőt?
SZOMSZÉD: Anikó, tulajdonképpen hozzád jöttem. Megkérnélek, hogy ha holnap jössz haza az iskolából, lennél szíves ezt a négy receptet kiváltani. Nagyon fáj a lábam, és nehezen tudok érte menni.
NAGYLÁNY: Persze, hogy elhozom. Vásárolni nem kell?
SZOMSZÉD: *(leteszi a receptet, pénzt)* Nem, nem, anyátok tegnap hozott mindent. *(csodálkozva)* De hogy ezek a prücskök már süteményt sütnek!
NAGYFIÚ: *(megérkezik)* Sziasztok. Üdvözlöm, Magdi néni. Miért nem ül le?
SZOMSZÉD: Nem, nem. Már végeztem is. *(kifelé megáll)* Tamás, neked most mi lesz a dolgod?
NAGYFIÚ: Nekem csak annyi, hogy a pincéből felhordjam a fölösleges dolgokat. Tetszik tudni, lomtalanítás lesz.
SZOMSZÉD: *(csóválja a fejét)* Ez nem igaz! *(el)*

Kovács László

Hurrá... a Tábor!

A mi izgatottságunk a buszmegállóban kezdődött. Vajon felférünk-e a buszra, ha mindenki egy irányba igyekszik, Nőtincsre a Bokor Nagytáborba? És a buszon ülve, állva, kapaszkodva sok türelmes emberrel, viccelődő fiatallal utazhattunk együtt. Azután Nőtincsen pár lépésnyi séta után feltűnik a nagy esemény színhelye: iskolaudvar, tiszta, frissen kaszált sátorhelyek, a hangárszerű tornaterem, ahol aludni, imádkozni is lehet, és a folyosó végén az ideiglenes pultnál az érkezőket mosolyogva fogadó regisztrációs csapat. Kedvesebbek, udvariasabbak, mint a nemzetközi konferenciákon, családiasabbak, közvetlenebbek, mint az Ökumenikus Világtalálkozón. Vajon az ő izgatottságuk mikor kezdődött, és mikor váltott át a mosolygós nyugodtságba?

Vajon mikor kezdődött a táborszervezők kálváriája, meddig tartott a folytonos bizonytalanság: létszám, programok, pályázatok, előadók stb.? Mindez a színfalak mögé szorul ebben a pillanatban, és a sátorverés zajai töltik meg az udvart, ideiglenes otthonunkat. Mindenki jól felszerelt, előrelátó; métereken belül megoldódik, hogy kinek kell tartalékcövek, kalapács, tárolóhely, biztosítótű. Segítő testvérek táborverése.

A hegyekből áramló hűvös levegő jelzi, hogy közeledik a nyitóest, a matracok széksorokká fejlődnek, világítás, hordozható hangszóró, minden a helyén. Kétszer is hallom: „Mit segíthetek?”, „Kell valamit segíteni?”, és már nemcsak hallom, teszem, adom is tovább, kell még néhány szék, matrac, mikrofon, és jöhet az olimpiai láng. Jelen esetben a fehér alapon pirosan lángoló zöld Bokor-zászló.

Nem láthattunk ezer lángnyelőt-lángfúvót, senki sem akarta elhitetni, hogy gyerekek énekelnek harminc méter magasan a levegőben, gólyalábakon közlekedő óriások helyett Bisztrai Gyuri harminc „pulikutyája” következett. Hiába volt az álomszuszék óriás minden igyekezete, a szorgos pulikutyák beterelték az éppen soron következő előadásra, programra vagy elmélkedésre. Ilyen a mi olimpiánk. Gyuri véletlenségből még a zászlót is leszakította, mégsem kezdte el senkisem sydney. És megkezdődött a nagy bevonulás, a kicsik által katalizált bemutatkozási showműsor. „Ti hányan vagytok testvérek?” – „Ott is ülnek, ott is ül egy csoport, meg a legkisebb húgom anyu ölében. Két nagy testvérem most nincsen itt.” – Nem baj, majd jövőre eljönnek. Kérdés: „Ki az apukád?” Válasz: „Apa (Vágó Laci).” Pontosított kérdés: „Mi az apukád?” Válasz: „Sze...”. – „Azt mondod, hogy szerelő?” – „Nem, azt hogy szent.” „Ugye sokat beszélgettek arról otthon, hogy szentekké kell lennünk?” És mivel az ördög ügyvédje távolmaradt, az eljárás hivatalosnak minősül. Különben is szentté avatás kérdésében a gyerekek illetékesebbek (mert ha olyanok nem lesztek, mint ezek a gyerekek, bizony mondom néktek...)

Repülnek a percek, az órák, azután mindenki dideregve, csendben igyekszik a sátorához, egy lámpa ég, a holnapi napra gondolunk.

Reggel áldozatkész gitárosok akkordjaira ébredünk. Besétálunk az elmélkedés helyére a nagy aulába. Közben a legszigorúbb környezetvédő szemével keresgélek az udvaron, a folyosókon, de nincsen szemét. Csak elveszített tárgyakat viszek a portára, elhajított hulladéknak nyoma sincs. És végképp nincs csikk, nincs sörösüveg. És nincs „szószemét”. Ennyi fiatal trágárság nélkül. Hol vagyok? Igen, a Bokor Jubileumi Nagytáborban. Ahol mindenkiben benne ég két alapmondat: Ne csináljunk konfliktusokat! és Oldjuk meg a konfliktusokat! Így persze marad időnk segíteni, asztalokat cipelni, csevegni, viccelni, felkészülni az akadályversenyre.

Kétszer annyian vagyunk bent az iskolában, mint a tanévben a diáklétszám, de lehet győzni a sorállást az étkezőben. Az ellátás igazán kiadós. Sok anyukán még a harmadik napon is halk remegések futnak végig az üdülőhelyi kiszolgálástól: „Itt minket etetnek!” Az étkező végében karitász-ruharaktár: „Itt minket ruháznak!” Az eset folyománya, hogy B. György, aki az ebédlőben aludt és a fejénél tartotta karitászos kinézetű cipőjét, három napig egy váltócipőben szaladgált programról programra. Bilével váltottak cipőt félnaponként. És így teljesedék be az Írás, hogy ne légyen tinéktek két váltócipőtök... Na de *egy* sem, Uram?

A biztos program, a reggeli elmélkedés csendes, tartalmas, gitárdallamos. Utána seregnyi program, párhuzamos előadások szerelemről, ökológiáról, népművészetről, Bibliáról, gyerekeknek lovaglás, foci, úszás,

evezés, kirándulás, vájt fülűeknek BOKÓRUS, fiataloknak délutánonként akadályverseny.

Állítólag én voltam a legnehezebb akadály a békeversenyen, pedig nem is engem kellett „szóbelileg" két vállra fektetni. A Bokor erőszakmentességi múltjáról kellett adatokat sorolniuk a nagyon fiatal versenyzőknek. Szerencsére volt egy mentőkérdésem is: az erőszakmentesség jövője. Itt aztán szaporáztak az ötletek. De ez a válasz is pontot ért: „Én ezt nem tudhatom, mert még csak egy hete vagyok Bokor-tag, de nagyon figyelek, és nagyon tetszik nekem, ami itt van." Köszönjük Simonyi Gyuszáéknak a vetélkedőt. Nyert az áprilisi csapat – nyomtatott elmékedés-sorozatot az Elég világáról. Második díj: Asóka király igaz törvényei.

Szombat délelőtt: Bokortanács. Nyugodtak a körülmények, a gyerekek közben kézműves foglalkozáson vannak. A választások demokratikusak, nincsenek nemzetközi ellenőrök. Forradalmi újítás a kilenc tagú, megfiatalodott Bokor-képviselet. Semmi sztrájk, semmi Szerbia. Lázas készülődés az esti gálaműsorra.

A gálára már kicsinek bizonyult az 1188 lakosú Nőtincs Közösségi Háza. Négyszólamú kórus, A konyha c. jelenet 4/365. része, sziporkázó paródia, élő kapcsolás a Bokor Építő Közösség árvízi táborából, színjáték, fényjáték, bábjáték... Koccintás egy pohár borral, majd Melindáék esti elmélkedése a földre állított gyertyák sora előtt terpeszállásban bámuló gyerekekkel. Fényképek a Bokor-tábor életéből.

A krónikaírás törvényei szerint most már illenék mondanom valamit a tábor eszméiről is, nehogy valaki összetévesszen minket a gyermeknapi majálissal a Városligetben. A vasárnapi mise homiliájából kölcsönzöm Bulányi Gyurka bácsi nyelvtani elemzését: „A kétezer esztendő minden Jézust megtagadásának egyetlen végső oka – a többet birtokolni akarás volt. Ezt a jézusi megállapítást görögül pleonexiának mondják, s a 16. századból eredő magyar nyelven kapzsiságnak. A kapzsi – igéből képzett melléknév. Kap az ige, -zsi a képző, és kész a kapzsi. Mit is jelent az, hogy kapzsi? Csinálok egy melléknevet, abból megtudjátok. De azt az Isten Országának igéjéből csinálom. Van olyan? Hogy ne volna, ha egyszer megtanultuk, hogy nagyobb boldogság adni, mint kapni. Mondom: ad az ige, -zsi a képző, s már kész is az új szó: *adzsi* . Be is terjesztem a Nyelvtudományi Társaságnak: fogadja el mint az Isten Országát akarókra jellemző kifejezést. Akik nem a Mammonnak akarnak szolgálni, azok az adzsik. Mivel nem adzsik, hanem éppenséggel kapzsik voltak, nos, ezért gyilkolták egymást századokon keresztül és könyörtelenül az ún. keresztény nemzetek is. Mondjuk ki hangosan és határozottan: mi változatlanul Jézus népe akarunk lenni, mi változatlanul az Atyától akarunk tanulni, hogy Jézushoz mehessünk, és ehessük az Élet kenyerét. Mi nem kapzsik, mi adzsik akarunk lenni..."

– Apa, így is lehet képezni szavakat?

– Sőt csak így lehet, lányom, ha élni akarunk ezen a Földön.

Zárókép: A Bokor eddigi legnagyobb élő lánca kígyózik a gitárok dallamára, fényképezőgépek villannak. Az aranyérmek mézeskalácsból vannak. Majd hatalmas bábok menete mozog a sportpálya szélén: mennek pihenni a sátrak, ágyak, szivacsok, asztalok, hangszórók. Jövőre még jobbak leszünk. De ki fog akkor már emlékezni Sydneyre!

Lejegyezte: Dőry István

Beszámoló egy gyerektalálkozóról

A Bruderhof kommuna ez év augusztus 11–13-án rendezte meg a Children's Crusade 2000 elnevezésű gyerektalálkozót New Medow Run falujukban (USA, Pennsylvania). A rendezvényre 48 országból érkeztek különböző korú gyerekek. A közel 300 vendéggyereket hasonló létszámú Bruderhof-béli gyermek fogadta, akik az ottani kommunákban élnek. Mi is meghívást kaptunk, szívesen látnak minket Magyarországról, ha az utazást meg tudjuk oldani. Barátaink önzetlen segítségével meg tudtuk venni a jegyeket, és hárman képviselték az itthoniakat: Holdonner Katalin, György Júlia, György Márton.

Milyen céllal is gyűlt össze ennyi gyerek és kísérőik a Föld minden sarkából?

Marci: A Föld minden részén rengeteg a háborúskodás, gyűlölködés. Itt a különböző országokból való gyerekek találkoztak és összebarátkoztak. Megtapasztaltuk, hogy bármilyen nemzetiségű gyerekkel ugyanolyan jót lehet játszani, tudtunk nagyon vidáman együtt dolgozni. Ahhoz, hogy egyszer béke legyen a földön, elég lenne a gyerekeknek megváltozni.

Nekünk, résztvevőknek az a dolgunk, hogy hazatérve keressünk minél több társat, barátot, akik egyetértenek velünk, hogy nem szabad gyűlölködni, sőt még haragudni sem arra, akinek más a bőrszíne vagy a gondolkodása, nyelve, vallása. Ennek értelmében nem szabad soha beállnunk katonának sem.

Milyen programok, események voltak a három nap alatt?

Julcsi: Húsz különböző csoportba voltunk osztva, minden csoport valamilyen állatnevet választott. Mi mindhárman teknősök voltunk, de voltak például oroszlánok, hangyák, zsiráfok stb. A falunak van egy békeparkja, ahol a földön előforduló békétlenségeknek, háborúk, erőszakok egy-egy kis területen emlékhelyet kapnak. Itt kapott minden csoport egy-egy helyet, ahol beszélgettünk, együtt játszottunk, együtt dolgoztunk. A közös ebédek, vacsorák közben és utána sok koncertet, előadást hallgattunk, láttunk. Mi magunk is bemutattunk egy magyar népi táncot. Voltak meghívott vendégek, előadók, például Helen Prejean nővér, Tomy Sands és barátai, Johann Christoph Arnold, a néger békeharcos Mumia és még sokan mások Irakból, Izraelből.

Érdekes volt látni, hallani a sok különböző kultúra táncait, énekeit. A három nap fénypontja a szombati fesztivál volt. Sok tréfás játékban vettünk részt, megtanulhattuk más népek táncait. Én egy kubai és egy indián, Marci tibeti és egy másik indián tánccal ismerkedett.

Marci: Az utolsó napon pedig elmentünk egy börtönhöz is, ahol halálraítéltek voltak. Itt a halálbüntetés ellen tiltakoztunk, hiszen nem szabad embert ölni! Sajnos megjelent egy olyan csoport is, amelyik ellenünk tüntetett. Ezek hátat fordítottak nekünk, és hátukra, autóikra táblákat, plakátokat raktak. Noha békésen mentünk oda, a börtön közelében fegyveres őrök vonultak föl, nehogy közelebb merészkedjünk, sőt ennek érdekében kerítést is emeltek és megfenyegettek minket. Így sajnos kénytelenek voltunk a börtöntől elég messze maradni. Énekeltünk a halálraítéltekért, több beszéd is elhangzott, végül kb. 50 galambot, majd több mint 2000 lufit engedtünk a magasba.

A három nap nagyon gyorsan eltelt, és sajnos gyorsan búcsút kellett mondani a régi és új barátoktól. Üzenetünknek azonban tovább kell szállnia: nekünk gyerekeknek van reményünk arra, hogy békés, szelíd, igazságos világot csináljunk. Rajta, készüljünk rá!

Gy. Z.

Pedro Casaldáliga

Jubileumi litániák

Szeretet-Isten, Apánk-Anyánk! Mint tagjai az emberiségnek, mely a maga egészében a lányod,(a spanyol `humanidad` – nőnemű; a ford.), mi, akik Jézus egyháza vagyunk, bocsánatot akarunk kérni tőled, s egyúttal köszönetet is mondani. A történelmi kereszténység kétezer évének végén vagyunk, és reménykedünk egy új évezredben, mely méltóbb lesz szívedhez, s az emberiséghez is. Olyan emberek nevében kérünk, akik az eltelt húsz keresztény században az evangéliumnak becsületet szereztek életükkel, s nem egyszer halálukkal is. És kérünk a föld összes szegényeinek a nevében is, akik számára igazi jóhírnek kell lennie az Országodról beszélő evangéliumnak.

A bánat litániája

Válasz: *Emlékeztess minket, és adj új szívet nekünk!*

- Mert kisajátítottunk téged magunknak, és nem fogadtuk el, hogy jelen vagy a többi vallásban is...
- Mert önelégülten és buta gőggel tiszteltünk, és bibliai üzenetedet fundamentalistán, szűken magyaráztuk...
- Mert nem tudtuk a te másik arcodat, az anyait meglátni és hirdetni...
- Mert hitünk fajközpontú, gyarmatosító, s egyoldalúan nyugati volt...
- Mert nevedben s nevedre hivatkozva igédből annyi mindent megsemmisítettünk, ami elevenen élt a bennszülött kultúrák könyveiben, templomaiban, emlékeiben, vallási ünnepeiben...
- Mert húsz századon keresztül elítéltük pogányságként, amit nem ismertünk fundamentalista hitünk s hamis missziós buzgalmunk miatt...
- Mert annyi vallásháborút felcímkéztünk, nevedet segítségül híva és lengetve a keresztet...
- Mert az ökumenében gyávák voltunk, beértük ritkás áhítatokkal, szavakkal, és nem mertük a hit, az eucharisztia és a szolgálat közösségét élni akaratod szerint...
- Mert az evangelizálást Amerikában, Ázsiában, Afrikában politikai és katonai hatalommal vittük végbe...
- Mert a te üzenetedként adtuk tovább, ami nemegyszer csupán az uralkodó kultúra üzenete volt...
- Mert világi címekre és a gyalázatos luxusra törekedtünk sok egyházi csoport struktúrájában és életében...
- Mert annyiszor áldottunk meg katonákat és hódításokat, keresztes hadjáratokat és diktatúrákat...
- Mert Ábrahám, a hitben közös atyánk dacára antiszemitizmust és antiiszlámizmust engedtünk meg magunknak, s Jézus szülőföldjét a hódítás és a gyűlölet országává tettük...
- Mert az istennektetszést, szereteted tiszta ajándékát, vita tárgyává tettük, s ez fájdalmasan kettészakítja az egyházat...
- Mert a reformáció és ellenreformáció foglyaiként képtelenek voltunk a mindig reformálásra szoruló egyház igazi megújítását elvégezni...
- Mert egy rövidlátó igazhitűség és teljhatalom nevében készek voltunk pluralizmus és irgalom nélkül elkövetni az inkvizíció rémtetteit, és elítélni az egyházban a prófétálást, a teológiát és a vélemény-nyilvánítást...
- Mert a Jézustól tanúsított új hozzáállást elvetettük, minek folytán a nőket a társadalomban és az egyházban peremre szorítottuk, hallgatásra és alárendelődésre kényszerítettük, úgyhogy fanatikusok még máglyára is vitték őket...

- Mert a fekete bőrű népesség rabszolgává tevésére titkon igent mondtunk, közre is működtünk benne, vagy hallgatással palástoltuk és igazoltuk azt, nem egyszer még a Bibliára is hivatkozva...
- Mert szűklátókörűen visszautasítottuk az emberi történelem autonómiájának elismerését, és a természettudományok, a technika bizalmatlanságunkkal, a „modern szabadosság" vádjával és aggodalmunkkal találkozott...
- Mivel képtelenek voltunk a kiállást a szegények mellett az evangélium szíveközepének elfogadni, századokon át együtt dolgoztunk a kapitalizmussal, ma pedig a neoliberalizmussal és feleslegesség tendenciájával szemben túlságosan is csendes társaknak bizonyulunk...
- A rasszizmus, az etikai tisztogatás, a környezetrombolás, az éhezés, a holokauszt, a Gulag, a kiégett föld, a pusztulnihagyás, a személytelenség, a nagybirtok, a nyomortelepek és a munkanélküliség miatt, az emberi személy és a kisebbségek elleni vétkek miatt, amelyekre e húsz évszázad folyamán oly gyakran reagáltunk passzív közönnyel vagy hallgatólagos egyetértéssel...

A hála és a remény litániája

Válasz: ... *Ezért magasztaljuk szereteted, és mondunk igent Országodra.*

- Mert hisszük, hogy szeretet és közösség vagy; mivel hisszük, hogy történelmünkbe testesültél, és érezzük, hogy Velünk-az-Isten vagy...
- Mert a kereszténység hosszú történetében sohase hiányoztak nők és férfiak, akik Jézus igaz tanítványaiként tanúságot tettek Országodról...
- Mert számtalan hit-testvérünk és –nővérünk tegnap és ma, minden lehetséges hatalom és minden hazugság dacára is meghozta hűségük lehetséges legnagyobb bizonyítékát: a vértanúságot...
- Mert a Biblia, a te szavad, végül is a nép szívében és kezében egyre inkább megtalálja a helyét...
- Mert számunkra a kiállás a szegények mellett – mint az evangélium alapmodellje az egyház élete és küldetése számára – újra láthatóvá lesz...
- Mert hálásak vagyunk az első közösségek tanúságáért és az evangéliumból élő közösségek sokszor hősies kitartásáért, még az egyház ellentmondást nem tűrő korszakainak idején is, és hálásak vagyunk a közösségek új virágzásáért...
- Mert a teológia századokon át törekedett téged megismerni, ha értetlenséggel találkozott is; és mert hálásak vagyunk az új teológiákért is, aminők a politikai teológia, a felszabadítás teológiája, a fekete teológia, a feminista teológia, a teremtés megőrzésének teológiája..., amelyek elkötelezetten igyekeznek párbeszédre lépni az emberek új harcainak megannyi valóságával...
- Mert az ökumenikus mozgalom, amely megfelel Jézus végrendeletének, egyre inkább utat tör az egyházban, és már visszafordíthatatlan és növekvő folyamattá lett, amiről Jézus álmodott: „hogy elhiggye a világ"...
- Mert hálásak vagyunk a vallásközi párbeszédért és a makroökumenikus tapasztalatért, amely emberiségcsaládodon belül megannyi határzónában végül napvilágra kerül a vallási életben...
- Mert a béke ismert és névtelen férfi és női prófétái, az emberi jogok férfi és női tanúi, az utópia férfi és női előharcosai ébren tartják reményünket és jelenléted szépségét...
- Mert végre felismertük, hogy a különböző kultúrákba beépülés a valódi evangelizálás lényeges eleme...
- Mert a laikusok, mindenekelőtt a nők, előtérbe kerültek, az egyház életében aktív szerepet játszanak, és szolgálataiban már részesednek...
- Mivel a vallásosság iránti érzék abban az emberiségben, amely téged olykor már halottnak mondott, virágzik, és Lelked új pünkösdi tavaszát éljük meg...
- Mert az egyházi struktúrák megújulásának jelei hírt adnak egy már nem távoli egyházról, amelyben közösen viseljük a felelősséget, és amely testvéri, szerves és szabad, s amelyben egység és sokféleség harmóniában él...
- Mert hálásak vagyunk a szerzetesek megannyi tanúságért, akik a társadalom peremén és azok szélsőséges szituációiban élnek...
- Mert hálásak vagyunk a győzelmekért, amelyeket a bennszülött és fekete bőrű népesség harcában vívtak ki...
- Mert hálásak vagyunk az ifjúság önkéntes szolgálataiért, mert megtagadták a fegyverviselést, és ellenálltak a militarizmusnak...
- Mert végre tudatot és érzéket kaptunk a környezet iránt, s egyre inkább közös felelősséget viselünk az univerzum titkaiért...
- Mert az emberi jogok egyre inkább isteni jogoknak is számítanak...
- Mert a törvényszékeken, a kereskedelmi kapcsolatokban és alternatív szervezetekben az új nemzetközi jog érvényesülni kezd...
- Mert szolidaritás jön gyakarolatba megannyi szinten az Első és a Harmadik világ között...
- Mert a jövedelmek és piacok globalizációjával szembeállítják a szolidaritás és az együttélés világszélességű fejlődését...
- Mert hálásak vagyunk a világszélességű hálózat új lehetőségeiért, az orvostudomány s általában a tudományok haladásáért, amelyek az emberek egészségének, életörömének javára válnak...
- Mert – a sötétség hatalmai és a szegények sötét éjszakája ellenére is – még álmodunk és harcolunk a neoliberalizmus jelen órájában, az utópia zászlaját még nem vontuk be; és mivel az élet a halált legyőzte, és te, élő Isten, aki Jézust feltámasztottad, az emberiség családjának apja és anyja és a jövőnk maradsz, ami számunkra végérvényes üdvösséget jelent...

Fordította: –i –y

A katalán szerző 1928-ban született Spanyolországban, 1968 óta Braziliában él, ahol 1971-ben püspökké szentelték.

Forrás: CONCILIUM, 1999. december

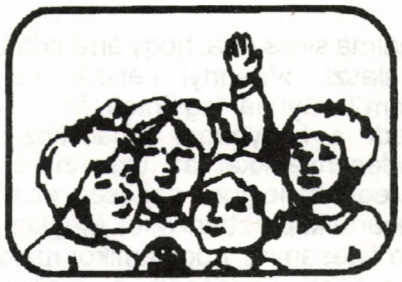

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Gyopár nevel

Egy téli estén Gyopár bátyám meg én a szánkózás után hazaérve beléptünk a szobánkba. Gyopár dühösen felkiáltott: „Ugribugri! Mit csinálsz?” Négyéves kisöcsénk, Ugribugri, Gyopár asztalkája mellett térdelt a széken, a fiókból mindent kirakott az asztalra, és most éppen Gyopár egyik tervrajzára, a szárnyas automobilra rajzolt egy világoskék elefántot. Gyopár üvöltött: „Hányszor megmondtam már, hogy ne nyúlj a fiókomba! Most rögtön mondd el a »Szánom-bánom« verset!” Alkotott ugyanis Gyopár nemrégiben egy versikét azzal a céllal, hogy azt Ugribugri, valahányszor rossz fát tett a tűzre, elmondja. A versike így hangzott:

Szánom-bánom, amit tettem,
Bocsásd meg, hogy elkövettem!
Adnák érte bár a Földet,
Meg nem tenném soha többet!

Ugribugri azonban ez ideig még egyszer se mondta el. Most is olyan arcot vágott, mint akit minden ok nélkül nagyon megbántottak. Lemászott a székről, lecsapta az asztalra a kék színest, búcsúpillantást vetett a félbemaradt elefántra, és indult kifelé. Gyopár azonban megmarkolta a kabátkája gallérját: „Tapodtat se innen, amíg el nem mondtad a verset!” De Ugribugri nem minden tanulság nélkül látott már cirkuszi előadást s abban bohócokat. Egy szempillantás alatt kibújt a kabátkájából, és kirohant. Gyopár a becsapódó ajtóhoz vágta a kabátot, aztán rakni kezdte vissza holmiját a fiókba és dohogott:„Még arra se hajlandó a betyár, hogy bocsánatot kérjen és megígérje: »soha többé« nem teszi.” Amíg kisebb voltam, tőlem is mindig ezt követelte, csak vers nélkül. Emlékeztem rá, milyen nehezemre esett könyörögni a parancsára. „Soha többet.” Különösen olyankor, ha fogalmam se volt róla, miért helytelen, amit tettem. Éppen ezért most így szóltam: „Inkább meg kéne magyarázni neki, miért nem szabad a fiókodba nyúlni.” Erre azonban ismét felfortyant: „Hogyne, majd még magyarázgatok is! Azért nem szabad, mert megtiltottam. Legyen ez neki elég!” Csak tízéves volt akkor Gyopár, de olyan komoly természetű, hogy már majdnem felnőttnek tekintette magát, engem meg – pedig már hétéves voltam – szinte ugyanolyan kisgyereknek, mint Ugribugrit. Ezért fogadta fölényes és gúnyos mosollyal azt is, hogy én még folytatni is merészeltem a tanácsolást: „Pedig magad is jól járnál, ha elgondolkodnál rajta, miért is helytelen, hogy kotorászunk egymás fiókjában. Tornásztatnád vele az agyadat, és erősödne, mint a karod, ha húzódzkodol.” „Hogyne, majd még töröm is a fejem e miatt a kis csibész miatt. Inkább az ő fejét töröm majd be egy kicsit, ha még egyszer kotorászni mer a fiókomban.” A következő napokban maga Ugribugri törte a fejét erősen: mit vásároljon Gyopár születésnapjára. Édesanyánk adott rá pénzt neki. Végül is egy doboz nagyon finom cukorka mellett döntött. Miután megvásároltuk, indítványoztam, hogy én majd őrzöm bátyánk születésnapjáig. De olyan sértődötten utasította el indítványomat, mintha nem is őt szokta volna édesanyánk főtorkosnak nevezni. Pedig néhány nap múlva – még Gyopár születésnapja előtt – ismét bebizonyosodott, hogy nagyon is megilleti az öcsköst ez az elnevezés. Gyopár annyira szerette a tejszínhabos gesztenyét, hogy egy pajtásától, akinél aznap uzsonnázott, még haza is hozott belőle egy kis tálacskával. Amikor azonban vacsora után szobánk felé tartottunk, hirtelen megragadta a karom: „Nézd a betyárt. Eszi a gesztenyémet! No most mindjárt gratulálhatsz nekem! Mert most úgy ráreccsentek, hogy kénytelen lesz elmondani a verset!” Már rontott is be, és rábömbölt az öcskösre: „Azonnal mondd el a »Szánom-bánom« verset!” Ugribugri arcocskája tüstént aggodalmas lett. De még kikanalazta a gesztenyetöret utolsó darabkáit is, aztán szinte kétségbeesetten felnézett Gyopárra: „Mit szánjak-bántak? Azt, hogy megkóstoltam?” Gyopár üvöltött: „Ha csak megkóstoltad, akkor mitől fogyott el?!” Az öcskös majdnem sírva nyöszörögte: „Attól, hogy többször is megkóstoltam. Többször egymásután.”

Jól van, meg fogok bocsátani, csak mondd a verset.” De Ugribugri már somfordált az ajtó felé: „Nem vagyok én költő...” A vers tehát most se hangzott el, én viszont ismét merészeltem figyelmeztetni dühöngő bátyámat, hogy jobb lenne, ha a bocsánatkérés és az ígéret követelése helyett megmagyarázná az öcskösnek, tulajdonképpen miért is nem szabad torkoskodni. Minthogy azonban nemcsak lehurrogott, hanem úgy láttam, ő se tudja, miért nem szabad, magam fogtam hozzá, hogy megtaláljam a választ erre. Nehezen ment a

felelet kiderítése, és álmélkodtam, milyen nehéz megokolni olyasmit is, amiben biztos vagyok. Végül is – a hétesztendős, gyönge eszecském szerint – három okban állapodtam meg. Először: mert a legtöbb torkoskodás egyúttal jogtalan tett is. Másodszor: mert gyöngíti az akaraterőt, abból pedig életünk más területein is baj lehet. Harmadszor: mert elrontjuk étvágyunkat az étkezések megszokott idejére, ártunk vele egészségünknek. Amikor végre mindezt kiderítettem, boldogan rohantam Gyopárhoz meg Ugribugrihoz: „Tudom már, miért nem szabad torkoskodni! Jól figyeljetek mind a ketten! Először is azért nem szabad..." Többet nem mondhattam. Gyopár ugyanis irtózatosan dühbe jött. Csak évek múlva értettem meg, hogy miért. Tekintélye megsértésének érezte, hogy nem tartom elegendőnek a parancsát: „Ne torkoskodjál!" – hanem meg is akartam magyarázni. Az is bántotta, hogy én, az öccse derítem ki az okokat, nem pedig ő, és rám üvöltött: „Nem vagyok kíváncsi a bölcselkedésedre! Azért nem szabad, mert nem szabad, és kész." Ugribugrihoz fordultam: „Akkor csak neked mondom el. Úgyis főképpen neked kell tudnod." De ő meg szemtelenül vigyorgott: „Ha Gyopárnak nem fontos, nekem se fontos" – és kiszaladt a szobából. Gyopár őszintén örült a kudarcomnak. De már a diadalmas nevetést hozzá kellett színészkednie öröméhez. Fogta a hasát, mutatta mennyire hahotázik, milyen jól mulat rajtam.

A következő napokban észrevettem, hogy Ugribugri lopva Gyopárra pillantgat, és ez a pillantgatás napról-napra aggodalmasabb. Ismerve az öcsköst, könnyű volt kitalálnom, hogy a születésnapi ajándékkal van baj, és kérdésemre a születésnap reggelén el is mondta, mi történt. Már a vásárlás utáni napon eszébe jutott, hogy ha megenne egy cukrot, és a többit távolabb tologatná egymástól, nem lehetne észrevenni a hiányt. Miután ez meg is történt, az is eszébe jutott, hogy megtehetné ugyanezt az első sorban is. Ettől kezdve nem múlt el nap cukortologatás nélkül. Most viszont már semmi értelme a tologatásnak, mert már mindössze öt cukor van a dobozban. Igaz, hogy a legszebb csomagolásúak. De mégse tudják azt a hatást kelteni, hogy ők eredetileg is csak öten voltak. Kérdezte tőlem, hogy mit tegyen. Odaadja azt az ötöt Gyopárnak? Nem cselekszik-e helyesebben, ha most már az ötöt is megeszi? Azt tanácsoltam, adja oda, szép ajándék az az öt is, és erősödik az önbizalma, amiért legalább arról az ötről le tudott mondani. Délben azonban, amikor hazaértem az iskolából, Gyopár, aki előbb jött haza, mint én, nagy diadalmasan azzal fogadott: „Na, Moha! Ki a jobb nevelő, én vagy te? Megneveltem Ugribugrit minden magyarázat és bölcselkedés nélkül is! Bevallotta, hogy megette a nekem szánt ajándékot, én megazt kértem tőle helyette, hogy ezentúl, ha rosszat tesz, mondja el a »Szánom-bánom« verset. Örült, hogy nem haragszom, és boldogan megígérte. Most már igazán gratulálhatsz nekem!" Nagyon elszomorított, hogy még mindig nem az a fontos neki, hogy értse az öcskös, miért nem szabad tennie valamit, és szinte kétségbeesetten kérleltem: „De Gyopár! Gondolkozzál! Engedelmeskedni – láthattad a cirkuszban – az úgynevezett »számoló elefánt« is tud! Ha az idomító hatszor billenti meg az ujját, az elefánt hatszor lendíti az ormányát, de fogalma sincs róla, hogy arra adott választ, »Mennyi kétszer három?« Gyopár legyintett, és szaladt a konyhába, tanácskozni édesanyánkkal az uzsonnáról. Meghívta legjobb pajtásait, és el akarta kápráztatni őket. Megkérte édesanyát, hogy amikor majd bevezeti vendégeit a maguk szobájából a nagyszobába, már álljon ott az ünnepélyesen megterített uzsonnaasztal, középen az óriási tejszínhabos gesztenyetöret. A csésze csokoládén meg a kuglófon kívül ne is legyen más uzsonnára. Hadd lakhassanak jól egyszer mindnyájan csokis gesztenyével. Az elkápráztatás nem sikerült, de mégse maradtunk meglepetés nélkül. Amikor ugyanis Gyopár ünnepélyesen bevezetett mindnyájunkat a nagyszobába, nem a gesztenye volt az első, amit megpillantottunk, hanem Ugribugri. Fél lábbal a széken állt, fél lábbal az asztalon térdelt, és kanalazta az óriási tálból a pépet. Arcán, orrán tejszínhab, s megjelenésünkre még több lett rajta, mert megijedt, hogy elvesszük előle és leemeljük az asztalról, és még gyorsabban tömte magát. Fel se nézett ránk, még azzal se akart időt veszíteni. De tudva, hogy Gyopár is ott áll, mondani kezdte ígérete szerint: „Szánom-bánom, amit tettem..." Ekkor azonban abbahagyta, merítette újból a kanalat, nyomta a szájába a gesztenyét meg a habot, ami nem fért be, azt a szája mellé, és most már gesztenyével telt szájjal folytatta: „Bocsásd meg, hogy elkövettem." Ismét merített, és mondta, mondta közben: "Adnák érte bár a Földet...", szájába nyomta a kanalat: „Meg nem tenném soha többet!".

A vendégek hahotáztak, bár nem éppen szívből, mert hiszen az öcskös szétpancsolta az uzsonnájukat, én meg Gyopárhoz léptem és megráztam a kezét: „Most már gratulálok! Elérted, amit akartál!" Úgy meredt rám a tekintete, mint akit éppen most vágtak főbe valami ősember-bunkóval. Ugribugri meg, mint aki egyre biztosabb benne, hogy a versike feljogosítja az evésre, egyre bátrabban evett.

Az ipse és a lovak

„Boldogok, akiknek a szívük tiszta, mert ők Istent meglátják!"
(Mt 5,8)

Egyszer az ipse elhatározta, hogy nem csinál semmit. Igaz, ezt már többször elhatározta, de eddig mindig kudarcot vallott. Az előkészületek általában rendben mentek: egy hét, télen, egyedül, a világtól – emberektől – elzárt hegyi nyaralóban. Aztán többnyire kirándulások, fényképezés, vagy ritkán fafaragás, írás lett a vége, de semmittevés soha. A szándék most is komoly volt: napi fél kiló kenyér – még sok is annak, aki nem dolgozik –, kevés vörösbor – a vitamin miatt –, tea. Könyv, újság, rádió, tévé, óra nincs. A nap úgyis felkel, a fontos híreket pedig hozzák majd a cinkék. Csupán két apró gyengeség csúszott be: a fényképezőgép és egy magnószalag. Tudományosan megmagyarázta magának, minek a semmittevéshez ez a két eszköz, de akkor is gyengeség volt. Az előjelek és a csillagok állása kedvező volt: nagy havazás, hideg. Ahogy felfelé menet a buszban fiatalok beszélgetését hallgatta egy alpesi túlélő táborról, csak mosolygott magában. Mit tudnak ezek a kölykök a mostoha körülményekről – gondolta.

Lelkében, mint mindig, most is vitatkoztak egymással a logikus és érzelmi érvek és ellenérvek az egész kaland értelmét és hasznát illetően, de már hozzászokott, hogy *lelke három része: a két lószerű és a kocsihajtó* csak ritkán dolgozik összhangban. A szebbik, a fehér szőrű, aki a Derék névre hallgatott, délceg tartású, könnyed mozgású, fekete szemű, okos szóval könnyen irányítható, nemes gondolkozású, becsvágyó, higgadt és szégyenérzettel is bíró, örült a váratlan pihenőnek, és titkon remélte, sokféle elvet, logikát és törvényt megismertethet majd a pihenő alatt az ipsével. A másik viszont, a fekete, amelyik a Cifra névre hallgatott, görbelábú, kajlafülű, véraláfutásos, vizenyős szemű, roppant erejű, állandóan szaglászó, ostornak is alig engedelmeskedő, már a gondolattól is tajtékot vert, hogy egy egész hétig semmittevésre lesz kárhoztatva. A kocsihajtó – avagy ahogy a zen mondja –, a Figyelő pedig szorosan tartotta a gyeplőt, de nem félt a lovaktól. Már évtizedek óta ismerte őket. Az egész kirándulás alapvető – de be nem vallott – céljával is tisztában volt, de csak figyelt, és szelíden mosolygott magában. A cél kettejük – az ipse és az ő – beszélgetése volt, mint minden korábbi esetben. A semmittevés (naplopásnak, semmirekellésnek is nevezik Nyugaton, míg Keleten – Közel-Keleten is – életnek, boldogságnak) lett volna ennek eszköze. Látva azonban az előkészületeket és a két ló hozzáállását, nem sok reményt fűzött az eredeti cél megvalósulásához. Majd meglátjuk – gondolta magában, és visszább fogta Cifrát, aki már éppen bele akart kapcsolódni a fiatalok beszélgetésébe, hogy „szerényen" eldicsekedjen korábbi alpesi kirándulásaival.

A busz nehezen kapaszkodott felfelé a havas-jeges úton. Amikor az ipse leszállt, rögtön látta, hogy az aznapi semmittevésnek lőttek. A hókotrók még csak a főútról kotorták el az előző éjjel leesett negyven centi havat. Cifra szemei ugyanúgy szikráztak a gyönyörűségtől, mint a szűz hó az utcában. Derék mértéktartó logikával magyarázta a dolgok logikáját és a sors elkerülhetetlenségét. A begyújtás nehézségei, a fabehordás és a kétórás hólapátolás szerencsésen lekötötte Cifrát. „Nincs baj, öregem, lesz itt mit tenni egész héten, nekem elhiheted" – nyihogta oda nagy gyönyörűséggel Deréknek. Meg kell nézni fenn a büfénél is a helyzetet – gondolta ennek hatására az ipse –, szerdára kenyeret is kell rendelni, mert holnap bezárnak. Cifra nagyot nyerített, és már húzta volna a kocsit, de Derék is megszólalt: „Csak vasárnap zárnak be, addig még lesz időnk fölmenni. Inkább a macskákkal és a madarakkal kellene törődnünk, azok jobban rászorulnak a segítségre." A kocsihajtó csak figyelt, mert mind a két dolog logikus volt, meg is kellett tenni, ha már szotyolát is hoztak magukkal, és kíváncsian várta, hogy döntenek a lovak. Csak az eredeti terv és cél felé vivő út nyomait nem látta még tisztán maga előtt, ehhez viszont hozzájárulhatott a nagy köd. Cifra a maga hatalmas energiájával már szaladt volna a szeme, szája, orra és füle után, míg Derék a maga kimért eleganciájával és logikai bukfenceivel sokszor akadályozta a gyors és célszerű döntést.

A kenyeret megrendelték, a madaraknak kiszórták a megtisztított teraszkorlátra a szotyolát. Cifra megnyugodott, és Derék is elégedett lett. Hosszan idézett a Bibliából az éhezők megsegítésére és a legkisebbeknek adott dolgok hasznosságára vonatkozó részekből. A kályha csak lassan melegedett, így a szoba csak estére érte el a már elfogadhatónak mondható tizenöt fokot. „Nem szabadna lefeküdni, mert akkor reggel kezdhetjük elölről a dolgot" – mondta Derék kérlelhetetlen logikája, és ez esetben Cifra is egyetértett vele. Így az ipse részére maradt egész éjjelre a fahordás és kályharakás. Másnap azonban már ki merte nyitni a vizet is a kellemes húsz fokban. Kint ugyan igencsak megkeményedett a tél, de benn szelíden duruzsolt a kályha, és az összecsukott fotelágy meghitt, csöndes és békés órákat ígért. A friss, ropogós kenyér íze és a forró tea melege szétáradt az ipse zsigereiben. A lovaknak azonban ez nem sokat jelentett, ezért az ipsének állandóan eszébe jutott valami, amit még meg kell tennie. Már harmadszor ült vissza a lassan kihűlő tea mellé, de Cifra még mindig nem nyughatott. „El kell húzni a kisszekrényt a faltól, hogy ne csurogjon mögötte a víz; ki kell rakni az ágyneműt szellőzni; a hamu sincs jó helyen a szoba közepén; meg kell szárítani a szifonokból kihalászott rongyokat, és ... és ...". Délután az ipse megpróbált egy kicsit a Figyelőre koncentrálni, de Cifra hirtelen felkapta a fejét, és harsány nyerítéssel nekilódult: „Ez a szomszéd hangja, ez a szomszéd hangja..., már fél éve nem beszéltetek", és a kocsihajtónak csak nagy nehezen sikerült valahogy, Derék bevonásával megtartania a mértéket. A beszélgetést már Derék irányította: nyájas józanság, felszínes témák sokasága, semmitmondó politizálás. Cifrának azonban rendre eszébe jutott valami kis élc, lekezelő, könnyed megjegyzés, amikor a szomszéd a gondjait kezdte sorolni. „Ne haragudj, Pista, mennem kell, rakni kell a kályhát, meg téged sem akarlak feltartani a hólapátolásban" – mondta az ipse. Derék marasztalni próbálta, és valami másik hólapátról papolt, meg segítésről, de Cifra már száguldott is a kocsival. „Még a kilátóban sem voltunk, meg ilyen nagy hóban akarod már évek óta lefényképezni azt a facsoportot ott lenn a Jászhegy oldalában."

Estére megjött az újabb hó, és esett másnap délig. A hólapátolás után – ami Cifrát megnyugtatta – már a nyugodt semmittevés körvonalai bontakoztak ki. Derék azonban folyamatosan emlékeztette az ipsét, kire és mire kell áldást, segítséget, gyógyulást kérnie. Rendszeresen tájékoztatta az otthon maradottakkal kapcsolatos és elmaradt kötelességekről, és a munkahelyi feladataira vonatkozó megoldási javaslatokkal állt elő. A kocsihajtónak volt dolga elég.

A köd nehéz leplével betakarta a hóval borított fákat, akik ettől álmodni kezdtek. Tavaszt álmodtak, virágokat és napfényt. A Figyelő irigykedve nézte őket.

A meg-megújuló havazás újra és újra ellepte a kiszórt magokat, és a cinkék nem fedezhették fel az ajándékokat. Ettől Derék nagyon szomorú lett. „Akaszd ki nekik legalább azt a tavalyi szalonnadarabot, és csinálj abból a kólás üvegből etetőt, abba nem esik bele a hó” – javasolta, és az ipse már neki is állt az újabb jócselekedeteknek.

Most már elég – gondolta magában, amikor az ajtó elé állt, és nézte a szélkavarta, sűrű havazást. A hótündér nem volt fukar. Összefogott szélkobolddal, és ropták a nagy téli keringőt. A fák ritmusra ringatták nehéz hósapkájukat, s bár derekuk néha belereccsent, nem bánták a táncot. Ez is hozzátartozik az élethez, és ez is elmúlik, mint minden. Sok ilyen telet megéltek már ebben a társaságban. Csak az ónos esőt nem szerették. Abba belerokkantak. Csonkabonkák, betegek, épp hogy vegetálók lettek.

Talán ekkor volt az első alkalom, hogy a Figyelő elégedetten nézegette az ipsét. Bár nem vele beszélgetett, de a gondolataival sem. Önfeledt volt, mint azok a bizonyos kicsi gyermekek, amikor a kezükkel játszanak, vagy a karácsonyfa csillagszóróját nézik.

Már ez a rövid, délelőtti semmittevés is meghozta éjszaka a böjtjét. Cifrának volt egy bátyja az álomvilágban. Ha Cifra nem tudta kellően kitombolni magát, éjszaka ő vette át az irányítást. Tízszeres volt az ereje. A Figyelő azonban nem foglalkozott vele, mert tudta, hogy csak önmagában tombol, kárt nem tehet. Az ipse viszont rosszul aludt.

Egy napra abbamaradt a havazás, és a köd is feloszlott. „Gyönyörű, téli képeket csinálunk” – mondta Derék, és Cifra már nyargalt is az élmények, a gyönyörűségek, a téli erdő illata után. Az erdei utak járhatatlanok voltak, de ebbe Cifra nehezen törődött bele. „Hóóó! Te! Cifra, Derék” – rántotta vissza a gyeplőt a kocsihajtó, mikor egyesült erővel neki akarták vinni az ipsét a Disznósárok meredélyének. A hirtelen rántástól a lovak leültek, és az ipse is becsúszott derékig a hó alá. „Azért tudjátok a mértéket” – méltatlankodott Figyelő. „Még a végén elpusztítjátok szegényt, ha lenn az árokban éri valami baleset.” Az ipse először csodálkozott, aztán elgondolkozott. Sokszor előfordult, hogy valami váratlan, hirtelen esemény ilyen helyzetbe hozta. Már tudta, hogy ezekre oda kell figyelni. Kimászott a hó alól, leporolta magáról és a fényképezőgépről a havat, és lassan hazafelé indult.

„Írnod kellene már valamit! Sokan várják tőled! Meg aztán mit mondasz, mit csináltál egyedül egy egész hétig? Azt csak nem mondhatod, hogy semmit!” – próbálkozott Cifra otthon, a meleg cserépkályha mellett. „A betű öl!” – rántott egyet a zablán Derék. „Emlékezz csak, milyenek voltak az emberek, mielőtt az íbiszfejű egyiptomi isten megajándékozta őket az írás és más mesterségek tudományával. Mindent tudtak, mert emlékeztek apjuk, nagyapjuk, dédapjuk tanítására. Azóta meg, amint leírnak valamit, úgy gondolják, már tudják is, pedig éppen akkor felejtik el. Ezért aztán minden tudás megvan írásban, de a fejek üresek. És mit gondolsz, miért mondta Tagorénak az a szolgálólány, hogy valami nagy bűnt követhetett el? Mert úgy gondolta, az istenek büntetése, ha valakinek egész nap azokat az apró fekete bogarakat kell nézegetnie, vagy írnia.” A kocsihajtó majdnem elnevette magát a hatalmas szónoklat hallatán, de hát Derék már csak ilyen volt. Szidta az írást és a betűt, pedig minden tudását belőlük szerezte. Azt hitte, az az élet, ami le van írva, ami megtanulható. Nem értette a kocsihajtó rángatását, de engedelmeskedett.

Az ipse is hallgatott. Érezte valahol belül, hogy semmi szüksége sincs az írásra és az olvasásra, de egyelőre nem tudott kibújni saját bőréből. Tudta, hogy a szép beszéd szebb, mint a hétköznapi, de azt is tudta, mennyire vissza lehet élni a szép beszéd okozta káprázattal. Többre becsülte az igaz beszédet a szépnél, de még többre a szép és igaz hallgatást.

A Szerző felvétele

Ötödik napra jöttek meg a cinkék. Reggel fedezték fel a sok kirakott finomságot. Miért nevezik ezeket széncinkéknek? – kérdezte magában az ipse. Talán a fekete sábeszük miatt, de akkor meg elég szentségtelen nevet adtak nekik – fűzte tovább a gondolatot. Áh, dehogy – mosolyodott el, ez a széncinke! Ezen egy gramm szín sincs, csak fekete, szürke és piszkosfehér. És milyen válogatós! Hé, te, ne szórd le a szemeket! Nézze meg az ember, már fordul is! Csak nem te is spejzolós vagy, mint a csuszkák?

Megjöttek az erőszakos csuszkák is, melyeknek ki tudja, miért festett a Teremtő a csőrüktől a szárnyuk végéig egy kemény, egyenes, fekete vonalat. Hacsak azért nem, hogy jobban elválassza szürke hátukat narancssárga hasuktól. Utánuk már számolatlanul jöttek a barátcinegék, a kékcinkék, a meggyvágók, süvöltők, harkályok. Még egy szajkó is felfigyelt a nagy ribillióra, de undorral repült el, amikor látta a sok elszórt szotyolahéjat. A csöndes gyönyörködés órái következtek, és a Figyelő már kezdett reménykedni, hogy talán megvalósul valami az ipse eredeti elképzeléséből, amikor az felrakta a magnószalagot. Egy Schubert impromtu-t hallgatott meg egymás után négyszer, mert Derék rángatásának engedve nem akart lemondani arról, hogy egyszer zongorán lejátssza. Figyelő tudta, hogy erre semmi esélye sincs, de még jobban tudta, milyen hatása lesz a zenének a semmittevésre. A dallamok velük maradtak. Betöltötték minden pillanatukat, és még álmaikban is előjöttek. Az ipse erre szívta be és fújta ki a levegőt, és ennek ütemére taposta a havat. Két napig tartott, amíg elmúlt a varázslat. A remény ismét feltámadt.

Négy órakor már sötét volt. Az ingerek elmúltak, mert beleolvadtak az éjszakába, és Cifra is megnyugodott. Ilyenkor jött el Derék ideje. „Mennyi mindenből kimaradsz ez alatt a hét alatt! Hány embert látogathatnál meg, hívhatnál fel, akikről tudod, hogy szükségük van rád, a társaságodra, a segítségedre. Mennyit adhatnál és szolgálhatnál, s mennyi igazságot mondhatnál el. Mennyi olajat gyűjtögethetnél a mécsesedbe, hogy el ne fogyjon, mire jön a Vőlegény!” – szavalta az ismert és az ipsének mindig is gondot okozó szöveget. „Hóóó! Csendesülj, Derék!” – húzta meg a gyeplőt a Figyelő. „Talán nem hallottál az éjszakákon át virrasztó, várakozó szolgáról, vagy a magvető gazdáról, aki ha alszik is, az elvetett mag kihajt és nő, csak úgy magától? Éppen tőletek, lovaktól függ, lesz-e türelme várni. Hagyjátok már a gazdátokat várakozni. Ha ti állandóan rángatjátok, hogyan jöjjön rá, mi is a dolga?” Aznap estére csend lett. Az ipse a gyertyába bámulva ült a fotelágyon. Várakozott. Olyan csendet várt, amiben ő is meghallhatja a Figyelő szavát, nemcsak a lovak. Tudott ő a kopogókról, a zörgetőkről, akiknek megnyittatik. Ismerte őket, és irigyelte is valamennyit a hatalmas hitéért. Ugyanakkor látta a jó szándékú, de esztelen cselekedetek hatását is. Ott égett benne a „nem tudjátok, milyen lélek lakik bennetek” és a „...nem tudják, mit cselekszenek” mondat. Bízott benne, hogy nem véletlenül szerepelnek a várakozók is a példabeszédekben, és abban, hogy közben nem veszíti el az éberségét, a tudatosságát. Ezer nap alatt, amíg itt járt, vajon mennyit várakozott, fülelt a csendben az, aki ezeket elmondta? Amit lejegyzeteltek a cselekedeteiből, azt egy bő óra alatt el lehet olvasni. A többi időből mennyi volt a türelmes várakozás? Nem tudott rá felelni. Várakozott.

A büfés nem jött fel a megígért kenyérrel, sem a nélkül. Nem is tudott volna. Már a busz sem jött fel. A hókotrók is elakadtak. Egész héten csak kedden délelőtt tíz és tizenegy között sütött ki a nap. Pedig hogy várták. Az ipse és a lovak is. Főleg Cifra. Az egyhangú, szürke ködtől kedélybeteg lett. Ez játszhatott közre akkor is, amikor egyik éjjel az ipse felébredt. Mivel mindig magától ébredt, úgy hat óra tájt, most is azt gondolta, itt az idő. A fény ugyanolyan sejtelmesen derengő volt, mint korábban minden reggel. Beágyazott, begyújtott, és felrakta a kanna vizet a kályhára. Mikor az ablakhoz lépett, hogy megnézze a hőmérőt, látta meg a derengő fény okát. Az idő kitisztult, és a majdnem telehold sejtelmes kék fénye verődött vissza a hóról. Cifra azonnal izgalomba jött: „Kitisztult az idő! Menjünk ki!” Derék azonban, aki a maga módján szintén szerette a szépet, csak nem akarta felfalni, a józan logika nemes tartásával válaszolt: „Őrült! Nem látod, hol áll a hold? Pont a fejed felett. Ez legjobb esetben is éjjel két órát jelent. Vissza kellene feküdni, aludni. Másrészt viszont tényleg ritka a tiszta idő. Nézd, ott az Orion és a Sziriusz is! Vigyük el a macskáknak szánt vagdalékot, hátha fenn a parkolóban találkozunk kóbor kutyával vagy rókával. A macskák, úgy látszik, idén itthon cserbenhagynak bennünket.” Így aztán az ipse éjfél után valamikor nekiindult, hogy sohasem volt kóbor kutyák vagy rókák megélhetéséről gondoskodjon. Hát ennyit szegény ipséről és az ő lovairól. Nem csoda, ha a kocsihajtó néha elkeseredett.

A napok lassan leperegtek. A napsugár se látogatta meg többé őket. Hó viszont jött még elég. Az ipse még a szerda délutáni sétáján figyelt fel a kis mókusra. A hóval vastagon borított ágak végeit igyekezett elérni, és lerágni a rügyeket. Nehezen, esetlenül mozgott a csúszós ágakon. Bizonytalan is volt, ami mókusnál ritka. Cifra nógatta, fényképezze le, de az csak nézte. Derék súgására arra gondolt, milyen nevetséges is a mókus szemével nézve az ő ittléte. A mókus talán egy órával sem élné túl, ha nem lennének állandóan összhangban a lovai. A kocsihajtója pedig a génjeibe van beírva, ezért mindig pontosan tudja, mi és mennyi a szükséges.

Péntek nagy nap volt az ipse, a lovak és a cinkék életében. A büfés meghozta a friss kenyeret, és a lovak nagy örömére a cinkék százával lepték el az átalakított etetőt. Az ipse rájött, hogy a cinkék valószínűleg nem szeretik a Pepsi-Cola szagát. A nyak alatt vágott nyíláson át nem hajlandók bebújni a flakon belsejébe. Bármelyik szállt is a kis nyílásba, rövid nézelődés után – az orra előtt a sok duzzadt szotyolával – úgy döntött, hogy inkább tovább vadászik a hólepte párkányon. Derék biztatására leszerelte a flakont, oldalába átlósan két lyukat fúrt, átdugott rajta egy vékony gallyat. A flakon alá kis falapot erősített a gallyra kötött spárga segítségével, aljára pedig akkora lyukat fúrt, hogy két-három szem szotyola kiférjen rajta. Az egészet aztán visszaszerelte az eresz alatt lógó spárgára. Így egy könnyű kis hintázó erkély jött létre. A lyukból folyamatosan bányászható volt az utánpótlás, és a lehullott szemek sem estek azonnal a teraszra, csak ha már minden cinke és csuszka csipegetés helyett bányászásra adta a fejét. Cifra tapsolt a gyönyörűségtől, miközben az ipse a rögzítő szögeket verte a falapba. Az eredmény hatása frenetikus volt. Csúcsforgalom idején, ami délután, sötétedéskor kezdődött és lámpagyújtáskor fejeződött be, hat cinke is ült egyszerre a szerkezeten. Egy a kupakján várakozott, négy a kis erkély négy sarkán forgott-toporgott, míg a mindig bizonytalan, vagy telhetetlen csuszkalány a lyuk előtt megpróbálta eldönteni, két vagy három szemet vigyen, és melyik legyen az. Közben az egész szerkezet billegett, forgott és hintázott. Ez váltotta ki Cifra elismerését. Derék is büszke volt, mert hát az éhezők végre ugye kielégíttettek, és még egy kis mulatságban is részük lehetett. Az ipse mindezt érezve hátradőlt a fotelágyban, és megjutalmazta magát egy hatalmas serclivel a ropogós, de ruganyos, illatos, friss kenyérből. Az előző, az öt napos is nagyon finom volt, de már csak cserépkályhán pirítva. A nagy elégedettséget csak fokozta, hogy a büfés egy stampedli pálinkára is meghívta, ami jóságosan melengette őket.

A kocsihajtó, a Figyelő a háttérben állt. Türelmes volt, mint a koldusok. Ő is várakozott, hátha észreveszi valaki és megszánja figyelme néhány fillérével. A cinkék tobzódtak. Már a terasz is tele volt a lehullott magokkal. Derék ezt már nem állhatta meg szó nélkül: „Azért ez már nem szép dolog, így pazarolni és ilyen szemetet csinálni!" Az ipse pedig egy darab papírral bedugta a kis nyílást a flakon alján. Egy órán belül az utolsó szem szotyola is eltűnt, még a hóról is. A csuszkák ugyan kísérletet tettek, hogy a flakon falán keresztül jussanak hozzá a magokhoz, de csalódniuk kellett. A Pepsi vigyáz a minőségre, már ami a csomagolást illeti. „Majd délután gyertek vissza. Akkor lesz megint" – mondta a bölcs Derék, de ez Cifrának nem tetszett. A harkálynak sem, aki lekéste az etetést. Már csak a szalonnán kárpótolhatta magát.

Az utolsó nagy kirándulásra is aznap került sor. Az ipse már nehezen bírta a sok egyhelyben ülést. Az idő kicsit megenyhült, az ágakon megmozdultak a hópárnák, és a sűrű köd is mintha oszladozni kezdett volna. Cifra húzta a kocsit, de a dolgot Derék se bánta, hiszen jó ideig nem volt kilátás további kirándulásokra. Irány a Pilis. Már előzőleg észrevették, hogy a Kétbükkfa-nyeregtől a kocsiutat kotorták. Nagy csend volt. Csak a fákról, bokrokról lehulló hópamacsok halk puffanásai hallatszottak. A Kis-Szoplákot megkerülve már hallották a favágókat. Szólt a láncfűrész, és a hatalmas, kanalas gépóriás pöfögése felhallatszott az erdőből az útra. Lentről, a szál bükkösből hordta fel kettesével az óriás rönköket. A tűznél néhány munkás melegedett.

– Adj'isten. Járható az út tovább? – kérdezte az ipse a széles karimájú kalapot viselő fiatal erdészt. Nem mintha nem látta volna, de az erdőben nem szoktak elmenni az emberek egymás mellett néhány szó váltása nélkül.

– Adj'isten magának is – bökött a kalapja felé a fiú –, persze hogy járható. Csak a kóbor kutyákkal vigyázzon. Azok ilyenkor éhesek – tette hozzá mosolyogva.

– Majdcsak elboldogulunk egymással – mondta az ipse, és már nézett is szét valami husáng után, mert az erdei emberek nem szoktak a levegőbe beszélni, legfeljebb cukkolják az oda nem valókat.

Jó tempóban haladt felfelé. Csak néha állt meg, hogy hallgassa a csendet. Erre, fenn a hegyen már sűrűn keresztezték az utat a szarvas és vaddisznónyomok. Tekintetével követte a nyomokat, amíg látszottak, hátha a végén még ott baktat a nyomot hagyó. A hatalmas bükkök tetejét elnyelte a felhő, így nem lehetett látni, honnan indulnak el nagy robajjal a hópárnák. A hó már nem porzott, mint az előző napokban, csak jött lefelé egyben, hogy aztán az ágakon szétszóródva, nagyokat puffanva olvadjon bele a lenti fehérségbe.

Már visszafelé jött, amikor a gerinc alatt elfogyott az ereje. Azért csak hazaérek valahogy – gondolta magában, de nehezen szedte a levegőt, és a csizmája is valahogy elnehezedett. A kocsihajtó hiába nógatta a két lovat, a lélek kevésnek bizonyult. A napi kenyéradag nem volt összhangban a szintkülönbséggel. A nyeregnél elérte az országutat. Csak jönne egy busz, vagy valami – gondolta, és sűrűn meg-megállt. Busz nem jött. Az úton már nem volt hó. A kotrók jóvoltából már csak sűrű, sós, latyakos massza borította. Az autók sorra húztak el mellette. Mögötte lassan közeledett egy munkagép. Az nem volt fáradt, csak nem volt sietős az útja. Az ipse félreállt, hogy a széles gépnek ne kelljen kerülnie. Mikor mellé ért, a gépkezelő kihajolt az ablakon.

– Nem jön? Elviszem! – mondta mosolyogva, mintha küldték volna.

– Nem. Köszönöm. Csak ballagok – válaszolta az ipse szintén mosolyt erőltetve arcára, bár a lovak ugyancsak rángatták a kocsit: „Fogadd el, hiszen már alig húzod a lábad!"

– Na, jöjjön csak – mondta a fiú, és már nyitotta is ki a másik oldalon az ajtót.

Az ipse egy pillanatig még csodálkozva állt, majd lassan felmászott a vezetőfülkébe. Az erdőről beszéltek, a hóról, meg a munkáról. Aztán a pénzről is, mert a vezető fiatal volt. A munka nem jelentett gondot, csak a pénz volt kevés.

– Ott, a táblánál jó lesz, köszönöm – mondta az ipse. – Aztán el ne akadjon az erdőben! – tette hozzá atyáskodva, mert ugye Deréknek mindenbe bele kellett ütnie az orrát.

– Ezzel? – kérdezte csodálkozva a fiú. – Ezzel nem lehet elakadni! Ezen csörlő is van, meg már tíz éve ismerjük egymást.

Bár a lovaim lennének ilyen kezes jószágok! – gondolta az ipse egy pillanatra.

Aztán már hamar este lett. Az utolsó este. A vörösborral eddig spórolt. Hátha beállít valaki. Nem kínálhatja csak kenyérrel! A maradékot most meg kellett inni. Jólesett. Már kívánta a szervezete a vitamint. Még dalra is fakadt tőle. A cinkék összébb húzták magukat a fenyők ágai alatt.

Reggel már nem érdekelte semmi. Tette a dolgát. Összecsomagolt. Kitakarított, elmosogatott. Kályha, víz, villany, szemét. Vége.

A buszon alig voltak. Mindenki felfelé igyekezett, a hegyre, a hóba. A meleg buszon elbóbiskolt.

„Látod, ilyen az élet – hallott egy halk, szelíd hangot. – Most kezdesz rám figyelni, amikor már hazafelé megyünk." Te vagy az? – akarta kérdezni az ipse, de aztán inkább éber lett és nagyon figyelmes.

„Ez a hét is eltelt" – folytatta a kocsihajtó, a Figyelő, mert hát ő volt. „Elmesélem neked, mit is csináltál ez alatt a hét alatt. Négyszer körbelapátoltad a házat. Elhánytál harminc köbméter havat. Gyalogoltál harminckét kilométert. Elfűtöttél kétszázhuszonöt kiló fát. Ittál nyolc kávét, tíz teát és három liter bort. Megettél három kiló kenyeret. Elhasználtál 3 gyertyát, 1 kWh villanyáramot és harminc liter vizet – csak hogy a mókushoz tudd magad igazítani. Nyolcvanháromszor ültél le a foteljágyba. Huszonkétszer nézted meg a hőmérőt. Negyvenháromszor vetted fel a kabátodat. Tizenhatszor söpörtél össze. Tíz órán keresztül az ablakon át nézted a havazást. Huszonkét órán át nézted a cinkéket. Huszonkét kocka filmet fényképeztél el. Hatvanhárom órát beszélgettél magadban, nem velem. Hogy kivel, nem tudom. Velem összesen húsz percet töltöttél. Azért ne keseredj el. Ez a húsz perc ebben a világban nem is kevés. Húsz olyan perc, amikor ébren vagy és nincsenek gondolataid. Ez a húsz perc sokat javított a lovaid összhangján. Céltudatosabbak lettek és könnyebben kezelhetők. Már csak valami jó célt kellene találniok. Nem említettem, de az előzőn kívül a legtöbbet az a százhuszonkét óra hallgatás ért. Ez nem hat a lovaidra. Abban segít, hogy mások lovait meglásd és megértsd.

Vajon holnap emlékszel-e még rám?"

– Hééé, papa! Megérkeztünk! Le kéne szállni!

Az ipse kinyitotta a szemét, és rámosolygott a sofőrre.

– Megyek már, megyek. Csak egy kicsit elbóbiskoltam. Tudja, ezek a lovak... – mondta, és lassan lekászálódott a buszról.

„És mióta ebben az erdei remeteségben tartózkodom, csapongó figyelmem nem összpontosult, fegyelmezetlen gondolkozásom nem fegyelmeződött, féktelen indulataim nem fékeződtek meg, az utolérhetetlen, páratlan nyugalmat nem értem el." Szerzetesek, az ilyen szerzetes akár éjjel, akár nappal távozzék az erdei remeteségből, ne maradjon ott. (Buddha)

Farkas István

Könyvismertetés

Ki dobja az első követ?

Gromon András: Ki dobja az első követ? Jézus üzenete, a vallási hiedelmek és a való élet Elpídia Kiadó, Budapest 1999, 388 o.

Többszörösen is zavarban vagyok, amikor ismertetem és bírálom a könyvet. Itt van mindjárt a rokonszenv elfogultsága, ami tudattalanul is befolyásol, akár bevalljuk, akár nem. Azután: Milyen műfajú írások utólag rendezett gyűjteménye a kötet? Bibliai elmélkedések? Rövid lélegzetű egzegetikus fejezetek? Azonban ennél többet nyújt. Semmiképp sem jelölném a műfajt homiliának (bibliamagyarázó szentbeszédnek), ugyanis hiányzik az ehhez megkívánt retorika és kenetesség. A könyv jelentősége, értéke az ilyesféle kategóriakereső megfontolásoktól független, így inkább azt próbálom megmutatni, hogy az érdekességen és az olvasmányosságon túl *hogyan hasznos a mű* – és itt a tárgyilagosságra törekvés mellett saját alanyiságomat sem akarom kikapcsolni.

Tartalmilag a „fejezetekben” csaknem minden életalakításhoz szükséges téma előkerül. Bármely olvasó találhat egzisztenciálisan neki címzett gondolatokat, megvilágosító mondatokat. A mai világ specialitásai (erőszak, ökológia, államhatalom-hipertrófia) sem hiányoznak. Természetesen kinek ez, kinek az köti le a figyelmét – ekképp lehetnek olyan részek, melyeket szürkébbnek talál.

Szembeszökő a szerző *megalkuvásnélkülisége* az egyes kérdések taglalásakor. „Megvesztegethetetlen”, de nem Robespierre értelmében, hanem gondolkodva és türelmesen. Nincsen tekintettel arra, hogy meggyőződésének kimondása után ki hogyan viszonyul majd hozzá, esetleg elítélő lesz-e az illető véleménye, netán farizeusian botránkozik-e. Igaz, lehetne ezt másképp is tenni, amolyan Kant Emmánuel módra, oly körmönfontan okoskodva, hogy csak a fúrt agyúak fedezhessék fel benne az „eretnekséget”. Azt hiszem, helyes, hogy a szerző a saját formája szerint fejezte ki magát.

Most térek rá kissé bővebben arra, hogy milyen szerepe lehet – van – a szerzőnek a biblikus szemlélet alakításában. Messzebbről indulva: A 20. század elején, a később szentté avatott X. Piusz pápa uralkodása alatt a mesterségesen konstruált modernizmus veszélyére hivatkozva a római hivatalok kemény intézkedéseket hoztak a biblikum területén. A Bibliai Bizottság válaszai, a Szent Hivatal dekrétumai, enciklikák, motu propriók ítélték el és tiltották meg a Szentírás tudományos kutatását, szigorúan megkövetelve a hagyományos – végső soron történeti-irodalomtörténeti – tanításhoz való ragaszkodást a szentírási könyvek szerzőségéről, egységükről, sértetlenségükről, történelmiségükről stb. A „lázadó”, kritikát követelő biblikusokat és teológusokat leintették, elítélték, kiközösítették (jámborságukról ismert szerzeteseket is!). Mindezt abban a korban, amikor a felfedezések, ásatások folytak, papiruszok kerültek elő, kitágultak az ismeretek a Biblia jellegét és keletkezési körülményeit illetően.

Itt rekedt meg a katolikus bibliakutatás. Szabad volt ezután is a keleti nyelveket tanulni, archeológiával foglalkozni, azonban az adódó következtetéseket már nem volt szabad levonni, és az adatokat a fensőbb utasítások szerint, engedelmesen kellett interpretálni. Durván így maradt a helyzet XII. Piusz haláláig, sőt az igazán lényegi átalakulás még a II. Vatikáni Zsinat után sem történt meg. A kísérletezni bátorkodókat nyíltságuk fokának megfelelően fenyítették meg. Még a műveltebb hívek elé is csak cenzúrázott anyag kerülhetett „a kiskorúak használatára”, hogy egyszerű hitük meg ne zavarodjon.

A szentírási igéket általában differenciálatlanul alkalmazták a lelkipásztori gyakorlatban. „A Biblia teljességében Isten műve; minthogy Tőle ihletett, minden szava szent, mellékesen lehettek csupán emberi szerzői, akik a Szentlélek eszközeiként mind ugyanazt írták enyhe stíluskülönbségekkel; közöttük valódi ellentmondás nem lehet, legfeljebb látszólagos.” A gyakorlatban ebből az következik, hogy az Írásból bármikor, bárhonnan lehet idézni, a szövegösszefüggésből kiragadva is (és így igazolni bármilyen állítást, alkalmilag ideológiát is). Ezt az eljárást a szekták esetében „fundamentalizmusnak” szokás bélyegezni.

Szubjektív kitérés: Az ötvenes évek elején kezdtem teológiai tanulmányaimat. Kereső-tépelődő fiatalemberként hihetetlenül kínlódtam gondolataim-lelkiismeretem és az egyházi döntések, előírások feszültségében. Milyen jól jött volna akkor egy ilyen Gromon-szerű eligazítás, megnyugtatás!

Itt érzem Gromon András könyvének még most is aktuális, bár nem feltűnő, nagy értékét. *Így kell kezelni a Szentírást*, ezt a nagyszerű emberformáló antológiát: a szövegrészeket nem egyenértékűként citálva, hanem helyzetüknek, súlyuknak megfelelően; látni és felismerni a bibliai szerzők, illetve szerkesztők közötti különbségeket és ellentéteket. Nem mindegy, hogy mi a kevés eredeti jézusi szó, szinoptikus evangéliumi mellékmondat, jánosi spekuláció, valódi páli teologizálás vagy Pál utáni, pasztorális levélbeli visszavetítés. Szerzőnk ezeket a manapság már megbízható biblikus alapismereteket nem magyarázza részletesen, de gyakran érinti, szellemükben végzi magyarázatát és elmélkedik tovább. A könyvnek ezt a szinte észrevétlen *személetalakító eljárását* látom egyik legnagyobb értékének. Így olvasd a Bibliát! Nem mellékes, mit olvasol ki belőle, vagy éppenséggel mit olvasol bele, esetleg ferdeségeket igazolva.

Kiemelten kell még szólnom a valószínűleg többekben ellenérzést kiváltó hipotézisről a továbbélő (és nem feltámadó) Jézussal kapcsolatban. A kétségkívül legendás és egymásnak ellentmondó hagyományok (üres sír, szereplők, időpontok, helyszínek) lehetőséget adnak erre a megközelítésre is. Azonban talán nem is ez a fontos, hanem *Jézus alakja és a jézusi magatartás*, amire a könyv a legnagyobb hangsúlyt teszi. **H. F.**

Ünneprontó

Hamarosan eljön 2000 karácsonya, amikorra a palesztin és az izraeli vezetők politikai számításból meghívják a világ keresztény vezetőit és egyházfőit, hogy ünnepeljék meg együtt Betlehemben Jézus Krisztus születésének 2000. évfordulóját. Hacsak a palesztin és/vagy izraeli szélsőségesek föl nem robbantják az egész díszes gyülekezetet...

Az is lehet azonban, hogy az ünnepség a szokásos formalitások között, zökkenő nélkül zajlik le, s a résztvevők azzal a jóérzéssel utazhatnak vissza, hogy tettek egy gesztust egymás, valamint hazai keresztény választóik/híveik felé, és minden mehet tovább úgy, mint eddig, akár a következő milleneumig. De ebben előbb-utóbb csalatkozni fognak, mert a történelem nem ismétli önmagát. A mai világ is más, mint az ezer vagy a kétezer évvel ezelőtti volt, és amit tegnap vakon elhittek, azt holnap megcáfolják, kinevetik vagy elfelejtik.

A mi dolgunk tehát most az, hogy olyan dolgot építsünk vagy állítsunk helyre, ami nem kerül az emberiség régiségei közé, hanem igazságában, jóságában és belső szépségében maradandó érték lesz az utódok számára. Ehhez át kellene lépnünk az idő korlátain, pontosabban: át kellene hidalnunk az idő és az időtlenség között tátongó szakadékot, mert időnk eltávolodott az Örökkévalótól. Különösen abban a hamis formában, melyet a nyugati civilizáció és a keresztény hagyomány időszámítása mutat.

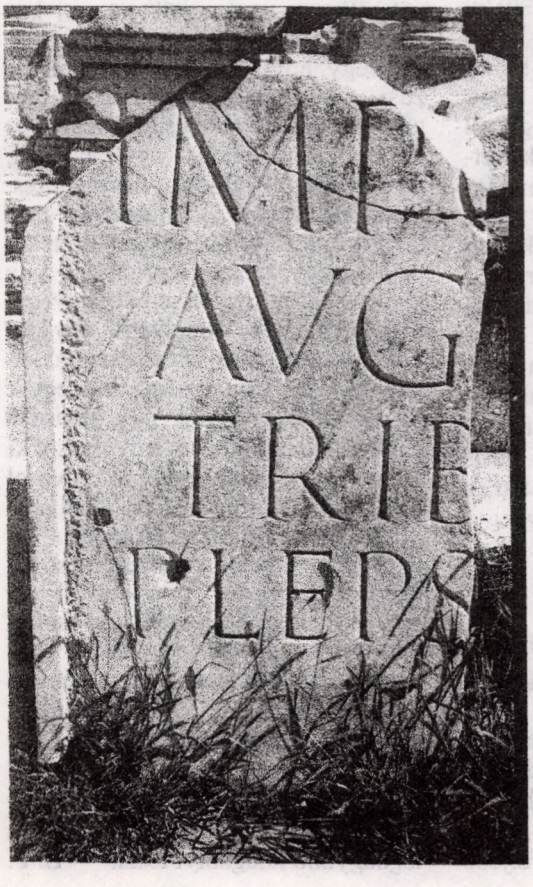

A legtöbb ember számára az időszámításnak nincs túl nagy jelentősége. Önkényes, egyezményes vagy gyakorlati dolognak tartják, miközben az idő korlátai között, annak hiányában, rabságában vagy szorításában vergődnek. Elérhetetlen álomnak tűnik az időtől szabadulás, a vele való szabad rendelkezés, még az időt meg-megszakító ünnepek sem jelentenek igazi megnyugvást. Tartalmukban hamisan, történelmileg retusált, esetleg politikailag aktualizált formában nem is adhatnak időtlen élményt. Ha rossz egy szimbólum látható része, akkor nem mutathat rá a láthatatlan lényegre sem.

A „keresztény idő” önmagában is ellentmondás, ha az Örökkévaló felé törekszünk, és a Jézus által elhozott Országban, az eszkhatonban keresünk helyet. Még ellentmondásosabb a keresztény időszámítás, amelynek kiindulópontja sincs rendben, hiszen egészen precízen senki sem tudja, hogy Jézus mikor született. Megközelítően is csak annyi biztos, hogy Krisztus előtt 7 körül, Nagy Heródes idejében, aki Kr. e. 4-ben halt meg.

Valamivel többet tud a keleti keresztény hagyomány, mely a legutóbbi időkig a „világ teremtése” szerinti naptárt használta. Ez a bibliai évszámokból összetákolt és kikerekített időszámítás 5500-ra teszi Jézus születését, viszont a 6. századi, Dionysius Exiguus-féle téves, de ma már világszerte elfogadott, nyugati egyházi időszámítás kezdete 5508-ra esik a „világ teremtéséhez” képest.

A lényeg a nyolc év különbségben van. Ha Jézus Kr. e. 7 után aligha születhetett, akkor valószínűleg 8 előtt sem, hiszen föllépésekor mintegy 30 évesre becsülték (Lk 3,23), bár Jn 8,57 szerint 50-nél kevesebbre. Viszont ha Lk 3,2 Tiberius uralkodásának 15. évére teszi Keresztelő János működésének kezdetét, ami Kr. u. 29-nek felel meg, akkor Jézus sem kezdhette el a maga működését 30 előtt. Mivel az ő nyilvános működése nem tarthatott tovább három évnél, ekkoriban 38-41 éves lehetett.

Eszerint már jócskán benne vagyunk a Jézus utáni 21. században, és ha a boszniai háborút tekintjük az új évezred nyitányának, az komoly figyelmeztetést jelent főleg nekünk, kelet-európaiaknak. Nem csupán erkölcsileg-vallásilag elmérgesedett problémák fenyegetnek bennünket, hanem annak okát is meg kellene találnunk, hogy mitől lett etikátlan, vallásilag hiteltelen a keleti és a nyugati kereszténység egyaránt, hogyan került mindkettő a nemzeti gyűlölet zászlóira, vagy már onnan is a szemétbe. Mitől világiasodott el az egyház, mely nemcsak Jézus születésének az idejét és körülményeit nem ismeri, hanem azt is régen elfelejtette, hogyan jussunk át az időből az örökkévalóba, a világból Isten Országába (és nem egy barokk mennyországba). Már bekövetkezett a jézusi figyelmeztetés első fele: a világ sója elvesztette ízét, de könnyen bekövetkezik a második is: semmire sem alkalmasan elvettetik (Lk 14,35).

A felelősségek ugyan nem egyformák, de azért mindannyiunkat érintenek, így minden szinten meg kellene fontolni a következőket. Mielőtt elvettetik, próbáljon az egyház hitelt (ízt) szerezni magának, amíg nem késő. Vagyis önkritikusan menjen elébe az eseményeknek, és magától javítson hibáin és mulasztásain. A naptár csupán egy konkrét példa arra, amit helyre kell hoznia. Valamikor az volt magától értetődő, hogy a julián-naptárnál jobb a gregorián, és az egyház presztízse nem lett kisebb, amikor rászánta magát a naptár-reformra, hanem inkább nagyobb. Ma pedig azt kell bevallani, hogy észrevétlenül elmúlt Jézus születésének 2000. évfordulója, tehát nincs mit ünnepelni. És főleg nem Betlehemben, ahová a keresztény messianizmus Mikeás 5,2 alapján helyezte a Názáreti születését. Ott csak az ünneplők válnak félrevezetett és félrevezető emberekké. Egyébként méltók sem lennénk az ünneplésre, hiszen nem őriztük meg hiánytalanul Jézus szellemi örökségét. A kőtáblákra sem figyelve, mi is az aranyborjú körül táncolunk.

Kr. u. 2000-ben a legnagyobb alázattal „Jézus után 2008-at” kellene írnunk, és feloldani azt az abszurdumot, hogy Jézus – Krisztus előtt született. Ez az ellentmondás persze azt is jelzi, hogy a teológia Krisztusa milyen régen elszakadt az evangéliumok Jézusától. Van tehát mit tisztázni, és nem utolsósorban jobb naptárra is szükségünk van ahhoz, hogy őszinte bűnbánattal túllépjünk mindenféle naptáron.

P. Gábor Mózes

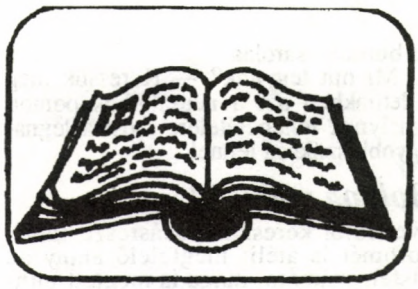

BIBLIA

A decemberi elmélkedéseket Csiky Lajos, a januáriakat Kovács Tádé készítette.

December 3. — Advent 1. vasárnapja — Lk 21,25–36 — „Virrasszatok!”

Miközben Jézus második eljöveteléről beszél, idei adventünk számára is megadja az alaphangot. Kemény figyelmeztetés arra, hogy éberen figyeljük a jeleket.

Az ember hajlamos arra, hogy „átaludja” az életét! Mi minden altathat bennünket! Jézus első látszatra tőlünk távolálló dolgokat emleget. Vagy talán mégsem?

Hány embertársunknak nehezedik el a szíve „tobzódásban”! Az anyagi jólét, a javakban való bővelkedés, minden természetes és mesterséges igény minél teljesebb kielégítése kábítóan hat az emberre, s közben minden másról megfeledkezik.

Hányan tompulnak el „részegségben”! Ez nem csupán az ittasságot jelentheti, hanem bármiféle kábító dolog keresését, mely eltompítja az ember természetes érzékét és éleslátását. Azokról lehet itt szó, akik belefeledkeznek a fülsüketítő zenébe, ott ragadnak a fotelban a televízió előtt, vagy a munkájuk rabjaivá váltak.

S mennyien vannak, akik az evilági gondok közt aggodalmaskodva élik életüket, s ennek súlya nyomja őket, ki sem látszanak belőle. Figyelmük egyedül arra irányul, hogy fizikai létük kisebb-nagyobb gondjait megoldják, s közben másra, fontosabbra nem marad idejük, energiájuk.

Az életben szükség van állandó koncentrációra, odafigyelésre, bibliai kifejezést használva: virrasztásra. Mindig szemem előtt kell lebegnie annak, hogy mi a végső célom, hová készülök. Arra kell figyelnem: hogyan tudom az élet gondjai és örömei között egyaránt megtalálni azt az utat, melyen járva a szeretet tetteivel építhetem Isten országát.

Jézus intelme szerint ez a „virrasztás” egybekapcsolódik az imádsággal. Nem az állandó ima-mondásról van szó itt, hanem arról, hogy minden élethelyzetben Isten akaratát keresem, azt beszélem át vele, miként szolgálhatok úgy, hogy megállhassak majd előtte.

A Jézusban élő ember számára az evangéliumi rész utolsó mondata komoly biztatás, sőt megnyugtatás is, bármennyire fenyegetőnek tűnt is az ezt megelőző szakasz. Minden gond és nehézség közepette is végtelen nyugalom áraszthat el bennünket belülről, hiszen végső soron nincs mitől félnünk, megmenekülésünk biztos, felemelhetjük fejünket.

De amint annak idején a zsidók számára is nagy kísértés volt az a gondolat, hogy a templom, az áldozatbemutatás, a választott néphez tartozás önmagában megmentheti őket, számunkra is egyfajta „altató” lehet ez a magabiztosság, ha csupán a jámbor vallásosság élteti.

December 10. — Advent 2. vasárnapja — Lk 3,1–6 — „Készítsétek elő az Úr útját!”

Mindig magával ragad az „István, a király” című rockopera egyik szövegének találó megközelítése: „…oly távol vagy tőlem, és mégis közel…” Állandó kettősség él az emberben: ha át is éli olykor Isten közelségét, legbelül érzi jelenlétét, sugárzó melegségét, máskor, vagy talán ugyanakkor meg is tapasztalja magányosságát, Istentől való mérhetetlen távolságát, azt, hogy Isten mennyire meghaladja értelmünket, mennyire megfoghatatlan és távoli.

Keresztelő János az Isten és ember közötti út képével próbálja meg érzékeltetni istenkapcsolatunk nehézségét. Völgyek, hegyek, göröngyök, melyek akadályai a továbbhaladásnak, az Istennel való találkozásnak. Régen legfeljebb megkerülni lehetett ezeket, vagy iszonyú erőfeszítéssel megmászni, vagy leereszkedve a folyómederig, átkelni rajtuk. Ma, amikor egy-egy autópálya épül, szinte szóról szóra beteljesedik Keresztelő János szava: fáradságos munkával lehetőség szerint valóban feltöltik vagy áthidalják a völgyeket, lehordják vagy átfúrják a hegyeket, hogy utána sima úton suhanhassanak az autók.

Egyéni életünkben ugyanez a feladat vár ránk is. Meg kell teremteni az „átjárhatóságot”! Karácsonykor majd arra figyelünk, hogy Isten hogyan közeledik hozzánk, most a magunk feladatára koncentrálunk. Ennek az egész életünkön végighúzódó törekvésünknek, hogy az Istennel történő kommunikáció egyre közvetlenebb lehessen, próbáljuk meg átgondolni néhány akadályát.

A „hegy-völgy” hasonlat nekem az élet hullámzását jelenti, azt, hogy egyszer fent, egyszer lent. Mindkettő lehet akadály az „útépítésben”. Amikor minden jól megy, amikor lelkes vagyok, amikor minden sikerül, könnyen a gőg, az elbizakodottság környékezhet meg. Azt hihetem: mindent meg tudok oldani magam, nincs szükségem Istenre. Amikor pedig hullámvölgybe kerülök, s kétségbeesem bűneim, gyengeségem miatt, elveszíthetem bizalmamat a megbocsátó Atyában, azt gondolhatom, hogy már sohasem tudok rátalálni az igaz útra, s nem is tudok azon járni.

„Egyenetlenség” lehet életemben mindaz, ami nem egyenes bennem: megalkuvásaim, ki nem állásom egy igaz ügyért, vagy egy igaz ember mellett, hamisságaim, képmutatásaim. Magam is érzem, hogy csak egyenes gerincű emberként, tiszta szívvel fordulhatok Isten felé.

Végül a „göröngyök” emberi természetem és környezetem akadályait jelenthetik: az időhiányt, a magam lustaságát, nehézkességét.

A próféta arról beszél, hogy ha mi közeledünk Istenhez, Ő is közeledni fog hozzánk. Ennek reményében készítsük az utat!

December 17. — Advent 3. vasárnapja — Lk 3,10–18 — „Mi mit tegyünk?”

Keresztelő Jánosnak akkora hatása volt, hogy híre messze elterjedt. Tömegével zarándokoltak hozzá az emberek, várták tőle az eligazítást. Meg akartak keresztelkedni, bűnbánatot tartva meg akartak újulni. Ő azonban látva szándékukat, arra hívja fel figyelmüket, hogy nem elég a jelképes megtisztulás, a bűnök megbánása, hanem előre kell tekinteni. Mintha a „Viperák fajzata!” megszólítással eleve átlátott volna ezen a hamis szándékon: Félek az Isten haragjától, hát bűnbánatot tartok, s újra kedves gyermeke lehetek.

A figyelmeztetést megértve hangzik el a kérdés: „Mit tegyünk tehát?” A Keresztelő a maga tudatával, a maga istenképével megpróbál választ adni a különböző élethelyzetben lévőknek. Figyelemreméltó, hogy mennyire a kérdezők helyzetéből indul ki, s nem kér lélektanilag lehetetlent senkitől. Már ő is ráérez arra, amit majd Jézus hangsúlyoz: a megosztott kenyér és a másokra figyelés fontosságára.

Advent derekán mi is feltehetjük magunknak a kérdést: „Mit tegyünk tehát?”, s a Keresztelő szájából elhangzó válaszok elgondolkoztathatnak bennünket. Eljutottunk-e egyáltalán a tőle hallott elvárások teljesítésére?

Az osztozás terén tudunk-e előrelépni? Életünkbe vágóan történik ezen a téren valami? Annyira természetes lehetne az ember számára, hogy ruháját, ennivalóját megfelezze azzal, aki szűkölködik, s mégis mennyire nehéz megtenni azt! Magamnak, szeretteimnek mégiscsak szeretném, ha több jutna, ha több maradna. S ideologizálásként felsorolom, mennyire a szűkölködő a hibás, a felelős azért, hogy ilyen helyzetbe került.

Valóban csak annyit követelek magamnak embertársaimtól és a társadalomtól, amennyi „jogos”? Nem mérek kétféle mércével?

Ha katonának nem megyek is, ha lelkiismeretem nem is bírja el a fegyver használatát és az erőszakot, felebarátaim bántásában azért még sáros lehetek.

Sajnos a másikat legyőzés ösztöne, a magam erejének megmutatása, a másik ember szóval vagy tettel történő megalázása egészen mélyen gyökerezik bennünk, s úton-útfélen előbukkan. S amikor a Keresztelő a zsarolást emlegeti, ne elsősorban a bűnözőkre gondoljunk, hanem arra, hogy még a legszentebb kapcsolatokban, a barátságban vagy a házastársak között sem ritka a burkolt zsarolás.

Mi mit tegyünk? — Keressük meg életünkben azt a neuralgikus pontot, melynek rendbetételére most a legnagyobb szükség lenne!

December 24. — Advent 4. vasárnapja — Lk 1,39–45 — „Boldog vagy!?”

Máriát magyar nyelvünk oly szépen tudja megszólítani: „Boldogasszony!” Ma, amikor reggel még az adventi készület utolsó perceit éljük, de már a szentestére gondolunk, próbáljuk meg megfejteni Mária titkát!

A Magnificat-ban, Mária hálaénekében ő maga fogalmazza meg, hogy miért nevezi minden nemzedék boldognak: „Isten tekintetre méltatta alázatos szolgálóleányát”. Átélte, hogy Isten kiválasztotta őt, kiszemelte őt a többiek közül, valami feladattal bízza meg. Bár ezt Isten teszi, mégis a boldogság forrása az, hogy Mária felismeri: nem egy ember a tömegben, ahol megbújhat a többiek között, és szürkén eldegélhet, hanem élete fontos az Isten számára, mély kapcsolatot keres vele, s valami nagyra hívja őt.

Isten minden emberrel keresi a kapcsolatot, mindenkit „tekintetre méltat”, s mindenki számára van küldetése. Az emberi boldogság egyik forrása éppen az, hogy észreveszem, átélem, tudatosítom magamban ezt a kiválasztottságot, melyben azonban semmi gőg sincs, csupán azt jelenti: fontos vagyok Istennek, akar tőlem valamit, s én ezt elfogadom.

Erzsébet fogalmazza meg a másik oldalról, hogy Mária miért „boldog”: azért, mert hitte, hogy beteljesedik mindaz, amit az Úr mondott neki.

Máriából nyilvánvalóan sugárzott a megelégedettség, a belső öröm. Erzsébet mondata több mindent is akar mondani. Egyfajta teljes bizalmat, Istenre ráhagyatkozást feltételez Máriáról: hiszi, hogy Isten nagyot művel rajta keresztül! Másrészt annak örömét is átéli: megfelelő alany az Isten számára, maga is megtett mindent, hogy Isten terve megvalósulhasson.

Ez a boldogság számunkra is elérhető. Mindenki meghívott lehet, kiválasztott, ha felismeri az Istentől feléje érkező üzenetet, s megfelelő választ ad rá. Mint Mária, „igen”-t mond, s alkalmassá válik befogadni Isten ajándékát. Küldetésem aligha lesz történelmi léptékű, talán csak közvetlen környezetemre korlátozódik, mégis boldog lehetek: gyermekeim, hitvesem sugárzó arca, a megsegített hálás kézszorítása, az útkereső felderülő tekintete mindmind azt jelzi, Isten szeretete működik általam, s ez engem is boldogsággal tölthet el.

December 25. — Jézus Krisztus születésnapja — Lk 2,1–14 — Isten hogyan közelít?

Karácsony éjszakáján olyanok is sokan elmennek a templomba, az éjféli misére, akik egyébként csak nagyon ritkán. Sokakat lenyűgöz a fény, a pompa, a tömeg magasba törő éneke. Valami misztériumot keresnek, ami felülemelkedik az élet szürkeségén, s ünneplik, hogy Isten megjelent közöttünk. Miközben az angyaloktól tanult „Dicsőség a magasságban Istennek…” magasztalást éneklik, Isten nagysága tölti el őket.

Az angyalok pásztorokhoz intézett szózatának a második felére azonban kevesen figyelnek, pedig ebben mutatkozik meg, hogy Isten hogyan mutatkozik meg számunkra Jézusban. „Ez lesz a jele: Kisdedet találtok pólyába takarva és jászolba fektetve.”

Istenről mindenkinek egy kicsit más képe van. Van, aki hatalmasnak, uralkodónak tudja, más olyannak, akivel üzletet lehet kötni az üdvösségre, van, aki olyan segítőnek tartja, akinek az a dolga, hogy bajainkban kéréseinkre egyengesse életünket, megoldja problémáinkat, vagy atyának, aki meleg szeretettel hajol le hozzánk.

Az a jel, amire az angyalok mutatnak rá, más. Karácsonykor arra döbbenhetünk rá, hogy a pólyába takart, jászolba fektetett kisded alakjában egészen más istenkép tűnik elénk. Szinte minden szónak megvan a maga jelentősége. A kisded a maga kicsiségével, gyengeségével arra hívja fel a figyelmet, hogy Isten nem akar megjelenésével agyonnyomni bennünket, nem tukmálja ránk magát hatalommal és erőszakkal, hanem teljes szelídséggel, minden erőszak nélkül közelít hozzánk. A nagyon szegényes környezetben, pólyába takart, jászolba fektetett kis Jézus pedig szinte kiáltja felénk: „Látjátok, milyen szegény és emberi segítségre szoruló vagyok?”

Ezt a különösnek ható üzenetet nem könnyű észrevenni és megérteni a karácsony gazdagságában, pompájában. Pedig Jézus üzenetének éppen ez a magva: Isten nem oldja meg az embert, az emberiség életét sem azzal, hogy hatalommal vagy erővel rendet csinál, elpusztítva ellenségeinket, sem azzal, hogy nekünk ad erőt, hatalmat vagy gazdagságot. Isten ránk szorul olyan értelemben, hogy rajtunk keresztül akarja adni ajándékait, áldását.

Istenképem alapvetően meghatározza életszemléletemet, emberi mentalitásomat. Akkor értettem meg igazán a karácsony üzenetét, ha belátom: az egyes ember és az emberiség problémáira az egyetlen megoldás a magunk kiüresítésében megvalósuló szeretet, szolgálat és békességteremtés, mely továbbterjedhet, és kölcsönössé válva boldoggá tehet bennünket.

December 31. — A Szent Család ünnepe — Lk 2,22–40 — Számvetés

A mai nap a megállás, a számvetés ideje. Nem szabad az idő múlását mámorral, olcsó vígsággal elfeledni. A jeles napoknak, óráknak, évfordulóknak megvan a maguk jelentősége. Mérföldkövek ezek az élet útján, a történelem folyamán. Valami befejeződik, végleg lezárul, s egészen új kezdődik.

Az agg Simeon hálaéneke méltó befejezése évnek, ezredfordulónak, életnek. Mélységes nyugalom árad szavaiból: meglátta az üdvösséget. Pedig emberi szemei előtt semmi különös sem volt: egy vidéki, jött-ment házaspár hozta a templomba bepólyált gyermekét, a szegényekre jellemző áldozatot bemutatva. Simeonban azonban volt egy nagy adag várakozás, várakozás Isten megnyilatkozására, s ezt a Lélek inspirálta, aki benne lakott. Így vehette észre a Lélek ösztönzésére a rendkívülit, Isten működését.

Ma, a második ezredév utolsó napján tudok-e ezzel a simeoni nyugalommal hálát adni? Visszatekintve az elmúlt kétezer évre, látom-e a történelemben az üdvösség megvalósulását, illetve életemben is felfedezem-e azt?

A történelemben első ránézésre nem látszik a változás. Mindmáig jellemzője az emberi erőszak, az elnyomás, a kizsákmányolás, a törtetés. A tudomány és technika új felfedezései elsősorban a hadiiparnak adnak lehetőséget arra, hogy minél kíméletlenebbül pusztítson el életet, civilizációt. S a kultúra is inkább csak azt szolgálja, hogy kifinomultabban zsákmányolhassa ki egyik ember a másikat, illetve rengeteg szellemi silányság, sőt sokszor ártó gondolat terjedhessen el.

Azonban ha alaposabban szemügyre vesszük a történelmet, s hívő szemmel nézzük azt, felfedezhetjük benne azt a sok szép emberi törekvést, erőfeszítést, áldozatot, mellyel napvilágra kerül az emberből a szebbet, jobbat akarás, a másiknak, az emberiségnek a szolgálata, az egység munkálása. Az utolsó vacsorán Jézus is azért imádkozott, hogy tanítványai egyek legyenek. Ez az egység azonban nem csupán a hívők egységét jelenti, hanem Isten minden gyermekének, minden embernek az egységét is. S Jézus szerint éppen az mutatja meg, hogy őt az Atya küldte, az lesz a bizonyíték, hogy munkálódik az egység az egész emberiségben, persze a Lélek erejében.

A magam életében abban mutatkozik meg az üdvösség, ha az előbb említett törekvések jellemzik azt, ha életemben fellelhető az az irányultság, mellyel az életet, a hozzám közel állókat, s a rám szorulókat szolgálom, keresem az egységet, a békét, s másokat is erre hívok.

Talán mindnyájunkban egyszerre van nyugtalanság, szorongás és hálaadás is a történelmet s a magunk életét vizsgálva. De az új ezredévre, s a magunk életének további szakaszára előretekintve erősítsen bennünket a Simeonnál meglátott remény és bizonyosság lelkülete.

Január 1. — Újév — Lk 2,16–21 — Jézus nevében új évezredet!

Tavaly még lehetett azon vitatkozni, hogy 2000 a XX. század utolsó éve-e vagy a XXI. első éve, de idén már egyértelmű, hogy a III. évezredben vagyunk, különösen a miatt, hogy időszámításunk – Krisztus születéséhez viszonyítva –, 7 évet késik.

A béke világnapja ez. Karácsony nyolcada. Isten Fia Anyjának napja. Jézus névadásának ünnepe. Jézus nevében kezdeni egy békés új évezredet az Élet, az Anyaság csillagzata alatt, nem is lenne rossz program. Még nem késtünk el vele.

De el lehet késni. Vannak visszafordíthatatlanul életellenes folyamatok. A kipusztult fajokkal nincs mit kezdeni. Az ózonlyukak flastromait még nem találták fel. A kiirtott őserdők pótlása sem megy máról holnapra, a környezet szennyezett levegőjének és vizének beláthatatlan következményeire egyelőre nemcsak kevés az orvosság, de még a legtöbb helyen meg se állítottuk a káros környezetszennyező, s még károsabb lélekfertőző, emberpusztító társadalmi folyamatokat. A pásztorok siettek a jászolhoz. Mi sem érünk éppen rá. Egyáltalán nem hagyhat hidegen minket – ha csöppnyi felelősségérzetünk még van, a szeretetről nem is beszélve –, hogy mit fognak látni az unokáink, ha egyáltalán látni fognak még valamit!

A pásztorok jászolban fekvő Porontyot láttak. Jászlat éppen láthattak már eleget a szakmájukból kifolyólag. Porontyaik se lehettek sokkal jobban bebugyolálva, mint az ácsmesteréké. De ez a párosítás azért csak szokatlan, csak felkiáltójel volt a számukra. Ha ilyen jelet küldött nekik/nekünk az Ég Pásztora, annak illik rájönni a megfejtésére.

Mennyivel vagyunk feljebb, mint a Jézus jászola fölé hajló barmok? Mennyivel vigyázunk kevésbé a földre, amin állunk; az eleségre, amit eszünk; az utódainkra, akiket nevelünk puszta létünkkel is, akár akarjuk, akár nem? Mennyivel fogyasztunk többet, mint amennyire szükségünk lenne; mennyire engedjük odaférni a nagy közös vályúhoz a többieket, akik éhesebbek nálunk? És mire használjuk a szarvunkat, a fogainkat? Fontos állandóan döfködnünk, marnunk egymást? Nem tudnánk az új évezredben legalább egy békés, szerény állati szintre emelkedni, a betlehemi szamár és tehén szintjére? Olyan szükségszerű, hogy továbbra is, és egyre inkább farkasa legyen ember az embernek?

És ha egyszer kicsit feljebb pillantanánk? A Gyermek, az Édesanya horizontjáig? Olyan nagy baj lenne? Meg kellene tanulni a Kis Jézustól a sírást és a mosolyt, Máriáéktól a megelégedettséget és gondoskodást. Sőt szabad lenne eszünkbe, szívünkbe vésni a neveket is, az eseményeket is.

A nevek: Jézus = Szabadító, Mária = Ellenálló, József = Összegyűjtő. Kiket próbálunk felszabadítani, mitől, mire? Milyen fokú ellenállást tanúsítunk mely káros áramlatokkal szemben? Kiket sikerül összegyűjtenünk, mely nemes társaság tagjaiként?

Az események: hivatalos összeírás, társadalmi kirekesztődés, angyali éneklés, kiközösítettekkel közösködés, vallási szertartás. Mennyire háborítanak fel állami intézkedések? Mennyire aggasztanak hátrányos megkülönböztetések? Mennyire élményt adóak a hitbeli történések? Mennyire természetesek az emberi megnyilatkozások? Mennyire kötelességszerűek a vallási előírások?

És az élet egyelőre megy tovább. A bolygók keringenek pályájukon. Én hol tartok a III. évezred küszöbén?

Január 7. vasárnap — Vízkereszt — Mt 2,1–12 — Feltartóztathatatlanul oda és vissza

A jezsuita szakember, Teres Ágoston Biblia és asztronómia, Mágusok és a csillag Máté evangéliumában c. könyvében (1994) azt írja a szimbolikus asztrológiáról: Ez nem nevezhető puszta tévhiedelemnek, hanem inkább intuitív tudásnak és művészetnek... A jövőre vonatkozó következtetésekben fontos szerepe volt a mindenkori társadalmi, gazdasági és politikai helyzetnek is...(esetünkben) az új világbirodalom kialakulásának római fennhatóság alatt, a héber próféták jövendölésének a Júdeában várt Messiáskirályról, az ékírásos babiloni jóslatoknak a „nagy király” születésének égi jeléről.

Az evangéliumi szakasz üzenete szempontjából azonban nem számít, hogy ki mennyire intuitív avagy diszkurzív tudás alapján, mely művészet, esetleg vallási irányzat gyakorlása, támogatása vagy éppen üldözése közben (ld. Pál apostol esetét!) jut el az életét igazabbra, szebbre változtató fordulóponthoz. Egyedül az számít, hogy megragadja-e ezt az alkalmat, vagy elszalasztja.

Heródesék ott a Messiás születési helyétől mintegy karnyújtásnyira (8 km!), minden prófécia ismeretében megrettennek ugyanarról a jelenségről értesülve, amiről a pogány tudósok a maguk szakterületét művelve felmálháznak egy kéthónapos karavánútra, és mindenkit megkérdeznek, aki tudhat felőle, végül majd kiugranak a bőrükből, amikor minden stimmel. Van a viselkedésükben a maga korlátaival együtt is valami lebilincselően feltartóztathatatlan.

Nem zavarja őket sem az, hogy szegényesebbek a körülmények, mint amilyenre számítottak, sem az, hogy nem a fővárosban lelik meg utazásuk célját, sem az, hogy a legilletékesebbek még tőlük remélnek további információkat. Mennek a maguk útján *Babilonból Betlehemig és vissza,* akár útba kell ejteni közben Jeruzsálemet, akár nem szabad útba ejteni. Hozzák a maguk gondolta ajándékokat, akár palotába illő a megajándékozandó újszülött, akár nem. Leteszik azokat a célnál, akár tud velük mit kezdeni az, akinek szánták, akár nem.

Mit számít, hogy a kortársak ravasz kémnek nézik őket, vagy megszállott hülyének? Mit számít, hogy az utókor tudja-e a nevüket, vagy a számukat is csak az ajándékaik számából következteti ki, ismeri-e származásukat vagy utóéletüket? Csak az számít, hogy tegyenek valami szépet, valami olyat, amit meg tudnak tenni egy maguknál nagyobbra tartott Személyért.

Hogy könnyű annak aranyat hozni, akinek van miből? Heródesnek lett volna miből, mégis csupán néhány római vasat küldött Betlehembe az aprószentek szívébe! Milyen bizonytalan ez a szerencsétlen hatalmi ember a maga mindenkitől magát féltő önzésében! Hogy alakoskodik, ravaszkodik, kapkod a saját birodalmában csak azért, hogy magánál nagyobbra senkit ne kelljen tartania! Pedig ez a bölcseknek az otthonuktól távol is teljes biztonságot adó titka: hogy ők nem a jelen ingatag és kérdőjeles nagyságát őrizgetik, hanem a jelenen túllépő Eljövendő akár természettudományosan, akár ezoterikusan, de egyre körvonalazódóbb szépsége elé terítik a szőnyeget itt és most.

Január 14. — Évközi 2. vasárnap — Jn 2,1–12 — Rángathatatlan jószívűség

Két hete, a Szent Család ünnepén az emberi családba született és ott cseperedő Gyermek istenfiúi öntudatát tárta elénk a liturgia, most pedig az emberi családot transzcendáló kisközösséggel, ekklézsiával frigyre, szövetségre lépő Emberfia ül (!) a liturgia reflektorfényében. De mindkettőben közös: legfontosabb „az Atya dolgaiban lenni”.

A vér szerinti családtagok kérhetnek vagy számon kérhetnek, és mi engedhetünk nekik, de csak akkor, ha az Atya is akarja. „Magzatom, miért bántál velünk így? Nézd, apád és én sajgó szívvel kerestünk!” „Nincs boruk!” A válasz mindkétszer valami messziről eredő szabadság levegőjéből indul: „Mi az, hogy kerestetek?” „Mi a közünk nekünk egymáshoz, Asszony?” Engem csak az Atya kereshet. Engem csak az Atya kérhet. De hát legalább a szüleidet szánd meg! Legalább az esküvőjükön ne hagyd szégyenben a rokonainkat! „Ki

az én Anyám? Kik az én testvéreim" (Mk 3,33)? Mindig csak az, és csak azok, akik Égi Atyám akaratát teljesítik. Én is csak akkor és csak addig vagyok a fia! És mindenkor ezt az ennivalót akarom falni, csak az Ő művét véghez vinni (Jn 4,34)! Ha ebbe a ti nyomorúságtok ügye belefér, jó; ha nem, átlépek rajtatok.

Kegyetlennek tűnik ez a viselkedés, pedig az egyetlen élhető fajtája. Aki mindenkinek meg akar felelni, az lassacskán senkinek sem fog tudni. Aki a szeretteinek akar csak megfelelni, az legtöbbször hasznavehetetlen tagja lesz a társadalomnak, s csakhamar a szeretettei is pipogya fráterként kezelik.

Jézus nem ilyen, mert egy valaki határozza meg Őt: az Atya, égi Apácskája. Így bátran mehet haza tizenkét évesen Jeruzsálemből a szüleivel Názáretbe, s lehet alávetettjük, engedelmes jó gyerekük. Ők szívükben őrzik a fővárosi emléket: ezt a gyereket csak az Isten dolgai érdeklik! Bátran szerezhet a kánai ifjú párnak és társaiknak további vidám lakodalmi napokat. Anyukája most is megkapta a leckét, de még inkább a lakodalomra miatta és vele szintén hivatalos kisközösségi tagok: új családja, a Tizenkettő.

Első az égi Apácska döntése, az Ő zsebórájához kell igazítani a tevékenykedést. Tőle van a belső biztonság. Tőle a *rángathatatlan jószívűség*. De a minden plusz munkától viszolygó tespedtség meg a szögről leakasztható hajszoltság nem! Sem kapkodni nem szabad, ahogy Heródesnél láttuk Aprószentekkor, sem késlekedni, mint ahogy a balga szüzek teszik szintén a Vőlegény mennyegzőjével kapcsolatban. „Dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes" (J. A.: Ne légy szeles). Ezt üzeni Heródes fiának, amikor közli, hogy csak holnapután ér rá meghalni (Lk 13, 31–35), ezt üzeni nekünk is, ha ma bele akarunk dögleni abba, ami nem is a mi dolgunk. Erről még lesz szó két hét múlva.

Január 21. — Évközi 3. vasárnap — Lk1,1–4; 4,14–21 — Elődeim, előzményeim után!

Igen, azok után, hogy nem akárkik jártak ezen az úton, azok után, hogy én mennyit csetlettem-botlottam rajta, jövök és csinálom kellő szerénységgel, de hivatásom teljes tudatában. A mai evangéliumból bátorságot tanulhatunk Antiochiai Lukácstól, küldetéstudatot a Názáreti Jézustól.

Szemtanúk fogalmazták meg az eseményeket, az ige fehér mandzsettás komornyikjai. Rendbe szedték emlékeiket és papiruszra vetették. Nem egy és nem akármilyenek. Lukács mégis kihegyezi lúdtollát, papírt fűz írógépébe, új lemezt tesz komputerébe, mert most ő következik. Jó az, amit Máté írt zsidó olvasóinak, jó az is, amit Márk a pogányoknak, de vannak istenszerető Teofilok, akiknek egészen más az ízlésük, vagy nem más ugyan, de közel állnak Lukács doktorhoz, és tőle könnyebben fogadják el azt, amit egy ismeretlen Mátétól vagy Márktól sehogy, vagy legalábbis nehezebben.

Az evangélium nem mesterség vagy tudomány, amit az ember elsajátíthat a szobájában vagy a műhelyében. Az evangélium életforma, társas, sőt közösségi életforma, amit csak emberek között, társas kapcsolatokban, végső soron baráti közösségben lehet elsajátítani, sajáttá gyúrni, megoszthatóvá alakítani. Minden egyéb lehet gyönyörű vallási gyakorlat, hősies aszkézis vagy grandiózus teljesítmény, éppen csak nem az evangélium.

Szakaszunk további részében a Mester beilleszkedve korának, népének vallási szokásrendszerébe felolvas a zsidó hitközség hétvégi istentiszteletén, és aktualizálja a prófétai üzenetet. Nekünk szól a szöveg, minket szólít, rólunk beszél. Én vagyok az, akit az Úr a többiekhez küld, hívjanak Názáretinek, Antiochiainak vagy Kovácsnak. A ma munkanélkülijeihez, szabadságvesztésre ítéltjeihez, idegösszeroppanásosaihoz, vakoskodóihoz, szűklátókörűjeihez, megnyomorítottjaihoz. A bennem, nálam felhalmozott értékekkel küld: anyagiakkal, szellemiekkel, testiekkel-lelkiekkel, általánosakkal és egyéniekkel, régiekkel és újakkal, szokványosakkal és meglepőkkel.

Ez a 2001-es év az Úr rendkívüli kegyelmeinek ideje. Egészen sajátos összetételben akarja azokat elhinteni általam, ahogy tavaly még biztosan nem tudta és jövőre talán már nem akarja. Az év legfontosabb napja pedig ez a mai. A tegnappal ugyanis már nincs mit kezdenem, a holnappal pedig nem biztos, hogy lesz mit, de most még biztosan nincs. A jelen azonban a kezemben van. Csak legyen bátorságom nagy *elődök* kudarcain és sikerein, saját *előzményeim* kudarcain és sikerein okulva kortársaim valódi szükségleteit kielégíteni a maguk és mások jogos igényeinek figyelembevételével.

Január 28. — Évközi 4. vasárnap — Lk 4,21–30 — El a kaptafától!

Jézus önmagára alkalmazta Harmadik Izajás prófétai elhivatásának, fölkenetésének szövegét a názáreti zsinagógában (Iz 61,1–2). Ezzel ért véget a múlt vasárnapi szöveg, ezzel kezdődik a mai. Az emberek erre sorra tették a vallomásokat: az ő esetükben miért nem lehet szó hasonlóról. Gyónták mártíromságaikat, nehéz sorsukat, mely miatt már senkinek, de tényleg senkinek se testi, se lelki terhét magukra vállalni nem tudják. Épp elég van rajtuk. Épp elég a terhük.

Hogy a megosztott teher fél teher, hogy az is nyer a bolton, aki megosztja, az is, akivel megosztják, azt nehéz elfogadni, hiába kézenfekvő. Kézenfekvő, különben hogy is merné ajánlgatni a Mester cipelésre a sajátját (Mt 11,29–30)? Vannak ugyanis nehéz terhek, melyeket egyedül cipelünk, pedig esetleg az az egy nem is a mi reszortunk lenne. És vannak passzentos hámok, nyakunkra simuló igák, amelyek pont a mi alkatunknak, teherbírásunknak megfelelőek. S amint néhai érsekünk címerébe írta: megnyesve zöldül ki a pálma (vö. Jób 14,7)

Bizonyára folytatta Jézus a prófétai szöveg egzegetizálását, mert három verssel lejjebb az következik: nem kell elvállalni a feladatot. Majd elvállalja más. Iz 61,5–6: „Idegenek állnak elő, s ők legeltetik nyájadat." És máris Illés idegen özvegyasszonyánál, Elizeus idegen leprásánál vagyunk. Pedig ezek még csak legelnek, nem is legeltetnek. Hanem a próféta makacs, és a Messiás is az. A 61,6 már ismét a jelenlevőket hajkurássza: „Benneteket meg az Úr papjainak hívnak, és így neveznek: Istenünk szolgái".

„Na ne már!" – kerekedik el a jelenlevők szeme. – „Ez mindjárt megetet minket! Szépen besétálunk a csőbe! Maradjon csak kiki a maga mesterségénél! Cipész *a kaptafájánál!* Ne zagyváljuk itt, kérem, össze a dolgokat! Ami gój, az gój. Ami meg kóser, az kóser. Az idegen, idegen, mi meg mi vagyunk. Pap csak maradjon a pap, a nép meg hadd legyen csak nép. Jól is néznénk ki, ha mindenki nekiállna paposkodni! Nem vagyunk mi jehovisták! Ez az ácsgyerek is az apja tisztességes mesterségét folytatná inkább, mintsem hogy minket próbál elbájolni efféle hízelkedésekkel! De ebből nem eszik! Itthon nem csinálhatja azt, mint Kafarnaumban! Messziről gyütt ember azt mond, amit akar, de mi tudjuk, ki fia, borja. Ismerjük a retye-rutyáját. Hát majd ha itthon is tud olyat csinálni, hogy mi elámuljunk rajta, majd szóba állunk az újításaival. Addig azonban maradjon minden a régiben. Te pedig takarodj, mert gyorsan megmutatjuk neked, merre van előre." És már mutatják is a városszéli sziklát, ami kiválóan alkalmas a fiatal hőzöngők lehűtésére.

Jézus nem hűthető ugyan le, de nem is lökhető a mélységbe. Ha nem otthon, akkor másutt, ha nem most, akkor máskor, de kimondja, ami nem fér a bögyébe. Ha nem a földijeivel, akkor másokkal, de véghezviszi a „Művet", kialakítja Isten papi népét: a tanítványok tanítványainak kisközösségi hálózatát, láncolatát, élet- és szeretetközösségét. Addig pedig még dolga van, még nem ér rá meghalni.

Joanna Macy

Újra együtt az idővel

Joanna Macy a béke- és a mélyökológia-mozgalom egyik csodatevője. Munkája mindig lélekkel teli, tanítását pedig alapos belső és külső tapasztalatokra alapozza. Ez az esszé az 1989-es Santa Barbara-i (Kalifornia) konferencián előterjesztett írásából való.

Világunk progresszív rombolása és képességünk e rombolás lassítására vagy megállítására időtapasztalatunk működéseként fogható fel.

Nekünk, az iparosodás utáni társadalmak tagjainak egyedülálló időtapasztalatunk van. Ezt egy örökké süllyedő dobozhoz lehet hasonlítani, melyben egyre gyorsuló eszeveszett sebességgel versenyzünk egy taposómalomban. Ez a doboz elhatárol minket az élet más ritmusaitól, valamint múltunktól és jövőnktől is. Elzárja érzékelő mezőnket és csak a legtömörebb időtapasztalatot engedélyezi.

Amíg nem törünk ki ebből az időbeli csapdából, nem leszünk képesek rá, hogy felfogjuk vagy irányítsuk a krízishelyzetet, melyet magunknak és az elkövetkező nemzedékeknek teremtettünk. De vannak ígéretes megközelítések, melyek hagyják, hogy egészségesebb, józanabb módon éljünk az időben. Ha organikus ökológiai és geológiai módon nyitjuk meg időtapasztalatunkat, és felfrissítjük kapcsolatunkat más fajokkal és korokkal, akkor lehetővé tesszük, hogy az élet folytatódjon a Földön.

Társadalmi cselekvésre felkészítő műhelyeinket gyakran azzal kezdjük, hogy segítséget kérünk három idő lényeitől, mivel szükségünk van rájuk.

„Legyetek velünk most mindannyian, *akik előttünk jártatok,* őseink és tanáraink. Ti, akik jártatok a Földön, szerettétek, hűségesen gondoztátok, legyetek velünk most, hogy a ránk hagyott örökséget tovább vihessük. Hangosan és némán, a szívünkben mondjuk neveteket és látjuk arcotokat...

Mindannyian, *akikkel együtt élünk* és dolgozunk ezen a veszélyeztetett bolygón, mindannyian, akikkel osztozunk ezen az időszeleten, legyetek velünk. Embertársaink, más fajokból való testvéreink, segítsetek megnyitni együttes erőnket és bölcsességünket. Hangosan és némán, a szívünkben mondjuk neveteket és látjuk arcotokat...

Mindannyian, *akik utánunk fogtok jönni* a Földön, legyetek velünk most. Ti, akik az elkövetkező korokban vártok megszületésre, a ti kedvetekért is dolgozunk világunk gyógyításán. Nem tudjuk felidézni arcotokat vagy neveteket – de érezzük az élethez való jogotok valóságát. Legyünk állhatatosak a feladatban, amit el kell végezni, hogy nektek is legyen kék ég, gyümölcsöző föld, tiszta víz, ahogyan őseinknek is volt.”

Ennek az imádságnak ellentéteként egy nemrég megjelent képregény tükrözi tényleges törődésünket a jövő teremtményeivel (Tom Toles, Buffalo News). Egy várakozással figyelő csoportnak az ügyvéd egy végrendeletet olvas fel. Így szól:

„Kedves gyerekek!

Mi, a II. világháború utáni generáció hatalmon lévői, nagyjából mindent feléltünk. Kiszipolyoztuk gyáriparunk összes erőforrását, úgyhogy nem sok maradt. A szép régi épületeket, melyek évszázadokra voltak tervezve, leromboltuk, és stílustalan, de olcsó építményekkel helyettesítettük őket, ezt örökölhetitek. De – az autópályákhoz hasonlóan – már szétesőben vannak, gondotok lesz velük bőven. Annyi természetes erőforrást használtunk el, amennyit csak tudtunk, anélkül hogy gondoskodtunk volna megújíthatókról. Így valószínűleg kb. csütörtöktől számítva egy hétig lesz csak elég nektek a maradék. Nagylelkű nyugdíjrendszert építettünk ki, de csak magunknak. Az egyedüli igazán tartós dolog, amit alkottunk, a mérgező szemétlerakók. Azok a tiéitek. Tehát úgy gondoljatok örökségetekre, mint a romokból újrakezdés kihívására – amint kifizettétek a 3 trillió dollár adósságot, amit rátok hagytunk.”

Ami ebben a képregényben megdöbbentő, az nem a túlzás, mert nincs benne túlzás, hanem a lefestett valóság puszta iszonya, és ennek ellenére a mi nyilvánvaló nyugalmunk. Ez a nyugalom a mi generációnk önzéseként is felfogható. De úgy gondolom, jobban segít, ha időtapasztalatunkban kifejezve közelítünk hozzá, mivel a valóság és a továbblépés beteges tagadása vak, szánalmasan összeaszott időérzéket eredményez.

A jövő semmibe vevése annál is inkább megdöbbentő, mivel ellentétes biológiai rendszerű természetünkkel. Az élő szervezetek szaporodásra vannak alkotva, és sok időt, energiát fektetnek ezzel kapcsolatos viselkedésükbe. Az ilyenfajta viselkedési formáknak nincs közvetlen túlélési értéke az egyén számára, hanem a jövővel van szoros kapcsolatuk. A rendszerkutató Tyrone Cashman szerint: „...a szervezetek teljes lényege a jövőbe ömlés. Amelyik növénynek vagy állatnak nem ez az alapvető jellemvonása, az nem marad fenn. E szoros kapcsolat az idővel csak a kihalás árán változtatható meg. Ezt az idő-hajtóerőt, ezt a minden élőlényre jellemző jövőre irányultságot egy faj elveszítheti, de akkor eltűnik, örökre.”

Ez a kötődés minden emberben nyilvánvaló. A férfiak és a nők nemcsak a következő generáció felnevelésén dolgoznak nagy árat fizetve, hanem más olyan dolgokért is, amely egyéni életükön túl is megmarad: maradandó művekért a művészetben és tudásban, technológiában és infrastruktúrában, táj- alakításban és istentiszteleti helyeken. Ezek után elképesztő, hogy a mi generációnk mennyire nem törődik a jövővel. Mi történt az időhöz való viszonyunkkal?

Egyrészről jött egy bomba. A nukleáris fegyverek megjelenése megszakította folytonosság-érzetünket. Ez a károsodás hátra- és előrefelé is hat, mivel az előző generáció felé érzett kötődésünk attól függ, mennyire érezzük magunkat egy folyamatos generációváltás részének. Tudom, hogy ez igaz; azokban a műhelyekben tapasztaltam, melyeket a lelki zsibbadtság és erőtlenség érzésének leküzdésére terveztünk. Amikor az emberek biztonságban ki tudják fejezni a nukleáris és ökológiai krízisekkel kapcsolatos reakcióikat, legmélyebb és mindent átható félelmük minden élet kihalásának veszélye. Ez az aggodalom sokkal mélyebb, mint bármely más, személyes jólétükkel kapcsolatos érzelmük.

Ez a tendencia egyre mélyül és súlyosbodik mai felgyorsult életstílusunk miatt. Nemcsak a múlt és a jövő, hanem a jelen elvesztésétől is szenvedünk. Sietünk. Panaszkodunk zsúfolt napirendünkre és feladataink sürgetésére, azután egyeztetjük óráinkat, és rohanunk tovább. Keményen dolgozunk, hogy rövid pihenést szerezzünk magunknak – azután elvisszük a nyaralásra a laptop számítógépünket és

mobiltelefonunkat. Minden árucikket nélkülözhetünk, kivéve az időt.

A rohanás, amiben élünk, megszállja gondolkodásunk folyamatait, testünket, kapcsolatainkat. „Érdekes betegségben szenvedünk, izgatottsági lázban. Nem szánunk rá időt, hogy mérlegeljük a dolgokat, hogy végiggondoljuk őket." Ezek Alfred Herehausen szavai, a Deutsche Bank bizottságának elnökéé, akit terroristák öltek meg.

Túlságosan gyorsan ápoljuk baráti viszonyainkat, melyeknek pedig megvan a maguk ritmusa. Még az ősrégi tanár-diák kapcsolat is megsínyli ezt. „A tanárom lassabban beszél, mint az Atari számítógépem" – panaszkodik a kilencéves gyerek. „Ebből elég volt, szeretnék hazamenni az Atarimhoz. Ő gyorsabban beszélget velem."

Egy éve nem jártam már fiamnál, aki egy farmon él Brit Columbia északi részén a vadonban. Az út utolsó 25 mérföldjét ökrösszekéren tettem meg. Felnéztem a hegyekre, és olyan megdöbbentő változásokat láttam, amelyek megállásra késztettek. A cédrusokkal és fenyőkkel borított, valamikor hiánytalan lejtőket óriási, négyszögletes területek csúfították el – tarvágás, kiborotválva, rondán. „A Pampers" – mondta a fiam. „Az a társaság, amely papírpelenkákat gyárt."

Egész héten, miközben segítettem a szénagyűjtésben és a kecskefejésben, mérgesen és szomorúan néztem azokat a lejtőket. „Én soha nem adtam papírpelenkát a saját gyerekeimre" – mormogtam. Valójában akkor még nem is létezett: vászonpelenkát használtam, áztattam és mostam őket, ahogyan édesanyám is csinálta előttem. Hogy őszinte legyek, ha ma lennék fiatal anya, kísértésbe esnék, hogy eldobhatókat használjak. 10–20 perc megtakarításért ősi erdőket vágunk ki.

A sebesség és a sietség valójában erőszakosság. Ez abból adódik, hogy nem vagyunk összhangban környezetünkkel. A minket fenntartó természetes rendszerek lassabban mozognak, mint mi. A visszacsatolási körök hosszabb időt vesznek igénybe, mint akcióink gépeinkkel. Olyanok vagyunk, mint a kolibri, amely olyan gyorsan mozog, hogy nem észleli a medve mozdulatait, amint lassan előjön a barlangjából a téli álom után. A medve olyan mozdulatlannak tűnik számára, mint nekünk egy gleccser. Amint felgyorsulunk, a természetes világból egyre több és több válik láthatatlanná számunkra.

Sebességen mi azt értjük, hogy meg tudunk szabadulni az idő nyomásától. Innen már nem nehéz átlátni, hogy ördögi körbe jutottunk. Az általunk teremtett időnyomások még jobban tüzelik vágyunkat, hogy megszökjünk az idő elől. Akármennyire próbáljuk magunkat eltépni az időtől, még erősebben hozzákötődünk. Szolgái leszünk irányítói helyett, elnyel bennünket, amit nekünk kéne felhasználnunk. Ellenségnek tekintjük az időt magát.

Egyre többen fordulunk lelki gyakorlatokhoz, hogy kiszabaduljunk ebből a kisszerű harcból. Szemünket becsukva, mélyen és lassan lélegezve, időtlen nyugalmat keresünk. Ezek a gyakorlatok időnként segítenek a lelassulásban, de állandósítani is tudják az idő fogalmát mint amit meg kell hódítani, ki kell cselezni, ami elől el kell szökni.

A hinduizmus az időt nem tartja valóságnak, hanem olyan illúziónak, amelyből az időtlenség nagyobb valóságába kell elmenekülni. A buddhista tanárok gyakran használják a „nem-állandóság" központi fogalmát, hogy felhívják a figyelmet a kötődés okozta szenvedésre. Amit értékelünk, nemsokára elmúlik. A virágok elhervadnak, a festék lekopik, a szeretők elválnak, testünk petyhüdté válik, ráncosodik és elporlik. Jobb, ha arra tekintünk, ami mentes az idő pusztításától.

A nyugati vallások is ellenségesek az idővel szemben. Keressük az örökkévalóságot. Éljünk mennyei jutalmunkért. Vagy az újkori megfogalmazásban, éljünk „itt és most", értékeljük le az időt, ne törődjünk se a múlttal, se a jövővel.

Ez az ellentétes gondolati beállítottság nyilvánvaló volt, amikor különböző vallásos hátterű résztvevőkkel vitattuk meg időtapasztalatainkat. Mindenki érzéssel beszélt élete őrjöngő iramáról. Amikor felkértem őket, hogy alternatívákat mondjanak, csak egyet neveztek meg: menekülés az időtlenségbe. Ez aggodalommal töltött el, mert keményen dolgoztam a nukleáris hulladék témáján. Olyan viszonyulásokat kerestem az időhöz, melyek segíthetnek szembesülni a hihetetlenül hosszú életű radióaktivitással. Azt szerettem volna, ha képessé válunk együtt élni az idővel, és felelősséget érzünk érte, nem elfutunk előle.

Hogyan szabadulhatunk az időtől való félelmünktől, hogy folytatódhasson az idő? Együtt tudunk-e élni az idővel, hogy hosszú életűek lehessünk ezen a Földön?

Hogy újra szerelmesek legyünk az időbe, elbeszélésre van szükségünk. „Az egész a történeten múlik" – mondja Thomas Berry. „Azért vagyunk most bajban, mert nincs egy jó történetünk." Noha most hatástalanok számunkra, a múltban volt néhány jó sztorink. „Nem feltétlenül tették jóvá az embereket, és nem szüntették meg az élet fájdalmait és ostobaságait. De olyan összefüggést nyújtottak, melyben az élet értelemmel teli módon működhetett." Ez minden, amit most kérünk, hogy az élet értelemmel telve működjön – egyáltalán, működjön.

Berry és kozmológustársa, Brian Swimme kitart amellett, hogy az új történetnek, melynek e kor veszedelmein át kell vezetnie bennünket, az egész univerzumról és összes lényeiről kell szólnia. Csak ebben az összefüggésben tudjuk felfogni a rokonság hálózatát, ami alapvető az alkotó elköteleződéshez, amire meg vagyunk hívva. Történetünk, a Földé és a miénk, nagyszerű és fájdalmas.

Talán csak a folyamatos pusztulást látva, amit a Föld Közösségére ráerőszakoltunk, tudjuk felfogni, hogy a Föld Közösség valójában a mi egyik dimenziónk. Talán csak a veszteséget személyesen érezve tudja az ember felfogni az ember nagyszerűségét a Föld nagyszerűségében. Talán csak közvetlenül érezve a Föld szépségének köny -nyelmű rombolását, tudunk ráébredni arra az egyszerű igazságra, hogy magunkat romboljuk.

A mélyökológiai műhelyekben „evolúciós emlékezéssel" foglalkozunk. Kiterjesztjük időérzékünket, hogy bolygónk időtartamát is belevegyük. Célunk az, hogy tudatunkat kimélyítve lássuk, mi forog kockán személyesen számunkra bolygónk bajának következményeként, és megerősítsük tekintély-érzetünket, amikor a földi élet védelmében cselekszünk. Ekkor nem magánhóbortból cselekszünk, vagy keveset élt individuális énünkből, hanem 5 milliárd év teljes tekintélyének tudatában.

Képzeletünket felhasználva az evolúciónkra való emlékezéshez, újra kapcsolatba kerülünk őseinkkel és kiterjesztjük múlt-tudatunkat. Hasonló gyakorlatok kiterjeszthetik idő-tudatunkat a jövőre. Az ökológiai helyrehozó munka szoros kapcsolatot eredményez az elkövetkező generációkkal. Aki elültet egy fát, jobban érzi haszonélvezeti jogát a Földön. Számunkra a legéletszerűbb kapcsolatot a jövő századokhoz a nukleáris hulladékok adták.

Az a mód, ahogy előállítottuk és ahogy eldobtuk a nukleáris hulladékot, minden viselkedési módunk közül a legijesztőbben mutatja jövő-tagadásunkat. Ezek a hulladékok nemcsak betegséget, halált és terméketlenséget okoznak, hanem megtámadják magát a genetikai kódot is. Ezt tudva, a nukleáris hulladék metrikus tonnáinak millióit rakjuk le ki nem bélelt árkokba, a tengerbe, kartonpapír dobozokba, olyan tartályokban, amelyek eltörnek és korrodálódnak egy-két évtizeden belül. A nagy-

aktivitású hulladékhoz államunk egyetlen megoldást kínál: rejtsük el a szemünk elől mély geológiai raktárakba és ne gondoljunk rá – habár ez a stratégia lehetetlenné teszi, hogy a szivárgó konténereket meg tudjuk javítani. Néhány anti-nukleáris aktivista magatartása is hasonló: tegyék valahová messze – NIMBY (Not Into My Back Yard): Ne Az Én Kertembe. Nem akarnak megküzdeni a ténnyel, hogy valójában a mi generációnk termelte ezt az anyagot. Egy emlékezetes alkalommal, Los Alamos mellett egy „emberek tanácsán”, amikor a hulladékról szóló beszélgetést nem akarták folytatni, elővettem egy kismagnót. „Feltételezzük – mondtam –, hogy nem tudjuk megakadályozni, hogy a hulladék a carsbadi raktárba kerüljön, így legfeljebb ezt a kazettát tehetjük a tetejére a következő generációk számára, hogy meghallgathassák. Mit akarunk mondani nekik?”

Körbeadtuk a magnót, férfiak és nők kezdtek beszélni rá. „A nevem George. 1988-ból szólok, és megpróbálom megakadályozni, hogy ezt a radioaktív hulladékot eltemessék. Ha megcsinálják és ha halljátok, amit mondok, figyeljetek. Ez az anyag veszélyes, ne ássatok itt. Maradjatok távol. Tényleg halálos. Vigyázzatok!”

Ahogyan jöttek a szavak, a meg nem születettek, akikhez szóltunk, egyre élőbbé váltak számunkra. Elillant a NIMBY-reagálás, és felváltotta a szándék, hogy vigyázzunk a hulladékra, hogy megvédjük a jövő generációkat. Néhány fiatalember még önkéntesen vállalni is akarta, hogy gondnokként él és dolgozik egy „őrségen”, ahol a következő generációk örökké felügyelnének a hulladékra.

Az idővel végzett másik kísérletben a jövőben élők szerepét játsszuk, nevükben beszélünk, nem hozzájuk. Fantáziautazásra megyünk egy Nukleáris Őrzőhelyre egy-két évszázaddal előbbre. Megpróbáljuk megérteni, milyen követelmények hárulnak azokra a generációkra, milyen intézményeket kell létrehozniuk és hogyan kell felelősségteljesen vigyázniuk. Ez a perspektíva a rémület és a szégyen új érzését keltette fel, melyet helyénvaló, de új reménységérzet kísért. A remény abból a lehetőségből fakad, hogy nekünk, embereknek van képességünk vállalni a felelősséget tetteinkért.

Azt szeretném ezzel mondani, hogy képesek vagyunk erkölcsi képzeletünk segítségével kitörni időbörtönünkből, és hosszabb időszakok is valóságossá válhatnak számunkra. Meg tudjuk csinálni, képesek vagyunk rá, szeretjük csinálni.

Radioaktív örökségünkkel foglalkozva más hatás is érte időtapasztalatomat. Szenvedtem a nagy szorítástól, mint bárki más, legfőbb időtapasztalatom a hiány és a sietség volt. Különösen a társadalmi munkában ketyegett mindig az óra. Siess, siess, hogy megállítsd a fegyverkezési hajsza következő kiterjesztését, gátold meg a B1 bombázó vagy a Trident II bevetését. Telefonálj, adj körbe kérvényeket, a visszaszámlálás megkezdődött. Amikor a nukleáris hulladékra kezdtem összpontosítani, amikor megvilágosodott számomra szörnyű mérgének örökkévalóságnyi élettartama, amikor bepillantást nyertem abba, hogy az emberi figyelem hosszú fenntartásának milyen követelményét jelenti ez, az idő követelése megfordult. A kérdést, hogy milyen gyorsan tud valaki valamit megcsinálni, felváltotta az a kérdés, hogy milyen „h-o-s-s-s-z-z-ú-ú-ú” ideig képes csinálni. Képesek leszünk-e tényleg megvédeni magunkat és a természetet évszázadokig, évezredekig, százezer évig? A kihívás az időtartam lett, nem a sebesség, a hosszú nyereség, és nem a gyors mozdulat. Lélegzetem lelassult, a borda szorítása engedett. A hulladék iszonyata segített, hogy együtt éljek az idővel.

Ha az élhető világért meg kell tanulnunk újra együtt élni az idővel, milyen változások szükségesek irányítási rendszereinkben? Az ilyen kérdés a javaslatok sokaságát sugallja. A hivatalok kiterjesztett időszakai felmentenék a zaklatott képviselőket a rendszeres választási kampányok nyomása alól, és időt adnának nekik a gondolkodásra. A költségvetési politika változásaival a kiadásokat nem kellene költségvetési évenként elszámolni.

Teremtsünk olyan struktúrákat, melyek a jövő nemzedékeinek is szót adnak. Mivel erőforrásaik kizsákmányolásával megadóztatjuk őket, beleszólásuk kellene hogy legyen a folyamatba. Olyan hivataloknak kellene alakulniuk, ahol a nyilatkozatok az ő érdekükben történnének. Fontoljuk meg a Parlamenti Kongresszus Harmadik Házának megalakítását, a Jövő Szóvivőinek Házát. Tagjai lehetnének egyetemisták, értékelhetnének számlákat, a költségvetést, és törvényeket javasolhatnának.

Mivel olyan faj vagyunk, melynek nincs jövője a világ ökorendszerének egészsége nélkül, egy organikusabb, ökológiai időtapasztalat a túlélés feltétele. Nem kell várnunk, amíg új intézményeink lesznek. Most is elkezdhetjük. Időtapasztalatunkat tekintetbe véve barátságban élhetünk az idővel. Figyelhetjük ritmusát a perc lélegzésében és érezhetjük, hogyan köt össze minket – anélkül, hogy megrabolná életünket – a múlt és a jövő lényeivel. Ők láthatatlan társaink lehetnek, erősíthetnek minket, amint újra együtt élünk az idővel.

Fordította: S.Gy.

Forrás:
Balaton Bulletin, 1997. tavasz és nyár

2001-es Természet és Béke Naptár jelenik meg!

Londonban a Housmans már 49. éve ad ki Békenaptárt. Más nyugati nyelveken is rendszeresen megjelennek. Most végre itt van magyarul is! Szép és értékes ajándék lehet! Környezeti és békére neveléshez nagyon hasznos.

Mérete 16x16 cm, kb. 160 oldal. Színes borító. Strapabíró tűzött kötés. Kinyitva egy hét látható-kezelhető egyszerre. Az egyes napokhoz magyar és nemzetközi évfordulók, művészek, díjazottak (pl. Béke Nobel-díjasok), világ- és akciónapok, csillagászati események, más kultúrák témába illő érdekességei, zöld- és békemozgalmi emlékek vannak feltüntetve. Információkban nagyon gazdag! A hetekhez mottók, idézetek, versek, grafikák. A napok nevei 12 idegen nyelven is. Természetesen ünnepek, névnapok. Összesített naptár 2001-re, 2002-re, sőt 2003-ra is. Évtervező, hetirend. Hely pénzelszámolásnak, mire-megy-el-az-időm-megfigyelésnek, személyiségfejlődés-célkitűzéseknek, élményőrzőnek! Kölcsönadtam/kaptam nyilvántartó lap. Közérdekű információk. Függelék: öko és béke csoportok nemzetközi címjegyzéke. Kiadja a *Bocs Alapítvány.* Szerkesztette *Simonyi Gyula.*

A naptárnak **nincs ára,** az érte kapott adományok az újvidéki ferencesekkel szervezett vajdasági békeképzésre mennek. A javasolt adomány 400 Ft/db (plusz 80 Ft postázási költség), 3-8 példány rendelése esetén 350 Ft/db (plusz összesen 230 Ft postázás), 9-20 példány esetén 300 Ft/db (plusz összesen 400 Ft postázás), ennél több példánynál 280 Ft/db (plusz összesen 600 Ft postázás).

Rendelés: *postán* (Simonyi Gyula, 8003 Szfvár, Pf. 7.), *e-mailen* (Gyula@Simonyi.zpok.hu) *telefonon* (22-327263), *sms-ben* (30-2473648), *faxon* (22-501844). Kérjük a rendelésben pontosan feltüntetni, hány darabot és milyen címre küldjünk. Postai rendelésnél elég maga a csekk, ha pontosan rajta van a cím és a darabszám. Szállítás november közepétől folyamatosan.

TARTALOM

Tanulmány
Bulányi György: Köztetek azonban ne így legyen! 2–4
Beszámoló
Kovács László: Bokor-ünnep 2000 9–12
Döry István: Hurrá... A Tábor! 13–14
Gy.Z.: Beszámoló egy gyerektalálkozóról 14
Jubileum 2000
Pedro Casaldáliga: Jubileumi litániák 15–16
Gyerekeknek Moha-mese
Gyopár nevel 17–18
Novella
Farkas István: Az ipse és a lovak 19–22
Könyvismertetés
H.F.: Ki dobja az első követ? 23
Meditáció
Merza József: Ezredvégi vallomás 5–8
P. Gábor Mózes: Ünneprontó 24
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–28
Környezetvédelem
Joanna Macy: Újra együtt az idővel 29–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy *2001. január 31-ig* újítsák meg előfizetésüket. Bár az egyes számok ára 125,– Ft lesz, az *éves előfizetés* csak **700,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **1000,– Ft.** Köszönjük megértésüket!

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

„Szem nem látta, fül nem hallotta,
amit Isten azoknak készített,
akik szeretik őt."

Születés

Történt egyszer, hogy az anyaméhben fiúikrek fogantak. Teltek a hetek, és a fiúcskák növekedtek. Ahogy növekedett a tudatuk, úgy nőtt az örömük is:

– Mondd, nem nagyszerű, hogy fogantattunk? Nem csodálatos, hogy élünk?

Az ikrek elkezdték felfedezni világukat. Amikor megtalálták a magzatzsinórt, amely összekötötte őket anyjukkal, és eljuttatta hozzájuk a táplálékot, énekeltek az örömtől:

– Milyen nagy anyánk szeretete, hogy megosztja velünk saját életét!

Ahogy azonban telt-múlt az idő, és a hetekből hónapok lettek, az ikrek hirtelen észlelték, mennyire megváltoztak:

– Mit jelentsen ez? – kérdezte az egyik.

– Ez azt jelenti – felelt a másik –, hogy tartózkodásunk ebben a világban a végéhez közeledik.

– De én egyáltalán nem akarok elmenni innen – viszonozta az első –, szeretnék mindig itt maradni!

– Csakhogy nincs más választásunk – felelte a másik. Talán van élet a születés után is!

– Milyen lehet az? – kérdezte kétkedve az első. El fogjuk veszíteni az életet jelentő magzatzsinórt, és a nélkül hogyan élhetnénk? Azonkívül mások is elhagyták már ezt az anyaméhet, és senki sem tért ide vissza, hogy megmondja nekünk, van-e élet a születés után. Nem, a születés a vég!

Egyikük mély bánatba merült, és így szólt:

– Ha a fogantatás a születéssel végződik, mi értelme van az életnek az anyaméhben? Értelmetlen az egész. Talán még anya sem létezik.

– De kell, hogy legyen! – tiltakozott a másik. Különben hogyan kerültünk volna ide? És hogyan maradhattunk volna másképpen életben?

– Láttad-e valaha anyánkat? – kérdezte az első. Talán csak képzeletünkben létezik! Mi gondoljuk ki magunknak, mert így jobban megérthetjük életünket.

Így teltek az utolsó napok az anyaméhben, telve kérdések özönével és nagy félelemmel. Végül is elérkezett a születés pillanata, amikor az ikrek elhagyták addigi világukat, és kinyílt a szemük. Tele tüdőből felordítottak. Amit láttak, meghaladta legmerészebb elképzelésüket is.

Klaus Berger

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

Közösségi és családi folyóirat

XI/6. (64.) szám. Megjelenik évente hatszor.
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.
A szerkesztőbizottság titkára: Garay András
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám:
10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.
Budapest V., Szabadság tér 5–6.

Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg
az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@matavnet.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító,
Ipolytölgyes.
Felelős vezető: Martos György
ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolance, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.
Editor: Garay András
Adress: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c
The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentory copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 2001-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1000 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 1000 Ft
egyéb külföldre ..... 2400 Ft
Nyugaton: ..... 36 DM

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.